A 2014. február 1. – 2015. január 31. közötti időszakban a következő feladatokat végeztük el:

1) a korábbi években gyűjtött dokumentumanyagból további mintegy 80 publikálandó forrás kiválasztása, ezek digitalizálása (OmniPage Pro 14 program segítségével), majd összevetése az eredeti szöveggel, a szükséges javítások elvégzése, az egyes dokumentumoknak a tervezett kötet kiadási alapelveit követő formatálása,

2) az összes dokumentum jegyzetelésének elkészítése, kiegészítése, egységesítése, ellenőrzése,

3) a két bevezető tanulmány elkészítése, a kötetbe való beillesztése, jegyzetanyagának kiegészítése, ellenőrzése,

4) kegészítő kutatás a római Archivio Storico-Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri újonnan megnyitott fondjaiban, a kiválasztott dokumentumok digitális lefényképezése (mellékelve Andreides Gábor kutatói jelentése),

5) a kronológia elkészítése és a kötetbe való beillesztése,

6) a rövidítésjegyzék elkészítése,

7) az iratok összeolvasása, végső formázása,

8) a kötet összeállítása.

9) A témakörben 2014 folyamán megjelent publikáció:

Csorba László: *Kémek a disznóhizlaldában: Hétköznapok a római hírszerző rezidentúrán az 1950-es évek első felében*. In: *Historia critica: tanulmányok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Történeti Intézetéből*. Szerk. Manhercz Orsolya. Bp: 2014. ELTE Eötvös Kiadó. 389-393.

10) Két publikáció közlésre való előkészítése:

Andreides Gábor: *Hidegkuti Nándor olaszországi szerződése*

-- közlésre elfogadta a *Grotius* (a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének és Nemzetközi Doktori Iskolájának tudományos és tudományos ismeretterjesztő on-line folyóirata)

-- várható megjelenés: 2015 tavasz

Csorba László: *Agenti segreti nella Citta Eterna -- gli inizii della Residenza Romana presso la Legazione di Ungheria*

-- közlésre elfogadta a Nuova Rivista Storica Italiana

-- várható megjelenés: 2015 nyár

*

Mindezek eredményeképpen 2014 végére elkészült a *Magyar-olasz kapcsolatok 1945-1989. Iratok. Szerk. bev. jegyz. Andreides Gábor, Csorba László. Budapest, 2015* című kötet. A dokumentumgyűjtemény 226 forrást közöl eredeti nyelven, részletesen jegyzetelve, bevezető tanulmánnyal és kronológiával. Az iratgyűjtemény nem törekedhetett teljességre, de a változatos – és jelentős

mértékben a kutatás során most feltárt, tehát eddig ismeretlen! – forrásanyag így is igen gazdag és összetett képet ad a két ország, továbbá részben Magyarország és a Vatikán kapcsolatairól a 20. század második felében.

A pályázat publikációs kötelezettségeiből hátra van még egy idegen nyelvű tanulmány közlése egy külföldi folyóiratban. A *Nuova Rivista Storica Italiana* az egyik legrangosabb történettudományi orgánum Olaszországban, így megfelelő hely a kutatás több fontos eredményének közzétételére.

Az MTMT adatbázisában bejelöltük azt a 8 publikációt, amelyekben a kutatás során keletkezett eredményeket közzétettük. Sajnos az elmúlt években elkövettük azt a hibát, hogy nem tüntettük fel, miszerint azok az OTKA K 84250 téma keretében készültek. A legutóbbi közléseknél azonban már ügyelünk erre a körülményre is.

A kötet iratelőkészítési munkálatait Andreides Gábor és Halácsyné Török Sára végezték, Csorba László felügyeletével. A munkálatok gyorsítása érdekében, az olaszországi és a hazai párhuzamos munka biztosítása céljából vásároltunk egy újabb laptopot és egy kézi szkennert, néhány kiegészítővel.

Budapest, 2015. január 31.

Csorba László

1. melléklet: Andreides Gábor jelentése újabb római kutatóútjáról (2014. április)

2. melléklet: a forráskötet kézirata

Jelentés az újabb római levéltári kutatásról – 2014. április

Archivio Storico-Diplomatico, Rappresentanza d'Italia a Budapest

1944-1966

Az OTKA K 84250 téma kutatása keretében lehetőségem nyílt arra, hogy 2014 áprilisában kiegészítő kutatásokat folytassak a római külügyminisztérium Történeti-Diplomáciai Levéltárának most megnyílt, a budapesti követség anyagát tartalmazó fondjában. A munka eredményes volt, melynek során átlapoztam a „*Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966*" fond 55 vaskos iratkötegét (*busta*), és kigyűjtöttem (digitálisan lefényképeztem) a számunkra fontos dokumentumokat. Megjegyzendő, hogy az iratanyagban igen nagy mennyiségű olyan információ is található, ami csak távolabbról kapcsolódik a magyar-olasz ügyekhez (magyar-román, magyar-finn, magyar-csehszlovák gazdasági kapcsolatok, a követség/istituto gazdasági ügyei, istituto gazdasági mérlegei, a dolgozók béren kívüli juttatásai, dollár-forint árfolyam, egyes budapesti követségekkel kapcsolatos híradások, stb).

A levéltári kutatás mellett felhasználtam az időt könyvtári munkára is, elsősorban azokat az életrajzi gyűjteményeket forgatva, amelyek az iratokban előforduló személyek adatait tartalmazhatják.

Különösen az alábbi iratok szerepelhetnek a kötetben:

1. szabad magyar egyetemisták távirata (olasz) /Farnesina
2. szabad magyar egyetemisták távirata 2 (olasz)/Farnesina
3. Fabrizio Franco távirata (olasz)/Farnesina
4. Giovanni Gronchi távirata (olasz)/Farnesina
5. Franco 1 távirat (olasz)/Farnesina
6. Franco 2 távirat (olasz)/Farnesina
7. Franco 3 távirat (olasz)/Farnesina
8. Franco 4 távirat (olasz)/Farnesina
9. Franco 5 távirat (olasz)/Farnesina

10. Franco 6 távirat (olasz)/Farnesina
11. Franco 7 távirat (olasz)/Farnesina
12. Edoardo Visconti di Mondrone befogadó nyilatkozata (olasz)/Farnesina
13. Julius Vita (Vita Gyula) angol nyelvű válasza Visconti di Mondronénak/Farnesina
14. Giardini beszámolója a magyar rendőrség olasz követséggel szembeni aktivitásáról (olasz)/Farnesina
15. olasz-magyar kapcsolatok 1956 október Conti (olasz)/Farnesina
16. Kardos Tibor pro memoriája az olasz külügyminiszternek (olasz)
17. Zoppi londoni távirata magyar ügyben (olasz)
18. Gara di tiro a Budapest (olasz)
19. Franco távirata – benne Kodály – (olasz)
20. Sebes Gusztáv vízum távirat (olasz)
21. Soccorsi all'Ungheria (olasz)
22. Horthy haláláról (olasz)/Farnesina
23. Mihályi Géza levele (olasz)/Farnesina
24. Theodoli marchese válasza Mihályinak (olasz)/Farnesina
25. Magyarok Ausztriában (olasz)/Farnesina
26. Rimpatrio dei profughi ungheresi, richiesta del governo Kádár (olasz)/Farnesina
27. Honvéd és Österreicher Emil távirat (olasz)/Farnesina
28. Honvéd-Milan (Rizzoli) távirat (olasz)/Farnesina
29. Moddica (questore) távirat Puskás felesége, Kocsis stb./Farnesina
30. Békefi István távirat (olasz)/Farnesina
31. Magyar követség (Róma) 1956. október 31-i nota verbale (olasz)/Farnesina
32. 1957-es konzuli vízumok kiadása magyar állampolgároknak (olasz)/Farnesina
33. Augusto Barbetti letartóztatása olasz tényközlés/Farnesina
34. Barbetti-ügy részletesebben (olasz)/Farnesina
35. Barbetti-ügy 1 (olasz)/Farnesina
36. Barbetti-ügy 2 (Francotól olasz)/Farnesina
37. Mindszenty e la situazione religiosa in Ungheria (olasz)/Farnesina
38. Lukács 1-2 (olasz)/Farnesina
39. Katolikusok helyzete Magyarországon (olasz)/Farnesina
40. Látogatás Mindszentynél 1957 1-3 (olasz)/Farnesina
41. Asilio politico di Mindszenty (olasz)/Farnesina
42. offerta asilio politico al cardinal Mindszenty Rio-ból(olasz)/Farnesina
43. ÁVÓ-s személyek listája (olasz, hosszú)/Farnesina
44. Athéni olasz követség a magyar menekültekről (olasz)/Farnesina
45. Papp László és Adler Zsigmond vízum (olasz)/Farnesina
46. Fellegi Tamás életrajza (olasz)/Farnesina
47. Kossuth díj 1 (1962 olasz)/Farnesina

48. Kossuth díj 2 (olasz 1958)/Farnesina
49. Ellenforradalom fehér könyve (olasz)/Farnesina
50. Ellenforradalom fehér könyve 2 (olasz 4 oldal)/Farnesina
51. Magyar Írók Szövetségének üzenete többek között Moraviának (francia)/Farnesina
52. Assistenza ai bimbi ungheresi (olasz)/Farnesina
53. Telespresso urgente Mindszentyről 64 május (olasz)/Farnesina
54. Madridi olasz követség Mindszentyről (olasz)/Farnesina
55. Hamvas-VI. Pál találkozó telespresso urgente (1963 olasz)/Farnesina
56. Vita-Finzi Borromeónak (olasz)/Farnesina
57. Borromeo válasza (olasz)/Farnesina
58. Stati Uniti és Mindszenty, budapesti telespresso urgente (olasz)
59. Czapik érsek halála (olasz)/Farnesina
60. 9 sacerdoti, concessione di grazia (56 március)/Farnesina
61. ambasciata d'Italia, presenzia alla sfilata del 1mo maggio (56 május)/Farnesina
62. Franco levele Mondellonak, napló (olasz)/Farnesina
63. Franco naplója (olasz) !!!/Farnesina
64. assistenza lavoratori ungheresi (57 január olasz)/Farnesina

Róma-Budapest, 2014. május 5.

Andreides Gábor

MAGYAR-OLASZ KAPCSOLATOK 1945-1989

Iratok

Szerkesztette
Andreides Gábor és Csorba László

Budapest
2015

Készült az OTKA K 84250 pályázat keretében.

A dokumentumokat válogatta, sajtó alá rendezte, jegyzetelte és bevezette
Andreides Gábor és Csorba László

Főmunkatárs: Halácsyné Török Sára

Tartalom

Előszó

A magyar-olasz kapcsolatok alapvonalai 1945-1990

I. A magyar-olasz kapcsolatok 1945-től az 1956-os forradalomig
(Csorba László

1) A diplomáciai kapcsolatok felvétele

2) Kertész István római hónapjai

3) A "fordulat éve" a Via dei Villinin: Velics László követsége

4) Az első "népi demokratikus" követ: Tolnai Gábor

5) A frontok megmerevednek – Murai István ügyvivő és Kálló Iván követ időszaka

6) Az enyhülés kezdetei

II. A magyar-olasz kapcsolatok az 1956-os forradalomtól 1990-ig
(Andreides Gábor)

1) Emigráció Olaszország irányában

2) Újabb mélyponton a kétoldalú kapcsolatok a forradalom utáni években

3) A kétoldalú kapcsolatok javulásának kezdete és a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése (1964)

4) Az intenzív hetvenes évek

4.1) Az 1956-os forradalom huszadik évfordulója

4.2) A „Száll-ügy”

4.3) Kádár János Olaszországban

5) A nyolcvanas évek

6) Az olasz-magyar kapcsolatok 1988–89-ben

7) Befejezés

Iratok

Kronológia

Rövidítések jegyzéke

Előszó

Alábbi iratválogatásunk 226 dokumentum segítségével vezeti be az olvasót a magyar-olasz kapcsolatok történetének 1945 és 1990 közötti periódusába. A magyar nép és az Appennin-félsziget lakóinak kapcsolatai jó ezeregyszáz esztendőt ölelnek át, ám ennek a roppant távlatnak csupán 45 esztendejével foglalkozik ez a kötet. Úgy véljük, a források alapján a két nép és a két ország történetének ebből a korszakából – magyar oldalon a demokratikus remények pár évig tartó virágzásának, a kommunista pártállami diktatúra kiépülésének, a válságnak és a forradalomnak, majd az ún. kádári konszolidációnak és a „puha" pártállami időszaknak, olasz oldalról pedig a Nyugat gazdasági, társadalmi, politikai és katonai együttműködésébe való, fokozatos, bár sajátos vonásokat is fölmutató reintegrációnak a korából – számos fontos részletet sikerült egy-egy jellemző dokumentum segítségével bemutatnunk.

A megvizsgálandó források hatalmas mennyiségével szembesülve, döntenünk kellett, melyik iratcsoportot választjuk kötetünk törzsanyagának. Mivel joggal feltételezhettük, hogy a követségek, illetve a külügyminisztériumi referatúrák tartalmazhatják a legtöbb problémát fölvető forrást, így Budapesten és Rómában főképp ezek fondjait aknáztuk ki. De más iratgyűjteményekből is beválogattunk több jellemző dokumentumot, hogy a kép teljesebb legyen.

Munkánk historiográfiája viszonylag könnyen áttekinthető, mivel a kutatók érdeklődését eddig kevéssé keltette fel ez a terület. A témának szentelt önálló iratkiadás nincsen, csupán egyetlen (érdekes, de szükségképpen töredékes képet adó) fejezet olvasható a korszak kulturális külkapcsolatait bemutató forráskiadványsorozatban.[1] Született viszont már két olyan monográfia, amely a magyar-olasz kapcsolattörténet 1945-től 1956-ig, illetve 1957-től 1990-ig tartó fejezeteit vizsgálja.[2] E dolgozatok készítése során halmazódott fel az az anyagismeret, amelyre ez az iratválogatás is támaszkodik.

A kiadott források csekély száma és a szerény szakirodalmi feldolgozottság miatt a jelen iratválogatás sok szempontból úttörő jellegűnek tekinthető, és így jónéhány kiindulási pontot kínál a kutatóknak, honnan érdemes elindulniuk, hol érdemes mélyebbre ásniuk, ha pl. a politikai vagy a gazdasági érintkezés, a menekültek és disszidensek ügyei, a pártkapcsolatok, az egyház és állam viszonya, a tudományos és kulturális érintkezés stb. valamelyik részproblémáját szeretnék jobban megérteni, részletesebben tanulmányozni. Mivel 1870 (Róma elfoglalása és a pápai állam megszűnése) után az olasz állam – kezdetben egyoldalúan, majd a lateráni szerződés (1929) alapján – garantálta a Szentszék (1929 óta: Vatikánváros Állam) kvázi szuverenitását, szorosabb nemzetközi jogi szempontból nézve a vatikáni kapcsolatok nem képezik részét a magyar-olasz viszonynak. A második világháború után azonban az 1920 óta fennálló magyar-vatikáni diplomáciai kapcsolat megszakadt, mert – közvetett szovjet nyomásra – Angelo Rotta pápai nunciusnak el kellett hagynia Magyarországot, a Rómában működő magyar szentszéki követség összes korábbi munkatársának pedig visszavonták a megbízatását és nem neveztek ki új diplomatákat.

---

[1] DMNKKT 1988.

[2] Csorba László: *A római magyar követ jelenti... A magyar-olasz kapcsolatok története 1945-1956.* http://real-d.mtak.hu/538/4/dc_252_11_doktori_mu.pdf; Andreides Gábor: *A magyar-olasz kapcsolatok története 1956-1989*. PhD disszertáció kézirata, http://doktori.btk.elte.hu/hist/andreides/diss.pdf

Formális felmondás azonban nem történt és az évtized végéig történtek is erőfeszítések a viszony normalizálására. Közben azonban kialakult az a gyakorlat, hogy a magyar állam az olaszországi külképviselet segítségével intézett különféle, a magyar katolikus egyházat érintő ügyeket Rómában – és ez lett azután a kapcsolattartás egyik fontos formája a következő időszakban is. Így a vizsgált korszakban a vatikáni kapcsolat a magyar-olasz viszony integráns részének tekinthető, és kutatásmódszertanilag közös témaként kezelhető és kezelendő.

A munka elkészítéséhez elsősorban az MTA Történettudományi Intézete, a Magyar Országos Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, a Prímási Levéltár, a Hadtörténeti Levéltár, az Open Society Archivum, a Lukács Archivum és Könyvtár, az 1956-os Intézet Oral History Archivuma, az Eötvös Kollégium Levéltára, az Archivio Storico-Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, továbbá az Oktatási és Kulturális Minisztérium és a Római Magyar Akadémia vezetőitől és munkatársaitól kaptunk sok segítségét – mindnyájuknak ehelyütt mondunk őszinte köszönetet. Külön köszönet Halácsyné Török Sárának a munka egészét végigkísérő, nélkülözhetetlen segítségéért.

Munkánk az OTKA K 84250 pályázat keretében és segítségével készült.

Budapest, 2014. december 31.

Andreides Gábor – Csorba László

A magyar-olasz kapcsolatok alapvonalai 1945-1990

I. A magyar-olasz kapcsolatok 1945-től az 1956-os forradalmig
(Csorba László

1) A diplomáciai kapcsolatok felvétele

A 2. világháború után a magyar kormánynak egészen Moszkváig kellett elmennie, hogy újra kapcsolatba léphessen Olaszországgal. 1945. december 26-án jelentette Niszkács László követségi titkár Moszkvából a külügyminisztériumnak,[3] hogy találkozott Pietro Quaroni moszkvai olasz nagykövettel, aki közölte vele: Olaszország kész felvenni a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, "annál is inkább, mivel azok sohasem szakadtak meg tulajdonképpen a két ország között". A titkár ennek alapján utasítást kért, mi legyen a követendő eljárás? Mivel a magyar kormány szuverenitását jelentős mértékben korlátozta a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) jelenléte és működése, így egyértelmű volt, hogy elsősorban a Szovjetunió hozzájárulása kell ehhez a külpolitikai lépéshez. De melyik fél forduljon a szovjetekhez: a magyarok, az olaszok, vagy talán mindkettő? [4]

Közben az olasz külügyi vezetés ismételten sürgette a moszkvai nagykövetet azügyben is, hogy a szovjet hatóságoknál immár nyomatékosan vesse fel egy olasz vöröskeresztes delegátus Budapestre akkreditálásának engedélyezését.[5] 1945 júniusa óta azt is tudták Rómában, hogy az olasz érdekvédelmet immár nem a svéd követség, hanem egy sajátos politikai formáció látja el a magyar fővárosban: a Szabad Olaszország Antifasiszta Mozgalom Magyarországi Bizottsága. Ennek elnöke, Giovanni Rossi ugyanis levélben fordult a Külügyminisztériumhoz, amelyben azt kérte, nevezzenek ki mielőbb hivatalos külügyi képviselőt Budapestre, mert a római megbízatás súlya nélkülözhetetlen a kolónia és a németországi táborokból érkező többezer olasz menekült ügyeinek intézéséhez. Mi több, helyismeretére, addigi erőfeszítéseire hivatkozva rögtön föl is ajánlotta, hogy ő maga szívesen betöltené ezt a posztot![6] Mivel a háború végével a korábbi közhatalmi legitimitások szerte Európában megkérdőjeleződtek, emellett éppen olasz viszonylatban 1943 szeptemberétől általános válságot okozott, hogy a monarchista és a fasiszta megbízottak folyamatosan vetélkedtek azért, hogy melyikük képviseli az "igazi" Olaszországot,[7] így a magyar környezet minden jel szerint természetesnek tekintette, hogy a budapesti olaszok spontán néphatalmi szervet választottak maguknak. Rossi és társai (bizottsági tagok: Leopoldo Ferrari munkás, Antonio Pallettiello repülőszázados, Giancarlo Gautier sorhajóhadnagy, és Sergio Failoni, az Operaház nemzetközi hírű karmestere)[8] szervezetének a magyar hatóságok előtti legitimitását

[3] Az előszót csak minimálisan jegyzeteljük, a személyekre és eseményekre vonatkozó bővebb tájékoztatás az iratok közlésénél található.
[4] MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-4/b-1945. Niszkács köv. titkár jelentése (Moszkva, 1945. december 26.), továbbá MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-4/b-5.oszt/15/1945. Niszkács köv. titkár nyílt távirata (1945. december 26. – 18.35 órakor, Moszkva) RN 39.
[5] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1.*Assistenzi italiani in Ungheria*. ([Róma, 1945. augusztus vége – szeptember eleje]).
[6] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1. Giovanni Rossi (Budapest, 1945. június 11.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[7] A helyzetet – Filippo Anfuso követ átállását a Salòban berendezkedő Mussolinihez, illetve Carlo de Ferrariis Salzano báró titkár kitartását a monarchista-antifasiszta oldalon – röviden bemutatja Horváth 2008. 130.
[8] BNB 1975. 76-77.

a Budapesti Nemzeti Bizottság[9] biztosította, amikor – némi bizonytalankodás után – 1945 júniusában hivatalosan is elismerte az olasz érdekek képviselőjének és védőjének mindaddig, amíg az olasz külügy erre képes nem lesz.[10]

Ugyanakkor az olasz Külügyminisztérium vezetőit óvatosságra inthették azok az információk, melyeket Giorgio Ciraiolo titkár, korábban a budapesti olasz követség munkatársa 1945 őszén kapott Rodolfo Moscától, a budapesti egyetem olasz katedrájának volt professzorától, aki Milánóban várta, hogy visszatérhessen a magyar fővárosba: "[a] hírhedt Rossi jön-megy Magyarországról zavartalanul (már harmadszor van itt, Milánóban, és azt hiszem, megy Rómába is), arannyal, ékszerekkel és dollárral üzletel, éli világát mint egy nábob és a szeretőjét mint a lányát mutatja be."[11] Mosca professzor mellett mások is figyelmeztették a Külügyminisztérium illetékeseit. Giorgio Perlasca, a háború idején magát spanyol ügyvivőnek kiadó és így Budapesten üldözöttek ezreit megmentő olasz kereskedő 1945 őszén levélben fordult Carlo de Ferrariis Salzano báróhoz, hogy fölhívja a figyelmét Rossi üzelmeire. A báró – aki Budapesten annak idején a királyi Olaszországot képviselte, minek folytán 1944 nyarán Perlascával hónapokat töltött közös internálásban Csákánydoroszlón – azonnal jelentette elöljáróinak a fontos információt.[12] Valószínű, hogy e jelzéseknek is szerepük lehetett abban, hogy Rossitól hamarosan megvonták a képviseleti megbízatást. A történet vége Mosca és Perlasca figyelmeztetéseit igazolta. Egy évvel később, 1946 novemberében Giovanni Rossi – nem teljesen jószántából – a milánói városi börtön lakója lett. Garamvölgyi Artúr tárta fel az *Igaz Szó* hasábjain 1946. november 30-i cikkében az olasz "álkövet" szélhámosságainak ponyvaregényeket megszégyenítő, lopásokal, zsarolásokkal, bigámiával, stb. teli történetét.[13]

Az önjelölt Rossi kudarcos tevékenysége azonban végső soron mégsem volt teljesen "haszontalan": indirekt módon közrejátszhatott abban, hogy 1945 végére immár komolyabb formát öltöttek a magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok fölvételével kapcsolatos erőfeszítések. A moszkvai olasz nagykövet újabb sürgetést kapott, hogy szorgalmazza a szovjeteknél a Magyarországgal való diplomáciai viszony maradéktalan helyreállításának támogatását,[14] így azután már ebben a szellemben tárgyalt Niszkáccsal és jelentette haza ő is megbeszélésük eredményét.[15]

Budapesten örömmel vették a moszkvai híreket, és január 18-án Gyöngyösi János külügyminiszter *Szóbeli Jegyzék*ben értesítette arról a szándékáról a magyarországi SZEB-et, hogy "az olaszországi magyar érdekek, az ott-tartózkodó [*sic!*], repatriálandó hadifoglyok és az elhurcolt javakkal kapcsolatos ügyek" miatt hivatalos magyar diplomáciai missziót akar küldeni Olaszországba. Ehhez kérte a SZEB hozzájárulását, arra is hivatkozva, hogy tudomása szerint az itáliai partner – ugyanezen okokból – szintén nagy súlyt helyezne egy

[9] A háborús pusztulásból kibontakozó magyar főváros új közigazgatását a Budapesti Nemzeti Bizottság irányította, amely a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front nevű politikai szövetségbe tömörülő pártok és a szakszervezetek képviselőiből alakult meg 1945. január 21-én. Történetére ld. BNB 1975. 5-9., 17-20.

[10] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1 Rosta László, a Budapesti Nemzeti Bizottság főtitkára (Budapest, 1945. június 1.) – a Szabad Olaszország Antifasiszta Mozgalom Magyarországi Bizottságának.

[11] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1 Rodolfo Mosca (Milánó, 1945. október 4.) – Giorgio Ciraolónak.

[12] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.10. Miscellanea. Carlo de Ferrariis Salzano (Róma, 194[6]. január 2.) – a Politikai Főosztálynak, ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.10. Miscellanea. Carlo de Ferrariis Salzano (Róma, 1945. október 27.) – Maurilio Coppininak.

[13] Minderre ld. Garamvölgyi 1946.

[14] DDI S. 10. II. 1992. 1023.

[15] DDI S. 10. III. 1993. 166-167.

hasonló misszió felállítására Magyarországon.[16] Ez így is volt: Alcide De Gasperi miniszterelnök és külügyminiszter 1946. január 29-én adott megbízást a moszkvai, a washingtoni és a londoni nagyköveteknek, hogy kérjék a nagyhatalmaktól a magyar-olasz diplomáciai viszony újrafelvételének engedélyezését.[17]

Az elképzelést ötletesnek és a helyzethez jól alkalmazkodónak tekinthetjük. A két vesztes nem rontott ajtóstól a házba, hiszen a gyors barátkozást aligha nézték volna jó szemmel a világháború friss győztesei. Az érdekek viszont, amelyekre hivatkoztak, nyilvánvalóak voltak – a háborút követő zűrzavarban a konszolidáció fontos eleme volt a szanaszét sodródó emberek hazajuttatása csakúgy, mint az elhurcolt vagyontárgyak visszaszármaztatása. Az ebből a célból kiküldött bizottságok azután már magvát alkothatták a jövendő követségi személyzetnek. Az egyezetési tárgyalások a tavaszi hónapok folyamán sikerrel lezajlottak. Quaroni nagykövet április 10-én jelentette Rómába, hogy Moszkva jóváhagyta a javak és emberek repatriálását intéző bizottságok cseréjét, és azt is elfogadta, hogy ezek idővel képviseletekké fognak válni.[18] A bürokratikus formaságok elintézése után, május 3-án pedig végre elindult Budapestről a Pődör László miniszteri osztálytanácsos, kabinetfőnök vezette – rajta kívül még Papp Álmos miniszteri titkárból és Orbán Pál miniszteri segédtitkárból álló – delegáció Olaszországba. A misszió először a svéd követséggel lépett kapcsolatba, mert a magyar külképviseletek diplomata-állományának 1943-ban történő hazarendelése óta Svédország látta el a magyar érdekek képviseletét Itáliában. Joen Carlsson Lagerberg svéd követ június 1-én mutatta be a magyar küldötteket a Palazzo Chigiben. Vittorio Zoppi követ, a Politikai Főosztály vezetője azonnal közölte, hogy a politikai szándék azonos: "a Rómában maradó magyar hazatelepítési megbízottat ők a maguk részéről diplomáciai megbízottként fogják tekinteni", és ugyanezt kérik a Budapestre induló Augusto Assettati tanácsos és Oberto Fabiani titkár részére is.

Pődör László az olasz Külügyminisztérium magas rangú vezetőivel is fölvette a kapcsolatot,[19] továbbá foglalkozott a kinti magyarság gondjaival is. Így politikai döntésnek tekinthetjük, hogy pl. fölszámolta az ún. Szabad Magyarok Egyesületét, amely a katonai cselekmények befejeződése után, de még a külképviseletek működésének megindulása előtti "holtidőben" valamiféle félhivatalos magyar szervezetként próbált működni Olaszországban. Komolyabb súlyt ténykedésének Apor Gábor báró elnöksége adott, aki 1944 nyarán szembefordult a Sztójay-kormánnyal, tagja lett a Követi Bizottságnak,[20] és most ezt a formációt is igyekezett felhasználni arra, hogy jó kapcsolatokat alakítson ki az angolszász katonai hatóságokkal és a szovjet nagykövetséggel, azzal a távlati céllal, hogy az új magyar kormány ismét őt bízza meg a vatikáni követség vezetésével. Apor ugyanakkor szoros érintkezésben maradt a korábbi magyar politikai elitnek azzal a csoportjával, amelynek tagjai eredetileg Magyarország német megszállását követően kerültek fogságba, majd a nyilasok átadták őket a németeknek, megjárták Mauthausent, Dachaut, a Dolomitokban amerikai felügyelet alá kerültek, Capri szigetén töltötték az internálás hónapjait, és végül 1945 nyarán nyerték vissza szabadságukat. Az ún. 45-ös politikai emigráció tagjaivá váló csoport legjelentősebb képviselője Kállay Miklós miniszterelnök volt, aki meg is írta emlékirataiban hányattatásuk történetét. Közéjük

[16] MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-4/b-30 044/1946. A magyar külügyiniszter *Szóbeli Jegyzék*e (Budapest, 1946. január 18.) – a SZEB-nek. Rávezetve az aktára: "Miniszter úr kéri jegyzék elküldését és tartalmát kéri Niszkáccsal közölni, hivatkozva I/17-én kelt táviratára. I. 22."
[17] DDI S. 10. III. 1993. 183.
[18] DDI S. 10. III. 1993. 482-483.
[19] N. Szabó 1996. 73.
[20] A Követi Bizottság a Magyarország német megszállása után lemondó és külföldön szervezkedő diplomatákat fogta össze, történetére ld. vezetőjének, Barcza György volt londoni követnek az emlékeit: Barcza 1994 II. 125-142.

tartozott ifj. Horthy Miklós, továbbá Hlatky Endre volt miniszterelnökségi államtitkár is, aki azután Rómában telepedett le. Apor bízott abban, hogy esetleg folytathatja misszióját, de a helyzet átalakult és a vatikáni diplomáciai kapcsolatok helyreállítására nem került sor.[21]

A Szentszékkel 1920 óta fönnálló kapcsolat[22] megszakadása 1945 áprilisában következett be, amikor Angelo Rotta nunciust kiutasították Budapestről. A szentszéki olasz követség április 18-i feljegyzése azt közölte, hogy a nunciust az ideiglenes kormány utasította ki, és már meg is érkezett Isztambulba.[23] Érdekes, hogy egyes római hírek szerint a magyar ideiglenes kormány már augusztusban kérte a nunziatúra munkájának újraindítását, de a diplomaták joggal fejezték ki ezügyben fenntartásaikat.[24] Másfelől a magyar kormány fölmentette megbízatása alól a Szálasi-időkben a szentszéki követséget vezető Luttor Ferenc prelátust[25], a korábbi egyházügyi tanácsost, és nem neveztek ki a helyére senkit. A Vatikánnal való hivatalos érintkezés ettől kezdve egészen 1990-ig csupán *ad hoc* formákban, illetve nemhivatalos csatornákon át vált lehetségessé.

A SZEB július 24-i ülésén Vlagyimir Petrovics Szviridov altábornagy helyettes elnök tájékoztatta arról amerikai és angol partnereit, hogy Nagy Ferenc miniszterelnök kérésére, miszerint Magyarország diplomáciai kapcsolatokat létesíthessen Olaszországgal, Romániával és Bulgáriával (az olaszokkal árucsereforgalmat is), azt felelte, "a SZEB részéről ellenvetés nincs".[26]

Az új olasz misszió augusztus 23-24. táján indul Budapestre – jelentette a friss hírt Papp Álmos, a Pődör-féle bizottságból Rómában maradt magyar misszió vezetője a hónap közepén, hozzátéve: vezetője, Assettati követségi tanácsos javasolni fogja a magyar külügyminiszternek, hogy kölcsönösen nyissák meg a követségeket. Olaszország ugyanis – hangsúlyozta a misszióvezető – a Macmillan-deklaráció[27] értelmében 1945 októberétől szabadon létesíthet diplomáciai kapcsolatokat. Egy hónapal később Vittorio Zoppi követ, az olasz Külügyminisztérium Politikai Főosztályának vezetője közölte Pappal, hogy a budapesti jelentés szerint magyar részről sincs akadálya a "hazatelepítési missziók" követségi szintre emelésének, így Assettatinak már küldtek is táviratot, hogy jelentse be magát ügyvivőnek – így ezt várják Papp Álmostól is.[28] 1946 decemberében a római Svéd Követség közölte a Palazzo Chigivel, hogy helyreállván a magyar-olasz diplomáciai viszony, december 9-től visszabocsátja az érdekvédelem intézését a római magyar követség és a milánói főkonzulátus hatókörébe, és a tiszteletbeli konzulátusokon is csak addig tartja meg, amíg a magyar fél az illető városokban (Firenze, Genova, Messina, Nápoly, Trieszt, Torino, Velence) fel nem újítja

[21] Apor ekkori tevékenységéről talán a legrészletesebb beszámolót egy állambiztonsági ügynöki jelentés tartalmazza, amelynek tényanyaga hasznos, de beállítása, kommentárjai végletesen elfogultak, ld. ÁBTL 3.2.7. Cs-2/1. "Hontalanok". "Amadeo" jelentése (Róma, 1950. május 16.) 132-135.
[22] Ennek történetére ld. Magyarország 2001.
[23] ASDMAE AP 1931-1945. Ungh. B.37. *Espulsione del Mons. Angelo Rottta dall'Ungheria* (Róma, 1945. április 18.).
[24] ASDMAE AP 1931-1945. Ungh. B.37. Vittorio Zoppi (Róma, augusztus 5.) – a szentszéki olasz követségnek, ASDMAE AP 1931-1945. Ungh. B.37. Maurilio Coppini (Róma, augusztus 20.) – a moszkvai olasz nagykövetségnek.
[25] Gergely 2001. 76.
[26] SZEB JK 2003. 203.
[27] Harold Macmillan, az olaszországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság megbízott elnöke 1945. február 24-én jegyzékben közölte Ivanoe Bonomi miniszterelnökkel, hogy a legtöbb területen lecsökkentik az ellenőrzést és visszaadják Olaszország intézkedési szuverenitását, ld. DDI S. 10. II. 1992. 84-88.
[28] MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-4/b-3040/pol/1946. – Papp Álmos (Róma, 1946. szeptember 24.) – Gyöngyösi Jánosak.

saját képviseletét.[29] A diplomáciai kapcsolatok újrafelvételét hivatalosan október 1-től tekintették érvnyesnek, és Papp Álmos ügyvivő – immár új minőségében – október 6-án tett hivatalos bemutatkozó látogatást Alcide de Gasperi miniszterelnöknél.[30]

Hamarosan már a kapcsolatok fejlődésének komoly eredményéről számolhatott be az olasz és a magyar sajtó. November 9-én Rónai Sándor keresekedelmi és szövetkezetügyi miniszter árucsereforgalmi megállapodást írt alá kollégájával, Pietro Campilli olasz külkereskedelmi miniszterrel. Ez a dokumentum[31] a konkrét gazdasági hasznon túl, amelyet a háború utáni újjáépítés nagy feladataival birkózó országnak hozott, egyben azt is bizonyította, hogy viszonylag mennyire gyorsan sikerült újrakötni azokat a gazdasági szálakat, amelyek a mediterrán világon keresztül kapcsolták Magyarországot az európai és a világgazdaság vérkeringéséhez.

De a gazdaságinál is gyorsabban került sor a kulturális kapcsolatok újjáalakítására. A Római Magyar Intézet (Római Magyar Akadémia, RMA)[32] a háború első éveiben elkerülte a megpróbáltatásokat, de 1943-ban, a fasiszta rendszer bukását követő politikai zűrzavarban a magyar állam illetékesei úgy látták jónak, hogy egyelőre teljesen szüneteltessék a kulturális külképviselet tevékenységét. A Palazzo Falconieriben csak a második emeleten elhelyezett Pápai Magyar Egyházi Intézet (PMI)[33] maradt, és a legszükségesebb személyzet vigyázott a külső és belső rendre. 1945 tavaszán azután Magyary Gyula pápai kamarás, a Santa Rota ügyvédje és a "Propaganda Fide" egyetemének tanára kapott megbízást Teleki Géza gróftól, az ideiglenes kormány vallás- és közoktatásügyi miniszterétől, hogy gondoskodjék a Római Magyar Akadémiáról. De a megbízatása alig egy esztendeig tartott, mert Teleki utóda, Keresztury Dezső és munkatársai elsősorban azoknak a dokumentumoknak az alapján képzelték el a római kultúrmisszió jövőjét, amelyekben Kardos Tibor professzor fejtette ki erre vonatkozó elképzeléseit és javaslatait. Ennek megfelelően a miniszter 1946. július 11-én közölte külügyi kollégájával, hogy Kardost jelöli a római egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének professzori posztjára, valamint a Római Magyar Akadémia igazgatói székébe.[34]

Kardos Tibor tevékenységének tágabb tartalma természetesen azonos volt elődeiével: a mérhetetlenül gazdag, több évezredes itáliai kultúrörökség közvetítése Magyarország felé, illetve a hazai tudományos és művészeti teljesítmény olaszországi képviselete. Ám a hangsúlyok, a válogatási szempontok, az a szellemi miliő, amiben a kapcsolatok újjászervezése lezajlott, immár erősen különbözött a korábbitól, többek között azért is, mert a jobboldali szimpatizáns vagy semleges igazgatókkal szemben Kardos Tibor a szó európai értelmében baloldali beállítottságú ember volt. A munka során kezdetben csak a maga erejére, leleményességére – és persze néhány megbízható munkatársa segítségére – támaszkodhatott. Így kezdetben az irodalomtörténész Ruzicska Pál, a milánói kultúrintézet és lektorátus kijelölt vezetője, majd az új akadémiai titkár, Pásztor Lajos történész lett közeli munkatársa. A nagy

[29] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.4. *Rapporti con l'Italia. Legation de Royale de Suéde. Division B. Note Verbale*. (Róma, 1946. december 16.)
[30] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-65/a-3246/1946 Papp Álmos ügyvivő bemutatkozó látogatást tesz De Gasperi olasz miniszterelnöknél (Róma, 1946. október 6.), továbbá SZEB JK 2003. 289. – Alcide De Gasperinek a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló táviratát Nagy Ferenchez közli Réti 1996. 393.
[31] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-26/a-28/biz/1946. Kereskedelmi Egyezmény és olasz-magyar jegyzékváltás (Róma, 1946. november 9.).
[32] Az intézet alapítására és első évtizedeire ld. Csorba 1998/I.
[33] A PMI történetére ld. Beke 1998. és Csorba 1998/III.
[34] MNL OL XIX-J-l-k-Olaszo.-18/i-60.909/1946. Keresztury Dezső (Budapest, 1946. július 11.) – Gyöngyösi Jánosnak. – MOLXXVI-J-l-b. Személyi ügyek. Az intézet alkalmazottai 1946-1948. Keresztury Dezső (Budapest, 1946. augusztus 6.) – Kardos Tibornak.

lendülettel kezdődő helyreállítási erőfeszítések eredménye hamarosan meg is mutatkozott. Mihelyt az épület fogadókész lett, azonnal javaslatot tett arra, a hazai szellemi elit színe-javából kiknek kellene hosszabb-rövidebb időre Rómába jönniük: italianisták (Zambra Alajos, Koltay-Kastner Jenő), történészek, irodalom- és művészettörténészek (Jánossy Dénes, Trencsényi-Waldapfel Imre, Genthon István, Vayer Lajos, Tolnai Károly, Radocsay Dénes, Klaniczay Tibor), zenészek és zenetudósok (Veress Sándor, Szigeti Ernő, Takács Jenő, Szabolcsi Bence, Talabéry Teller Frigyes), költők, írók és irodalmárok (Cs. Szabó László, Lengyel Tamás, Csorba Győző, Takáts Gyula, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Pilinszky János, Ottlik Géza, Vas István, Karinthy Ferenc, Thurzó Gábor). De javasolta Kerényi Károlyt és Fülep Lajost, a szobrász Ferenczy Bénit és Vilt Tibort, vagy a régész Alföldi Andrást is. A felsoroltak legtöbbje azután meg is járta Rómát a következő esztendőkben, az ezer élményből nem utolsóként őrizve Kardosék őszinte vendégszeretetének emlékét.[35]

Amikor Magyary Gyula átadta a Palazzo Falconierit Kardos professzornak, örömmel vette volna, ha erőfeszítései eredményeképpen legalább a Római Magyar Akadémiával közös épületben székelő (mert annak egykori Papi Osztályából önállósuló) Pápai Magyar Egyházi Intézet rektori posztját megkaphatja. Kiderült azonban, hogy e feladatra a magyar katolikus egyház vezetőjének más jelöltje van. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium illetékes osztályfőnöke 1946 decemberében értesítette a külügyminisztériumot arról, hogy a miniszter hozzájárult Mindszenty József esztergomi bíboros érsek javaslatához, miszerint Péterffy Gedeon, a pesti szeminárium volt tanára legyen a PMI új vezetője. Az új megbízott 1947 januárjában vette át az intézet irányítását és zárta le a számlákat az Argentínába költöző[36] Luttor Ferenc pápai protonotáriussal. Munkájához komoly segítséget kapott Mester István egri jogakadémiai tanár személyében, aki egyfelől felsőfokú tanulmányainak folytatására érkezett Rómába, másfelől Mindszenty hercegprímás kinevezte az intézet titkárává és a római magyarok lelkészévé. Ám alig vált rendszeressé az ösztöndíjasok munkája, alig sikerült újra megszervezni a közös papi élet jellegzetes rendjét, az Örök Városban is éreztetni kezdte hatását a hazai katolikus egyház és a magát "népi demokratikusnak" nevező magyar államhatalom közötti politikai küzdelem kiéleződése.

2) Kertész István római hónapjai

Mint említettük, a megfelelő előkészítés következtében a missziók követségi rangra elmelésére közel egyidőben került sor. 1947. március 27-én adta meg Tildy Zoltán köztársasági elnök az *agrément*-t Giorgio Benzoni Marchese di Balsamo rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter (tkp. követ) számára, míg Kertész István követ megbízatását tíz nappal korábban hagyta jóvá a kormány, és április 21-én nyújtotta át Rómában megbízólevelét Enrico De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek.[37]

---

[35] MNL OL XXVI-J-l-b. Iktatott iratok. 789/1946-47., 592/1946-47, 618/1947-48. – Kardosék vendégszeretetét versben is megénekelte a visszaemlékező Csorba Győző, ld. Csorba Győző 2002. 132-133.

[36] Luttor dél-amerikai tevékenységére (Centro Húngaro, Magyar Ház, Mindszenty Magyar Tudományos és Kulturális Akadémia, Pázmány Péter Szabadegyetem, Kárpát Könyvkiadó Vállalat, stb.) ld. Némethy 2003 i.m 30-31., 39., 43., 55., 66-67., 90-91., 121., 125., 131., továbbá 50 éve... 2003.

[37] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-14/prot.res/1947. Nagy Ferenc miniszterelnök előterjesztése (Budapest, 1947. március 27.) – Tildy Zoltánnak. – MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-65/abc-20/pol/1947. Kertész István követ átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek (Róma, 1947. április 21.), Kertész 1997. 373., 380.

Kertész korábbi külügyes életművének csúcsa kétségkívül a békeelőkészítés érdekében végzett heroikus munkája volt, a még zajló háború idején meginduló irat- és dokumentumgyűjtés annak érdekében, hogy ha majd elérkezik a tárgyalások pillanata, tudományos tények és adatok garmadája támaszthassa alá a magyar álláspontot. Ezirányú erőfeszítéseit méltóképpen zárta le a párizsi békekonferencián, ahol a magyar delegáció főtitkáraként tevékenykedett – mégha itt ismét bebizonyosodott, hogy a magyar "igazság" legszínvonalasabb képviselete sem számít a nagyhatalmak előre elhatározott akarata ellenében. Rómába érkezése után nem sokkal találkozott Apor Gábor báróval, méghozzá a követségen, mert – mint erről szóló jelentésében leszögezte – "álláspontom az, hogy a jelenlegi rendszerrel szemben nem ellenséges magatartást tanúsító bármely magyar állampolgárt fogadok hivatalomban". A beszélgetés során Kertész megemlíthette Apornak, miképp próbálkozhatott kipuhatolni a vatikáni diplomáciai kapcsolatok helyreállításának lehetőségét. Több helyről is – így Nagy Ferenc miniszterelnöktől Bánáss László veszprémi püspökig – bíztatták ugyanis arra, hogy e régóta húzódó ügyet próbálja meg kimozdítani a holtpontról. Kertész a legilletékesebbel, Puskin szovjet követtel, a SZEB politikai tanácsadójával beszélte meg a dolgot, így ha tán addig voltak is, utána már nem maradtak illúziói. "A Vatikán az amerikai érdekek európai ügynöksége – idézte fel emlékirataiban a szovjet diplomata szavait –, amelyet amerikai tőkések finanszíroznak, s az új magyar demokráciának nincs szüksége ilyen reakciós erők képviseletére." Ugyanígy vélekedett Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes, a kommunisták vezetője is: "egy nuncius ugyanazt a szerepet játszaná, mint Mindszenty, csak agyafúrtabban."[38]

Nyilvánvaló, hogy Nagy Ferenc bíztatása nem azt jelentette, mintha a miniszterelnök ne lett volna tisztában a vatikáni kapcsolat újraindításának említett problémáival. Valószínűnek tekinthető ugyanakkor, hogy érzékelve a hivatalos és a háttérinformációk közötti különbség által megnyíló mozgásteret, ezt ki akarta használni valamiképp dinamikusabb politizálásra ebben a problémakörben. Emiatt 1947. március 22-én hivatalosan felszólította Gyöngyösi külügyminisztert, hogy sürgősen tegyen lépéseket Rómában a magyar-vatikáni diplomáciai viszony helyreállítása érdekében. Levelében nyomatékkal utalt arra, miszerint "[ú]gy értesültem, hogy az illetékes orosz diplomáciai szervek nem tesznek protocoll-nehézségeket a nagyköveti minősítésű Nuncius szereplése ellen. De ha ennek mégis akadálya lenne, mindenkép[p]en oda kellene hatni, hogy legalább internuncius kiküldésével a szentszéki diplomáciai kapcsolatunk helyreálljon és a konkordatum tárgyalások sürgősen megindulhassanak."[39] A levél tehát szovjet részről csupán a vatikáni diplomáciai megbízott rangjával kapcsolatos esetleges kifogással számolt, a hangsúlyt arra helyezve, hogy a küszöbön álló nagy egyházpolitikai kérdések (pl. a hitoktatás fakultatívvá minősítése, stb.) miatt speciális egyezményt (ún. konkordátumot) kellene kötni a Vatikánnal, ám ehhez elengedhetetlen a diplomáciai viszony rendezése.

A miniszterelnök utasítására Ortutay Gyula miniszter Tóth László professzort, a jeles történészt, az RMA egykori titkárát, a Szegedi Egyetem ekkori rektorát kérte fel arra, hogy utazzon Rómába és különmegbízottként folytasson előkészítő tárgyalásokat annak érdekében, hogy "azok az egyházpolitikai kérdések, amelyek az utóbbi időben felmerültek, békés úton és az egész magyar népet megnyugtató módon rendeztessenek". A speciális megbízottnak adott felhatalmazás – amiként azt fentebb, a Gyöngyösinek szóló levél kapcsán már említettük – egyfelől annak kormányszintű készségét jelezte, hogy a magyar állam szívesen kötne átfogó

[38] Kertész 1997. 374., ld. továbbá Nagy Töhötöm ugyanilyen értelmű visszaemlékezését Rákosi nézeteiről 1946 novemberéből, idézi Balogh Margit 2002. 131. – Nagy Töhötöm igyekezett a budapesti nunziatúra újramegnyitásának előnyeiről meggyőzni Osztjukin szovjet tanácsadót is, ld. Nagy 1990. 231-232., 242.

[39] MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán. 1465/pol. [Nagy Ferenc] (Budapest, 1947. március 22.) – Gyöngyösi Jánosnak.

megállapodást (konkordátumot) a Szentszékkel az állam-egyház viszony összes fontos kérdéséről, beleértve az egyik legfontosabb, éppen kiéleződő témakört: a hitoktatás fakultatívvá tételének problémáját. Másfelől közvetítő megoldásként a miniszterelnök azt szorgalmazta, hogy "bízzon meg a Vatikán vagy egy püspököt vagy egy szerzetes főnököt, aki letárgyalja az ügyet". A magyar kormány kérése végső soron az volt, hogy a Vatikán hasson Mindszenty prímásra az oktatáspolitikai változások elleni katolikus tiltakozás mérséklése érdekében, mert veszedelmes politikai hatása lenne, ha "szigorúan a kánonok szerint volna kénytelen eljárni a püspöki kar". Ez esetben ugyanis a baloldallal kompromisszumra kényszerülő Kisgazdapárt papi vezetői, Varga Béla és Balogh István személyi ellentétbe kerülnének az egyházfőkkel, így le kellene mondaniuk, és ez akár száz képviselőt is magával rántana, miáltal a párt kisebbségbe szorulna a koalíción belül. Mivel pedig "Nagy Ferenc nem vállal egy kultúrharcot, lemond, [a] következmények beláthatatlanok" – zárta Tóth professzor azokat a magánfeljegyzéseit, amelyekben a miniszterelnök kívánságait rögzítette.[40]

A katolikus egyház közéleti visszaszorítására a német nyelvterületen született, 19. századi kifejezés (Kulturkampf = kultúrharc) használata itt arra utal, hogy Nagy Ferenc nem kívánt nyíltan szembefordulni a prímással – ám ennek fejében szerette volna, ha a katolikus egyházfő megérti a Kisgazdapárt nehéz helyzetét az ország érdekében vállalt koalícióban, nem idéz elő kormányválságot, és engedékenyebb álláspontot foglal el az oktatáspolitikai konfliktusok terén. Úgy vélte, ebben a lengyel példa is segíti, ahol a kormány szintén speciális különmegbízottat menesztett Rómába – ez utóbbi részleteiről Szegedy-Maszák Aladár washingtoni követ[41] értesítette Budapestet, döntő impulzust adva Tóth missziójához. A washingtoni támogatást még Rómából is szorgalmazta a professzor, Kertész követ révén tartva a kapcsolatot Szegedy-Maszákkal. Tóth László május elején kezdte meg római megbeszéléseit,[42] és ennek során örömmel tapasztalta, hogy a Vatikán valóban atmoszférajavító kezdeményezésnek tekintette a félhivatalos küldött jelentkezését. Június 8-án fogadta XII. Pius pápa,[43] áldást küldött vele a magyar nép számára – ám nem tett olyan politikai gesztust, amelyre Nagy Ferenc miniszterelnök számított. "Kezdettől fogva világos volt – szögezte le a budapesti illúziókkal szemben Kertész követ, a rektor zárójelentését kommentálva –, hogy a Vatikán Tóth részére olyan nyilatkozatot nem adhat, amely elismerést tartalmazott volna a magyar kormány egyházpolitikája iránt. Ezt annál kevésbé tehette, mert egy ilyen nyilatkozat implicite Mindszenthy [sic!] bíbornok magatartásának helytelenítését is jelentette volna."[44]

Kertész követi munkájának idejére esett az 1935-ben megkötött magyar-olasz kulturális egyezmény részleges módosítása tárgyában kibontakozó megbeszéléssorozat. 1947. július 30-án sor került a magyar-olasz kulturális kapcsolatoknak a háború utáni első fontos diplomáciai eseményére: a Vegyesbizottság ülésére. A küldöttségeket olasz részről Guido de Ruggiero egyetemi tanár,[45] magyar részről Kertész István követ vezette. A tárgyalás során felolvasták

[40] Tóth küldetésére ld. Kovács Péter 1996. 1082-1092., Gergely 2001. 82.
[41] Szegedy-Maszák Aladárra ld. Szegedy-Maszák Mihály 1996. 445-471.
[42] Tóth professzor lassan és fokozatosan közelítette meg a hivatalos kapcsolati szintet, mert a szentszéki olasz követség május 31-i tájékoztatása szerint a Vatikánban ugyan tudnak missziójáról, de egyelőre még informális kapcsolat sincs vele, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.5. Questioni politico-religiose. Jannelli (Róma, 1947. május 31.) – a budapesti követségnek.
[43] XII. Pius (Eugenio Pacelli) pályájára ld. Gergely 1982. 350-368., Horváth 2005. 531.
[44] MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14.258/pol-1947. Kertész István követ feljegyzése Tóth László egyetemi rektor római megbízatásáról. – Tóth jelentését ld. MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán. Jelentés 1947 május-június havi római kiküldetésemről. (Róma, 1947. június 16.) – Ld. még Kovács Péter 1996. 1085-1087.
[45] A neves liberális történészre ld. HDFI 1992. 165-166.

az 1935-ben megkötött egyezmény szövegét, és ahhoz fűzték megjegyzéseiket. A megbeszélések során a következő döntések születtek: támogatják, hogy a magyar állam segítse a budapesti Olasz Kultúrintézet épületének restaurálását; kölcsönösen segítik, hogy a milánói Magyar Intézet, illetve az Olasz Kultúrintézet debreceni, szegedi és pécsi fiókjai megfelelő helyiségeket kapjanak; szorgalmazzák, hogy a kulturális kapcsolatok során a vámszabályok egyszerűsödjenek; meghatározzák a csereösztöndíjak számát és fogadó intézményeit; szorgalmazzák az ösztöndíjasok és a kiküldöttek utazásával és tartózkodásával kapcsolatos bürokratikus eljárások lehetőség szerinti egyszerűsítését, valamint számukra vasúti kedvezmény biztosítását; megigérik a római, illetve a debreceni tanszékvezetők helyzetének javítását; támogatják a pécsi egyetemen olasz tanszék alapítását; támogatják magyar nyelvi és irodalmi "megbízott előadói állások" (*incaricato*) létesítését a milánói, a firenzei és a nápolyi egyetemen; támogatják az egyes intézmények kétoldalú cserekapcsolatainak újraindítását (pl. a nápolyi és a tihanyi biológiai intézetek között, az Eötvös Kollégium és a pisai Scuola Normale Superiore között, stb.); javasolják a tanárcserék megszervezését (zenei téren is); a magyar fél megigéri az olasz nyelv középiskolai oktatásának további központi népszerűsítését; támogatják a szótárkiadási vállalkozást, a fordításra ajánlott művek jegyzékeinek cseréjét, egyedi művészeti produkciók megszervezését, a történészek levéltári kutatásainak elősegítését, a könyveknek az árucsereforgalom szigorú kontingensén felüli bevitelét, az egymást népszerűsítő rádióadások számának növelését. [46]

Ám sajnos nem sokáig tartott az áprilisban kiérkező Kertész István római külszolgálatának "nyugalmi" időszaka: hamarosan "kritikussá vált a helyzet". Május végére kezdett kibontakozni a már kiutazása előtt elindult ún. "köztársaság-ellenes összeesküvési ügy" (Magyar Közösség) valódi dimenziója: a kommunista befolyás alatt álló rendőrség által szolgáltatott, de nem ellenőrizhető információk alapján a kisgazdapárt vezetőit elkezdték kapcsolatba hozni az "összeesküvőkkel. Ez a sokat emlegetett Rákosi-féle "szalámi-taktika" akkor hozta kényes helyzetbe a diplomáciai testületek vezetőit, amikor 1947 májusában a Svájcban tartózkodó Nagy Ferenc miniszterelnököt is sikerült megfenyegetni és lemondatni posztjáról.[47] Kertész számára különösen meglepő lehetett, hogy a *Neue Zürcher Zeitung* június 2-i számából arról értesült, hogy a Dinnyés Lajos alakította új kormányban neki szánják a külügyminiszteri posztot! Részletesen átbeszélte a helyzetet barátjával, Szegedy-Maszák Aladár washingtoni követtel, aki úgy értékelte a helyzetet, hogy Magyarország e legutóbbi szovjet (vagy szovjet inspirációjú) erőszakos lépéssel végképp elveszítette függetlenségét, így nincs más megoldás, mint a lemondás. Kertész azonban még látott teret a cselekvésre. Persze nem voltak illúziói, hiszen a szovjetbarátként ismert Gyöngyösi János leváltása a külügyi tárca éléről világos üzenet volt. Az ő utódaként, "egy nyugati beállítottságú, pártsemleges ember kinevezése csupán a Nyugat és a magyar ember félrevezetését szolgálta volna. Arra szántak, hogy szemfényvesztő módon velem demonstrálják a Nyugat felé: Magyarországon nem történt komoly változás." De "szívesen kihasználtam volna a lehetőséget, ha számíthattam volna rá, hogy az amerikaiak határozottan beavatkoznak a felszabadított Európáról szóló jaltai nyilatkozat szellemében."[48]

---

[46] DMNKKT 1988. 388-394. – Vö. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-20/f-00540/pol-1951. Az Olasz-Magyar Kulturális Egyezmény alkalmazásáról tárgyaló (júl. 30-31.) Vegyes Bizottság jegyzőkönyve (Budapest, 1947. augusztus 1.). Melléklet: "A jegyzőkönyv vázlatos ismertetése" (magyarul). – A tárgyalásokat ismerteti N. Szabó 1996. 78-80.

[47] Nagy Ferenc 1990 II. 133-160., Balogh 1988. 259-261., Högye 1995. 90-100.

[48] Kertész 1997. 385-386.

Kertész természetesen igyekezett bizalmas információkhoz jutni arra vonatkozóan, hogy a Truman-deklaráció[49] után a Nyugat milyen mértékű tényleges segítségre hajlandó. Ám kapcsolatai (Edward Page az amerikai, Selim Sarper a török követségről) egybehangzóan arról tájékoztatták, hogy az élesebb konfrontáció szilárd támogatása nincs benne a nyugati tervekben. Június 5-én konzultációra visszarendelték Budapestre, 7-én pedig titkos táviratban kapott felszólítást, hogy nyilvánosan ítélje el Szegedy-Maszák Aladár washingtoni és Gordon Ferenc berni követek lemondását. Egyikre sem volt hajlandó, így időnyerés céljából szabadságra ment, ám ugyanakkor kihasználta azt a helyzetet, hogy dezignált külügyminiszterként olyan pozicióba került, akinek szavát nem lehetett teljesen figyelmen kívül hagyni, és egy fajta aktív diplomáciával megpróbált nyomást gyakorolni a hazai döntéshozókra azzal a szándékkal, hogy íly módon talán növelheti a közelgő augusztus 31-i választásokon induló pártok politikai játékterét. Miután hatálytalanították a lelépő kollégák elítélését elrendelő utasítást, június 14-én Zürichben találkozott a budapesti Külügyminisztérium Politikai Főosztályának vezetőjével, és közölte vele, milyen feltételekkel vállalja tovább a követi munkát. Majd ugyanezeket a feltételeket – lényegében a koalíciós korszak demokratikus közéletének valódi biztosítását a választások szabadságától a rendőrségen érvényesülő kommunista túlsúly megszüntetéséig – táviratban megküldte a köztársasági elnöknek is. Az elboruló szemhatáron valamennyi reményt az adhatott még, hogy Magyarország is meghívást kapott a Marshall-tervről tanácskozó, július 10-én megnyíló párizsi konferenciára. Erről értesülve, Kertész ismét munkába állt, hogy a Nyugathoz fűződő kapcsolataink e végső lehetőségét segítsen a maga eszközeivel megragadni. Hazaszóló üzeneteiben az olasz kormánykörök nyomatékos véleményét ismertetve érvelt amellett, hogy a meghívást mindenképpen el kell fogadni. Mihályfi ügyvezető külügyminiszter azonban ingerülten vitatta információinak és véleményének megalapozottságát, és ismételten hazarendelte, mire Kertész július 22-én közölte: inkább váltsák le posztjáról. A koalíció képviseletét vállalta, ám a koalíciót éppen "erőszakkal felbomlasztják" – fejtegette azoknak az otthonról érkező kommunista megbízottaknak is, akik rá akarták beszélni a hazatérésre. Miután odahaza felismerték, hogy álláspontja megingathatatlan, augusztus 20-án kelt a berendelését közlő levél.[50]

Kertész utóda Velics László lett, a "magyar külügyi szolgálat kiváló régi diplomatája",[51] akivel márcsak azért is részletesen megvitatták a kialakult helyzetet, mivel az új követ is megpróbálta rábeszélni elődjét a hazatérésre. Az úri középosztály öntudatával megfogalmazott tanácsokat azonban Kertész – az otthon később történtek ismeretében, alighanem nagy szerencséjére – nem fogadta meg, és a mintegy négy órán át tartó, meddő vita után inkább otthagyta a régi barátokat, és a követség egyik titkárával küldte be lemondólevelét.[52]

[49] Harry S. Truman amerikai elnök 1947. március 12-i kongresszusi üzenetében az ország "saját biztonsága érdekében" aktívabb külpolitikát helyezett kilátásba a Szovjetunió által fenyegetett országok megsegítése érdekében. A beszéd szövegét ld. Halmosy 1985. 119-125.

[50] Kertész 1997. 389-404. – Kertész utóbb az Egyesült Államokban lett egyetemi tanár, de kezdetben az emigráns politikában is számoltak vele, ld. Károlyi 2003. 408-409.

[51] Kertész 1997. 405.

[52] Kertész 1997. 406.

3) A "fordulat éve" a Via dei Villinin: Velics László követsége

Velics László követ 1947. október 13-án adta át megbízólevelét a Quirinale Palotában Enrico De Nicola köztársasági elnöknek.[53] Kinevezésének fő oka az bizonyára az volt, hogy "egy nyugati beállítottságú, pártsemleges ember" (Kertész szavai) megbízásával egyelőre még leplezni lehetett a nyugati országok felé a Magyarországon zajló változások igazi irányát. Emellett a Mindszenty prímással kialakuló, mind súlyosabb egyházpolitikai konfliktusok miatt azt is bizonyára számba vették, hogy Velics remek egyházi összeköttetésekkel rendelkezett, mivel müncheni főkonzulsága (1921-1935) idején jó személyes kapcsolatba került Eugenio Pacelli németországi vatikáni nunciussal, a későbbi XII. Pius pápával.[54] Küldetésével kapcsolatos kezdeti bizakodását ugyanakkor a gazdasági kapcsolatok örvendetes gyarapodása is táplálhatta. Ám mintegy fél évvel később, 1948 márciusában azonban már jelentősen megváltozott viszonyokról számolt be az a bizalmas magánlevél, amelyet Pődör László küldött egyik külügyes barátjának. "Az olasz magyar viszonyban komoly rosszabbodás állt be" – jellemezte a szituációt összefoglalóan a követségi tanácsos. "Itt az egész diplomáciai testület két táborra van oszolva, s a kapcsolat a kettő között igen gyér. Pl. a keletiek – kivéve az oroszokat – alig találnak érintkezést nyugat felé. [...] Az utóbbi időben ez az ellenséges elszigetelődés – úgy látszik, amerikai sugalmazásra – még erősebb lett. Az amerikaiak és angolok megközelíthetetlenek, annyira, hogy pl. fogadásokon szinte tüntetően kerülik a keletieket. 4-5 hónapja ez vonatkozik az egész nyugati blokkra, újabban pedig a Palazzo Chigire is." A diplomáciai érintkezés klasszikus formalizmusa különösen tág teret nyújtott arra, hogy a hidegháború sajátos politikai atmoszféráját a szembenálló felek szimbolikusan is kifejezésre juttassák. Pődör azonban rámutatott a jelenség speciális motívumaira is. "Az amerikai nyomáson, s a miatta erősődő reakción kívül más okai is lehetnek ennek a változásnak. Meg vagyok győződve arról, hogy Benzoni [budapesti olasz] követ jelentései ingerlik az itteni külügyet. Tudtommal igen sok nehézsége van a Keokh-kal,[55] különösen a magyarországi olasz fagylaltosok engedélyei miatt, s hergeli a P[alazzo]. Chigit retorziókra. [...] Úgy látom innen, hogy a mi belügyünk is nehézkes, legalább is ami a vízumkérdést illeti. Az eredmény hamarosan az lesz, hogy – ha komolyabb tárgyalásokba nem fogunk, – akkor teljesen elhidegülünk, pedig eddig se igen volt meleg a viszonyunk."[56]

Velics a legmagasabb szintű politikai-társadalmi kapcsolatok ápolása mellett kulturális diplomáciai feladatokkal is foglalkozott. 1948 márciusában ő nyitotta meg a Villa Farnesinában a magyar újjáépítés eredményeiről szóló kiállítást,[57] júniusban pedig a kormányt képviselte a XXIV. Velencei Biennálé megnyitóján. A technikai okok miatt csupán raktárnak használható magyar pavilon helyett a románokéban került kiállításra a 20. század első felének magyar művészetét reprezentáló tárlat (Szőnyi István, Egry József, Márffy Ödön, Ferenczy Béni), ám Velics jelentésében megjegyezte: noha "a nagyközönség a magyar művészeknél megnyugtatást és szerenitást lát és talál[,] ezzel szemben a kiállítás zsűrije az örökifjú Lionello Venturi[58] olasz műkritikus diktatórikus parancsa alapján »éljen a szürrealizmus« jelige alatt a három külföldi és három olasz nagydíjat kimondottan a szélsőségesen modern művészeknek ítélte oda." Változnak az idők: az akkori győztesek ma már rég klasszikusnak

---

[53] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-65/abc-1947. Velics László követ átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek (Róma, 1947. október 13.).

[54] Említi ezt a tényt Henri Gauquié budapesti francia követ is 1947. szeptember 17-i jelentésében, ld. Károlyi 2003. 716.

[55] A Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatalra ld. A magyar állam szervei ... 1985.

[56] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/b-1945-64-1948. Pődör László levele (Róma, 1948. [március?]) – ismeretlenhez.

[57] Fóthy Ernő: *Római magyar hírek*. = *Magyar Nemzet* 1948. március 25.

[58] Venturira ld. PBI 1958. 1582.

számítanak: Bracque, Henry Moore, Marc Chagall... A magyar szereplést Velics ezzel együtt is sikeresnek minősítette, és javaslatot tett a magyar pavilon mielőbbi, modernizált újjáépítésére.[59]

Az olasz politika irányítói természetesen a legteljesebb mértékig tisztában voltak az ekkortájt Kelet-Európában már lényegében befejeződő hatalompolitikai folyamat lényegével. Az olasz Külügyminisztérium magyar referatúrájának iratanyagában elfekszik egy összefoglaló elemzés, amely 1948 során keletkezhetett, és már a címe is világos beszéd: "*A kelet-európai és balkáni országok szovjetizálódása*". "Ha megvizsgáljuk azt a folyamatot – kezdődik a szöveg – melynek során Kelet-Európának és a Balkánnak a szovjet védőövezetet alkotó államaiban azok a rendszerek, amelyeknek »klasszikus« demokráciáknak kellett volna lenniük, a demokrácia szovjet típusú rendszerére tértek át, akkor a maga teljes nyilvánvalóságában látható, hogy ezek az országok – részben változó formákkal és különböző időben, de – lényegében ugyanazt az utat taposták végig, eljutva a totalitárius diktatúra formációjához, amely agresszív és erőszakos kisebbségekre támaszkodik, amelyek, a maguk területén, a szovjet uralom tekintélyén és erején alapulnak." Jól látták a jugoszláv kérdés karakterét is: "Eltérő az új jugoszláviai rendszer helyzete, ahol – a megszálló hadseregek elleni harcokat túlélő hazai erők, továbbá Tito egyénisége miatt – döntően szovjet jellegű, de egyben Moszkvától függetlenebb folyamat ment végbe."[60]

1948 nyarán Szekeres György vette át a római magyar követség első tanácsosi posztjának teendőit. A külügyminisztérium kényes feladattal bízta meg a francia ellenállásban komoly hírnevet szerző, fiatal kora óta elkötelezett kommunistát: úgy kellett biztosítania az új, szovjetbarát külpolitikai szempontok és elvárások érvényesülését a római követségen, hogy közben Velics László a lehető legtovább a helyén maradjon. Ahogy maga Rákosi Mátyás megfogalmazta: "Rómában a magyar követ egy a Horthy-korszakból maradt diplomata, akinek ugyan »nem rossz a múltja«, mégis ott akarnak tudni mellette egy megbízható embert."[61] Bár maga Szekeres időnként kétségeket táplált aziránt, hogy helyes-e ez a személyi politika, a feladat ellátására nemcsak műveltsége és nyelvtudása révén volt messzemenően alkalmas, hanem azért is, mert felvidéki földbirtokos családból származott, így Velics – már említett, a társadalmi hovatartozást túlértékelő, a politikai rokonszenveknél fontosabbnak tekintő beállítottsága következtében – annak ellenére nem tekintette őt ellenségnek, hogy kommunista meggyőződése nyilvánvaló volt. Szekeres bizalmas jelentéseiből, melyeket külügyes elvtársaihoz intézett, kibontakozik a koalíciós korszak utolsó neves diplomatájának keserves tojástánca a hazai elvárások és a saját illúziói közötti vékony mezsgyén.

1948 őszén nyarán az olasz fél javasolta az 1946. évi kereskedelmi egyezmény meghosszabbításáról a tárgyalások megkezdését.[62] Ősszel jegyzékváltásra került sor a témakörben, majd az újraindított tárgyalásokon komoly alkudozás folyt (még a szakítás is felmerült), míg végül decmber 16-án megkötötték az új megállapodást.[63] Ugyanekkor drámai események zajlottak a kulturális intézményhálózat területén. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter november 2-án és 10-én kelt rendeleteivel, december 1-i határnappal megszüntette a milánói és a padovai (Ruzicska Pál), a firenzei (Pálinkás László), a római és a nápolyi (Tóth László) lektori-tanári álláshelyeket, továbbá az RMA titkári posztját (Pásztor

[59] DMNKKT 1988. 394-396. – A Biennálén való magyar szereplést bemutatja N. Szabó 1996. 80.
[60] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.8. Rapporti politici. *La sovietizzazione dell'Europa Orientale e Balcanica* (h.é.n.).
[61] Szekeres-Varsa 1985. 223. – Rákosi szavait Szekeres-Varsa Vera nyilván férje elmondása alapján idézte fel.
[62] MNL OL XIX-J-l-z. Rejtjeltáviratok. (15.d.) Velics László (Róma, 1948. július 2.) – KÜM-nek.
[63] Scambi... 1948. 1388-1392.

Lajos). Ez a váratlan lépés a magyar külügyi illetékeseket is meglepte, és Szára János előadó bírálatát sokan osztották a Rajk László vezette Bem rakparti intézményben.[64] Az aktára azonban Beck János, a politikai osztály vezetője rávezette: "Nem értek egyet a tervezett átirattal. 11/27".[65] Ő ugyanis nyilván tudta, hogy a miniszter kezdeményezése természetesen az illetékes pártszervek határozatán alapult, amelynek érvelését pedig már a hidegháború dermesztő fuvallata hatja át. Október 6-án az MDP Tudományos Bizottsága tárgyalta a kérdést és "tekintettel arra, hogy a külföldi magyar intézetek és lektorátusok valamint tanszékek élére megfelelő vezetőket találni nem lehet és tekintettel arra, hogy a nyugati lektorátusok esetleg katonák számára tartanak fenn nyelvkurzusokat (londoni egyetem mellett működő lektorátus esete), a nyugati intézeteket és lektorátusokat megszüntetendőnek tartja."[66] Ennek ellenére a józan kritika még hatott valamennyire, mert a vallás- és közoktatásügyi miniszter a korábbi döntést megváltoztatta. Firenzében Pálinkás professzor haladékot kapott a visszatérésre, Milánóban pedig Ruzicska Pált "további intézkedésig" helyén hagyták.

1949 tavaszán azután méginkább azok a nagypolitikai folyamatok erősödtek tovább, amelyek méginkább beszűkítették Velics egyre bizonytalanabb lojalitásának játékterét. A Kisgazdapárt tönkretétele, amelyet jól mutatott az 1947. augusztus 31-i, manipulált választásokon elszenvedett veresége, majd a két munkáspárt (erőszakos módszerekkel előkészített) egyesítése lehetővé tette, hogy 1948 második felére véglegesen megváltozzon a magyarországi hatalmi helyzet. Ebben természetesen továbbra is a szovjet csapatok jelenléte volt a meghatározó tényező, annak alapján, hogy az 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződés értelmében a Szovjetunió az ausztriai megszállási övezet fenntartása érdekében kellő számú haderőt állomásoztathatott magyar területen.[67] A diktatúra felgyorsuló kiépítésének folyamatában félreérthetetlen üzenet volt a kíméletlen leszámolás Mindszenty József hercegprímással 1948-1949 fordulóján. Az ezzel kapcsolatos politikai kötélhúzásban bizonyos szerep Velics követnek is jutott, ami azonban végül ürügyül szolgált visszahívásához is.

Velics valóban kiemelten kezelte a Vatikánnnal való kapcsolatfelvételi feladatkört, melynek megoldására Mindszenty prímástól is kapott ösztönzést. A jóbarát Kertész István is úgy emlékezett vissza, hogy "Velics Rómában megpróbált létrehozni egy megállapodást a Vatikánnal."[68] Ám a követnek már kiutazása után pár héttel tapasztalnia kellett, hogy erőfeszítései egyelőre kemény falakba ütköznek. A pápai udvar ugyanis a békeszerződés megkötése ellenére azon az álláspontón volt, hogy "a magyar kormánynak – habár önhibáján kívül – nincsen meg a teljes cselekvési szabadsága". Mi több, bizalmas információk szerint a Kúriában "lengyelországi és magyarországi viszonylatban az a nézet alakult ki, hogy ezen országokban a katolicizmus helyzete rosszabbodott [...], [márpedig] egy szentszéki diplomata kiküldése csak akkor képelhető el, ha az illető országban a katolicizmus helyzete javulást és nem rosszabbodást igér."[69] Ez az alaphelyzet a következő év során sem változott. 1948 januárjában ezért jelenthetett így a Bem-rakpartra: "[t]udjuk, hogy magyar viszonylatban is a katolikus sajtó és az oktatás kérdései azok, amelyeknek a »jelenlegi való helyzete«

[64] MNL OL XIX-J-1-j -Olaszo.-17/c-34/biz/6/1948 – 239/biz/6-1948. [Szára János előadó] véleménye és átirat-tervezete a kulturális megbízottak visszarendelése ügyében. (Budapest, 1948. november 24.).
[65] MNL OL XIX-J-1-j -Olaszo.-17/c-34/biz/6/1948 – 239/biz/6-1948. [Szára János előadó] véleménye és átirat-tervezete a kulturális megbízottak visszarendelése ügyében. (Budapest, 1948. november 24.).
[66] Szentmihályi János feljegyzései 1948. szeptember 7-ről és október 6-ról, ld. MNL OL XXVI-J-1-a-5.d.-24.t.
[67] Kertész 1997. 297., 303-304., a magyar békeszerződés 22. cikkelyét ld. Halmosy 1985. 85.
[68] Kertész 1997. 406.
[69] MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-487/pol-res-1947. Velics László (Róma, 1947. november 7.) – Molnár Eriknek.

akadályozzák meg elsősorban a Vatikán megegyezését a magyar köztársasággal."[70] Velicsnek mégis sikerült elérnie, hogy 1948. február 28-án végre magánkihallgatáson (*udienza privata*) fogadta XII. Pius pápa. Ennek során nemcsak a régi közös, müncheni emlékeket elevenítették fel, hanem érdemi politikai témák is szóba kerültek. A pápa legfontosabb kérdése az volt, hogy "vajjon [sic!] felhatalmazva érzem-e magam annak kijelentésére, hogy a magyar kormány, illetve a magyar felelős tényezők ma is óhajtják a Szentszékkel való kapcsolatok felvételét. Erre igenlőleg válaszoltam, hozzáfűzve, hogy ez az egész magyar nép kívánsága is." "Nem ámítom magamat – kommentálta ugyanakkor a fentieket erről szóló jelentése végén a tapasztalt diplomata –, ha az időpont megválasztásából azt is következtetem, hogy a Szentszék tudni akarta, vajjon a keleti paktumsorozatok[71] megkötése után még súlyt helyezünk-e a kapcsolatok ujjrafelvételére [*sic!*], illetve kimélyítésére." Velics a kihallgatás során nem hallgatta el amiatti aggodalmát, hogy "Mindszenthy [*sic!*] kardinális sokszor túl éles és intranzigens, és ennélfogva nagyobb ellenállást vált ki, mint egy másik egyén, aki akár ugyanazt simább hangnemben és mosolygós arccal mondaná el." A bíboros ugyan kifejtette neki, amikor Rómába indulása előtt felkereste, hogy amiatt kényszerül "ezt az utat mereven és keményen kihasználni", mert a kormány nem engedélyezi egy katolikus napilap megjelentetését – ám a követ joggal tette hozzá: "de éppen ez a magatartása az, ami ma mindjobban kérdésessé teszi a katholikus napilap engedélyezését is."[72]

Az események 1948 őszén felgyorsultak. Szeptember 29-én maga XII. Pius pápa, október 2-án pedig Domenico Tardini bíboros, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának titkára fogadta Czapik Gyula egri érseket,[73] aki – többek között a Rákosi Mátyással folytatott konzultációk alapján[74] – arról igyekezett tájékozódni, hogy Mindszenty bíboros jövőjét illetően hajlandó-e az egyházfő olyan megoldást keresni, amelyet előzőleg a magyar kommunista pártvezetéssel bizalmasan egyeztet.[75] Bár szavakban és gesztusokban a római tárgyalópartnerek a hercegprímással való teljes egységre buzdítottak, az alternatív utat kereső magyar főpapokat[76] sem utasították el teljesen, mert a pápa nem zárkózott elé Czapik érseknek attól a – közvetve a Mindszenty-féle irányvonal kritikájaként is felfogható – javaslatától, hogy a helyzetet megvizsgáló és higgadt tanácsokat adó apostoli vizitátort küldjön Magyarországra. Velics ennek kapcsán nyomatékkal figyelmeztette minisztériumi kollégáit, hogy a nyilvános támadás tönkreteszi a titkos diplomácia eredményeit, így szükséges, hogy "sajtónk a Vatikánnal szemben legalábbis olyan magatartást tanúsítson, és az Egyház-állam viszony fejtegetésekor legalábbis oly hangnemet használjon, mint amilyet mi magunk kívánunk meg a külföldtől."[77] Ezt a figyelmeztetést azonban – a jelek szerint – a Bem

---

[70] MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-428/pol/48-1948. Velics László (Róma, 1948. február 28.) – Molnár Eriknek. – A Vatikán korabeli általános helyzetmegítélését jellemzi Gergely 2001. 82-83.

[71] 1947 ősze és 1948 nyara között került sor a barátsági és együttműködési egyezmények megkötésére a Szovjetunióval és a többi "népi demokratikus" országokkal, ld. Balogh 1988. 269-306.

[72] MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-76/pol/48-1948. Velics László (Róma, 1948. március 6.) – Molnár Eriknek.

[73] Czapik Gyula pályájára ld. MKL II. 1996. 306-307., Szabó 2005. 464., ÚMÉL I. 2001. 1025.

[74] Ezekre részletesen ld. Balogh 2008.

[75] Gyarmati 2000. 73., 78., Balogh Margit 2002. 190., Balogh 2008. 92-94., Orbán József Gyula 2001. 62-64.

[76] Napjainkban is erősen vitatott egyháztörténeti kérdés, hogy a sztálinizálás körülményei között miképp lehet értékelni Mindszenty intrenzigenciáját, illetve főpapi kritikusainak a kommunista államhatalommal szembeni hajlékonyabb magatartását; a pro és kontra érvéket összefoglalja Balogh Margit 2002. 187-190., illetve Lénárd 1995. 48., 130-131.

[77] Balogh Margit 2002. 191. – Velics jelentését Czapik tárgyalásairól ld. MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14.702-1948. Velics László (Róma, 1948. október 1.) – Rajk Lászlónak. – Minderre ld. még Salacz 1988. 18. – A kiélezett helyzetre jellemező módon, az olasz sajtóban kiszivárgott Czapik látogatásának híre, abban az összefüggésben, hogy bécsi sajtóértesülések szerint Mindszenty bíboros hamarosan lemond prímási tisztéről és átköltözik a Vatikánba, utóda pedig az "épp Rómában tartózkodó" Czapik püspök [helyesen: érsek] lesz, ld.

rakpartról már senki nem küldte tovább a *Szabad Nép* szerkesztőségébe... Erről tanúskodik a budapesti olasz követség október 22-i jelentése, amelynek szerzője éppen a pártlap éles hangvétele kapcsán szögezte le, hogy a Czapik képviselte iránynak sem társadalmi háttere, sem megállapodásra kész partnere nincs az adott pillanat politikai játékterében. Eszerint "nyilvánvalóan naív elgondolás" ("*idea evidentemente ingenua*") azt hinni, hogy a Vatikán visszahívná Mindszentyt, ha egyszer maga a *Szabad Nép* írja azt, hogy "akik azzal ámítja magát, hogy a Vatikán lefékezné Mindszenty kalandor politikáját, amely többet árt a katolicizmusnak, mint a demokráciának, magára Belzebubra akarná rábízni az ördögűzést..." A vatikáni elképzelés szerint a bíboros prímásnak kell arról döntenie, kíván-e – a püspöki kar nevében – kompromisszumot kötni a kormánnyal, különösen az iskolák államosítása ügyében. Ha azonban a dolgok úgy maradnak, ahogy most állnak – zárul a jelentés –, akkor bizony a bíboros egy jottányit ("*una iota*") sem fog változtatni álláspontján.[78]

Mindszenty majdhogynem a személye elleni nyílt árulásnak minősítette az apostoli vizitátor kiküldésének ötletét,[79] így azt a november 3-i püspökkari értekezleten elvetették.[80] A pártvezetés diplomáciai vonalon is jelzést kapott a vatikáni akció fiaskójáról,[81] így végül parancsot adtak a rendőrségi-bírósági eljárás előkészítésének felgyorsítására, melynek során őrizetbe vették Zakar András, a bíboros titkárát, a per későbbi koronatanúját. De még nem vetették el teljesen az ötletet, hogy a főpap Rómába rendelése révén lehessen elkerülni annak lehetőségét, hogy a vele való leszámolást látványos passióvá stilizálja. December 2-án a képviselőház alelnöki szobájában megbeszélésre került sor egyfelől Czapik érsek és a (Mindszenty-kritikájáról közismert) jezsuita filozófiaprofesszor, Jánosi József, akinek 1946-os vatikáni küldetését már említettük, másfelől a legfelsőbb kommunista pártvezetést képviselő Révai József és Kádár János[82] között, Barankovics Istvánnak, a Demokrata Néppárt vezetőjének közreműködésével. Abban állapodtak meg, hogy Mócsy Imre jezsuita tanár[83] Rómában javaslatot tesz egy *gentlemen's agreement* ("»úriemberi« megállapodás") megkötésére, mégpedig a következő tartalommal: a rádió és a sajtó felfüggeszti a bíboros elleni agitációt ("fegyverszünet"), ugyanakkor a Vatikán félhivatalos lapja, az *Osservatore Romano* pozitív cikket jelentet meg a magyar "népi demokráciáról", az apostoli vizitátor belépő-vízumot kap Magyarországra és a megállapodás ettől kezdve érvényes két hónap időtartamra, a püspöki kar is pozitívan nyilatkozik a "népi demokráciáról", a Mindszenty elleni vádak nyomozati anyagába még a vádemelés előtt betekintést kap a Szentszék képviselője (de ha nem intézkednek, a magyar állam szabad kezet kap a cselekvésre), az egyház helyzetén (*status quo*) a megállapodás időszaka alatt a kormány egyoldalúan nem változtat. Mócsy mindezek fő biztosítékaként javaslatba hozza azt is, hogy a bíborost hivassák

---

MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-12/főn-1948. "*Il Primate d'Ungheria si trasferirà in Vaticano.*" X. 11-én 12 ó."[Sajtókivágat.]

[78] A jelentésről az olasz Külügyminisztérium összefoglalót küldött a Szentszéki Követségnek, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.8. Questioni politico-religiose. Feljegyzés a budapesti olasz követség október 28-i jelentéséről (Róma, 1948. november 12.).

[79] Pedig a Szentszék illetékesei arra gondoltak, hogy Angelo Rotta, a korábbi budapesti nuncius jöhetne újra Magyarországra, aki a háború idején üldözöttek ezreinek életét mentette meg, de – mint már utaltunk rá – 1945 áprilisában kiutasították az országból, ld. Gergely 1996. 98., Beke 1994. 174.

[80] Salacz 1988. 18.

[81] Amiként Rajk külügyminiszter konstatálta: "sajnos úgy néz ki a dolog, hogy minden erőfeszítésünk ellenére sem akar a Vatikán segíteni nekünk a kérdés végleges rendezésében", ld. Rajk László (Budapest, 1948. november 30.) – Károlyi Mihálynak, közölve Károlyi 2003. 615.

[82] Kádár ekkori megítélésére jellemző, hogy amikor pár hónappal korábban fölváltotta Rajk Lászlót a belügyminisztérium élén, Benzoni követ így jellemezte: "Rákosi úr kipróbált híve" ("*provato seguace del Signor Rákosi*"), ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.6. Politica interna. Giorgio Benzoni (Budapest, 1948. augusztus 12.) – az olasz Külügyminisztériumnak

[83] Mócsy pályájára ld. Mócsy 2007., Bikfalvi 2007. 155., Szabó 2001. 393-394., Szabó 2005. 479.

Rómába. Még ugyanezen a napon a megbeszélések lényegét a Pestre hazarendelt Velics ismertette kollégájával, Benzonival is, miután Rajkkal, Rákosival és Révai Józseffel is átbeszélte a teendőket. Rákosi hívta fel arra a figyelmét, hogy ha Angelo Rottát küldi vissza vizitátornak a pápa, akkor az annyiban gondot okozhat, hogy ő volt az, aki prímásnak javasolta Mindszentyt. A bonyolult helyzet megoldásaként Benzoni fölvetette: hatni kellene a bíborosra a "spontán" lemondás irányában, mert valószínűtlenek látszik, hogy vágyakozna a mártíromságra.[84] December 8-án Rákosi külön megbeszélést tartott Révaival és Kádárral, ahol Velicsnek szánták azt a feladatot, hogy a Mindszenty-ellenes vádanyagot a Vatikán elé terjessze. "Rákosi elvtárs beszél vele – utalt a követre a találkozó eredményeit rögzítő feljegyzés – , majd Kádár elvtárs informálja és pro memoria-t készíttet vele a vádanyagról, amelyet Velics állít össze és Kádár elvtárs ellenőrzi. Rákosi elvtárs szóban ismerteti Velicsel a Czapikkal való megállapodás alapján létrejött »úriemberi megegyezés«-ről szóló javaslatot, Velics elutazását úgy kell időzíteni, hogy január első napjaiban bekövetkezhessék a tervbe vett akció."[85]

Az előzmények ismeretében pontosan elképzelhetjük, hogyan fogadhatta Velics László a fenti utasításokat – bár másfelől figyelemreméltó, hogy Rákosiéknak szemmel láthatóan nem voltak komolyabb kétségeik arra vonatkozóan, hogy azokat végre fogja hajtjani. A dilemmát végül az a belátás döntötte el, hogy az apostoli vizitátor látogatása esetleg visszafelé sülne el, ha Rotta nuncius nem csupán Mindszenty, hanem a magyar kormány eljárását is bírálná.[86] Nem vártak hát tovább, és december 14-én Dobi István miniszterelnök a parlamentben bejelentette a bíborossal való leszámolást. Rajk László külügyminiszter levelével még aznap külügyi futár indult Velicshez, hogy közölje a vatikáni "illetékes tényezőkkel", miszerint "a magyar Belügyminisztérium olyan adatok birtokába jutott, amelyek nem teszik lehetővé, hogy Mindszenty Józseffel szemben az eddigi elnéző és kiváró politikát folytathassuk." "Perrendszerű bizonyítékok egész sora igazolja" ugyanis – jelentette ki a külügyi tárca vezetője –, hogy idegen hatalmak javára kémkedett és összeesküvést szőtt a magyar köztársaság államrendje ellen, melynek során még valutabűntényeket is elkövetett.[87] December 16-án azonban a püspöki kar egy része elfogadott egy "békenyilatkozatot", amelyben kifejezte készségét az állammal való vitás kérdések tárgyalásos rendezésére. Velics – bár éppenséggel vatikáni forrásokból tudta, hogy maga Mindszenty nem értett egyet a nyilatkozattal[88] – azonnal megpróbált belekapaszkodni abba a lehetőségbe, hogy úgy értelmezze a helyzetet, mintha ezáltal mentesülne a Rajk-levél átadásának kötelezettségétől. Kérdésére azonban a miniszter megismételte korábbi utasítását, így nem volt többé kibúvó. December 26-án délután a politikai rendőrség őrizetbe vette a magyar katolikus egyház fejét – ám a római tervek szempontjából a számítás nem vált be: a Szentszék nem lépett közbe. Hiába kellett Velicsnek azt is közölnie a kúriával, hogy úgymond további négy püspök is "kompromittálva van" az ügyben, a Vatikán nem volt hajlandó "kiemelni" a bíborost az egyházpolitikai összecsapás frontvonalából. A követ szilveszter éjjelén küldte haza a rejtjelezett választ: a vatikáni Kúria összeegyeztethetetlennek tartja a főpappal szembeni bánásmódot a megegyezés szándékával, így nem választja el Mindszenty ügyét az egyház

[84] ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.8. Questioni politico-religiose. Giorgio Benzoni (Budapest, 1948. december 2.) – az olasz Külügyminisztériumnak, ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.11. Arresto e processo Cardinale Mindszenty. Giorgio Benzoni (Budapest, 1948. december 10.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[85] Gyarmati 2000. 80-81., vö. Balogh Margit 2002. 199-200., Orbán József Gyula 2001. 66-67.
[86] Emiatt azt szabták a vízum megadásának feltételéül, hogy a Szentszék határolja el magát egy, az *Osservatore Romano* hasábjain publikált, harcosan Mindszenty-barát cikktől – de ez persze nem következett be, ld. Gyarmati 2000. 78. – Az ajánlat visszavonásáról a kormány december 17-én értesítette Velics követet, aki az ünnepek miatt azt csak 28-án tudta eljuttatni a Vatikánba, ld. A magyar katolikus... 2008. 70.
[87] Balogh Margit 2002. 200-202.
[88] Gyarmati 2000. 83.

működési szabadságának kérdésétől.[89] Ennek megfelelően Mócsy Imre eredeti küldetésének sem volt már realitása. Már a bíboros letartóztatása után tért vissza Rómából, és a január 17-én tartott püspöki értekezleten a pápa kitartásra, a Mindszenty melletti kiállásra, az állammal való megegyezés elutasítására buzdító levelét ismertette – emiatt azután még aznap letartóztatták, majd a kistarcsai internálótáborba került.[90] Velics számára mindemellett tetézte a bajt, hogy Rajk külügyminiszter 1949. január 4-i levelében őt okolta a kudarcért – tényleg teljesen alaptalanul, hiszen ő nem is volt szentszéki követ! A Vatikánnal folytatott tárgyalásokat magánkapcsolatai révén bonyolította, így a legkevésbé sem tehetett arról, hogy ennek során nem élhetett a diplomáciai protokoll bevett eszközeivel.[91]

Velics követ bizonyára szimpátiával hallgatta Mario Scelba olasz belügyminiszternek a Mindszenty-per igazságtalanságáról az olasz parlament képviselőházában elmondott éles szavait (kiváltva ezzel a balodali képviselők bírálatát),[92] de hivatali feladata az 1949. február 9-én kelt magyar tiltakozás eljuttatása volt a Palazzo Chigibe. Helyzetének kétértelműségével szembesítette az a tény is, hogy két napra rá, február 11-én a bebörtönzött egyházfővel szolidáris római magyar papok mintegy 150 fős tüntetést szerveztek a követség épülete elé.[93] Hamarosan közismertté vált XII. Pius pápa tiltakozása is az egyházat Mindszenty személyében ért támadással szemben, melynek nagy tömeg előtt adott hangot a Szent Péter téren február 26-án.[94] Aligha kétséges tehát, hogy Velics politikai tűrőképességének a határán mozoghatott már ebben az időben, ám a szakításra mégsem az ő jószántából került sor. "»Néhány napos jelentéstételre« való utalással hazarendelték – idézte fel a történetet utódja, Tolnai Gábor. – Itthon semmi jelentést nem kértek vagy nem vártak tőle, hanem közölték, hogy követi funkciója alól fölmentik. Felesleges is már visszautaznia Rómába – mondották –, ottani követségünk munkatársai segíteni fognak feleségének – Velicsné osztrák asszony volt – személyes holmijaik hazaszállíttatásában. Elődömet vérig sértette a szokatlan módszer, a benne kifejeződő bizalmatlanság. Tudomásul kellett vennie, hogy az ő lojalitása fölött eljárt az idő."[95]

Aligha kétséges, hogy Velics hazahívása kapcsán azért folyamodhattak ehhez az eljáráshoz, mert nyilván attól tartottak, hogy a berendelés kézhezvételekor ugyanúgy külföldön marad majd, mint korábban Kertész István vagy Esterházy András. Velicset előbb szabadságra küldték,[96] később nyugdíjazták, majd 1950 tavaszán "osztályellenségként" kitelepítették. Tolnai úgy tudta, a végzés megérkezésekor barátai közbenjártak Rákosinál az érdekében, de amikor másodszor is listára került, ő maga tiltotta le a mentési akciót.[97]

---

[89] Balogh Margit 2002. 202-206., 208-209. – A Vatikán korabeli keleti politikáját (amelybe ez a döntés szervesen illeszkedett) átfogóan elemzi Meneguzzi Rostagni 1990. 169-193. Vö. Adriányi 2004.

[90] Mócsy neve fölbukkant a Grősz-perben is, ld. Szabó 2001. 49-50., 95., 190., 244.

[91] Gyarmati 2000. 84. 88-89.

[92] 1949. február 8-án, egy kérdésre válaszolva Scelba kijelentette, hogy a bíborost sújtó igazságtalan ítélet nagy hatást gyakorol az olasz népre, és ilyen politikai tettre nem kerülhetne sor olyan országban, amelyet a szabadság kormányoz. A szélsőbaloldalon (*estreme sinistra*) erre kitört a botrány, bekiabálások, viták harsány jelenetei zajlottak, és négy kommunista képviselő azonnal interpellálta a belügyminisztert, hogy miért támad meg nyílt provokatív szavakkal egy olyan országot, amelyhez Itáliát baráti kapcsolatok fűzik, ld. Scelba 1996. 489-490., 495-497.

[93] A római magyar papságnak a prímás igazságtalan elítélése és meghurcolása elleni tiltakozó akcióira ld. Németh 2002. 207-208., Németh 2007/I. 67-68.

[94] Velics a per visszhangjáról beszámoló jelentésében közölte, hogy "a nemzetközi kommunista sajtó az egyedüli, amely helyesli a történteket", ld. Balogh Margit 2002. 209.

[95] Tolnai 1987. 28.

[96] Károlyi Mihály utal erre Velics sorsáról érdeklődő levelében, amelyet Rajk Lászlóhoz 1949. február 4-én intézett, ld. Károlyi 2008. 492.

[97] Tolnai 1987. 31-32. – Ott is halt meg 1953-ban, ld. Gyarmati 2000. 88., Barcza 1994. II. 204.

4) Az első "népi demokratikus" követ: Tolnai Gábor

Március 26-án Tolnai Gábor irodalomtörténész,– aki eredetileg a Kisgazdapárt baloldali csoportjához tartozott, de ekkoriban már a kommunistákkal való kritikátlan együttműködés híve volt[98] – megkapta követi kinevezését,[99] míg az állomáshely elfoglalásához nélkülözhetetlen *agrément* (a partner ország befogadó nyilatkozata) április közepén érkezett meg.[100] Formailag "pártonkívüli", de ténylegesen egy nagyon is elszánt, hithű kommunista[101] érkezett meg a nemzetközi munkásünnepen Rómába,[102] egy felsőbbrendűnek képzelt hitvilág és harcos ideológia elkötelezettje, aki sértésként élte át – és évtizedekkel később sem bocsátotta meg –, hogy találkoznia kellett "a kereszténydemokrata olasz kormánynak egy »vasfüggöny« mögötti ország misszióvezetője iránti, felemelőnek aligha nevezhető magatartásával."[103] Miközben visszaemlékezéseiben az olasz baloldali tömegrendezvényeket biztosító rendőrséget sohasem a demokratikusan megválasztott olasz parlamentnek felelős kormány által felügyelt rendfenntartó szervnek nevezte, hanem csakis "Scelba géppisztolyos csendőrei"-nek[104] (alkalmazva az akkori, az ellenséget lehetőleg perszonifikáló – konkrétan a kereszténydemokrata belügyminiszterre utaló – osztályharcos beszédmódot), hiú önérzetében nem fogta fel, hogy a másik oldal hasonlóan leegyszerűsítve látta benne egy demagóg diktatúra elszánt képviselőjét, aki azt az abszurdumot követeli, hogy a nemzetközi érintkezésben szó nélkül vegyék tudomásul, és tekintsék tisztán belügynek az általa képviselt államban az emberi jogok semmibevételét és a demokrácia alig leplezetten erőszakos felszámolását.

Tolnai megérkezése idején bontakozott ki egy jelentős probléma a magyar-olasz kapcsolatokban: a milánói főkonzulátus bezárásának ügye. 1946-ban nem nyitották meg újra a két világháború között működő milánói főkonzulátust, hanem egyelőre a Római Követség Milánói Konzuli Kirendeltsége néven működtették az irodát. Egy 1965 januárjában készült áttekintés szerint azonban "amikor 1949-ben a KÜM [külügyminisztérium] Czink Antal követségi tanácsost küldte ki Milánóba a főkonzulátus vezetése és újjászervezése céljából, elkövette azt a hibát, hogy az új főkonzul részére csak Olaszországba érkezése után kért működési engedélyt. Az olasz KÜM 1949. március 28-i jegyzékében közölte, hogy mivel a milánói magyar konzuli kirendeltség működését a háború után csak ideiglenesen engedélyezték, [...] április 1-től azt »bezártnak tekintik«. Válaszul római követségünk március 29-i jegyzékében közölte, hogy tudomásul veszi az ideiglenesen jelleggel működő milánói magyar konzuli kirendeltség bezárását, és ugyanakkor meg kívánja nyitni a milánói magyar

---

[98] Tolnai úgy emlékszik vissza memoárjainak lapjain, hogy valamikor 1948-ban lépett ki a Kisgazdapártból, de még nem csatlakozott a kommunistákhoz, mert egyelőre nem érezte magát elég "érettnek" erre a lépésre, ld. Tolnai 1987. 4465-466. – Tolnai kiválasztásánál bizonyára szerepet játszott az a feltételezhető megfontolás, hogy a nyugat-európai fővárosokban egyelőre még nem demonstratív kommunistára, hanem – az egyházpolitikai vonatkozások miatt is – inkább egy polgári "társutas" (vagy annak látszó) diplomatára volt szükség, aki ugyanakkor mindenben követi a párt utasításait. E megfontolásokra ld. Hajdú 1999. 221.

[99] Tolnai 1987. 24.

[100] Szekeres György 1949. április 3-i levelében azt jelezte Bereinek, hogy a külügyben kapott információ szerint "Tolnai követ úr két-három napon belül megkapja az agrément-ját", ld. MNL OL XIX-J-01-u. BAH Szekeres György (Róma, 1949. április 3.) – Berei Andornak.

[101] Tolnai azt írja emlékirataiban, hogy végül 1949 októberében (mintegy fél évvel kiutazása után) kérte Rákositól, hogy beléphessen a Magyar Dolgozók Pártjába, és maga a pártfőtitkár volt az ajánlója, ld. Tolnai 1987. 216.

[102] Tolnai 1949. április 26-án kapta meg a köztársasági elnök által aláírt megbízólevelét, és május 1-én érkezett állomáshelyére, ld. Tolnai 1987. 32., 47.

[103] Tolnai 1987. 46.

[104] Pl. uo. 50.

főkonzulátust, és egyben engedélyt kér Czink Antal főkonzul, a milánói magyar főkonzulátus vezetőjének működéséhez."[105] Az olasz fél azonban június 15-én elutasítóan válaszolt: nem engedélyezik a milánói főkonzulátus megnyitását, mert nem lehetséges a kölcsönösség.

A főkonzulátus újramegnyitásának kudarca[106] átalakította a követség belső munkamegosztását, így Czink Antal tanácsos eredeti feladatköre helyett elsősorban gazdasági kérdésekkel foglalkozott. De közben megmaradt "Milánó-felelősnek", annál is inkább, mert a külkereskedelmi és gazdasági problémák körében való tájékozódás miatt sokszor kellett Észak-Itáliába utaznia. Így nyilván jól ismerte azt a jelentést is (nyugodtan nevezhetjük feljelentésnek is), amelyet augusztus 24-én küldött haza a Bem rakpartra Tolnai követ arról, hogy a milánói lektorátusok és az ottani Kultúrintézet közös vezetője, Ruzicska Pál professzor "ízlésben, gondolkodásban, politikai tájékozódásban a Horthy-korszak talaján áll". Azt javasolja tehát, hogy mielőbb le kell váltani, és a lakásán lévő intézeti könyvtárat a követségnek át kell vennie. Emellett a katolikus egyetemen létesített lektori állásának fenntartása is teljesen fölösleges kiadás – elég az állami egyetemen működő katedra.[107] Ám október 30-án meglepő fordulatra került sor: a Milánói Magyar Egyesület élére a Milánói Kultúrintézet hazahívás előtt álló, "fasiszta" vezetőjét, Ruzicska Pált választották meg! November 20-i jelentésében Tolnai világossá tette, ki a hibás. Mint írta, nyomatékosan figyelmeztette Czink Antal tanácsost, a milánói ügyek felelősét, hogy érje el a tisztújítás elhalasztását, de ő ezt elmulasztotta. Mivel egyébként a munkájával nincs baj, e fegyelmezetlenség oka a hiúság lehet – elemezte a helyzetet a követ. Mivel eredetileg milánói konzulnak jött ki, de állomáshelyét bezárták, így a lombard fővárost mintegy "saját" területének tekintette, sokat foglalkozott vele – és most megsértődött, hogy a főnöke beleavatkozott az ottani ügyekbe. De a hiúság nem mentség – vonta meg a mérleget a követ –, hanem éppenséggel súlyosbító körülmény.[108] Nem is hagyta megbírált munkatársára az újabb fontos manőver megszervezését, hanem Mályi Vilmos követségi titkárt bízta meg azzal a feladattal, hogy 1950. január 1-én kézbesítse Ruzicska Pálnak a vallás- és közoktatásügyi miniszter visszahívó rendeletét, továbbá a római követ utasítását a leltári tárgyak és a könyvtár átadásáról.[109]

A pártvállalatok révén bonyolított üzleti kapcsolatok fontos részét képezték a nyugati kommunista pártok gazdálkodásának. "A napokban felkeresett [Vittorio] Vidali elvtárs, a trieszti kommunista párt főtitkára – számolt be Szekeres a Palmiro Togliattival folytatott egyik bizalmas beszélgetéséről Berei Andornak. – Trieszten keresztül lebonyolított kereskedelmi ügyleteinkbe való bekapcsolódással kíván némi pénzt szerezni az ottani párt számára. Felkereste ebben az ügyben a többi népi-demokratikus követséget is. – Ami engem illet, mondotta Togliatti elvtárs, nem vagyok híve ennek a kereskedelmi ügyletekbe való bekapcsolódásnak. Minden egyébtől eltekintve azért sem, mert ez a kereskedelem anyagilag sem jár számottevő eredménnyel. De ez az én egyéni véleményem, a vezetőség néhány tagja más véleményen van." Arra is utalt Togliatti, hogy valójában nem szólnak bele, "Vidali elvtárs cselekedjen belátása szerint".[110]

---

[105] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-3/a-005942-1964. Réti György feljegyzése (Budapest, 1965. január 16.).
[106] Az olasz hatóságok bezáratták az IBUSZ-képviseleteket is, és ezeket sem sikerült újra megnyittatni, ld. Tolnai 1987. 255-258.
[107] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-532/1949. Tolnai Gábor (Róma, 1949. augusztus 24.) – Kállai Gyulának.
[108] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-532/1949. Tolnai Gábor (Róma, 1949. november 20.) – Kállai Gyulának. – Czink Antalt valóban 1949. október 29-vel visszarendelték Magyarországra, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Czink Antal szolgálati táblázata.
[109] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-0045/1950. Mályi Vilmos köv. titkár jelentése (Róma, 1950. január 8.).
[110] MNL OL XIX-J-01-u. BAH Szekeres György (Róma, 1949. október 4.) – Berei Andornak.

Fontos gazdasági kérdésekben folyt az információcsere 1950 első hónapjaiban. Januárban összeült az Olasz-Magyar Gazdasági Vegyesbizottság, melynek január 19-i ülésén az olasz fél átadott egy emlékeztetőt a magyar állam kölcsöntartozásairól: a) az 1924. évi 7 %-os Magyar Királyi Államkölcsön, amelynek törlesztése 1944 februárjában megállt, b) az 1941, évi ún. egyesített líraköcsön, amelynek a törlesztése 1943 áprilisa óta szünetelt. Mi a magyar kormány szándéka "e műveletek rendezése tekintetében"? – tették fel a kérdést az olaszok a jegyzék utolsó oldalán. A magyar fél válaszában "újólag kinyilvánítja a szóbanforgó két adósság rendezése kérdésének tárgyalására irányuló készségét, mindazonáltal e tárgyalások megkezdése előtt meg kell győződjék arról, hogy a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége nem emel-e igényt a fenti követelésekre." Az Olasz Kormány a válaszban foglalt információt tudomásul vette.[111] Tárgyalások folytak az olasz kikötők magyar használatával kapcsolatos feltételekről is, különös tekintettel azokra az érdekekre, amelyek az egyelőre rendezetlen helyzetű Trieszt kikötőjével voltak kapcsolatosak.[112]

1950. március 28-án a két ország közötti vámszabályzat tárgyában vettek fel jegyzőkönyvet Budapesten az olasz és a magyar szakértők. Ebben a következőkről szóló megállapodást rögzítették: biztosítják egymás számára a "legkedvezettebb nemzetnek nyújtott bánásmódot" (1. cikk), az egymás területéről származó nyersanyagokra és gyártmányokra sem a bevitelnél (2. cikk), sem a kivitelnél (3. cikk) nem vetnek ki más vagy nagyobb vámot, mint más államok kereskedelmi tételei esetében, megállapítanak speciális kivételeket (4. cikk), rögzítik, hogy az 1928. évi Kereskedelmi és Hajózási Szerződés és a hozzá kapcsolódó megállapodás mely cikkei maradnak hatályon kívül (5. cikk). A megállapodás ideiglenesen április 30-án lépett életbe, míg véglegesen akkor, ha a két állam hatóságai a megfelelő belső eljárások során jóváhagyják. A dokumentumot a delegációk vezetői: Giorgio Benzoni rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, valamint Buzás József osztályfőnök (Magyar Kereskedelmi Minisztérium) írták alá.[113] A jóváhagyás ügyében maga az aláíró, Buzás József intézkedett: 1950. május 19-én a KÜM Nemzetközi Jogi Osztályára beküldött levelében azt kérte, hogy a külügyek vezetője a Minisztertanács 1950. április 28-i határozata alapján eszközölje ki az Elnöki Tanácsnál a magyar-olasz vámmegállapodási jegyzőkönyv jóváhagyását, majd küldesse ki Rómába, hogy kicseréljék az olasz kormány példányával. Ha ez is megvan, akkor pedig azért kér újbóli értesítést, hogy a végleges hatálybalépést célzó törvényerejű rendelet tervezetét fölterjeszthesse.[114]

Tolnai követ sokat foglalkozott a szocialista kulturális propaganda kérdéseivel is. Élesen bírálta a Római Magyar Akadémiát, hogy nem olyan kulturális politikát folytat, mint ami szerinte a "népi demokratikus" Magyarországnak és az olasz balodalnak a leginkább megfelel. Két területen példát is mutatott arra, miféle kulturális propagandát szeretne kifejteni szerte Olaszországban. Ezek kétségkívül rendkívül sikeres vállalkozásoknak bizonyultak – de elsősorban nem a bennük foglalt kulturális teljesítmény (amúgy különlegesen magas) színvonalának, és nem is a követségi dolgozók kitartó és lelkes szervezésnek köszönhetően. A valódi ok két, egymással szorosan összefüggő olasz belpolitika körülményben keresendő: a) a kormányból kiszoruló olasz baloldal, tömegbefolyásának fenntartása érdekében, éppen

[111] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-23/c-00745-1950. [olvashatatlan név], az Olasz Delegáció elnöke levele (Budapest, 1950. február 9.) – Kádár Lajosnak, a Magyar Delegáció elnökének. – A tárgyalásokról Tolnai Gábor követ is írt emlékirataiban és azokat általában sikertelennek minősítette, ld. Tolnai 1987. 297-298., 301.

[112] HTL MN 102/08/11. Vezérkar 2. Csfség. 1946-56 összegyűjtött diplomáciai táviratok. Giorgio Benzoni budapesti olasz követ négy távirata az olasz Külügyminisztériumba (Budapest, 1950. január 18., 21., február 10.).

[113] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-23/c-00745-1950. Jegyzőkönyv az Olaszország és Magyarország közötti vámszabályzat tárgyában (Budapest, 1950. március 28.).

[114] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-23/c-00745-1950. Buzás József (Budapest, 1950. május 19.) – KÜM-nek.

ekkortól kezdte fokozottabban kihasználni a kulturális rendezvények adta agitációs lehetőségeket, b) a hidegháború viszonyai között a "létező szocializmus" országainak társadalmi, gazdasági, kulturális stb. sikereit úgy lehetett népszerűsíteni, mintha közvetlenül bizonyítanák az olasz balodal politikai céljainak fölényét a jobboldaléval szemben. Így azután pl. a *Talpalatnyi föld* (Bán Frigyes filmje, 1949) 1950 januárjában hatalmas sikerrel került vetítésre Róma, Milánó, Trieszt, Nápoly, Piacenza, Torino, Pineta di Sortenna stb. filmszínházaiban. Tolnai természetesen tisztában volt az ezreket és tízezreket megmozgató hatás valódi természetével – sőt, örült ennek! –, mert ezt jegyezte fel emlékirataiban: "Az ekkori olasz politikai körülmények ismeretében nem szorul magyarázatra, hogy e kíváló film művészi erejével együtt járó politikai hatása elválaszthatatlan a délvidéki parasztmozgalmaktól s a velük összefonódó földfoglalásoktól."[115]

De ugyanez volt a helyzet másik kedvenc programja, a forradalmár Petőfi Sándort bemutató válogatás-kötet esetében is. A jeles műfordító, Folco Tempesti professzor átültetésében mintegy ötven verset tartalmazó, a firenzei Vallecchi Editore gondozásában 1949 karácsonyára megjelenő kötetet[116] Rómában, Milánóban, Genovában, Bariban különféle baloldali szervezetek (Olasz Nőszövetség, a szakszervezetek, pl. a C.G.I.L., a *Casa delle Cultura* hálózat, stb.*)* kezdték el bemutatni, népszerűsíteni.[117] De a kisebb városok, Ferma, Santa Maria Caporetara, Prato, Suzzaro baloldali tömegei éppúgy örömmel tapsoltak a szabadságharc költőjének, mint a nézők Bari színházának karzatán, ahol "a dokkmunkások kemény kezei ökölbe szorítva emelkedtek felfelé, erősítést, lelkesedést nyerve harcaikhoz Petőfi Sándortól. Hogy mi játszódott le a bari munkások gondolatvilágában? Annak a néhányuknak a szavai sejtették [*sic!*], akik mintegy küldöttségként jöttek hozzám az ünnepség után: – »Sandor« címét kérve, hogy írhassanak neki."[118] Nem vitás persze, hogy e rendkívüli népszerűségnek Petőfi zsenije és Tempesti fordítói bravúrja egyaránt elengedhetetlen összetevője volt. De a hatás alapvető, meghatározó okát és irányát Tolnainak az a személyes emléke jellemzi a legjobban, miszerint "láttam tömegfelvonulást – mégpedig Nápolyban –, földet követelő parasztok felvonulását, amelynek tagjai egyéb feliratos táblák közt olyat is vittek, amelyen ez volt olvasható: *Még kér a nép, most adjatok neki!*"[119]

1950 januárjában a Külügyminiszztérium belső ellenőrzést hajtatott végre Rómában, amelynek részeként a korábban kinn dolgozó, de ekkoriban már Budapestre visszatérő Mágori Varga Erzsébet, az olasz ügyek előadója készített feljegyzést volt munkatársai politikai teljesítményéről. Bár úgy látta, okozott zökkenőket a káderek nagymérvű kicserélése, a munka mennyisége és minősége mégis egyaránt emelkedik. Jó a kulturális aktivitás, a tömegszervezetekkel való kapcsolat – különösen az Olasz Kommunista Párttal (OKP). A jelentőmunka viszont rendszertelen, ötletszerű, kevés a bizalmas politikai információ. A munkatársak időnként vitathatóan értelmezik a központi utasításokat, és így nem ellensúlyozzák eléggé a sajtóban ellenünk megjelenő rágalmakat. Ez a megállapítás azonban nem vonatkozik a "nagy" ügyekre (Mindszenty-per, Rajk-per) – ezeknél megfelelő volt a sajtómunka. Kiváló a kapcsolat a "népi demokratikus" országok követeivel. A követség általános politikai munkája "jó és komoly", "hiszen "politikailag fejlett, elsőrendű káderek"

[115] Tolnai 1987. 259-260.
[116] Tolnai 1987. 262-265.
[117] Tolnai 1987. 321-339.
[118] Tolnai 1987. 326.
[119] Tolnai 1987. 328

(Tolnai, Szekeres) irányítják". Kettőjük személyes viszonya azonban rossz: Szekeres féltékeny a követre, Tolnai pedig bizalmatlan első tanácsosával szemben.[120]

A válság azonban bizonyos értelemeben még mélyebb és erősebb volt, mint ahogy azt a kiküldött diplomata a rövid római napok alatt láthatta, érzékelhette. 1950 februárjában Szekeres György visszahívó levelet kapott Budapestről, Berei Andortól. Már régóta keresnek valakit egy fontos munkakörre – értesítette az első beosztottat az államtitkár –, és most úgy döntöttek, hogy ezt vele kívánják betölteni.[121] A "politikailag fejlett" Szekeres elvtárstól aligha várható fejlemény, hogy – hosszú vívódás után, de véglegesen csak a hazaindulás előtti napokban – végül úgy döntött, nem a budapesti, hanem a párizsi vonattal hagyja el az Örök Várost.[122] Elhatározásáról Bereit március 5-én kelt levelében tájékoztatta.[123] Először is arról biztosította, hogy változatlanul őszintén vallja életének addig követett kommunista eszméit, és sem a nemzetközi munkásmozgalom, sem a hazai pártvezetés irányvonalával nincs vitája. Ezt követően két, egymással összefüggő okkal magyarázta tettét. Egyfelől leszögezte: noha "meg vagyok győződve Rajk és társainak politikai felelősségéről és bűnösségéről, [...] de a Rajk-ügy fényében, a nyugati országokból visszatért értelmiségiek politikailag szükséges elpusztításának, vagy karanténba zárásának fényében, a magyar népi demokrácia körülményeibe való beilleszkedés mégis csak probléma egy olyan személy számára, aki életének túlnyomó részét külföldön, egy más ország fejlődési viszonyaihoz majdnem teljesen asszimilálódva töltötte el." Elfogadta tehát azt a gondolatot, hogy ez a leszámolás "politikailag szükséges",[124] de úgy vélte, fizikailag mégse őrajta statuálják a példát.[125] Másfelől joggal sérelmezte, hogy amiatt, mert múltja következtében mondhatni emblematikusan felelt meg annak az ellenségképnek, amelyet a Rajk-per koholói kitaláltak, egyes követségi munkatársak feljogosítva érezték magukat arra, hogy gátlástalan éberségi játszmát indítsanak ellene. Ezt visszautasította – miközben maga sem hitt igazan a „harmadik út” lehetőségében. Megmaradt kommunistának – így a francia titkosszolgálat beszervezési kísérlete is kudarcot vallott, mire a volt római diplomatát kiutasították, méghozzá úgy, hogy a németországi szovjet hatóságok kezére adták, ahonnan az út egyenesen a magyar államvédelmi hatóság börtönébe vezetett.[126]

Tolnai követi korszakában változott meg drámaian a világ a Via Giulián is, ellentétbe hozva egymással a két legjelentősebb olaszországi magyar kulturális intézményt, a Római Magyar Akadémiát és a Pápai Magyar Egyházi Intézetet. Miközben az RMA természetesen a "népi

[120] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/a-1950. Mágori Varga Erzsébet olasz előadó feljegyzése a római követség politikai munkájáról (Budapest, 1950. január 11.).

[121] Szekeres-Varsa Vera szerint Berei levele segítségével a titkosrendőrség az ún. "legendával hazahívás" módszerét alkalmazta Szekeressel szemben, ld. Szekeres-Varsa 2004.

[122] Ezt útlevele is bizonyítja, amelybe korábban szerezte meg az osztrák, és csak később a francia vízumot, ld. Szekeres-Varsa 1985. 227.

[123] A levél eredeti, továbbá a Tolnai követnek szóló másolati példánya Berei Andor ún. "főnöki" levelezési dossziéjában maradt fenn a Külügyminisztérium irattárában, és csak 2003-ban került át az Országos Levéltár (MNL OL) őrizetébe, így korábban hozzáférhetetlen volt a tudományos kutatás számára, vö. Szekeres-Varsa 2004.

[124] Bár a levélben azért jelezte a dolog abszurdumát, amikor a politikai hűségnyilatkozathoz hozzáfűzte: "ha megfelelő adatok és egyes szóban forgó személyek alaposabb ismeretének hiányában nem is tudom mindig ésszel felfogni, hogy a Franciaországból, Angliából stb. hazatért személyek túlnyomó többsége tudatos kártevő volt", ld. Szekeres-Varsa 2004.

[125] Nem sokkal korábbi budapesti tartózkodása során tanúja volt "egy régi ismerőse, vezető külügyi tisztviselő, Olaszországban diplomázott volt illegális kommunista letartóztatásának", ld. Szekeres-Varsa 2004. – A Politikai Osztály fentebb említett vezetőjéről, Beck Jánosról van szó, ld. Szekeres-Varsa 1985. 226-227., Tolnai 1987. 124., Hajdú 1992. 29., Száll-Ungváry 2003. 30. – Beck azután a perben mint Rajk "kémbarátja" szerepelt, ld. Rajk 1989. 10., 51.

[126] Szekeres-Varsa 2004., továbbá Szekeres-Varsa 1985. 248-263.

demokratikus" politikai vonalvezetést követte híven, addig az épület második emeletén működő katolikus intézmény vezetősége és tagsága azzal a küzdelemmel vállalt teljes szolidaritást, amelyet Mindszenty József hercegprímás indított a hazai politikai élet mind erőteljesebb balratolódása ellen. A két intézmény kezdetben kölcsönösen ápolt jó viszonyát így fokozatosan az idegenkedés, majd a feszültség váltotta fel. Az egyház és az állam következetes szétválasztását többek között a Pápai Magyar Egyházi Intézet költségvetési támogatásának megvonásával képzelték el a minisztériumban, és a tárgyalások során többféle megoldás merült fel az új elhelyezkedés megtalálására. Az egyik elképzelést Ortutay miniszter még 1946 januárjában érkezett levele képviselte, amelyben megbízta Péterffyt: tegyen lépéseket azirányban, hogy a PMI a Santo Stefano Rotondo[127] melletti kolostorba költözhessen át, melynek bérleti díját az állami költségvetés fedezné.[128] Érdekes mozzanat, hogy Ortutay egyben azzal is megbízta Péterffyt, hogy kezdeményezze a Santo Stefano Rotondo "magyar nemzeti templomá" nyilvánítását. A magyar kultúra itáliai kapcsolatai iránt érdeklődő hazai közvéleményben ugyanis élt az igény, hogy a legtöbb magyar emlékkel rendelkező római egyház megkaphassa ezt a kitűntető címet. A Rotondo "visszaszerzését" (vagyis a jezsuiták helyett – a pálos örökségre visszautalva – ismét magyar kezelésbe vételét) a templom tituláris bíborosa, maga Mindszenty hercegprímás is olyan fontos feladatának tartotta, hogy már első római útjától kezdve, 1945 decemberétől dolgozott e terve megvalósításán.[129]

Az egyházpolitika római frontvonalán is 1948 őszén gyorsultak fel az események. A Magyar Dolgozók Pártja Értelmiségi Osztályán szeptember 7-re megbeszélést hívtak össze, ahol a PMI-re vonatkozóan a következő határozat született: "teljesen megszüntetendő". Az indoklást az MDP Tudományos Bizottsága október 6-án fogalmazta meg: "szinte nevetséges, hogy még ma is a magyar demokrácia fizeti a Mindszenty által kinevezett egyházi intézeti vezetőt, ki egyébként a vatikáni rádió bemondója és a pápa ma is vezetőként Luttor püspököt [*sic!*], a délamerikai magyar fasiszták egyik vezetőjét ismeri el."[130] A döntés végrehajtására az esztendő végén került sor. Péterffy félbevágott A/4-es papírlapon, egyetlen kijelentő mondatban kapott hírt az új korszak kezdetéről. "Értesítem Igazgató Urat – közölte Ortutay miniszter 1948. december 18-án kelt leirata –, hogy a római Pápai Egyházi Intézet folyó évi november-december havi ellátmányát nem áll módomban folyósítani."

Párhuzamosan megkezdődött az itáliai magyar kulturális jelenlét fokozatos leépítése, visszafejlesztése is. Bármilyen meggondolásból tartott ki Kardos Tibor a posztján, a megelőző évek gyarapodásának, remek eredményeinek és szárnyaló terveinek ismeretében nem nehéz elképzelnünk, milyen érzésekkel bonthatta azt az épületet, amelynek felrakásáért annyi energiát áldozott. Ekkorra már a legtöbb magyar lektor „disszidensként" oktatott: Tóth László Rómában, Pálinkás László Firenzében,[131] Ruzicska Pál Milánóban, Várady Imre Bolognában és egy rövid ideig Márkus István Palermóban.[132] Világosan utalt erre Kardos már 1948

[127] A Santo Stefano Rotondo magyar emlékeire ld. Banfi 2005. 235-239., illetve Csorba 2003. 102-107.
[128] Németh 2006. 173.
[129] Erőfeszítéseit, amelyek végül sikertelenek maradtak önálló kötetben dolgozta fel Németh László, ld. Németh 2009.
[130] Szentmihályi János feljegyzései 1948. szeptember 7-ről és október 6-ról, ld. MNL OL XXVI-J-1-a-5.d.-24.t.
[131] 1950 januárjában a Közoktatási Minisztérium kérte a Külügyminisztérium állásfoglalását azügyben, hogy a Firenzei Egyetem továbbra is alkalmazná magyar nyelv- és irodalomtanárként Pálinkás Lászlót, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.14. Scuole – Universitarià. A Külföldi Kulturális Kapcsolatok Főosztálya följegyzése (Róma, 1950. január 28..).
[132] Márkus az olasz Közoktatásügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztályán kérvényezett olyan állást, ahol magyar nyelvet és irodalmat taníthat, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.12. Rapporti culturali. Gonella (Róma, 1949. április 19.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

novemberében, amikor a milánói, firenzei, nápolyi bezárásokról intézkedő miniszteri rendeletet megkapta. "Mindenki felé teljes mértékben képviselem intencióid – jelezte Ortutay miniszternek –, melynek motívumait, bár a négy rendeletet illetően soha nem beszéltünk, úgy vélem, értem. Maguk a tények mégis fájnak, mint ahogy nehezen búcsúzom Rómától is, pedig én magam akartam és akarnék hazamenni."[133]

Komoly segítségként értékelhette Kardos Tibor azt az 1949. május 10-én kelt levelet, amelyben az új követ, Tolnai Gábor kérte a külügyminisztertől az intézet sokadszori súlyos pénzgondjainak enyhítését. „Az Akadémia épületében bent lakó fasiszták számára mosoly tárgya Kardos igazgató állandó küzködése [*sic!*]", toldotta meg egy nyomós politikai presztízsérvvel is javaslatát a kommunista diplomata, jelezve, hogy ő maga egyik fő feladatának tekinti az akadémia "egész szerkezetét átszervezni népi demokráciánk kultúrpolitikája szempontjaira [*sic!*]".[134] A jelek arra vallanak, hogy Kardos talán soha nem tudta meg, miféle "jóakaró" telepedett föléje Tolnai személyében,[135] aki – mint láttuk már – az állampárti diktatúra első kíméletlen érvényesítője lett az Örök Városban székelő hivatalos magyar kolóniában. A követ az igazgató háta mögött küldött részletes összefoglalót Budapestre "az Akadémia működésének hiányosságairól, hibáiról, politikai megalapozottságot nélkülözöttségéről [*sic!*]". Ez az 1949 augusztusában fogalmazott, kizárólag az RMA helyzetével foglalkozó jelentés – személyi vonatkozásban nyugodtan nevezhetjük feljelentésnek is – bizonyítja, hogy az az elképzelés, miszerint az akadémia a magyar tudomány és művészet itáliai népszerűsítése helyett álljon inkább a direkt pártpropaganda szolgálatába, kifejezetten Tolnaitól eredt. Olasz baloldali tudósokra hivatkozva állította: az RMA "mai formája" nem megfelelő. A koncertek rendezésével, az ösztöndíjasok munkájának segítésével az intézmény csupán "dokumentálja magát", miközben kiadványaiban a publikációk "nem képviselték a népi demokratikus, haladó Magyarország tudományát". Pedig az itteni baloldali lapok "boldogan regisztrálnának mindent, ami egy népi demokrácia felől jön, ami közvetít, ami támasz számukra a haladás irányába" – de Kardos egy ilyen irányú átalakítás megvalósítására teljesen alkalmatlan. "Az Akadémia számára pedig ittléte felmérhetetlen rossz hatású volt" – tetézte kritikáját, többek között őt okolva a "fasiszta" bentlakók maradásáért is.[136]

Ezen előzmények ismeretében válik világossá mindaz, ami végül 1949 őszén-telén az akadémián történt. Kardos Tibor tovább folytatta kulturális munkáját,[137] ugyanakkor végrehajtotta a fentről érkező utasításokat, így frontot nyitott a Pápai Magyar Egyházi Intézet ellen. Az első igazán drámai lépésre 1949. szeptember 24-én került sor: lopásokra és rendőrségi tanácsra hivatkozva az igazgató lezáratta a Palazzo Falconieri kapuját, és ettől kezdve csupán portai ellenőrzéssel, az idegeneknek látógatójeggyel lehetett bejutni az intézmény területére. Péterffy természetesen nem kifogásolta, hogy a Római Magyar Akadémia ellenőrizni akarja a látogatóit, de feljelentéssel fenyegetőzve kérte ki magának ugyanezt az eljárást a papi intézet vendégeivel szemben. És valóban, a San Eustachio kerület

[133] MNL OL P 2076 OGYI 21.d. 5596/1948. Kardos Tibor (Róma, 1948. november 17.) – Ortutay Gyulának. 316-317.
[134] MNL OL XIX-J-l-k. 205/Biz.1949. Tolnai Gábor (Róma, 1949. május 10.) – Rajk Lászlónak.
[135] Özv. Kardos Tiborné szíves közlése szerint férje őszinte barátjának tartotta Tolnait és nem volt tudomása a követi jelentések rá vonatkozó negatív kitételeiről.
[136] MNL OL XIX-J-l-k. 185/biz.-Olaszo.-17/c-473-1949.-8. Tolnai Gábor (Róma, 1949. augusztus 3.) – Kállai Gyulának.
[137] Eredményeiről, gondjairól részletesen szól 1949. augusztusi jelentésében is, ld. MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-17/c-1075/1949 Kardos Tibor igazgató jelentése a Római Magyar Intézet augusztus havi munkásságáról (Róma, 1949. szeptember 2.).

rendőrfelügyelője hamarosan első ízben – de távolról sem utoljára – olvashatta, hogy a "*direttore communista*" ezzel az "*evidentemente politico*" intézkedéssel jogtalanul korlátozza egy pápai intézmény szuverenitását, melynek sürgős helyreállítása tehát gyors rendőri beavatkozást igényel.[138]

1949 őszére a személyes indulatok már jócskán elmérgesedtek, és mindkét fél úgy gondolhatta, nem tisztességes eszközökkel folyik ellene a küzdelem. Ám miközben Kardos igyekezett visszaszerezni azt a raktárhelyiséget, amelyet engedélye nélkül – a gondnok önkényeskedése következtében – használhatott a PMI a nemzetközi segélyszervezetektől beszerzett támogatási csomagok osztogatására, nem sejtette, hogy ő ekkorra már az a mór volt, aki megtette kötelességét, és már csak egyetlen feladata maradt: mehet – mármint haza, végső jelentéstételre miniszteréhez. Csak találgatni lehet, miféle indulat munkálhatott Tolnaiban, amikor a Kardos elleni kétszínű játszmáját a lehető legfelsőbb helyen teljesítette ki: magával Rákosi Mátyással beszélte meg, milyen hazugsággal kellene hazacsalni az akadémiai igazgatót Rómából. A részletekről 1949 december elején bizalmas levélben tájékoztatta Berei Andort. A főtitkár kérdésére "[a]zt feleltem, [Kardos] abban reménykedik, tanár lesz a pesti egyetemen. Tanári kinevezésre biztos hazajönne. De mivel tanár nem lesz, hazajövetele kétséges. Rákosi elvtárs erre azt mondotta, Ortutay olyan formában hívja haza, mintha a kinevezés megvalósulna, csupán felmerültek bizonyos szempontok a katedra átszervezése, jellegének megváltoztatása körül. S ezeket a szempontokat magával az érdekelt professzorjelölttel kell megbeszélni. Tehát a hazahívás párnapos megbeszélésre szólna. Az itteni körülmények értelmében most volna helyes a fenti, Rákosi elvtárs elrendelte módon hazahívni Kardost."[139] A „nagy manőver" pontosan a fenti forgatókönyv szerint zajlott le. Kardos a minisztertől tudta meg Budapesten, hogy még a családjáért sem térhet vissza Rómába – az asszony a két gyermekkel csak Boldizsár államtitkár közbenjárására kapott végül annyi pénzt, amennyivel haza tudott térni Magyarországra.[140] Az igazgató visszahívásának ezzel a maga módján meglehetősen kiméletlen epizódjával zárult le a Római Magyar Akadémiának egy – minden sajátossága mellett is – eredményekben igen gazdag korszaka, és kezdődött meg a humanista művészeti és tudósközpontnak kommunista propagandaintézménnyé történő gyors átalakítása.

Tolnai 1949 őszén kapta meg a parancsot az RMA átvételére, amelyet 1950. január 1-én vlgre is hajtottak, miközben Mályi Vilmos követségi titkár egyidejűleg Milánóban intézte az ottani Kulturális Intézet átvételét. Az RMA új vezetője, a fiatal kommunista diplomata, Kalmár György bizonyára úgy érezte, a klerikális reakció elleni osztályharc frontvonalába érkezett a Via Giuliára, így jelentősen megszigorította a palotába való bejutást, ami – így számolt be róla jelentésében – "az illegális bentlakókból – különösen a papokból természetesen – dühöt és ellenkezést váltott ki. Az elmúlt napokban a legvadabb útonálló módszerektől sem riadtak vissza: egymást követték a tumultuózus jelenetek, erőszakoskodások, a zárak leverése kalapáccsal, botokkal", stb.[141] A rendőrség azonban nyilvánvalóan mértéktartással kezelte a feljelentéseket, és a nyomozások "feltűnő vontatottsága – jegyezte meg Kalmár – bizonyítani látszanak Leonardi volt intézeti jogtanácsosnak azt a rendőrségen nyert értesülését, amely szerint az olasz minisztérium bizalmas rendeletben »semleges« magatartásra utasította a rendőri szerveket az Intézettel kapcsolatos ügyekben". Nos, a rend olasz őreinek kétségkívül érzékelhető lanyhaságába talán nem túlzás belelátni a politikai pártatlanságra törekvést. Hiszen miközben a hivatalos Olaszország kereszténydemokrata vezetői természetesen korrekt

[138] PMI 10/1949. és PMI 11/1949. Rendőrségi feljelentések.
[139] MNL OL XIX-J-01-u. BAH Tolnai Gábor (Róma, 1949. december 8.) – Berei Andornak.
[140] Lengyel Balázs i. m. 28.
[141] MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. Kalmár György követségi attasé feljegyzése (Róma, 1950. február 16.)

kapcsolatokra törekedtek a mind "népibb" magyar demokráciával, nem titkolták, hogy politikai szimpátiájuk azoké a polgári pártoké, amelyeket 1947 nyarára már gyakorlatilag kiszorítottak a hatalomból. Mivel pedig az illegális lakók egy része politikai üldözöttnek minősítette önmagát, sőt, ebbe a helyzetbe került a PMI is, így az olasz rendőrségnek nemigen akaródzott állást foglalni a számára kibogozhatatlannak látszó vitákban.

Péterffy a történtekről sajtótájékoztatót tartott, és az újságok természetesen címlapon tálalták a szenzációt: "Magas feszültségű villanyáram és sziréna védi a Via Giulia-i Kremlt" (*Il Popolo*, félhivatalos), "Kémközpont a Magyar Akadémián" (*Il Momento*), "Urániumkutatásra jött egy magyar kommunista Rómába" (*Il Tempo*), "Keletről jöttünk a római civilizációt megdönteni" (*Libertà*, a DC [kereszténydemokraták] balszárnyának lapja), "Hidegháború a Falconieri-palotában" (*Giornale d'Italia*), stb. A botrány jól jön az olasz hivatalos köröknek – értékelte a sajtókampányt a magyar külügy olasz referense –, mert igazolni látszik „a »feljelentők« rágalmainak igazát: hogy az Akadémia nem egyéb, mint politikai progandaközpont és kémszervezet, amely az ellenség elleni katonai kémkedés céljait szolgálja". Így a *Popolo* taIálgatása szerint a palota "valószínűleg a Kominform kémjeinek fog szállodául szolgálni", stb.[142]

Péterffy természetesen azonnal tiltakozó levelet intézett Tolnai követhez. "Követ Ur rendeletére hivatkozva a követség egyik fiatal tisztviselője – akit nincs szerencsém személyesen ismerni – a Követség pecsétjével ellátva olyan hirdetményt tett közzé és a Palazzo Falconieri személyzetének olyan szóbeli utasításokat adott ki, amelyek mind a magunk, mind a velünk közlekedő személyek mozgási szabadságát súlyosan sértik." Udvariasan és taktikusan nem vonta kétségbe Kalmár György jóhiszeműségét, mert hozzátette: "fel kell tételeznem, hogy az intézkedést kiadó tisztviselő nem volt tisztában az igazgatásom alatt álló Pápai Magyar Egyházi Intézet helyzetével, mert különben ezt nem tette volna meg."[143] Ugyanakkor világosan leszögezte álláspontját: hiába váltja fel az akadémiát a követség ("ebben a pillanatban a Római Magyar Intézetben sem ösztöndíjas, sem tanulmányi vendég nem tartózkodik, az Intézet könyvtára pedig zárva van a kutatók elől"), ettől még a Palazzo Falconierit nem illeti meg a diplomáciai területenkívüliség joga, mivel benne székel az önálló jogi személyiséggel rendelkező Pápai Magyar Egyházi Intézet is. A Kalmár-féle rendelkezést annyiban nem vitatta, hogy elismerte: az akadémiának – illetve immár a követségnek – a bejárati kapunál nyilván joga van ellenőrizni saját tisztviselőit, ösztöndíjasait, vendégeit. Ám ugyanezt az egyházi intézethez tartozókkal, az oda igyekvőkkel stb. már nem teheti meg! Emiatt a rektor "az önkényes intézkedésből eredő esetleges incidensekért, amit a személyes szabadságukban korlátozottak jogos felháborodásukban esetleg elkövetnek", minden felelősséget eleve a provokáló intézkedés kiadóira hárított. A helyzetet diplomáciai manőver is bonyolította: a magyar külügyminisztérium azzal támogatta a Palazzo Falconieriben indított akciót, hogy egy kemény hangvételű jegyzékben ("*dura nota*") azzal vádolta meg az olasz kormányt, hogy fasisztáknak és Horthy-funkcionáriusoknak ad politikai menedéket. A hivatalos olasz válasz ugyanazt az ellentmondást tette nyilvánvalóvá, amit már a Kardos igazgató tevékenységét értékelő, fentebb idézett Péterffy-feljegyzés is megállapított: ezek az emberek, családok eddig az akadémia által ellátott, szabályos bérlők voltak; hogyan váltak most hirtelen fasisztákká?[144]

---

[142] MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. Kalmár György követségi attasé feljegyzése (Róma, 1950. február 16.), MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 028279/1949. Mágori Varga Erzsébet olasz előadó feljegyzése (1950. március 20.).

[143] PMI 7/1950. Péterffy Gedeon (Róma, 1950. február 8.) – Tolnai Gábornak.

[144] PMI 7/1950. Péterffy Gedeon (Róma, 1950. február 8.) – Tolnai Gábornak, továbbá PMI 9d/1950. [korabeli olasz újságkivágat, cím és kelet nélkül; tartalmából ítélve a tudósítás az 1950. február 7. utáni napokban keletkezhetett]

A sajtóviták közben az események továbbgörgültek. A papi intézet tagjai nem nyugodtak bele egy olyan hatalom politikai kontrolljába, amelyet nem tekintettek törvényesnek. Mivel – mint fentebb említettük – birtokában voltak az egyik földszinti raktárhelyiségnek, első megoldásként kifűrészeltek az egyik földközeli utcai ablak vasrácsát, hogy így biztosítsák a zavartalan be- és kijárást. Hamarosan azonban még jobb megoldás adódott: "Március 21-én 17 óra körül – tudósít Tolnai követ jelentése – megjelent két olasz munkás az intézet 1. számú udvarának a Tevere felé nyíló vaskapujánál, és a kapu zárjának leverését kezdte meg. Barabás titkár [Florio Banfi] közbelépésére a munkások felmutattak egy levelet, [...] ebben Péterffy adott felhatalmazást a zár eltávolítására." Ekkor még leállították az akciót, de 23-án már nem: „10 óra körül Péterffy és Vajda nevű fasiszta papok nyolc, részben ismert, részben ismeretlen egyén kíséretében az említett vasrácsos ajtóhoz közeledtek, és a 10 főnyi csoport fedezete mellett kalapáccsal leverették a zárat, és helyébe saját lakatjukat szerelték fel". A "disszidens fasiszták" ettől kezdve őrizték a bejáratot, lehetetlenné téve, hogy Ollé Gyula portás visszaszerelje a "hivatalos" láncot a *cancelló*ra. A rendőrség pedig többször is kijelentette, hogy nincs módjában közbelépni: a két csoportnak bíróság előtt kell tisztáznia ellentéteit.[145]

Az erőszakos jelenetek nyilvánvalóan tovább mélyítették az ellentéteket és tovább merevítették a kölcsönösen előítéletes értelmezési sztereotípiákat. Láttuk, az olasz sajtó határozottan állitotta, hogy a sztálinisták titkos kémközpontot telepítettek a Via Giuliára. De a kommunista diplomaták jelentéseiben is egyértelmű a meggyőződés: a Vajda páter vezette segélyakció "csak ürügy. Ezen a címen minden kiszökött nyilas vagy fasiszta először hozzá megy, azonban a lényeg egészen más. Szabályos hírszerzés folyik. A híranyagot az angol követség összekötőjével közlik, közvetlenül odautasítva a szökötteket. Ugyanakkor az IRO-n keresztül az amerikai hírszerzés is szerez be adatokat tőlük."[146] Ha mindkét félnek hiszünk, a szalonokban és termekben, ahol egykor Francesco Borromini nyugtalan zsenije formálta az Urbs legszebb barokk stukkóinak javát, most kémek siserahada nyüzsgött és gyűjtögette egymásról hangyaszorgalommal a hidegháborús információkat ...

Bár az érdemi kutatóintézeti és művészképző funkciókat megszüntették, magát az akadémiai keretet a kommunista diplomácia nagyon is meg akarta tartani, mert a folytonosság látszatát őrizve kívánta a tudomány és a művészet csarnokában megszólaltatni a politikai propaganda szólamait. Májusban "újrakezdődtek" az akadémiai konferenciák, csak a témák és a résztvevők jelezték a változást. Az első előadást Mario Berlinguer szocialista szenátor tartotta a rákosista magyar alkotmányról és az ország politikai fejlődéséről. A további rendezvények témái önmagukért beszélnek: a hároméves terv eredményei, a sztahanovista mozgalom, az ifjúság, a parasztság és értelmiség az új világban, a szociális gondoskodás fejlődése, stb. „A Római Magyar Akadémia működése kulturális egyezmények függvénye – vázolta a helyzet két kulcselemét Tolnai követ egyik feljegyzésében. – Márpedig a római akadémia működésére súlyt helyez [az] olasz Párt; az ott kéthetenként olasz vezető politikai személyiségek által tartott előadások nem jelentéktelenek számukra, valamint római követségünk 1950. január 1. óta minden rendezvényét a Római Magyar Akadémia cégére alatt hajtja végre."[147]

---

[145] MNL OL XIX-J-l-k. 149/Biz.-1950. Tolnai Gábor (Róma, 1950. március 29.) – Kállai Gyulának.

[146] MNL OL XIX-J-l-k. 20/f. Jelentés a Római Pápai Egyházi Intézet és a disszidens magyarok helyzetéről és tevékenységéről.

[147] MNL OL XlX-J-1-k. 189/biz.-1950. Tolnai Gábor (Róma, 1950. május 10.) – Kállai Gyulának, MNL OL XlX-J-1-k. 903/biz.-1950. Murai István (Róma, 1950. május 21.) – Kállai Gyulának, MNL OL XlX-J-1-k. 18/i. 001084/1950. Tolnai Gábor feljegyzése a magyar-olasz kulturális egyezmény kérdéseiről (1950. június 13.).

E megjegyzésével Tolnai Gábor akaratlanul is rátapintott az új helyzet lényegére. Ez lett a Fraknói megálmodta, Klebelsberg kiteljesítette, Gerevich, Genthon és társaik, legutóbb Kardos fejlesztette római tudományos és kulturális műhely sorsa: cégér csupán, üres felirat a homlokzaton, amivel könnyebben eladhatók a kommunista politikai propaganda manipulatív termékei. De 1950 tavaszán Tolnai már egyre kevesebbet foglalkozott az RMA ügyeiel, mert április végén megkapta hazahívó levelét. Az első „népi demokratikus" római magyar követ későbbi pályája elkanyarodott a külügyektől: előbb minisztériumi tisztségeket töltött be, majd 1953-tól 1980-ig az ELTE BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékét vezette.[148] Tudományos pozíciójának alakításában sokszorosan kizsákmányolta a Radnóti Miklóshoz fűződő egykori barátsága emlékét.[149] Kutatói életműve több mint ellentmondásos[150] – írásaiban ugyanakkor viszonylag értékálló motívum az olasz kultúra iránti, egész életét végigkisérő rajongása. Érdekesek a Róma Magyar Akadémia orvosára, az őt is kezelő Lénárd Sándorra vonatkozó személyes emlékei.[151] A nagyszerű polihisztor kivételes tehetségét persze akkor még sokan mások is inkább dilettáns műkedvelésnek látták, és nem sejtették, hogy a világból önmagát a brazil őserdők szélére száműző nyelvzseni olyan világsikerű remekművel tesz majd hitet az európai kultúra iránti örök szerelméről, mint a *Micimackó* latin fordítása.[152]

5) A frontok megmerevednek – Murai István ügyvivői és Kálló Iván követ időszaka

Tolnai berendelése után a római követség vezetését Murai István követségi tanácsos vette át, aki mlg Szekeres György távozását követően, 1950 kora tavaszán – egyenesen áthelyezéssel Párizsból – érkezett a Tevere partjára. Az eredetileg mintakészítő szakmunkás foglalkozású, de a háború után magasabb végzettséget szerző Murai előbb a kispesti városházán, majd a nagybudapesti pártbizottságon dolgozott, és 1949-ben került "külügyi vonalra".[153]

Mivel a prolagandafeladatok elsőbbséget élveztek, Murai ügyvivő hamarosan fölismerte, hogy ezek hatékonyságát miképp lehetne növelni. 1950 őszén burkoltan javaslatot tett a Római Magyar Akadémia programszervező infrastruktúrájának részleges helyreállítására. Ahhoz, hogy az akadémiában rejlő lehetőségeket a követség valóban kiaknázhassa –írta a központnak –, "elsősorban egy gyakorlott, lehetőleg nyelveket tudó adminisztrátorra volna szükség, aki nemcsak az alkalmazottak ügyeit és az épület fenntartásával járó feladatokat látná el, hanem képes a levelezés, könyvelés elvégzése mellett a rendezvények, előadások, vetítések, kiállítások stb. technikai bonyolításának közvetlen irányítására".[154] Vajon a javaslat budapesti olvasóiban fölmerült a kérdés, hogy másfél évvel korábban talán mégsem kellett volna annyira sietni az akadémia gyakorlott munkatársi gárdájának elbocsátásával...? Az ügyvivő javaslata ugyanakkor annak is jele volt, hogy ha csökkentett mértékben és a politikai szempontoknak alárendelve is, de lassan visszatért az igazi kultúra a Tevere-parti falak közé. Hiszen ideológia ide vagy oda: Fischer Annie zongorakoncertje magas művészet volt a javából, és az 1951. február 1-i előadásra maga a szovjet nagykövet, Mihail Kosztilev is eljött,

---

[148] A további pályára ld. MTA tagjai 2003 III. 1307.
[149] Vö. Ferencz 2005. 121.
[150] Tolnai pályájának ideológiai sajátosságait, továbbá teljesítmény és pozíció kiáltó különbségének emblematikus voltát, és ezáltal a kádárizmust sokban jellemző "Tolnai-jelenség" lényegét plasztikusan mutatja be Madarász Imre, ld Madarász 2007. 67-82.
[151] Kardos Tibor kérte föl erre a posztra Lénárdot, aki sok humorral idézi fel a gyomorrontásos és napszúrásos páciensekkel kapcsolatos emlékeit, ld. Lénárd 1973. 499-501.
[152] Tolnai 1987. 347-351. – Lénárdra ld. még Cs. Szabó 2004. 254., Lengyel 1995. 25., ÚMÉL IV. 173.
[153] Murai pályájára ld. Károlyi 2008. 526., Tolnai 1987. 386-389.
[154] MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. ll/c. 118/szig.biz.-1950. Murai István (Róma, 1950. október 30.) – Kállai Gyulának.

noha csak néhány órával korábban tudta meg a rendezvény hírét. Ráadásul ekkor fordult elő első ízben, hogy a római kommunista külképviseletek "főelvtársa" is megtisztelte jelenlétével a magyar akadémiát – eszerint a magas kultúra lenne a legjobb politikai propaganda a szocialista Magyarország számára? Bár már ekkor határozat született odahaza, hogy ezentúl két-három havonta tartsanak hangversenyeket is az akadémián,[155] mégis ez a tanulság majd csak a "kádárizmus" évtizedeiben kezdett komolyabb szerepet játszani az intézmény életében.

Amiként a kulturális, úgy a politikai propagandamunka szervezői is hamar fölismerhették, hogy munkájuk hatékonyságát jelentős mértékben növelheti a "pártoló tagság" megszervezése. Kardos Tibor már 1947 januárjában szétküldött egy tagtoborzó lapot azzal a céllal, hogy meginduljon egy római „Associazione Italo-Ungherese" szervezése. Az új Olasz-Magyar Társaság formálisan meg is alakult 1948-ban, ám hiába vállalta olyan neves tudós és közéleti ember az elnöki posztot, mint Guido de Ruggiero egyetemi tanár, személyi ellentétek miatt az érdemi munkára nemigen maradt idő és energia. A "fordulat évét" követően azután különösen sürgetővé vált a szervezés, mert amiként egy 1950-ben keletkezett feljegyzés megállapítja: ha a társaság "továbbra is funkcionálhatott volna, nem történhetett volna meg az a gyalázatos sajtó-kampány, melyet az év első hónapjaiban itt gyökértelen és illetéktelen elemek inszcenáltak az Intézet ellen". A társaságot tehát "fel kell támasztani, új életre hívni, kereteit kibővíteni, még pedig párhuzamosan azokkal az erőfeszítésekkel, melyeket a Római Magyar Intézet újjászervezése érdekében teszünk". A római szervezésnél példaként szolgálhattak a milánói fejlemények, mutatva, milyen hatékonyan segítheti a közös érdekeket az olasz kommunista párt aktív közreműködése a pártoló szervezet létrehozása során.[156]

Az olasz baloldali pártokkal és szervezetekkel való aktív kapcsolattartás egyébként is a követség legfontosabb feladatai közé tartozott. Ugyanakkor a szocialista Magyarországgal való barátkozás semmiképp sem számított semleges terepnek az olasz belpolitikában! Így Murai arról az esetről is értesítette a Bem rakpartot, amikor Eugenio Guidinek, a Vegyipari Dolgozók Olasz Szövetsége főtitkárának, a Vegyipari Dolgozók Világszövetsége elnökének útlevelét éppen akkor vonta be Mario Scelba belügyminiszter, amikor Budapestre indult volna a Szakszervezeti Világszövetség Végrehajtó Bizottságának ülésére. Ez utóbbi főtitkára, a szintén baloldali olasz Giuseppe Di Vittorio[157] június 19-én tiltakozó levelet írt Scelbának, aki 24-én kelt válaszában "a szóbanforgó intézkedés politikai retorzió-jellegét nem tagadja". A személyes találkozáskor (amelyre Di Vittoriót az érintett Guidi mellett elkísérte Fernando Santi[158], a CGIL főtitkárhelyettese is) "másfél órás szóharc után" Scelba meghátrált, és megígérte: megadja az útlevelet, bár Magyarországra nem lesz érvényes – ám az útlevél ekkor mégsem jött meg, így Guidi budapesti utazására végül csak 1952 márciusában került sor.[159]

Murai István ügyvivői korszakának hangulatviszonyait jól jellemzi, hogy a Via dei Villinin mintegy ostromlott várban érezte magát, olyannyira, hogy végül az RMA-ról hozatott át erősítést! "Az inspekciós szogálat felállítása mellett – értesítette 1951 áprilisában bizalmas levélben Berei miniszterhelyettest – még áthozattuk a követségre az akadémia nagy farkaskutyáját is. A követség kertészének bejelentése szerint 22-ről 23-ra virradó éjjel ismét

[155] MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 18/a. 02714/biz./1952. Megbeszélés a Kulturális Kapcsolatok Intézetében, 1952. február 21.
[156] MNL OL XXVI-J-I-b. Névtelen feljegyzés az »Associazione Italo-Ungherese« tárgyában [1950].
[157] Di Vittorióra ld. IDC 1946. 98-99., ASP 1955. 136-138., Pankovits 2005/I. 56-57.
[158] Murai véletlenül eltévesztette a keresztnevet és Giuseppe Santit írt Fernando helyett, pályájára ld. WHO 1958. 358-359.
[159] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-27/a-001451-1950. Murai István (Róma, 1950. szeptember 12.) – Kállai Gyulának; ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1177. Ungheria-Italia. Giuseppe Guglielminetti (Budapest, 1952. március 17.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

jártak ismeretlen tettesek a követség kertjében és elvitték a kertész létráját."[160] A kertész kutyája ettől kezdve gondoskodott a védelemről – bár a követségi élet ekkoriban zajló jelenetei nem Lope de Vega, hanem a szocialista realizmus esztétikai és politikai normáihoz igazodtak! Volt persze olyan veszély is, amely ellen nem adhatott védelmet a legjobb szimatú kutya sem. 1950 októberében Murai bizalmasan jelentette Berei Andornak, hogy Németh Imre irodai altisztet megkörnyékezte a római rendőrség egyik detektívje, azt is elárulva, hogy "a követségen belül van emberük, aki információt ad neki[k]". Murai azonnal rájött, hogy csak alacsony beosztású lehet a rendőrségi informátor, "ezért lett volna szükség az adminisztratív irattárat kezelő és minden egyéb bizalmi ügyben eljáró Németh altiszt megnyerésére." Ennek megfelelően négy személy jöhetett csak szóba, két magyar és két olasz – és ezek hazahívását, illetve nyugdíjaztatását kérte az ügyvivő az államtitkártól.[161]

A külső körülmények látványos romlása ellenére is kialakult azonban Budapesten az a meggyőződés, hogy Murai István sajnos nem megfelelő módon vezeti a magyar külképviseletet az Örök Városban. A személyi feszültségekről persze folyamatosan értesült Berei miniszterhelyettes, mert ritkán múlt el olyan hónap, hogy Murai ügyvivő ne jelentette volna fel valamelyik munkatársát. Különösen érdekes párhuzamra figyelhetett fel Tolnai és Murai viselkedése között: ahogy az előbbi éppen két hónappal a kiérkezése után jelentette fel Szekeres Györgyöt, az utóbbi éppígy két hónap után Mályi Vilmost. Murai alaposan besározta új ellenfelét: fegyelmezetlen, rosszindulatú, erőszakos, csal a napidíjjal, stb. – állította róla.[162] De Berei nem lepődhetett meg, hiszen akkor már régen befutott Murai hasonlóan szenvedélyes panasza Kalmár Györgyre is. A pohár 1951 nyarán telt be. Június 16-án kelt feljegyzésében Mágori Varga Erzsébet olasz referens kíméletlenül feltárta a római misszióvezető súlyos hibáit. Egyfelől "lazaságok, a hibák elkenése, a Külügyminisztérium bírálataira való őszintétlen, kibúvókat kereső, felelősséget másra áthárító magatartás jellemzi" – állapította meg. Másfelől klikkrendszert alakított ki, mert a munka elosztásánál, emberi kapcsolataiban stb. a "baráti körrel" erősen kivételezik, míg másokkal bizalmatlan és rideg. Ebből a "szektáns [*sic!*] és gőgös elzárkózásból" komoly hibák fakadnak: pl. az ügyvivő kedvence, Takács gépkocsivezető nem volt hajlandó átvinni Ollé Gyula gondnokot a Római Magyar Akadémiára arra az időpontra, amelyet az olasz hatóságok az illegálisan bentlakó Tempesti házaspár kilakoltatatására hivatalosan megjelöltek – így ők még ma is benn laknak az épületben! Murai súlyosan vétett az éberség ellen is: Bíró [István], akit tolmácsnak alkalmaz, nem tagadja, hogy korában az Intelligence Service-nek is dolgozott.[163] Hanyag, mert fontos levelek, dokumentumok tűntek el az asztaláról – emiatt pl. nem sikerült megfelelő szállást foglalni a magyar ökölvívó válogatott milánói szereplésekor. De ami a legabszurdabb: a szakmai jelentéseket nem beosztottjaival készítteti, hanem oldalszámra vásároltatja, és úgy ezeket, mint a kereskedelmi kirendeltség jelentéseit is a sajátjaiként küldeti fel Budapestre! Fái Boris osztályvezető további súlyos érvekkel tetézte kolléganője kritikáját: mindez nemcsak a követség belső életet "rothasztotta", hanem kiszivárgott szélesebb körben is, és ezáltal csorba esett a követség, és így a Magyar Népköztársaság tekintélyén. "Feltételezhető az is – adta meg a kegyelemdöfést –, hogy komoly adatok jutottak az ellenség birtokába."[164]

[160] MNL OL XIX-J-1-u. BAH. Murai István (Róma, 1951. április 28.) – Berei Andornak.
[161] MNL OL XIX-J-1-u. BAH. Murai István ([Róma, 1950. október 18.) – Berei Andornak.
[162] MNL OL XIX-J-1-u. (6.d.) Murai István (Róma, 1950. július 22.) – Berei Andornak.
[163] Egy állambiztonsági jelentésben – Bíró személyi lapja alapján – az a megállapítás szerepelt, hogy "1949-50-ben [...] a rendőrség besúgója volt és rendszeresen informálta a rendőrséget a követségen történtekről", ld. ÁBTL 3.2.4. K-1192/T. "Köves" ügye. Posztós Vince áv. fhdgy jelentése (Budapest, 1955. május 24.).11v.
[164] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/c-1951. Mágori Varga Erzsébet feljegyzése (Budapest, 1951. június 16.).

A kutatás egyelőre nem tárt fel olyan információkat, amelyek azt valószínűsítenék, hogy a Murai hanyagságából kiszivárgott adatok segítségével az "ellenség" bármi komolyabb kárt okozott volna a "népi demokráciának"... De az immár Kiss Károly külügyminiszter nevében megfogalmazott bírálat kétségkívül valódi gondokat tárt fel, így a külső szemlélő számára némiképp furcsa lehetett, hogy a visszahíváson túl nem követte komolyabb retorzió. Murait megvédték igazi munkaadói,[165] így diplomata pályája lendületesen ívelhetett tovább[166] – Rómában pedig újra követ költözött be a Via dei Villini rezidenciájába: Kálló Iván.[167]

Kálló követ természetesen tisztában volt azzal, hogy olyan körülmények között kellett szolgálnia a magyar "népi demokrácia" általános politikai propagandáját, amikor minden korábbinál erősebbé vált a két világrendszer és katonai tömb szembenállása, és így változatos úton-módon zajlott a hagyományos érintkezési formák legtöbbjének felszámolása, vagy legalábbis mellőzése. Ahogy a budapesti olasz követség 1951. évi összefoglaló jelentésében szerepelt: "amiként lépésről lépésre romlott a viszony a Kreml és a nyugati országok között Moszkva ellenséges magatartása miatt, párhuzamosan a budapesti kormány is mind nagyobb hidegséget és ellenségességet tanúsított a nem kommunista ["*non cominformisti*" – tkp. a Kominformhoz nem tartozó] államok, így különösen az Egyesült Államok iránt."[168] Ebben a légkörben több mint kínos lehetett Kálló számára Umberto Terracini szenátornak, a befolyásos kommunista politikusnak az érdeklődése 1951 júliusában arról, miszerint hitelt érdemlő baráti tájékoztatás szerint Budapesten május 7-én eltűnt Vincenzo Sciotto könyvelő és raktáros, egy állami építkezési vállalat dolgozója. A bátyjának küldött értesítés szerint az 1924 óta Magyarországon élő férfi most, miután fia született, rokonait követve vissza kívánt költözni Olaszországba, így arra készült, hogy kiutazási vízumkérelmet nyújt be a Külföldieket Ellenőrző Országos Központnál. Ám azóta nem látták, a családja keresteti, de egyelőre minden hiába. Terracini segítséget kért Kállótól, hiteles információt, hogy az érdeklődőknek érdemben válaszolhasson.[169] A rejtélyre majdnem napra pontosan fél esztendővel az eltűnés után derült fény: magyar Külügyminisztérium november 9-én közölte a budapesti olasz követséggel, hogy Sciottót azért nem találják családtagjai és ismerősei, mert a magyar államrendőrség letartóztatta, bíróság elé állították és – az elkövetett bűn, az állambiztonság veszélyeztetése miatt zárt tárgyaláson – négy év börtönre ítélték.[170] A Grósz-persorozat főperének nyolcadrendű vádlottjaként szerepelt Csellár István Jenő pálos rendfőnök, akit a súlyosabb bűnök mellett többek között azzal is vádoltak, hogy illegális levelezést folytatott a Vatikánnal. A per koncepciója szerint ebben segítette őt "Sciotto Vince 34 éves,olasz állampolgár, volt gyümölcskereskedő", akit azután a "Szabó Sándor és társai" mellékper tizedrendű vádlottjaként ítéltek el négy évre.[171] Az olasz fiatalember 27 hónapra tűnt el a magyar börtönvilágban és végül a Nagy Imre nevéhez köthető "új szakasz" politikai

[165] Murai – egy állambiztonsági jelentés egyértelmű utalása szerint – a katonai felderítés ügynökeként is dolgozott, ld. ÁBTL 3.2.1. Bt-407/1. "Arnold". Fodor Pál áv. hdgy. feljegyzése (1954. október 30.) 178.
[166] Murai az ötvenes években Iránban, Törökországban, Afganisztánban, a hatvanas években pedig Szíriában, Libanonban és Jordániában vezette a magyar külképviseletet, ld. MÉL III. im. 144.
[167] Murai 1951 május 2-án értesítette Budapestet, hogy Kálló megkapta az *agrément*-t, ld. MNL OL XIX-J-1-z. Rejtjeltáviratok. (15.d.) 4845. Murai István (Róma, 1951. május 2.) – KÜM-nek.
[168] ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1176. Politica interna. Legazione d'Italia – Budapest. Rapporto annuale 1951. 20.
[169] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/e-001555-1951. Umberto Terracini (Róma, 1951. július 26.) – Kállló Iván követnek [korabeli fordítás].
[170] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1217. Arresti ed espulsioni. Giuseppe Guglielminetti (Budapest, 1951. november 9.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[171] A perre ld. Szabó 2001. 26., 115.

változásainak következtében kapott kegyelmet Edgar Sanders brit pénzügyi és könyvelési ellenőrrel, a nevezetes Standard-per vádlottjával együtt, 1953 augusztusában.[172]

Visszatérve 1951 nyarára, Terracini nyilván azért próbált "pártvonalon" intézkedni, mert mint láttuk, a hivatásos diplomaták hosszú ideig semmiféle információhoz nem jutottak. Közben Benzoni követ befejezte misszióját, majd szeptemberben Giuseppe Guglielminetti vette át a budapesti misszió vezetését, de hiába harsogott a Kossuth téren, a tiszteletére adott díszes fogadáson a Mameli-himnusz,[173] ő sem sokat tehetett azokért az olaszokért, akik az államvédelmi hatóság kezébe kerültek. Ráaadásul – a hidegháború újabb lépéseként – a nyugati külképviseletek működésének minden korábbinál erősebb korlátozása, akadályozása kezdődött el éppen ebben az időszakban.[174] Amire persze azután az érintett országok hasonló válaszokat adtak szerte a nagyvilágban – így Rómában is. Kálló Iván 1951 júliusában jelezte miniszterének, hogy – amiként Eugenio Reale, a befolyásos kommunista politikus (az OKP Központi Bizottságának tagja, egykor külügyi államtitkár) megtudta Zapi (helyesen: Zoppi) külügyminisztériumi főtitkártól, korlátozni fogják a "népi demokrata" diplomaták mozgását, válaszul az ottani országokban egy ideje bevezetett megszorításokra. Úgy tudja, a budapesti olasz követ most jelentette haza, hogy még a Balatonra sem mehet le fürödni! "Véleményem szerint jó volna – figyelmeztette a jobb kezet a követ, hogy figyeljen oda, mit csinál a bal –, ha ezen körülményt a magyar Külügyminisztérium mérlegelné, mert az utazás korlátozásának bevezetésével nem lesz lehetőségünk megfelelő propagandát kifejteni kulturális téren. (Kiállítások, filmbemutatók, stb.)".[175] A háttér egy lényeges elemére – az olasz baloldalnak a "népi demokráciák" külképviseletein zajló propagandája fékezésének szándékára – utalt egy augusztusi jelentés is, amely Oscarre Di Franco budapesti olasz követségi munkatárs információját elemezte. A vízumkérelmét intéző olasz diplomata azt mesélte, hogy az olasz külügyben sokallják a magyar követség aktivitását ("különösen a filmbemutatók nagyon számosak"), és "mintha szembeállították volna ezzel a budapesti olasz követség lehetőségeit." Ez a problémakör, úgy látszik, központi kérdés lett az olasz külügyek központjában – állapította meg a követ.[176]

A kulturális aktivitás színvonalának emelkedését – amelyre Murai István ügyvivősége idején már láttuk az első jeleket – eszerint az olaszi külügyi illetékesek is érzékelték. Az sem kerülte el a figyelmüket, hogy az újra rendszeresen megrendezett akadémiai koncertek, továbbá a politikai előadások mellett valóban mind fontosabb propagandafeladatokat töltöttek be a filmvetítések. És itt már nemcsak az olyan "dokumentumfilmek" jöttek szóba, mint a *Szocializmust építő hazánk egy napja*, *A Sztálin-híd*, az *Épül a békemű* vagy az *Úttörő-híradó*, melyek közismert módon persze nem a korabeli magyar valóságot, hanem a pártközpont vízióit dokumentálták. Olyan valódi műalkotásokat is lepergetett a vetítőgép, mint a *Déryné* vagy a *Civil a pályán*. A kópiák hanganyagának, feliratozásának minőségi javítását azért is sürgette a követség, mert a szocialista magyar filmgyártás termékei csak igen ritkán kaptak

[172] A kettős kegyelmi döntést ld. *Az Elnöki Tanács kegyelmet adott Vincenzó Sciottónak és Edgar Sandersnek.* = *Szabad Nép* 1953. augusztus 18.
[173] Az új követ említette ezt a körülményt a megbízólevél átadásáról beszámoló jelentésében, ld. ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1152. Miscellanea. Giuseppe Guglielminetti (Budapest, 1951. szeptember 21.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[174] A budapesti olasz követség 1949 szeptemberében jelentette először, hogy a magyar hatóságok sokszor igen kíméletlenül fellépnek a nyugati országok követségeinek magyar személyzete ellen (letartóztatások, kémvádak, stb.), ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.8. Rapporti politici. Giorgio Benzoni (Budapest, 1949. szeptember 21.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[175] 128. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/g-001573-1951. Kálló Iván (Róma, 1951. július 31.) – Kiss Károlynak.
[176] 129. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/e-001558-1951. Kálló Iván (Róma, 1951. augusztus 9.) – Kiss Károlynak.

forgalmazási engedélyt Olaszországban, így az akadémiai filmprogramnak kétségkívül lett némi hiánypótló jelentősége az itáliai kulturális élet baloldalán.[177]

A filmek forgalmazása persze egyben gazdasági kérdés is volt, nemcsak politikai, így a Külkereskedelmi Minisztérium Olasz Referatúrájának munkatársai is foglalkoztak vele. Őket tájékoztatta Szilárd György, a MOKÉP igazgatója 1951 novemberében arról, hogy a következő évben 5 játékfilmet, továbbá "hiradóeseményeket" szándékoznak behozatni Itáliából, mintegy 23 millió líra értékben. "A magyar filmek olaszországi elhelyezéséből eredően devizakitermelésre nem számíthatunk– tette hozzá –, mert megállapodásunk értelmében a kitermelt összegeket további magyar filmek szinkronizálására kell felhasználnunk, minthogy nem tudunk máskép[p]en lehetőséget teremteni arra, hogy magyar filmek Olaszországban bemutatásra kerüljenek." Elvileg azonban lehetséges, hogy nagyobb lesz a forgalmazási bevétel, mint a szinkronizálási költség – ezért is várható érdeklődéssel az első engedélyezett film, a *Talpalatnyi föld* hamarosan bekövetkező premierje.[178]

Miközben az olasz külügyesek eredményesnek látták a Római Magyar Akadémia keretében zajló politikai és kulturális tevékenységet, ugyanakkor igazi megelégedéssel nyugtázhatták, mekkora sikereket ért el a budapesti Olasz Kultúrintézet. A hasonló francia intézmény mellett ez volt az egyetlen nyugati kulturális központ, amelynek a működését engedélyezték a magyar kommunista hatóságok, amiként igazgatója, Francesco D'Alessandro professzor is az utolsó volt a nyugati országokból érkezett lektorok közül, aki még taníthatott a budapesti tudományegyetemen. Ám dacára a kedvezőtlen politikai körülményeknek, 1951-ben a nyelvtanfolyamokat mintegy 600 hallgató látogatta![179] A következő évben még impozánsabb volt a gyarapodás: a nyelvtanfolyamokat 1131 beiratkozott hallgató látogatta (36 osztályba osztva, 12 tanár vezetésével), továbbá 21 zenei, film- és egyéb művészeti programot sikerült lebonyolítani.[180] Emiatt is valószínűbbnek tarthatjuk, hogy a magyar diplomaták hamarosan bekövetkező mozgási korlátozásával nem a kulturális sikerekre válaszolt az olasz Külügyminisztérium, hanem inkább "csak" a hasonló magyarországi intézkedésekre felelt vele. Szeptemberben valóban *Szóbeli Jegyzék* érkezett, amelyben az olasz külügyminiszter közölte: eddig várta, hogy a magyar hatóságok hátha nem foganatosítják az olasz diplomaták magyarországi mozgásával kapcsolatos korlátozásokat (1951. január 19-i *Szóbeli Jegyzék*), amelyek ellen már a február 6-i válaszjegyzékében is tiltakozott. Ez azonban nem következett be, így szeptember 30-tól kezdve az olasz fél a maga részéről is korlátozó intézkedéseket rendel el. Az ok a kölcsönösség: mert "az Olasz Kormány semmiféle esetben és semmiféle módon nem engedheti meg azt, hogy diplomáciai és konzulátusi hivatalnokai egy idegen országban kevésbbé [sic!] előnyös bánásmódban részesüljenek, mint aminőt annak az országnak a képviselői élveznek Olaszországban." A mellékelt térképeken bejelölt zónát csak engedéllyel szabad elhagyni, amelynek kérvényezésére 48 órán belül válaszolnak. Az engedélyeket olyan mértékben adják majd meg, amilyen mértékben a magyar kormány ad

[177] A sikeres római koncerteket több esetben megismételték Milánóban is, és nemcsak klasszikus muzsikára kell gondolnunk: a Barletti együttest például azért ajánlja a központ figyelmébe a követ, mert a firenzei művészek szívesen vállalnák "a modern magyar zene népszerűsítését" is, ld. MNL OL XXVI-J-I-b. 813/biz.-1951. Kálló Iván (Róma, 1951. október 30.) – Kiss Károlynak.

[178] MNL OL XIX-G-3-k-Külkereskedelmi Minisztérium. 24. d. 49. t. 7333/24/102. Szilárd György (Budapest, 1951. november 8.) – KKM Olasz Referatúrájának.

[179] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1177. Relazioni culturali. Bellia tanácsos feljegyzése a budapesti Olasz Kultúrintézetről (Róma, 1952. február 29.).

[180] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1216. Politica Estrea. Az olasz követség 1952. évi összefoglaló jelentése. ([1952.] h.n.n.) 17.

hasonló engedélyeket az olasz követségi dolgozóknak.[181] Az irat aljára a ügyintéző tisztviselő rágépelte: "Hasonló szóbeli jegyzéket kaptak még a románok és a bolgárok, a többi baráti állam még nem kapott."[182]

A "népi demokratikus" követségek válasza nyilván nem lehetett más, mint az olasz baloldallal való szövetség még szorosabbra fűzése, a politikai és a kulturális tevékenység társadalmi támogatásának fokozása révén. Az irányvétel helyességét többek között az 1951. augusztusában romagnai baloldali szervezetekkel közösen, Rimiriben szervezett Olasz-Magyar Hét sikere bizonyította.[183] A szervezőmunka pár hónappal később fordulóponthoz érkezett: a magyar követet neves olasz baloldali politikusokból és közéleti emberekből álló küldöttség kereste fel, akik bejelentették, hogy megalapítják az olasz-magyar kulturális baráti társaságot (Associazione Italiana per i Rapporti Culturali con l'Ungheria). Az alakuló ülés december 22-én lesz, magyar zenei műsorral, a Teatro delle Artiban. A találkozóról beszámoló jelentésében a követ kérte a külügyminisztériumot, hogy sürgősen közöljék, mekkorra összeggel támogathatja a központi és a milánói egyesületet az 1952. évi költségvetésben, továbbá adjanak engedélyt, hogy 80 000 líráért fél évre helyiséget bérelhessen az egyesületnek.[184]

Mint láttuk, a baloldali szervezetekkel való szorosabb együttműködési kényszert egyértelműen a hidegháborús szembenállás váltotta ki. Ennek révén sikerült elkerülni, hogy a hivatalos olasz fél a potenciális ellenségnek tekintett magyar felet teljesen elszigetelje, kommunikációs vákuumba kényszerítése. A helyzet abszurdumát különösen szemléletesen jelenítette meg, mint láttuk, a diplomaták mozgásának területi-fizikai korlátozása. Így azután több mint figyelemreméltó – és valamiképp az egész föntebb vázolt hidegháborús kapcsolati modell némi árnyalására sarkall –, ha egy pillantást vetünk a gazdasági kapcsolatok állapotára. Az "üzletelés" volumene csökkent ugyan, de soha nem szakadt meg egészen! Nincs mód minden részlet ismertetésére, de pár szemléletes példával érzékeltethetjük a kép viszonylagos gazdagságát. Így pl. nem csökkent érzékelhetően a vásárok iránti érdeklődés: 1951 tavaszán a Milánói Vásáron, ugyanez év nyarán a Fiera del Levante (tkp. "Keleti Vásár", Dél-Olaszország és a Kelet-Mediterráneum egyik fontos kereskedelmi találkozója) Bariban zajló rendezvényein vettek részt a Magyar Kereskedelmi Kamara által kijelölt vállalatok.[185] Azután ekkoriban bukkant fel egy nevezetes kérdéskör az olasz-magyar élelmiszerkereskedelmi kapcsolatok történetében: az Adriára néző friuli domboldalakon termelt száraz asztali fehér bor, a "Tocai" márkanevének és forgalmazásának problémája. Korszakunkban még ott tartunk, hogy a magyar külkereskedők azt hiszik, a híres magyar aszúbor valamiféle hamisításáról van szó, és a minisztérium közleményt kívánt közzétenni a római, milánói és veronai napilapokban, borszaklapokban – a Hágai Nemzetközi Egyezményre hivatkozva – a márkanév védelme érdekében.[186] A külkereskedelmi

[181] A Külügyminisztérium vonatkozó közleményét a sajtóban is közreadták, ld. *Reciprocita del trattamento. Limitazioni alla circolazione di diplomatici dei paesi orientali*. = *Il Messaggero* 1951. október 4.

[182] MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-4/g-1961-64. Az olasz Külügyminisztérium *Szóbeli Jegyzék*ének fordítása (Róma, 1951. szeptember 20.).

[183] HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959.

[184] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.- 20/b-002894-1951. Kálló Iván (Róma, 1951. december 12.) – Kiss Károlynak.

[185] Az olasz Külügyminisztériumban is maradtak fenn ezzel kapcsolatos engedélyezési és vízum-iratok, ld. ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1152. Passaporti, visti. Giorgio Benzoni (Budapest, 1951. március 21.) – az olasz Külügyminisztériumnak, ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1152. Passaporti, visti. "*XV Fiera del Levante: partecipazione d'Ungheria*". (Róma, 1951. július 26.).

[186] MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/16/2. MONIMPEX (Budapest, 1951. február 13.) – KKM Olasz Referatúra, MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/16/3. MONIMPEX (Budapest, 1951. május 11.) – KKM Olasz Referatúra.

kirendeltség munkatársai 1951 júliusában felfigyeltek arra is, hogy az olasz hatóságok több ízben megtagadták olasz cégek herendi porcelánra vonatkozó behozatali kérelmét – miközben még messze nem volt kimerítve a két ország közötti külkereskedelmi egyezményben erre rögzített keret.[187]

Politika és gazdaság különleges összefonódását produkálták azok az esetek, amikor a kereskedelmi kapcsolatok olyan cégek segítségével bonyolódtak, amelyekben a szocialista magyar államnak is volt anyagi részesedése. Odahaza zajlott az osztályharc és a magántulajdon durva korlátozása – a magyar magánvállalatok államosítása miatt azonban azok külföldi részvénytulajdona is állami kézbe került, így a kizsákmányolásmentes társadalom felépítésének harcos hirdetője kinn a nagyvilágban maga is a "kizsákmányolók" sorába lépett! Olasz viszonylatban ilyen cég volt pl. a Bolognában működő, mezőgazdasági gépekkel kereskedő Hoffher és Schrantz vállalat, amelyben a magyar tuajdonrészt a TECHNOIMPEX örökölte. Durugy Ferenc kereskedelmi titkár 1951 áprilisában megbeszélést folytatott a vezetőséggel és folyamatos panaszaik hallatán szembesítette őket a helyzettel: "saját bevallásuk szerint kaptak 75 millió líra értékben gépet, amelyből kiszámláztak 53 milliót, ebből azonban semmit nem fizettek nekünk. Ez nem azt bizonyítja, hogy Budapest nem támogatja a vállalatot. [...] Összefoglalva az eddig tapasztaltakat, [...] [e]zeket az embereket a legsürgősebben fel kellene számolnunk [*sic!*] és utána teljesen új alapokra fektetnünk a vállalatot."[188] Ebbe a kategóriába számított a Magiara vállalattal kapcsolatos átszervezési munka is. Még Sugár Imre tanácsos figyelmeztette 1950 őszén az illetékeseket, hogy "[a] milánói Magiara cég igazgatója, Juhász Jenő mérnök hosszabb idő óta panaszkodik, hogy nem kap semmiféle támogatást azoktól a magyar vállalatoktól, amelyeket képvisel és főként áll ez a NIK-ra [Nehézipari Központ]. Ilyen körülmények között a vállalat nem életképes, ráfizetéssel dolgozik és ezen sürgősen segíteni kell. [...] Annyit megjegyzett, hogy az 1949-es év aktívummal zárult, de az 1950-es év már eddig is passzív. Egyébként több olyan kijelentést tett, amelyből arra lehet következtetni, hogy a vállalatot fel akarja számoltatni, mert így számára előnyösebb lenne." Könyvszakértői vizsgálat kellene tehát, "mielőtt Juhásznak lenne módjában [*sic!*] intézkedni" – zárul a jelentés.[189] A vitát Juhásszal december 20-án már Durugy Ferenc titkár folytatta, egyelőre szintén nem sok sikerrel, így az OKP pártvállalatait felügyelő Eugenio Reale javaslatára Renato Cigarini milánói ügyvédhez fordult, és tőle kért jogi szakvéleményt.[190] Itthon közben eldőlt az alapkérdés: "[a] Minisztérium döntése értelmében a MAGIARA milánói céget, amely 100 %-ig magyar tulajdont képez, a legrövidebb időn belül liquidálni kell" – értesítette a kirendeltséget Buzás József főosztályvezető.[191] Gondot jelentett viszont, hogy még a nehézipari cégek államosításában pár évvel korábban jelentős szerepet játszó, de ekkorra már leépített IKART (Iparművek Képviselete Állami Rt.) nevén volt a részvények többsége. Emiatt egy 1951.

---

[187] A reklamációra az engedélyeket hamarosan kiadták, ld. MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/83. Tóth Ida (Róma, 1951. július 6.) – KKM IV. főosztály.

[188] MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/57. Durugy Ferenc (Róma, 1951. április 28.) – KKM IV. főosztály. – Az aktán szerepel, hogy egy kéttagú delegáció fog leutazni Bolognába és átszervezik a céget. – Az olasz kommunista pártvállalatok irányítójával, Eugenio Realéval 1951 őszén zajló megbeszélésen is felmerült, hogy ő ajánlana vezetőt a bolognai cég élére, ld. MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/106. Lastofka Béla feljegyzése az Eugenio Realeval folytatott megbeszélésről (Róma, 1951. október 9.).

[189] MNL OL XIX-G-3-k. 6. d. 7. t. 7333/3/21. Sugár Imre (Róma, 1950. október 10.) – KKM IV. főosztály. – Baló László 1947. januári *Szabad Nép*-cikkében szerepel a vád, hogy Juhász Jenő, a MÁVAG milánói képviselője a nyilas világ végén nagy mennyiségű precíziós műszert lopott, így felszólítja a külügyminisztériumot, hogy számoltassák el a mérnököt, ld. Baló 1947.

[190] MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/3-5. Durugy Ferenc (Róma, 1950. december 29.) – KKM IV. főosztály.

[191] MNL OL XIX-G-3-k. 6. d. 7. t. 7333/1-17. Buzás József (Budapest, 1950. december 4.) – a római kirendeltségnek.

február 28-i feljegyzésre március 9-én ezt vezették rá: "a Kohó[-] és Gépipari [M]inisztérium már intézkedett, hogy az Ikartot élesszék fel. Ez pár nap alatt megtörténik." Durugynak intézkednie kellett a vállalat helyiségének ügyében is, mert közben az a terv is körvonalazódott, hogy ezt fel lehetne használni a közeljövőben megnyitandó milánói magyar kereskedelmi képviselet irodájaként. Sürgős feladat volt a Ganz egykori alkalmazottai követelésének rendezése is.[192]

A gazdasági kapcsolatok ugyanakkor – érthetően – nem tisztán üzleti alapon folytak. A magyar fél így többek között felajánlotta, hogy szakembereit "leküldi" az olasz pártvállalatokhoz, hogy "megjavítsák munkájukat".[193] A "gazdaságon kívüli" szempont elsősorban a partnerek megválasztásában játszott fontos szerepet: pl. amikor a Ferunion Magyar Műszaki Külkereskedelmi Vállalat el akart adni 40 tonna patkószeget, hiába jelentkezett Federico Adler közvetítő és a vevő Crocetti cég, a kirendeltség a számla kiadását megtagadta, mert ők "politikai szempontból nem felelnek meg a követelményeknek" – és csak a központ ismételt utasítására kötötték meg velük az üzletet.[194]

A politikai-katonai szembenállás ellenére is eszerint élénk és rugalmas gazdasági kapcsolatok kötötték össze az államosított magyar külkereskedelmet az olasz üzleti világgal, mely utóbbi körében – részben az UNRRA-segélyek miatt, továbbá a Marshall-terv immár érzékelhető következményeként – ekkor már megkezdődött a gazdaság gyors és rendszeres növekedése.[195] 1951 decemberében Kiss Károly külügyminiszter éves parlamenti beszámolójában hangoztatta, hogy a magyar külpolitika céljai közé tartozik "fenntartani és elmélyiteni a gazdasági kapcsolatokat azokkal a kapitalista országokkal, amelyek elismerik függetlenségét".[196] Ennek szellemében fogadták ugyanebben a hónapban a magyar illetékesek a Külkereskedelmi Minisztériumban Andrea Barigiani tanácsost, akivel megtárgyalták a részleteket, majd 1952 januárjában *Szóbeli Jegyzék*ben értesítették az olasz partnereket, hogy hozzájárulnak a két ország között még 1948 decemberében kötött árucsere egyezmény további egy évvel történő meghosszabbításához.[197]

A gazdasági kapcsolatok intézése persze elsősorban a kereskedelmi kirendeltség profiljába tartozott, így a követség munkájának értékelésénél csupán közvetetten vehető figyelembe. A Külügyminisztérium szakértői természetesen nem voltak abban a helyzetben, hogy akár a legcsekélyebb mértékben is vitassák a pártközpontnak a követek személyi kiválasztásában is érvényesülő politikai akaratát. Ugyanakkor aligha lehetett véletlen, hogy 1951 őszén – pár hónappal Kálló Iván hivatalbalépését követően – bizottság érkezett Rómába, hogy általános ellenőrzést tartson a politikai és a kulturális munkától kezdve a pénztári és leltári rendig bezáróan. A minisztérium Kollégiuma azonnal meg is tárgyalta a jelentést, és ennek alapján határozatokat hozott a követség, illetve a kapcsolattartó minisztériumi részleg munkájának javítása, a tapasztalt hibák kiküszöbölése érdekében.[198] Kálló Ivánt bizonyára védte Rákosi

---

[192] MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/24/21. Feljegyzés$ a római kirendeltséggel február 2-án folytatott telefonbeszélgetésről (Budapest, 1951. február 3.)., MNL OL XIX-G-3-k. 24. d. 49. t. 7333/42-43. Feljegyzés Katona elvtárs részére. Magiara-ügy. (Budapest, 1951. február 28.).

[193] Uo.

[194] MNL OL XIX-G-3-k. 6. d. 7. t. 7333/2-22. Buzás József (Budapest, 1950. november 2.) – a római kirendeltségnek

[195] Olaszország már 1950-re elérte az 1938. évi életszínvonalat, ld. Horváth 2000. 196., 206-208.

[196] ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1176. Politica interna. Legazione d'Italia – Budapest. Rapporto annuale 1951. 26-27.

[197] A magyar Külügyminisztérium *Szóbeli Jegyzék*e a budapesti Olasz Követségnek (Budapest. 1952. január 17.)

[198] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.- 1/b-002309-1951. A Kollégium [október] 20-i ülésén született feljegyzés a kiküldött bizottság jelentéséről (Budapest,1951.[hó, nap nélkül]).

protekciója, de időnként szüksége is volt rá: 1952 márciusában pl. az a kínos botrány következett be, hogy a magyar pártvezér 60. születésnapján az *Unità* pártlap – a követség ellenőrzése híján – véletlenül a román államelnök, Petru Groza fényképét hozta le vezércikkében Rákosi portréja helyett...[199]

A legerősebb kifogások egyébként továbbra is amiatt érték a követséget, hogy lassan halad a Római Magyar Akadémiának az illegális bentlakóktól való "megtisztítása", illetve a Pápai Magyar Egyházi Intézet elleni "csata". 1952 januárjában Kálló követ – az RMA vezetésével megbízott Kalmár György beszámolója, továbbá a Pápai Intézet volt alkalmazottja, Hunter László, és az RMA volt munkatársa, Barabás Holik László jegyzőkönyvben rögzített közlései alapján – részletesen összefoglalta a Római Magyar Akadémia és a Pápai Magyar Egyházi Intézet közötti konfliktus főbb eseményeit az 1949 januárjától 1952 januárjáig terjedő időszakban. Kijelentette: a "papok" botrányos viselkedése és cselekedetei beleilleszkednek a horthysta-fasiszta emigráció mozgalmaiba, ami nem csoda, mert a PMI vezetője, Péterffy Gedeon a Grősz-perben is "fontos" szerepet játszott.[200] 1953 márciusában jelezte a központnak, hogy egyfelől egyetértett Pasquale Schiano ügyvéddel, miszerint – az adott nemzetközi helyzetben, a Vatikán minden korábbinál nagyobb olaszországi befolyása idején – nincs értelme, hogy a követség kilakoltatási pert indítson a PMI ellen. Ám másfelől azt lehet tenni, hogy Magyarországon lefolytatnak egy bírósági eljárást, és utána kérik az olasz igazságügyi szervektől annak foganatosítását. És bár ezt az olaszok persze soha nem fogják megtenni, de valamit mondaniuk kell – miáltal eszközt adnak a magyar hatóságok kezébe, hogy ha majd születne egy olasz ítélet valamilyen magyarországi ügyben, akkor annak érvényesítéséhez a precedens felhasználható legyen.[201]

A pápai intézettel kapcsolatos fenti tanácstalanság már egy vesztes háború utóvédharcába illeszkedett – az előző években ugyanis újabb drámai fejezetekkel lett gazdagabb a követség és a PMI párharcának tragikomédiája. Az intézet vezetésében változás történt 1951 őszén: Péterffy Gedeont az Egyesült Államokba, a Fort Wayne-South Bend egyházmegyébe, a jelentős magyar katolikus szórvánnyal rendelkező South Bend városába helyezték át.[202] Utóda, Mester István valamiféle kiábrándult szomorúsággal, de ugyanakkor elődeihez hasonló szilárd kitartással vette át posztját. Erre szükség is volt, mert a helyzet tisztázására radikális megoldással kisérletezett Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke (természetesen a felsőbb pártszervek jóváhagyásával): 1952. május 15-én kelt utasításával a római magyar Egyházi Kollégiumot egyszerűen megszüntnek nyilvánította. Indokai között szerepelt az alapszabály több pontjának megszegése (például a püspöki karnak való rendszeres jelentéstétel elmulasztása), továbbá az, hogy a lakók "nem egyszer erkölcsi szempontból is erősen kifogásolható magatartást tanusítottak és botrányokat okoztak". A lényeget azonban alighanem az a bekezdés tartalmazta, amely szerint "mindezen az alapszabályokkal ellenkező mulasztásokat és cselekményeket még súlyosbítja az a körülmény, hogy a papi kollégiumban lakó személyek tevékenysége teljes egészében a Magyar Állam elleni célokat szolgálja. Egyházi tekintély mögé bújva, provokációk sorozatát követték el a Magyar Állam hivatalos képviselőivel szemben. Nemzetgyalázó megnyilvánulásaikkal (címer és nemzeti zászló erőszakos eltávolítása) igyekeznek megbontani az állam és az egyház között a megegyezés által kialakított békés légkört."[203]

---

[199] MNL OL XIX-J-1-u. BAH. Berei Andor (Budapest, 1952. március 15.) – Kálló Ivánnak.
[200] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/b-00255-1952. Kálló Iván (Róma, 1952. január 15.) – Kiss Károlynak.
[201] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-00125-1953. Kálló Iván (Róma, 1953. március 11.) – Molnár Eriknek.
[202] South Bend magyar egyházaira ld. ld. Kontra Miklós 1990. 9-11., 25-26.
[203] PMI 22/1952. Horváth Jánosnak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének 725/1952.Eln. számú utasítása.

Horváth elnök utasítása – Kálló követ útján – 1952. május 27-én délben jutott el a címzetthez. Mester méltatlannak és alaptalannak minősítette a vádakat, azokat erőteljesen visszautasította, és rámutatott a felfogása szerinti lényegre: az 1940. június 16-i dokumentummal a pápa újjáalakította az egykori Egyházi Kollégiumot, és olyan önálló jogi személyiséggel ruházta fel, melynek értelmében megszüntetni sincs joga semmiféle más állami vagy egyházi szervnek, hanem csakis az Apostoli Szentszéknek.[204] Június 18-án kelt Kálló követ válasza, amelyben "nyomatékkal felszólítja" Mestert – aki úgymond az intézet "helyettes igazgatójaként tünteti fel magát" –, hogy minden törvényes következmény viselésének terhe mellett tartózkodjék további kifogások emelésétől, ne akadályozza az *Utasítás* végrehajtását, és az intézet valamennyi tagjával együtt 15 napon belül hagyja el a Római Magyar Akadémia[205] épületét. Még keményebb válasz érkezett október 3-én, mikor is a Mester Istvánnál megjelenő akadémiai gondnok, Pethes Imre – miként a helyszínen felvett jegyzőkönyv megörökítette – közölte, hogy másnaptól "a Követség óhajtja átvenni a Lungotevere dei Tebaldi 14[.] kapu feletti őrködést; a zárat óhajtják kicserélni és a villamosnyitókészüléket a portás kezeli". Hiába tette azonban hozzá, nyilván megnyugtatásnak szánva szavait, hogy "az Intézet tagjainak a Követség legteljesebb szabadmozgást [*sic!*] biztosít a nap bármely órájában". Mester bűnténynek minősítette, ha valaki a kapuhoz vagy a zárhoz stb. nyúlna, kijelentve, hogy "minden erre irányuló tevékenységet az olasz rendőrség és a maga erejével meg fog akadályozni".[206]

A körzeti felügyelőség, amely kezdettől támogatta a kétkapus megoldást, ettől kezdve két rendőrrel őrzi éjjel-nappal határai váltásban őriztette a Tevere-parti vaskaput. A lapok bőven taglalták az eseményeket, így többek között az intézet tagjainak elszántságát, amellyel a veszély első pillanatától kezdve felváltva vigyázták a vasrácsos kertajtót mindaddig, míg meg nem érkezett a rendőrség. Mester ráadásul följelentette a házgondnokot, ami a per idején a követségre húzódott vissza, és a diplomáciai mentesség alapján az idézésekről sem vett tudomást; végül amnesztiával úszta meg a akciót, melyet természetesen nem a maga jószántából, hanem elöljárói parancsára kezdeményezett.

1952 őszén két hónapig vigyázták az olasz rendőrök a kerti vaskaput, mint a Pápai Magyar Egyházi Intézet szuverenitásának szimbólumát. December 14-én "*per cessata necessità*" a rendőrkapitányság visszavonta az embereit, riasztás esetén persze továbbra is készen állva az újabb bevetésre. Közben rendeződött az intézetvezetés ügye. A szemináriumok kongregációjának nem volt könnyű dolga, hiszen olyan jogi formát kellett találnia, amely megoldja a technikai gondokat, ám ugyanakkor nem prejudikál semmi olyan későbbi fejleménynek, ami a magyar államhoz fűződő kapcsolatok normalizálását szolgálhatja. Igy került Zágon József személyében "regens" (reggente, kormányzó, tkp. igazgató – de nem rektor! –, ahogy az egyszerűség kedvéért az akadémiával való levelezésben is használták) az intézet élére, mint a superiori jogok teljes körének birtokosa, míg Mester továbbra is ellátta a helyettesi (subregens) feladatokat. Zágon természetesen a legteljesebb mértékben tisztában volt feladatával, hiszen már korábban is – mint a kongregáció által kijelölt apostoli vizitátor – felügyelte a kollégiumot.

A követségi diplomaták természetesen fegyelmezetten fogadták a nagy újságot, a Sztálin halálát követő hatalmi átrendeződés hazai következményét: az "új szakasz" politikájának

[204] PMI 22/1952. Mester István (Róma, 1952. május 28.) – a Magyar Népköztársaság követségének.
[205] PMI 31/1952. Kálló Iván (Róma, 1952. június 18.) – Mester Istvánnak.
[206] PMI 60/1952. Jegyzőkönyv a Pápai Magyar Egyházi Intézetben történt találkozóról, melyen résztvett Pethes Imre, az Akadémia gondnoka, Mester István, az Intézet h.igazgatója, Tóth Gyula és Gémes Károly intézeti tagok. (Róma, 1952. október 3.)

meghirdetését. Ám mint kiderült, a követségi munka belvilágában csak igen lassan hatott az a szemléletváltás, amelyet pedig a központ erőteljesen szorgalmazott. Ezt állapította meg a Külügyminisztérium Kollégiumának 1954. április 12-i ülése is, ahol átfogóan értékelték a római követség munkáját. A vizsgálat alapjául szolgáló jelentés, némi dicséret után, igen kemény bírálatot fogalmazott meg. Nincs politikai kezdeményezés – "a követség munkája úgy folyik, mintha a nemzetközi politikai helyzetben, valamint Pártunk és kormányunk politikájában az utolsó év folyamán beállott változások nem lennének." A jelentéseket nem beszélik meg, a beosztottaknak külpolitikai kérdésekről nem szabad írniuk. A kulturális munkában rengeteg lehetőség kihasználatlan marad, mert a követ ezt "nem irányítja, erre nincsenek is meg a szükséges adottságai, sőt még az érdeklődése sem (példa: bár több mint 3 éve él Rómában, a vatikáni múzeumban mindmáig egyetlen egyszer sem volt)". A kereskedelmi kirendeltséggel a kapcsolat nagyon rossz, a követ a gazdasági kérdésekkel sem foglalkozik. Nem működnek a munka jó végzéséhez nélkülözhetetlen szervezeti formák, munkaértekezletek, amelyeket 1953. augusztusi határozatában írt elő a kollégium (és amelyet eszerint nem hajtottak végre). "Az egyszemélyi vezetés elvét a követ helytelenül értelmezi és alkalmazza. A követ nem vezeti a követség munkáját, hanem csak adminisztrálja, és azt is megengedhetetlen módszerekkel [...]. A követségen ma is a parancsnoklás [helyesen: parancsolás] és ledorongolás régi módszerei érvényesülnek. A követ utasít és ellenőriz, de érdembeli politikai irányítást nem ad. Kritikát nem tűr és nem tud elviselni. [...] A beosztottak félnek a követtől és nem szeretik." Mindezen bajok fő okát – a pártállami káderpolitika látványos csődjét – így össszegezi a jelentés: "Fenti hiányosságok főoka az, hogy [...] a követnek nincs meg a szükséges politikai érzéke. Mindent az adminisztrátor szemével néz, politikai irányítás helyett csak adminisztrál és annyira öntelt, hogy semmiféle kritikát nem tud elviselni, minden önkritikára képtelen."[207]

A kritika élén Berei miniszterhelyettes igyekezett változtatni: szerinte a fő baj Rómában az alacsony politikai színvonal. Boldoczki János miniszter azonban kifejezetten Berei véleménye ellenében zárta le a vitát. Kijelentette: a hibák oka nem az alacsony politikai színvonal – "hiszen vannak követeink, akik nem fejlettebbek Kálló elvtársnál és ugyanakkor jó munkát végeznek. A hibák fő forrása Kálló elvtárs önteltsége és beképzeltsége, pártszerűtlen magatartása."[208] Miközben a Kollégium az előterjesztést elfogadta, tagjai eltűnődhettek az idők múlásán. A vita nemcsak a római követ tekintélyét tépázta meg, de bizony kissé a miniszterhelyettesét is... Talán többen tudták már, amit alighanem a bátor miniszter is, hogy az addig teljhatalmú Berei Andor már nem sokáig dolgozik a Bem rakparton...[209]

A nemzetközi kapcsolatokban meginduló enyhülés mindinkább kezdte fölélénkíteni a magyar-olasz kapcsolatokat is. Ehhez persze jelentős mértékben hozzájárult az olasz fél hozzáállásának megváltozása is. 1954 elején új olasz követ érkezett Budapestre: Renato Alessandro Giardini,[210] aki nemcsak nagy személyes ambícióval látott munkához, de

[207] MNL OL XIX-J-1-o. KÜM Kollégiuma. (3.d.) 1954. április 12.
[208] MNL OL XIX-J-1-o. KÜM Kollégiuma. (3.d.) 1954. április 12.
[209] Berei Andort a miniszter a június 21-i KÜM kollégiumi ülésen búcsúztatta és méltatta tevékenységét, ld. MNL OL XIX-J-1-o. KÜM Kollégiuma. (3.d.) 1954. június 21. – Berei előbb az MDP Központi Vezetősége (pártközpont) egyik osztályának élére került, majd pár hónap múlva kinevezték az Országos Tervhivatal elnökévé, ld. Bölöny 1992. 266-267.
[210] Megérkezéséről beszámolt a magyar sajtó is, ld. HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Magyar Nemzet* 1954. február 14. – Megbízólevelét 1954. február 24-én adta át, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1250. Missioni diplomatiche. Renato Giardini (Budapest, 1954. február 25.) – az olasz Külügyminisztériumnak, továbbá *Il Ministro d'Italia a Budapest ha presentato le credenziali*. = *Corriere della Sera* 1954. február 26.

tennivágyását nemhogy a Palazzo Chigiből, de egyenest a Quirinaléból sarkallták.[211] Március 30-án arról tájékoztatta Boldoczki János külügyminisztert, hogy többek között már meglátogatta a miniszterelnököt, az oktatási és a népművelési minisztert is, valamint a belkereskedelmi miniszter első helyettesét, így most konkrét javaslatokat tehet az együttműködésre. Eddig gondot okozott a búzakérdés (feltehetően arra célzott, hogy az egyezményben rögzített mennyiségi korlát miatt a magyar fél nem vásárolhatott több búzát Olaszországban[212]) és az *overdraft* (az átmeneti folyószámla- és klíringhitelek intézése), de jövőre – vagy akár már az idén – a két ország nagyobb volumenű árucsereegyezményt köthetne. (Az ekkor érvényben lévő árucsereforgalmi megállapodást 1954. január 26-án kötötték meg.[213]) Háy László államtitkár közölte vele, hogy a közvetlen kereskedelmi képviselők intézményét (pl. FIAT) meg kellett szüntetni, de gazdasági delegációk sűrűbben jöhetnének, valamint a magyar fél örömmel fogadja az ipari együttműködés ötletét is. Giardini szerint az olasz kormány nyitási szándékának jele, hogy kereskedelmi kirendeltség felállítását tervezi Budapesten. A követ azonban úgy látta, a budapesti sajtó nem jól értelmezte az olasz kormány legutóbbi nyilatkozatát: Róma mindenképpen bővíteni akarja a gazdasági és a kulturális együttműködést valamennyi országgal, csak nem helyi, hanem felső kormányzati szinten.[214] Pár nap múlva Berei Andor külügyminiszter-helyettest látogatta meg, akinek kifejtette, hogy kapcsolatjavító elképzelései egyelőre személyes jellegűek. Megismételte ötletét, hogy önálló állami kereskedelmi kirendeltség és több kereskedelmi ügynök dolgozhatna Budapesten, míg kulturális téren több film bemutatását szorgalmazta. Szóba hozta követsége belső gondjait is: elődje két éven át súlyos beteg volt, Rossetti ügyivő nem értett a diplomáciához, a kereskedelmi tanácsos tunya és betegnek tettette magát, a többiek pedig munka helyett Bécsbe jártak. Ám ennek vége, és Rómában intézkedik majd, "hogy majdnem teljesen megtisztítsa a követséget". Panaszolta viszont, hogy új követségi épület kellene, mire Berei felajánlotta, hogy szívesen keresnek számára megfelelő ingatlant.[215]

Amikor Giardini 1954 augusztusában különféle ügyekről megbeszélést folytatott Sík Endre külügyminiszter-helyettessel, többek között egy érdekes, a közép-európai és a mediterrán térség modern infrastruktúrális kapcsolataiba illeszkedő kérdéskört is fölvetett. A Délivasút Társaságot hozta szóba, közölve, hogy számos rendezetlen részlet van még az 1923. évi római megállapodás[216] körül, amelyekkel azért kellene foglalkozni, mert 1960-ban le fog járni[217] az eredetileg száz esztendőre kötött használati szerződés, így az érdekelt négy országnak (Olaszország, Ausztria, Magyarország, Jugoszlávia) meg kellene kezdenie a teendőkről az előzetes egyeztetéseket.[218] Jó egy évvel később, 1955 októberében került ismét szóba a kérdés: ekkor Sík jelezte, hogy a magyar fél decemberi értekezleti időpontot fog javasolni.[219] A közben lezajlott időszakban alakíthatták ki a szakemberek a megfelelő tágyalási álláspontot

[211] A De Gasperi-korszak végére, a Martino-kormány kezdeteire ld. Horváth 2005. 498-499., a Giovanni Gronchi elnök képviselte "neoatlantista", a kelet felé nyitottabb, a kereszténydemokraták balszárnya által támogatott politikára, továbbá annak Giardini általi képviseletére ld. Pankovits 2005/I. 24-31.
[212] Vö. Pankovits 2005/I. 37.
[213] HU OSA 300-40-1 737. Külkereskedelem, Olaszország 1954-1971. *Szabad Nép* 1954. január 31.
[214] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-00814-1954. Feljegyzés Giardini olasz követ látogatásáról Boldoczki János küm-nél (Budapest, 1954. március 30.).
[215] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-00814-1954. Feljegyzés Giardini olasz követ látogatásáról Berei Andor külügyminiszter-helyettesnél (Budapest, 1954. április 6.).
[216] Az egyezményt az 1923. évi XXXVI. törvénycikk tartalmazza, ld. Magyar Törvénytár 1923. 229-252.
[217] A római egyezmény 51. cikke szerint valójában 1968-ban, ld. az előző jegyzetet.
[218] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-001285-1954. Feljegyzés Sík Endre külügyminiszter-helyettes és Giardini olasz követ megbeszéléséről (Budapest, 1954. augusztus 25.).
[219] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-002403/11-1955. Feljegyzés Giardini olasz követ látogatásáról Sík Endre külügyminiszter-helyettesnél (Budapest, 1955. október 21.).

a Duna-Száva-Adria Vasúttársaság[220] kötvényadósságának rendezéséről, amelyet 1955. december 29-i feljegyzésében foglalt össze Móré András, a külügyminisztérium Nemzetközi Gazdasági és Pénzügyi Osztályának munkatársa. Az adós államok értekezletére – amelyre nem decemberben, hanem 1956. január 16-án fog sor kerülni – a következő stratégia követését javasolta.

Az első kérdés: honnan származik az említett adósságteher? Móré szerint onnan, hogy az I. világháborút követő nemzetközi megállapodások rendelkezései szerint az utódállamok örökölték az Osztrák-Magyar Monarchia által vállalt államkölcsönöket.[221] A fizetés konkrét módját először az 1923-ban kötött Római Egyezmény rögzítette (eszerint az össztartozás 118 140 071,18 aranyfrank), ám ezt az 1942. évi Brioni Egyezmény (amelyet a Franciaországot megszálló Németország támogatott) jelentősen mérsékelte (kb. 50 millió aranyfrank). Utóbbit azonban 1947-ben a párizsi békeszerződésben (a francia hitelezők nyomására) eltörölték, így maradt az eredeti tartozási összeg. Olaszország valamennyit már előtörlesztett a franciáknak – itt hozzátehetjük Móré okfejtéséhez, hogy Róma nyilván kényszerhelyzetben volt: ha részesülni akart a nyugati pénzügyi integráció hitelelőnyeiből, akkor el kellett ismernie a korábbi kötelezettségeket is. Ám emiatt is különösen érdekeltté vált abban, hogy a többi adós álllamokkal megállapodjon a törlesztés további módjáról. Bár Móré így nem írja le, de a szövegben evidenciaként kezeli, hogy Magyarország nem akarja kifizetni ezt a tartozást. A adósok konferenciájának megtartását ezért előbb azzal elleneztük, hogy Ausztria nem szuverén állam – ez az érv azonban az osztrák államszerződés megkötésével elesett.[222] De az értekezlet annyiban hasznos is lehet, hogy ideje megismerni a többiek álláspontját, arról nem is szólva, hogy kellemetlen lenne, ha a hátunk mögött állapodnának meg. Az olaszok valószínűleg "méltányos összeget" javasolnak majd (ez nagyságrendileg a római és a brioni összeg között lehet). "A konferenciát a római egyezmény életbelépésével kapcsolatos elvi kérdések vitájába akarjuk fullasztani" – szögezte le az elsődleges célt Móré. De ha mégis állást kell foglalni, akkor a következő okok miatt tagadhatjuk meg a fizetést: a) a Társaság egykori kölcsöneit eleve "rendkívüli kizsákmányoló feltételek mellett bocsátották ki", b) a Társaság 1919-22. között csődbe ment és csak az állami kölcsönök állították talpra, c) a kötvények nagy része ma már nyerészkedő spekulánsok kezében van, így méltánytalan ezek hasznának növelése, d) a Társaság vonalaiban esett rendkívül súlyos károkat a II. világháború után a magyar állam állította helyre, így ezzel "a ráháruló összes kötelezettségnek eleget tett". Végül azzal zárta okfejtését, hogyha az olasz fél csak az általa már teljesített előtörlesztéshez való hozzájárulást kérné, azelől is ki kell térni.[223]

Az "új szakasz" ugyan nem tartott sokáig, és a magyar belpolitikában 1954 őszén részleges visszarendeződés kezdődött – de mivel a nemzetközi enyhülési folyamatok hatása tartós maradt, ez kihatott Magyarország összes külpolitikai viszonylatára.[224] Bár a magyar

[220] A volt Déli Vasút magyar igazgatósága a Duna–Száva–Adria Vasút (DSA) nevet vette fel.

[221] Ez a megállapítás igaz ugyan, de a fizetési kötelezettség közvetlenül az említett római egyezmény 24. cikkének azon rendelkezéséből következett, miszerint a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság által kibocsátott kötvényeket kezelő kötvényalapba az adott vonalszakaszon illetékes államoknak kell befizetniük bér címén a nyers bevétel 22,5 %-át, ha arra az üzemeltető Társaság nem képes (ezzel viszont az állam zálogjogot nyer a vonalra, és később elszámolnak). A DSA végül 1929-től került csődközelbe, így a magyar állam ekkortól vette fel a befizetési kötelezettséget a költségvetésbe (1929. évi XXXI. törvénycikk az 1929/30. évi állami költségvetésről), ld. Magyar Törvénytár 1929. 408-434. – Megjegyzendő, hogy Móré András szerint a fizetésre ténylegesen nem került sor.

[222] Az Osztrák Államszerződés megkötésére 1955. május 15-én került sor, ld. Staatsvertrag 2006. 9-72., Horváth 2005. 513., Pók 1986. 72., szövegét ld. Nemzetközi 1958. 259-285.

[223] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/g-00903/8-1955. Móré András feljegyzése a Duna-Száva Adria Vasúttársaság kötvényadósságának rendezéséről (Budapest, 1955. december 29.).

[224] Miniszterelnökként ugyanígy emlékezett erre Hegedüs András is, ld. Hegedüs 1988. 235-236.

népgazdaság, mint láttuk, nemigen akarta fizetni a már évtizedekkel korábban felbomlott kettős Monarchia pénzügyi örökségét, maga a témakör felmerülése is jelezte, hogy az ország – minden vasfüggöny ellenére – milyen természetes módon maradt része a tágabb geopolitikai környezetnek. Giardini követ ennek szellemében, a legteljesebb optimizmussal vitte az ügyeket, és szinte minden problémát olyan apróságként kezelt, amely csupán átmenetileg zavarhatja a legbarátibb együttműködést. Rendőri intézkedés a magyar sportolók ellen Bolognában? Ennek csakis az volt az oka, hogy az ottani egyesület elmulasztotta a meghívást előre bejelenteni. De hibázhat az olasz fél is – ez történt Velencében, ott egyértelműen a helyi rendőri szervek tévedtek, így a követ kifejezte sajnálkozását, és biztosította magyar patnerét arról, hogy a kulturális és egyéb kapcsolatok fejlesztésének semmi akadálya nincs, ha az előírt formákat betartják. Segítséget igért a Torinóba készülő két magyar sportoló vízumának elintézéséhez is. És igazi baráti gesztusként még azt is kifogásolta, hogy Magyarország vajon miért nem fogadta el az árvíz-segélyt Olaszországtól, ha másoktól viszont igen? A már említett 1954 augusztusi találkozón Sík Endre sietett is megnyugtatni diplomata kollégáját, hogy ennek csak az volt az oka, hogy tavasszal még Budapest azt hitte, semmiféle segélyre nem lesz szüksége. Az újabb olasz felajánlást tehát örömmel veszi az ország, és nemcsak pénzben – ha nekik úgy egyszerűbb, természetben is elfogadjuk (főleg gabona, épületfa, cukor jönne jól).[225] A magyar kormány szándékának őszinteségét a miniszterhelyettes a követtel való októberi találkozójukon is megerősítette, ahogy Giardini jelentette: "végül jókívánságait fejezte ki, hogy a magyar-olasz kapcsolatok a kölcsönös baráti együttműködés szintjére fejlődhetnek."[226]

Magyar Hetek Olaszországban, Magyar Kulturális Baráti Hét Milánóban, színházi kiállítás, sportkiállítás, fotókiállítás a "népi demokrácia" fejlődéséről, a választásokat kisérő fotókiállítások, filmvetítések tucatjai, felszabadulási ünnepségek, előadások Petőfiről, Adyról, Munkácsyról, az állam és az egyház viszonyáról, a magyar filmgyártásról, vitaest Lukács György műveiről, konferencia a sportról, a római olasz-magyar futballmeccsről, a londoni 6:3-ról ... – imponáló listát illeszthetett Kálló követ az 1954 tavaszán készített kulturális beszámoló végére. Pedig a nehéz politikai légkörben a szocialista tábor közös gondja volt, "hogyan lehetne minél nagyobb kulturális aktivitást kifejteni annak ellenére, hogy az olasz kormány a végtelenségig akadályozni igyekszik minden kulturális tevékenységünket".[227] Mint már tudjuk, a kétségtelen sikerek titka a baloldali baráti társaságok, egyesületek láncolatával való együttműködés volt. Ezért is érintette a követséget nagyon érzékenyen az a fordulat, amikor 1954 tavaszán Mario Scelba belügyminiszter – alighanem politikai döntés eredményeként – meghirdette az egyesületek, társaságok stb. erősebb hatósági kontrollját,

[225] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-001285-1954. Feljegyzés Sík Endre külügyminiszter-helyettes és Giardini olasz követ megbeszéléséről (Budapest, 1954. augusztus 25.). – Ennek megfelelően, amiként az olasz Vöröskereszt főigazgatója tájékoztatta a Palazzo Chigit, az olasz fél 1954 decemberében 600 mázsa cukrot és 600 mázsa lisztet adományozott a magyar árvízkárosultaknak, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Miscellanea. Edoardo Roccetti (Róma, 1955. március 1.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – Később Giardini követ sérelmezte, hogy a magyar hivatalos sajtó majdhogynem agyonhallgatta a nyugati országok segítségének tényét, de jelentésében hozzátette: a tömegek körében hatott az amerikai és az olasz gesztus őszintesége, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Miscellanea. Renato Guardini (Budapest, 1955. január 26.) – az olasz Külügyminisztériumnak –Az „árvíz-diplomácia" októberben folytatódott, amikor Dobi István államfő részvéttáviratot küldött Einaudi köztársasági elnöknek a salernói árvízkatasztrófa ügyében, ld. HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Magyar Nemzet* 1954. október 31.

[226] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1249. Politica estera. Renato Giardini (Budapest, 1954. október 8.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

[227] MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 18/b. 57 /szig.titk./1954. Kálló Iván (Róma, 1954. április 8.) – Boldoczki Jánosnak, továbbá MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 255/2/titk./1954. Kálló Iván (Róma, 1954. október l.) – Boldoczki Jánosnak.

nyilván azzal a céllal, hogy a kereszténydemokrata kormány ezúton is fékezze a baloldal társadalmi aktivitását.

Júniusban, amikor a követ az új protokoll-főnököt, Corrado Baldoni di Montalto barót látogatta meg, aki szimpátiával idézte fel magyarországi emlékeit (1938-ban – tehát nyilván az Eucharisztikus Világkongresszuson – járt Budapesten), Kálló újra megragadta az alkalmat, hogy kifejtse: a magyar komány már régóta könnyített a diplomaták utazási korlátozásain, és ő azóta nem kap választ a reklamációra. A felelet – nem mi kezdtük a korlátozást, de megvizsgáljuk, stb – nemigen lehetett a követ inyére, így rögtön ki is jelentette: Baldoni reakciósabb, mint amilyen az elődje, Scamacca báró volt. "Egyébként az egész protocole hercegek, bárók, grófokkal van tele", és a helyzet nem javul, az USA befolyása érvényesül – öntötte ki keserűségét jelentésében, majd javasolta: Giardininak is vessék fel a dolgot, hivatkozva a "reciprocitásra, ahogy ők is mindig tették".[228] A Bem-rakparton azonban már nem éleződött tovább az osztályharc, így a követ komoly meglepetéssel, netán dühvel értesülhetett a központ elmarasztalásáról. Az aktán ugyanis a következő, 1955. június 28-án kelt feljegyzést találjuk: Kálló elvtárs "elrontotta a dolgot", "elvetette a sulykot", "nagyon ügyetlen dolog volt" mindjárt felvetni az utazások dolgát. Próbáljon meg együttműködni és "ne vesse fel ezt a kérdést".[229] Az indulat persze nem menthető, de talán érthető: ez a beszámoló Kálló Iván egyik utolsó jelentése volt, mert 1955 nyarán befejezte külszolgálatát.[230]

Vajon hogyan fért meg az olasz külügyi nyitás szándékával a diplomaták utazási korlátozásának ennyire lassú, vontatott enyhítése? Itt talán újra érdemes a diplomácia sajátos szemiotikájára utalni: arra, hogy egy állam szuverenitásának, nemzetközi helyzetének, célzott kapcsolatrendszerének stb. hányféle eleme fejeződik ki a külügyi érintkezés formális jeleinek sajátos nyelvén. Mint láttuk, a szocialista országok gátlástalanul fütyültek erre a metanyelvre, amikor hatalmi érdekeik úgy kívánták – hiszen a diplomaták szabad mozgásának nehezítése természetesen a vasfüggöny keleti oldalán kezdődött először. A korlátozások feloldásának késleltetése nem volt más, mint alapos lecke abból a nyelvből, amelyen Magyarország most hirtelen újra elkezdett beszélni. Az olasz állam ezzel az eszközzel fejezte ki neheztelését amiatt, hogy a nemzetközi érintkezési normák korábbi felrugásával valójában alaposan megsértették – és saját méltóságának tartozott azzal, hogy csak meghatározott formák között volt hajlandó magát e sértésen túltenni. Meglehet, pontosan ezt értették meg a Bem rakparton, amikor leintették a nem éppen empátiájáról nevezetes római követet. A mozgáskorlátozások jelentős könnyítésére (a magyar gyakorlathoz hasonló, háromzónás rendszer – szabad, előzetes bejelentés alapján engedélyezett, tiltott – bevezetésére) végül 1956. március 3-án került sor.[231]

---

[228] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/e-006314-1955. Kálló Iván (Róma, 1955. június 18.) – Boldoczki Jánosnak. – Pár hónapra rá Sík Endre valóban megemlítette Giardininak a problémát, aki biztosította róla: dolgoznak a megoldáson az olasz külügyminisztériumban, ld MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-002403/11-1955. Feljegyzés Giardini olasz követ látogatásáról Sík Endre küm.h-nél (Budapest, 1955. október 21.).

[229] Uo.

[230] Protokollaris búcsúlatogatásainak szervezéséről ld. a Protokoll Főosztály följegyzését ASDMAE AP 1950-1957.Ungh. B.1286. Missioni diplom. consol. Taviani följegyzése (Róma, 1955. augusztus 24.).

[231] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari.. Protokoll Főosztály (Róma, 1956. március 3.) – a Miniszteri Kabinetnek, ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari.. *Szóbeli Jegyzék* a Magyar Követségnek (Róma, 1956. március 3.).

6) Az enyhülés kezdetei

A változások egyik legfontosabb jelét abban láthatjuk, hogy a minisztériumi illetékesek egy kisebb csoportjának horizontján lassan formálódni kezdett a Római Magyar Akadémia valamilyen szervezeti rekonstrukciójának programja. Ennek első komoly jele az az értekezlet volt, amelyet 1955. július 25-én tartottak a Népművelési Mnisztériumban. A Mihályfi Ernő (ekkoriban népművelési miniszterhelyettes) szobájában az illetékes előadók, továbbá Kerek Gábor, a Kultúrkapcsolatok Intézetének főtitkára, valamint Kálló követ részvételével tartott eszmecserén "Kerek elvtárs érdeklődött, hogy a Római Magyar Intézet milyen tevékenységet fejt ki. A kérdés kapcsán tisztázódott az, hogy az Intézet megfelelő vezető híján nem fejt ki kellő tevékenységet, bár többet csinál, mint amiről a Kultúrkapcsolatok Intézete tudott, de távolról sem használja ki a meglévő lehetőségeket. Kerek elvtárs vállalta – rögzíti a fordulópontot a beszélgetés –, hogy tárgyalni fog a Pártközponttal annak érdekében, hogy az Intézet mielőbb megfelelő vezetőt kapjon."[232] Aligha tévedünk nagyot, ha feltételezzük: Kerek elvtárs a létező szocializmus bürokráciájának belső dinamikájára alapította tervét. Egy igazgatónak saját adminisztráció, mondhatni infrastruktúra dukál – amelyet azután egy okos ember a tudományos és kulturális intézet részleges rekonstrukciójává fejleszthet. Nos, 1958-ban azután pontosan ebben a szerkezetben indult meg a helyreállított Római Magyar Akadémia tevékenysége.

A kapcsolatok javulását természetesen gazdasági területen is mielőbb kamatoztatni akarta a magyar kormányzat. 1955 novemberében Baczoni Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes előterjesztést intézett a külügyminisztérium Kollégiumához a küszöbön álló újabb magyar-olasz vegyesbizottsági tárgyalások tárgyalási pontjaira vonatkozóan.[233] A javaslatban elemezte az árulisták 1955. évi kihasználtságát, és jellemezte az új listákat, megjelölve a célt: ezek révén összesen 50 %-os forgalomnövekedést kell megvalósítani.[234] Decemberben Lastofka Béla római kereskedelmi tanácsos híreket küldött az olasz delegáció összetételéről, találgatva, kik lesznek a résztvevők. Az már tudható, hogy az elnök Guido Romano[235] lesz, ugyanaz, aki az 1953-54. évi tárgyalásokat is vezette. Az olasz fél arra is törekszik – jelezte Lastofka –, hogy a tárgyalások témái közé felvegyék "az államosított magyarországi olasz javak kérdését".[236] 1956 januárjában maga a minisztertanács tekintette át az 1956. évi magyar-

---

[232] MNL OL XIX-J-l-k. 18/c. Virág Péter külügyminisztériumi olasz előadó feljegyzése a Népművelési Minisztériumban tartott megbeszélésről (Budapest, 1955. július 25.). – A helyzetet közelebbről ismerők más fórumokon is megfogalmaztak hasonló gondolatokat. Így pl. a külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztályának vezetője, Száll József a KÜM Kollégiumának 1954. április 12-i ülésén, ahol a római követség tevékenységét tárgyalták, kifejtette, miszerint "a római akadémiát jobban bele kellene vonni a kulturális munkába, megfelelő vezetőt kellene kiküldeni, magyar kultúrközponttá kellene kifejleszteni a követség irányítása alatt", ld. MNL OL XIX-J-1-o. KÜM Kollégiuma. (3.d.) 1954. április 12.

[233] A megbeszélések továbbra is az 1948-ban kötött kereskedelmi egyezmény alapján zajlottak, amelyről a magyar Külügyminisztérium az 1954. december 11-i *Szóbeli Jegyzék*ben jelentette ki, hogy újabb egy évre meghosszabbítottnak tekinti, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1249. Ungheria e Italia. Renato Giardini (Budapest, 1954. devember 14.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

[234] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-25/c-003554-1957. Baczoni Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes előterjesztése a Kollégiumhoz a magyar-olasz vegyesbizottsági tárgyalásokról (Budapest, 1955. november 25.).

[235] Guido Romanóra ld. WHO 1958. 823-824.

[236] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/i-005-1955. Lastofka Béla (Róma, 1955. december 27.) – „Szilágyi [Béla] főosztályvezető kezeihez." – A téma hosszú múltra tekinthet vissza: 1948-tól – a nagyobb mérvű államosításoktól – kezdve, változó formákban, de mindig föl-fölbukkant az olasz-magyar kapcsolatokban. A *Nemzetközi Katonai Szemle* cikkírója 1948 decemberében beszámolt arról, hogy Olaszország és a Szovjetunio jóvátételi, árucsereforgalmi, kereskedelmi és hajózási egyezményt kötött egymással, melynek rendelkezése szerint a szovjetek – a mintegy 100 millió dolláros olasz jóvátételi tartozás törlesztése fejében – lefoglalják és átveszik a Magyarországon, Bulgáriában és Romániában található olasz javakat, ld. HTL MN 1950/T. (7. doboz.) 10. *Nemzetközi Katonai Szemle* 1948. december 10-31. 431. – A budapesti olasz követség

olasz árucsereforgalmi megállapodás irányelveit, és Mandula György külkereskedelmi minisztériumi osztályvezetőt bízta meg a tárgyalások vezetésével.[237] És a sikeres megbeszélések után – ahol nem 50, hanem 75 %-os forgalomnövelést irányoztak elő![238] – valóban felélénkültek a kapcsolatok. Az olasz követség 1955. évi jelentésének gazdasági fejezetében is rögzítették a tényt: az olasz gazdaságnak a szovjet szférában, a Szovjetunió után, Magyarország volt a legjelentősebb partnere. Az év során, 1954-hez képest, a Magyarországra irányuló olasz export majd három és félszeresére, és az Itáliába tartó magyar kivitel is majd kétszeresére nőtt.[239] És a lendület nem hagyott alább. 1956 májusában Gál Endre külkereskedelmi minisztériumi főosztályvezető eredményes búzavásárlási szerződést készített elő, amelynek aláírására Szabó Imre rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter[240] kapott felhatalmazást.[241] Amikor pedig júniusban Szabó Imre és Mandula György fölkeresték a Palazzo Chigiben Renzo Carobbiót, a Gazdaságpolitikai Főosztály vezetőjét, örömmel állapították meg, hogy a gazdasági kapcsolatok olyan jól fejlődnek, hogy reálisnak látszik a kereskedelmi egyezményben előirányzott 75 %-os növekedés elérése. Ennek kapcsán – Carobbio egyetértésével – a magyar diplomaták kezdeményezték azt is, hogy Milánóban egy önálló, csak a vállalatokat képviselő magyar iroda kerüljön felállításra, precedensként megemlítve: van olyan olasz cég, amelynek saját irodája van már Budapesten.[242]

Az új követ, Szabó Imre[243] lelkiismeretesen látott hozzá a minisztériumi kritikában megjelölt hibák kijavításának. Felvette a kapcsolatot a Budapestről hazatérő Giardini utódjával, Fabrizio Francóval,[244] aki hasonlóan aktív bilaterális politizálásra készült, mint elődje.[245] Júliusban – miközben az újságok lelkesen cikkeztek az Állami Népi Együttes *Ecseri lakodalmas*

---

táviratforgalmát figyelő katonai rádiófelderítők 1950. március-április folyamán megfejtették az akkori aktuális rendelkezésekkel kapcsolatos üzenetváltást. Eszerint a római magyar követség felhívásban közölte az olasz nyilvánossággal, hogy a Magyarországon frissen államosított vállalatoknak csak azokért a részvényeiért kapható kárpótlás, amelyeket megadott határidőn belül leadnak a követségen. Erre az olasz diplomácia visszakérdezett: eddig az volt a köztudomás, hogy a magyarországi olasz javakat nem államosítják a magyarok, mert azok a jóvátétel keretében közvetlenül szovjet tulajdonba mennek át. A Bem-rakpart azonban cáfolt: az összes olasz javakat átveszi a magyar állam, és ha a szovjetek netán reklamálnak, akkor majd a magyar hatóságok adják azokat tovább. Mire Benzoni követ kijelentette: tiltakoznunk kell, ld. HTL MN 102/08/11. MN VK 2. Csfség. 1945-56 közötti összegyüjtött diplomáciai táviratok. Táviratváltás a budapesti Olasz Követség és a római Külügyminisztérium között (1950. március 21., 23., április 18.).

[237] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-25/c-003554-1957. A MNK Minisztertanácsának 3054/I.18./1956. sz. határozata az 1956. évi magyar-olasz árucsereforgalmi tárgyalásokról (Budapest, 1956. január 18.).

[238] HU OSA 300-40-1 737. Külkereskedelem, Olaszország 1954-1971. *Szabad Nép* 1856. február 22. – A tudósítás szerint Olaszország textilipari alapanyagokat, vegyipari és nehézipari árukat, hengerelt árut, golyóscsapágyat, déligyümölcsöket exportál Magyarországra, míg Budapest többek között szerszámgépeket, elektromos készülékeket és mezőgazdasági terményeket szállít olasz paratnerének. – Az egyezmény teljes szövegét ld. Scambi... 1956. 457-460.

[239] ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1341. Politica estera. Rapporto annuale 1955. (Budapest, [h.é.n.]). 17.

[240] Kinevezését az olasz követség is regisztrálta, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari. Renato Giardini (Budapest, 1956. március 27.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

[241] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/c-004982-1956. Baczoni Jenő (Budapest, 1956. május 17.) – Boldoczki Jánosnak, 207. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/c-004982-1956. Külügyminiszteri meghatalmazás Szabó Imre rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter számára (Budapest, 1956. május 18.).

[242] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-3/b-005632/1-1956. Szabó Imre (Róma, 1956. június 14.) – Boldoczki Jánosnak.

[243] Az új követ április 23-án adta át megbízólevelét Gronchi elnöknek, ld. HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Szabad Nép* 1956. április 24.

[244] Fabrizio Franco pályájára ld. WHO 1958. 428., Annuario Diplomatico 1963. 86.

[245] Giardini követ utolsó évének aktivitását összefoglalja Pankovits 2005/I. 34-40. – Franco szeptember 13-án adta át megbízólevelét Dobi István államfőnek, ld. HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Szabad Nép* 1956. szeptember 14. – Magatartása azonban az októberben kitört forradalom tapasztalatainak hatására gyökeresen megváltozott, ld. Pankovits 2005/I. 50-51.

műsorának fergeteges sikeréről a Genova melletti Nervi parkszínházában[246] – vendégül látta az olasz-magyar baráti egyesület titkárságának és vezetőségének néhány tagját, akikkel az olasz belpolitika fontosabb kérdéseiről (szocialisták és szociáldemokraták viszonya, a Szovjetunióba készülő parlamenti delegáció útjának halasztása, az olasz tőkések visonya az amerikai tőkebefektetésekhez, stb.) beszélgettek. A vendégek javasolták a társaság profiljának szélesítését, mert a magyar elzárkózás is oka annak, hogy "mindenki látja, hogy ez az egyesület az olasz kommunista párt egyik segédszerve". Azt is megjegyezték, hogy a követségiek sokszor nem jól bánnak az emberekkel. Mivel már hónapok óta zajlott egy parlamenti delegáció magyarországi látogatásával kapcsolatban az előkészítő munka, erre is reflektáltak: a meghívás hivatalos úton sajnos nem fog menni (a Vatikán ellenzi), csak ha valamiképp személyenként szervezik meg a dolgot.[247] Szeptemberben a követ már örömmel tudatta Budapesttel (és az új külügyminiszterrel, Horváth Imrével[248]), hogy az olasz parlament interparlamentáris csoportján belül megalakult egy olasz-magyar baráti kör, 24 képviselő és 5 szenátor részvételével.[249] A nyitás részét képezte az is, hogy a követ augusztus 30-án, a Velencei Filmfesztivál alkalmából fogadást adott Darvas József népművelési miniszter tiszteletére a Hotel Gran Bains nagytermében.[250] Ugyanakkor megemlíthető, hogy az olasz-magyar közeledésre speciális okot szolgáltathattak volna Palmiro Togliattinak a XX. kongresszus utáni megnyilatkozásai, így főként a *Nuovi Argomenti* folyóiratban megjelent interjúja, amelyben élesen ellítélte a személyi kultusz bűneit,[251] de ez a lehetőség – elsősorban nyilván azért, mert Rákosi 1956 nyaráig megmaradt pártvezéri funkciójában – az államközi kapcsolatokban kihasználatlan maradt. A pártértelmiségi körök érintkezésére ugyankkor jó alkalmat szolgáltatott Lukács György májusi előadókörútja, melynek során a római, firenzei, bolognai, torinói és milánói egyetemen találkozott az antisztálinista marxizmus és a magyarországi változások iránt érdeklődőkkel.[252]

Kálló Iván kiküldetésének utolsó éveiben, majd Szabó Imre követi periódusának elején már nem a konfrontáció, hanem a fegyverszünet jellemezte a Pápai Magyar Egyházi Intézethez fűződő viszonyokat is. "Az elmúlt évekhez képest az Intézet szokatlan nyugalomban élte át az 1953/54. tanévet – foglalta össze a lényeget Mester István a tanévet záró jelentésében. – A magyar kormány mintha megfeledkezett volna arról, hogy feloszlató rendeletének az Intézet nem tett eleget, nem háborgatott bennünket. A Palazzo-ban lakó elvtársak sem zavarták az Intézet békés életét." Az enyhülés hatására az egyházpolitikában is mérséklődött a reakció elleni osztályharc. Megélénkült a levéljárás, újra lehetett könyveket küldeni, élénkült az információcsere az otthoniakkal is. A beszámoló anyagi része örvendetes javulást regisztrált; többféle forrásból sikerült adományokat gyűjteni, amelyekből a szobák karbantartására is futotta. Külön örömmel állapította meg az intézet vezetése, hogy "az elmúlt évekhez

[246] HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Corriere della Liguria* 1956. július 19., *Népszava* 1956. július 20. – Hasonlóan lelkesítő lehetett akkoriban – ma már inkább kissé groteszkül hat – az a fényképfelvétel, amely a magyar gépipar büszkeségét, egy hazai gyártmányú dömpert mutat a Forum Romanum kétezeréves romjainak előterében, ld. HU OSA 300-40-1 737. Külkereskedelem, Olaszország 1954-1971. *Szabad Nép* 1956. április 11.

[247] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-21/a-006244-1956. Szabó Imre (Róma, 1956. július 16.) – Boldoczki Jánosnak. – A magyar fél – többek között Rónai Sándor, az országgyűlés elnöke – már 1956 áprilisában szorgalmazta az olasz parlamenti bizottság látogatásának ötletét, ld ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1341. Politica estera. Renato Giardini (Budapest, 1956. április 3.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

[248] Horváth Imre pályájára ld. Bölöny 1992. 311-312.

[249] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/c-007186-1956. Szabó Imre (Róma, 1956. szeptember 18.) – Horváth Imre külügyminiszternek.

[250] MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/c-007186-1956. Szabó Imre (Róma, 1956. szeptember 18.) – Horváth Imrének.

[251] Vásárhelyi 1989. 84-86., Hegedüs 1988. 262., Fejtő 1990. 390.

[252] MNL OL XIX-J-l-z. Rejtjeltáviratok. (15.d.) Római követség (1956. március 15., 23., 27., 31., április 19., május 7, 10.) – KÜM-nek.

hasonlóan az idén is sikerült több tag ellátását olyképpen biztosítani, hogy az illetékes magyar Ordináriusok vállalták a tartásdíjhoz mért megfelelő számú sacrumnak elmondását.[253] Ennek a ténynek – hangsúlyozzák joggal a jelentés készítői – nemcsak az érdekelt tagok szempontjából van jelentősége, hanem az Intézet részére is elvi fontosságú. Amíg ugyanis az Ordináriusok az érdekelt tagoknak gondtalan tanulási lehetőséget biztosítottak, ugyanakkor indirekte approbálták a tagok ittlétét s elismerték az Intézet fennállását, működését."[254] Ez pedig – tehetjük hozzá – azt is jelentette, hogy nemcsak a Mester Istvánnal mint vatikáni ágenssel fönntartott érintkezés révén, hanem ezen a szálon is sikerült – még a legnehezebb korszakban is – fönntartani a kapcsolatot a Pápai Magyar Egyházi Intézet és a hazai katolikus egyház között.

A követség és a Pápai Magyar Egyházi Intézet viszonyát tehát a nyugalom és a békés egymás mellett élés jellemezte ezekben az években, nyilván nem függetlenül attól, hogy odahaza, Magyarországon is, az „új szakasz" szellemében, mérséklődött a klerikális reakció elleni küzdelem.[255] Ám az ellentétek drámai módon éleződtek ki újra – immár tárgyalt korszakunkon túl – 1956 őszén, a forradalom napjaiban.[256]

II. A magyar-olasz kapcsolatok az 1956-os forradalmat követően
(Andreides Gábor)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc különlegesen nagy hatást gyakorolt Olaszországra[257]. A magyarországi események első hivatalos értékelésére 1956 október 26-án került sor az olasz parlamentben. Rendkívüli érdeklődés előzte meg az ülésnapot, hiszen a forradalommal, ezt követően pedig a szovjet intervencióval kapcsolatban azonnal markáns nézetkülönbség mutatkozott a politikai pártok között. Nem pusztán arról volt szó, hogy a történtek megítélése élesen különbözött a politikai élet bal- és jobb oldalán, hanem maga a baloldal is különbözően ítélte meg 1956 őszét. A szocialisták és a szociáldemokraták elítélték a szovjet bevonulást, míg a kommunisták, elfogadván a hivatalos moszkvai irányvonalat, helyeselték azt, bár a kialakult helyzet korántsem volt ennyire egyértelmű, hiszen sokan a történtek hatására fordítottak hátat a kommunista pártnak[258]. A parlamentben az olasz kormány nevében Gaetano Martino külügyminiszter fejezte ki tiltakozását a szovjetek katonai beavatkozása miatt és az olasz nemzet és kormány együttérzéséről biztosította az áldozatok családtagjait[259]. Szerte az országban kommunista-ellenes tüntetések kezdődtek[260].

---

[253] Vagyis a nyugati magyar hívők által kért emlékmiséket Magyarországon mondta el az illetékes egyházmegye püspöke, illetve papja, ezek díját pedig átengedte a PMI-nek (vagyis a nyugati emigráns megrendelő átutalta a pénzt Rómába), hogy abból élelmezzék a szóbanforgó egyházmegye pap-diákját Rómában.
[254] PMI 28/1954. A Pápai Magyar Egyházi Intézet 1953/54. tanévéről jelentés.
[255] Gergely 1985. 138-145
[256] Csorba 1998/II. 59., Csorba 1998/III. 85.
[257] Bővebben ld Somlai 2007., Argentieri 2006.
[258] A zavarodottsággal kapcsolatban ld. *Az olasz kommunisták elbújnak* című tudósítást a *New York Times* 1956. október 24-i számában, közli Tischler 2006. 42.
[259] Gaetano Martino 1956. október 26-i képviselőházi beszédét ld. Discorsi Martino 1977. 693.
[260] „Nápolyban, Milánóban, Genovában, Voghérában és Palermóban is diákok és munkások vonultak ki az utcákra olasz és magyar zászlókkal. A tüntetők »Halál az oroszokra!« és más hasonló, kommunistaellenes jelszavakat kiáltoztak" – írja Serge Fliegers 1956. október 29-i római tudósításában *Vörösök ellen tüntetnek a diákok egész Olaszországban* címmel, közli Tischler 2006. 168.

Az olasz szolidaritást és szimpátiát a Budapesten tartózkodó diplomaták és igazán nagyszámú újságíró[261] tevékenysége is fokozta: Fabrizio Franco budapesti követ[262] – aki budapesti diplomáciai szolgálatát röviddel a forradalmat megelőzően kezdte meg – és munkatársai ezekben a napokban és hetekben jelentős mértékben kivették részüket a Bécsből érkező olasz és más segélyek szétosztásában és többször fölkeresték a fogságából kiszabadított, majd az Egyesült Államok nagykövetségére menekült Mindszenty József bíborost is.[263]

A szovjetek novemberi intervenciója után, a véres megtorlást érzékelve csak tovább nőt a felháborodás. A Magyarországról érkező hírek vezettek el oda, hogy az olasz kormány ENSZ csapatok Magyarországra küldésének kezdeményezését fontolgatta. A liberálisok november 4-én a parlamentben pedig felvetették annak lehetőségét, hogy a NATO országok testületileg szakítsák meg a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, a szélsőjobboldal pedig az Olasz Kommunista Párt törvényen kívül helyezését javasolta[264]. Róma és más nagyvárosok utcáin kiújultak a szovjet- és kommunista-ellenes tüntetések, és a párt lapja, a *l'Unità*-szerkesztőségek elleni támadások[265].

1) *Emigráció Olaszország irányában*

A magyar forradalom bukását követően nem sokkal Olaszországnak – Nyugat Európához hasonlóan – szembesülnie kellett a magyar menekültek problémájával is, bár ez a kérdés értelemszerűen először Ausztria számára okozott komoly fejtörést. A szuverenitását 1955-ben visszaszerzett Ausztria számára rendkívüli terheket jelentett a Magyarországról megindult menekültáradat befogadása, ellátása és az élelmezés megszervezése. Az Osztrák Köztársaság nehézségei ellenére vállalta, hogy a magyar menekülteknek védelmet és ideiglenes menedékjogot biztosít, az osztrák belügyminiszter már 1956. november 5-én felhívást intézett az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságához nemzetközi segítséget kérve a magyar menekültek támogatása, illetve befogadása érdekében. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának ezt követő körirata megtette hatását: november 7. és 14. között hét ország – Olaszország mellett az Egyesült Államok, a Német Szövetségi Köztársaság, Svájc, Nagy-Britannia, Franciaország, Kanada – tett ajánlatot menekültek befogadására.

Az elmúlt század magyar emigránsai három nagy hullámban érkeztek Olaszországba: 1945 előtt, közvetlenül a világháborút követően a Vörös Hadsereg elől menekülve, és a 1956 novemberétől kezdődően. Az 1945 utáni „értelmiségi emigráció" képviselői voltak többek között Tóth László, később az olasz állami rádió és televízió bemondója; Apor Gábor báró, volt szentszéki követ; Pallavicini Hubert gróf; Mészáros István; Fáy Attila a genovai és Rákos Zoltán, a velencei egyetem későbbi professzorai, dr. Kállay Kristóf, a Magyar Nemzeti Tanács római irodájának[266] titkára, az egykori magyar kormányfő, Kállay Miklós fia.[267]

---

[261] Ld. Montanelli 1989.

[262] A diplomata 1956 és 1961 között teljesített szolgálatot Budapesten. ld. Annuario Diplomatico 1963. 86.

[263] „Amíg személyem – hogy úgy mondjam – divatban volt, gyakran látogattak. Hálásan emlékszem Franciaország, Olaszország és Argentína követeire és családtagjaikra. A koegzisztencia divatja később változást hozott ezen a téren is" – emlékszik vissza Mindszenty bíboros, ld. Mindszenty 1989/I. 452.

[264] Ld. Walcz 2001. 19.

[265] Rómában ezrek vonultak az amerikai nagykövetség elé és követelték, hogy az USA nyújtson segítséget Magyarországnak. Ld. a *New York Times* november 5-i helyszíni tudósítását *Római diákok felhívása az Egyesült Államokhoz* címmel, közli Tischler 2006. 349.

[266] Via della Conciliazione 44.

[267] MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1945-1964 8.d. 00145/4/1959 Tárgy: Olaszországi 1944 utáni magyar politikai emigráció és disszidensek helyzete 1958-ban. Simó Gyula követ beszámolója, Róma, 1959. március 8.

Mindannyian alapvető és meghatározó szerepet játszottak az 1956-os magyarok olaszországi fogadásában, segélyezésében.[268]

A novembert követő exodus miatt az olasz hatóságok a menekültek ideiglenes befogadási keretszámát kezdetben kétezer főben állapították meg, amit később megkétszereztek. Antonio Segni kormánya a magyar menekültek részére országos szinten megkezdődött segélygyűjtés koordinálásának irányítására az Olasz Vöröskeresztnek adott megbízatást. A hónap végén kezdődött meg a magyar menekültek Ausztriából Olaszországba történő szállítása. Tizenhat vöröskeresztes tábort[269] állítottak föl Olaszország szerte, ahol a menekültek szállást, napi többszöri étkezést, egészségügyi ellátást kaptak mindaddig, míg tovább nem indultak a célországba. A Vöröskereszt kiemelkedő fontosságú és hatékonyságú munkája mellett az olasz lakosság felajánlásai is segítették a Magyarországról érkezetteket.[270]

A forradalom után Magyarországról elmenekült diákok 1956 novemberében Bécsben megalakították a Szabad Magyar Egyetemisták Szövetségét. A szövetség minden országban, így tehát Olaszországban is létrehozta szervezeti egységét és hamarosan megszületett a már említett Olaszországi Szabad Magyar Egyetemisták Szövetsége, amely 1959-ben 91 tagot tartott nyilván. A közel hat esztendeig működő szövetség első elnöke Mihályi Géza volt, akit Pintér Lajos[271] váltott fel egy évvel később. Mihályi és Pintér kitűnő kapcsolatokkal rendelkeztek az olasz diplomácia és politikai élet számos jeles képviselőjével, akiknek közbenjárásával több olyan kedvezményt sikerült elérniük, amelyek jelentős mértékben megkönnyítették a magyar diákok olaszországi beilleszkedését.[272] A legfontosabb egyetemi centrumok, ahol elhelyezték és segélyezték a magyar egyetemista fiatalokat, Róma, Firenze, Bologna és Milánó voltak. A Pápai Magyar Egyházi Intézet (PMI) sem volt közömbös a forradalom iránt: amikor a hazai hírek hallatán elbizonytalanodó kommunista külügyesek átmenetileg elhagyták közös székhelyüket, a Palazzo Falconieri épületét, a pápai intézet tagjai megszállták azt és csak jó egy évvel később, olasz diplomáciai nyomásra voltak hajlandók visszaadni a kádári ellenforradalom képviselőinek. Így 1956 telén, 1957 tavaszán szállást kaphattak itt az otthonról elmenekülő magyar diákok is.[273]

A második világháború és a Magyarországon bekövetkezett kommunista fordulat után egyre inkább megromlott a kapcsolat az Akadémia vezetősége és a PMI irányítói között olyannyira, hogy az ötvenes évek közepére a viszony teljesen elmérgesedett, így nem csoda, hogy az ötvenes évektől kezdve a Falconieri Palota lakóinak egy része különböző titkos és kevésbé titkos szolgálatok munkatársaként is dolgozott. A PMI vezetőinek[274] helytállásáról a forrradalom otthonról menekülő diákvezérei tettek tanúbizonyságot.[275]

A kádári Magyarország természetesen rendelkezett információkkal az emigráció

[268] Az olaszországi magyar menekültek támogatásában és segélyezésében részt vett személyek, intézmények listáját ld. Walcz 2001. 53-57.
[269] Boarezzo (Varese), Locca di Ledro, Vesima-Genova Voltri, Savona, Ca'di Landino, Marina di Ravenna, Igea Marina, Cattolica, Calambrone, Follonica, Marina di Massa, Roma-Via Vallombrosa, Genazzaro Romano, Olevaro Romano, Jesolo, Sottomarina di Chioggia, ld. Walcz 2001. 60.
[270] Az egész országra kiterjedő segélyakcióról, a magyar menekültek befogadásának további részleteiről bővebben ld. Walcz 2001. 28-38.
[271] Orvosprofesszor, Magyarország tiszteletbeli veronai konzulja.
[272] Walcz 2001. 41.
[273] Ld. Csorba 1998/II. 59., Csorba 1998/III. 85.
[274] Zágon Józsefra és Mester Istvánra emlékezik Mihályi Géza, ld. Olaszország 1956. 134.
[275] A témával kapcsolatban ld. bővebben Mihályi 1956. 197-209.

összetételéről[276]. A vonatkozó jelentések szerint az olaszországi jobboldali magyar emigráció legnagyobb gyengesége az egység hiánya volt. A forradalom alatt voltak ugyan jelei az egységteremtési törekvéseknek – például segélyszállítmányok formájában –, de a megtorlások alatt már mindenki és minden szervezet a maga útját járta. Ezt a széthúzást próbálták a hivatalos magyar szervek ügyes politikai manőverekkel kihasználni, a még meglévő egységet megosztani, sőt voltak olyan elképzelések, hogy néhány kiemelkedő, „nem túl reakciós" személy hazacsalogatása további bomlást idézhetne elő.

Mindent számba véve elmondható, hogy az itáliai emigráció korántsem volt olyan népes, mint Európa más országaiban. Olaszországban nem alakultak nagy számban magyar szervezetek, és a létrejövők sem voltak Nyugat-Európa más országaiban működő magyar társaságokhoz hasonlíthatók. Az olaszországi spontán magyar szerveződések között minden bizonnyal a leghíresebb és legnagyobb jelentőségű tulajdonképpen nem is társaság, hanem egy félig baráti, félig kulturális kör volt: emigránsok és hazúlról kilátogatók többé-kevésbé rendszeres találkozói[277] Triznya Mátyás festőművész és felesége, Szőnyi Zsuzsa[278] lakásán, ahol havonta három szombaton a magyaros vendéglátás mellett eszmét cseréltek művészek és tudósok, papok és civilek, az egész világról az Örök Városba gyülekező magyarok. Ez volt a nevezetes „Triznya kocsma", amelyhez áttételesen a magyar szellemi emigráció olyan óriásai is tartoztak, mint Cs. Szabó László vagy Márai Sándor. [279]

Az otthoni forradalmi események természetesen drámai módon fölforgatták az olasz fővárosban működő magyar külképviseleti kiküldöttek életét. A követség, melynek kapujáról a forradalom győzelmével eltávolították a népköztársasági címert, október 31-én nyilatkozatban üdvözölte a forradalmat. Szabó Imre követ sajtótájékoztatóján ismertette azt a nyilatkozatot, amelyet később az Olasz Külügyminisztériumnak is eljuttattak, és amelyben a követség többek között felhívta a magyar kormányzat figyelmét az Olaszországgal és a Vatikánnal való kapcsolattartás fontosságára.[280]

2) *Mélyponton a magyar-olasz kapcsolatok*

Olaszország a forradalmat követően a nemzetközi diplomácia színterein a menekülő magyarokat támogató lépéseket tett. Képviselője az ENSZ közgyűlésén felszólalt[281] a magyar események sürgős kivizsgálása érdekében, benyújtott tervezeteiben pedig elítélte a szovjet beavatkozást és a Szovjetunióval, illetve a Kádár-kormánnyal szembeni nemzetközi fellépést javasolta, valamint aktívan közreműködött a magyarországi eseményekről szóló ENSZ-jelentés kidolgozásában is.

---

[276] Mint ahogy a Külföldi Magyarok Önálló Referatúrájának a római magyar képviselet számára készült útmutatója fogalmaz: „A Magyar Népköztársaság külpolitikájában nem elhanyagolandó szempont az emigrációval való foglalkozás. Számos tény bizonyítja, hogy akiket nem nyerünk meg népi demokráciánk, hazánk számára, vagy legalább nem semlegesítjük, az imperialista kémszervezetek hálójába kerülnek, azok diverzáns és propaganda céljait szolgálják, és számtalan esetben felhasználják őket ellenünk." Ld. MNL OL XIX-J-1-j Olaszország KÜM K 1945-1964 1. d. Külföldi Magyarok Önálló Referatúrája-az emigrációval kapcsolatos feladatok a követség számára Budapest, 1957. december 10.

[277] Ld. Borbándi 1996. 128-129.

[278] Szőnyi Zsuzsa és Triznya Mátyás emigrációjáról, az olaszországi letelepedésről, a mindennapok nehézségeiről ld. Szőnyi-Triznya 2011.

[279] Ld. Szőnyi 2006.

[280] A nyilatkozatot ld 123. irat.

[281] A témával kapcsolatban ld. Somlai 1996.

A forradalom első évfordulójához közeledve az olasz kormány ülésein ismét egyre gyakrabban került szóba Magyarország. Nem utolsó sorban azért, mert 1957. január elején az ENSZ-közgyűlés különbizottságot hozott létre a magyarországi események vizsgálatára. A bizottság munkájának összefoglaló beszámolóját szeptember 10-én kezdte tárgyalni a közgyűlés. A több mint száz szemtanú meghallgatása után összeállított jelentést szeptember 14-én hatvan szavazattal, tizennégy ellenében, tíz tartózkodás mellett elfogadták. Az úgynevezett „Ötös bizottság" vizsgálata megállapította: Magyarországon spontán nemzeti forradalom játszódott le, melynek irányításában „reakciós körök", „imperialisták" nem vettek részt. Az országban a felkelés előtt és a november 4-i szovjet intervenció óta folyamatosan megsértik egy nemzet alapvető jogait. A Kádár-kormányt a magyar nép nem támogatja, a Szovjetunió agressziót követett el és rendkívül súlyosan beavatkozott egy másik állam belügyeibe. Az olasz álláspont érthető és világos volt a jelentéssel kapcsolatban: igen súlyosak az ENSZ különbizottsága által lefolytatott vizsgálat eredményei, és sajnos szovjet részről továbbra is súlyosan megsértik a nemzetközi jog alapelveit, valamint figyelmen kívül hagyják az Egyesült Nemzetek Szervezetének döntéseit. A Szovjetunió ezen utóbbi magatartása aláaknázza az ENSZ tekintélyét, és ilyenformán szembeszáll az ENSZ által képviselt alapelvekkel.[282]

A forradalom leverése lecsillapította azokat a várakozásokat, melyek a magyar-olasz államközi kapcsolatok intenzívebbé tételében reménykedtek. Idővel azonban az egyre jobban elmérgesedett magyar-olasz kapcsolatokban mégis az enyhülés apró jelei kezdtek mutatkozni, ezek azonban nem tudtak kiteljesedni, hiszen újabb, minden eddiginél nagyobb botrányt és felháborodást kiváltó esemény közeledett.

1957. április 14-én a romániai Snagovból Budapestre szállították Nagy Imrét, aki ellen az MSZMP KB 1957. december 21-i döntése értelmében politikai pert indítottak. Az államközi kapcsolatok ismét fordulóponthoz érkeztek, hiszen fél évvel a Nagy Imre-per megindítását követően, 1958 júniusára megüresedett a római magyar diplomáciai képviselet, az említett követségi nyilatkozatba belebukó Szabó Imre követet hazarendelték.[283] A helyzetet orvosolandó, Magyarország a diplomáciai szokásoknak megfelelően kérte az Olasz Köztársaság Kormányának hozzájárulását, hogy a Budapestre visszarendelt követ után Simó Gyula[284] képviselhesse a Magyar Népköztársaságot Rómában, az olasz kormány mellett. A Magyarországról érkező hírek, valamint az új diplomata személye miatt az érdeklődés óriási volt, ezért Olaszország rögtön szeretett volna többet, és biztosabbat megtudni a Magyar Népköztársaság leendő római képviselőjéről, így a Magyarországra akkreditált olasz követ, Fabrizio Franco, a magyar külügyminisztériumon keresztül sürgősen kérte, hogy mihamarabb megismerkedhessen jövendő kollegájával. Ezt az érdeklődést a Külügyminisztérium akkor még korainak tartotta, mondván ez „amolyan előzetes ellenőrzés jelleggel bír", és akkor ezt még elhárította.[285] Miután Olaszország megadta az *agréement*-t, a diplomáciai hozzájárulást,

[282] MTIASZB Sajtófigyelő Külön kiadványa. 1957. október 23. Római rádió, 1957. szeptember 14.

[283] A külügyminisztérium által kifogásolt nyilatkozattal kapcsolatban Szabó követ azt a magyarázatot adta, hogy annak nyilvánosságra hozatala előtt konzultált a szovjet nagykövetség munkatársaival és ők tanácsolták – miután a szovjet nagykövetség is céltáblájává vált a tüntetéseknek – olyan nyilatkozat közzétételét, amely „elvonja a fasiszta propaganda befolyása alól az itteni magyar emigrációt". A Bem rakpartot sem ez, sem az a magyarázat nem elégítette ki, hogy a nyilatkozat nem tartalmazott szovjetellenességet. A követet állomáshelyéről hazarendelték, ld. Pankovits 2005/I.

[284] Simó Gyulának (1886-1992), aki addig 1956. december 23-i kinevezéssel a Magyar Rádió és Televízió elnökhelyetteseként dolgozott, 1957 nyarán Szilágyi Dezső, az MSZMP Külügyi Osztályának vezetője javasolta, hogy munkáját diplomáciai területen folytassa. Simó 1958 elején érkezett a külügyminisztériumba. Először Párizsba szánták, később azonban politikai és diplomáciai megfontolásból inkább az olasz főváros mellett döntöttek.

[285] Ld. Simó Gyula visszaemlékezéseit: PIL 867. f/s-257 II. 257.

már Sík Endre[286] sem látott semmi kivetnivalót az olasz részről szorgalmazott találkozóban és javasolta Simónak, hogy – megfelelő módon – egy Hatvan határában tartandó protokollvadászat keretében „teljesen véletlenül" találkozzon olasz kollegájával. A két diplomata a terveknek megfelelően találkozott ezen a vadászaton, az ismeretség megköttetett.

Az újonnan kinevezett magyar követ azonban még egy ideig nem tudta elfoglalni állomáshelyét. 1958. június 16-án hajnali öt órakor ugyanis a Kozma utcai fogház udvarán Nagy Imrét és a fogva tartott forradalmi vezetőket kivégezték, ami komoly felháborodást váltott ki egész Olaszországban. A budapesti hírek hallatára a szocialisták az olasz parlament mindkét háza előtt sürgős kérdést intéztek Adone Zoli miniszterelnökhöz és Giuseppe Pella külügyminiszterhez (aki egyben miniszterelnök-helyettes is volt), kérvén a kormányt a megfelelő intézkedések megtételére. A szocialista véleményt Pietro Nenni ismertette: „Tizennyolc hónap múlt már el a magyar felkelés óta, amnesztiát vártunk. Én magam is ilyen akciót sürgettem, és nem hivatalosan értésemre is adták, hogy az amnesztia nemcsak lehetséges, hanem küszöbön áll. Ehelyett kivégzéseket hajtottak végre. Ezek a kivégzések megnyitják a régi sebeket, és a gyűlölet sóját öntik rájuk."[287].

Az időközben leköszönő olasz kormány egyik utolsó tette volt, hogy világosan és erélyesen tiltakozott Nagy Imre és a magyar forradalom vezetőinek kivégzése miatt, sőt, az Olasz Köztársaság budapesti diplomáciai képviselőjét konzultációra haza is rendelték. Az utolsó aktusok egyike volt ez, hiszen az egypárti (kereszténydemokrata) kormányt 1958. július 1-től, a Magyarországgal szemben „elfogult"[288] Amintore Fanfani kereszténydemokrata-szociáldemokrata kormánya váltotta.

A magyar-olasz államközi kapcsolatok érezhetően megromlottak. Giuseppe Pella olasz külügyminiszter már június 17-én célzott arra parlamenti beszédében, hogy Olaszország olyan országgal, mint Magyarország és annak kormánya, nem kívánja fenntartani a diplomáciai kapcsolatokat. Egy nappal később pedig – a helyzet komolyságát mutatva – bejelentette az újonnan kijelölt magyar követnek megadott diplomáciai hozzájárulás azonnali hatállyal történő visszavonását, és a Budapesten szolgálatot teljesítő olasz követ hazarendelését: „Abban a megtiszteltetésben van részem, hogy bejelentsem Olaszország budapesti diplomáciai képviselőjének azonnali hazarendelését, és az új magyar diplomáciai képviselő működési engedélye megadásának elhalasztását."[289].

A történelem során, különösen igaz ez az elmúlt századra az államok közötti problémák megoldásában olykor a legkisebb véletlenek is szerepet játszhatnak. Nem döntő fontosságú, döntő jelentőségű helyzetek voltak ezek, inkább egyfajta diplomáciai „adok-veszek"-ről volt szó, amelyek váratlanul felértékelődve irányíthatták a történéseket. 1958 nyarán valami ehhez hasonló történt: hiszen a magyar belügyi szolgálatok Budapesten tetten érték az olasz követség katonai attaséját, amikor nagyobb mennyiségű karkötőt és órát szeretett volna eladni budapesti kereskedőknek. A kialakult helyzetben rejlő lehetőséget a belügy azonnal meglátta és ennek megfelelően cselekedett. A kémelhárítás vezetője 1958. augusztus 4-én este hét órakor értesült a történtekről, azonnal a helyszínre sietett és az alezredest, aki 1956

[286] Sík Endre külügyminiszter pályájára ld. Bölöny 1992. 382-383.
[287] *Avanti!* 1958. június 17.
[288] Amint azt Simó Gyula követ 1962. szeptember 15-i jelentésében (183. irat) említi, Fanfani édesapja az első világháborúban magyar hadifogságba esett, ezt követően a somorjai hadifogolytáborba került. Megtanult magyarul, és elbeszéléseiből gyermekei és családja igen pozitív Magyarország-képet ismerhetett meg.
[289] L'indignazione del popolo italiano espressa da Pella al Senato e alla Camera. = *Corriere della Sera*, 1958. június 19.

novembere óta tartózkodott Magyarországon, megzsarolta és beszervezte.[290] Ez utóbbi tevékenység miatt maga a tetten ért katonai attasé is rövid levélben fordult a magyar belügyminiszterhez: „Miniszter Úr, tudatom Önnel, hogy tudtomon kívül egy olyan cselekményt követtem el, amelyet a magyar törvény nem engedélyez, azzal, hogy hoztam egy csomagot, amiről kiderült, hogy csempész holmit tartalmaz. Ellenszolgáltatásképpen ezért forintot adtak az aktatáskába, amely megszámolva 300.000 forintot tett ki, amelyet egy bizonyos June-nak kellett volna átadnom Bécsben. Kérem a Belügyminisztert, hogy ezt ne vegye figyelembe, és ennek az esetnek az elintézését ne vigye hivatalos útra. Ellenszolgáltatásképpen kötelezem magamat, hogy az önök részére dolgozzak."[291] Nehezítette a beszervezés folyamatát, hogy közben a helyszínre érkezett a diplomata felesége, majd az olasz követség több tagja is, végül több órai fogva tartás után a Külügyminisztérium egyik tisztviselője az olasz követségi tanácsos jelenlétében jegyzőkönyvet vett fel a csempésztevékenységről. Honfitársai felé a katonai attasé úgy állította be a dolgot, hogy azért tartották olyan sokáig őrizet alatt, mert nem akart jegyzőkönyvet aláírni a követségi megbízott jelenléte nélkül. A lebukás másnapján az olasz követ sürgős kihallgatásra jelentkezett Sík Endrénél, akitől kérte a magyar hatóságok megfelelő és teljes diszkrécióját az országa számára kínos ügyben, valamint közölte, hogy olasz részről hajlandóak természetesen a megfelelő ellentételezésre, így nem csoda, hogy nem sokkal később „valamikor augusztus utolsó napjaiban a római lapokban is megjelent az olasz külügyminisztérium rövid közleménye, amely szerint az olasz kormány Simó Gyula római követ kinevezéséhez a hozzájárulást megadta."[292] A beutazási vízumot szeptember 15-én adta ki a budapesti olasz követség, Simó pedig 1958. szeptember 22-én érkezett meg a római Termini pályaudvarra.[293]

3) A *kétoldalú kapcsolatok javulásának kezdete és a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése*

Magyarország olaszországi megítélése 1958 elejére az előző évekhez képest politikai vonatkozásban nem változott lényegesen. Az enyhülés kétségtelen jelei ellenére még érvényesült a szigorú olasz elutasító politika, ami erősödött is Nagy Imre kivégzése után – láthattuk – és komolyan felmerült a diplomáciai kapcsolatok megszakításának ötlete. Ez a helyzet azonban csak rövid ideig állt fent és az új Fanfani-kormány gyorsan megváltoztatta elődje politikáját. Ettől függetlenül azonban vagy tán éppen ezért Simó Gyula előtt munkája megkezdésekor jelentős nehézségek tornyosultak. Diplomáciai szolgálatának megkezdésekor a követi megbízólevelét csak egy hónap késéssel, 1958. október 22-én délelőtt 10 órakor tudta csak átadni Giovanni Gronchi köztársasági elnöknek. Az elnöki látogatást követően Simó Gyula, új magyar követ a diplomáciai szokásoknak megfelelően bemutatkozó látogatást tett a külügyminiszternél, a miniszterelnöknél, a nagykövetségek vezetőinél és az olasz politikai élet jeles képviselőinél. Ezen találkozók jó része azonban szintén késést szenvedett és csúszott

[290] ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi A Belügyminisztérium II/2 osztályának jelentése, Budapest 1958. augusztus 21.
[291] ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi levele a belügyminiszterhez 1958. augusztus 4. Olasz változata ugyanitt: Signor Ministro, Vi faccio sapere che ho fatto a mia insaputa un atto non ammesso dalla legge ungherese portando un pacchetto con roba che è risultata di contrabbando. In contropartita mi sono stato dati dei fiorini nella borsa che contati sono risultati 300 000 da dare ad un certo June a Vienna. Domando al Ministro degli Interni di non prendere ciò in considerazione, di non perseguire tale cosa in via ufficiale. In contropartita mi obbligato a lavorare per voi. De Grossi", ld. ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi 4. 8. 58.
[292] ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi A Belügyminisztérium II/2 osztályának jelentése, Budapest 1958. augusztus 21.
[293] ASDME DGAP Telegrammi ordinari 1943-1984, anno 1958 vol. 63. Ungheria Ogetto: vistiingresso 15/9/58

a XII. Pius halála – 1958. október 9. – miatti nemzeti gyász és az új pápa személye körül kialakult feszült politikai várakozás következtében.

Az 1956-os forradalom utáni külpolitikai bojkott, melynek fenntartásában Olaszországnak is tevékeny szerepe volt, a hatvanas évek elején kezdett el igazán lazulni. Míg az ötvenes évek utolsó éveiben a kádári Magyarország külpolitikai akció rádiusza jószerivel a Varsói Szerződés tagállamaira, Kínára és Jugoszláviára szorítkozott, addig a hatvanas évek elején a fejlődő országokkal kialakítható kapcsolatok jelentették az első kitörési pontokat az ország példátlan diplomáciai elszigeteltségéből. Ahogy Kádár János fogalmazott az országgyűlés 1965. februári ülésszakán: „Külpolitikai tevékenységünkben nagy jelentőséget tulajdonítunk Ázsia és Afrika újonnan függetlenné vált országaihoz fűződő kapcsolatainknak."[294]

Az ország köré vont külpolitikai bojkott oldásában elért részleges eredmények azonban hiábavalók voltak, hiszen a Magyar Népköztársaság mindaddig nem tekinthette magát a nemzetközi közösség teljes jogú tagjának, amíg a magyar ENSZ-delegáció mandátumát, egy 1957-ben hozott döntés értelmében, függőben tartották. Magyarországon az 1963 márciusi közkegyelmi rendelettel minden politikai elítélt amnesztiában részesült, az USA pedig tevőlegesen közreműködött abban – és ez Magyarország külpolitikai elszigeteltségének végét, a külpolitikai mozgástér bővülésének kezdetét jelentette –, hogy 1963 folyamán deklarálták azt az ENSZ-határozatot, amelynek értelmében többek között Magyarország ENSZ-tagságát is helyreállították. A külpolitikai bojkott végét az is jelezte az is, hogy ugyanebben az évben Nagy-Britannia, Franciaország és Belgium, 1964-ben pedig Svédország, Svájc és Kanada mellett az Olasz Köztársaság (1964. május 4.) is nagyköveti szintre emelte Magyarországgal fenntartott diplomáciai kapcsolatát.

4) A*z intenzív hetvenes évek*

Magyarország politikai és gazdasági megítélése az évtized elejére fokozatosan javult, azt a kelet-nyugati relációban bekövetkező megtorpanások sem tudták érdemben befolyásolni. Nem hiába fogalmazott két évtized múlva a rendszerváltozás hajnalán egy nagyköveti összefoglaló a következőképpen: „Olasz részről a kelet-nyugati kapcsolatok hőmérsékletétől függetlenül Magyarországot mindig is érdemi partnerként ismerték el." Majd így folytatja: „Mindez elsősorban a magyar külpolitika nyitottságának volt köszönhető. Az olasz külügyminisztérium tanácsosa fogalmazta meg, hogy a Kádár korszak pozitívuma volt, hogy ha a reformszellem túlsúlyba nem is kerülhetett, de értékei közvetlenül a felszín alatt maradhattak."[295] A gazdasági együttműködés erősítése égetően szükséges volt, és ez a probléma természetesen egy olyan nagy jelentőségű hivatalos látogatáson is, mint Lázár György miniszterelnök 1975. novemberi olaszországi útja, szóba is került. Olaszország ugyanis sokáig első helyet foglalta el a Magyar Népköztársaság nyugati kereskedelmi partnerei között, a hetvenes évek közepére azonban visszacsúszott a harmadik helyre.[296]

Magyarország pedig a hagyományos kereskedelmi formák és lehetőségek mellett szorgalmazta, hogy mindinkább fel kellene tárni és ki kellene aknázni a termelési kooperációban rejlő előnyöket. Lázár miniszterelnök a találkozó során kifejezte reményét, hogy a két fél szándéka találkozik majd abban, hogy sürgős megoldást találjanak az utóbbi

[294] Ld. Kádár 1976. 45.
[295] Ld. MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989. 69. d. Misur György Magyarország megújulásának olasz megítélésről, 1989. október 27.
[296] Ronzitti 1977. 551.

időben keletkezett kereskedelmi nehézségek leküzdésére.[297] 1976-ban a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériuma a 006/26 számú utasításával valamennyi magyar képviselet figyelmét felhívta, hogy „az ellenforradalom huszadik évfordulójával kapcsolatban a tőkés és néhány fejlődő országban várható ellenséges akciókra" és eligazítást adott a nagykövetségek magatartására és feladatára vonatkozólag.[298]

4.1) Az 1956-os forradalom huszadik évfordulója

1956-tal kapcsolatban az olasz állam részéről politikai nyilatkozat, vagy megemlékezés nem történt, azonban olaszországi sajtó a magyar forradalom huszadik évfordulója kapcsán ismét nagy terjedelemben foglalkozott az '56-os magyar eseményekkel, ám az írások többségének hangvétele, és a cikkek tárgya megváltozott. Két évtizeddel 1956 után az itáliai sajtóban felszínre törő és egyre markánsabbá váló politikai vita legtöbb írásának célja már nem feltétlenül az akkori viszonyok elemzése, hanem egyre erősödő belpolitikai vita az OKP-val, amely akkor elítélte a Rákosi-rendszert, de a magyar forradalmat is és a szovjetek beavatkozása mellett foglalt állást. A lapokban megjelent írások többsége az akkori – 1956-os – kommunista állásfoglalást igyekezett szembesíteni a párt húsz évvel későbbi nézeteivel: az 1968-as prágai bevonulással kapcsolatban tanúsított magatartásával és az eurokommunizmus kérdésében elfoglalt véleményével.[299]

Az évforduló közeledtével a szocialisták lapjuk – az 1896-ban alapított *Avanti!* – oldalain támadták a kommunistákat. Emlékeztetettek rá, hogy az OSZP húsz évvel ezelőtt, az események hatására lépett önálló útra és szakított az OKP-val: „választotta a szocializmust, a szabadsággal összeegyeztethető politikát és fordult szembe az önkényuralmi torzulásokkal, bürokratizmussal, választotta a szocialista internacionalizmus elveit a tömblogikának alárendelt internacionalizmussal szemben". Craxi, szocialista vezető szerint az OSZP „már akkor helyesen ítélte meg az eseményeket, míg az OKP csak most, húsz év késéssel ismeri fel ezeknek az elveknek a helyességét."[300]

Az 1956-os magyar forradalom húsz esztendős évfordulója nem volt a tízesztendős, vagy akár a harminc éves évforduló jelentőségéhez mérhető, olaszországi belpolitikai hatását tekintve pedig messze elmaradt tőlük. A jubileumi esztendőben szervezett ünnepségek, a sajtómegemlékezések, a televíziós műsorok és beszélgetések között nehezen lehetett felfedezni a Kádár-rendszerrel szembenálló, kifejezetten ellenséges törekvéseket. Elenyészőek voltak az MSZMP felső vezetését bíráló megnyilatkozások is.

4.2) A „Száll-ügy"

Az úgynevezett „Száll-ügy" napjainkban is még mindig kevéssé vizsgált[301] és ismert, sok kellően nem tisztázott, fel nem tárt összefüggést rejtő fejezete a magyar külügy, illetőleg a

[297] *Népszabadság* 1975. november 12. 3.
[298] MNL OL XIX-J-1-j. Olaszország 1976. 108. d. 117-1 004664/1-2. Az ellenforradalom évfordulója, nagykövetségek magatartása/Róma, Budapest, 1976. szeptember 9.
[299] Az OKP vezetőit – az 1956-os szovjet bevonuláshoz hasonlóan – a szovjetek 1968-ban is előre tájékoztatták a tervezett katonai akcióról. Ekkor azonban az OKP már nem támogatta, hanem kritikával illette a Szovjetunió eljárását.
[300] MTIASZB Sajtófigyelő, 1976. október 20. MTI Róma.
[301] Az úttörő tanulmányt M. Szebeni Géza írta, ld. M. Szebeni Géza 2011, de igen hasznos forrás Ungváry Krisztián interjúja is, ld. Száll-Ungváry 2003.

magyar-olasz kapcsolatok történetének. Sorsa nem csak a Kádár-korszak szempontjából érdekes, hiszen már 1945-től számottevő szerepet játszott a külügyi apparátusban.

Simó Gyula utódaként, 1964. június 19-én adta át megbízólevelét Száll József új nagykövet Antonio Segni államfőnek.[302] Hosszú követi szolgálata alatt jelentős események történtek a kétoldalú kapcsolatokban – a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése, a Szentszék és Magyar Népköztársaság közötti részleges megállapodás megkötése[303] –, ám neve mégsem ezek miatt, vagy nem csak ezek révén vált ismertté. Személyét, és hazatérte utáni disszidálását sok szempontból még ma is rejtelmes titokzatosság övezi, amit nem csökkentett a tény, hogy neve kapcsolatba került a P(ropaganda) 2 nevű szabadkőműves szervezettel,[304] és a hozzá kapcsolódó titkos társasággal.

Száll korábban Bernben, Dzsakartában, majd Pekingben és Párizsban (itt az UNESCO-képviseletnél) teljesített szolgálatot. A hazahívásáról szóló hírek az olasz fővárosban már 1970 áprilisában elterjedtek, végül is hivatalosan Száll Józsefet a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1970. július 6-án kelt 197/1970. számú határozatával felmentette Magyarország Római Nagykövetségének vezetése alól és állomáshelyéről hazarendelte.[305] Hazatérte után afféle utazó nagykövet lett volna, a Rádió helyettes vezetőjének is jelölték, majd a külügyminisztériumban egy kisebb beosztásban kezdett volna el dolgozni. Ám a SZER *Magyarországi Hírek* című rovatának augusztus 28-i számában elhangzott tudósítás szerint kiderült róla, hogy a „diplomácián kívül más dolgokkal is foglalkozott".[306] Az olasz politikai elittel kiváló kapcsolatokat ápoló magyar nagykövetet azzal gyanúsították, hogy római diplomáciai működése alatt gazdasági visszaéléseket követett el, illetve rábízott államtitkokat adott át a „népköztársaság ellenségeinek". Ezeket – a vád szerint – a magyar származású, és a Száll-házaspárral baráti viszonyt ápoló hírneves szobrászművésze, Amerigo Tot és a szintén magyar származású olasz írónő, Bruck Edit csalták volna ki a magyar nagykövetből.[307] 1970. októberében Száll feleségével és gyermekével – kihasználva még érv ényes útlevelét és hivatali gépkocsiját – váratlanul elhagyta az országot, kisebb időt Ausztriában töltött, majd Olaszországba érkezett. Állítása szerint tettének az volt az oka, hogy ellenségei (?) a SZER róla szóló, rágalmazó tudósításait lemásolták, sokszorosították és azokat magas rangú pártfunkcionáriusoknak adták át tanulmányozásra.[308] Mivel fönnállt a lehetőség, hogy széleskörű politikai és titkosszolgálati ismereteit átadja a CIA-nak, kollégái többször próbálták hazatérésre bírni, sikertelenül. Az olasz kormány, november 25-én jelentette be, hogy Száll József és felesége október 18-án politikai menedékjogot kért Olaszországban. Ezt 1970. december 12-én meg is kapták. A hazai hatóságok végül árulónak nyilvánították, és 1973-ban távollétében tizenöt éves, feleségét pedig három éves börtönbüntetésre ítélték.[309] Száll esetét rejtélyessé teszi az is, hogy sokáig kereste a kapcsolatokat az olasz kommunistákkal is, majd 1989-et követően sem tért haza, Milánóban maradt. Életpályájának

[302] MTIASZB Sajtófigyelő. *Népszabadság* 1964. június 20.
[303] A Szentszék és Magyarország hatvanas évekbeli kapcsolatáról bővebben ld. Szabó 2005.
[304] Bővebben ld. Faragó 1985.
[305] ÁBTL 3.1.9. V-159771/3. Száll József és társai. Vádirat hazaárulás és más bűntett miatt Száll József és társa ellen indított bűnügyben. Budapest, 1971. április 20.
[306] ÁBTL 3.1.9. V-159771/2 Száll József és társai. Kivonat a SZER Magyarországi Hírek XVI. Évf. 17. számából (1970 december 11.).
[307] Száll-Ungváry 2003.
[308] Saját elbeszélése szerint az történt,. In: ÁBTL 3.1.9. V-159771/2 Száll József és társai. Kivonat a SZER Magyarországi Hírek XVI. Évf. 17. számából (1970 december 11.)
[309] ÁBTL 3.1.9. V-159771/3. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának ítélete Száll József és társa ellen indított bűnügyben. 1973. április 10.

számos részletét ismerjük ugyan, de nemcsak sok a fehér folt, hanem az ismert lépések motivációnak pontosabb megismerésével és bemutatásával is még adós a történettudomány.

Száll-ügy végső soron nem terhelte meg túlságosan a magyar-olasz viszonyt, nagyköveti tevékenysége pedig kifejezetten sikeresnek tekinthető. Magyarország és Olaszország kapcsolatainak nagyköveti szintre emelése (1964)[310] után mintegy felgyorsultak események. A magyar-olasz diplomáciai gépezet beindulását több magas szintű látogatás is jelezte. 1966-ban Francesco De Martino,[311] az Olasz Szocialista Párt egyik vezetője járt Budapesten, ahol fogadta őt Kádár János és több magyar vezető. Négy esztendő múlva már miniszterelnök-helyettesként tért vissza De Martino, ekkor elsősorban gazdasági kérdésekről tárgyalt magyar kollegáival, így többek között Fock Jenő miniszterelnökkel.

4.3) *Kádár János Olaszországban*

Az 1970-es évtizedről bízvást állítható, hogy ez volt a magyar-olasz kapcsolatok történetének egyik legaktívabb tíz esztendeje. Tanúskodnak erről a külügyminiszteri látogatások, a magas szintű találkozók, a különböző nagy nyilvánosság mellett megtartott magyar-olasz közéleti rendezvények és nem utolsó sorban egy nagy jelentőségű diplomáciai út: Kádár János olaszországi látogatása 1977-ben.

Kádár meghívása Giulio Andreotti kormányának döntése volt. Palotás Rezső nagykövetet 1976. december 24-én hívatta magához Andreotti miniszterelnök, hogy szóban közölje a meghívást, és felkérje a látogatás előkészítésére. Az olaszországi út elfogadásáról a Politikai Bizottság döntött, figyelembe véve azt a tényt is, hogy a „baráti országok" vezetői közül Tito 1973-ban, Ceauşescu 1974-ben, Todor Zsivkov bolgár kommunista vezető pedig 1975-ben járt az olasz fővárosban.[312]

Kádár útja különleges jelentőségű volt, hiszen az 56-os forradalmat szovjet segítséggel vérbefojtó magyar kommunista vezető látogatott el a NATO és a Közös Piac egyik tagországába. Személyének megítélése Olaszországban is az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eltiprása, Nagy Imre kivégzése és a Mindszenty-ügy[313] miatt kifejezetten rossz volt. Huszonkét év konszolidációs erőfeszítései azonban megváltoztatták Kádár megítélését és miután a látogatás hitelesítette új helyzetét, immár elfoglalhatta helyét az európai politikusok táborában. Az első titkár itáliai látogatása során találkozott és eszmét cserélt az olasz állam és a főváros képviselőivel. Tárgyalt Giovanni Leone köztársasági elnökkel, Amintore Fanfanival, a szenátus, és Pietro Ingraóval, a képviselőház elnökével. Találkozott Giulio Carlo Argannal, Róma kommunista listán megválasztott vezetőjével, valamint megbeszéléseket folytatott az olasz kommunista párt vezetőivel – Longo elnökkel, Berlinguer főtitkárral. Végül pedig – ám egyáltalán nem utolsó sorban – a Vatikánban fogadta őt és kíséretét VI. Pál pápa.[314]

---

[310] A második világháború végéig a nagyhatalmak ügyeltek arra, hogy a többi államtól megkülönböztessék magukat. Ennek megfelelően nagyköveti szinten csak a nagyhatalmak tartottak fenn egymással kapcsolatot. 1945 óta azonban a diplomáciai élet is demokratizálódott, így a követi vagy a nagyköveti szint választása immár csak annak volt jele, milyen intenzitással kívánta a szóbanforgó két ország működtetni bilaterális kapcsolatait, ld. Pritz 2005. 116.

[311] Francesco De Martino pályájára ld. http://www.dirittoestoria.it/demartino/index.htm.

[312] Ld. Pankovits 2005/I. 144.

[313] A Mindszenty-kérdés sokáig kritikus pontja volt a magyar-olasz diplomáciai viszonynak is, ld. erre legújabban Somorjai 2013.

[314] Kádár útjának olasz értékelésére ld. még Gusmaroli 1979. 568.

Mindenki megkülönböztetett figyelemmel kísérte a találkozót, és igen nagy volt az azt megelőző várakozás. A sajtó ismertette az Olaszországba érkező Kádár életrajzát, politikai pályafutását. Kádár szempontjából a látogatás sikerét – megkockáztatjuk a kifejezést – „diadalútnak" tekinthetjük. A párt Központi Bizottságának határozata is megállapította, hogy „a látogatás jelentőségében túlmegy az olasz-magyar kapcsolatokon",[315] és valóban: az MSZMP vezetője ezzel a látogatással „megváltotta belépőjét Európába". Az Olaszországban tett látogatás után sorra következtek a többi hivatalos külföldi utak: 1978-ban Franciaországban, 1982-ben a Német Szövetségi Köztársaságban járt.

A római nagykövetség soron következő feladata Enrico Berlinguer, majd az olasz köztársasági elnök, továbbá az olasz kormányfő magyarországi látogatásának szervezése volt, de foglalkozni kellett olasz részről a külkereskedelmi és állami részesedésügyi, magyar részről pedig az egészségügyi, közlekedési és oktatási miniszter látogatásával 1978 első felében. Fontos kérdésként merült fel az 1978-as esztendővel kapcsolatban az egészségügyi, idegenforgalmi és vámegyezmény parafálása, a jogsegély és kiadatási egyezmény ratifikálásának szorgalmazása, valamint a parlamentek közötti információs és bizottsági kapcsolatoknak a beindítása.[316]

5) A nyolcvanas évek

A nyolcvanas években tapasztalható olasz külpolitikai expanzió, az intenzívebb érdeklődés a közép-kelet-európai országok felé egybeesett a szovjet tömb országaiban meginduló belső átalakítási folyamattal, az egyre jobban érezhető külpolitikai nyitással. Olaszország erőteljesebben fordult a térség felé. Kirajzolódott, hogy a történelmi, kulturális, gazdasági és kereskedelmi érintkezésre, a kulturális hagyományokra építve az olasz külpolitika prioritásai közé emeli a kapcsolatok szorosabbra fűzését Magyarországgal. Ekkor már Gianni De Michelis olasz külügyminiszter is így fogalmazott: „Magyarország kulturális hagyományai, a népesség összetétele, termelői bázisa tekintetében európai gazdasági, szociális gyökerekkel rendelkezik, ami az országot sokkal inkább köti Európához, mint bármely más közép-kelet-európai vagy balkáni államot"[317].

Ebben az időben az olasz külpolitika irányítói az egyre erőteljesebbé váló francia-német befolyásra való tekintettel, mindezt ellensúlyozandó egy dél-európai-közép-európai összefogásban gondolkodtak, melyben Magyarországnak is kitüntetett helye lett volna. Ennek a spanyol-olasz-kelet-európai összefogásnak volt legelkötelezettebb képviselője De Michelis külügyminiszter. Ám az olasz elképzelés mögött nem állt valódi erő, a kezdeményezés lassan elhalványodott.

Túl az európai és a nemzetközi politikában észlelhető, magyar-olasz kezdeményező fellépéseken, a kétoldalú kapcsolatok is fejlődésnek indultak. 1984. április 11-én Bettino Craxi miniszterelnök hivatalos látogatása az első volt, amelyet az egységes Olaszország fennállása óta olasz kormányfő Budapesten tett. Egy esztendővel később, 1985-ben pedig

---

[315] MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1977. 103. doboz 117-1 006067 A Magyar Népköztársaság római nagykövetségének jelentése. Tárgy: Politikai feladatok Kádár elvtárs látogatása nyomán. Róma, 1977. november 5.

[316] Uo.

[317] MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989-117-1-10211/T/1989. Fokozott olasz érdeklődés Magyarország iránt Külügyminisztérium VI. Területi Főosztály.

Arnaldo Forlani miniszterelnök-helyettes érkezett Magyarországra. Craxi 1984-es látogatásának előkészítője az az Antonio Ghirelli volt, aki 1956-ban a forradalom miatt hagyta ott az Olasz Kommunista Pártot és csatlakozott a szocialistákhoz.[318] Craxit budapesti látogatására elkísérte felesége, Anna Maria Craxi, valamint – több más kormánytag között – a kereszténydemokrata külügyminiszter, Giulio Andreotti is. A látogatással kapcsolatos magyar kommentárok természetesen külön hangsúlyozták, hogy Craxi az első szocialista kormányfő az olasz történelemben. Craxi a kétnapos tárgyalássorozat mérlegét megvonva a budavári Hilton Szállóban tartott sajtótájékoztatón kijelentette: „A jelenlegi olasz-magyar kapcsolatok megerősítésének és kiszélesítésének nincsenek akadályai.[319]".

A változások természetesen az olasz kommunistáknak a magyar forradalommal kapcsolatos véleményét is befolyásolták. Az OKP lapja 1986. október 24-én külön mellékletben foglalkozott a magyar forradalommal.[320] Novemberben pedig az olasz állami televízióban a kommunista Giorgio Napolitano a következőképpen gyakorolt önkritikát: „Ma egyértelműen azt mondom, hogy a szovjet bevonulást nem fájdalmas szükségszerűségként, hanem Európának befolyási övezetekre való felosztása és a blokkok szembenállása brutális következményeként ítélem meg."[321]. A folyamatot így értékelte Vásárhelyi Miklós: „Az Olasz Kommunista Párt fordulatot hajtott végre. (Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy az olasz a legjelentősebb nyugati kommunista párt, sőt világviszonylatban is a legfontosabb pártok közé tartozik.) Nos, ez az Olasz Kommunista Párt alapvetően revideálta álláspontját a magyar forradalom megítélésében, sőt ez odáig ment, hogy az ottani nagy atyafigurát, Togliattit is megbírálták azokért a kijelentéseiért, amelyekt ő 1956-ban és 1958-ban tett…"[322]

A viták tovább erősödtek, amikor Bettino Craxi miniszterelnök 1986. október 10-én, az *Avanti!*-ban megjelentette *Coraggio della verità* (Az igazság bátorsága) című cikkét. A szocialista Craxi kíméletlenül nekiment a kommunista álláspontnak és felszólította az olasz kommunistákat, hogy harminc esztendő távlatából végre tegyék jóvá mindazt, amit Nagy Imre ellen elkövettek. A kommunista oldalról az első válaszolók között volt Giancarlo Pajetta, aki 1956-ban szintén „fájdalmas szükségként" értékelte a szovjet beavatkozást, és aki szerint Nagy Imre az események által elsöpört, hezitáló, ingadozó főszereplője és egyben áldozata is volt a forradalomnak[323]. A kommunistákkal polemizáló írások szemére vetették az OKP-nak, hogy korábban teljesen vagy legalábbis részlegesen igazolta és jóváhagyta azokat a szovjet elnyomó intézkedéseket, amelyek Kelet-Európát érintették. A kritika annyiban jogos volt, hogy az olasz kommunisták valóban sokáig kitartottak a Moszkvához való hűség mellett. A hatvanas évek végére azonban a szoros kapcsolat lazulni kezdett, a Szovjetúnió mint társadalmi-politikai modell vonzereje a nyugati országok baloldali munkástömegeire is – amelyeknek az életkörülményei gyökeresen átalakultak – erősen lecsökkent, és az új helyzetben az 1968-as csehszlovákiai intervenciót az OKP már nem támogatta, nem helyeselte. Az ún. eurokommunizmus ideológiai nyitása pedig oda vezetett, hogy az 1970–80-as évek fordulóján a pártközi kapcsolatok majdhogynem megszakadtak.

Az Olaszországban történtek, a magyar forradalomról alkotott addigi nézetek, korábbi álláspontok átértékelése egyre inkább ingerelte a magyar vezetést. Aczél György, volt kulturális KB-titkár, a Társadalomtudományi Intézet igazgatója 1987-ben, mintegy válaszként

[318] Ld. Ghirelli 2004., a könyvet recenzálja Pankovits 2005/II.
[319] *Népszabadság* 1984. április 14. 3.
[320] Ezzel kapcsolatban ld. Vásárhelyi Miklós tanulmányának vitáját: Hegedűs B. András 1992. 108.
[321] A nyilatkozat a *Speciale Tg1* 1986. november 2-i adásában hangzott el, idézi Gerosa 1987. 7.
[322] Hegedűs B. András 1992. 108.
[323] Paolo Franchi intejúja Giancarlo Pajettaval, idézi Gerosa 1987. 25-27.

előadást tartott a római Gramsci Intézetben, ahol a forradalommal kapcsolatban a kommunista párt érdeklődői számára megfelelő történeti-ideológiai háttérként Berecz János KB-titkár ellenforradalomról szóló munkáit ajánlotta.[324] Ugyanebben az évben Lázár György magyar miniszterelnök ismét Olaszország vendége volt. A február 17-e és 19-e közötti hivatalos látogatással Magyarország biztosítani kívánta a legmagasabb szintű magyar-olasz politikai párbeszéd folyamatosságát és rendszeressé tételét. Az évfordulót övező meglehetősen erős sajtóérdeklődéshez egy aláírásgyűjtő kampány[325] is kapcsolódott, amelynek fő célja Nagy Imre rehabilitálásának első lépéseként sírjának megjelölése volt.

6) Az olasz-magyar kapcsolatok 1988-89-ben

1988. június 16-án az Emberi Jogok Magyar Ligája a párizsi Père Lachaise temetőben nemzetközi emlékünnepség keretében emlékművet állított a forradalom kivégzett vezetőinek és minden olyan mártírjának tiszteletére és emlékére, akik ismeretlen, jeltelen sírban fekszenek Magyarországon. Ugyanazon a napon, Budapesten a Nagy Imre kivégzésének 30. évfordulójára összegyűlő mintegy négyszáz tiltakozót a rendőrség még durván szétkergette, tüntetésüket feloszlatta. A francia fővárosban megtartott emlékünnepség védnökségének munkájában számos olasz politikus, közéleti ember is részt vett, így többek között Piero Fassino, Antonio Giolitti, Leo Valiani, mindketten az Olasz Szenátus tagjai, Adriano Guerra, a római Gramsci Intézet igazgatója, Claudio Martelli, Indro Montanelli, Marco Panella, az Európa Parlament képviselője, valamint Federigo Argentieri.[326]

A Magyarország iránt mutatkozó olasz érdeklődést, a parlamenti kapcsolatok bővülését jelezte az is hogy, 1988. februárjában Szűrös Mátyás olaszországi megbeszéléseket folytatott Flaminio Piccolival, az Olasz Képviselőház Külügyi Bizottságának elnökével, valamint találkozott Andreotti külügyminiszterrel és Nilde Jottival, a Képviselőház elnökével, illetve magyarországi meghívása volt az olasz miniszterelnöknek, a Szenátus és a Képviselőház elnökének, szakminisztereknek, és nem utolsó sorban a köztársasági elnöknek, aki a meghívásának eleget téve 1988. július 15-e és 19-e között látgatott Budapestre. Spadolini köztársasági elnököt fogadta Grósz Károly az MSZMP első titkára.

Fejlődésnek indultak a pártközi kapcsolatok is. 1989. februárjában az MSZMP vendégeként Budapesten járt a DC külügyi felelőse Giulio Orlando szenátor, illetve Antonio Graziani szenátor a kereszténydemokraták Kelet-Európa szakértője. Sőt a DC ugyanebben az évben megtartott országos kongresszusára egyetlen kommunista pártként meghívták az MSZMP küldöttségét. Ugyancsak javultak a kapcsolatok a kisebb pártokkal így a liberálisokkal, a köztársaságiakkal, vagy a szociáldemokratákkal.[327] Rendkívüli jelentősége volt, hogy 1989 áprilisában Budapesten tartotta 35. kongresszusát az Olasz Radikális Párt.

Az 1988-89-es magyar politikai és gazdasági reformfolyamatok és az átalakulás következtében Magyarország szinte folyamatosan, állandó jelleggel az olasz tömegkomunikációs eszközök, a sajtó érdeklődésének középpontjában állt. Elsősorban a

[324] Aczél 1956-tal kapcsolatos nézeteiről, a római útról ld. Révész 1997. 360.
[325] Ld. 210. irat.
[326] Az ismert politikusokon és közéleti személyiségeken kívül szerepet vállaltak még: Umberto Guerlini, bolognai városi tanácsos, Giovanni Negri, az Európa Parlament képviselője, Luciano Pellicani, a római „Mondoperaio" főszerkesztője, Gianpiero Cavaglia torinói egyetemi tanár, Francesca Gori, a milánói Feltrinelli Alapítvány igazgatója, Renato Mieli újságíró, Giuseppe Sacco egyetemi tanár, ld. Tetemrehívás 1988. 76-79.
[327] MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. d. 117-142 002520. Nagykövet beszámoló jelentés 1988. június 1. – 1989. május 31. közötti időszakról.

parlamenti és MSZMP KB ülések, a megalakuló különböző szervezetek, miniszterelnök választás, törvényalkotói tevékenység szerepeltek a híradásokban Magyarországgal kapcsolatban. Különösen nagy jelentőséggel bírtak a magyar történelem 1945 utáni felülvizsgálatával kapcsolatos (koncepciós perek, 1956) beszámolók, valamint azok a tudósítások, amelyek az osztrák-magyar határon lévő műszaki határzár lebontásával, a részleges szovjet csapatkivonással, az olasz radikálisok – fentiekben említett – 35. budapesti kongresszusával, az erdélyi menekültekkel, illetve az erdélyi magyar kisebbség helyzetével foglalkoztak.

1989. június 16-án Budapesten ünnepélyesen eltemették Nagy Imrét, és a forradalom többi vezetőit. A Hősök terén, a temetés előtt mintegy négyszázezer ember rótta le kegyeletét az áldozatok előtt. Az ünnepélyes budapesti újratemetések alkalmából Olaszország magas rangú, a közelgő olasz Európa parlamenti választások lázában égő küldöttséggel képviseltette magát. Az Olasz Köztársaság Budapestre akkreditált nagykövete, a szocialista Craxi, a kommunista küldöttséget vezető Occhetto – személye kifejezett kérés volt Budapesttől – Fassino, Martelli, Sergio Stanzani, Emma Bonino a politikai vonal képviseletében, Adriano Guerra és Federigo Argentieri történészek – utóbbi Vásárhelyi Miklóssal együtt érkezett a gyászszertartásra –, valamint Indro Montanelli újságíró a politizáló közéletből mind-mind olyanok, akikre így vagy úgy, de hatással volt a harminchárom esztendővel ezelőtti forradalom. Montanelli annak idején a helyszínről tudósította az olasz közvéleményt, szem- és fültanúja volt mindannak, ami azokban a napokban Budapesten történt. A szocialista Craxi és a kommunista Achille Ochetto – mindketten pártjuk nevében koszorúztak a temetésen – tehát ha akartak, sem tudtak volna elvonatkoztatni és szabadulni az aktuálpolitikától. Két nappal az Európa-parlamenti választások előtt és évtizedes vitákkal a hátuk mögött, Budapesten is tapasztalható volt a versenyfutásuk az olaszországi baloldali szavazatokért.

7) Befejezés

Az 1989-es esztendő ismét korszakos jelentőségűnek bizonyult úgy Magyarország, mint Olaszország történelmében. Magyarország számára véget ért egy harminchárom éven keresztül tartó időszak. Ez a több mint három évtized része annak az 1945-től kiépülő és 1948-ban berendezkedő kommunista diktatúrának, melynek következtében Magyarország nem tudta visszanyerni függetlenségét és szuverenitását. Az önállóság visszaszerzése csak a huszadik század vége felé, 1989-ben következett be. A végbemenő magyarországi–kelet-európai változásokkal, és a megdönthetetlennek hitt politikai rendszerek eltűntével Olaszország is jelentős változások elé érkezett. A politikában az OKP megszűntével az olaszországi politikai identitás egyik fontos összetevője roggyant meg. Az új külpolitikai kihívásokat tekintve pedig az országnak szembesülnie kellett az ország keleti határain kialakuló folyamatos polgárháborús feszültségekből adódó, eddig nem látott problémákkal: etnikai háborúkkal, illegális bevándorlással.

Olaszországban Magyarország általános megítélése a hatvanas évek közepétől kezdődően egyre kedvezőbbé vált. Az egymást váltó olasz kormányok a szocialista blokk országai közül – az általános nyugati megítéléshez hasonlóan – Magyarországot ítélték a legdemokratikusabbnak és legnyitottabbnak. A hetvenes-nyolcvanas évtizedtől kezdődően az olasz megítélés tovább javult. Minden adottá vált a kilencvenes évek elejére az intenzív gazdasági, kulturális és politikai együttműködés további fokozására, de hogy ez nem így történt, az már egy másik történet.

Iratok

1.
1944. szeptember 19.
A Szabad Magyarok Szövetsége római antifasiszta szervezet Végrehajtó Bizottságát fogadja az olasz külügyi államtitkár

Ministero degli Affari Esteri
D.G.A.F. – Uff. IV

RISERVATO – URGENTE

APPUNTO

Il Consiglio Direttivo dell'Associazione dei Liberi Ungheresi, che dovrebbe essere ricevuto in udienza da S. E. il Sottosegretario, è così composto:

László Kiss (esperto per le questioni cinematografiche)
Béla Küry[328] (ex corrispondente dell'Agenzia Telegrafica Ungherese – agenzia ufficiale).
Alexander Lénárd[329] (medico)
Julius Magyary[330] (ecclesiastico profess[ore]. all'Università Gregoriana)
Istvan Vandor (industriale)

L'Associazione, che ha lo scopo di mantenere i contatti con gli alleati e di collaborare alla liberazione dell'Ungheria, riunisce quasi tutti gli Ungheresi presenti nell'Italia liberata. Di essa parte anche il Barone Apor[331], ex Ministro d'Ungheria presso la Santa Sede, il dott. Aradi[332], ex addetto stampa della stessa Legazione presso la Santa Sede, che trovasi ora a Bari al Centro Anglo-Americano per i Balcani ove si occupa della propaganda radiofonica in lingua ungherese.

Roma, li 19 settembre 1944.

[328] Küry Bélára ld. Németh 2003. 128. – Egy Küry személye iránt végletesen elfogult, bár valóságos életrajzi adatokat is tartalmazó állambiztonsági ügynöki jelentés szerint eredetileg ösztöndíjasként került Rómába, majd a háborút átvészelve, egyfelől Apor Gábor báró volt szentszéki követ mellett dolgozott magántitkárként és a Szabad Magyarok Egyesületét szervezte, másfelől Magyary Gyula prelátus, a Római Magyar Akadémia (RMA) és a Pápai Magyar Egyházi Intézet (PMI) ideiglenes vezetője megbízásából az RMA titkári ügyeit is vitte egészen 1946 őszéig. 1947-51 között az IRO (International Refugees Organisations) nemzetközi segélyszervezet olaszországi részlegénél a magyar irodát vezette, és ennek során szoros kapcsolatban állt a PMI által a Via Giuliára befogadott segélyezési részleggel, amelyet Vajda Ferenc vezetett. Az ügynök úgy tudta, "sajnos Veress Sándort a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanárját is ő vitte disszidálásba", ld. ÁBTL 3.2.7. Cs-2/1. "Hontalanok" "Amadeo" jelentése (Róma, 1958. május 22.) 136-139.
[329] Lénárdra ld. a 151. és 152. jegyzetet.
[330] Magyary Gyula pályájára ld. Beke 2008. 450-451., Nagy Csaba 1992. 233-234., MKL VIII. 2003. 514., Németh 2002. 204., Vajay 2002. I. 430-431. – Egy állambiztonsági ügynöki jelentés szerint Magyary a legitimista mozgalom híve volt, és szoros kapcsolatban állt Habsburg Ottó, Rudolf és Róbert főhercegekkel; ennek jeleként a modenai hercegség megszűnése óta a Habsburg-dinasztia bizalmas belső köreiben tartott Estei Sas-rend priori tisztét töltötte be, ld. ÁBTL 3.2.7. Cs-2/1. "Hontalanok". "Amadeo" jelentése (Róma, 1950. május 5.) 58.– Ugyanezt megerősíti az ügynök egy későbbi jelentése is, ld. ÁBTL 3.23. MT-764/2. "Amadeo". "Amadeo" jelentése (Róma, 1958.január.) 185.
[331] Apor Gábor báró volt szentszéki követ pályájára ld. IMKSZT 1994. 445., Szegedy-Maszák Aladár 1996. I. 233., 423., Magyary 1969., Vajay 2002. I. 107-109., B. Lőrincz 1969. 18-19., Gergely 2001. 70., 1944-es tevékenységére uo. 73-74.
[332] Aradi újságírói pályájára ld. Katolikus 2002.106-107, 109., Korunk Szava 2002. 126., 133.

Association of Free Hungarians.
List of Comittee members.

1.Gabriel Apor :Former Hungarian Minister
to the Holy See.
Adress 75 Bruno Buozzi.
(formerly Martiri Fascisti)

2.Zsolt Aradi : Journalist.

3.John Boros : Confectioner
Adress 5. Viale Furio Camillo.

4. Joseph Csurgay :Hair dresser.
Adress 46 Via Ludovici Int.12.

5. Stephen Huszka :Envoy to the International
Agriculture Institut.
Adress Via Aureliana 25.

6. László Kiss : Filmexport.
Adress 61. Via Piave.

7.László Kovács D.M.[333] : Doctor.
Adress 19 Via Padova.

8. Paul Kovács : Glass technician
Adress Via Luigi Tosti 23.

9.Rudolf Kraicsovits D.M. :Dentist.
Adress 9. Via S. Valentino

10.Béla Küry : The Associations secretary
Adress 1 Via Giulia.

11. Alexander Lénárd D.M. : Doctor.
Adress Via del Babuino 48.

12. Julius Magyary :Professor of the University
Adress Via della Sagrestia 17.

13. Aurel Milloss[334] : Balett director of the Royal
Operahouse.
Adress 20 Via Mecenate.

14. Ákos Tolnay : Film writer
Adress Via Campania 59.

15. Emeric Toth[335] : Sculptor.
Adress Via Margutta 7.

16. Stephan Vándor : Director of industrial enterprises.
Adress Viale Parioli 74.

17. Joseph Vaskó : Joiner.
Adress 32 Via Sebino Int 17.

[333] Kovács László orvos életútjára ld. Burke 2009. 100-103., Galligan-Cserépfalvi 2014. 24-32.

[334] A 20. század második felében az olasz táncművészet meghatározó egyénisége Milloss Aurél (1906-1988) volt, Bartók Béla *A csodálatos mandarin*jának első koreográfusa és táncosa, ekkoriban a milánói Scala balettmestere. Értékes dokumentumhagyatékát a velencei Fondazione Cini őrzi, munkásságára ld. Veroli 1996., Koegler 1977. 485-486

[335] Amerigo Tot legújabb életrajzát ld. Nemes Péter 2014.

A vörössel aláhúzott nevek az ötös bizottság tagjai.

ASDMAE-AP-31-45-b-37

2.
1945. március 12.

A Vatikánból kapott információ szerint Angelo Rotta nuncius jól van, továbbra is Budapesten tartózkodik, ahová hamarosan megérkeznek az angol és az amerikai ellenőrző bizottság tagjai

Ministero degli Affari Esteri
D.G.A.P.-UFF.VII^{0} – SANTA SEDE

ON.PRESIDENZA DEL CONSIGLIO
-Gabinetto-
R.MINISTERO DELL'INTERNO
Dir. Gen. dei Culti
D.G.A.P. – UFFICIO IV ^{o}

Roma, addi 12 Mar 1945.]

Ogetto Nunzio Apostolico in Ungheria.

Si trascrive, per opportuna informazione, quanto ha riferito in data 2 corrente l'Ambasciata d'Italia presso la Santa Sede in merito all'argomento in oggetto:

„Mi è stato detto in Vaticano che Monsignor Rotta[336], Nunzio in Ungheria, del quale si è avuta notizia che è salvo ed è in buona salute, si trova sempre a Budapest, dove nel frattempo sarebbe giunta la Commissione inglese di controllo e dove tra breve giungerebbe anche quella degli Stati Uniti."

Zoppi[337]

ASDMAE-AP-31-1945-b-37

[336] Rotta pályájára ld. Beke 1994., Gergely 2001. 60., Szabó 2001. 379
[337] Vittorio Zoppi, előbb a Politikai Osztály vezetője, majd a Külügyminisztérium főtitkára

3.
1945. június 23.
A szentszéki olasz nagykövetség jelenti, hogy Angelo Rotta budapesti nuncius már Iszambulban van, és jön vissza Rómába

Roma, addi 23. giu[gno] 1945.

Mons. Angelo Rotta.

(Riferimento) Telespresso di questo Ministero n. 14/05317/C in data 18 aprile u.s.

A seguito del telespresso suindicato al trascrive, per opportuna informazione, quanto ha riferito l'Ambasciata d'Italia presso la Santa Sede in data 19 corrente, in merito al Nunzio Apostolico a Budapest:

„Mi viene riferito che Mons. Rotta, Nunzio Apostolico in Ungheria trovasi tuttora ad Istambul in attesa di poter far ritorno a Roma. Sembrerebbe che l'ultimo incidente il quale attualmente impedisca a Mons. Rotta di poter partire sia causato dal fatto che le autorità russe non gli rimettono ancora il passaporto adducendo di averlo smarrito."

Zoppi

ASDMAE-AP-31-1945-b-37

4.

1945. december 26.

Niszkács[338] László követségi titkár jelenti a központnak, hogy Pietro Quaroni[339] moszkvai olasz nagykövet közölte vele: Olaszország hajlandó fölvenni a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, de kérdezi, melyik fél forduljon a szovjetekhez?

(dec.26). Jelentés a moszkvai olasz nagykövettel folytatott beszélgetésről.

A moszkvai olasz nagykövet Quaroni közölte velem, hogy Olaszország hajlandó felvenni [a] diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, annál is inkább, mivel azok sohasem szakadtak meg tulajdonképpen a két ország között.

Mint bevezetőt elmondotta, hogy a Bucarestben [sic!] járt magyar kereskedelmi bizottság vezetője[340] közölte az ottani olasz ügyvivővel Magyarország szándékát a diplomáciai kapcsolatok újjáfelvételéről [sic!]. A bucaresti olasz ügyvivő jelentést tett az ügyről és az olasz kormány Quaroni urat bízta meg [az] ügy elintézésére [sic!]. Quaroni nagykövet megkért engem, hogy közöljem az olasz kormány szándékát a magyar kormánnyal és tudjam meg, mi a helyzet: kell-e fordulni a szovjet kormányhoz engedélyért vagy jelenteni neki az ügyet. Kinek kell kérni, Olaszországnak vagy Magyarországnak, vagy talán mindkét országnak.

Közölte velem továbbá, hogy az olasz kormány megbízta annak idején Wittmar[341] urat (a volt b[uda]pesti olasz követség sajtóattachéját) az ügyek intézésével nem hivatalos formában. De Wittmar és Rossi[342] között nézeteltérések támadtak s ezt a SZEB[343] felhasználta arra, hogy a megadott engedélyt visszavonja.

Moszkva, 1945. dec[ember]. 26.

Niszkács köv.titkár

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b/1945 (6 d.)

[338] Niszkács pályájára ld. DMB 1997. B 431.
[339] Quaroni pályafutására ld. DMB A 158., továbbá Arcidiacono 1990. 93-121.
[340] A neves nemzetközi jogász, Nékám Sándor bukaresti küldetésére ld. Balogh Sándor 1995. 549., Lipcsey 1999. 230-231., pályájára ld. még ÚMÉL IV. 2002. 1021.
[341] Helyesen Widmar. A fiumei születésű Antonio Widmar a követségi sajtóattasé munkaköre mellett széleskörű műfordítói tevékenységet fejtett ki, a *Nyugat*ban publikált (Vidmar Antal néven) és Babits Mihály baráti köréhez tartozott. A fasiszta rendszer bukásakor létrehozta az új miniszterelnökhöz, Pietro Badoglio tábornokhoz csatlakozó budapesti olaszok képviseletét, és emellett a svéd követségen az olasz érdekvédelem adminisztrációját vezette. A frissen szerveződő magyar kommunista rendőrség látókörébe is belekerült, így személyes szerencséjének tekinthető, hogy a márciusban kiutasított diplomatákkal együtt ő is Isztambulon át visszakerült Olaszországba. Később Japánban szolgált szintén sajtóattaséként. Pályájára ld. Loria 2005. 122-127., Fried 2001.
[342] Rossira ld. 13. jegyzet.
[343] A magyarországi SZEB-re ld. Szakács-Zinner 1977. 32-38., SZEB JK 2003., Földesi 1995.

5.
1945. december 29.

Niszkács köv. titkár nyílt távirata a központnak, melyben közli, hogy Olaszország hajlandó felvenni a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal, de választ kér, hogy ezügyben kinek kell a szovjet kormányhoz fordulnia

5. oszt. szám: 15
1945.

Miniszter Úr
Sebestyén o. főnök úr[344]
Politikai Osztály
Elnöki Osztály
Protokol
Sajtó-osztály

Nyílt-távirat

MOSZKVA, 1945. dec. 26, 18.35 órakor.

Külügyminisztériumnak, BUDAPEST

A moszkvai olasz nagykövet közölte velem, hogy Olaszország hajlandó felvenni [a] diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. Kérdés, kell-e fordulni a szovjet kormányhoz, illetve SZEB-hez engedélyért, vagy jelenteni, kinek kell kérni, Magyarországnak, vagy Olaszországnak, vagy mindkét országnak. Választ kérek.

Niszkács RN 39

1945. dec. 29.[345]

[Balszélen ceruzával ráírva:]
Miniszter úr utasítását közöltem Heltai[346] tan. úrral
XII/29.
[olvashatatlan aláírás]

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b/1945 (6 d.)

[344] Sebestyén pályájára ld. IMKSZT 1994. 480-481., Nagy Ferenc 1990 I. 291., 441., Károlyi 2003. 756.
[345] A táviratot három nappal később, december 29-én átmásolták és erre vezették rá a miniszteri utasítást. – A kapcsolatfelvétel részleteire ld. még Réti 1996.
[346] Heltai György pályájára ld. Fülöp-Sipos 1998. 282., Károlyi 2003. 750.

6.
[1945. december 29.]
A Politikai Osztály választávirata: Niszkács közölje a moszkvai olasz nagykövettel, hogy Olaszország jegyzékben jelezze a SZEB-nek a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozó szándékát

Magyar Külügyminisztérium Távirat Moszkva.
Politikai osztály Niszkács
33. 131/pol. -1945.]

RN 39 számú táviratra közölje a moszkvai olasz nagykövettel, hogy Olaszország a magyarországi Szeb-hez intézendő jegyzékében fejezze ki szándékát a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozólag.

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b/1945 (6 d.)

7.
1946. január 22.
A Magyar Külügyminisztérium Szóbeli Jegyzéke a SZEB-hez egy Olaszországba küldendő, a hadifoglyok hazatelepítésével és az elhurcolt javakkal foglalkozó állandó magyar misszió ügyében

Szövetséges Ellenörzö Bizottságnak
Budapest

Szóbeli Jegyzék.

Hivatkozással a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségének magyarországi követsége 847. sz. jegyzékére, a Magyar Külügyminisztérium t[isztelet]tel ertesiti a SZEB-et, hogy az olaszországi magyar érdekek, az ott-tartózkodó, repatriálandó hadifoglyok és az elhurcolt javakkal kapcsolatos ügyek, hivatalos magyar misszió olaszországi kiküldését teszik szükségessé.

A Magyar Kormány ezért t[isztelet]tel kéri a SZEB hozzájárulását ahhoz, hogy addig is, amig Magyarország és Olaszország között a diplomáciai kapcsolat felvétetik, állandó jellegü hivatalos missziót küldhessen 0laszországba annál is inkább, mivel a moszkvai olasz nagykövet útján a Magyar Kormány tudomására jutott, hogy az olasz kormány is nagy súlyt helyezne egy magyarországi olasz misszió felállítására és várja a SZE3 ehhez történö hozzájárulását.

I.17.

Rubido Zichy[347]

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b-30044/1946 (16.d.)

[347] Rubido Zichy Iványra ld. Szegedy-Maszák Aladár 1996. II. 389.

8.
1946. március 1.
Az olasz külügyminisztérium Giulio Pirro ügyvéd kérdésére hivatalosan kijelenti, hogy mivel Magyarország és az Olasz Királyság nem álltak egymással hadiállapotban, így a magyar állampolgárok nem tekinthetők ellenségnek

a)

Ministero degli Affari Esteri n/I5/07062/803
D.C.A.P. Uff.IV

APPUNTO PER IL S[ervizio].A[ffari].P[rivati]

In risposto all'appunto n. 5104/373 del 21 febbraio u.s si ha il pregio di far presente che lo stato di guerra non è mai esistito fra l'Ungheria e il Regno d'Italia e quindi i cittadini ungheresi non possono essere considerati sudditi nemici.

Roma, li 1^0 Marzo 1946.

b)

Ministero degli Affari Esteri 05104/373
S.A.P. – POS. 95468

APPUNTO PER LA DIR.GEN.AFFARI POLITICI

Si è rivolto a questo Servizio Affari Privati l'avv. Giulio Pirro chiedendo di poter conoscere, ai fini dell'eventuale acquisto della cittadinanza italiana per naturalizzazione da parte di un cittadino ungherese, se i cittadini ungheresi siano considerati in base alla nostra legge di guerra come sudditi nemici dello Stato Italiano.

Si prega codesta Direzione generale di voler cortesemente porre in grado questo Servizio di corrispondere possibilmente alla richiesta del predetto avvocato.

Roma, li 21 FEB. 1946.

[olvashatatlan aláírás]

ASDMAE-AP-46-50-b-2

9.
1946. március 14.

Magyary Gyula teológiai tanár mint a Római Magyar Intézet ideiglenes inspektora beszámol Keresztury Dezső vallás és közoktatásügyi miniszternek erőfeszítéseiről, hogy újraindítsa a Római Magyar Akadémia működését, a pénzhiányról, az egyetemi magyar tanítás helyzetéről, új magyar szervezetek alakulásáról, továbbá ideiglenes intézkedéseket kér a működés fenntarthatósága érdekében

Másolat.[348]

Római Magyar Intézet.
Olaszországi Magyar Kultúrintézet
Róma-Via Giulia N. l.
Telefono: 52-052
11/1946.

Róma, 1946. március 14.

Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

Ma egy éve kértem meg Debrecenben az akkori közoktatásügyi miniszter urat, gróf Teleki Gézát[349], hogy gondoskodjék az elhagyott Római Magyar Akadémiáról. Mint a csatolt másolatból[350] kitűnik, melynek eredetijét 1945. decemberben beküldtem a Minisztériumba, engem bízott meg a Kultuszkormány az ügyek ideiglenes vezetésével. Hogy úgy a Minisztérium hozzám intézett kérdéseire válaszoljak, mint az Intézet további sorsát ecseteljem, alábbiakban teszek tisztelettel jelentést.

Mivel semmi válasz nem érkezett azon kérdésemre, hogy mikor jönnek ki az 1945/46. évi ösztöndíjasok, viszont a Ház fenntartási költségei az árak állandó emelkedésével tartanak, hogy el ne hagyja az Intézetet régi, kipróbált személyzetünk s ki ne kapcsolják a villanyt, vizet, gázt és telefont, kénytelen voltam a felmondásokat – melyről csatolt előbbi jelentésem szól – tárgytalanítani és nevezett intézményekkel <u>további félévre,</u>[351] megfelelő béremelés mellett szerződést kötni. Így is nagyon nehéz a ház pénzügyeit egyensúlyban tartani, mert igazi lakbéreket, mint adómentes külföldi kultúrintézmény nem szedhetünk, csak "bútorhasználati díjra" kell szorítkoznunk, különben elvesztjük adómentességünket és több lenne az adó – a ház különleges helyzetének elvi feladása mellett – mint a bevételek. Tiszteletteljes előterjesztésem az lenne, hogy az itteni svéd követség[352] utalhatna az Intézetnek, ha a Magyar Kormány Stockholmban a megfelelő lépéseket megtenné, egy kb. 500.000 lírányi, egyszeri rendkívüli segélyt, mint ahogy az itt maradt és svéd szolgálatban álló külügyi tisztviselőinket is fizetik. Evvel egy évre teljesen biztosítva lennénk s az értékes, történelmi palotát[353] úgy tudnám karban tartatni, mint ahogy ez szükséges lenne.

Állandóan érdeklődik az olasz Külügyminisztérium, a közoktatásügy, de különösen az

[348] Az irat egy 1953. augusztus 11-én készült másolatban maradt fenn.
[349] Teleki Géza gróf pályájára ld. Nagy Ferenc 1990 I. 420-421. Szabó 2001. 400.
[350] A csatolmányok jelenleg nincsenek meg.
[351] Most és mindig minden szövegközi kiemelés az eredetiben.
[352] 1943 óta a svéd követség látta el a magyar érdekek védelmét Olaszországban.
[353] A Palazzo Falconieri építészettörténetére ld. Hetényi 1998., sorsára Csorba 2003. 222

Egyetem, hogy mi van és mi lesz Genthon[354] prof. tanszékével és az annyira kívánatos magyar nyelvi lektorátussal. Mivel utóbbi tényleg nagyon sürgős, hisz' feltűnően sokan kívánnak úgy a Tudományegyetemen, mint az Akadémián magyarul tanulni, tisztelettel azt az előterjesztést teszem, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium nevezze ki Zingarelll Italoné sz. Dr. phil. Szalay Karolát[355] magyar lektornak, aki már az 1944/45. év folyamán is tanított szívességből az akkori ideiglenes lektor, Dr. Dénes Gergely mellett. Dénes dr. távozása óta egyáltalán nincs magyar nyelvi oktatás. Ha ezen kinevezést sürgönyileg megkapnám, még be tudnánk a II. félévre állítani a magyar nyelvtanfolyamokat az Egyetemen és az Akadémián.

Az Intézet kulturális működése – sajnos – minimális. Április 1-től fogva többször áll majd dísztermünk saját rendelkezésünkre is, attól kezdve kívánunk tudományos és művészeti előadásokat rendezni az Akadémia égisze alatt. Az Intézetben megalakult (ideiglenes addig, míg Budapestről is meg nem kapják a jóváhagyást) az "Olaszországi Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete". Alakulásuk előtt kikérték az angol-amerikai megszálló hatóságok és az olasz Belügyminisztérium engedélyét. Az alakulás tényleg szükséges volt, hogy az itt tanuló egyetemi ifjúság érdekeit maga vehesse kezébe, mint ahogy ezt más nemzetek fiai is teszik. Alapszabály-tervezetüket tisztelettel csatolom. – A március 15-iki ünnepély rendezését az Akadémián a "Római Szabad Magyarok Egyesülete"[356] vállalta az ittlévő csekélyszámú egyetemi hallgató közreműködésével. (A "Szabad Magyarok Egyesülete" Magyarország német megszállásának idején alakult az angol-amerikai katonai és rendőri hatóságok jóváhagyásával. Ez a forma megfelel az Olaszországban mindenütt megalakult "Comitato Nazionale di Liberazione"-nak, mely bizottságokat az Olaszországban lakó más nemzetiségek is megalakították. Székhelye az Akadémián van.)

Miután látom, hogy úgy az új igazgató és munkatársai, mint az ösztöndíjasok kijövetele késedelmet szenved, nem is sürgethetem ezen ideiglenes és csupán hazafiságból vállalt megbízatásom alóli felmentésemet, mint ezt csatolt előterjesztésemben tettem. Viszont azonban mivel úgy egyetemi, mint egyetemi tanácsi és ügyvédi elfoglaltságom legfőbb időmet igénybe veszi, kérném újból nagy tisztelettel Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter Urat, hogy az akadémiai adminisztrációs ügyek elintézésére mellém – éppen oly ideiglenes minőségben, mint amilyenben én vagyok, valakit kiküldeni méltóztassék, aki esetleg egy néhány havi fizetését előre megkaphatná még otthon, hogy kihozhassa magával. Decemberben voltam bátor dr. Badal Máriát (Budapest, XII. Zsámbéki u 17.) erre az ideiglenes megbízatásra megemlíteni, aki folyó évre szintén pályázott római ösztöndíjra, akit 1943. évi római archeológiái munkájáért Calza[357] professzor kitűnően minősített.

Teleki miniszter úr rendelkezése értelmében akadémiai munkámért az Intézetben lakhatom. Mivel azonban az egyetlen Borromini-lakosztályon kívül, melynek napos részébe a könyvtár költözött, semmi más hely számomra nem volt, nevezett lakás rideg, udvari szobáját csak iroda- és fogadóhelységnek használtam az elmúlt 11 hónapban, anélkül, hogy előbbi lakásom felmondtam volna. Kérnék azért – esetleg – sürgönyileg felhatalmazást, hogy a volt Luttor-féle egyházi intézeti igazgatói lakásba költözhessem addig is, míg ezen állás sorsáról nem történik végleges döntés. Ezen esetben rövid úton felmondhatnék a Mons. Luttor[358] által oda

[354] Genthon István pályájára ld. MTA tagjai 2003. I. 405., ÚMÉL II. 2001. 966.
[355] Szalay Karola, a híres balettművész 1941-46 között Olaszországban élt és dolgozott, ld. MSZL 1994. 721., Koegler 1977. 675., Szegedy-Maszák Aladár II. 442.
[356] Ld. az 1. dokumentumot.
[357] Calza, Guido (1888-1946) régész, egyetemi tanár, az ostiai ásatások felügyelője, ld. Treccani III. 327.
[358] Luttorra ld. Németh 2002. 197., Gergely 2001. 60., Csorba 1998/I. 76., 91., Némethy 2003. 30., Vajay 2002. I. 428-429. MKL VIII. 2003. 207. – Luttor egyházi pályáján a püspöki méltóságig nem jutott el, de hogy közel állt hozzá, bizonyítja külügyi személyi anyagában egy életrajzi vázlat, amelynek zárómondata így szól:

telepített Veronese[359] ügyvédnek, aki a legkevesebbet és azt is legrosszabban fizető lakóm a házban, akivel a legtöbb kellemetlenségem van.

Fenti jelentésem kegyes tudomásulvételét és a szükséges intézkedések megtételét kérve maradok
Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter Urnak
a legmélyebb tisztelettel:
Dr. Magyary Gyula[360] s.k.
egyetemi tanár, rótai ügyvéd,
a Római Magyar Intézet ideigl. inspektora.
.
A hivatalos másolat hiteléül:
Budapest, 1953. augusztus 11.
TÜK vezető.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/C-00125/10-1953 (3 d.)

"püspökké való kinevezése a legszélesebb körben kelt őszinte örömet". Ez a dokumentum emellett – az 1938-ban Magyarországon megrendezett Eucharisztikus Világkongresszus, illetve a pápai legátus (a későbbi XII. Pius pápa) szereplése kapcsán – arra is tartalmaz utalást, miért is működtek olyan olajozottan Luttor vatikáni kapcsolatai: "és nem titok, hogy Pacelli Jenő Magyarországról szóló ismereteit, melyeket emlékezetes beszédeiben annyiszor tárt föl, jelentős részben a Rómában közkedvelt magyar Monsignore információinak köszönhette", ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Luttor Ferenc szolgálati tábázata és életrajzi össszefoglaló.

[359] Vittorio Veronese az olasz Actio Cattolica egyik, komoly nemzetközi karriert befutó vezetője volt, ld. Lui... 1969. 777-778.

[360] Magyary Gyula pályájára ld. Beke 2008. 450-451., Nagy Csaba 1992. 233-234., MKL VIII. 2003. 514., Németh 2002. 204., Vajay 2002. I. 430-431. – Egy állambiztonsági ügynöki jelentés szerint Magyary a legitimista mozgalom híve volt, és szoros kapcsolatban állt Habsburg Ottó, Rudolf és Róbert főhercegekkel; ennek jeleként a modenai hercegség megszűnése óta a Habsburg-dinasztia bizalmas belső köreiben tartott Estei Sas-rend priori tisztét töltötte be, ld. ÁBTL 3.2.7. Cs-2/1. "Hontalanok". "Amadeo" jelentése (Róma, 1950. május 5.) 58.– Ugyanezt megerősíti az ügynök egy későbbi jelentése is, ld. ÁBTL 3.23. MT-764/2. "Amadeo". "Amadeo" jelentése (Róma, 1958.január.) 185.

10.
1946. április 21.
A rómia zsidó hitközség elnöke javasolja az olasz külügyminiszternek, hogy tüntesse ki Szász Viktort, a magyar követség konzuli tanácsosát az üldözött zsidók mentésében tanúsított bátor helytállásáért

COMUNITÀ ISRAELITICA DI ROMA

Roma, 21 Aprile 1946.
Lungotevere Cenci (Tempio)

A S.E. IL MINISTRO DEGLI ESTERI

ROMA

Durante il doloroso periodo della dominazione fascista e nazi-fascista, il Consigliere consolare della Legazione di Ungheria, Cav. Uff. VITTORIO SZASZ,[361] ha messo molto spesso a repentaglio la sua vita e la sua carriera per salvare ebrei e non ebrei.

Li ha ospitati presso la Legazione; ha fornito loro falsi documenti, permessi per viaggi transatlantici, li ha aiutati in ogni modo con denaro e con utili consigli, ha ottenuto permessi di espatrio, ordini di scarcerazione; ha compiuto infinencoraggiosamente quanto altri più pavidi non hanno osato. Abbiamo in atti documentazioni in proposito per le quali il riconoscimento da parte del nostro organo dirigente „Unione delle Comunità che lo Szasz ha provveduto centinaia di carte d'identità ungheresi per profughi ebrei e ne ha salvato 17 nel marzo 1944 dal carcere e di conseguenza dalle Fosse Ardeatine.[362]

Abbiamo anche una bella lettera dall'American Joint Distribution Committee che elogia lo Szasz per il suo operato ed un rapporto del P. Marie Benoit du Bourg d'Irè, o.f.m. cap., Collège International Saint Laurent de Brindes – V. Sicilia 159 – Roma.

[361] MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Szász Viktor szolgálati táblázata. – Szász Viktor konzuli igazgatósági tanácsos (Sommer családnevét 1936-ban magyarosíttatta) 1924 óta dolgozott Rómában – a követek jöttek-mentek, de ő végig maradt. Római magyar körökben akkoriban úgy tudták, ennek az volt oka, hogy egykor Horthy Miklós mellett szolgált az osztrák-magyar haditengerészetnél (így többek között az otrantói csatában), és ezirányú érdemeiért kapta római kinevezését még a huszas években. (Cicutti Lajos – Sász Viktor személyes ismerőse – szíves közlése.) Külügyi személy lapján valóban szerepel, hogy a császári és királyi haditengerészetnél töltötte katonaidejét, tengerész zászlós rangban, egészen 1918. október 31-ig. – Szászt 1945 decemberében a római látogatáson tartózkodó Mindszenty József esztergomi érsek is fogadta, ld. Németh 2004. 169. – Szászról ld. legújabban Csorba 2013.

[362] 1944. március 23-án a németek megszállta Rómában a partizánok belevágtak pár kézigránátot egy csapatszállító teherautóba a Via Rasellán. 32 katona halt meg azonnal (és még egy sebesült, pár nap múlva), így Adolf Hitler kiadta a parancsot: minden német halottért bosszúból tíz olasz áldozatnak kell elpusztulnia. Ám nem volt ennyi „gyanús" a börtönökben, így az utcáról is fogdosták az embereket. Végül még túl is teljesítették a parancsot: 335 főt szedtek össze, köztük 75 zsidó származású olasz állampolgárt. Kihajtották őket a város déli szélére, az Ardeába vezető út menti, természetes cementtartalmú üregekhez (*Fosse Ardeatine*), ahol kíméletlenül főbelőtték valamennyiüket, majd berobbantották a barlangokat. A háború múltával azután az új Olaszország legfontosabb antifasiszta emlékhelyét alakították ki a Fosse Ardeatine dombkatlanában. Bár Szász Viktor számos magyar származású zsidót kihozott a börtönből, mégis volt magyar áldozata a kegyetlen vérengzésnek: Kereszti Sándor – mert valószínűleg róla nem tudták, hogy az üldözöttekhez tartozik. Minderre ld. Csorba 2003. 224-225

Riteniamo che sarebbe opportuno da parte dell' E.V. un riconoscimento di questa opera e Le facciamo rispettosa e calorosa domanda perchè sia accordata allo Szasz una onorificenza cavalleresca che valga a premiare moralmente una così coraggiosa e disinteressata attività.

Siamo certi che la nostra richiesta troverà benevola accoglienza presso l'E.V. e Le porgiamo anticipati ringraziamenti.

IL PRESIDENTE
(Vitale Milano)

ASDMAE-AP-46-50-b-2

11.
1946. június 26.
Pödör László miniszteri osztálytanácsos jelentése az olaszországi külügyi helyzetet és javakat felülvizsgáló ideiglenes bizottság munkájáról és tapasztalatairól

Pődör László[363]
miniszteri o. tanácsos

Bolgár követ úr
Sebestyén követ úr
Politikai osztály
Elnöki osztály
Költségvetési osztály
Protocole
Sajtóosztály

Jelentés
az Olaszországba utazott magyar misszió utazásáról és munkájáról.
1946. június 26.

I.

A Külügyminiszter Úr 2668/1. -1946. számú megbízása alapján Papp Álmos miniszteri titkár és Orbán Pál[364] miniszteri segédtitkár kíséretében folyó évi május 3.-án útra keltem Olaszországba, hogy az idézett számú megbízásban foglaltak alapján felülvizsgáljam az Olaszországban működött magyar külképviseleti hatóságok pénztárkészletét, irattárát, könyveit és egyéb ingóságait, a megóvásukra szükségesnek mutatkozó intézkedéseket megtegyem s egyúttal ellenőrizzem az Olaszországban tartózkodott külügyminisztériumi tisztviselők és alkalmazottak működését s ezek tekintetében a helyszínen szerzett tapasztalatok alapján az elengedhetetlenül szükséges intézkedéseket saját hatáskörömben megtegyem.

Tisztelettel jelentem, hogy Bécsbe érkezésünk után utunk továbbfolytatása elé többféle akadály tornyosult. Így kiderült, hogy az Allied Force Permit (amelyre mint hivatalos missziónak azért volt szükségünk, mert Olaszországban a megszálló hatalom Anglia s hozzájárulása nélkül, elvben, az Olaszországba való beutazás törvénytelen) részint az angol katonai szervek szándékosnak látszó bürokratikus huzavonái miatt rendkívül nehezen szerezhető meg, másrészt pedig azért, mert a bécsi félhivatalos olasz képviselet elégnek vélte az olasz külügyminisztérium beutazási engedélyét

[363] Pődör pályájára ld. Kertész 1997. 497-498., Nagy Ferenc 1990 I. 421., ÚMÉL V. 2004. 451-452.
[364] A delegáció másik két tagjáról a londoni követ küldött információt: eszerint Papp Álmos "Pődör külügyminisztériumi kabinetfőnök barátja, kommunista, antiszemita, bizalomgerjesztő személyiség", míg a "népi szocialista" ("*demosociale*") Orbán Pálról azt tartják: "a szovjet Kormány informátora", ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1. Bartolomeo Migone (London, 1946. augusztus 21) – Renato Prunasnak. – Orbán pályájára ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Orbán Pál szolgálati táblázata. – Külügyi személyi aktája szerint állásáról 1947. szeptember 27-én mondott le, ld. uo.

utunk továbbfolytatásához s amikor az angolok Casertán[365] keresztül a római belügyminisztériumhoz fordultak, ez ismételten azt közölte velük, hogy utazásunkról semmi tudomása sincs. Végül is a Külügyminiszter Úr visszahívó táviratának kelte előtt két nappal közöltük a katonai misszió politikai osztályvezetőjével, hogy kiutazásunk meghiúsulását a részükről felmerült politikai aggályoknak tulajdonítjuk, ezt sajnálattal vesszük tudomásul s hazatérünk jelentéstételre, s csak e határozott fellépés eredményeként kaptuk meg néhány nap múlva az Allied Force Permit-et.

Bécsből repülőgépen utaztunk tovább s a rossz időjárási viszonyok következtében május 22-től 25-ig tartott az utunk, miközben négy napig Münchenben kellett időznünk a Brenneren való átrepülés egy ízbeni sikertelen megkísérlése után. Rómában a követségre mentünk s ott az I. emeleten a követi lakás épen maradt részében helyezkedtünk el.

Megérkezésünket azonnal közöltük Lagerberg[366] római svéd követtel, aki a magyar érdekvédelmet Olaszországban ellátja. Hétfőn, május 27.-én, Papp Álmos titkár kíséretében felkerestem s a rendkívül szívélyes hangnemben lefolyt beszélgetés során a Miniszter Úr nevében melegen megköszöntem a svédeknek s elsősorban neki a magyar érdekek védelmében kifejtett eddigi munkásságukat.

Megismertetett Westerberg attachéval és Thorson titkárnővel, a magyar ügyek referenseivel. Kérésünkre megígérte, hogy bemutat bennünket a római külügyminisztériumban.

A bemutatkozás június 1-én történt meg.

Cittadini[367] követ, a Ceremoniale vezetője, fogadott bennünket. A kölcsönös udvariassági formulák és üdvözlések után átvezetett bennünket a politikai osztály vezetőjéhez, Zoppi követhez, aki behívatta Conti tanácsost és hosszabb beszélgetést folytatott velünk.

Magyar-olasz viszony

Zoppi követ még a beszélgetés elején teljesen sua sponte leszögezte, hogy a Rómában maradó magyar hazatelepítési megbízottat ők a maguk részéről diplomáciai megbízottként fogják tekinteni. Ugyanezt kérik a Budapestre küldendő Assettati[368] követségi tanácsos részére is, akit Fabiani követségi titkár fog kísérni. Más oldalról értesültünk, hogy Budapestre van kiszemelve Di Franco irodaigazgató is, akinek kiküldetése azonban Assettati

Magyarországra jövő

ellenzése miatt egyelőre még nem biztos és lehetséges, hogy

[365] Caserta városában működött a megszálló szövetséges csapatok főparancsnoksága.
[366] Lagerberg pályájára ld. SBL 1977-79. 55-57.
[367] Gian Gaspare Cittadini Cesi pályájára ld. WHO 1958. 269.
[368] Assettati ld. WHO 1958. 127.

olasz misszió

személyétől eltekintenek, visszaemlékezve Di Franco Budapestről 1941-ben történt eltávozásának kellemetlen mellékkörülményeire.[369]

Assettati

Assettati tanácsost feleségével együtt meghívtam a követségre vacsorára. Személyében értelmes, nagy gyakorlatú régi külügyi tisztviselőt ismertem meg, aki magyar- és kelet-európai szimpátiái miatt saját maga kérte Budapestre való kiküldetését, bár tisztában van ennek minden nehézségével. Véleményünk szerint jó szolgálatot tehet a magyar-olasz kapcsolatok újraélesztése ügyének s egyénisége alkalmassá teszi arra, hogy a budapesti diplomáciai kar és főképpen a szovjet követség tagjaival megtalálja a kellő hangot. Azt kérte tőlünk, hogy reciprocitás alapján oldjuk meg a Róma-Budapest közötti közvetlen érintkezést oly módon, hogy ők rendelkezésünkre bocsátják Róma–Bécs közötti futárszolgálatukat, mi pedig vállaljuk a Budapest–Bécs közötti szolgálatot. Közöltem vele azt, hogy nekünk egyelőre Béccsel futárszolgálatunk nincs, azonban mindenesetre tudjuk biztosítani a postának Bécsbe való eljuttatását és egyúttal azt, hogy erről hazatérésem után azonnal jelentést fogok tenni. Erre ezúttal hívom fel az illetékes ügyosztály figyelmét azzal, hogy a mi számunkra rendkívül fontos ennek az alkalomnak a megragadása annál is inkább, mert mint a tapasztalatokból ki fog derülni, az olaszországi olasz és magyar körök teljesen tájékozatlanul állanak a magyar belviszonyokkal szemben és mind a sajtóban, mind a magyar és olasz közvéleményben a legferdébb nézetek alakulnak ki rólunk.

Róma-Budapest közötti futárszolgálat kérdése

Sajtótájékoztatás

Assettatival átbeszéltük az olasz és magyar külképviseleti szervek elhelyezésének kérdését s biztosított arról, hogy a külügyminisztérium minden tőle telhetőt meg fog tenni a tekintetben, hogy a magyar delegáció tagjai régi lakbérű lakást kapjanak (3-500.000 líra lakásonként) fizetése nélkül. Egyben arra kért, hogy Budapesten igyekezzünk az ő lakásgondjaikat valami módon megoldani, amire kellő fenntartással természetesen ígéretet tettem.

Lakáskérdés

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/a-28/Pol/Res-1946. (1d)

[369] Oscarre Di Franco életútjáról érdekes adalék az a magánlevele, amelyet egy ismeretlen báróhoz (feltehetően Carlo de Ferrariis Salzano báróhoz, korábbi hivatali főnökéhez) intézett arról, hogy mi történt vele a háború idején. Hiába volt 1920 óta budapesti lakos, az olasz követség dolgozója, a *Corriere della Sera* tudósítója: a németek letartóztatták, Mauthausenbe deportálták, majd a salòi fasiszta rezsim tartotta fogva a lumezzanei táborban – és onnan került végül vissza Rómába. Újabb budapesti kinevezéséhez kért segítséget, méghizzá sikerrel, ld. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-37/Prot. res/1946. [Oscarre] Di Franco (Róma, 1946. július 8.) – [Carlo de Ferrariis Salzano?] bárónak. – Giorgio Perlasca említi egy minisztériumi beadványában, hogy szerepet játszott Di Franco megmenekítésében, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.10. Miscellanea. Giorgio Perlasca (Milano, 1945. október 18.) – Carlo de Ferrariis Salzanónak.

12.
1946. július 2.
Papp Álmos miniszteri titkár jelentése a svéd követség élén bekövetkező változásról

1959 /1946. szám
GYÖNGYÖSI JÁNOS úrnak
magyar külügyminiszter
Budapest

Róma, 1946. július hó 2-án.
Tárgy: A római svéd követ leváltása

Úgy értesültem, hogy Lagerberg svéd követet, aki jelenleg az olaszországi magyar érdekek védelmét is ellátja, visszahívták.

Utódja Günter volt svéd külügyminiszter[370] lenne, mintegy jutalomként a legnehezebb időkben, a háború alatt kifejtett munkásságáért.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-j Olasz-5/f-2632pol-1946.] (12.d)

[370] Helyesen Günther, pályájára ld. SBL 1977-79. 642-648.

13.
1946. július 5.
Külügyi feljegyzés és egyes osztályok véleménye az Olaszországban lévő magyar javak helyzetére és felhasználására vonatkozóan

A külügyminisztérium 20.937/2.–1946, 22.425/2–1946. 1738/1 és 1731/1–1946. számú ügyirataiból már ismeretes, hogy az 1944. év folyamán Olaszországban honvédelmi célokra bevásárlásokat folytatott a honvédelmi minisztériumnak egy bizottsága. Az összeomlás után a bizottság által felvásárolt anyagok és a fennmaradt pénzkészletek Olaszországban maradtak s azokról Puy ezredes[371], a delegáció volt tagja, a római svéd követség, továbbá Szász Viktor konzuli igazgatási tanácsos kimerítő jelentéseket tettek. E beszámolók anyagát és a jelenlegi helyzetet a pénzügyminisztérium Külföldre Vitt Magyar Javak osztálya 131.435/1946. számú mellékelt ügyiratában átfogóan ismerteti.

Ismeretes továbbá, hogy a honvédelmi minisztérium 331.000/26. Eln. Agi. Főcsf.–1946. sz. átiratában állást foglalt az Olaszországban lévő eme honvédségi pénzekből eredő líra összegek követségi ellátmányként való felhasználásával szemben.

A honvédelmi minisztérium ezen átiratában közölte a Küm-el, hogy a szóbanlévő anyag és pénzkészletek hazaszállítása céljából Almásy Pál altábornagyot[372] szándékozik Rómába küldeni. Az üggyel kapcsolatban Nyárádi államtitkár elutazása előtt felkérte a KHJ. osztályt, hogy intézzen jegyzéket az angol politikai misszióhoz, melyben kéri, hogy 2 tagú bizottság utazhasson Rómába az említett lírakövetelések és anyagok felderítése és a hazahozatal iránti intézkedések céljából.

A KHJ. osztály ezt a tervet a Rómából a közelmúltban hazatért Pődör László kabinetfőnökkel folytatott megbeszélés folytán elejtette. Pődör véleménye szerint ugyanis a szóbanlévő anyagok és pénzkövetelések a honvédelmi minisztériumtól származnak és az ügy természeténél fogva kitennők magunkat annak, a veszélynek, hogy az angol kormány, amely feltehetőleg nem bír hivatalos tudomással azok létezéséről, esetleg lefoglalná azokat. Így célravezetőbb lenne, ha a szóbanlévő 2 tagú bizottság minden különösebb hivatalos jelleg nélkül a SZEB-től szerzendő kiutazási engedély birtokában utazna Bécsbe és onnan határátlépési engedéllyel folytatná útját Olaszország felé. Az anyagok hazaszállítása terén teendő lépések a bizottság munkája alapján a helyszínen megfontolandók. (Az anyagok részletes felsorolása a pénzügyminisztérium csatolt 131.435/1946. számú ügyiratában).[373]

A külügyminisztérium állásfoglalása lenne szükséges továbbá, hogy részt kíván-e venni a

[371] Puj (a jelentésben Puy) Jenő alezredesről egy amerikai jelentést ismertető olasz dokumentum úgy ír, hogy minden jel szerint a magyar hírszerző szolgálat ügynöke volt, és a Mussolini-féle fasiszta szociális köztársasági kormányhoz akkreditált Szabó László tábornok asszisztenseként szolgált Bellaggióban. Bukaresti katonai attasé korában a román titkosszolgálattal is kapcsolatban állt. Többen úgy tudják, fizetett ügynök, akinek van egy jól ellátott rejtekhelye Milánóban. Közepes intellektus, de ravasz ember, aki ügyesen titkolja infromációit. Tagja volt a nyilaskeresztes pártnak. Elvált, olasz mennyasszonya van, Itáliában akar maradni, így most tagadja, hogy náci vagy nácibarát lett volna, vagy hogy ilyen kapcsolatai lennének. El akarja hitetni, hogy a szövetségesekkel tart és gyűlöli a németeket, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.2. Spionaggio. Segreto. Ogetto: Agenti ungheresi e sospetti arrivati recentemente a Roma. (.é.h.n.n.) – Egy másik jelentés szerint ekkoriban a Svéd Követség magyar érdekvédelmi osztályán dolgozott, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.2. Spionaggio. Verdiani (Róma, 1946. május 31.) – az olasz Belügyminisztériumnak

[372] Almásy Pál altábornagy pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár I. 406.

[373] Nincs csatolva.

delegációban, melynek egyik tagja nyilvánvalóan a honvédelmi minisztérium említett kiküldöttje lenne, másik tagját pedig esetleg a pénzügyminisztérium adná.

A t. kb. költségvetési osztály állásfoglalására is szükség lenne az említett líra-követelések követségi ellátmánnyá [sic!] való felhasználása tekintetében. Ez a kérdés a honvédelmi minisztériummal elvileg már a delegáció elindulása előtt tisztázandó lenne.

Budapest, 1946. július 5.
[olvashatatlan aláírások]

Az útlevél-osztály hozzászólása:

Nincs akadálya annak, hogy az Útlevél-osztály a szakminiszter (lehetőleg a pénzügyminiszter) sajátkezű aláírásával ellátott szakvélemény vagy ehelyett a Külügyminiszter Úr aláírása mellett megkérje a szóbanforgó bizottság számára a SZEB engedélyét, de ehhez először is tudni kellene, ki lenne Almásy altb. mellett a másik delegátus és a delegátusoknak be kellene nyújtani kész útlevelüket, fényképeiket és ki kellene tölteni kérdőíveket.

A jelenlegi rendszer mellett Bécsben kérhetnek az ottani olasz missziótól vízumot, hacsak addig nem kezdi meg működését a b[uda]pesti olasz misszió.[374] Az ausztriai átutazáshoz – a budapesti Szeb engedélyén kívül – elegendő lenne a francia átutazási engedély, ha a Brenneren át utaznak.

VII.19. [olvashatatlan aláírás]

A költségvetési osztály rendkívül aggályosnak tartja, hogy a honvédelmi minisztérium katonai kiküldötteivel kívánja a hadianyag szállítások liquidálását lebonyolítani. Ismerve az olaszok általánosan igen méltánytalan magatartását, az ügyek rendezését csak a rendes diplomáciai viszony felvétele után kellene erélyes fellépéssel először és elvileg tisztáztatni, aztán pedig csak polgári, illetőleg kereskedelmi vonalon – esetleg egy kereskedelmi szerződés keretében, biztosítani az anyagokat, azok átcserélését és a líraösszegek felszabadítását. – Nyitva marad az a kérdés, hogy ezek az összegek hogyan transzferáltassanak? – A költségvetési osztály igen kétségesnek tartja, hogy ezek a majdan szabad számlán jóváírt összegek, külföldre utalhatók lesznek. – Szükségesnek látszik, hogy ebben az értelemben a honvédelmi miniszter felvilágosíttassék és a honvédkincstár tulajdonát képező javak elmozdítása tekintetében a legnagyobb óvatosságra figyelmeztessék.

Ezzel az ügyiratot a T. gazdaságpolitikai osztályhoz irányítjuk.

Budapest, 1946. VII. 30.
Kibédy[375]

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-46/pol/res/1946.

[374] Kézzel írott megjegyzés a margón: „Angol engedély is kell a beutazáshoz. 7. 25."
[375] A költségvetési osztály véleménye kézírással van rávezetve a lapra, az íráskép alapján az aláíró Kibédy Albert kézvonása.

14.
1946. július 21.
Az olasz sajtó hírül adja, hogy a Szovjetunió nem ellenzi, ha Magyarország fölveszi a diplomáciai kapcsolatokat Olaszországgal és megindítják az árucsereforgalmat

Fordítás.

Melléklet a 1155/1946. számhoz.

"L' Italia Nuova" 1946. július 21.

Az olasz-magyar kapcsolatok újrafelvétele.

London, 20 (éjjel).

(Reuter) A budapesti rádió közli, hogy Siridov[376] [sic!], a szövetséges hatalmak ellenőrző bizottságának helyettes elnöke Magyarországon memorandumot nyújtott át Nagy Ferenc[377] miniszterelnöknek, amelyben kijelenti, hogy az Ellenőrző Bizottság semmi tekintetben nem akadályozza meg, hogy Magyarország újra felvegye a diplomáciai összeköttetést Olaszország, Románia és Bulgáriával, valamint a spanyol köztársaság számkivetett kormányával.

Magyarország – állapítja meg az emlékirat – Olaszországgal árucsereforgalmat is létesíthet.

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b-1946 (6 d.)

[376] Helyesen Szviridov, pályájára ld. Izsák-Kun 1994 103. – A magyarországi SZEB elnöke Kliment Jefremovics Vorosilov marsall volt, de őt 1946 márciusában visszarendelték a Szovjetunióba, így etttől kezdve mindvégig Szviridov vezette a bizottságot, helyettes elnöki minőségében, ld. SZEB JK 2003. 12
[377] Nagy Ferenc pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár I. 418.

15.
1946. augusztus 3.
Mihalkovics János miniszteri osztályfőnök "pro domo" feljegyzése az Olaszországban lévő magyar javak felderítésének és hazahozatalának lehetőségeiről

Pro domo:

A SZEB hozzájárult ahhoz, hogy a diplomáciai kapcsolatot felvegyük Olaszországgal. Ezzel összefüggésben kintlevőségünk felderítése és árucsere egyezmény megkötésének előkészítése céljából a kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter kéttagú delegáció kiküldését tervezi Olaszországba és eziránt a külügyminiszterhez intézett 32342/1946. II. fö. sz. alatti átirata szerint (az itteni 4827/1-1946 számú iratokból megállapíthatólag) már javaslatot is tett a Minisztertanácsnak. A delegáció tagjai Kibédy Albert külügyminiszteri tanácsos és a kereskedelem- és szövetkezetügyi tárca részéről dr. Wrublovszky András keresk. és szövetkezetügyi min. s. titkár lennének.

Tekintettel az Olaszországban levő magyar javak (anyag és követelés) túlnyomólag védelmi jellegére és a Szövetséges Hatalmaknak az ilyen természetű javakra vonatkozó álláspontjára, – amely a békeszerződésben is kifejezésre fog jutni – végül az olaszoknak hasonló esetekben tanúsított, méltánylást nem ismerő magatartására,[378] a javak visszaszerzése körül a legóvatosabb eljárást kellene megkísérelni, mert különben javaink lefoglaltatnak.

A javakkal kapcsolatos kérdések helyszínen való tanulmányozásával és esetleg a kezdeti intézkedések megtételével a fentiekre való tekintettel aggályosnak látszik egy külön bizottság megbízása és kiküldése. A most említett feladat elvégzését a fenti delegációra kellene bízni, amely, ha szükséges, később kibővíthető lenne a honvédelmi érdekek képviselőjével. A diplomáciai kapcsolatok felvételének bevárása nem volna célirányos.

Kibédy Albert kiküldetése iránt a Küm. intézkedik. Viszont a honvédelmi minisztérium leszerelése iránt a pénzügyminisztériumot kérjük fel az intézkedés megtételére.

Budapest, 1946. augusztus 3.

Dr. Mihalkovics

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-46/res/1946

[378] Erre a körülményre több korabeli irat figyelmeztet.

16.
1946. augusztus 14.
Papp Álmos miniszteri titkár, ideiglenes római megbízott jelenti, hogy szintén ideiglenes és hivatalos olasz diplomáciai misszió indul Budapestre

1305/1946. szám
GYÖNGYÖSI JÁNOS[379] úrnak
magyar külügyminiszter
Budapest

Róma, 1946. augusztus hó 14-én.
Tárgy: A budapesti olasz misszió elindulása.
Előirat:957/1946.sz.jel.

Tisztelettel jelentem, hogy a budapesti olasz misszió Assettati köv.tan. vezetésével előreláthatólag folyó hó 24., vagy 25-én indul el állomáshelyére.

Assettati köv[etségi]. tan[ácsos]. oly értelmű utasítást kapott, jelentse be a Miniszter Úrnak, hogy miután ma már semmi akadálya nincs a diplomáciai kapcsolatok felvételének (olasz részről már régóta nincs, tekintve, hogy a Mc Millan-féle deklaráció[380] értelmében Olaszországnak már 1945 utolsó negyede óta szabadságában áll bármely állammal felvenni a diplomáciai kapcsolatokat), olasz részről örömmel üdvözölnék a követségek kölcsönös felállítását.

Az eljárás technikai részét tekintve olasz részről javasolnák az olasz-osztrák és olasz-görög sémát, ahol a már meglévő missziók alakultak át követséggé egy ügyvivő kinevezésével, ez utóbbi vezetése alatt. Amennyiben a magyar kormány e javaslatot elfogadná, Assettati vonatkozó jelentése után utasítást kapna, hogy notifikáltassa saját magát, mint ügyvivőt.

Assettati köv[etségi]. tan[ácsos]. és beosztottjainak várható érkezéséről táviratilag fogok jelenteni, amint az elutazás végleges időpontjáról tájékoztatnak.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-k Olaszország-4/b-1946 (6 d.)

[379] Gyöngyösi János pályájára ld. Bölöny 1992. 301., Horváth 2005. 283., Károlyi 2003. 749
[380] Ld. 27. jegyzet.

17.
1946. július 29.
Dr. Orbán Pál miniszteri segédtitkár beszámol az olasz sajtó helyzetéről és pénzt kér a sajtófigyelés megszervezésére

991/1946. szám
GYÖNGYÖSI JÁNOS úrnak
magyar külügyminiszter
Budapest

Mellékelve :lapkivágatok.[381]

Általános sajtójelentés.

Rómában jelenleg 27 napilap jelenik meg. Egész Itáliában ennek sokszorosa. A sajtótermékek ilymérvű elburjánzása a teljes sajtószabadságnak tulajdonítható. A politikai pártokon kívül, amelyeknek egy vagy több szócsöve van, sok az úgynevezett független sajtóorganum, ezenkívül pedig rengeteg a két oldalon megjelenő boulevard-lap. Ezek üzleti alapon használják ki az eseménydús időket és a szenzációra éhes olvasóközönséget.

A politikai pártok szócsövei a következők:
Olasz kommunista párt: Unità
Szocialista párt: Avanti
Keresztény demokrata párt: Il Popolo
Partito d'Azione: L'Italia Libera (a volt partizánok lapja, Parri szerkesztésében)
A monarchisták lapja: Giornale della Sera
Partito repubblicano: Voce repubblicana
A liberális párt lapja: Risorgimento Liberale
A monarchistákkal szimpatizáló lap: Il Tempo

A független napilapok közül a legfontosabbak az Il Tempo és az Il Nuovo Giornale d'Italia.

Példányszám tekintetében a legelterjedtebb napilap a Giornale della Sera, mely állítólag 250.000 példányban jelenik meg. Utána következik a Tempo kb. 220.000 példánnyal.

Az olasz napisajtóra jellemző az igen gazdag és színes híranyagon kivül a szenvedélyes hangú polemizálás, úgy belpolitikai, mint külpolitikai kérdésekben.

A napisajtó elég sok magyarvonatkozású hírt közöl, főleg rövid cikkekben. Elég gyakoriak azonban a magyarországi események bővebb kommentárjai is. A híranyagot szinte kizárólag a nyugati hírszolgálati irodák nyújtják. Igen gyakran jelennek meg azonban, forrás megjelölése nélkül, egyszerűen Budapestről keltezett hírek. Utóbbiak szinte kivétel nélkül nélkülözik a valóságalapot és számunkra kedvezőtlen beállításúak.

Két héttel ezelőtt felkerestem a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetőjét, aki kérdésemre elmondotta, hogy a sajtószabadság a lehető legnagyobb, minden újságíró azt ír, amit akar. Az egyetlen szankció az utólagos elkobzás. Erre eddig egy esetben került sor, amikor a választási

[381] A mellékeletek hiányoznak.

kampány alatt De Gasperi miniszterelnököt[382] meztelen táncosnőnek megrajzolva közölte le az egyik római vicclap.

A sajtófőnök minden nap tart sajtófogadást, amelyen igen szép számmal jelennek meg a lapok képviselői. Látogatásom utáni napon bejelentette az újságíróknak megérkezésünket[383] és tudomásukra hozta, hogy bármikor szívesen állunk felvilágosításokkal rendelkezésükre. Mindmáig azonban senki sem keresett fel.

A sajtóteendők elvégzésére feltétlenül szükségünk lenne anyagra és pénzre. Mostani anyagi körülményeink között az olasz sajtó figyelemmel kísérése is a legnagyobb nehézségekbe ütközik. A magyar vonatkozású sajtókivágatok ára egy hónapra 1.500. - líra. A napilapok ára példányonként 5. - líra, a folyóiratoké 50-80 líra, hetilapoké 10-12, a képeslapoké 50-80-100 líra.

Mivel folyó évi július havára anyagi ellátmányt nem kaptunk, ezt a munkát is kénytelenek vagyunk szüneteltetni.[384]

Véleményem szerint a Magyarországra nézve kellemetlen sajtóhangok nagy része a tájékozatlanságnak és a helytelen információnak tulajdonítható. Ezt csupán az újságírókkal és a hírszolgálati irodák vezetőivel való közvetlen érintkezéssel és baráti kapcsolatok elmélyítésével lehetne ellensúlyozni. Ennek a munkának az ellátása kb. havi 200 USA dollárt igényelne. Szükségesnek tartom még megjegyezni, hogy a római Szovjet Nagykövetség első titkára, Gorcskoff a fenti működés mielőbbi elkezdését igen kívánatosnak tartja.

Anyag elhelyezése – úgy hír, mint cikkanyag – nem nehéz és nem kerül pénzbe.

A fentiek alapján tisztelettel javasolom a következőket:

1. Sajtóalap engedélyezését és kiutalását, mely nélkül aktív sajtótevékenység teljesen lehetetlen.

2. Tisztelettel kérek futár útján politikai, gazdasági, kulturális és egyéb hírösszefoglalókat, olyanformán összeállítva, hogy az úton eltöltött pár hét alatt ne veszítsék el az aktuálitásukat.

3. Kész cikkeket, melyek elhelyezése az olasz periodikus sajtóorgánumokban kívánatos és lehetséges.

4. A magyar sajtótermékek rendszeres megküldését felhasználás céljából.

Mellékelten tisztelettel felterjesztem a május havi magyar vonatkozású cikkek lapkivágatait.

Dr Orbán Pál
miniszteri s. titkár.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-5/c-119/pol/res-1946 (10 d.)

---

[382] Alcide De Gasperi pályájára ld. DBI 1988. 79-117., Horváth 2005. 138., továbbá a kereszténydemokrácia De Gasperi-korszakára Pankovits 1996. 106-114.

[383] A Pödör László vezette ideiglenes felülvizsgáló bizottság két tagja, Papp Álmos és Orbán Pál Rómában maradtak mint „hazatelepítési misszió", de valójában már azzal a feladattal, hogy újraindítsák a követség működését.

[384] Az aktára följegyzett *Pro domo*-t aláíró Dr. Keszthelyi szerint „A sajtóosztály sajnálattal jegyzi meg, hogy fenti bajon segíteni nem tud, amennyiben a sajtóalap szűkre szabott volta erre nem ad módot."

18.
1946. szeptember 3.
Papp Álmos miniszteri titkár jelentése a béketárgyalások híreinek fogadtatására az olasz közvéleményben

1/pol. – 1946.
GYÖNGYÖSI JÁNOS
magyar külügyminiszter úrnak
Budapest

Róma,1946. szeptember 3.

Tárgy: Az olasz béketervezet, és a béketárgyalások.

Az olasz közvéleményt a „Giro d'Italia"-n[385] kívül az Olaszországgal kötendő békeszerződés foglalkoztatta a legjobban az elmúlt hetekben. Az általános hangulatot két szóban lehetne összefoglalni: kétségbeesett gúny, vagy inkább gúnyos kétségbeesés.

A békeszerződés-tervezettel kapcsolatban a négy külügyminisztert előszeretettel aposztrofálják a „négy filantróp"-nak, vagy a „bölcsek"-nek. Az Olaszországgal szemben támasztott jóvátételi igényekre nézve („a mi mindennapi követeléseink") pedig kétségtelenül kitűnik a fizetni nem tudás és nem akarás.

Az olasz közvélemény a legérzékenyebben a Franciaországnak ítélt Briga és Tenda kerületek elcsatolására reagált. E két kis járás elvesztése a lapok rajzai szerint az Olaszországot ábrázoló női alak végtagjainak levágását jelenti.

Déltirol megtartását, mint magától értetődőt könyvelik el. Isztria és Trieszt kérdésében az elvi természetű felháborodás és tiltakozás mellett megtalálható a belátás is, hogy a nagyhatalmi érdekösszeütközésnek a javasolt megoldása igen nagy előnyöket és lüktető életet hozhat a városnak. Trieszt nemzetközisége mellesleg elérhetővé tenné az olaszok számára a válást, a házasságok felbontását. – Megjegyzem, hogy a június 2-i választások és államforma feletti népszavazás alkalmával a köztársaság egyik sloganja éppen az volt, hogy "a köztársaság meghozza a válást". Miután ez eddig nem következett be és esetleg nem is fog megtörténni, marad Trieszt.

Dodekanezosz elvesztése kevésbé érinti az olaszokat. Inkább csak a szigetek katonai berendezéseibe invesztált összegek elvesztését sajnálják. A gyarmatokra nézve pedig erősen remélik, hogy nagy részüket annakidején vissza fogják kapni.

A párisi tárgyalások megindulásakor a hangulat sokkal nyugodtabb, optimistább volt. A tárgyalások lefolyása, az újabb és újabb jóvátételi követelések azonban nagyon kiábrándították az olaszokat. A tárgyalásokkal kapcsolatban kezdenek olyan felfedezéseket tenni, amilyenekre mi 1920-ban és 1946-ban egyaránt rájöttünk. Így pl. az olasz külügyminisztériumba a tárgyalásokról befutott bizalmas belső tájékoztató szerint a béketárgyalásokra kiküldött delegátusok 26 %-a nem tudja még ma sem, hol fekszik Trieszt, 60 %-a -pedig Brigával és Tendával kapcsolatban nincs tisztában azzal, hogy ezek földrajzi vagy etnográfiai fogalmak.

Nem lehet azonban azt állítani, hogy valamilyen revizionista gondolat kialakulóban volna

[385] Nevezetes, több szakaszos kerékpáros körverseny Olaszországban, melyet 1909 óta rendeznek meg.

már. A kétségbeesett gúny túlságosan passzív valami, semhogy egy ilyen aktivitásra képes legyen. A kormány legutóbbi komor hadjárata a súlyos órákban való nemzeti összefogás érdekében már azt is sejtteti, hogy a békeszerződések az eddig közölteken túlmenően is hátrányosak lehetnek.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-11/j-2628 pol-1946. (16. d.)

19.
1946. szeptember 12.
Minisztériumközi értekezlet az Olaszországban lévő magyar vagyontárgyak és valutakövetelések visszerzésével kapcsolatos problémákról és teendőkről

Magyar Pénzügyminisztérium, külföldre vitt magyar javak ügyosztálya.

Feljegyzés
az Olaszországban lévő magyar vagyontárgyak és valutakövetelések tárgyában a pénzügyminisztérium K.V.M.J.[386] ügyosztályán 1946. szeptember 12-én megtartott értekezletről.

Jelen voltak:
a külügyminisztérium részéről: dr. Mihalkovics János min. osztályfönök (K. H. J. ügyosztály), dr. Zichy Chykán Móric min. titkár.

a honvédelmi minisztérium részéről: Nagy Mihály ezredes.

a pénzügyminisztérium részéről: dr. Csikszenthy Rezső min. osztálytanácsos, dr. Lőcsey Ernő pü. fogalmazó (K.V.M. J. ügyosztály); dr. Máthé Jenő min. titkár (I/A. és költségvetési osztály részéről); dr. Dömös Lajos min. titkár (: IV/C.oszt. részéről)

Magyar Nemzeti Bank részéről: Csáky Miklós főellenőr.

Dr. Lőcsey ismerteti a pénzügyminisztérium 132. 061/1946. kvmj. sz. ügyirata alapján az Olaszországban lévő magyar javakról készült feljegyzést.

Nagy ezredes a feljegyzéshez hozzáfűzi, hogy az abban foglaltakon kívül még több anyagról is tudomása van a honvédelmi minisztériumnak, így pl. néhány repülőgépről is.

Dr. Csikszenthy osztálytanácsos felkérésére dr. Zichy Chykán titkár közli, hogy az Olaszországban lévő magyar javakkal kapcsolatos kérdések rendezésére egy bizottságot szándékoztak kiküldeni, melynek tagjai Kibédy Albert min. osztálytanácsos, Vrublovszky András min. titkár, Csonka Béla ezredes és Csáky Miklós főellenőr lennének. Kibédy – bár a minisztertanács nem járult hozzá kiküldetéséhez – már kiutazott Olaszországba, eddig azonban jelentés még nem érkezett tőle. Egyébként Kibédy utasítást kapott, hogy addig, amíg a bizottság többi tagja nem érkezik meg, maradjon jelenlegi tartózkodási helyén. Vrublovszky András titkár és Csonka Béla ezredes ma utazott el és Csáky Miklós a Magyar Nemzeti Bank képviseletében a közeljövőben szándékozik utánuk utazni. Javasolja, hogy a nevezettek által küldendő jelentések annak idején az összes érdekelt tárcáknak küldessenek meg. Egyébként a leghelyesebbnek tartaná, ha szóban lévő ügy további tárgyalását függőben tartanák addig, míg a kiküldöttek visszatérnek, és összefoglaló jelentésüket megteszik, mert végleges állásfoglalásról addig úgysem lehet szó.

Dr. Máthé titkár helyesli dr. Zichy Chykán elgondolását. Előzetes tájékoztatásul azonban közli, hogy a költségvetési előirányzat 300 millió forint deficitet mutat és ezért az

[386] Külföldre Vitt Magyar Javak.

olaszországi javakból esetleg jutó részesedés az egyes tárcák előirányzatába be fog számíttatni.

Megjelentek ezt a közlést tudomásul veszik.

Dr. Csikszenthy osztálytanácsos megjegyzi, hogy a jelenlévő dr**.** Zichy Chykán közlése szerint az olaszországi javakról készült feljegyzésben említett és a Magiara céggel[387] szemben fennálló 3 millió líra követelés a Mávag. cég javára már elszámolást nyert s így a Mávag. az elszámolásra felhívandó lenne.

Csáky főellenőr felhívja az értekezlet figyelmét az olaszországi inflációs jelenségekre, melynek következtében ottani készpénzköveteléseink lassan elértéktelenednek.

A pénzügyminisztérium költségvetési, IV/C. és K.V.M.J. ügyosztályainak képviselői a lira inflációs jelenségére is való tekintettel a következő javaslatot terjesztik az értekezlet elé a szóban lévő magyar készpénzkövetelések lehetőleg sürgős felhasználására vonatkozólag:

1) Egyenlíttessék ki a szóbanlévő készpénzkövetelésből a magyar kormánynak a svéd kormánnyal szemben fennálló és a háború folyamán az olaszországi magyar érdekvédelemmel kapcsolatban előállott 325.000 svéd korona tartozása.

2) A szóbanlévő összegből megfelelő részt [sic!] tartalékoltassék az Olaszországban lévő hazaszállításra váró javak és személyek hazaszállításával kapcsolatban előreláthatólag felmerülő költségekre.

3) Nemesvaluta tartalékunkat megóvandó egyelőre csak a szóbanlévő összegekből fedeztessék az olaszországi külképviseletünk fenntartási költsége.

4) Szóbanlévő összegből nyerjenek kielégítést a magyar állammal szemben esetleg fennálló, egyenlőre még nem ismert összegű olasz követelések.

Az értekezlet az előterjesztett javaslatot magáévá teszi, azonban szükségesnek tartja, hogy a kintlévő bizottság erről megfelelő tájékoztatást kapjon. Továbbá sürgősen jelentést kellene kérni a bizottságtól arra vonatkozólag, hogy az Olaszországban lévő javak és személyek hazaszállításának költségei előreláthatólag milyen összeget tesznek majd ki, azonkívül Olaszország részéről állanak-e fent Magyarországgal szemben különböző pénzkövetelési igények, s ha igen, kinek a részéről, milyen alapon és összegben.

Dr. Zichy Chykán titkár közli, hogy értesülése szerint a szóban lévő pénzkövetelések további sorsát illetően az ügyben elsősorban érdekelt honvédelmi minisztérium már tárgyalásokat folytatott Gordon Ferenc[388] volt pénzügyminiszterrel, a pénzügyminisztérium költségvetési osztályának vezetőjével és a Gazdasági Főtanáccsal.

Nagy ezredes kijelenti, hogy erről neki nincs tudomása és az ügyben még tájékozódnia kell. Nincs továbbá tudomása arról, hogy a honvédelmi minisztérium képviseletében Olaszországba utazott Csonka Béla ezredes milyen utasítást kapott a honvédelmi minisztérium illetékes osztályától. Ezért érdemben a pénzügyminisztérium által fentebb előterjesztett javaslatához esetleges módosító indítványát csak az előzmények felderítése után

[387] Ebben az olasz cégben a magyar államnak anyagi részesedése volt.
[388] Gordon pályájára ld. Kertész 1997. 497.

tudja majd megtenni.

Nagy ezredes közlésének tudomásulvétele után az értekezlet végétért.

Budapest, 1946. szeptember 13.

dr. Csikszenthy s. k.
miniszteri osztálytanácsos.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-46/pol/res/1946

20.
1946. szeptember 12.
Papp Álmos miniszteri titkár beszámol a Rónai Sándor kereskedelmi miniszter olaszországi utazása körüli bonyodalmakról és a tervezett kereskedelmi egyeménnyel kapcsolatos olasz várakozásokról

11/biz. –1946
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak
Budapest

Róma, 1946. szeptember 12.

Tárgy: Magyar-olasz gazdasági kapcsolatok. Rónai miniszter úr[389] olaszországi útja.
Hiv. szám: 251. sz. távirati rendelet, l629. és 1713. táv. jelentés

Szigorúan bizalmas

Egy olasz hírügynökség jelentése alapján tudomást szereztem arról, hogy Rónai kereskedelmi miniszter úr kereskedelmi szerződés megkötésére Olaszországba szándékozik utazni. 1629. sz. távirati jelentésemben e tárgyban megfelelő utasításokat kértem a Miniszter Úrtól. Valószínűleg e jelentésemet keresztezve érkezett a Miniszter Úr 251. sz. távirati rendelete, melyben először egy három tagú bizottság, majd röviddel rá Rónai miniszter úr vezetése alatt egy sokkal számosabb bizottság leutazását közölte velem. Egyéb hivatalos utasítás hiányában magánúton, majd a Palazzo Chigi[390] útján sikerült csak a bizottság összetételét megtudnom.

A Miniszter Úr említett távirati rendeletének vétele után – és mert ugyanakkor a Palazzo Chigi gazdasági ügyosztálya ugyanezen ügyben bizonyos felvilágosítást kért tőlem, – felkerestem az olasz külügyminisztérium gazdasági osztályának vezetőjét, Grazzi követet és a magyar alosztály vezetőjét, Natali főkonzult. A külügyminisztériumban már ott feküdt Coppini bécsi olasz ügyvivőnek a Miniszter Úr 251. sz. távirati rendeletével majdnem teljesen azonos szövegű távirati jelentése.

Natali főkonzul megmutatta nekem annak a választáviratnak [a] fogalmazványát, melyet még aznap küldtek. el Coppinihez Rónai miniszter úr útja tárgyában. A távirati rendelet szerint az olasz |kormány örömmel és megelégedéssel látná Rónai miniszter úr római útját, feltéve, ha a gazdasági kapcsolatok felvételére és árucsere forgalmi (esetleg fizetési is) egyezmény megkötésére irányuló előkészítő tárgyalások megfelelő eredménnyel járnának. E nélkül a miniszter úr látogatása eredménytelen lenne, pusztán udvariassági látogatásra pedig "egyelőre túl nagy a nyári meleg", volt az olasz diplomata megjegyzése. Az volt a kétségtelen benyomásom, hogy Rónai miniszter úr útját és meghívatását általunk erősen forszírozottnak tartja.

Megjegyeztem, hogy sajtóközleményekből és a Miniszter Úr távirati rendeletéből kitűnőleg, amit egyébként magánértesüléseim is alátámasztanak, a miniszterlátogatás ötlete olasz részről

[389] Rónai pályájára ld. Bölöny 1992. 377-378., Szeredi 1984. 278-290., Rákosi 1997. 586., Izsák-Kun 1994 i.m 41.
[390] A reneszánsz bankárcsalád egykori római palotája a századfordulón az Osztrák-Magyar Monarchia quirináli követségének, majd 1916-1961 között az olasz külügyminisztérium, azóta pedig az olasz miniszterelnökség székhelye.

ered. Erre mutat a távirati rendelet utolsó mondata, mely egy olasz küldöttség budapesti útjáról szól, és amely küldöttség vezetője tudtommal Campilli külkereskedelmi miniszter[391] lett volna. Campilli miniszter budapesti útját augusztus hó folyamán az olasz sajtó több ízben is közölte. Ha Rónai miniszter úr olaszországi útjára nézve – amire beszélgetés közben céloztak, – eddig hivatalos olasz meghívás nem is történt, ugyanúgy nem történt magyar részről, tudtommal, az említett sajtóközlemények megjelenésének időpontjáig sem meghívás Campilli miniszter úr és bizottsága részére. Teljesen osztottam nézetüket, hogy a miniszteri látogatásnak megfelelő eredménye kell, hogy legyen, amit éppen a hamarosan érkező háromtagú gazdasági bizottság tárgyalásai fognak előkészíteni. Ez után természetesen nyitva áll az út, hogy milyen módon történjék az esetleg hamarosan tető alá hozható egyezmény aláírása.

Kénytelen voltam az olasz urak előtt a kérdést kissé élesebben megvilágítani, miután előzőleg, bár nagyon udvarias formában, néhány ironikus megjegyzést kellett végighallgatnom a "nyári melegről" és Rónai miniszter úr útjának célszerűtlen voltáról, hacsak a miniszter úr "nem hoz a zsebében több száz, vagy ezer waggon olajat és benzint". Nehogy olasz részről az olasz bizottság sajtóban is beharangozott útjának télre való halasztásában udvariatlan gesztust és helyette Rónai miniszter úr beugrását lássák egy kéjutazásra, megemlítettem, hogy Campilli miniszter eddig magyarországi útjáról az Olaszországban tartózkodó magyar hivatalos kiküldöttek és külkereskedelmi megbízott helyett csupán egy Glausius[392] nevű szélhámossal (l[ásd]. 2 és 5/biz. -1946 sz. jelentéseimet) tárgyalt. Még Glausius tárgyalásai kezdetén felhívtam a figyelmet arra, Glausiusnak erre hivatalos megbízása nincsen. Erről egyébként egy ízben jegyzőkönyv is vétetett fel (1[ásd]. Bartha külkereskedelmi megbízott 13/1946 sz. jelentését), a Palazzo Chigiben pedig erre vonatkozó kérdésre szóbeli felvilágosítást adtam. Az olajra és benzinre történt célzás azzal áll összefüggésben, hogy, mint megtudtam, Glausius nagyobb mennyiségű olajszállításra is tett ajánlatot különböző olasz hatóságoknál és magánszemélyeknél.

Másnap megbeszélés szerint újból felkerestem Grazzi követet, hogy a kereskedelmi tárgyalások menetét és Rónai miniszter úr útjának időpontját megbeszéljük. Grazzi követ az olasz kormány álláspontját a már előbb jelentett módon megismételte, bővebben fejtegetve, hogy Olaszország nehéz helyzetében megfelelő tárgyalási alapot kell először találni. Nagy kedvezményeket nyújtani (pl. nagyobb összegű hitelkeretet biztosítani) nem tudnak, a tárgyalások kiindulópontja csak a szigorú árucsereforgalom lehet. Hangsúlyozta, hogy olasz miniszter és olasz bizottság budapesti útjáról nem tud, erre nézve olasz részről semminemű kezdeményezés nem történt, csak Coppini bécsi jelentéséből és közlésemből értesült, hogy a magyar kormány szívesen lát a tél folyamán egy olasz bizottságot Budapesten. Tekintettel azonban a távoli időpontra és a közben lefolytatandó kereskedelmi tárgyalásokra, az olasz bizottság útjáról ma még konkrétan beszélni nem lehet. Még a bizottság útjának a célja sem egész világos, ha Rónai miniszter úr olaszországi útja sikeresen fejezi be a tárgyalásokat, hacsak nem udvariassági útról lesz csupán szó. Erre azonban később fognak visszatérni.

Összegezve a beszélgetéseket és más oldalról nyert értesüléseimet: Az olasz kormánynak igen kívánatos volna egy megfelelő kereskedelmi szerződés Magyarországgal. Nem annyira az idei gazdasági év miatt, mint inkább a következő évekre szólóan, miért is a szerződést több évre kívánnák kötni, lehetőleg a mai, részükre előnyösebb helyzet alapul vételével. Ezt az előnyüket talán a valónál nagyobbnak érzik számos magyar hivatalos és magánszemély

[391] Pietro Campillire ld. IDC 1946. 57-58., ASP 1955. 68-59.

[392] Glausius vagy Klausius Pál, kereskedő, minden jel szerint úgy igyekezett kihasználni az olasz kereskedelem érdeklődését a magyar piac iránt, hogy hivatalos magyar küldöttnek adta ki magát..

illetéktelen áru ajánlatai folytán, amit ha nem is vesznek ma már komolyan, mégis azt a benyomást kelti, mintha hajlandók volnánk minden nélkülözhető értékes cikkünket (olajat, benzint, paraffint, dohányt, stb.) felajánlani az olaszoknak, csakhogy egyes cikkeket (szerszámgép, gyümölcs, selyem, stb.), amiből amúgy is megfelelő mennyiségek állnak exportra rendelkezésre, megkaphassunk. Olasz részről igen örülnének, ha a nekik szükséges egy-két kiviteli cikkünket egy-két árucikkben mutatkozó feleslegükért biztosítani tudnák, anélkül, hogy nagyobb egyezmény keretében egyes nem elsőrangú fontosságú cikkeket is át kellene venniök. Még előnyösebb volna az olaszok számára, ha ezt az állapotot évekre rögzíteni tudnák. Ennek dacára, tekintettel Olaszország gazdasági nehézségeinek várható növekedésére, bizonyosra vehető, hogy olasz részről egy több évre kötendő árucsereforgalmi egyezményt a vázoltnál részükre kedvezőtlenebb feltételek mellett is szívesen fogadnának**.**

A fentiek alapján tisztelettel kérem a Miniszter Urat, méltóztassék Rónai miniszter úr figyelmét az olaszországi útja körül támadt bonyodalmakra felhívni. Kívánatos volna, ha Rónai miniszter úr elutazását mindaddig függőben tartaná, amíg a szakértők az említett háromtagú bizottság, (Rublovszky,[393] Csonka, és Csáky urak) itteni tárgyalásai után a helyzet egy egyezmény megkötésére megnyugtatóan előkészítve nincsen. E nélkül az eredmény nélkül a Magyar Köztársaság miniszterének olaszországi útja nem volna indokolt, különösen akkor, amikor Magyarország Olaszországgal a diplomáciai kapcsolatokat még nem vette fel.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz.-5/i-100/pol.-1946 (15. d.)

[393] Valószínüleg Wrublovszky, lásd 15. irat.

21.
1946. szeptember 16.

Papp Álmos miniszteri titkár beszámol az olasz külügyminisztériumból szerzett bizalmas értesüléseiről arra vonatkozóan, mit tartalmaznak Assettati ideiglenes diplomáciai megbízott első Budapestről érkező jelentései

13/biz. – 1946.
GYÖNGYÖSI JÁNOS
magyar külügyminiszter úrnak
Budapest

Róma,1946. szeptember 16.

Tárgy: Első olasz jelentések Budapestről.

Szigorúan bizalmas.

A Miniszter Úr tájékoztatására tisztelettel jelentem, hogy Assettati köv[etségi]. tan[ácsos]. első jelentései befutottak a Palazzo Chigibe. Egy távirati jelentés a korábbi felterjesztéseimben több ízben is szereplő Glausiusról szólt, egy másikban pedig Gál Imre részére kért beutazást. Gált az angolszász hatóságok Triesztből kiutasították (l[ásd] 12/biz. – 1946. sz. jelentésemet). Az olasz külügyminisztérium a beutazási kérelmet elutasította, mert az angolszász intézkedéseken kívül olyan információkkal rendelkezik Gálról, hogy tagja volt a Rossi & Elkán (szűcs) szőrme és valutaértékesítő magánspekulációs vállalkozásnak. [394]

[394] Az 1947 júliusában hivatalba lépő új követ, Benzoni is kifejezetten azzal kérte a vízumot Gálnak, hogy előkészítse a trieszti magyar követség megnyitását, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.3. Rapporti con l'Italia. Giorgio Benzoni (Budapest, 1947. augusztus 30.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – Az eseményeket részben megvilágítja az az 1948. szeptemberében, Milánóban kelt, olasz nyelvű levél, amelyet Gál egy ismeretlen "professzorhoz" (talán Magyary Gyulához?) intézett. Ebben részletesen elmeséli, hogy a háború idején, a német megszállás után részt vett az ellenállásban, miáltal szoros kapcsolatba került a Kisgazdapárt vezetőivel, így személy szerint Tildy Zoltánal és Nagy Ferenccel is. Amikor azután a párt hatalomra jutott, felajánlotta segítségét: mivel az amerikai segélyszervezetek, így elsősorban a JOINT szeretett volna segélycsomagokat küldeni Magyarországra, ugyanakkor a Nemzetközi Vöröskereszt svájci irodáján át juthatott volna valuta a háborús események folytán azzal nem rendelkező országba, sógorával Elkán Zoltánnal együtt 1945 májusában, augusztusában és októberében, Jugoszlávián keresztül (ahol még a háborús időkből partizán-kapcsolatokkal rendelkeztek) és a budapesti olaszok Szabad Nemzeti Bizottsága (CLN) vezetőjétől, Giovanni Rossitól kapott papírokkal megjárta Svájcot, és beváltotta svájci frankra a budapesti vöröskeresztes utalványokat. Emiatt azután kommunista körökből a legképtelenebb vádakkal illették (autókereskedés, napóleonaranyak csempészése, stb.). A sikeres valutabeszerzés után javasolta a kormánynak, hogy a gazdasági-kereskedelmi lehetőségek tágítása érdekében lépjenek kapcsolatba az UNRRA (nemzetközi segélyszervezet) legközelebbi központjával, ami Triesztben található – de a "láthatatlan kommunista gépezet" egy ideig megakadályozta megbízatását. Közben egy időre az orosz hatóságok is letartóztatták, de végül 1946 májusában mégis megkapta az útlevelet Triesztbe – ám csak azután, hogy előtte megbízható kommunista delegátust küldtek az UNRRA mellé. Gál azután előbb Rómába utazott, ahol tárgyalt egy vatikáni segélyszállítmányról Magyary Gyula és Luttor Ferenc prelátusokkal, ám amikor Triesztbe érkezett, Nagy László UNRRA-kiküldött hamis vádjai alapján az angol katonai hatóságok letartóztatták. Szerencsére sógora, Elkán Zoltán elkerülte a csapdát, és pár nap múlva ő is kiszabadult. Ezután került szóba odahaza az illetékes politikai vezetőkkel folytatott tárgyalásai során, hogy kijönne főkonzulnak Triesztbe, de mivel késett a kikötőváros "szabad állam" státusának kialakítása, így végül tanácsosi kinevezést kapott Milánóba. Minderre ld. MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán. Milánói kereskedelmi képviselet. Gál Imre (Milánó, 1948. szeptember 18.) – [Magyary Gyula?] professzornak.– Gál külügyi kinevezésére ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Gál Imre szolgálati táblázata. – – A milánói kinevezéséről hírt adott a magyar sajtó is, ld. Fóthy 1948. – Gál politikai kapcsolataira jellemző, hogy 1948 tavaszán még barátilag levelezett Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, ld. Keresztes 2008. 109. – Gált 1948. március 25-vel rendelték vissza, de politikai menedékjogot kért Olaszországtól, majd bíróságig jutó perpatvarba keveredett a követséggel: beperelték, hogy fizessen vissza 663,30 $-t, mire viszontperelte a követséget azzal, hogy a magyar állam tartozik neki az államosított kispesti ingatlanaiért 15 ezer $-ral, minderre ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.13. Ungheria-Italia. Az ANSA hirügynökség jelentése (Milánó, [1949.] február 28.)

Assettati harmadik távirata a Magyar Akadémia újonnan kinevezett vezetőségének[395] beutazási engedélyéről szólt. Az engedélyt az olasz külügy megadta.

A táviratokon kívül beérkezett még Assettati két hosszabb jelentése szeptember 7-i kelettel a magyarországi helyzetről. Tekintettel az olasz diplomata budapesti tartózkodásának igen rövid idejére, valamint a jelentés hangjára, valószínűnek tartom, hogy a két jelentés a Miniszter Úr vezetése alatt álló Magyar Külügyminisztérium valamelyik tisztviselőjének információin alapszik. A jelentések fedik a hivatalos magyar álláspontot.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-jOlaszo-5/a-101/pol/res-1946. (8. d.)

[395] Kardos Tiborról van szó, ld. ÚMIL 2000. 1049.

22.
1946. szeptember 18.
Papp Álmos miniszeri titkár jelenti az új svéd követ érkezését

14/biz.–1946. szám
GYÖNGYÖSI János úrnak
magyar külügyminiszter
Budapest.

Róma, 1946. szeptember hó 18-án.
Tárgy: Az új római svéd követ megérkezése.

Tisztelettel jelentem, hogy GÜNTHER v[olt]. svéd külügyminiszter, az új római svéd követ folyó hó 7-én este repülőgépen megérkezett állomáshelyére és folyó hó 11-én már fogadott.

Megköszönve a svéd követség eddigi értékes munkásságát, kértem a követet, hogy személyes jóindulatát irányunkban őrizze meg, az érdekvédelem remélhetőleg hamarosan bekövetkező átadása után is.

Günther követ válaszában közölte, hogy a magyar érdekvédelmet örömmel látják el és ez a munka a múltban, külügyminisztersége alatt, soha semmi nehézséget nem okozott. Ezen kívül érdeklődött az olaszországi magyarok helyzete és munkakörük iránt.

Günther követ magas termetű, hajlott tartású, erősen őszül. Végtelenül szerény, közvetlen és halk szavú, inkább egy fáradt professzor benyomását kelti és nyoma sincs benne elődje, Lagerberg követ élénk és vidám frisseségének.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-Olasz.5/f-2632 po.-1946 (12.d)

23.
1946. szeptember 24.

Papp Álmos miniszteri titkár jelenti, hogy Zoppi követ, az olasz külügyminisztérium politikai osztályának vezetője szerint mivel magyar részről sincs akadálya a "hazatelepítési missziók" követséggé való átváltozásának, így mindkét fél bejelenthetné az ügyvivők kinevezését

17/biz. – 1946. szám
GYÖNGYÖSI JÁNOS úrnak
magyar külügyminiszter
Budapest

Róma,1946. szeptember 24.
Tárgy: Diplomáciai kapcsolatok felvétele Magyarország és Olaszország között.

Zoppi követ, a Palazzo Chigi politikai osztályvezetője magához kéretett és közölte velem Assettati követségi tanácsos budapesti jelentését a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. Miután Assettati jelentése szerint magyar részről semmi akadálya a két „hazatelepítési misszió" követséggé való átváltozásának, Assettati már távirati rendeletet kapott, jelentse be magát, mint ügyvivő. Magyar részről is várják az ügyvivő kinevezését.

Áttérve ezután a kölcsönös követküldésre, Zoppi követ megjegyezte, olasz részről örömmel üdvözölnék bármelyik pillanatban a diplomáciai kapcsolatok felvételének ezt az utolsó mozzanatát. A budapesti olasz követ kinevezését úgy szeretnék tempírozni, hogy kb. egybeessék a római magyar követ kinevezésével. Csupán egy aggályt szeretnének előre is eloszlatni: hogy a kinevezendő követek szabályos és végleges misszióf̋nökök lesznek, a kormányok képviselői, így ezt a jellegüket semmilyen oldalról nem vonják kétségbe. Célzás volt ez arra, hogy egy esetben (tudtommal Szófiában) nehézségek voltak.

Közöltem Zoppi követtel, hogy tudomásom szerint a budapesti szövetséges ellenőrző bizottság hozzájárulását az Olaszországgal való diplomáciai kapcsolatok felvételéhez nem kötötte semmilyen megszorításhoz. Minden kétség eloszlatására azonban kérni fogom a Miniszter Urat, hogy aggályukat Assettati előtt oszlassa el.

Kérdésemre még közölte Zoppi követ, hogy olasz részről az agrément[396] megadása adott esetben egy hét alatt lebonyolódhatik.

Papp
miniszteri titkár

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b/1946 (6 d.)

[396] agrément = franciául jóváhagyás; diplomáciai műszó: egy ország hivatalos engedélye, hogy a területén egy másik ország diplomatája hivatalosan tevékenykedjék.

24.
1946. szeptember 30.
Kibédy Albert min. osztálytanácsos jelentése a Magyar Vöröskereszt működésének olaszországi lehetőségeiről, továbbá Simonfai Ferenc jelentése ugyanerről

a)

Miniszter Úr!

A Magyar Vöröskereszt repatriálási ügyeinek általános rendezésére vonatkozóan – különös tekintettel azokra a jelenségekre, amelyek Magyarország külügyi érdekeit érintik – tisztelettel jelentem a következőket:

Mintegy 3000–3500 személy – deportáltak, elhurcoltak, hadifoglyok, stb. – magyar állampolgárok élnek Olaszország területén, nagyrészük elképesztő nyomorban. Gondozásukat igen csekély anyagi lehetőséggel – Észak-olaszországban az UNRRA-hoz[397] kapcsolódott Magyar Vöröskereszt megbizott; Fónay Dezsőné, Közép- és Délolaszországban ugyancsak az UNRRA-hoz beosztott Simonfay Ferenc[398] miniszteri titkár látja el.

Személyesen győződtem meg, hogy mindkettőjüknek a Magyar Vöröskereszt elnöke aláírásával ellátott legújabb keletű (ezévi) megbízó levele van. Ezzel szemben Papp Álmos miniszteri titkár Miniszter Úr rendeletét mutatta fel, melyben a misszió tudomására hozza, hogy a Magyar Vöröskereszt vezetősége szerint senki sincs kiküldve, illetőleg a Vöröskereszt részéről, megbízva Olaszországban hivatalos minőségben, tehát az Olasz Vöröskereszt részéről engedélyezett, viszonossági alapon nyugvó, anyagi támogatás (1000 + 4000 dollár) ennek folytán sem Fónay, sem Simonfay megbízottaknak nem bocsájtható segélyezés, repatriálás céljára rendelkezésre.

Hasonló értesítést kapott az Olasz Vöröskereszt vezetősége is. Elképzelhető, milyen benyomást gyakorolt egy ilyen átirat az Olasz Vöröskereszt vezetőségére akkor, amikor misszionk a felmutatott megbízó levelek alapján hivatalosan igazolta a szóban forgó 2 személy autoritását, akikkel misszionk hosszabb ideje együtt dolgozik és jogosított személyeknek tartja őket ma is.

---

[397] UNRRA = United Nations Relief and Rehabilitation Administration, az ENSZ 1943-ban alapított nemzetközi segélyszervezete.

[398] Helyesen Simonfai. Simonfait az olasz Vöröskereszt elnökének ajánlására karolták föl az olasz külügyben, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1. Simonfai Ferenc (Róma, 1945. augusztus 8.) – Umberto Zanotti-Biancónak, ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1. Umberto Zanotti-Bianco (Róma, 1945. augusztus 16.) – Simonfai Ferencnek, ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.1. Renato Prunas (Róma, 1945. augusztus 29.) – Umberto Zanotti-Biancónak. Simonfai tevékenységéről adatok csak szórványosan maradtak fenn: így pl. 1945 decemberében jelentkezett a Rómába érkező Mindszenty József esztergomi érseknél, ld. Németh 2004. 169. – 1953 júliusában Carlo de Ferrariis Salzano, korábbi budapesti követségi titkár, ekkor New York-i olasz főkonzul ajánlotta be az olasz Külügyminisztérium Politikai Főosztályán, hogy a Kisbarnaki Farkas Ferenc tábornok vezette Magyar Szabadság Mozgalom képviselőjeként fogadják, és hallgassák meg hasznos információit, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1216. Movimenti emigrati. Carlo de Ferrariis Salzano (New York, 1953. július 28.) – Pietro Solarinak. – Az ötvenes évek közepén visszaköltözött Itáliába, mert az emigránsok által újraélesztett Corvin Társaság ("Olasz-Magyar Firenzei Corvin Mátyás Társaság") főtitkáraként szerepelt, és úgy tudták, a *New Service* című amerikai (New York), kereszténydemokrata színezetű lap olaszországi tudósítója, ld. ÁBTL 3.2.4. K 1192. "Köves". Rajnai Sándor áv. alez. tájékoztató jelentése (Budapest, 1956. január 27.).

Nézetem szerint a Magyar Vöröskereszt elnökségének sürgősen helyesbíteni kell súlyos tévedését, mellyel missziónkat is lehetetlen helyzet elé állította és a nevezett két személyt hivatalos kiküldöttként kell elismerje és közvetlenül utasításokkal lássa el.

Az Olaszországban élő UNRRA és Vöröskereszt nyilvántartásban szereplő személyek ügyeinek, repatriálásának sürgős folyamatbatétele és lebonyolítása annál is inkább időszerű, mert egy részüknek folyamatos cselekményei (lopások, betörések, stb.) a magyar állam megbecsülését sértő hírlapcikkekre fognak vezetni.

Idemellékelem Simonfay [sic!] Ferenc min. segédtitkár pro memóriáját, amelyben tevékenységéről számol be és intézkedést kér, hogy előlegezett költségei megtéríttessenek.

Tisztelettel jelentem, hogy a milánói Magyar Egyesület elnöke, Kovács Dezső az egyesület tovább működésének alapfeltételeként jelölte meg, hogy a külügyminisztériumtól kért 100.000 lírás segély 150.000 lírára emeltessék fel és sürgősen folyósíttassék. A helyzet ismeretében a milánói Magyar Egyesület fenntartását feltétlenül szükségesnek tartom. Az egyesületet különböző károsodások érték. Helyiségét elrekvirálták, berendezését széthurcolták, úgy, hogy az egyesület jelenleg albérletben, adakozásokból tengeti magát. Az egyesület elnökségének elkedvetlenedését és ebből következő feloszlását megakadályozandó új otthonhoz, helyiséghez és berendezéshez kell juttatni és e célból tisztelettel javasolom, hogy a szükséges anyagi támogatást engedélyezni méltóztassék.

Budapest, 1946. szeptember 30.

Kibédy

b)

PRO MEMORIA

1) Az olasz kormány hozzájárulásával és az UNRRA erkölcsi támogatásával megalakult az olaszországi Magyar Segélybizottság római központtal, a helyi bizottságok közül pedig a milánói Bizottság.

Az akció célja olaszországi magyarok és magyarbarát olaszok köréből magyarországi hozzátartozók részére küldendő csomagok összegyűjtése és továbbítása. A Bizottság minden küldőtől egy úgynevezett ikercsomagot vesz át melyet, az illető a Magyar Vöröskeresztnek vagy valamely kórháznak ajánl fel. A szállítmány fele tehát a Magyar Vöröskereszt tulajdona, melynek ellenében a Magyar Kincstár, illetve a Magyar Vöröskereszt vállalná a csomagok Triesztől Budapestig UNRRA szerelvénnyel való szállítását és fuvardíját. A csomagok egységes címkékkel vannak ellátva, melyen a címzett, feladó, tartalom szerepel. Ezen címkékre rá van nyomtatva "Érkezéskor a csomag a Magyar Vöröskeresztnek adandó át". Ez a felirat a csomagok biztonságának céljából vált szükségessé és gyakorlatilag azt jelenti, hogy a névre szóló csomagokat a Magyar Vöröskereszt veszi át az érkezéskor és raktárában tárolja mindaddig, míg a magát kellőképp igazolni tudó címzett azt át nem veszi. Az első szállítmány indítása október folyamán, a második december végére van tervezve. Az akció sikerére és eredményére való tekintettel kérjük a szállítás és a csomagok raktározásának biztosítását és erről a római Bizottság írásban való kiértesítését.

2) Az Olasz Vöröskereszt reciprocitás alapján újabb összeget, cca. kétmillió líra értéknek megfelelő újabb segélyt fog kiutalni, mely az olaszországi magyar karitatív célok (hazatelepítési, betegségi és egyéb segélyek részére) fedezését szolgálja. Ezen összeg egyik utalványozójául dr. Simonfait és Fónaynét jelölte ki a Magy. Vöröskereszt. Tekintve, hogy dr. Simonfai és Fónayné kifejtett munkájukért sem a Vöröskereszttől, sem máshonnét tiszteletdíjat vagy fizetést nem kapnak, karitatív célokkal felmerülő dologi és egyéb apró kiadásaik fedezésére szükséges volna havi és fejenkénti 8-8000 líra engedélyezése fenti összegből.

3) A Magyar Vöröskereszt volt vezetője, dr. Kisházy Iván a múlt év folyamán felkérte dr. Simonfait, hogy Olaszország területén lássa el a vöröskeresztes teendőket. Ezen tevékenység ellátásához, dr. Simonfai sem a Magyar Vöröskereszttől, sem mástól anyagi támogatást nem kapott és öt hónapos olaszországi tartózkodása alatt dologi kiadások címén felmerült általa előlegezett 17.846,70 líra (az itteni dollár értéknek megfelel cc. 20 $.) összeg sem lett részére ez ideig megtérítve).

A Hazatelepítési Bizottság (Papp Álmos dr.) azon javaslatával szemben ,hogy Simonfainak járó fenti összeget a Svéd követségnél lehelyezett alapból fizessék ki, célszerűbbnek látszik fenti összegnek az Olasz Vöröskereszt által rövidesen kiutalásra kerülő segély alapból való levonása.

Róma 1946. szeptember 22.

Simonfai Ferenc

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz-13/b-375/res-1946. (16. d.)

25.
1946. október 1.

Kibédy Albert miniszteri osztálytanácsos jelentése, melyben jellemzi az olasz gazdaság állapotát, beszámol a Rónai Sándor kereskedelmi miniszter közelgő útjával kapcsolatos találgatásokról, egy Klauziusz Pál nevű szélhámos próbálkozásairól, és a Banca Nazionale del Lavoro ajánlatáról egy 2 milliárd lírás áruhitelre vonatkozóan

Miniszter Úr!

Feladataim közzé tartozott az 5.507/1946.sz. rendelet értelmében: "a magyar-olasz árucsere megállapodás feltételeinek előkészítése".

Tisztelettel meg kell jegyeznem, hogy elutazásom előtt csupán a Honvédelmi Minisztériumtól (Visy Lajos v[ezér]k[ari]. ezredes) kaptam meg a szükséges felvilágosításokat, míg a Kereskedelemügyi Minisztérium kiküldöttje csak azt közölte velem, hogy legkésőbb szeptember elején Rómában lesz és addig kialakul a teendők tekintetében a hivatalos álláspont.

Erre való figyelemmel tehát a magyar-olasz kereskedelmi kapcsolatok felvétele ügyében csupán magánúton végzendő tapogatódzásokra voltam utalva, eltekintve attól, hogy az Olaszországban lévő magyar javak felkutatását elvégeztem. Utalok a 25.631/2-1946. sz. jelentésemre.

Olaszország jelenlegi gazdasági helyzetéről van szerencsém Miniszter Urat az alábbiakban tájékoztatni:

Általában élénk kereskedelmi és ipari élet jellemzi a háborúból aránylag csekély veszteségekkel kikerült Itáliát és azt mesterségesen alimentálja az infláció, az UNRRA igen nagy összegeket kitevő támogatása, végül pedig az angol-amerikai rendelések áradata. A gyáripar 85 %-a ismét a békeévek kapacitását meghaladóan dolgozik, úgy, hogy a termelés az 1938. évi termelés 93 %-át érte el. Az ipar foglalkoztatottsága abból a körülményből tűnik ki, hogy bérmunkákat csak 1948. év második felére vállalnak és minden – szén, gyapot, olaj és egyéb – nyersanyagszükségletüket ezzel a konstrukcióval szerzik meg.

Nem kétséges, hogy az aránylagosan alacsony munkabérek továbbra is lehetővé teszik a fokozódó inflációval számoló gazdasági újjáépítést és a deficites állami költségvetés hiányainak fedezését. **A** megszállás ugyan többletköltségeket jelentett és jelent az állam terhére, de más oldalról e költségeket meghaladó gazdasági támogatást is, amely nemcsak az UNRRA összesen 600 millió dolláros – készáru, nyersanyag (szén, olaj, vas, gyapot:) – kölcsönéből áll, hanem a megszállók nagymérvű vásárlásaiból, az angolszász kereskedelem odairányuló jelentős rendeléseiből. Ezek a körülmények tették lehetővé, hogy az ország a komolyabb infláció nagyobb ütemét ügyes manőverezéssel elkerülje, dacára a belpolitikai válságok sorozatának.

Magyarország irányában Olaszország meglehetősen egyoldalú gazdasági információkra volt és van utalva. Ezeknek hű kifejezője az Osservatore Romano Luttor Ferenc által “igazgatott" hírei. Nem csodálható, ha megdöbbentő kérdéseket tesznek fel, azonban a régi gazdasági

kapcsolatoknak még megvan a kellő vonzóereje ahhoz, hogy Németország kiesésével számolva, újabb piacok megszerzése, kiterjesztése és biztosítása érdekében áldozatokat hozzanak.

Ez a gondolat jut kifejezésre e jelentésemhez csatolt aide-memoire-omban,[399] melynek átadására nem kerülhetett sor, mert a kereskedelmi kiküldött szeptember 28-ig nem érkezett Rómába.

Olaszország az 1938-as értékhatár-keretek között ez ideig kereskedelmi szerződéseket kötött: Belgiummal, Hollandiával, Svédországgal, Dániával, Svájccal és Kanadával.

Felvette a tárgyalásokat USA, Argentína, Brazília, Chile, Venezuela, Bolívia, Törökország és a Délafrikai Unióval.

Stabilizációs szempontból közvetett utakon műkincsek eladásából nagyobb alapot teremtett úgy, hogy devizafizetési forgalmát normális viszonyok között tarthatja.

Textilgyári berendezések, gépalkatrészek termelése tekintetében ipara raktárra dolgozik, ami azt mutatja, hogy egész Európában szakmunkás hiánnyal kell számolni. Textilgyári berendezések ennek folytán hitelre is beszerezhetők. (Gondolok itt a Jugoszláviának jóvátételben szállítandó textilgyári berendezésre).

Igen sajnálatos, hogy Bartha János, a Külkereskedelmi Igazgatóság olaszországi megbízottja hivatala és a kereskedelmi kormányzat részéről minden idevágó utasítást nélkülöz, jelentéseire, kérdéseire augusztus-szeptember hónapokban választ sem kapott. Illetményeit nem utalták át és így mozgási lehetőségeiben is korlátozva van.

A Magyar-Olasz Kereskedelmi Kamara elnöke Milánóban annak a véleményének adott kifejezést, hogy az olasz bankok participálásával Magyarország részére nagyobb keretű áruhitel volna biztosítható. A kamara elnökének az olasz külügy- és külkereskedelmi miniszterekkel e tárgyban folytatott megbeszélései az olasz kormány részéről kedvező állásfoglalást eredményeztek, amiről e jelentéshez mellékelt levélben értesít.

Időközben a római Globo című gazdasági szaklapban az MTI tudósítása alapján megjelent egy cikk, mely hírt ad arról, hogy Rónai miniszter 15 tagú kísérettel a kereskedelmi szerződés aláírása céljából október 10-én Rómába érkezik. A lap azt is közölte, hogy a szerződés előkészítésére egy bizottság már Rómában tartózkodik. Ennek a hírlapcikknek a következménye volt:

1) az olasz külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának vezetője, Grazzi követ magához kérette Papp Álmos miniszteri titkárt és szemrehányásokkal illette, mert az olasz kormányt kellemetlen helyzet elé állította azzal, hogy időben nem jelentette az ügyet és előkészítés, tájékoztatás nélkül nem létező szerződés aláírására magyar szakminiszter érkezik Rómába. Papp Álmos miniszteri titkár természetesen bejelentette Grazzi követnek, hogy ő sincs tájékoztatva és az erre hivatott küldöttség egy hete Bregenz-ben osztrák területen rostokol.

2) Klausiusz Pál nevű személy egyéni akcióinak alátámasztása, mert a Globo című szaklap

[399] Szóbeli jegyzék (a diplomáciai érintkezésben használt dokumentum-típus).

közleménye egy Rómába érkezett előkészítő bizottságról is hírt adott, amit a nevezett kihasznált minden valószínűség szerint arra, hogy olaszországi gesztióinak hivatalos színezetet adjon. Szeptember 22. és 23-án egy-egy konfermáló levél érkezett a római magyar követségre, amelyekben a cégek értesítik a követséget, hogy a "magyar követség kereskedelmi tanácsosának" rendelése alapján 300 tonna cigarettapapírt hajlandók leszállítani Magyarországnak, stb.

Ilyen zűrzavaros körülmények között keresett fel a Seira képviselője, Guido Viola igazgató, aki ajánlatot tett, hogy 500 millió líra értékben hajlandó volna 8 dolláros áron konfekcionált, kész gyapjú munkásruhákat szállítani hitelben, amennyiben a hitelért a magyar állam jótáll. Tekintettel az előbb ismertetett állapotokra, az exportcég igazgatóját arra kértem, hogy a később Rómába érkező kereskedelmi miniszteri megbízotthoz forduljon ajánlatával.

Előzetes telefonbejelentés után megjelent nálam dr. Hollaender-Ogliali, a Banca Nazionale del Lavoro jogtanácsosa és az Olasz - Magyar Kereskedelmi Kamara elnökére való hivatkozással tájékoztatott, hogy az általa képviselt banknak szándékában áll a magyar-olasz kereskedelmi szerződés megkönnyítése céljából, egy nagyobb áruhitelt a magyar kormánynak rendelkezésére bocsátani.

A Banca Nazionale del Lavoro állami bank és csupán az olasz kormányzat részéről az Ufficio Italiano Cambi hozzájárulását, illetőleg garanciáját kéri a hitel folyósításához; Nevezett jogtanácsost arra kértem, hogy a Banca Na- zionale del Lavoro igazgatóságának általa szóban előadott határozatát vitesse igazgatósági ülésbe és az eredményt velem írásban közölje.

E jelentéshez csatolom a folyó évi szeptember 23-án kelt levelet, amelyben dr. Hollaender-Ogliali közli a Banca Nazionale del Lavoro szándékát, hogy a magyar kormány részére az olasz-magyar kereskedelmi szerződés keretén belül 2 milliárd lírát hajlandó áruhitel címén rendelkezésre bocsátani.[400]

Szükségesnek tartanám, hogy nevezettet – addig is amíg a kereskedelemügyi miniszter Olaszországba utazik – táviratilag értesítsük, hogy ajánlatát a magyar kormány elvileg elfogadja-e és hajlandó lesz-e az áruhitel részletes tárgyalásába bocsátkozni.

Budapest, 1946. évi október 1-én.

Kibédy

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-25/c-376/res-1946

[400] Kézzel mellé írva: „(5 millió dollár)”.

26.
1946. október 7.
Kibédy Albert miniszteri osztálytanácsos jelentése, melyben jellemzi az olasz pártviszonyokat, a katolikus egyház és az Osservatore Romano *befolyását, Magyarország megítélését, Luttor Ferenc tevékenységét, a kapcsolatfejlesztés közelebbi kilátásait*

Miniszter Úr!

Egyetlen jelentés keretében áttekinthető, összefogó képet adni a koalíció Olaszországáról – nehéz és hálátlan feladat. – Megpróbálom három ellentétes szemszögből megvilágítani a politikai hétköznapok kulisszamögötti mozgató elemeit: azokat az erőket, melyek – egyelőre a koordináltság jele nélkül – válságtól válságig viszik az olasz államélet hajóját.

A koalíció három pártja:

De Gasperi pártja –

eltekintve a Szövetséges Ellenőrző Bizottság támogatásától – a gazdasági boldogulás felé törekvő polgári társadalom kamathozadékra alapított liberálkapitalista létében, irányításában látja a jövő útját: az olcsón termelő kereskedő államban. Tömegét képezi az a polgári és kispolgári elem, mely az elmúlt 50 évben minden politikának ignoráns, passzív szemlélője és így részese is volt és az "Unità Italia"-nak már imperializmus felé lobogó jelszava épp oly idegenül érintette mint Mussolini "Ottomilioni Italiani in armi" nagyhangú blöffje. Ez a polgári és kispolgári népréteg – mely kétségtelenül az "olasz csizma" többségét jelenti – kereskedő, kézműves, kistisztviselő, kisiparos, cicerone és egyéb idegenforgalmi elemből tevődik össze – érzi, tudja, hogy a siciliano a torines[e-]től több mint 1000 km-nyi távolságban van és a két tartomány parasztja nyelvében, életkörülményeiben nincs közelebb egymáshoz, mint a magyar és a finn paraszt. Ez a néptömeg lenyelte a fascizmus [sic!] jelszavait és megemésztetlenül mosolygott rajta mindaddig, míg nem ment a játék a saját bőrére. Ekkor már morgott, suttogott, elégedetlenségének kifejezését egy-egy mondatfoszlányban lehetett hallani és a kényelemszeretetből felvett, rongyossá vált feketeingét éppen olyan kevés politikai meggyőződéssel vetette le, mint amikor annak idején a helyi pártszervezet figyelmeként – enyhe kényszerűséggel – magára vette, kissé röstelkedve az ajándékért, melynek viszonzására – árára – akkor nem is gondolt.

Igen – ez a tömeg a Gasperi pártja – középszerű qualitású vezetők nélkül. Támaszát képezi az állami adminisztráció, mely – eltekintve, az "epurált"[401] tajtékzószájú fascisztáktól – ugyanaz a politikai meggyőződés nélküli, régi, feketeinges dopolavoros,[402] állami és önkormányzati tisztviselő, aki korábban is meglehetősen szűk látókörrel intézte a bürokrácia ügyét. Gasperi mamutpártjában meglehetősen kisszámú a monarchista frakció; a Savoyai ház Mussolini két évtizede alatt elvesztette a trón csillogásában rejlő – az olasz képzeletre ható – vonzerejét. A pártvezetőség tagjai, egyéni jelentéktelenségük mellett, kivétel nélkül olyan személyekből rekrutálódtak, akiknek polgári tisztességük tekintetében saját párttagjaik is sok kivetnivalót találnak. Ez a tehetetlen nagy polgári párt éppen vezetőségének gyatrasága miatt már darabokra töredezett volna, ha a Savoyai ház bukásával szemben az olasz politikai életben

[401] Itt: kipucolt.
[402] Utalás a „dolgozók” szabadidejével kapcsolatos tevékenységeket megszervező fasiszta tömegszervezetre (Unione Nazionale Dopolavoro).

nem volna redivivus[403] az Egyház, a maga abszolút tekintélyével és külpolitikailag is makulátlanul tiszta köntösével. Nemcsak valamennyi polgári politikai párt láthatatlan irányítója, hanem érezhetően az egész olasz politikai életé is – és letagadhatatlan, – hogy a második helyen álló szocialista (szoc.dem.) párt is az Egyház enyhe uralma alatt áll.

Saragat[404] pártja –

szándékosan írom így, mert Nittinek,[405] a balszárny kiöregedett vezetőjének politikai presztízse elenyészőben van – Olaszország legegységesebb, legsúlyosabb politikai tényezője. Eltekintve attól, hogy a régi munkásosztály legértékesebb, legtanultabb elemeit foglalja magában – nyomdászok, kőfaragó segédszobrászok, rajzolók, szakmunkások stb. – az egyetemi tanárok, tanítók, tanárok 62 %-a, a szabad foglalkozású intellektuelek, orvosok, művészek, újságírók stb. több mint 50 %-a, – szóval a haladó polgári társadalom elitje a párt kötelékébe tartozik. Vezetősége is – a Nitti szárnyon kívül – szerencsésen összeválogatott személyekből áll, akik nagyobbrészt Franciaországban, Svájcban és Angliában emigrációban éltek.

Maga Saragat – aki Párisban a húszas évek végén Pierre Bost[406] kommunista író társaságához tartozott – az "Uomo in gamba" – nemcsak pártja, hanem Olaszország jövendő nagy államférfija. Szellemi intellektusára jellemző, hogy párisi baráti köre majdnem kizárólag külföldi emigrált és francia kommunistákból állott, – míg olvasóközönsége a haladó polgári társadalomból rekrutálódott.

Az olasz szocialista párt a koalícióban kiegyensúlyozó szerepet tölt be. Jelentősen Gasperi polgári pártja felé hajlik és ma az előbbit csak az óvja meg nagyobb arányú feloszlásszerű átlépésektől, hogy a szocialisták Nitti-féle balszárnya a kommunista párt felé a munkáspártok egységének létrehozása érdekében nyilatkozatokat tett. Ez állította meg a haladó polgári társadalom belépési szándékának teljes kifejlődését és késleltette a helyzet tisztázását. A polgári közvélemény és sajtó Saragat és munkatársai pártjának jövő fejlődésében látja azt a gouvernementális[407] politikai tényezőt, mely Olaszország égető problémáinak jövőbeni megoldására hivatott. Az angolszászok diplomáciai képviseleteinek feltűnően érzékeny tájékozódó készsége is alátámasztja az általános megbecsülést, mely Saragat és pártja irányában megnyilvánul. A békekötés után lefolytatandó általános választások még így is nagy meglepetést fognak hozni.

Togliatti[408] és pártja –

a harmadik tényező az olasz politikában. Abban a szerencsében részesültem, hogy Rákosi Mátyás[409] meghívólevele nemcsak a főtitkár szobáját nyitotta meg előttem, hanem bizalmát is megszerezte számomra.[410]

---

[403] Értsd: újra élő.
[404] Giuseppe Saragatra ld. 50 anni di Parlamento 2000. 620.
[405] Nittire ld. Lui... 1969. 15.
[406] A főképp a filmszakmában alkotó Pierre Bostra ld. Truffaut 1976. 8-25.
[407] Értsd: kormányzó.
[408] Palmiro Togliattira ld. IDC 1946. 256-257., HDFI 1992. 535-536., DDR 2001. 653-655., továbbá Bocca 1992.
[409] Rákosi Mátyásra ld. Rákosi 1997.
[410] Rákosi visszaemlékezéseiben többször említi az olasz pártvezetőt, akivel különösen 1940-44 között dolgozott együtt szorosabban a Komintern vezetésében, ld. Rákosi 1997. 18., 20., 61. stb. – Az OKP első vezetőjének, Antonio Gramscinak azonban rossz véleménye volt Rákosiról, ld. Pankovits 2005/I. im., és Vásárhelyi Miklós

Ez nem kevesebbet jelentett, mint először egy másfélórás beszélgetést, mely alatt az olasz belpolitikát és pártviszonyokat ismertette, kissé talán a szükségesnél részletesebben, másodszor a délutáni órákban emlékei felelevenítése volt, a küzdelmek és az emigráció éveiből.

Rendkívül szellemes, éleseszű, nagy élettapasztalatokkal rendelkező ember, szívében a nemzetköziség eltörölhetetlen jegyével, szellemében a romanitás és dogmatizmus kiapadhatatlan forrásával. Nem emlékszem, hogy politikusnál valaha ilyen élénk meggyőző erőt tapasztaltam volna. Szavaiból Rákosival és Gerővel[411] való bensőbb ismeretségére következtettem. Magyar vonatkozásban különben meglehetősen tájékozatlan, amit azzal mentegetett, hogy pártja nehéz helyzetével súlyosan le van kötve.

Valóban – az olasz kommunista párt helyzete – több okból nem rózsás. A párt a fiatalság pártja, nélkülözi a szükséges, nagyobb számú intellektuális elemet, az érett korú, szakmájában és ideológiailag képzett komoly munkástömegeket. A tagok egy része Mussolini ú. n. "opera Balilla"-jában[412] felnőtt, hivatásszerű munkát még nem, vagy csak alig végzett fiatalságból áll és a pártvezetőség nagy gondját képezi a keretek, a helyi szervezetek felállítása.

A szervezés kérdésének megoldásában garnitúrák kopnak el és azok egyre nehezebben pótolhatók. Két komoly ellenséggel kell számolniok. Saragat és az Uomo Quallumque pártjával. Az utóbbi a neofasciszta [*sic!*] párt, mely az olasz polgári pártokban és kommunista pártban megbújt fascista elemeket szívja fel. Számolni kell tehát, hogy az olasz kommunista párt 2.100.000 jelenlegi taglétszáma visszaesik az 1.500.000-re a közeljövőben megtartandó általános választásokon. Az nem kétséges, hogy a koalícióból a kommunista pártot a békeszerződés aláírása után kirekesztik, ezzel különben a pártvezetőség is számol. A megszállók várják, hogy a párt sztrájk vagy egyéb okokból az utcára menjen. Ilyen lépés könnyű leszámolást jelentene – feltétlen vereséget, – de a pártvezetőség résen van, Togliatti jól tudja, hogy itt többről lenne szó, mint egy tüntetés vérbefojtásáról.

Sajtóviszonyok.

Meg kell említeni az olaszországi sajtóviszonyokat. A sajtószabadság Mussolini szájkosaras sajtójának hallatlan arányú reakcióját hozta magával. Az olasz békeértekezletre vonatkozó tudósítások kivételével a pártsajtó és a gomba módra elszaporodott ismeretlen célú lapok olyan disszonáns hangokat ütnek meg és olyan nyomdafestéket alig tűrő személyi harcot indítanak minden és mindenki ellen, amire a sajtószabadság történetében aligha volt példa. Nyugodtan sajtóanarchiának lehet nevezni, annyira ellentétesek a vélemények. A lapokból az igazságot alig lehet megközelítően kihámozni.

Ebből a bábeli zűrzavarból szerényen, kimérten, de határozottan csendül ki az Osservatore Romano hangja, a maga szerkesztésbeli tradícióival, a világlap nemzetköziségének és nemzetfelettiségének minden kritériumával. Utcai árusításban pillanatok alatt elkel, közönséges halandónak teljesen kizárt dolog így egyetlen példányhoz jutni. Míg az olasz lapok, általában most csodálatosképpen rosszul vannak szerkesztve – tele a legképtelenebb

---

személyes emlékei szerint is valójában Togliatti sem kedvelte, gúnyosan beszélt "tanácsairól", ld. Vásárhelyi 1989. 39-40.

[411] Gerő Ernőre ld. Baráth 2011.

[412] Opera Balilla: az olasz fasiszta párt félkatonai diákszervezete; nevét egy genovai forradalmár fiatalemberről kapta, aki 1746-ban szembeszállt a várost megszálló osztrák csapatokkal.

hibákkal, – addig az Osservatore Romano magán viseli a tárgyismeret és a szerkesztési gondosság minden nyomát.

Olaszországgal foglalkozó laprésze (rendszerint a második oldal első, második hasáb) az első, amit minden politikus elolvas. Pár soros kommentárjaiban a Vatikán véleményének ad kifejezést és ezért cikkeit az olasz sajtó lépten-nyomon idézi és híranyagát saját céljaira öltözteti fel stb. Külpolitikai útmutatásait feltétlen figyelemben részesítik. Amikor Togliattinak szóbahoztam, hogy Magyarországnak rossz a sajtója Olaszországban és a munkáspárti lapok nem utolsó sorban ütnek meg kellemetlen hangot, a következőket mondotta: "Az Osservatore Romano öt sorából húsz-harminc sor lesz a többi lapokban pro vagy contra, mert híranyaga az alapot nem nélkülözi. A papoknak pénz nem kell, csak kedvükben kell járni, ha jó sajtót akarnak. Nézve[413] Saragatot ő érti a dolgát. "

A sajtóviszonyok tehát forrásban, kialakulóban vannak, el kell hulljon a férgese, amíg hangja kimértebb, tisztultabb lesz. Kétségtelen, hogy a lezajlott második világháború Olaszországban sem maradhat lényegbevágó szociális következmények nélkül. Olaszország liberálkapitalista elképzeléseiben mindaz hiányzik, amit az első és második világháború alatt és azok következményeként visszahozhatatlanul elveszített. Nem mellőzhetők a jóvátétel, az újjáépítés és a munkanélküliség egyre növekvő terhei, bár a közlekedési vonalak célzatos helyre nem állításával igen eredményesen kikoldulta az Unrra-tól azt a segítséget, mellyel egyetlen európai állam sem rendelkezik. A gyarmatokon kívül jelentős kereskedelmi hajózása bevételeinek kiesésével is számolnia kell. Nemzeti jövedelmének csökkenése, nyersanyaghiánya olyan factorok, amelyek nagy befolyást fognak gyakorolni jövő politikai életének fejlődésére, szociális átalakulására.

Ezzel a bölcs belátással magyarázható a Vatikán és Saragat viszonya.

Magyar vonatkozások.

Magyarország az új olasz politikában elhanyagolt, érdektelen sorsú, mikénti létezésével sincsenek tisztában, de még rosszabb, ha azt hiszik, hogy tisztában vannak. Elképesztő rémhírek vannak forgalomban, nemcsak tagállami sorsáról, hanem fiatal férfi és női lakossága Uralon-túli áttelepítési tervéről stb.

Végeredményben ezidőszerint közömbös lehetne ez a tájékozatlanság, ha a sajtó már nem foglalkozott volna barátságtalan hangon az olaszországi magyar menekültek ügyével és kereskedelmi kapcsolatainkat nem befolyásolná kedvezőtlenül. Megfontolás tárgyává kell tenni azonban a nyugati államok, Észak- és Délamerika sajtójának automatikus reakcióját abból a nyilvánvaló tényből, hogy az Osservatore Romano magyar vonatkozású (nagyrészt kellemetlen) híreit átveszik, tehát mint külföldi hírügynökség a vatikáni hírszolgálat első helyen jön ott számításba. Az Osservatore Romano szerkesztésébe – a magyar vonatkozású hírek tekintetében – nagy szerepe van Luttor Ferencnek. Eltekintve Luttor botrányaitól és egyéb személyes vonatkozású dolgaitól, – figyelembe kell venni, hogy immár két évtizede él együtt az Osservatore Romano szerkesztőségének tagjaival és intézi a menekültügyi segélyezési és egyéb kérdéseket.

Luttornak Magyarországra vonatkozó ismeretbeli hitelét nem csökkentheti az, hogy Montini

[413] Valószínüleg elütés, helyesen: nézze.

bíboros államtitkár[414] nem "szíveli" és Tardini bíboros[415] – a magyar ügyek legfelsőbb pápai előadója – "alig várja, hogy a magyar kormány új kánon- jogi tanácsost küldjön Rómába", mert ezzel Luttort "kikapcsolhatják a zajos megoldásokból". Különben azt mondják, hogy Luttor volt a legrosszabb tanítvány, aki évtizedes vatikáni tartózkodása ellenére még mindig hónapokban, években vagy legfeljebb évtizedekben számol – és nem tudja belsőleg magáévá tenni, hogy az egyház századokban gondolkozik.

Mindszenty hercegprímás személye sem "túl kedves" a pápa és környezete előtt. Megütközést keltett, hogy legutóbbi római tartózkodása alkalmával az amerikai segélypénzek egy részét autóvásárlásokra fordította. (Az autókat nem tudta haza szállíttatni.) Impulzív természete, politikai hajlékonyságot nélkülöző modora komoly aggodalommal töltötte el Tardini bíborost, aki ennek környezetében is kifejezést adott.

A Rómában élő magyar származású papság Luttorral nem azonosítja magát, magatartását elítéli és mesterkedéseinek[416] tulajdonítja, hogy Magyarország és a Vatikán közötti viszony nem normalizálódhatott. Nemcsak a nálam látogatást tett jezsuita tanár (aki benyomásom szerint Tardini bíboros tudtával keresett fel), hanem mások is megerősítették a véleményemet, hogy a Luttor-féle garázdálkodásnak nemcsak a Szentszéknél, de az Osservatore Románon keresztül a nemzetközi sajtóban is vége szakadna, amint az új kánonjogi tanácsos szentszéki követségünkön a helyét elfoglalná és ezzel a kapcsolatok papi vonalon felvétetnének.

A Vatikán sajtóján, hírügynökségén és diplomáciáján keresztül a nyugati államok sajtójában is kedvezőbb hangot, nyugodtabb megítélést és légkört lehetne teremteni Magyarország számára.

Információim szerint a pápa Angelo Rotta személyét elejtette,[417] – hajlandó volna Budapestre "internuncius"-t küldeni, illetőleg ügyvivőt fogadni, ha Magyarország ezt így kívánná, hogy ezzel a SZEB érzékenységét is kímélje.

Budapest, 1946. október hó 7.

Kibédy

MNL OL XIX-J-1-Olaszo.-5/C-119/pol/res-1946 (10. d.)

[414] Giovanni Battista Montini a későbbi VI. Pál pápa, pályájára ld. Agassi 1979., Gergely 1982. 383-408., Horváth 2005. 519., Szabó 2001. 394.
[415] Domenico Tardinire ld. EI 1961. 899.
[416] A célzás minden bizonnyal Luttornak az Alois Hudal püspök vezette „mentőakciokkal" való kapcsolataira vonatkozik.
[417] Amikor 1945 novemberében az új hercegprímás, Mindszenty József átadta a megszakadt diplomáciai kapcsolatok újrafelvételére vonatkozó magyar kormányjavaslatot, a pápa mindjárt vissza akarta küldeni Rotta nunciust. Ám maga Mindszenty volt az, aki lebeszélte, mert szerinte "az inkább oroszbarát, semmint magyar" kormány ezzel a látványos gesztussal csupán leplezni szeretné a valóságban egyházellenes politikáját!", ld. Lombardi 1997. 379.

27.
1946. november 9.
Az 1946. november 9-én megkötött magyar-olasz kereskedelmi és árucsere-egyezmény

TRATTATI E CONVENZIONI

ACCORDO COMMERCIALE E SCAMBIO DI NOTE FRA L'ITALIA E L'UNGHERIA

(ROMA. 9 NOVEMBRE 1946)

Tipografia riservata del Ministero Affari Esteri
1946

ACCORD
ENTRE LA REPUBLIQUE D'lTALIE ET LA REPUBLIQUE DE HONGRIE
CONCERNANT LES ECHANGES COMMERCIAUX

Le GOUVERNEMENT ITALIEN et le GOUVERNEMENT HONGROIS, désireus de reprendre et de développer dans toute la mesure du possible l'échange de marchandises entre leurs Pays, sont tombés d'accord sur les dispositions suivantes.

Art. 1

Vue la situation exceptionnelle dans laquelle les deux Pays se trouvent actuellement, il reste entendu que les échanges commerciaux entre l'Italie et la Hongrie seront effectués pour le moment sur la base des affaires de réciprocité, soumises á l'autorisation préalable des Autorités compétentes des deux Parties.

Art. 2

Les affaires de réciprocité s'effectueront dans la limite des listes des contingents annexées au présent Accord.

L'importation et l'exportation relatives á chaque affaire de réciprocité devront étre exécutées dans un délai de temps non supérieur á trois mois, á partir de la date de l'autorisation relative.

Art. 3

Les affaires de réciprocité devront étre effectuées de la maniére suivante:

Les produits compris dans les listes A, B, C devront étre échangés respectivement contre les produits des listes A1, B1, Cl,

II est entendu que les quantités et les valeurs des contingents établis dans les listes A, B, C et A1, B1, C1, sont prévues á titre indicatif.

Art. 4

Les deux Gouvernements pourront d'un commun accord augmenter les contingents prévus dans les listes ci-annexées ainsi qu'y ajouter des contingents pour autres marchandises, surtout au but de reprendre ou développer l'échange des produits qui étaient traditionnels dans les rélations entre les deux Pays.

Art. 5

La livraison des marchandises, dont la distribution est contrólées par le «I. E. F. C. » (International Emergency Food Councils) ou les « Combined Boards» á Washington ou par d'autres organisations qui pourraient étre substituées á leur place, sera soumise aux dispositions prises par les dites organisations.

Art. 6

Pour faciliter l'échange des marchandises entre les deux Pays une Commission Mixte sera constituée, composée de représentants du Gouvernement Italien et de représentants du Gouvernement Hongrois.

Elle aura pour táche de procéder périodiquement á la révision des contingents fixés dans les listes ci-annexées.

En outre elle sera chargée de surveiller l'application du présent Accord et de résoudre les differends relatifs á son application.

La Commission est également chargée de soumettre aux deux Gouvernements toutes propositions, prises d'un commun accord, tendant á améliorer les relations commerciales entre l'Italie et la Hongrie.

Elle se réunira á la demande du President de l'une ou de l'autre des deux Délegations.

Art. 7

Le présent Accord est valable pour une période d'une année et il entrera en vigueur le jour de sa signature.

Il sera renouvelé par consentement tacite d'année eu année, á moins que l'une ou l'autre des deux Parties Contractantes ne le dénonce avec un préavis de trois mois.

FAIT à Rome, en double exemplaire le 9 novembre 1946.

Pour l'ITALIE

PlETRO NENNI[418]
PlETRO CAMPILLI

Pour la HONGRIE

SANDOR RONAI

Liste A

[418] Pietro Nennire ld. IDC 1946. 190-193., HDFI 1992. 369-370., DDR 2001. 597-600., továbbá Tamburrano 1986.

IMPORT ATION DE MARCHANDISES ITALIENNES EN HONGRIE

des douanes hongrois MARHCANDISES	Quantité (en. q. x) ou valeur (en $ USA)	
tétes		
ex 2 Anes reproducteurs	tétes	10 (1)
ex 2 Anesses reproductrices	"	50 (1)
ex 3 Tareaux reproducteurs (Maremma)	"	5 (1)
ex 3 Vaches reproductrices (Maremma)	"	30 (1)
212 Chanvre brut	"	3.000
ex 244 Pirites	"	100.000
ex 244 Minerai de zinc concentré	"	50.000
252 Acide borique	"	1.000
ex 408 Extrait de chataigner	"	4.000
411 Couleurs d'aniline et autres	[dollár jel]	400.000
564 Fils de chanvre	"	1.000
593 a Rayon, non retors	"	4.000
825, 826 Machines-outils	"	1.000.000
836 pour forage d'huile minérale systéme, Rotary	"	200.000
852 Paliers et piéces détachées de transmission		200
859 Condensateurs électriques	piéces	50.000
876 Automobiles et autobus	[dollár jel]	5.000

876 Piéces détachées pour automobiles et pour tracteurs (Fordson et Mc Cormick)
Quantité (en. q. x) ou valeur (en $ USA)
tétes

(1) Le choix dos types doit étre établi d'accord avec le Ministére italian de l'Agriculture

IMPORTATION DE MARCHANDISES HONGROISES EN ITALIE

N. du tarif des douanes italien	*MARCHANDISES*	Quantité (en. q. x) ou valeur (en $ USA)
18 *a*	Volailles abattues	3.500
24	Oeufs	2.500
ex 74	Haricots secs	25.000
76	Pommes de terre	50.000 (1)
280	Fonté	*p. m.* (2)
285.	Aciers communs en blooms (*y* compris les bidons pour tóles étainées)	3. 000
286 c	Aciers communs laminés á chaud en barres	30. 000
287	Idem spéciaux	3.000
297	Toles en fer ou acier, laminées á chaud	80.000
314	Fers et aciers en piéces, fondus, forgés ou estampés á chaud	1.500
315	Idem ouvrés	4.000
324	Ressorts en acier spécial	3.000
533 A	Essieux pour véhicules de chemins de fer, complets.	5.000

534	Jantes pour roues de chemins de fer	3.000
535	Disques pour chemins de fer	3.000
565	Bauxite	200.000(3)
ex 604 a	Bois de chéne, scié	6.000
ex 604 A 3	Autres bois d'arbres feuillus, sciés	4.000
ex 643	Essence	300.000
ex 643	Idem spéciales	50.000
ex 643	Pétrole á bruler	125.000
ex 643	Gasoil	125.000
ex 643	Spindle oil	10.000
650	Paraffine	1.500
652	Vaseline	6.000

(1) A partir du l[er] mars 1947.
(2) Un contingent sera établi á partir du 1er janvier 1947, selon les disponibilités hongroises
(3) Avec un minimum de 58 % de allumine et un maximum de 3 % de oxyde de silicium.

IMPORTATION DE MARCHANDISES ITALIENNES EN HONGRIE

N. du tarif *des douanes*	MARCHANDISES	Quantité (en. q. x) *hongrois* ou valeur *(en* $ USA)
12	Boyaux salés	100
72	Semences de coriandre, de-fenouil et de cumin	200
72	Semences de tréfle incarnat	200
72	Semences de légumes, de fleurs, etc.	200
84	Pulpes d'orange	500
89 B	Figues séchées öu comprimées	1.000
90	Citrons	30.000
168	Poissons conservés (á l'exclusion des sardines á l'huile)	200
246	Soufre et fleurs de soufre	20.000
ex 408	Extraits de sumac	1.000
436 A	Mercure	100
442 A	Acide citrique	50
493	Plaques de fibres vulcanisées	300
493	Fibres d'Adamas	10
493	Carton pressé (presspan)	500
497	Papier á dessin	50
499	Papier á cigarettes, en bobines	2.000
552-555	Tissus en coton	$ 20.000
586-588	Tissus en laine	$ 40.000
671	Articles d'usage technique en caoutchous	$ 20.000
ex 844	Machines á écrire.	100
859	Articles électriques pour automobiles	$ 35.000
875	Motocyclettes avec pneus	$ 20.000 (1)

(1) Seulement des types au dessus de cmc. 250.

IMPORTATION DE MARCHANDISES HONGROISES EN ITALIE

LISTE C

N. du tarif des douanes italien	*MARCHANDISES*	Quantité (en. q. x) *ou* valeur (en $ USA*)*
1	Chevaux reproducteurs	têtes 15 (1)
18 *b*	Liévres morts	60.000
66 A	Malt destiné á la fabrication de la biére	5.000
66 B	Orge perlé	3.000
121, 122	Semoules et tourteaux oléagineux de tournesol	1.500
ex 286	Barres pour batteuses	2.500
288	Aciers étirés et laminé á froid	3.000
289	Aciers battus en barres	1.000
298	Aciers spéciaux, en tóles	80
311, 312	Coulées en fonte	300
316	Boulons en fer, pour navires	1.000
317 *d*	Clous en fer, pour navires	500
ex 604 c	Plaques collées	mc. 300
ex 924	Semences de tréfle incarnat	500
ex 924	Graines de ensemencer de haricots et de petits pois	400
938	Boyaux	100

(1) Des espéces «Furioso », « North Star » et « Petit Nonius ».

Liste C[1]

IMPORTATION DE MARCHANDISES ITALIENNES EN HONGRIE

N. du tarif des douanes hongrois	MARCHANDISES	Quantité (en q. x) ***ou*** valeur (en [dollár jel] ***USA)***
93	Ecorces d'orange, de citron, etc. séchées	200
184	Poils de lapin, teints	500
225 c	Scilles maritimes	200
257	Acide tartrique	500
ex 407	Cellophane	50
ex 407	Carbamide, résine artificielle	200
533	Livres, journaux, périodiques	$ 5.000
634	Feutres pour chapeaux	100
636	Chapeaux en feutre et en paille, finis	piéces 10.000
ex. 844	Machines á calculer	10
846	Caisses enregistreuse	piéces 500
ex 905	Verres de lunettes polis et taillés, et montures pour lunettes	$ 10.000

948 *b* Films cinematographiques impressionnés, négatifs (1)
965, 966 Papier et plaques photographiques non impressionnées $ 10.000
ex 967 Films non impressionnés, films pour la radiographie et autres films $ 20. 000

(1) Selon un accord á conclure entre les parties intéressées des deux pays.

IMPORTATION DE MARCHANDISES HONGROISES EN ITALIE

N. du tarif des douanes italien		Quantité (en q. x) ou valeur (en $ USA)
ex 17 Sangsues		8 (1)
132 Degras		500
ex 320 Vis en fér ou en acier (pour bois)		500
407 Machines pour l'agriculture (moissonneuses-lieuses, machines á planter les pommes de terre et á arracher les pommes de terre)		1.500
ex 457 Bougies d'allumage (isoléments á mica)	piéces	50.000
ex 466 Parties de rechange pour tracteurs		150
488 Exposimétres « Superlux»	piéces	5.000
493 Compteurs électriques		(2)
497 ter b Valves T. S. F.	piéces	30.000
520 b Tracteurs		2.000
ex 564 Charbon de « Tata »		10.000
777 a Plantes médicinales		1.500(3)'
860-862 Livres, journaux et périodiques	$	5.000
911 Articles dentaires en acier inoxydable		4
Plumes á lit		1.000
ex 943Lampes á incandéscence	piéces	250.000
ex 943 Electrodes pour lampes á incandescence	paires	1. 000.000
943 Spirales de Wolfram pour lampes á incandescence		$ 4.000

Quantité (en q. x) ou valeur (en $ USA)
8 (1) 500 500
1. 500 piéces 50. 000 150
piéces 5. 000
(**2**)
piéces 30. 000 2. 000 10. 000 1. 500 (3) $ 5. 000
4
1. 000 piéces 250. 000
4. 000
Films cinématografiques impressionné né- gatifs (4)
Produits pharmaceutiques (5)

(1) L'importation des sangsues peut étre effectuée en petits colis, comme échantillons sans valeur, sans aucune formalité.
(2) Selon les accords á conclure entre les indu tries interessées italiennes et hongroises.
(3) Le contingent est partagé comme suit:
Flores camomillae vulgaris q.x 500
Secale cornutum, herba adonis vernalis, folia belladonnae, folia hysosciami, radix alcannae, folia stramonii, fllores papaveris, radix belladonnae q.x 1. 000
(4) . Salon un accord á conclure entre les parties interessées des deux Pays.
(5) Salon les accords a conclure entre les industries intéressées italiennes et hongroises.

ACCORD
ENTRE LA REPUBLIQUE D'lTALIE ET LA REPUBLIQUE DE HONGRIE REGLANT LES PAIEMENTS PROVENANT DES ECHANGES COMMERCIAUX

Afin de régler les paiements réciproques relatifs aux échanges commerciaux entre les deux Pays, le GOUVERNEMENT ITALIEN et le GOUVERNEMENT HONGROIS sont tombés d'accord sur ce qui suit.

Art. 1

Le réglement des affaires de réciprocité prévues á l'art. 1 de l'Accord concemant les échanges commerciaux signé en date de ce jour, sera effectué par le moyen de «comptes spéciaux » en dollars U. S. A., non productifs d'intérét, réciproques, ouverts vis-a-vis' de chaque affaire auprés de l'Ufficio Italiano dei Cambi au nom de la Banque Nationale de Hongrie, respectivement auprés de la Banque Nationale de Hongrie au nom de l'Ufficio Italiano dei Cambi.

Art. 2

Aux fins statistiques l'Ufficio Italiano dei Cambi et la Banque Nationale de Hongrie ouvriront aussi un compte d'évidence en dollars U. S. A. réciproque, dénommé « Compte Nouveau ».

Sur le compte tenu par l'Ufficio Italiano dei Cambi au nom de la Banque Nationale de Hongrie sera portée au crédit la contrévaleur en dollars U. S. A. des versements effectués par les importateurs italiens de marchandises hongroises, et au débit les paiements disposés par la Banque Nationale de Hongrie en faveur des exportateurs italiens vers la Hongrie.

Respectivement sur le compte tenu par la Banque Nationale de Hongrie au nom de l'Ufficio Italiano dei Cambi sera portée au crédit la contrevaleur en dollars U. S. A. des versements effectués par les importateurs hongrois de marchandises italiennes, et au débit les paiements disposés par l'Ufficio Italiano dei Cambi en faveur des exportateurs hongrois vers l'Italie. .

Art. 3

Dans le cas oú le compte d'évidence dénommé «Compte Nouveau » visé á l'art. 2 ci-dessus, présente un solde dépassant 600. 000 dollars U. S. A., le Pays créanciér aura le droit, avec un préavis de 15 jours, de suspendre l'expotation de marchandises vers l'autre Pays pour des

nouvelles affaires de réciprocité, jusqu'á ce que le solde devient inférieur audit montant de 600. 000 dollars USA.

Art. 4

Le réglement des affaires de réciprocité par la vois des « comptes spéciaux » prévus á l'art. 1, devra étre effectué dans le terme de trois mois visé á l'art. 2 de l'Accord concernant les échanges commerciaux entre l'Italie et la Hongrie signé en date d'aujourd'hui.

Art. 5

La táche de régler les détails techniques en connexion avec les affaires de réciprocité rentre dans la compétence de l'Ufficio Italiano dei Cambi et de la Banque Nationale de Hongrie, qui s'entendront aussi en ce qui conceme l'ouverture et l'administration des «comptes spéciaux » visés á l'art. 1 et du «compte nouveau» visé á l'art. 2.

Art. 6

Le présent Accord est valable pour une période d'une année et il entrera en vigueur le jour de sa signature.

Il sera renouvelé par tacite réconduction pour une autre période d'une année, et ainsi de suite d'année en année, á moins que l'une ou l'autre des deux parties contractantes ne le dénonce avec un préavis de trois mois.

FAIT à Rome, en double exemplaire, le 9 novembre 1946.

Pour l'ITALIE

PIETRO NENNI
PIETRO CAMPILLI

Pour la HONGRIE

SÁNDOR RONAI

Rome, le 9 novembre 1946

à Monsieur SANDOR RONAI
Ministre du Commerce et des Coopératives
Président de la Délégation Hongroise

Monsieur le Président,

Me référant aux pourparlers, qui ont eu lieu au sujet des dettes et redevances provenant des opérations commerciales effectuées au cours des années antérieures entre les deux Pays, j'ai l'honneur de constater que les deux Gouvernement sont tombés d'accord sur ce qui suit.

La Banque Nationale de Hongrie ainsi que l'Ufficio Italiano dei Cambi seront chargés d'établir de la facon la plus détaillée les montants versés de part et d'autre dans le cadre des Accords réglants les paiements entre les deux Pays en faveur des exportateurs, qui par la suite des événements survenus, n'étaient pas á mérne d'effectuer les livraisons contractées.

Les deux Gouvernements sont d'avis qu'aprés la conclusion des enquétes mentioinnées ci-dessus les représentants des deux Parties se réuniront sans retard pour fixer les modalités de la liquidation des créances et redevances mu- tuelles.

Les deux Gouvernements s'entendront, aussitót que possible et dés que les circonstances le permettront, pour définir le réglement réciproque des paiements arriérés, soit commerciaux soit financiers. -

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'expression de ma haute considération.

PIETRO CAMPILLI

Rome, le 9 novembre 1946

à Monsieur PIETRO CAMPILLI
Ministre du Commerce Extérieur
Président de la Délégation Itálienne

Monsieur le Président,

Par lettre en date de ce jour Vous avez bien voulu me faire connaitre ce qui suit:

«Me référant aux pourparlers, qui ont eu lieu su sujet des dettes et redevances provenant des opérations commerciales effectuées au cours des années antérieures entre les deux Pays, j'ai l'hoinneur de constater que les deux Gouvernements sont tombés d'accord sur ce qui suit.

La Banque Nationale de Hongrie ainsi que l'Ufficio Italiano dei Cambi seront chargés d'établir de la facon la plus détaillée les montants versés de part et d'autre dans le cadre des Accords réglants les paiements entre les deux Pays en faveur des exportateurs, qui par la suite des événements survenus, n'étaient pas á mérne d'effectuer les livraisons contractées.

Les deux Governements sont d'avis qu'aprés la conclusion des enquétes mentionnées ci-dessus les représentants des deux Parties se réuniront sans retard pour fixer les modalités de la liquidation des créances et redevances mutuelles.

Les deux Gouvernements s'entendront, aussitót que possible et dés que les circonstances le permettront, pour definir le réglement réciproque des paiements arriérés, soit commerciaux soit financiers.»

J'ai l'honneur de Vous faire savoir que le Gouvernement Hongrois est d'accord sur ce qui précéde.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

RONAI SANDOR

Confidentielle
Rome, le 9 novembre 1946

à Monsieur SANDOR RONAI
Ministre du Commerce et des Coopératives
Président de la Délégation Hongroise

Monsieur le Président,

J'ai l'honneur de me référer á ce qui est prévu á l'art. 4 de l'Accord réglant les paiements provenant des échanges commerciaux signé en date d'aujourd'hui, au sujet de la limite de trois mois dans laquelle les affaires de réciprocité devront se conclure, et je Vous confirme que le Gouvernement Italien est d'accord á ce que, en dérogation de ce qui est établi dans l'article susdit, pour des opérations particuliéres indiquées de la part hongroise, le terme de trois mois prévu ci-dessus, pourra étre prorogé á huit mois á partir de la date d'autorisation.

Il est convenu que le montant global des opérations susdites doit rentrer dans la limite du plafond de 600. 000, - dollars U. S. A. visé a Part. 3 de l'Accord susmentionné.

Il reste en outre entendu que pour les opérations susvisées les intéressés hongrois prendront soin d'obtenir le consentement des intéressés italiens au délai établi.

Si le Gouvernement Hongrois est d'accord sur ce qui précéde, la présente lettre et la réponse que Vous voudrez bien me faire parvenir seront considérées un accord passé en la matiére.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

PlETRO CAMPILLI

Confidentielle
Rome, le 9 novembre 1946

à Monsieur PIETRO CAMPILLI
Ministre du Commerce Extérieur
Président de la Délégation Itálienne

Monsieur le Président,

Par lettre en date de ce jour Vous avez bien voulu me faire connaítre ce qui suit:

«J'ai l'honneur de me référer á ce qui est prévu á l'art. 4 de l'Accord réglant les paiements provenant des échanges commerciaux signé en date d'aujourd'hui, au sujet de la limite de trois mois dans laquelle les affaires de réci- procité devront se conclure, et je Vous confirme que le Gouvernement Italien est d'accord á ce que, en dérogation de ce qui est établi dans l'article susdit, pour des opérations particuliéres indiquées de la part hongroise, le terme de trois mois prévu ci-dessus, pourra étre prorogé a huite mois á partir de la date d'autorisation.

Il est convenu que le montant global des opérations susdites doit rentrer dans la limité du plafond de 600. 000, - dollars U. S. A. visé á l'art. 3 de l'Accord susmeritionné.

Il reste en outre entendu que pour les opérations susvisées les intéressés hongrois prendront soin d'obtenir le consentement des intéressés italiens au délai établi.

Si le Gouvernement Hongrois est d'accord sur ce qui précéde, la présente lettre et la réponse que Vous voudrez bien me faire parvenir seront considérées un accord passé en la matiére».

J'ai l'honneur de Vous faire savoir que le Gouvernement Hongrois est d'accord sur ce qui précéde.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

RONAI SANDOR

MNL OL XIX-J-26-a-28/biz-1946 (12 d.)

28.
1946. december 10.

Nemes József miniszteri osztályfőnök értesíti a külügyminisztert Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárulásáról ahhoz, hogy – Mindszenty József hercegprímás javaslatára – a Szentszék a római Pápai Magyar Egyházi Intézet igazgatói posztjára dr. Péterffy Gedeont, a budapesti Szeminárium helyettes rektorát nevezze ki

142.284/1946. sz.
X/a. ü.o.

Tárgy: Péterffy Gedeon[419] római magyar egyházi intézeti igazgató római megbízatása.

A Magyar Külügyminiszter Úrnak,
Budapest

Miniszter Úr!

A római Collegium Hungaricum működésének újbóli megindulásával kapcsolatban időszerűvé vált a Collegiummal kapcsolatos pápai magyar egyházi intézet igazgatói állásának kérdése is. Erre az állásra Magyarország hercegprímásának javaslatára a római apostoli szentszék nevez ki. A hercegprímás javaslatára a mindenkori magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter[420] hozzájárulása szükséges.

Luttor Ferenc eddigi igazgató helyébe, akit Miniszter Úr követségi állásából is elbocsátott, Magyarország hercegprímása hozzájárulásommal dr. Péterffy Gedeon római katholikus lelkészt, a budapesti Szeminárium h[elyettes]. rektorát terjesztette fel a római szentszékhez kinevezésre. Ezzel a ténnyel dr. Péterffy Gedeon a magyar állam által fenntartott római magyar pápai egyházi intézet anyagi és adminisztratív ügyeinek vitelére teljes felhatalmazást kapott, érintetlenül maradván természetesen mindama jogok és kötelezettségek, melyekben való intézkedés, illetőleg melyekre való megbízatás az apostoli szentszéket illeti meg s melyek elsősorban a collegium lelki irányításával kapcsolatosak. E jogokat az egyházi intézet igazgatója lelkiek terén kizárólag szentszéki kinevezés alapján kapja meg.

Tekintettel arra, hogy a római Collegium Hungaricum és az azzal kapcsolatos egyházi intézet magyar állami tulajdon,[421] melyet a magyar állam tart fenn, éppen azért, hogy a magyar római katholikus egyház papnövendékeinek legkiválóbbjai megfelelő római kiképzésben részesüljenek, rendkívül kívánatos lenne, ha Magyarország hercegprímása által hozzájárulásommal a szentszékhez kinevezésre felterjesztett igazgató: dr. Péterffy Gedeon ezt a kinevezést, amint azt a hercegprímás felterjesztésében kívánta és változatlanul most is kívánja, mielőbb megkaphatná.

Mivel az apostoli szentszékkel közvetlen diplomáciai kapcsolat még nincsen,[422] tisztelettel kérem Miniszter Urat, szíveskedjék az olasz köztársasági kormány mellett működő magyar

[419] Péterffy Gedeon pályájára ld. Beke 2008. 581., Németh 2002. 199., 215., Mindszenty 1989/II. 516., MKL X. 2005. 901. – A Hittudományi Főiskoláról 1946 decemberében szabadságolták római szolgálatra, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Péterffy Gedeon szolgálati tábázata.
[420] E posztot ekkor Keresztury Dezső töltötte be, pályájára ld. MTA tagjai 2003. II. 658-659.
[421] A témakörre ld. Csorba László: *A római magyar követ jelenti...* c. akadémiai disszertációjának *Rövid áttekintés: a Pápai Magyar Egyházi Intézet jogi helyzetének problémája* című fejezetét: *http://real-d.mtak.hu/538/4/dc_252_11_doktori_mu.pdf*
[422] A problémára ld. a történeti bevezetőben a Kertész István és Velics László kisérleteiről szóló fejezeteket.

ügyvivő útján az ugyancsak az olasz kormány mellé akkreditált vatikáni diplomáciai képviselettel fentieket közölni.

Budapest, 1946. évi december hó 10-én.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Nemes József
miniszteri osztályfőnök

MNL OL XIX-1-k-Olaszo.-17/C-3838-1946 (19. d.)

29.
1946. december 11.
A Nemzeti Felszabadító Bizottság Milánói Magyar Csoportjának levele a milánói Konzuli Kirendeltség működésének kisérleti újrakezdéséről, tevékenységének kiszélesítéséről, ennek társadalmi felügyeletéről

NEMZETI FELSZABADITÓ BIZOTTSÁG
Milánói Magyar Csoportja
C0MITATO DI LIBERAZIONE NAZIONALE
Gruppo Ungherese in Milano

ad. 511pol
947
1946 dec. 11-én

dr. Papp Álmos
követségi titkár,
id. ügyvivő Úrnak
Róma.

Mélyen Tisztelt Ügyvivő Úr!

A szórványosan érkező újságok és egyéb hírforrások révén tudomással bírunk mi is arról, hogy a Magyar Köztársaság illetékes körei mily nagy jelentőséget tulajdonítanak a közigazgatás készülő reformjának, azaz demokratikus szellemben való újjászervezésének.

Szerény véleményünk szerint is a Köztársaság egészséges, fejlődésképes léte és biztonsága nagyrészt ennek a demokratikus reformnak sikeres végrehajtásától függ.

Az állami közigazgatás jelentős szerve a külügyi szolgálat és az ennek keretében működő konzuli intézmény. Mint külföldön élő állampolgárok a konzulátusok működését illetőleg közvetlen tapasztalatokkal és megfigyelésekkel rendelkezünk és úgy gondoljuk, hogy a magyar nép sorsdöntő átalakulásának idején e tapasztalatokat és megfigyeléseket az illetékesek tudomására kell hoznunk.

Nem személyekről kívánunk szólni, hanem az intézmény szelleméről és ezzel kapcsolatos hiányosságairól: mert hiszen a derék, vagy kevésbé derék tisztviselők jönnek is, mennek is, míg az intézmény szelleme változatlanul megmaradna, ha a mai ujjászervezés nem töltené meg az új idők eszmei tartalmával.

A magyar népre letűntében is oly tragikus népelnyomó feudális rendszer a konzuli intézményre is rányomta bélyegét, azt teljesen átitatta antidemokratikus életfelfogásával és ez a demokrácia ellenes felfogás nyilatkozott meg az u.n. felekkel, azaz az állampolgárokkal szemben tanúsított magatartásban.

A társadalmi ranglétra meglehetősen magas fokán kellett állania a magyar állampolgárnak, hogy az az élménye támadhasson, hogy a konzuli hivatal ő érte van és nem megfordítva.

A konzuli hivatalok nem az anyaországból messzire kinyújtott érzékeny, halló-, látó- és érzékelő-, úgyszintén tapasztalatait hasznosan értékesítő szervként működtek, hanem külföldre kitelepített bürokratikus szolgálatként, amelyet a vele érintkezésbe jutó személyek

és a körülötte folyó élet, főleg, mint illeték- és akta-alany érdekeltek.

Úgy gondoljuk, hogy a Köztársaság olyan konzuli szolgálat szervezésére törekszik, amely súlyos költségeit demokratikus szellemű, kézzelfogható eredményeket felmutató működéssel igazolja.

E működési terület tárgyira és erkölcsire osztható. Tárgyi: ipar, kereskedelem és földmívelés érdekeit szolgáló időszerű tájékoztató – és miért ne? – irányító adatok gyűjtése és az érdekelt termelő szakok képviseleteihez rövid úton való eljuttatása. A termelők képviseletei bizonyosan módot fognak találni a tökéletesítés érdekében való eredményes közreműködésre, amint tapasztalni fogják az ilyen irányú praktikus állami szolgáltatás előnyeit, amely a nemzetközileg megalapozott konzuli tekintély segítségével kiegészítené és hathatósabbá tenné a már fennálló nemzetek közötti kereskedelmi kamarák munkáját is.

Ezen közérdekű előnyök megszerzése és fejlődésképes biztosítása azonban csak úgy érhető el, ha az említett nemzetgazdasági tényezők törvényileg biztosított igényjogosultságot kapnak a konzuli intézmény ily irányú szolgáltatásaira.

Erkölcsi: a hazai tudományos és művészeti érdekek ugyanilyen szellemben való elősegítése; ugyancsak az érdekeltek erre való jogainak lefektetésével és tényleges közreműködésre való bekapcsolásával;

A konzuli körzetben élő állampolgárokkal az adminisztratív szolgáltatásokon kívül is állandó kapcsolatok fenntartása, és ha szükséges, jogos érdekeiknek tárgyi és erkölcs téren szintén a konzuli tekintéllyel való támogatása és végül minden téren, úgy külföldi, mint magyar állampolgárok körében a Magyar Köztársaság élő és cselekvő demokratikus szellemét bizonyító magatartás.

Milánó városa – "capitale morale d'Italia" – mint olasz barátaink találóan nevezik, amely Olaszország legfontosabb ipari, kereskedelmi, földmívelési és kulturális központja, az olasz szellemi és politikai élet egyik irányítója, szerintünk kiválóan alkalmas arra, hogy előterjesztésünk tárgyában és annak reális megvalósítása érdekében kísérleti állomás legyen. A fenti előnyökön túl tekintetbe veendő a jelenlegi konzuli kirendeltség személyzete és a Milánó és környékén élő magyar állampolgárok nagy része között fennálló, személyes jó viszony. A személyesen van a hangsúly, mert a konzuli hivatal mint olyan a személyektől függetlenül az érdekeltek részéről reménytelenül keserű (és szerintünk jogos) kritika tárgya volt mindig, részben annak az alapján, amit tettek, de főképpen amit elmulasztottak. E körülmények már eleve kizárják, hogy valamely előre nem látható különleges akadályozó, vagy a kísérlet eredményeinek lényegét meghamisító nehézség merülhessen fel.

Ami pedig (további fontos tényező) a Milánó és környékbeli magyarság közszellemének érettségét illeti, elég arra utalnunk, hogy társadalmi, vallási és politikailag heterogén összetétele ellenére mindig demokratikusan kormányozta önmagát mint közösség, az elmúlt évek tragikusan bomlasztó nehézségei közepette is sikerült megőriznie lelki- és cselekvési egységét. A felszabadulást követő eseményeinkről ügyvivő Úrnak személyesen is volt alkalma tudomást szereznie, dr. Pődör László tanácsos úr, a külügyminisztérium kabinetfőnöke milánói látogatása alkalmával, akinek elismerő és további munkára buzdító szavai ösztönzően élnek bennünk.

Az előterjesztésünk szerinti, a földmívelés, ipar, kereskedelem, a kultúra, úgyszintén a

külföldön élő állampolgárok választott képviselői és a konzuli szolgálat tisztviselői közötti intézményesen életbelépő közös munka, a kitűzött célokon túl, a magától értetődően előálló kölcsönös hatás következtében is hasznos eredményeket fog érlelni. A közalkalmazottaknak módjukban lesz helyesen értékelni a termelő munka tényezőin keresztül, a társadalmi termelés vastörvényeinek nyomása alatt kifejlődött gyakorlati szellemű működést, amely nem ad értéket a látszatnak és csupán a lényeggel törődik. Másrészt a letűnt rezsim közigazgatását nagyrészt joggal bíráló közhiedelem, hogy az állami alkalmazottak, a magántevékenység mértékével mérve, nem nyújtanak komoly munkát – megszűnik majd és még mende-mondaként sem terheli majd a konzuli szolgálatot.

Mindezek előrebocsájtásával tisztelettel javasoljuk a következőket:

Szíveskedjék odahatni, hogy a milánói Konzuli Kirendeltség kísérleti állomás jelleget nyerjen legalább 1 évi időtartamra.

A Konzuli Kirendeltség a kiszabott időtartam alatt az érvényben lévő szabályzatnak megfelelően és a hivatali titoktartás szigorú megtartásával folytatja működését.

Ellenben az ipar, a kereskedelem, a földmívelés, a művészet, kulturális és végül az állampolgárok érdekeit érintő ügyekben a hivatalvezető tartozik a kijelölt bizottságot informálni és véleményét kikérni.

A nevezett összekötő-bizottságba a Felszabadító Bizottság nevez ki 3 tagot és pedig; 1 tagot saját képviseletében általános megbízással, 1 tagot a Konzuli Kirendeltség működési területén élő magyarok ügyeinek képviseletében és 1 tagot a magyar kulturális érdekek képviseletében: a termelő és értékesítő érdekeltségek képviseletében pedig 1 tagot a Magyar Kereskedők Országos Szövetsége nevezne ki, Milánóban letelepedett magyar állampolgárok közül. A bizottsági tagok – tagságuk elvesztésének terhe mellett – semmiféle díjazásban sem részesülhetnek tagságukból eredőleg.

A hivatalvezető az összekötő bizottságot rendszeresen, legalább heti egy ülésre tartozik meghívni, olyan időpontban, hogy a bizottsági tagok magánelfoglaltságának terhére ne legyen. Az ülések az aktuális ügyek megbeszélésén kívül a kísérleti állomás működésének kérdésével foglalkozik. A bizottság a maga körében elnököt választ. Üléseken kívül a hivatalvezető a bizottsági tagokkal az elnökön keresztül érintkezik.

A bizottsági tagok feladatai közé tartozik minden eléjük terjesztett üggyel pártatlan komolysággal foglalkozni és véleményüket kifejezni és általánosságban a hivatali ügy érdekében legjobb tudásuk szerint szorgalmasan közreműködni. A bizottságnak a kísérleti időtartam első 3 hónapja után végzett munkájáról és tapasztalatairól Ügyvivő Úrnak részletes jelentést kell adnia.

E konkrét javaslataink természetesen Ügyvivő Úr esetleges kívánságainak megfelelően módosíthatók.

Ajánlatos volna a franciaországi magyarságot egy másik kísérleti állomás munkájával megbízni, tehát azt a tömegében is jelentős magyarságot, amely erejének maradéktalan felhasználásával, hősi elszántsággal és vérének bőséges hullatásával küzdve, a külföldön élő magyar csoportok között a legtöbbet használt [a] múlt gyászos örökségével terhelt, a vajúdás nehézségeivel küzdő új magyar demokráciának.

A demokráciában rejlő sikeres munkalehetőségek hasznosításával és felesleges időveszteség elkerülése érdekében jelen előterjesztésünk másolatát a következő érdekelteknek is megküldjük: Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt, Magyar Függetlenségi Mozgalom – Páris, Magyar Kommunista Párt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, Magyarok Világszövetsége, Nemzeti Parasztpárt és Parisi Követség.

Fogadja, igen tisztelt Ügyvivő Úr, ez alkalommal is, nagyrabecsülésünk és bizalmunk őszinte kifejezését.

Honfitársi üdvözlettel:

Kovács Dezső s. k.
(Kovács Dezső)

Glücksmann Andor. s. k.

. Dr. Markovits István s. k.
(Dr. Markovits István)
elnök,

Langer Béla s. k.
(Langer Béla)

Prosz Károly s. k.
(Prosz Károly)

Léh Otmár[423] s. k.
(Léh Otmár)
titkár

Szőcs Albert s.k.
(Szőcs Albert)

Vadas László s.k.
(Vadas László)

bizottsági tagok.

[az első oldal alján:
]

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszország-4/b/1945- (6 d.)

[423] Léh Otmár a milánói konzuli kirendeltségre kinevezett irodatiszt volt, kommunista párttag, de – külügyi személyi anyaga szerint – 1949. szeptember 30-án megtagadta a hazatérést, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály.

30.
1947. február 11.

Papp Álmos ügyvivő beszámol az olasz békeszerződés aláírásának visszhangjáról, melynek során bagatellizálás és belenyugvás jellemzi a közhangulatot, miközben az olasz propaganda számunkra ismerős módszerekkel igyekszik ébrentartani a revíziós hangulatot

Magyar Követség.
8/Pol-1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

Róma, 1947. február hó 11. -én.

Tárgy: Az olasz békeszerződés aláírása

Egy pillanatig sem volt kétséges, hogy olasz részről a békeszerződést alá fogják írni. Utolsó pillanatig keresték azonban a formát, melyben az olasz nép ellenkezését és indignálódását kifejezésre juttathatnák a békeszerződés aláírásakor.

Megfelelő hatásos jelenetre egyedül az nyújtott volna módot, ha jugoszláv részről – mint tavaly fenyegetőztek – nem írják alá az olasz békeszerződést. Miután erre is kevés kilátás volt, olasz részről azt, a többi csatlós által is követett módot választották, hogy a békeszerződés aláírását formailag bagatellizálni igyekeztek. Ez megnyilvánult a kiküldött bizottság kis számában, ezen felül az aláírásra meghatalmazott személy – akár csak a tavalyi béketárgyalásokon a delegáció vezetője – csupán nagykövet volt. (Lupi de Soragna.)

Közvetlen az aláírás időpontja előtt hosszadalmas kormányválság terelte el a figyelmet az ominózus dátum közeledéséről. A nemzetgyűlés hozzájárulása az aláíráshoz pár perces formalitás volt csak. Szépségtapaszként hosszasabban tárgyalták azt a tiltakozást, amit még a lemondott külügyminiszter, Nenni nyújtott át a négy nagyhatalom római képviselőinek.

Az olasz békeszerződés aláírásának órájában egész Olaszországban tízperces gyászszünet volt. Utána mindenütt tüntettek az igazságtalan békeszerződés ellen, a különböző okokból megtartott szokásos tüntetések mintájára, kissé nagyobb csoportok felvonultatásával. Egyedül a jugoszláv misszió irodája előtt volt a szokottnál zajosabb a tüntetés, ahol kb. 500 főnyi csoport ablakbeveréssel és nagyobb elhatározások imitálásával igyekezett impresszionálni a délszlávokat.

Az olasz propaganda egyébként a nálunk már kipróbált módszerekkel igyekszik ébren tartani a revíziós hangulatot. Szinte csak az országzászló hiányzik. Egyébként legrészletesebben idézik X-nek és Y-nak kijelentését, aki az olasz békeszerződést igazságtalannak tartja. Millerandot pedig Bevinnel helyettesítik.[424]

[424] Utalás arra, hogy a trianoni békeszerződés idején a magyar közvélemény olyasféle reményeket táplált Alexandre Millerand francia miniszterelnöknek a jövőbeli revíziót illető, a békeszerződést kísérő levelében szereplő célzásaira hivatkozva, mint az olaszok Ernest Bevin angol külügyminiszter néhány ekkori kijelentése kapcsán, vő. Bullock, 1983.

Az olasz délamerikai "terjeszkedés" sikerét mutatja azonban, hogy Brazília és Paraguay önként lemondtak az olasz békeszerződés egyes, Olaszországra nézve hátrányos rendelkezéseinek végrehajtásáról.

Papp
ideiglenes ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz.- 11/j-1033pol/1947 (16. d.)

31.
[1947. február ?][425]
Papp Álmos ideiglenes ügyvivő jelenti, hogy az „exponált és keresett jobboldali politikusok" közül egyre többen jönnek / jöhetnek Olaszországba

Magyar Követség.
11/Biz-1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

Tárgy: Menekülés Ausztria francia megszállási zónájából.

Szigorúan bizalmas!

A napokban érkezett Rómába Ausztriának francia megszállási övezetéből Virtsologi Rupprecht Olivér.[426] Valószínűnek tartom, hogy érintkezésben áll Vajta Ferenccel.[427]

Vajta értesülésem szerint állandóan le akar telepedni Rómában és lakást keres. Vagyoni helyzetére jellemző, hogy hajlandó havi 100.000-líra lakbért is fizetni, plusz közvetítési költséget. Vajta egyébként Zingarellit[428] is felkereste, aki azonban Vajta bosszúságára igen hidegen fogadta.

Milotay István[429] és Bornemissza Gábor[430] ugyancsak Ausztria francia megszállási övezetéből Svájcba érkeztek. Sikerült nekik a Stadium vállalat nyomdagépeit is átvinni Svájcba. Állítólag egy legitimista napilapot, vagy folyóiratot igyekeznek kiadni.

Fenti információkat a Magyar Nemzet római tudósítójától kaptam és részben más oldalról is megerősítették.

Benyomásom szerint Ausztria francia megszállási övezetéből igyekeznek az exponált és keresett jobboldali volt politikusaink szétáramlani. Maróthi-Meizler Károly, Kocsárdi-Kopfenstein Emánuel, Lékay-Lirigauer László, Páger Antal[431] és társai stb. állítólag hamarosan ugyancsak Svájc vagy Olaszország felé vennék útjukat. Amennyire politikamentes volt az eddig Olaszországban élő politikusaink és disszidenseink visszavonult életmódja (ifj. Horthy,[432] Kállay,[433] Apor, Hlatky[434] stb.) fennáll a veszély, hogy az ideáramló és kevésbé

[425] Az iraton nincs keltezés, míg a külügyminisztériumi érkeztető bélyegző dátuma: 1947. március 1.
[426] Ifj. Rupprecht Olivérre ld. Szegedy-Maszák Aladár 1996 I. 367., Lackó 1966. 122., 262., 266.
[427] Már 1947 januárjában napvilágot látott egy budapesti újsághír, miszerint Vajta Rómában van, és a magyar kormány kéri kiadatását, ld. *Olaszországból kikérik Vajta Ferencet*. = *Hirlap* 1947. január 18. – Vajtára, főképp az európai föderációs tervekkel kapcsolatos újságírói tevékenységére ld. Nicolosi 2005., menekülésére (Rómában is letartóztatták egy időre) és együttműködésére a spanyolokkal és az amerikaiakkal ld. Steinacher 2008. 95-96.
[428] Italo Zingarelli, a neves újságíró pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár II. 374., 442.
[429] Milotay István pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár I. 416.
[430] Bornemissza Gáborra ld. Paksa 2011. 154.
[431] Páger Antalra ld. Molnár 1988.
[432] Ifj. Horthy Miklós pályájára ld. Szilágyi-Sáringer 2002., IMKSZT 1994. 452., Hennyey 1992. I. 237-238.
[433] Kállay pályájára ld. Lakatos 2000. 184-198., Joó 2008. 17-19., ÚMÉL III. 2002. 689-690
[434] Hlatky Endre pályájára ld. Kállay 1991 I. 244., Borbándi 1989 I. 328., Németh 2003. 137., Hennyey 1992. I. 246., ÚMÉL III. 2002. 293., az 1944. október 15-i kiugrási kisérletben játszott szerepére ld. Vattay 1990. 89.,

korrekt magatartású, sőt gátlásmentes "üldözöttek" komolyabb zavarokat fognak okozni és a követség munkáját – ahol csak tehetik – meg fogják nehezíteni.

Papp
követségi titkár
ideiglenes ügyvivő

92., Edelsheim Gyulai 2003. I. 302., 312., Hennyey 1992. I. 124-126. – Hlatky később a Külföldi Magyar Actio Catholica egyik vezetőjeként dolgozott Rómában, ld. Borbándi 1989 I. 328.

32.
1947. március 7.
Pásztor Lajosnak, a Római Magyar Akadémia tudományos titkárának jelentése az 1947. február havi munkájáról

1947. február havi jelentés.

I. Vatikáni Levéltár és Könyvtár

A már jelzett. u.n. "Lettere" sorozat (több mint ezer kötet) magyar anyagának az összeírását szinte teljesen befejeztem, s jelenleg már az anyag feldolgozásán (másolás ill. másoltatás, értékelés, s pontos összevetése annak, milyen vonatkozásban adnak újat az eddig ismert adatokkal, felfogással szemben) dolgozom. A jelek szerint értékes lesz a most előkerült adatokból adódó eredmény. Így pl. igen sok levél és jelentés van a Wesselényi és Nádasdy féle összeesküvés idejéből a magyarországi állapotokra, a magyarság hangulatára nézve, amelyek sokban nemcsak kiegészítik, de helyesbítik is eddigi ismereteinket.

Ismeretlenek voltak eddig az ez anyagból előkerülő Eszterházy Pál nádor, Nádasdy László és Ferenc, Forgách Ferenc és mások levelei. Lényegesen kiegészülnek ismereteink a 15 éves háború során Magyarországon tartózkodó olaszok szerepével kapcsolatban is.

Folyamatban van a magyar anyagban igen gazdag Ottoboni gyűjtemény átnézése is a Vatikáni Könyvtárban. Elsőnek, mint már jeleztem is, az egyik kötetben talált XV-XVI. századi magyar diplomáciai iratokat készülök kiadni. Remélhetőleg az év folyamán elkészülök a munkával.

II.Risorgimento Levéltár.

Rendkívül értékes kiadatlan magyar anyagot találtam a Museo del Risorgimento levéltárában is a Kossuth emigráció olaszországi szerepével kapcsolatban, főleg Kossuth Lajos, Frigyesi Gusztáv, Türr István, Gál Sándor, Éber, Eberhardt, Figyelmessy, Krivácsy, Klapka, Vetter, Pulszky Ferenc és a Telekiek szerepére vonatkozóan.

A nagy anyagot fokozatosan dolgozom fel, s adom ki bevezető tanulmányok kíséretében. Az első ily munkám Frigyesy Gusztáv szerepéről, mintegy 40 ismeretlen levél kíséretében, melyeket részben Garibaldihoz írt, ill. Garibaldi írt hozzá, már nyomdában van. Valószínű megjelenik még március folyamán, amint kijön, megküldöm. Az osztrák elnyomás alól elmenekülő, az emberiség általános érdekeiért, a közért lelkesülő és dolgozó magyar emigráció életét talán senkinek az életpályáján keresztül nem ismerhetjük meg olyan tökéletesen, mint Frigyesy Gusztávén keresztül. Az ő alakját, emberies gondolkodását, gazdag és változatos életprogramját mutatom be munkámban. Ő Garibaldi leghűségesebb magyar katonája, aktívan részt vesz a dunai fejedelemségekből tervezett támadás előkészítésében is, ott [van] 1862-ben Aspremontenál és 1866-ban a Róma elleni hadjáratnál is. 1868-ban megírja az 1867. év olasz történetét. Érdekes hogy Frigyesi, aki leveleiben elítélte a diplomáciát, könyvében jó diplomatának és történésznek bizonyul. Az események megítélése során minduntalan meglep bennünket éleslátása, sőt talán lehet azt is mondani: politikai

bölcsessége. Amint kritizálja a korabeli olasz állapotokat, úgy erezzük, több alkalommal is, hogy tanácsai, hogy felfogása örökérvényűek. A leveleiből is kitűnt, hogy az emberi élet egyik legfőbb értelme a közért való munka. Annak szépségét erősen hangsúlyozza könyvében is.

Élete utolsó éveiben gazdasági tervek foglalkoztatják Frigyesit. Részt vesz Sardegna műveletlen, gazdaságilag kihasználatlan földje javításában s benépesítésében, majd pedig Torino közlekedésének megjavításával foglalkozik.

Azt hiszem, egy rendkívül gazdag, változatos életpályájú magyar alakját sikerült Frigyesin keresztül a külföldnek bemutatnom. Katona, író, s gazdasági szakember volt. Nagyszerű volt, mint katonai szervező s igazak, helyesek elméleti, politikai megállapításai is.

Következő munkámban valószínűleg Kossuth Lajos kiadatlan leveleit fogom közölni (kb. 30-t), melyeket részben Itáliában, részben pedig Amerikában írt, s ismertetem több, eddig ismeretlen olasz kapcsolatát, összeköttetését is.

A legnagyobb terjedelmű anyagom e korból Türr István levelezése, kb. 250-300 levél, melyekből eddig kb. csak 60 ismert! Remélhetőleg elkészülök az év folyamán ezeknek kiadásával is. Jelentős és fontos lesz Türr leveleinek teljes, hiánytalan kiadása, tekintve, hogy azok az olasz történelemnek is egyik fontos forrásanyagát alkotják, miután Türr működése elválaszthatatlan az 1859-70-es évek olasz történetétől. Sok olasz esemény középpontjában az ő alakja, az ő tevékenysége áll.

III. Magyar-olasz tudományos kapcsolatok könyvcsere stb.

Igyekeztem előmozdítani a magyar tudományos élet külföldi kapcsolatait. Szomorú tapasztalat e téren, hogy a magyar tudományos munka eredményeit, termékeit külföldön alig ismerik. Ennek a megváltoztatása érdekében tartottam szükségesnek, hogy ne csak magam dolgozzam tudományosan, de azon legyek, hogy kapcsolatot teremtsek az otthoni és az olasz és külföldi tudományos élet között is. Ezt addig a következő lépésekkel próbáltam előmozdítani.

1) Kapcsolatba léptem a római egyetem néprajzi professzorával, aki egyben a római Néprajzi Múzeum igazgatója is, s megbeszéltem vele – a budapesti Néprajzi Múzeum nemrég megbízott új főigazgatójával, dr. Varga Lászlóval[435] egyetértve – tudományos kiadvány, fényképanyag stb. cserét a budapesti Néprajzi Múzeummal. Szóba hoztam azt a tervemet is, hogy az olasz néprajzi folyóiratok adjanak teret komoly magyar, tudományos néprajzi cikkeknek, s viszont a magyar folyóiratok helyet adnának olasz szerzők tanulmányainak. Meg is volna a lehetőség ily irányú csereakcióra is.

2) Kapcsolatba léptem az egyik legfontosabb olasz archeológiai intézettel, az "Istituto italiano per la storia antiqua"-val is, ugyancsak a fenti értelemben. Hogy nagy szükség volt lépésemre, s hogy ezen a téren is sok hiányt, mulasztást kell pótolnunk, azt bizonyítja [az] érdeklődésemre kapott írásbeli válasz, melyből kitűnik, hogy az olaszok fontosnak tartják a magyar archeológiai munkák ismeretét, viszont a magyar tudósokhoz sem jutnak el idejében a szükséges modern olasz munkák. Az idevonatkozó levélrészlet a következőképen szól: "La

[435] Vargha László pályjára ld. a Néprajzi Lexikon szócikkét: http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1191.html.

informo che un scambio con l'Archeologiai Értesítő e i Budapest Régiségei è da noi molto desiderato. D'altra parte le nostre pubblicazioni non sono ancora conosciute in Ungheria: lo deduco dal fatto che alcune di esse non sono citate nei luoghi opportuni in opere recentissime ungheresi. "

E cserével kapcsolatban érintkezésbe léptem Alföldi András egyetemi tanárral.

A magyar munkák iránt érdeklődőknek egyébként nemcsak az olasz tudományos körök, hanem az itteni külföldi Akadémiák is, eddig konkrét kérésük, ill. érdeklődésük a franciáknak, a románoknak, és az angoloknak volt.

3) Mindenképen azon kell lennünk, hogy a magyar tudományt és annak eredményeit kiemeljük azon elszigeteltségből, amelyet elsősorban az okoz, hogy a legtöbb magyar munka, talán az archeológiai s részben a filozófiai munkák egy részének a kivételével, többnyire csak magyarul jelenik meg, oly nyelven tehát, amelyet kevés külföldi tudós ismer. Ennék hátrányát a magyar tudományra egyaránt bizonygatja a Francia Akadémia igazgatója M. Grenier, és a Román Akadémia igazgatója, Scarlat Lambrino is. Ezért hasznos rendkívül – bár maga teljes egészében nem elegendő – a francia nyelvű magyar tudományos folyóirat: a "Revue d histoire comparée" s annak francia nyelvű fordításai. A Revue olaszországi ismertetését a vele kapcsolatos kiadványcserék lebonyolítását még odahaza megbeszéltem a Revue főszerkesztőjével dr. Benda Kálmán[436] egyetemi m. tanárral. A munkát gátolja, illetőleg egyelőre meghiúsítja azonban az, hogy a Revue által e célra kikészített könyves ládát könyveink Rómába szállításakor sajnálatos módon otthon felejtették. Elengedhetetlen volna, hogy legalább pótlólag mielőbb megkaphassam a Revue könyveit is.

Mint már jeleztem, igyekeztem felvenni a kapcsolatot a többi római külföldi Akadémiával is, s mindenütt sikerrel. A Francia Akadémia igazgatója M. Grenier állandóan eljár koncertjeinkre. S hogy jó barátot nyertünk vele, s hogy eredményesek a Római Magyar Intézet koncertjei, az kitűnik a többek közt abból is, hogy amidőn legutóbb a Svéd Akadémia igazgatójánál, Erik Sjooqvistnél voltam a Római Magyar Intézet igazgatójának, Kardos Tibornak a kíséretében, a svéd igazgató, aki eddig még más elfoglaltsága miatt nem jöhetett el koncertjeinkre, a Francia Akadémia igazgatójára hivatkozott, mint akitől értesült arról, hogy milyen sikeresek koncertjeink, s hogy milyen szép működést fejt ki a Magyar Akadémia.

A tudományos munka, s tudományos kapcsolatok mellett rendkívül fontos a társadalmi kapcsolatok megteremtése is. E nélkül igazán nem kapcsolódhatunk be az olasz életbe. Ezért örültem igazán Paolo Toschi egyetemi tanár és a szenátusi könyvtár igazgatója, dr. Starace meghívásának és velük kapcsolatos kölcsönös baráti látogatásoknak.

A magyarság iránti érdeklődést mutatja többek között az is, hogy Francesco Sapori művészettörténész római egyetemi ny. r. tanár a XlX. század művészetéről szól egyetemi előadásában külön és részletesen készül foglalkozni a magyar művészettel is. A megfelelő magyar művészettörténeti könyveket **(**minél több színes reprodukciót) a Római Magyar Intézet könyvtárából akarta kölcsönkérni. Sajnos azonban könyvtárunk ezen a téren is rendkívül hiányos.

Ha nem találtunk volna a "Művészet" c. folyóiratban elég sok reprodukciót, s ha én a magánkönyvtáramból nem tudtam volna kölcsönadni a modern Szinyei Merse és Rippl-Rónai

[436] Benda Kálmánra ld. MTA tagjai 2003. I. 125-126.

albumokat, bizony csúfos kudarcot vallottunk volna. Szükség volna azonban így is könyvtárunk felfrissítése e téren is.

Róma, 1947. március 7.

[Pásztor Lajos][437]

MNL OL XXVI-J-1-b/1946

[437] Pásztor Lajos életútjára, tudományos teljesítményére ld. MKL X. 2005. 656-657., továbbá a Római Magyar Akadémián 2000. október 9-én tartott konferencia előadásait: RMA Annuario 2005. 59-85.

33.
1947. március 27.
Nagy Ferenc miniszterelnök kéri Tildy Ferenc köztársasági elnök hozzájárulását ahhoz, hogy Giorgio Benzoni dei Marchesi di Balsamo, az olasz kormány rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere megkezdhesse magyarországi misszióját

I.

Felterjesztés a Köztársasági Elnök Úrhoz.
Felzet:
Tildy Zoltán[438] Úrnak, a Magyar Köztársaság Elnökének,
Budapest.

Felterjesztése
Nagy Ferenc magyar miniszterelnöknek,

Giorgio BENZONI dei Marchesi di Balsamo[439] budapesti olasz rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter agrément-ja tárgyában.

1 melléklet.

Elnök Úr!

Az olasz kormány budapesti ügyvivő útján tudomásomra hozta, hogy Giorgio BENZONI dei Marchesi di Balsamo urat Olaszország magyarországi rendkívüli követévé és meghatalmazott miniszterévé óhajtja kinevezni.

BENZONI Giorgio úr 1896. augusztus 9 -én született. 1923. november 30-án az olasz diplomáciai szolgálat konzuli szakában kezdte meg pályafutását, melyben főkonzuli rangot ért el. Utolsó beosztása a párisi olasz nagykövetségen volt, ahol 1945. május 17. óta nagykövetségi tanácsosi rangban szolgált.

Miután e kinevezés ellen észrevétel nem merült fel, tisztelettel kérem

Elnök Urat,

hogy BENZONI Giorgio úrnak, Olaszország magyarországi rendkívüli követévé és meghatalmazott miniszterévé történő kinevezéséhez hozzájárulni méltóztassék.

Előterjesztett javaslatom elfogadásának reményében legyen szabad az Elnöki Elhatározás tervezetét mellékelten bemutatni.
Budapest,

II.
Az Elnöki Elhatározás tervezete:

[438] Tildy pályájára ld. ld. Károlyi 2003. 759.
[439] Giorgio Benzoni marchese di Balsamo diplomáciai pályájára ld. WHO 1958. 101.

A Magyar Külügyminiszternek a Miniszterelnök útján tett előterjesztésére hozzájárulok ahhoz, hogy BENZONI Giorgio dei Marchesi di Balsamo Olaszország rendkívüli követévé és meghatalmazott miniszterévé Budapestre kineveztessék.

Budapest, 1947. évi március hó 27-én

III.
Miniszterelnök Úrnak,
Budapest.
Tárgy: kinti Melléklet: 2 drb.
3-3 példányban.

Olaszország kormánya BENZONI Giorgio dei Marchesi di Balsamo úrnak Olaszország magyarországi követévé történő kinevezéséhez kért hozzájárulást.

A Köztársasági Elnök Úrhoz intézett vonatkozó előterjesztést és az Elnöki Elhatározás tervezetét tisztelettel idemellékelem azzal a kéréssel, hogy az Elnöki elhatározást annakidején velem közölni méltóztassék.
kmft.

IV.
Ad 14/Prot. Res.-1947.

A Külügyminisztérium Protocole Osztálya tisztelettel jelzi, hogy a Köztársasági Elnök Úr az agrément-t folyó évi március hó 27-én r.u. [rövid úton] már megadta; az Elnöki Hivatal azonban kérte az írásbeli elnöki előterjesztés pótlólag való megtételét.
Budapest, 1947. március 31.

renk. követ és megh. miniszter.
III.31 [olvashatatlan aláírás]

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-4/a-14/Prot/res-1947 (4 d.)

34.
1947. április 14.
Feljegyzés a Magyar Vöröskereszt részéről a háború után Magyarországról hazatérni kívánó olasz állampolgároknak juttatott segítségről, és arról, hogy a Magyar Követség ugyanekkora segítséget kér az Olaszországból hazaszállítandó magyar állampolgároknak

Ministero degli Affari Esteri
Direzione Generale degli Affari Politici
Oggetto
Prigionieri guerra
Posizione Ungheria 62

Pro memoria

La Croce Rossa Ungherese nel mese di luglio 1945 ha costituito a Budapest la Casa dei Rimpatriandi, dove fino il 31. marzo 1946. sono stati capitati circa 8.000 cittadini italiani. Date le difficoltà dell'organizzazione del rimpatrio, e del procurare i necessari documenti, questi sudditi italiani erano dapprima costretti a soggiornare più a lungo nella predetta Casa; mentre più tardi diminuì il loro numero. In media ogni cittadino italiano fu ospitato per 5-6 giorni dalla Croce Rossa Ungherese.

Conformamente ai dati della Croce Rossa Ungherese per l'assistenza dei sudditi italiani, nel periodo sopramenzionato, furono spesi circa 80.000.- Fiorini, importo, che al corso libero corrisponde a circa 5.000.- Dollari USA.

Oltre ai prigionieri di guerra e i rimpatriandi italiani la Croce Rossa Ungherese negli anni 1943-1946 ha soccorso con alimenti, coperte, sapone, biancheria, ecc. altri 1.200 cittadini italiani.

La Legazione di Ungheria si onora di chiedere l'appoggio della Croce Rossa Italiana nell'assistenza dei cittadini ungheresi desiderosi ritornare in patria.Il limite massimo per tale assistenza sarebbe la somma che la Croce Rossa Ungherese aveva liquidato ai rimpatriandi italiani. (È da notare che la Croce Rossa Italiana, per il natale 1945 ha versato lire 285.000 per l'assistenza dei cittadini ungheresi.)

Il predecessore legale della Legazione di Ungheria, la Missione Ungherese di Rimpatrio nella sua nota verbale No. 1436/1947 d.d. 17. settembre 1946. ha chiesto in tal senso il cortese intervento del Ministero degli Affari Esteri d'Italia presso la Croce Rossa Italiana.

Roma, li 14. Aprile 1947.

ASDMAE-AP-46-50-b-5

35.
1947. április 21.

Kertész István követ jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek arról, hogy a Trieszti Szabad Kikötőben felállítandó Nemzetközi Bizottságba Magyarország is küldhet delegátust, így otthon meg kellene kezdeni a kinevezendő személyre vonatkozó hazai egyeztetéseket

15/pol. -1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

Róma, 1947. április 21.
Tárgy: Trieszt helyzete
Melléklet: 1 darab.

Csatoltan tisztelettel felterjesztem az Olaszországgal kötött békeszerződés francia nyelvű példányát, amelynek 4., valamint 21. és 22. cikkei, továbbá a VI. ("Statut permanent du territoire de Trieste"), VII. ("Instrument relatif au régime provisoire du territoire libre de Trieste"), VIII. ("Instrument relatif au port franc de Trieste"), IX. ("Dispositions techniques relatives au territoire libre de Trieste") és X. ("Dispositions économiques et financiéres relatives au territoire libre de Trieste") számú annexei vonatkoznak a Trieszti Szabad Terület földrajzi kiterjedésének, jogi helyzetének és a Trieszti Szabad Kikötő jogállásának meghatározására.

Az utóbbi vonatkozásban legyen szabad arra utalnom, hogy a VIII. melléklet 21. cikke értelmében a Szabad Kikötőben felállítandó Nemzetközi Bizottságban Magyarország képviselője is helyet fog foglalni. Tekintettel arra, hogy az itteni értesülések szerint az olasz békeszerződés és ezzel a trieszti statutum életbelépése is már a nyár folyamára várható, tisztelettel javaslom, hogy Nemzetközi Bizottságba küldendő magyar megbízott kijelölését a kormányzat már most tegye bölcs megfontolás tárgyává. A kinevezendő magyar megbízott, aki egyúttal a trieszti főkonzul is lehetne, máris megkezdhetné a trieszti Szabad Kikötővel kapcsolatos technikai és gazdasági természetű problémák rendszeres feldolgozását és előkészítését.

A jelenlegi trieszti helyzetre vonatkozólag Bartha János kereskedelmi megbízottól kaptam tájékoztatást, aki Triesztet 1946. szeptember 1-én hagyta el. Bartha szerint ott tartózkodása idején Triesztben még semmiféle politikai vagy diplomáciai jellegű képviselet nem volt, az angolszász katonai közigazgatáson kívül. Trieszt egyedül az UNRRA szállítmányok lebonyolítására szorítkozott és külföldi kapcsolatokat is csak az érdekelt állam felé irányuló UNRRA szállítmányok adminisztrálására fogadtak el az amerikai és angol katonai hatóságok. Természetesen ezek az UNRRA irodák néha 100-200 emberrel dolgoztak, akik magától értetődőleg, politikai természetű munkát is végeztek.

A trieszti magyar főkonzulátus épületében, amely teljesen ép, ez idő szerint az amerikai és angol rádió- és telefonközpont van elhelyezve, úgyhogy szinte megközelíthetetlen. Trieszt polgári kormánybiztosa annak idején azt közölte Barthával, hogy a katonai hivatalok eltávozása után a konzulátus épülete újból rendelkezésünkre fog állani.

Kertész István[440]
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-11/j-1945 pol/1947. (16.d.)

[440] Kertész memoárkötetének magyar kiadásához Gyarmati György írt biografikus utószót, ld. Kertész 1997. 509. skl.

36.
1947. május 2.

Kertész István követ jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek Károlyi Mihály volt köztársaság elnök látogatásáról Enrico de Nicola ideiglenes olasz köztársasági elnöknél, aktől Károlyi a dunai államok és Magyarország szorosabb együttműködéséhez kért olasz támogatást

34/pol. -1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

Róma, 1947. május 2.
Tárgy: Károlyi Mihály[441] látogatása Enrico de Nicola[442] ideiglenes köztársasági elnöknél.

A mai nap folyamán elkísértem Károlyi Mihály volt köztársasági elnököt Enrico de Nicolához, az olasz köztársaság ideiglenes elnökéhez. A kihallgatáson a Külügyminisztérium részéről Emanuele Schinina marchese, I. osztályú konzul, vett részt.

A beszélgetés elején szóba került a kairói Interparlamentáris Unió konferenciája. Ezzel kapcsolatban Nicola mindjárt megemlítette, hogy ők csak egy megfigyelőt küldtek ki, mert tulajdonképpen nincsen parlamentjük. Ezzel kapcsolatban elmondotta, hogy a jelenleg ülésező Alkotmányozó Nemzetgyűlés kizárólagos célja az alkotmány megszavazása. Ennek f. év június 24-ig meg kellene történnie és az általános választásokat a mezőgazdasági munkák lezajlása után, októberben szándékoznak megtartani. A tervezet szerint újból két kamarás országgyűlésük lesz. Amennyiben az Alkotmányozó Nemzetgyűlés június 24-ig nem hozza létre az alkotmányt, akkor az egyik nézet szerint mandátuma lejár és újból választani kell Alkotmányozó Nemzetgyűlést. A másik nézet szerint az Alkotmányozó Nemzetgyűlés az alkotmány létrehozása céljából meghosszabbíthatja élettartamát. Az Elnök említette, hogy Don Sturzo[443] és számos neves politikus azt a nézetet képviseli, hogy amennyiben június 24.-ig nem jön létre az alkotmány, akkor újabb Alkotmányozó Nemzetgyűlést kell választani, mert a jelenleginek nincsen joga meghosszabbítani élettartamát.

Olaszország jelenlegi gazdasági problémáival kapcsolatban Enrico de Nicola kifejtette, hogy az ország helyzete rendkívül súlyos, de az újjáépítés lankadatlan erővel folyik. A pusztításokat előidézték elsősorban az angolszász bombázások, másodsorban a közvetlen harctéri cselekmények, harmadsorban pedig a kivonuló németek rendszeres rombolása. Ez utóbbiak különösen a közlekedési eszközöket és berendezéseket teljesen elpusztították. Ennek ellenére a vasúti közlekedés 4-5 hónap múlva már teljesen olyan lesz, mint 1938-ban volt, helyesebben még tökéletesebb, mert a technika újabb vívmányait az újjáépítés során felhasználják. Máris villanyvonat közlekedik a Brennertől egészen Olaszország legdélibb pontjáig. A hidakat is már úgyszólván mind helyreállították.

Károlyi Mihály külpolitikai kérdésekre terelve a szót, rámutatott arra, hogy elgondolása szerint Magyarországnak valamilyen formában szerves együttműködést kellene létesítenie a többi dunai állammal és kérdezte, hogy Olaszország csatlakozhatnék-e egy ilyen államalakulathoz. Természetesen – folytatta Károlyi – egy ilyen összefogás a mai viszonyok között nem volna népszerű a nagyhatalmak között. Szovjet Oroszország gyanúperrel nézné,

[441] Károlyi Mihály életútjára legújabban ld. Hajdú 2012.
[442] De Nicola pályájára ld. ASP 1955. 443-444., HDFI 1992. 164.
[443] Don Sturzo pályájára ld. Lui... 1969. 525.

mert azt hinné, hogy az ellene irányuló cordon sanitaire,[444] az angolszászok pedig nyilván a szovjet terjeszkedés egyik fajának tekintenék. Konkréten megkérdezte Károlyi azt is, hogy vajon az Egyesült Államok nem elleneznék-e Olaszországnak egy ilyen blokkhoz való csatlakozását, illetve ezt megelőzően, Jugoszláviához való közeledését. Ezzel összefüggésben rámutatott Károlyi arra, hogy a magyar-olasz együttműködés reális előfeltétele az, hogy mindkét állam jó viszonyt létesítsen a földrajzilag közöttük fekvő Jugoszláviával.

De Nicola Károlyi kérdéseire azt válaszolta, hogy Olaszország a maga részéről mindent megtesz a Jugoszláviával való jó viszony megteremtése érdekében, de azt hiszi, hogy a nagyhatalmak politikájába mi nem szólhatunk bele. Az adott viszonyok között ez messze túlmegy Olaszország és Magyarország lehetőségein. Mi a magunk részéről csak azt tehetjük meg, mondotta de Nicola, hogy a rendelkezésünkre álló keretek között igyekezünk az ellentéteket kiküszöbölni és az együttműködésre gyakorlati megoldásokat teremteni. Ezzel kapcsolatban örömmel állapította meg, hogy gazdasági téren tárgyalások folynak Olaszország és Jugoszlávia között és remélhető, hogy ezek sikere esetén a politikai atmoszféra is meg fog javulni. Az egész olasz nemzet számára oly fájdalmas trieszti kérdésre[445] szintén az idő hozhat enyhülést. Általában az egész beszélgetés alatt de Nicola a nagyhatalmak külpolitikájával kapcsolatban neki feltett kérdések elől kitért és a nagyhatalmak politikájáról nem mondott véleményt.

Kertész István
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/b-00224/pol/res-1947 (8 d.)

[444] Francia kifejezés, szó szerint: egészségügyi védőövezet pl. járványok távoltartására; átvitt értelemben az ellenfél területi elszigetelése.

[445] Az utalás arra vonatkozik, hogy Triesztet egyelőre nem csatolták vissza Olaszországhoz, hanem a titóista jugoszláv csapatokat kiszorító szövetséges haderő irányítása alatt maradt.

37.
1947. május 6.

Kertész István követ jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek Apor Gábor báró volt szentszéki követtel folytatott beszélgetéséről, melynek során a "Magyar Közösség" összeesküvés, illetve a szentszéki követség szüneteléséből adódó problémák kerültek szóba

37/biz. -1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

SZIGORÚAN BIZALMAS!!!
Róma, 1947. május 6.
Tárgy: Követ beszélgetése Apor Gábor volt vatikáni követtel.

Ideérkezésem után néhány nappal üzenetet kaptam Apor Gábor, volt vatikáni magyar követtől, amelyben üdvözölt római követté történt kinevezésem alkalmából és kifejezte azt a kívánságát, hogy szeretne velem találkozni semleges helyen, mert nem akar látogatásával nekem esetleg kellemetlenséget okozni. Minthogy értesüléseim szerint Apor mindig korrektül nyilatkozott a jelenlegi magyar kormányzatról és egyébként is álláspontom az, hogy a jelenlegi rendszerrel szemben nem ellenséges magatartást tanúsító bármely magyar állampolgárt fogadok hivatalomban, azt üzentem Apornak, hogy a követségen várom látogatását.

Ilyen előzmények után, Apor követ a mai napon felkeresett. Beszélgetésünk során megmondottam neki, hogy mint általában a disszidált diplomatákkal kapcsolatban, vele szemben is tudomásom szerint az a gyanú merült fel, hogy összeköttetésben volt az összeesküvők külföldi megbízottaival. Apor felháborodva válaszolta, hogy a "Magyar Közösség"[446] létezéséről csak most, a per folyamán, az újságokból szerzett tudomást. Még 1944 őszén ismerkedett meg az akkor Olaszországban fegyverszüneti tárgyalások előkészítésére repült, Náday tábornokkal,[447] továbbá annak pilótájával, Majorossal[448] és Soós Gézával.[449] Majorosról nemsokára olyan információkat kapott, hogy vele minden összeköttetést megszakított. Amikor Soós Géza utóbb is felkereste, vele természetesen beszélgetett a hazai viszonyokról, de Soós még csak távolról sem tett előtte olyan célzást, hogy otthon valamiféle szervezkedés folynék.

Egyébként említette Apor, hogy Tóth László nála is volt megbízatásával kapcsolatban,[450] és ő a maga részéről esetleg azt látná elérhetőnek, hogy a Vatikán apostoli delegátusként

[446] A Magyar Közösség mozgalomra ld. Vida 1976. 246-266., Arany 1990. 23-138., Kővágó 1995. 84-89., Nagy Ferenc 1990 I. 51-105., Palasik 2000. 194-210., Szakács-Zinner 1997. 283-348.
[447] Náday István vezérezredes pályájára ld. Szakály 2001. 241., Hennyey 1992. I. 240., Szegedy-Maszák Aladár I. 375., II. 444.
[448] Lénárd Sándor a hatvanas években levelezésben állt azzal a személlyel, aki a gépet vezette – tehát valószínűleg az említett Majoros János pilótával. Egyik írásában a hivatalos forrásokban nem szereplő, regényes motívummal idézi föl a repülőút és a megérkezés történetét. Eszerint egy gyermeket is vittek a felségjelzés nélküli, német gyártmányú gép fedélzetén – és Bari repterén azután gépfegyvertűz zúdult a leereszkedő repülőre. "Amikor leszálltak, az angolok minden oldalról fegyveresen rohantak a gép felé. A pilóta feltépte az ajtót, feltartotta a gyereket. Erre leengedték a fegyvert", ld. Lénárd 1973. 585-586. – Az elbeszélést valószínűsíti Edelsheim Gyulai Ilona grófnő (özv. Horthy Istvánné) visszaemlékezése, aki szerint Majoros feleségét is magukkal vitték, ld. Edelsheim Gyulai 2003. I. 289.
[449] Soós Géza pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár II. 444.
[450] Tóth László személyére és küldetésére ld. Kovács Péter 1996. 1082-1092., Gergely 2001. 82.

kinevezzen egy otthoni magyar papot, aki a Szentszék álláspontját képviselné a magyar püspöki karnál. Annak, hogy egy állandó magyar ágens működjék a Vatikánnál, értelmét nem látná.

Beszélgetésünk végén Apor felemlítette, hogy ő elvben feltétlenül haza szándékozik térni, de nem hiszi, hogy erre éppen a mostani idő alkalmas volna. Benyomásom szerint ő szellemi frissességét teljesen megőrizte, de bizonyos keserűség él benne, ami az emigráns életnek természetes velejárója.

Kertész István
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz.5/f-223/pol.-1947 (12. d.)

38.
1947. május 6.
Kertész István követ jelentése Vas Zoltán államtitkárnak a Tárcaközi Kereskedelmi Értekezletnek az árucserével kapcsolatos hibás döntéseiről, melynek eredménye "a magyar nemzeti vagyon [...] tékozlása"

Távirat

Róma, 1947. május 6.
Külügyminisztériumnak, Budapest

Vas Zoltán[451] államtitkár úrnak [a] követség kereskedelmi attachéja kéri továbbítani:

"Tárcaközi Külkereskedelmi Értekezlet többszöri kérésem és figyelmeztetésem figyelmen kívül hagyásával citrom narancs ellen vazelin, ipari olaj ragasztott lemez, stb. kivitelét engedélyezi. Ezekért az értékes magyar exportcikkekért értékes ipari nyersanyagokat kaphatnánk úgy, mint ként, műselymet, fonalat, anilint, stb. Meg kívánom jegyezni, hogy a magyar vállalkozóknál és kereskedőknél [az] olasz hatóságok lényegesen megértőbbek, mivel nem ragaszkodnak mereven az árucsere egyezmény árulistáihoz stop. Következménye [a] magyar nemzeti vagyon hasonló tékozlásának, hogy pl. 100000 darab lőtt nyulat nem volt lehetséges értékesíteni stop.

Ilyen körülmények között [a] külkereskedelem érdekeit kellő súllyal és eredménnyel nem lehet képviselni stop. [A] Gazdasági Főtanácsot kérem szigorúan, de nem feltűnően intézkedni, hogy ezentúl citrom [és] narancs csakis magyar jam, legfeljebb gyümölcskivonat ellen engedélyeztessék stop. [Az] Olaszok önmaguk Jugoszláviával is ily értelemben állapodtak meg. Kérem a Gazdasági Főtanácsot, hogy az eddig kiadott engedélyek végrehajtását lejártukig lehetőség szerint késleltesse és lejárat után [az] engedélyek meghosszabbítását ne engedje stop. Kereskedelmi attaché stop."

Kertész

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-25/c-230/res4-1947 (24 d.)

[451] Vas Zoltánra ld. Vas 1980.

39.
1947. május 12.

Kertész István követ jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek, melyben felterjeszti Kósa György sajtóattaché beszámolóját a Milánóban tapasztalt helyzetről, a csendes, demokratikus többség ellenében egy aktív, újfasiszta kisebbség megjelenéséről, melyet a konzuli kirendeltség frissen kinevezett kommunista munkatársa, Léh Ottmár nyíltan támogat

a)

38/biz. -1947.
Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest

SZIGORÚAN BIZALMAS!!!
Róma, 1947. május 13.
Tárgy: Kósa György sajtóattaché jelentése a milánói magyar kolóniáról és a milánói magyar konzulátusról.
Melléklet: 1 darab.

Van szerencsém csatoltan másolatban felterjeszteni Kósa György sajtóattachénak fenti tárgyban készült jelentését. Kósa csak egy napot töltött Milánóban és ezért arra kért, hogy a jelentésében foglaltakat egyelőre a legnagyobb fenntartással fogadjuk. Tekintettel azonban arra, hogy ő régebben éveket töltött Milánóban, ott nagy ismeretséggel bír, a helyszínen nyert értesüléseiről és benyomásairól készült jelentést mégis felterjesztendőnek véltem.

Különösen figyelemre méltónak tartom jelentésének Léh Ottmár irodatisztre vonatkozó részét, amely nem egyetlen ily irányú értesülésem. Külügyi szolgálatunk megbízhatósága szempontjából megengedhetetlennek látszik, hogy a külképviseletekhez való kihelyezéseknél új keletű pártigazolványok előnyt és a későbbi magaviseletet illetően salvus conductust[452] jelentsenek. Ezért tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy Léh Ottmárnak Milánóba való kihelyezésének körülményeit és indokait velem sürgősen közölni és egyben nevezett személy iránt a Kommunista Pártnál is bizalmasan érdeklődni méltóztassék. Amennyiben teljesen megnyugtató információkat nem kapok személyét illetően, kérni fogom azonnali leváltását.

Kertész István
követ

b)

Jelentés Milánóról

1947. május 12.

A milánói magyar kolónia a háború előtt mintegy 200 főnyi zárt, egységes és összetartó csoport volt. Nem politizált, ma sem hajlamos egyik szélsőség felé sem. Csöndes, dolgos kereskedő és iparos emberek, akik vasárnaponként a Magyar Egyesületben találkoztak. Ez most megnehezült, mert helyiségüket nem tudják visszakapni. [A] Vezetőség némileg megváltozott, hangulat és irányzat a régi. Elég fogékonyak a demokratikus gondolkozásra, de

[452] Latin kifejezés: menlevél, oltalomlevél – itt arra utal Kertész, hogy sokan úgy vélték, a kommunista párttagság védelme alatt bármit megtehetnek, illetve mentesülhetnek a háborús időkben elkövetett bűnök következményei alól.

[az] általános tendencia kissé langyos. Aligha lesz részükről meglepetés, kellemetlenség vagy még kevésbé baj. Hazafiasak és áldozatkészek.

Sokkal kisebb csoport, számbelileg talán 40-50 az "ellentábor". Tagjai új emigránsok, nyugatosok, jobboldali vagy szélsőjobboldali beállítottságú régi milánói magyarok és a Rómából felhúzódott, Szálasira felesküdött Horthy-diplomácia és hivatalnokok. Szellemi vezetőjük a Vajta Ferenc – Szabó Gyula – - Páll Antal hármas. Vajta háborús főbűnös, szökésben. Szabó Gyula a milánói főkonzulátus tisztviselője volt, Szálasira felesküdött. Állandó barátságban és összeköttetésben az összeesküvők pilótájával, Majorossal és feltehetően Csopayval[453] is. Nyíltan jár és érintkezik magyarokkal. Páll Antal, volt római kultúrattasé[454] szintén Szálasi-diplomata lett, később Milánóba költözött, jelenleg a Montecatini-nál[455] dolgozik. Szabó és ő ottani magyarok szerint ma is hangoztatják, hogy lesz még nyilas-világ, amikor ők csinálnak majd rendet. Meglepő, hogy Szabóval nyíltan barátkozik és jár-kel Léh Ottmár, jelenlegi második beosztott a milánói konzuli kirendeltségen. Meglepő, mert Léh hangoztatja, hogy kommunista és mint szélsőbaloldali lép fel, feltehető azonban, hogy megtévesztve vagy nem eléggé tájékoztatva kerülhetett a kommunista pártba. Nincs teljesen kizárva, hogy éppen a fentemlített csoport megbízásából. Részint impressziók, részint információk alapján teszem fel, Szabóval való barátkozását magam is láttam több mint feltűnő formában, akkor, amikor Szabó magatartása közismert.

Az igen fiatal Léh Ottmárnak a felekkel szemben, a konzulátus épületében tanúsított hangja és magatartása még igen messze van a diplomatikustól, sőt a tapintatostól is.

A konzulátus kebelén belül rövid ott tartózkodásom alatt semmi rendellenességnek nem láttam a nyomát, sem Léh, sem Gáldi részéről. Ugyanezt mondják a megforduló magyarok. Gáldi József, a milánóiak szerint, normálisan és hozzáértéssel dolgozik, ugyanolyan pontosan látja el jelenlegi munkaadójának utasításait, mint a múlt rendszerit. Nem volt semmi politikai kisiklása, sőt emberségesen igyekezett segíteni a rászorulókon.

A konzulátuson dolgozott egy ideig, nem tudni milyen beosztásban és mennyire hivatalos jelleggel, Bajusz Etel, ultra fasiszta olasz újságíró felesége, aki ellen sorra adnak súlyos politikai adatokat a milánói kolóniában. Újabban nem látták, nem találkoztam vele.

Tájékozódtam a milánói ellen-propaganda lapja, a "Harangok" ügyében. Szerkesztője a ferences-rendi Demeter Lajos.[456] Kapcsolatai az "ellen-táborral" ismeretlenek,

---

[453] Nyilván Csopey Dénesre gondol, pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár 1996. I. 377.

[454] Páll Antal sajtó-és kulturális attasé – egy amerikai jelentés szerint – Rómában szolgált, majd a fasiszta szociális köztársasági kormányhoz akkreditált követségen, Bellaggióban. Róma felszabadítása előtt a SIM (Servizio Informazione Militare) és az OVRA (fasiszta államrendőrség) informátora volt, így ő buktatta lel D[o]blhof[f] Lily bárónőt, újságírót, aki titkos kapcsolatban állt a szövetségesek kémszervezetével, és akit emiatt kiutasítottak Olaszországból 1943-ban. A háború vége Pállt Milánóban érte, majd Luttor Ferenc kérésére Rómába jött és asszisztensként ("*aiutante del Luttor*") dolgozott mellette, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.2. Spionaggio. Segreto. Ogetto: Agenti ungheresi e sospetti arrivati recentemente a Roma. (.é.h.n.n.)

[455] Híres olasz aluminiumgyártó vállalat.

[456] Dömötör Lajos Ede ferences szerzetes, a genovai S. Antonio di Pegli templom plébánosa kulcsszerepet játszott számos náci háborús bűnös Dél-Amerikába szöktetésében. A Buenos Aires-i bevándorlási hivatal archívumában, továbbá a Vöröskereszt genovai levéltárában fönnmaradtak annak dokumentumai, miszerint "P[adre] Edoardo Dömöter" többek között Adolf Eichmann hamis személyazonosságát is igazolta a kivándorlási kérelemhez, ld. Goñi 2002. 235-236. – A Dömötör-ügyet a *Népszabadság* hasábjain összefoglalta Pogár Demeter, ld. Pogár 2004. – Dömötör genovai lelkipásztori munkájára ld. Németh 2007. 361-362., magyar vonatkozású sajtótevékenységére pedig Borbándi 1989. I. 240., Dömötör venezuelai munkásságára pedig ld. Torbágyi 2004. 244.

gondolatmenetük azonban teljesen azonos. Erről részletesen a sajtójelentésben számolok be.

Teljesen visszahúzódott, senkivel nem érintkezik sem a konzulátuson, sem a kolóniában báró Abele Egon, volt főkonzul.[457] Üzleti életben próbál elhelyezkedni, azt mondják, ebből él most is. Roppant tartózkodó. (Egyébként teljesen visszahúzódott a nyilvánosságtól Páll Antal is, egyedül Szabó Gyulát látják mindenütt. Azelőtt pedig éppen ő volt a legcsöndesebb és legkevesebbet szereplő).

KOSA GYÖRGY[458]
sajtóelőadó

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-20/b-222/pol/res-1947 (18. d.)

40.
1947. június 10.
Az Olasz Külügyminisztérium Útlevél Osztálya közli a Belügyminisztériummal, hogy elkészült Nagy Ferenc magyar miniszterelnök átutazó vízuma

Repubblica Italiana
Ministero degli Affari Esteri
Servizio Passaporti

Telespresso N 4/2236
Ministero Interni – F.S.
e per conoscenza
D.G.A.P.
D.G.A.M. – Uffic. Stranier
Roma al di 10. Giugno 1947.

Per conoscenza si comunica che la Legazione d'Italia in Budapest ha concesso in data 17/5 il visto di transito al Presidente del Consiglio ungherese Sig. Nagy, accompagnato dalla consorte, muniti di passaporti diplomatici.

Il Capo del Cerimoniale
[olvashatatlan aláírás]

[457] Abele Egon pályájára ld. IMKSZT 1994. 472. – Egy milánói prefektusi jelentés szerint Abele báró főkonzul 1943 szeptemberében hivatalával a Comói-tó partján fekvő S. Giovanni di Bellagióba költözött, vagyis a Sztójay-kormány híveként akkreditációját a Salói Köztársasághoz szólónak tekintette. Kezdetben szimpatizált a nácizmussal, de később megundorodott tőle. 1944 októberében családjával Svájcba menekült, mert a német hatóságok üldözték amiatt, mert nem tette le az esküt a Szálasi-kormányra.. Mindezek az információk alapján a római Külügyminisztérium Politikai Főosztálya engedélyezte a berni olasz követségnek, hogy a Bellagióban hagyott személyes holmikért visszatérni kívánó Abele és családja vízumot kapjon Olaszországba, ld. ASDMAE AP 1931-1945 B.37. Cerimoniale (Róma, 1945. október 5.) – a Direzione Generale Affari Politici számára., ASDMAE AP 1931-1945 B.37. Direzione Generale Affari Politici (Róma, 1945. október 11.) – a Cerimoniale számára.

[458] Az olasz Külügyminisztérium Protokoll Főosztálya 1948 februárjában arról értesítette a belügyminisztériumot, hogy az emigráló Kósa György volt sajtóattasé pár héttel korábban érvényes olasz vízumot kapott, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.8. Passaporti. Alessandro Farace (Róma, 1948. február 2.) – az olasz Belügyminisztériumnak.

ASDMAE-AP-46-50-b-4

41.
1947. június 18.

Pödör László köv. tanácsos, ideigl. ügyvivő feljegyzése a külügyminiszternek, miszerint a magyar „belpolitikai válságról" nem kaptak tájékoztatást a külképviseletek, ami kínos helyzeteket eredményezett, pedig „az idejében érkezett obektív hírek országunk külpolitikai presztizsét óvhatják meg"

Magyar Követség
Róma
54/Biz-1947.
Magyar Külügyminiszter Úrnak,
Budapest

Róma, 1947. június hó 18.-án.
Tárgy: A követség politikai tájékoztatásának hiányai.

A magyar belpolitikai válsággal[459] kapcsolatban a római magyar követség a válság első napjaiban úgyszólván teljes mértékben tájékoztatás nélkül állott. Mindezekről, valamint a követségnek ez idő alatt tanúsított magatartásáról Kertész István követ és meghatalmazott miniszter személyesen beszámolt folyó hó 15-én a politikai osztály vezetőjének.

Kiegészítésül és emlékeztetőül le kell szögeznünk, hogy tájékoztatást kérő több táviratunkra, amelyben felvilágosítást kértünk a külföldi sajtóügynökségek által tendenciózusan terjesztett álhírekre vonatkozóan, nem kaptunk, vagy csak nagyon későn, feleletet. Így a követség képtelen volt a jóindulatú olasz sajtó tájékoztatását ellátni; mindezeken túl maguk a követségi tisztviselők is csak a tendenciózus híresztelésekből értesülhettek az otthoni eseményekről. A tájékoztatás elmaradásának következményei egyes külképviseleteinknél köztudomásúlag nagyon súlyosak voltak. Éppen ezért tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy szíveskedjék határozott utasítást adni az illetékes osztályok vezetőinek a követségek tájékoztatására vonatkozólag, különösen olyan esetekben, amikor az idejében érkezett objektív hírek az országunk külpolitikai presztizsét óvhatják meg.

Pődör László
követségi tanácsos,
ideiglenes ügyvívő

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/a-262/pol/res-1947 (10 d.)

[459] A Nagy Ferenc miniszterelnök lemondásával kapcsolatos eseményekre utal.

42.
1947. június 30.
Beszámoló jelentés a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasainak 1947. május 24–június 7. között nyitva tartó képzőművészeti kiállításáról, melyen részt vett Tóth Imre (Amerigo Toth) is, továbbá kiállították Zichy Mihály újonnan fölfedezett Faust-illusztrációit

Róma, 1947.júni. 30.

A Római Magyar Intézet képzőművészeti kiállítása máj. 24-júni. 7.

A Római Magyar Intézet csak az elmúlt év októberében kezdte meg működését újra, háromévi szünet után. De az újjáépítéssel csaknem egyidejűleg megkezdődött benne a komoly szellemi munka is. Híven fejezi ki a teljesítményeket az a művészi kiállítás, melyet a Római Magyar Intézet helyiségeiben a magyar követ nyitott meg máj. 24-én. A kiállítás megnyitásán részt vett Francesco Flora professzor,[460] államtitkár, az olasz kormány nevében és az olasz művészi és szellemi életnek sok kiválósága.

A kiállítás tulajdonképpen két részre oszlott, a tulajdonképpeni értelemben vett akadémiai kiállításra és Zichy Mihálynak újonnan felfedezett Faust illusztrációira,[461] melyek most láttak először napvilágot. Jellemző, hogy bár a nagy művésznek ezek az alkotásai illusztrátori tevékenységének legjavából valók és nagy műtörténeti szenzációt jelentenek, melyet a nemzetközi műértő közönség teljes mértékben honorált, mégsem vonták el a közönséget a kiállítás modern részétől. A szorosan vett ösztöndíjasokon és vendégeken kívül kiállított Tamássy Gyula, a Faust illusztrációk felfedezője és Tóth Imre, aki a mai olasz szobrászati élet egyik kiválóságának számít, de minden magyar ügynél jelen van. A magyar művészek rendkívüli sikert arattak a sajtóban. Csaknem egy időben zajlott le kiállításuk a Francia Akadémia, a híres Villa Medici kiállításával, és az olasz műkritika a pálmát egyhangúlag a magyar művészeknek adta. A legkülönbözőbb pártállású lapok és folyóiratok egyetértettek benne, hogy a magyarok tehetségesebbek és komolyabban fogják fel hivatásukat, bár készséggel elismerik, hogy a Villa Mediciben is új szellem tört be. A második világháború előtti akadémizmusnak nyoma sincs benne. Mindkét kiállítást a helyesen értelmezett modernség jellemzi szerintük.

A bírálatok mind kiemelik a kiállítás mintaszerű megrendezését és kiválóan dekoratív hatását, nagyvonalúságát. A kivételes művész-tehetségnek járó tisztelettel beszélnek Bíró Antalról és csaknem mind kiemelik Némedy-Reigl Judit kivételes tehetségét. Komoly meglepetést okozott Dávid-Böhm Ferenc Fontana Romana-ja. Értékelték Zugor Sándor meseszerű finom acqurelljeit és Breznay [hiányzik a mondat vége].

A Római Magyar Intézet tagjainak januári tanulmányi jelentése.[462]

Bíró Antal festőművész :Részt vett a január 18-25. közti cataniai képzőművészeti kiállításon s

[460] Francesco Flora pályájára ld. Lui... 1969. 45.
[461] Zichyre és a felfedezésre ld. Rexa 1913., Tamássyné 1965., Révész 2001.
[462] A művészek és tudósok – akik egy része már addig, illetve később jelentős pályát futott be – életútjának külön jegyzetelését nem tekintettük feladatunknak.

annak előzetes előkészítésében is. A kiállítás befejeztével néhány hetes szicíliai tanulmányútra indult.

Böhm Krisztina fővárosi ösztöndíjas: Folytatta a Palazzo Venezia művészettörténeti könyvtárában előzőleg megkezdett kutatásait, részt vett az intézeti közös tanulmányi kirándulásokon s kéthetes tanulmányutat tett Szicíliában (Palermo, Monreale, Agrigento, Catania, Taormina).

Böhm Lipót festőművész : Dolgozott a cataniai kiállítás előkészítésén, amelyen személyesen is részt vett s annak befejeztével szicíliai tanulmányútra indult.

Csorba Győző vendégösztöndíjas: Folytatta Janus Pannonius verseinek magyarra fordítását. E hónapban egy elégiát és három epigrammát fordított. Részt vett a cataniai magyar héten, amelynek keretében az irodalmai esten az ő verseiből is olvastak fel. Versei jelentek meg a Camene c. irodalmi folyóiratban s egy szicíliai újságban is. Szicíliában két hetes tanulmányutat tett: Catania, Agrigento, Siracusa, Taormina. Hazafelé jövet egy-egy napot töltött Nápolyban, Pompeiben és Solfatara-ban is. Írt egy saját verset.

Debreceni Ferenc tanulmányi segélyes: Rómába december utolsó napjaiban érkezett, így a hónap első felét elsősorban a város s környékének megismerésével töltötte. Különös figyelemmel fordult a későrenaissance és a barokk művek felé, amelynek [sic!] vizsgálata küszöbön álló doktorátusa anyagának jelentős részét képezi. 1848 olasz visszhangjával kapcsolatban sikerült megállapítania, hogy Tommaso Tommasoni keresett L'Ungherese e il Romano c. drámáját valóban előadta a Teatro Valle-ban Domeniconi társulata Ristorival a főszerepben. A művet magát azonban eddig még neki sem sikerült megtalálnia.

Eösze András szobrászművész: Részt vett a catania képzőművészeti kiállításon s annak előkészítésén, majd annak befejeztével még 10 napos szicíliai és nápolyi tanulmányútra indult.

Hanák Péter: a január hónapot Budapesten töltötte, hogy hazai kutatásokkal is kiegészítse készülő munkáját: a magyar-olasz 1848–49. évi diplomatariumot. Budapesten az intézet részére könyveket vásárolt s az intézet márciusi kiállítása előkészítésén is munkálkodott.

Kerékgyártó József festőművész: hat képet festett s tanulmányozta a színek kifejező erejét.

Kerényi Károly vendégösztöndíjas: jan. 4.-én az etruszk múzeumban tartott vezetést az intézet tagjai számára, jan. 5.-én előadást tartott Ámor és Psyche címen az intézet tagjainak, majd jan. 14.-én kirándulást vezetett Cerveteribe.

Klaniczay Tibor ösztöndíjas: két hetet Szicíliában töltött: Palermo, Monreale, Agrigento, Siracusa, Catania, Taormina, Etna, azt megelőzően pedig négy napot Latium néhány kis városában töltött, így a tulajdonképpeni tudományos kutatómunkájára e hónapban kevés idő maradt. Ez alatt továbbfolytatta Virgilio Malvezzi Tacitus kommentárjának tanulmányozását, amelyben további érdekes részeket talált Zrínyi szempontjából. Rövidesen el is készül egy kisebb tanulmánya Zrínyi és Malvezzi viszonyáról. Foglalkozott ezen kívül még Filippo Maria Bonini "De Ciro Politico" c. munkájával is, amely ugyancsak Zrínyi kedvelt olvasmányai közé tartozott.

Lengyel Balázs vendégösztöndíjas: megírta a cataniai irodalmi est összekötő szövegét s kb. 10

napos tanulmányúton volt a magyar héttel kapcsolatban Siciliaban (Catania, Siracusa és Taormina). Rómában főleg a Vatikáni Múzeumot látogatta. Dolgozott "A mai magyar líra" c. s a könyvnapra megjelenő irodalomtörténeti munkáján s egy kisebb tanulmányt írt az Újhold februári számának.

Margulesz Hedvig: két hetes tanulmányúton volt Siciliában, különösen a görög vázákat és az antik pénzeket tanulmányozta a múzeumokban. Rómában a Palazzo Corsini rajzgyűjteményben gyűjtött disszertációjához középkori és kora renaissancekori rajzokat és grafikákat, amelyeket a Palazzo Venezia könyvtárában dolgoz fel a kapcsolatos szakirodalom segítségével.

Lukács György egyetemi ny. r. tanár, vendég: Az értelem alkonya c. tanulmányán dolgozott.

Márkus István min. o. tanácsos: Részt vett és előadást tartott a palermói történészkongresszuson Luigi Kossuth e i Siciliani del 1848 címmel. A kongresszus után kutatásokat folytatott még kb. egy hétig a palermói levéltárakban és könyvtárakban a 48-as szabadságharc olasz visszhangjával, és a Kossuth-emigráció olaszországi működésével kapcsolatban.

Márky Tamás ösztöndíjas: folytatta az egyetemen a római jogi kurzusok látogatását s részt vett az egyetemi római jogi intézet tudományos munkájában és egyéb megmozdulásaiban.

Nemes Nagy Ágnes vendégösztöndíjas: Tanulmányozta Róma művészeti emlékeit, másrészt a cataniai irodalmi esttel kapcsolatban Szicília emlékeibe és történeti múltjába próbált beletekinteni. Anyagot gyűjtött az olasz nevelésügyi problémákról a "Köznevelés" számára, ahol fog megjelenni a cataniai művészeti hétről írott beszámolója is. Máskülönben folytatta folyamatos irodalmi munkáját.

Reigl Judit festőművész: Részt vett a cataniai kiállításon s annak előkészítésén, majd annak befejeztével néhány hetes szicíliai tanulmányútra indult.

Szegedi Ernő vendégösztöndíjas: koncertjeire készült. A hó folyamán hangversenyezett Palermóban és Catania-ban az intézet többi zeneművész tagjaival együtt. Jan. 30-án pedig önálló Beethoven hangversenyt adott a Római Magyar Intézetben.

Szervánszky Péter hegedűművész, vendégösztöndíjas: Hangversenyezett Palermóban és Cataniában s azokra készült elő a hó folyamán.

Szőllősy András ösztöndíjas: Rómába dec. végén érkezett s így a hónap első felét legnagyobb részben arra fordította, hogy megismerkedjen Róma történetével és művészeti emlékeivel. Hozzákezdett zenetörténeti és zeneszerzői tanulmányai folytatásához. Megismerkedett a tanulmányai szempontjából legfontosabb G. Petrassi professzorral kinek előadásait a Santa Cecilia akadémián hallgatni is fogja. Komponált egy zongorára írott szonatinát és befejezés előtt áll egy József Attila kórusa is. A népzene és a műzene viszonyával foglalkozó tanulmányához foglalkozott a kérdés olasz irodalmával. Rendszeresen szolgáltat magyar anyagot az "Il Barbaja"c. olasz zenei folyóirat számára. Rövid összefoglalást készített a magyar zenei életnek a háború utáni alakulásáról és fejlődéséről.

Takács Gyula vendégösztöndíjas: Lefordította Janus Pannonius egy elégiáját és öt epigrammáját. A Cataniai magyar hét keretében tartott irodalmi esten két versét felolvasták, s

egy versét hozta a cataniai La Sicilia c. napilap. Siciliában több várost (Agrigento, Siracusa, Taormina) meglátogatott, hazafelé jövet pedig néhány napig Nápolyt és környékét tanulmányozta. Írt néhány verset.

Takács Jenő vendégösztöndíjas: Bartók-Kodály erdélyi népdalok c. gyűjteményből 7 népdalt feldolgozott zongorakísérettel, melyek bemutatója a cataniai magyar irodalmi hét keretében volt. Palermóban két alkalommal, Cataniában pedig egy alkalommal hangversenyezett részben saját szerzeményeiből. Az egyik cataniai újságban cikke jelent meg az új magyar zenéről. A Római Il Socialista c. napilap jan. 13.-i száma pedig "Tanulmány a hangszerek őskora" c. cikkét közölte. Az Intézet igazgatója kérésére két Vivaldi koncertet átírt zongorára és hegedűre. Elkészítette több új szerzeménye vázlatát és meghangszerelte Régi magyar tánc szvit c. szerzeményét, amely februárban kerül előadásra zenekarral Rómában az Egyetemi hangversenysorozaton.

Torró Judit ösztöndíjas: Tovább gyűjtötte [a] 48-as magyar olasz bibliográfiájához [az] anyagot. E hónapban kb. 120-150 könyvet nézett át melyek között 60 drb. magyar-olasz vonatkozásút talált.

Varga Edit: Folytatta a Vatikáni Képes Legendáriumra vonatkozó kutatásait. Egyben elkezdte Oroszlán Zoltán egyetemi ny. r. tanártól kapott témaként az etruszk művészet tanulmányozását. Tanulmányi kirándulásokat tett Róma környékére.

Zakariás Margit ösztöndíjas: Részt vett az Istituto del Restauro előadásain s munkáiban. Restaurált két képet a mexicoi követség számára. Résztvett az intézeti tanulmányi vezetéseken.

Zugor Sándor festőművész: Részt vett a cataniai képzőművészeti kiállításon: annak előkészítésében, majd annak befejeztével néhány hetes szicíliai tanulmányútra indult.

MNL OL XXVI-J-1-b/1946

43.
1948. február vége[463]

Pődör László követségi tanácsos levele ismeretlen, a Külügyminisztériumban magas beosztásban dolgozó barátjához[464] az olasz-magyar viszonyok romlásáról, a római követség és a Római Magyar Akadémia aktuális ügyeiről

Kedves Barátom!

Igyekszem most a legfontosabb, bennünket érdeklő kérdésekről Neked beszámolni. Eddigi szívességeidből azt látom, hogy minden kérésemre a lehető leggyorsabban intézkedtél, s így remélem, hogy leveleim, amelyeket hozzád intézek, a legmegfelelőbb kézbe jutnak.

1) Be kell számolnom követségünk és az olasz hatóságok, különösen pedig a Pal[azzo]. Chigi közötti viszony alakulásáról.

Már itt tartózkodásod alatt említettem, hogy az olaszok meglehetősen hidegek velünk. Velicset[465] természetesen elfogadják, Esterházy Bandit[466] is. Azonban itt megáll aztán minden kapcsolat, rólam és Forbáthról tudomást se igen vesznek. Ez természetesen egyéni szempontból nem sokat jelent, de mivel mélyebb okai vannak, foglalkoznom kell vele. Tudnod kell, hogy itt az egész diplomáciai testület két táborra van oszolva, s a kapcsolat a kettő között igen gyér. Pl. a keletiek – kivéve az oroszokat – alig találnak érintkezést nyugat felé. Mi még e tekintetben eléggé szobatiszták vagyunk, már t. i. Velics és Bandi. Az utóbbi időben ez az ellenséges elszigetelődés – úgy látszik amerikai sugalmazásra – még erősebb lett. Az amerikaiak és angolok megközelíthetetlenek, annyira, hogy pl. fogadásokon szinte tüntetően kerülik a keletieket. 4-5 hónapja ez vonatkozik az egész nyugati blokkra, újabban pedig a Palazzo Chigire is.

Az utóbbi – valószínűleg Benzoni követ hatása alatt is – határozottan ellenségesen viselkedik velünk szemben. Legtermészetesebb és legkönnyebben elintézhető kéréseinket is a legnagyobb hanyagsággal kezelik, késleltetik. Eddig ebből nem származott nagyobb baj, de mivel a jövőben – érzésem szerint – bajok is lehetnek, néhány esetről részletesen beszámolok.

2) A Magyar Akadémián ma 40-50 magyar művész, tudós, kutató ösztöndíjas tartózkodik. Állandó nehézségeik vannak tartózkodási engedélyükkel. Így legutóbb Klaniczay Tibor[467] ösztöndíjast felszólították, hogy hagyja el azonnal Olaszországot, mert nem adhatnak neki soggiornót. A fiú 30 napos vízummal jött ki, de mivel szept. 30 után kapta csak meg az ösztöndíjtanács határozatát, mely őt Olaszországba kiküldi, természetesen csak ez után a dátum után érkezhetett, mint a legtöbb akadémikus. Már pedig az olaszok csak akkor hajlandók ösztöndíjasaink 30 napos vízumait meghosszabbítani (amire ezeknek joguk van a kult. egyezmény alapján), ha szept. 30 előtt érkeztek, vagyis az akadémiai év kezdete előtt.

---

[463] A keltezés nélküli levél megírási időpontját az a megjegyzés segítségével határozhatjuk meg, miszerint Velics követet napokon belül fogadja XII. Pius pápa – erre az eseményre ugyanis 1948. február 28-án került sor, ld. MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán-IV-14-428/pol/48-1948. Velics László (Róma, 1948. február 28.) – Molnár Eriknek.

[464] Lehetséges, hogy Beck János, a Külügyminisztérium politikai osztályának ekkori vezetője.

[465] Velics pályájára ld. IMKSZT 1994. 464., Kertész 1997. 406., 498., Károlyi 2003. 576., 716., ÚMÉL VI. 2004. 1171.

[466] Esterházy Andrásra ld. Kertész 1997. 498.

[467] Klaniczay Tibor, a későbbi neves irodalomtörténész pályájára ld. MTA tagjai 2003 II. 684-685.; ösztöndíjas portréját megrajzolja Csorba Győző 2002. 100., 106., 109-110.

Rendőrök keresték a fiút, s valószínűleg nem tud ösztöndíja leteltéig itt maradni. Ezzel szemben: azok a magyar fasiszták, akik a háború után gazdátlan Akadémián ideiglenes szállást kaptak, azután pedig többszöri felszólítás ellenére sem voltak hajlandók elhagyni az Akadémiát, szabályszerű soggiornók[468] birtokában röhögik az igazgatót, aki nem tudja őket kitenni. Viselkedésük kihívó, kritizálják az otthoni állapotokat, de bátran tehetik, mert az olasz hatóságok védik őket, illetőleg semmit sem hajlandók ellenük tenni. Tény az, hogy míg az akadémikusok állandó izgalmak közt élnek tartózkodási engedélyük miatt, s bármikor kirepülhetnek az országból, emigránsok élhetnek mellettük, akik szabályszerű soggiornóval rendelkeznek. Képzelheted, hogyan emeli ez a magyar állam tekintélyét a gyengébb lelkek előtt! Minden eljárásunk hiábavaló, s bizalmas értesüléseim szerint most a választások előtt még igen sok legálisan itt tartózkodó magyart – tehát az útlevéllel bírókat, azaz „kommunistákat" – fognak kiutasítani.

3) Kapcsolódik az előbbihez, szintén a háború vége óta, az Akadémián lakik többek közt három olasz diák, akik akkor az üres épületben olasz kérésre – lakásínség lévén – elszállásolást találtak. Azóta nem lehet őket kitenni. Bár a kult. egyezmény biztosítja a magyar ösztöndíjasok és az állam részére az akadémiát, ezt az olasz belügy nem akarja érvényre juttatni. Hónapok óta hitegetik Kardost és Velicset, semmi sem történik, bár ügyvédek szerint semmi joguk sem volna a diákoknak a bennlakásra. Mintha az Istituto Italiano pesti épületéből nem akarná kitenni a magyar állam, immár harmadik éve, az ott lakó, irgalomból beengedett magyar, mondjuk: népi kollégistákat! Legutóbb Kardos tanácsomra távollétük alatt kirakta csomagjaikat ügyvéd jelenlétében a portásfülke elé és bezárta, lelakatolta szobáikat. Erre a rendőrséghez fordultak, amelynek vezetője elment Kardoshoz, kérve arra, hogy egy éjszakára engedje őket vissza, tekintettel arra, hogy már este van. Kardos engedett, azóta a három diák nem mozdul hazulról, felváltva őrzik a szobákat, lakatolják, és Kardost feljelentették magánlaksértésért.

Ebben az ügyben a Pal. Chigi a legellenségesebb magatartást tanúsítja. Orlandini consule, aki ez üggyel foglalkozott, hazugságokkal tartja vissza Velicset. Talamo márki, akit Velics ez ügyben sürgetett közbelépésre, napokig nem fogadta tanácskozásaira hivatkozva, s a találkozás után se tett semmit.

4) Szűkszavú táviratunkból értesülhettél arról, hogy Bartha külker. s. titkár, kihasználva Soltész távollétét és Gergely h. vezető rövid trieszti útját, felvette a futárral érkezett kirendeltségi ellátmányt (2632 dollár), és disszidált. Ezt követőleg, mikor a pénzt követeltük tőle, kijelentette, hogy ő már hónapok óta készül erre a lépésre, ezt bejelentette az olasz belügyben, külügyben és az amerikaiaknál, s őt nem fogják disszidálása mellékkörülményeiért felelősségre vonni. Ma délben telt le egy hete annak, hogy az ügyészségen feljelentettük, s ugyanakkor a külügy sürgős közbelépését kérte Velics. Ötödik napon még semmi sem történt, a rendőrkapitány, aki meg lett bízva az üggyel, alig emlékezett Bartha nevére. Ma jelezték, hogy Bartha garázsban lévő, (ki nem fizetett, összetört, tehát értéket nem képviselő) autóját lefoglalták. Személye ellen semmit sem tettek, útlevelét nem vonták be, bár közöltük hivatalosan kérésünket, hogy vonják be, mert érvénytelennek tekintendő, s Bartha akkor lép meg, amikor akar. De egyelőre nem akar, mert nyíltan beszéli, hogy őt az olaszok disszidensnek tekintik, s megvédik. Egyelőre azt mutatják a tények, hogy megvédik.

Mindezek azt mutatják, hogy az olasz magyar viszonyban komoly rosszabbodás állt be. Az

[468] Tartózkodási engedély.

amerikai nyomáson, s a miatta erősödő reakción kívül más okai is lehetnek ennek a változásnak. Meg vagyok győződve arról, hogy Benzoni követ jelentései ingerlik az itteni külügyet. Tudtommal igen sok nehézsége van a Keokh-kal, különösen a magyarországi olasz fagylaltosok engedélyei miatt, s hergeli a P. Chigit retorziókra. Nem ismerem ezt a részét a dolognak, csak néhány szót tudtam kivenni az itt járt Di Francóból. Úgy látom innen, hogy a mi belügyünk is nehézkes, legalább is, ami a vízumkérdést illeti. Az eredmény hamarosan az lesz, hogy – ha komolyabb tárgyalásokba nem fogunk – akkor teljesen elhidegülünk, pedig eddig se igen volt meleg a viszonyunk.

A Bartha ügy kapcsán írásban kértem Velicset, hogy – amennyiben végleg semmi sem történik – erélyesebben kell fellépnie a protokolban, s egyúttal jelentenünk kell hazafelé részletesen a helyzetet. – Nem tartanám rossznak, ha (az esetben természetesen, ha levelem megérkeztéig pozitív eredményt nem jelentenénk) behívnátok Benzonit, s érdeklődnétek nála az ügy iránt. Esetleg a fagylaltosait is meg lehetne egy kicsit szorítani.

5) P. Schrotti ferences szerzetes, aki egy időben a ferences rend generálisa volt,[469] most pedig a rend gazdasági intézője (magyar), levelet írt Sibelka Perlberg (más néven: Tempefői)[470] Fao megbízottunknak. Ezt a levelet valaki olvasta. Schrotti e levéllel beajánlja Sibelkát a ferences generálishoz, mint aki "a magyar államelnök nevében jött tárgyalásokat folytatni a Vatikánnal".

Nem tudom, hogy ez a megbízatás igaz-e, vagy csak Sibelka kitalációja. (az t. i. biztos, hogy az ajánlólevél tartalma ez!). Azonban félek, hogy valóság, mert ismerem az otthoni hirtelen elhatározásokat, amelyeket utólag szoktak csak meggondolni. – Ha valaki erre a feladatra alkalmatlan, az Sibelka. Egyébként is Tóth László prof. múlt nyári missziója[471] megmutatta, hogy a Vatikán nem áll szóba ennyire fontos ügyben autszájder megbízottakkal. Erre a célra Velicsnél alkalmasabb személy nincs, mert ő becsült ember, aki, ha megbízást kap odahaza, akkor annak szellemében is jár el. Egyébként a napokban megy a pápához kihallgatásra. Ez az ő számára is meglepetés, mert a megérkezését követő kísérletei sikertelenek voltak. Erről különben jelentett. Most úgy tetszik, van némi szándék a Vatikánban tárgyalásra.

Vissza kell még térnem az Akadémia ügyére, mert vele kapcsolatban még zajlani fognak az események. Amint beszámoltam róla, Kardos kitelepítési akciói, minden támogatásunk ellenére sem sikerültek eddig. Eredményük azonban már van. Az akadémián meghúzódó nyilasok mindent megtesznek Kardos és az Akadémia eláztatására. Legutóbb egész biztos forrásból informálták Kardost, hogy nyilasai jelentéseket készítenek róla és az Akadémián kifejtett felforgató működéséről [az] olasz hatóságoknál. Így a Pal. Chigiben fekszik egy feljelentés, amely beszámol az akadémiai kommunista propagandaszervezkedésről, felsorolva Kardoson kívül Hanák Péter[472] elvtársunkat, mint az északolaszországi propagandamegbízottat, Ruzicska Pál milánói lektort,[473] a milánói capo-cellulat,[474] s azon kívül sok ártatlan és nem ártatlan, félfasisztát is, mint Kardos propagandistáit, akik az oroszok

[469] Téves adat.
[470] A Földművelésügyi Minisztérium perében 1948-ban elítélt Siebelka Perleberg Artúr tanácsos, író és újságíró (írói nevén: Tempefői) pályájára ld. ÚMIL 2000. 1939., Sibelka Perleberg 1987., római tartózkodására pedig Baczoni 2000. 295-296. – A név a forrásokban mindkét formában (Sibelka, Siebelka) előfordul.
[471] Ld. a 40. sz. jegyzetet.
[472] Hanák pályájára ld. MTA tagjai 2003. I. 476-477.
[473] Ruzicska pályájára ld. Kovács Zsuzsa 2005. 67-72., Borbándi 1992. 309., ÚMIL 2000. 1888.
[474] A pártsejt (a kommunista mozgalom legkisebb csoport-egysége) vezetője.

megbízásából kémkednek és fejtenek ki kommunista agitációt. Az természetes, hogy mindebből egy szó sem igaz, de a szabályszerű magyar útlevéllel érkező magyarok megítélését természetesen nagyon kellemetlenül befolyásolja az. – Úgy látszik, az akadémia a központja a támadásoknak, mert Kardos kiadóvállalata, amelyik a Janus Pannoniust[475] nyomja, szintén kapott névtelen levelet, amelyben Kardost orosz ügynöknek minősítik, viszont ugyanaz a levélíró jelentette névtelenül Kardosnak, hogy a kiadó eltitkolja előtte a lap tényleges példányszámát s becsapja. Így akarja őket összeugratni, amiből kár természetesen csak a magyar félre származhat.

Dem. Népi Arcvonalnak átadtam a meghívást. Várják a leveleteket is. Addig is persze készülnek delegáció összeállítására.

Valószínűleg jelentkezni fog nálad Kilczer Gyula sógorom felesége, akinek némi nehézségei vannak útlevele körül. A nyáron volt nálunk, s most apját (aki feleségem atyja is egyben) szeretné Aradon meglátogatni. Légy szíves, légy segítségére.

Most pedig a következőkkel zárom levelemet:

1) Mivel a mai napig más nem történt a Bartha féle sikkasztási ügyben, mint az, hogy a rendőrség Bartha autóját (amelyet még ki sem fizetett, s amelynek javításáért is tartozik 350 ezer lírával, tehát alig jelent értéket), lefoglalták, őt magát nem is hallgatták ki, sem le nem tartóztatták, azt tanácsolnám, hogy arra a bizalmas aktára hivatkozva,; amelyben ezzel a futárral másolatban felküldtük a kereskedelmi kirendeltség vezetőjének ez ügyben hazafelé tett jelentéseit, hívjatok fel bennünket jelentéstételre, külön megkérdezve, hogy véleményünk szerint tett-e-intézkedéseket az olasz rendőrség, nem fenyeget-e az a veszély, hogy bizonyos támogatások segítségével Bartha külföldre szökik a felelősségre vonás elől s mi az oka annak, hogy egy ilyen világos ügyben egy héttel a feljelentés után sikkasztó még mindig szabadon jár – tudomásotok szerint. A válasz után Benzonit kell majd sarokba szorítani. (Egyébként holnap megy Velics a protokol vezetőjéhez ez ügyben).

2) Jendrassik Borbála, mint táviratoztuk, lemondott. Itt senki sem ismeri az ő ügyeit, teljesen visszavonulva élt, s bár lemondása Rómából lett keltezve, most itt senki sem látta őt. Makaival való kapcsolatai itt ismeretlenek, s lemondása ismerősei körében bombaként hatott. A távirat megérkezett?

3) Velics ma kifejtette előttem, hogy érzése (vagy tudomása?) szerint Gyöngyösi Pista Szél Jenő hivatalba lépése után Rómába pályázik, állítólag az én helyemre, azután persze, ha megmelegedett, akkor ő lesz itt a követ. Kifejtettem neki, hogy erről nem tudok, véleményem szerint pozíciója erős. Ami engem illet, az nem az én dolgom, hogy hova megyek. – Velics egyébként március tizenötödiki ünnepségeink után, március végén, vagy április elején

[475] E címmel indította el a Római Magyar Akadémia új tudományos folyóiratát Kardos Tibor 1946-ban.

szeretne hazamenni jelentéstételre s egy-két függő kérdés megbeszélésére. Véleményem szerint helyes. Nem tudom, hogy mi vele a miniszter célja, de ahogyan én látom, a jelen körülmények között megfelelő ember ezen a helyen. Bizonyos fokig félénk, s ennek legfőbb oka, hogy bizonytalan pozícióját illetőleg. Nem ártana neki egyszer egy levél pl. Heltaitól, esetleg a minisztertől. (A Gyöngyosi kombinációról feleletet igértem Velicsnek, futárral írj róla!)

Köszönt barátod,
Pődör László

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-1/b-sz.n.-1945-64 (2d.)

44.
1948. augusztus 20.
A Magyar Hazatelepítési Bizottság vízumot kér az olasz külügyminisztériumtól annak a 110 magyar gyereknek, akik a milánói Magyar Asszonyok Bizottsága és az Olasz Vöröskereszt segítségével nyaralásra jönnek Olaszországba

Missione Ungherese di Rimpatrio.
No.1809/1946.]

Onorevole
Ministero degli Affari Esteri
Roma

La Missione Ungherese di Rimpatrio ha l'onore di chiedere il favorevole intervento di codest'On. Ministero presso la competente autorità, affinchè venga concesso il visto di entrata in Italia per la villeggiatura a 110 bambini ungheresi, insieme alle persone che li accompagneranno.

I suaccennati bambini ungheresi vengono in Italia attraverso Tarvisio, dietro invito del Comitato delle Donne Ungheresi a Milano (sotto la direzione di S.E.
Cerruti, ministro e inviato straordinario a. r., il Prof Mosca,[476] ecc.) per un soggiorno di due mesi. Lo svolgimento della pratica è affidato al suddetto Comitato e dal delegato della Croce Rossa Ungherese.

La Missione Ungherese esprime i suoi sentiti ringraziamenti anticipati.

Roma, li 20 agosto 1948.

ASDMAE-AP-46-50-b-4

[476] Mosca pályájára ld. WHO 1958. 662-663.

45.
1948. szeptember 22.
Velics László követ jelenti Rajk László[477] külügyminiszternek azokat a híreket, amelyeket előbb Nagy Ferenc volt miniszterelnök, majd Farkas Ferenc volt tábornok római látogatásáról megtudott

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÖVETSÉGE
Róma
Rajk László
magyar külügyminiszter úrnak,
Budapest.

Róma, 1948. szeptember 22.
Tárgy: A magyar emigráció helyzete
Nagy Ferenc volt miniszterelnök és Farkas Ferenc[478] volt tábornok római tartózkodása.

Amint ezt másúton jelentettem, Nagy Ferenc volt miniszterelnök egy magyar származású amerikai titkár és a Readers Digest folyóirat szerkesztője kíséretében e hó közepe táján 4 napot töltött Rómában. Az olasz sajtó itt tartózkodásáról nem vett tudomást, amiből következtethető, hogy Nagy Ferenc szándékosan kerülte a nyilvánosságot, és hogy olasz hivatalos részről sem tartották kívánatosnak ittlétének a sajtóban való szellőztetését. Mivel előzetesen Nagy Ferenc franciaországi, svájci, németországi és ausztriai tartózkodásáról sem olvastam beszámolókat, feltehető, hogy Nagy Ferenc európai körútjának célja nem volt propagandisztikus. Nincs kizárva, hogy körútjának lezártával európai tapasztalatairól cikksorozatot fog írni, de ettől eltekintve útjának főcélját abban látom, hogy egyrészt a Magyarországból legutóbb emigráltak köreiben információkat szerezzen be a magyarországi állapotokról, másrészt, hogy az európai magyar emigráció helyzetéről tájékozódjék és azt lehetőleg szervezeti egységbe tömörítse.

Amint Miniszter Úr előtt ismeretes, Nagy Ferenc inkognitója csak legutóbb, törökországi tartózkodása alatt lett felfedve. A francia, angol és amerikai hírügynökségek nyomán utóbb a Rómában megjelenő amerikai újság és a Saragat-féle "L'Italia Socialista" pár soros hírt közölt arról, hogy Nagy Ferenc Törökországba érkezett, továbbá hogy a török kormány szócsöve erélyesen kifogásolta ottani politikai szereplését.

Visszatérve Nagy Ferenc római látogatására, úgy azon, más úton jelentett, információm, mely szerint Sforza külügyminiszter[479] fogadta őt, megerősítést nyert. A külügyi hivatal köreiben azonban arról értesülünk, hogy ez a látogatás igen rövid lefolyású és tisztán formai volt, amit teljes mértékben el is hiszek, tekintettel Sforza gróf külügyminiszter fölényeskedő modorára, valamint arra a tényre, hogy közös nyelvük nem volt.

Ugyancsak megerősítettnek látom, hogy Nagy Ferenc a Vatikán egyik adminisztratív tisztviselőjével beszélt, viszont egyik ellentétes hírforrással szemben kizártnak tartom, hogy akár a Pápa, akár De Gasperi miniszterelnök fogadták volna, mivel az idő rövidsége miatt ezen összejöveteleket létrehoznia nem sikerült.

---

[477] Rajk László pályájára ld. Bölöny 1992. 372-373., Horváth 2005. 539., Károlyi 2003. 755.
[478] Kisbarnaki Farkas Ferenc személyére és emigrációs szerepére ld. Szakály 2001. 94., Borbándi 1989. I. 50-107. stb., illetve Bonhardt 2007. 203-219.
[479] Carlo Sforza olasz külügyminiszter pályáját részletesen bemutatja: Zeno 1975., továbbá Horváth 2000. 204., Horváth 2005. 560.

Utazása tulajdonképpen céljának megfelelően, Nagy Ferenc egyes magyarokat itt felkeresett, míg mások megtudván ittlétét, őt keresték fel. Érthető, hogy e két csoport között különbséget kell tenni, mert kérdéses, hogy mindenki, akit ő keresett fel, mily mértékben osztotta véleményét, vagy elgondolásait. Az általa felkeresettek csoportjába tartozik Apor Gábor volt vatikáni követ, az értesülésem szerint Amerikába készülő Mihalovics Zsigmond prelátus,[480] Major Róbert közgazdasági szakértő és Aradi Zsolt volt hírlapíró, valamint Hlatky Endre (de nem Kállay Miklós).

Két különböző forrásból vett értesülések szerint Rómába utána utazott Farkas Ferenc, a németországi francia zónában szerepet vívő volt tábornok, akivel azonban Nagy Ferenc nem kívánt szóba állni. Ez az egyik forrás szerint arra vezetendő vissza, hogy Farkas Ferenc Németországban megjelenő lapja Nagy Ferencet állandóan szovjetbérencnek titulálja, másik forrás szerint arra, hogy Nagy Ferenc szervezési akciójából tudatosan és elvi okokból kizárja a Farkas féle nácista köröket. Egy nagyobb fogadás alkalmából futólag beszéltem egy Nagy Ferenc utazásáról informált itteni amerikai diplomatával, aki az utóbbi felfogást megerősítette, érthetetlennek mondván, hogy a németországi francia katonai körök miért támogatják Farkas Ferencet és hangsúlyozva, hogy egy korábbi francia védenc, nevezetesen Vajta Ferenc, amerikai börtönben ül.

A teljesség kedvéért még ide kell iktatnom azon értesülést, mely szerint Nagy Ferenc eléggé nyíltan és szkeptikusan beszélt azon támogatásról, amelyet magyar emigráns körök Amerika részéről kapnak, illetve nem kapnak, és amely nagyjából arra szorítkozik, hogy egy 500 dollárral megváltott utazási jegytől a 10.000 dollárig terjedő cikkhonoráriumon túl az amerikai segítség nem terjed.

Ami ezen utazással kapcsolatban a magyar emigráció helyzetét illeti, úgy már az első világháború után, továbbá a második világháború alatt és azóta szerzett tapasztalatok alapján úgy hiszem a következő alapigazságok szögezhetők le: a francia katonai körök, amint ezt már a húszas évek cárista emigrációja esetében, a német szeparatista mozgalom támogatása idejében láttuk, javíthatatlan szűk látókörűségükben felülnek mindazoknak, akik mögött valamiképpen szervezhető katonai csoportokat látnak vagy hisznek el.

Az angolszász körök a második világháború tapasztalatain okulva nyilvánvalóan idegenkednek mindenféle ellenkormány elismerésétől és arra meggyőződésem szerint csak akkor kerülhetne sor, ha a fennálló diplomáciai kapcsolatok megszakítása, vagyis egy harmadik világháború már küszöbön állna. Ugyanazon angolszász körök azonban elsősorban propagandisztikus okokból, nem idegenkednek az elől, hogy a különböző emigrációs csoportok országos, illetve ország közötti viszonylatban egységesebbé vállnak, illetve szervezkednek. Hogy magyar viszonylatban az ő szemükben Nagy Ferenc nevénél és paraszti múltjánál fogva a legalkalmasabb, aki körül az emigráció legnagyobb része kristályozódhatik, könnyen érthető. Ami végül a Vatikánt és Olaszországot illeti, úgy a helyzet meglehetősen világos. A Vatikánnak nincs különösebb oka arra, hogy Nagy Ferencet felkarolja. Benne végeredményben azt a protestáns államférfit látják, akinek kormányzata alatt a katolikus egyházzal való viszony rosszabbodott, és akinek saját pártja a fakultatív hitoktatás

[480] Mihalovics Zsimondra, az Actio Catholica volt vezetőjére ld. Beke 2008. 490-491., Seres 1933., Nagy Csaba 1992. 258., Palasik 2000. 283-284., az Actio Catholica korabeli működésére és felszámolására ld. Szakács-Zinner 1997. 387-389., Gianone 2003., a külföldi magyar Actio Catholica megszervezésével kapcsolatos emigrációs tevékenységére pedig ld. Borbándi 1989. I. 157., 202-203., 247., 328., 508., továbbá Németh 2002. 206. – A menekült prelátus a Mindszenty-per koncepciós "kémkedési vonalának" lett a kitalált legfőbb külföldi kapcsolata, ld. Mindszenty 1989/II. 443., 511., Ispánki 1995. 66-67., 70., 396-397.

gondolatától sem idegenkedett. Az olasz kormány, mely nem tagadja meg a menedékjogot mindazoktól, akik politikai menekülteknek mondják magukat, viszont csak azon töri a fejét, hogy az I. R. G. útján hogyan szabadulhat meg mindenkitől, aki e túlnépesedett országtól egy falatnyi kenyeret megvon és ezért óvakodni fog attól, hogy emigrációs központok létesülését saját területén elősegítse.

Ami végül a magyar emigráció "belső"helyzetét illeti, úgy Nagy Ferenc körútját megelőzőleg és az óta is mind sűrűbben jelennek meg nyilatkozatok és cikkek az egységes szervezkedés érdekében. Véleményem szerint tehát elvárható, hogy körútjának végén Nagy Ferenc hírt fog adni egy, az egyes országokban élő emigrációt összefoglaló szervezet létrejöttéről és arról, hogy ezt a szervezetet kik, hol képviselik.

Velics László
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-20/f-702/pol/res-1948 (19.d.)

46.
1948. szeptember 28.

Ortutay Gyula[481] vallás- és közoktatásügyi miniszter [Rajk László] külügyminiszternek javasolja, tiltakozzon amiatt, hogy a vatikáni sematizmusban még mindig Luttor Ferenc szerepel a Pápai Magyar Egyházi Intézet igazgatójaként; javasolja továbbá, hogy az utódjának szánt Péterffy Gedeont is vissza kell hívni, sőt meg kell vizsgálni, "a jelenlegi körülmények között indokolt-e az Intézet további fenntartása"?

Budapest, V., Hold-utca 16.
Telefon: 129-430
253.747/1948.X.szám
Előadó: Dr. Martinkó András áll.gimn.tanár
Külügyminiszter Úrnak
Budapest

A római Pápai Egyházi Magyar Intézet helyzete.
Hiv.szám: -
Mellékletek száma: -

Tudomásomra jutott, hogy a római Szentszék „Annuario Ecclesiastico Pontificio" című legújabb évkönyvében is a fasiszta magatartásáról hírhedt Luttor Ferenc szerepel a római Pápai Egyházi Magyar Intézet igazgatójaként. Ezzel kapcsolatban kérem Miniszter Urat, hogy szíveskedjék megtenni a szükséges intézkedéseket avégből, hogy Luttor Ferenc igazgatóként való szerepeltetése jogos magyar sérelemként a Vatikánnak tudomására hozassék. Tudomására hozassék a Vatikánnak ezen felül az is, hogy Luttor Ferenc évek óta nem tartózkodik Rómában, így szükségesnek látszik új igazgató kinevezése, akinek a személyére vonatkozó kinevezési javaslatot a magyar kormány megfontolás végett várja.

A fenti adat bizonyára oly módon került az évkönyvbe, hogy a Luttor Ferenc utódjaként hivatali elődömnek 142.284/1946.X.a. számú és 1946. évi december hó 10-én kelt hozzájárulásával[482] Magyarország hercegprímása által a Szentszékhez kinevezésre felterjesztett dr. Péterffy Gedeon teológiai tanár kinevezését a mai napig sem kapta meg. Egyrészt e miatt, másrészt azért, mert Péterffy Gedeon magatartása a népi demokratikus Magyarországgal szemben szintén erősen kifogásolható – többek között a vatikáni rádió magyar bemondója szerepét is vállalta –, szükségesnek látom Péterffy Gedeonnak működési helyéről való haladéktalan visszahívását. Ezen túlmenőleg azonban kívánatosnak látom az Egyházi Magyar Intézet egész helyzetének megvizsgálását abból a szempontból, hogy a jelenlegi körülmények között indokolt-e az Intézet további fenntartása.

Újból kérem tehát Miniszter Urat, hogy a római Szentszékkel jelenleg fennálló külpolitikai helyzet ismeretében és a fenti intézkedések foganatosításával előálló új helyzet figyelembevételével, állásfoglalását velem sürgősen közölni szíveskedjék.

Budapest, 1948. évi szeptember hó 28. napján.

Ortutay Gyula

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-34/biz/6-1948 (17 d.)

[481] Ortutay pályájára ld. MTA tagjai 2003.II. 948-949.
[482] Ld. 28. irat.

47.
1948. szeptember [n.n.][483]
Szekeres György[484] tanácsos első levele a külügyminisztériumi pártszervezet vezetőihez [?] a római követség viszonyairól, Esterházy András titkár disszidálásáról, Velics követ tevékenységéről, a fontosabb politikai és szervezeti kérdésekről

Elvtársak,

a római követségen – az olaszországi magyar szerveknél egyáltalán – olyan a helyzet, amilyen más követségeinken volt a Nagy Ferenc-időkben. A legprimitívebb biztonsági gondok, személyi kérdések és hónapok óta húzódó kínos ügyek csőstül zúdultak a nyakamba. Ezeknek egy részét az itt járt elvtársak ismerik. Megérkezésem óta úgyszólván minden nap 10-12 órát, olykor még többet kellett a követségen eltöltenem. Időm legjavát a Velics család problémái és riadalmai vették igénybe. Ilyen körülmények között még alig jutottam hozzá, hogy felvegyem a kapcsolatokat a számunkra érdekes olaszokkal és tájékozódni próbáljak az itteni politikai helyzet részleteiben. Időbeosztásom szempontjából Mágori Varga[485] elvtársnő megérkezésével mégis annyiban javult a helyzet, hogy most már legalább attól kell kevésbé tartanom, hogy a mindennapos bonyodalmak alatt (pl. az Esterházy ügy utóhatásai, az AFP jelentés stb.) a hátam mögött történik valami. De a szorosabb értelemben vett követségi munka (politikai helyzetjelentések készitése, kapcsolat az olaszokkal, stb.) kielégitő elvégzésére majd csak akkor kerülhet sor, ha az alább ismertetett problémákból leglább azokat megoldjuk, amelyeknek elintézése összeegyeztethető Velics maradásával.

A helyzet ismertetését az Esterházy-üggyel kezdem.

A külügyminisztérium éléről való távozásának napján Molnár[486] elvtárs személyesen felhivta Velicset és közölte vele, hogy Esterházynak szeptember elsejére vissza kell térnie Budapestre. A hir úgy érte Velicset, mint a derült égből lecsapó villám. Mióta sikerült elérni Kósa visszarendelésének elhalasztását, nagyon szilárdnak érezte helyzetét és meg volt győződve arról, hogy – mint mondani szokta – szövetségi "négyesfogatát" nem fenyegeti veszedelem. Önbizalmában némileg megrendülve, de a Kósa-eset példája alapján azonnal nekilátott, hogy Esterházy visszahivását visszavonassa. Először engem próbált rábirni arra, hogy "közösen" lépjünk fel Esterházy érdekében. Én természetesen határozottan, de udvariasan kitértem ez elől. Arra hivatkoztam, hogy Esterházyt semmiféle veszély sem fenyegeti, hazahívása egyszerű adminisztrativ intézkedés stb. Midőn egy beszélgetésben Velics elég rosszindulatú találgatásokba bocsátkozott Esterházy hazai sorsa felől, megmondottam neki, hogy egy római kihelyezés egy Esterházy számára sem lehet hitbizomány és én a magam részéről nem támogathatok a miniszterrel szemben olyan lépést, amely kétségbe vonja a

[483] A hosszú, kéziratos levél valószínűleg több napon át íródott, azért nincs rajta napra pontos dátum.
[484] Szekeres pályájára, egyéniségére általában ld. Szekeres-Varsa 1985, Szekeres-Varsa 2004. (a szerző Szekeres György második felesége), továbbá Fejtő 1990. 284., ÚMÉL VI. 270-271. – Szekeres 1948 januárjától tartozott a Külügyminisztérium kötelékébe, ahol – felvidéki származása, továbbá csehszlovákiai publicista múltja folytán – a kitelepítési problémával, a csehszlovák-magyar viszonnyal foglakozott. 1948 nyarára ez a munka lezárult és ekkor közölték vele, hogy Rómába küldik, ld. Szekeres-Varsa 1985. 223.
[485] Az eredetileg restaurátornak készülő, majd újságírással foglalkozó Mágori Varga Erzsébet (eredetileg Berkovics) 1949 októberéig dolgozott Rómában, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Mágori Varga Erzsébet szolgálati táblázata. – Később számos műfordítást publikált,.pályájára ld. ÚMIL 2000. 1369. – Férje, Mágori Vargha Béla festőművész jelentős sikereket aratott a harmincas évek második felében Itáliában, maga Mussolini is vett tőle képet, ld. Lóránth 1944. 118-120..
[486] Molnár Erik pályájára ld. Bölöny 1992. 351-352, Horváth 2005. 445.

külügyminisztérium jogát arra, hogy tisztviselőit oda helyezze, ahol éppen "szükség van rájuk". Erre Velics sokkal barátságosabb hangnemre tért át és tanácsomat kérte, irjon-e a maga részéről Rajk elvtársnak. Igennel válaszoltam. Tehettem volna mást? Levelét különben felolvasta előttem és azt is tudom, hogy egyidejüleg Heltainak is írt.

Az ügy második, még kellemetlenebb szakasza Rajk elvtárs válaszának befutásával kezdődik. Velicset – feleségének szavai szerint – vérig sértette a választávirat lakonikus rövidsége. Hiába hajtogattam, hogy a választ a szokásos világos távirati stilusban szövegezték meg, hogy nincs abban semmi udvariatlanság stb. stb. Velics mindenképpen azt olvasta bele, hogy a külügyminisztérium és a kormány magatartása is megváltozott vele szemben. Ezen a délutánon Velicsné feljött hozzám az irodámba és egy órákig tartó beszélgetésben – amelyben a könnyes szemek is szerepet játszottak – unszolt, hogy "tegyek valamit", különben baj lesz a férjével. (Hasonló jelenetek már többször megismétlődtek). De Velics másnapra megnyugodott, mint ahogy az utóbbi időben egyre gyakrabban előfordul, hogy egy esemény, egy hazai hir miatt elveszti a hidegvérét, kellemetlen, sőt olykor politikailag súlyos kijelentéseket tesz, majd másnapra megnyugszik és úgy tesz, mintha mi sem történt volna. Miután belátta, hogy a döntés visszavonhatatlan, új taktikához folyamodott és arra akart rávenni hogy "közösen" próbáljunk három, majd két, majd egy hónapi haladékot kérni hazulról, hogy Esterházy "elintézhesse függőben lévő római ügyeit". Ugyanezt a határozott, de udvarias elutasitó magatartást tanusitottam, mint kezdetben. Velics utolsó reménye az volt, hogy szeptember elsejéig nem jön futár: ezzel még egy-két hetet nyert volna Esterházy részére. Velics abba kivánt belekapaszkodni, hogy Rajk elvtárs táviratában nem volt megjelölve a hazatérés dátuma, Molnár elvtárs szóbeli közlését pedig a rossz hallási viszonyok miatt nem értette a telefonban. De Kallós futár megérkezett, meghozta az Esterházy-aktát és Mágori Varga elvtársnő kihelyezését. Mellőzöm azokat a kommentárokat, amelyeket Mágori Varga kiküldetésének fényében Velics és a minden hülye budapesti pletykát ismerő Velicsné Esterházy visszahivásához fűztek.

Augusztus 19-én Velics engedélyt adott Esterházynak, hogy néhány napra Velencébe utazzon. Ekkor már számomra is majdnem biztos volt: mi lesz a dolog vége. Ebben az időben kezdték emlegetni azt a bizonyos házassági ügyet is. A végkifejlődés Esterházy visszatérése után is még váratott magára néhány napig. A bizonytalanságnak azzal vetettem véget, hogy augusztus 30-án behivattam magamhoz Esterházyt és megkérdeztem tőle: hazatérsz vagy sem. Nagy protokolláris feneket keritve a válaszának kijelentette, hogy nem tér haza, de hangsúlyozta, hogy "hezitálásának" nincsen más oka, mint a házassága, az ő távozása nem diszidálás, azt a lapok közölni nem fogják. Biztositott, hogy "a demokrácia ellen irányuló szervezkedésben részt venni sohasem fog" stb.

Nem állitom, hogy Velics kifejezetten felbiztatta Esterházyt a hazatérés megtagadására. De határozottan állitani merem, hogy semmit sem tett annak érdekében, hogy Esterházy hazatérjen. Csak arra törekedett, hogy a disszidálás formája Esterházynak is kellemes legyen, odahaza se keltsen feltűnést és ő se kerüljön társadalmilag "kínos" helyzetbe római barátai felé. Ez a forma (házasság, stb.) minden részletében Velics diplomáciájának a műve. Ebbe a műveletbe nem szóltam bele – egyetlen pont kivételével –, mert valóban nem volt érdekünk, ha abból a főszempontból indulunk ki, hogy Velics maradjon, hogy Rómában botrány legyen a dologból. Az egyetlen pont: a rejtjelkassza kulcsa volt. Már augusztus 15. előtt óvatosan megkértem és a továbbiakban egyre erélyesebben többször figyelmeztettem Velicset, hogy a kulcsot vegye el Esterházytól. Kivánságomat csak akkor teljesitette (aug.19-én) midőn már én akartam cselekedni és attól tartott, hogy "megsértem" Esterházyt. Igy utolsó kihelyezett arisztokratánk távozásának egyetlen komoly oldala: Esterházy ismeri az uj rejtjelkönyvet és

természetesen a markánsokat is. Igaz, hogy a kulcs elvétele mindenképp eső után köpönyeg volt. Az új rejtjel használata előtt már hetekig feküdt a kasszában s azt Esterházy – ha akarta – tizszer lemásolhatta.

Esterházy hazarendelése legérzékenyebb pontján érintette Velicset. Nemcsak arról van szó, hogy ezzel a "négyesfogat" felbomlott és megszűnőben van az az állapot, midőn a Velics-hű követségi személyzet "egységfrontjával" találta szembe magát a követség egyetlen kommunistája. (Nem tréfálok, a dolog komoly Az első időben gyakran megtörtént, hogy egyesek a munkafegyelem megszilárditására, a hivatali titok betartására stb. irányuló intézkedéseimet Veliccsel akarták megfuratni. Azt is észrevettem, hogy minden mozdulatomról tájékoztatják a követet. Igy halmozódott fel Velicsnél és feleségénél Pődörről számtalan kis és nagyobb kellemetlen adat.) Arról is szó van, hogy Esterházy volt Velics legfőbb összekötője a nyugati követségekhez és az olasz arisztokrata és egyházi körökhöz. (Mikor pl. Mészáros Ági és Szörényi Éva[487] színésznők nemrégiben Rómában jártak, Esterházy két-három telefonhivására kihallgatást kaptak a pápától. Esterházyval intéztette bizalmas magánügyeit. Ismeretes, mennyire ragaszkodik Velics nem-kommunista besztottjaihoz. Mégis azt hiszem, hogy Esterházyért az összes többi beosztottat – titkárnője, Somorjay Anna Mária kivételével – odaadta volna.

Az Esterházy ügy óta Velics bizalma helyzetének szilárdságában nagyon megrendült: állandóan résen van. Nem akarom részletezni az AFP hamis hír körül támadt bonyodalmakat. Erről Beck elvtárshoz intézett levelemben amúgy is írok. Itt csak azt jegyzem meg, hogy Velics elhitte a hírt és kevésen múlott, hogy nem tett valami helyrehozhatatlan lépést. Azt is megjegyzem, hogy az utóbbi időben egyre fokozódó nyugtalansággal figyeli a hazai híreket és egyre gyakrabban fűz nehezen elviselhető kommentárokat az eseményekhez. (Például a szentistván-napi körmenet ügyével, a lutheránus egyház ügyeivel stb.[488] kapcsolatban.) Egy jellegzetes incidens a hangulat jellemzésére: Mágori Varga elvtársnőt nagyon hidegen, sőt az udvariatlanságot súroló módon fogadta. Ez várható volt. Viszont nagyon meglepett, hogy az első találkozáson, tíz perccel Mágori Varga bemutatkozása után stupid anekdotákat mesélt Tisza István meggyilkolásáról, majd azt magyarázta Erzsinek, hogy mért utálja Károlyi Mihályt.[489] Egy Velics szerű tapasztalt és óvatos ember részéről az ilyesmi nem véletlen. Csak azt nem értem, hogy mit akart elérni vele....

Velics jelenlegi magatartásának kialakitásához hozzájárultak a római népi-demokratikus követségekben bekövetkezett hazahivások (Paulinyi Tóth csehszlovák követ) és disszidálások (Visinszky lengyel ügyvivő), továbbá Oltványi és Szekfű hazahivása.[490] Az utóbbiak sorsa iránt állandóan érdeklődik.

Fokozódó ellenállás tünetei mutatkoznak Velicsnél a külügy bizonyos újabb intézkedéseivel kapcsolatban is. Igaz, hogy ez az ellenállás inkább csak elméleti, mert ezeket az intézkedéseket végre fogom és végre tudom hajtani anélkül, hogy ebből komolyabb

[487] Mészáros Ági, Szörényi Éva a kor vezető színésznői.

[488] Az egyházi iskolák államosítását követő, felfokozott politikai légkörben elmaradt az augusztus 20-i hagyományos Szent Jobb-körmenet, míg másfelől házkutatásokkal folytatódott az evangélikus egyházi vezetőkre gyakorolt nyomás, ami végül szeptember 8-án Ordass Lajos püspök latartóztatásához vezetett, ld. Balogh-Gergely 1993. 279-280.

[489] A „stupid" anekdoták" és Károlyi összekapcsolása talán arra utalhat, hogy Velics esetleg hitelt adhatott a Tisza-gyilkosság kivizsgálására 1920–21-ben lefolytatott, valójában koncepciós per egykori hamis politikai propagandájának, miszerint Károlyi Mihálynak netán bármi köze lett volna a tragédiához, vö. Pölöskei 1988. 108-121., Hegedűs 1976., Vermes 1994.

[490] Erre ld. Lázár 1998.

súrlódásaim származnának. Gondolok elsősorban a hazatérők ellenőrzésével és a külföldön folyó hivatalos tárgyalások azonnali jelentésével kapcsolatban kiadott legújabb rendelkezésekre. Velics az elsőt úgy akarja értelmezni, hogy az nem kötelező, hanem feltételes és csak akkor kell kikérnie egy demokratikus magyar szervezet vezető tagjának a véleményét, ha a hazatérést kérő személyről ő vagy a követség nem tud véleményt adni. Ami Rómában azt jelentené, hogy papok és más hasonló elemek elbírálásába más nem szólhatna bele. Ami a második rendeletet illeti, arra Velics először csak egy ideges kézlegyintéssel reagált: "felesleges rendelet, eddig is jelentettük, ha érdemes volt". A rendeletet csak többszöri kérésemre közölte a fogalmazókkal.

Mindezek ellenére – és itt csak a legjellemzőbb tüneteket és eseteket soroltam fel – kezdettől fogva szigorúan tartottam magam az otthon kapott utasításhoz, hogy Velicset tartani akarjuk. Sikerült vele is, feleségével is (aki igen fontos szerepet játszik itt és mindenben szava van) barátságos viszonyt tartanom, még nagy izgalmaik pillanataiban is. Ez nem mindig volt könnyű ebben az intrikus környezetben. Velics protokollfőnöki érzékenységére való tekintettel gondosan kerültem a felesleges súrlódásokat és a fő cél szemontjából nem elsőrendű fontosságú kérdésekben hagyom, hogy csináljon, amit akar. Lényeges ügyekben azonban a lehetőségek határai között mindig szembeszállok vele. (Pl. hazai rendelkezések végrehajtása, kényesebb útlevél és vizum-ügyek, politikailag gyanús magyarokkal szembeni magatartás stb. és legutóbb Mágori Varga helyzete a követségen). Sikerült is elérnem, hogy ezeket az ügyeket lassan kiereszti a kezéből. Gyakran ezt nem is nehéz elérni, mert nem szeret foglalkozni kellemetlen vagy kényes kérdésekkel, különösen ha kifejezett politikai vonatkozásaik is vannak. Mi több: előszeretettel megjátsza a régivágású, liberális, jóindulatú, de az idők keménysége miatt csak személyes áldozattal segíteni tudó úr szerepet, velem, a szőrösszívü bolsevistával szemben, aki csak a szűk politikai szempontokat látom, de az emberi tragédiákat nem. Általam elutasitott kétes alakoknak olykor három és ötezer lirákat ad a saját zsebéből. Ezt tette legutóbb egy Magyarországból útlevél nélkül ideszökött több mint kétes asszonnyal, aki orvosnőnek mondotta magát. Erre a lapra tartozik Weöres Sándor költő ügye is. Velics szivesen átngedi nekem, sőt rámtukmálja Weöres valószínű végleges emigrálásának ódiumát, hogy "az irodalomtörténet engem marasztaljon el" a szürrealista költő meghurcoltatásáért és esetleges öngyilkosságáért...[491]

A jövőben is minden lehetőt el fogok követni annak érdekében, hogy Velics maradjon. Csak nagyon kis mértékben tartozik rám annak megitélése, hogy politikánk szempontjából meddig hasznos Velics szerepeltetése és csak nagy vonalakban látom, hogy milyen céljaink vannak római követségével. Talán mégsem lesz érdektelen ha eddigi tapasztalataim alapján még néhány általános megjegyzést teszek személyével és müködésével kapcsolatban.

Velics egy konzervativ-liberális, kicsit legitimista öregúr, akinek az a legfőbb gondja, hgy izlését, szokásait, meggyözödését, barátságait és főleg hivatásos diplomata méltóságát valahogy összhangba hozza egy általa nem kedvelt rendszer szolgálatával. Ezt az Esterházy-ügyig azzal vélte elérni, hogy körömszakadtig védte a követség személyzetének számunkra politikailag nagyon kétes összetételét. Nagyon örült, hogy Pődörben egy nagyon gyenge kommunistát tisztelhetett.) Kifelé, az olaszok felé és a nyugati diplomáciai testület előtt ezzel azt a látszatot vélte kelteni, hogy a római követség sziget, amelyet nem árasztottak el a hazai népi demokratikus fejlődés hullámai. A követség összetételének védelmén kivül egy másik figurája ennek a játéknak az volt (és ma is az), hogy gondosan kitért minden olyan politikai

[491] Weöres Sándor a Rómia Magyar Akadémia (RMA) dinamikus, Kardos Tibor által irányított ösztöndíjas-programja következtében tartózkodott Rómában, ld. az RMA vonatkozó jelentéseit: MNL OL XXVI-J-l-b. Iktatott iratok. 789/1946-47., 592/1946-47, 618/1947-48.

természetű komoly kérdés felvetése és megoldása elől, amely csorbát ejthet népszerűségén és kapcsolatain.

Kétségtelen, hogy Velicsék nagyszerüen reprezentálnak és náluknál jobban Rómában azt csak a francia nagykövet csinálja. Kétségtelen, hogy Velicsné szalonja Róma egyik legnépszerübb bridzs-központja. Kétségtelen hogy Velicsnek kitűnő és széleskörű kapcsolatai vannak, sokkal jobbak mint akármelyik "keleti" követnek, a szovjet nagykövetet is beleértve. Kétségtelen, hogy fogadásainkra azok az olasz, francia, angol, amerikai diplomaták és politikusok is eljönnek, akik például [a] román, bolgár és (úgy látszik újabban a) csehszlovák és lengyel fogadásoknak még a tájékát is elkerülik, akik a baráti követségekkel szemben a nemzetközi udvariasság legelemibb szokásait sem nagyon tartják be. Mindez nagyon hizelgő ránk nézve, csak majdnem mindig szerfelett kétértelmű, ha az ember mondén sikereinken túl a reális feladatokat és a mai Magyarország szükségleteit nézi. Az ember olykor nem nagyon látja, vajjon a sok megtiszteltetés csak Velicsnek szól e, avagy kissé a népi-demokratikus Magyarországnak is. Mi több: az Interparlamentáris Kongresszus alkalmából rendezett nagy diszebéden az olasz külügyi államtitkár és az olasz külügy más vezető tisztviselőinek részvétele, az olasz protokollfőnök és feleségének, egy született Habsburg- főhercegnőnek, a francia nagykövetnek és alsó tanácsosának megjelenése Károlyiéknak is szólott, de nem tudtam magamban leküzdeni azt az érzést – noha nem szenvedek üldözési mániában –, hogy ez a nagy felhajtás kicsit szimpátia tüntetés volt Velics mellett a visszahívásáról közölt álhír után, amelyet ezekben a körökben az erélyes cáfolat ellenére is komolyan vettek.

A kérdés az, hogy van e komoly hasznunk Velics kitűnő kapcsolataiból. Nem állíthatom, hogy összeköttetéseit és befolyását tudatosan ellenséges célokra tartogatná, mert ezt bizonyítani nem tudnám és pillanatnyilag nem is nagyon valószínű. De az a benyomásom, hogy számunkra jelentős kérdések megoldására nem nagyon veszi igénybe kapcsolatait. Nem akarok általánosítani, csak két nem jelentéktelen ügyet emlitek, amelyekben Velics – noha volt rá módja – egy esztendő óta semmit sem tett, mert ellenállást kellett volna leküzdenie. Az egyik a Magyar Akadémia ügye. Velics nem szorgalmazta komolyan, hogy az épületből eltávolítsák az oda befurakodott olasz "lakókat" és magyar nyilasokat.[492] Az indok: "nem akar botrányt". Pedig a botrány éppen attól dagadt meg és gennyesedik hónapok óta, hogy az ügy rendezetlen maradt. A másik ügy a Vatikáni követség épületének ügye.[493] Ez is azért maradt "ügy", mert ebben a vatikáni és papi érzékenységeket érintő problémában Velics az igazán megtehető legminimálisabb lépést is csak akkor tette meg, midőn erre Pődör távozása után nagynehezen rábirtam és a "fegyverszünet" a spanyol papokkal akkor jött létre, amikor az épület körül folyó béka-egérharc már egész Róma beszédtémájává vált. Kicsit azt gyanitom, hogy Velics titokban örült Pődör nevetséges házi gondjainak (vendégeinek lespriccelése, feleségének állandó bosszantása, esténkénti macskazene és hasonlók.)

Ami a jelenleg folyó jelentős ügyeket illeti, Velics mindent el fog követni, hogy az új kereskedelmi tárgyalások Budapesten legyenek (bár éppen ma úgy látszik, hogy ez nem fog menni). Nem azért, mert ez kedvezőbb számunkra, hanem mert ezzel megszabadulna – amint

[492] A háború idején beköltözött illegális lakók kérdésre ld. Csorba 1998/I. 47-49., 52-54.

[493] A vatikáni magyar misszió 1936-tól a Via Martiri Fascisti [ma Via Bruno Buozzi] 73-75. sz. épületben működött, melyet a magyar állam Mario Gori Mazzoleni gróftól bérelt, ld. Barcza 1994. I. 243-244., Gergely 2001. 33. A toszkán gróf azonban 1947 márciusában eladta az említett "spanyol papok"-nak, vagyis a Procura Generalizia della Società Sacerdotale della Santa Croce e Opus Dei képviselőinek, ám vita folyt arról, a bérlő magyar diplomatáknak mikor is kell átadniuk az ingatlant. Végül 1948 őszén megszületett a megegyezés, ld. a Velics eljárását jóváhagyó, december 4-i miniszteri végzést a MNL OL XIX-J-1-j-Vatikán. iratcsomóban. – Megjegyzésre érdemes, hogy a vásárló "spanyol papok" az Opus Dei megbízottai voltak és máig itt van ennek az ellentmondásos hírű katolikus szervezetnek a római székhelye, ld. Hutchison 1998. 117-118.

megértette velem – a felelősségtől és a "gondoktól", azaz megszabadulna attól a félelemtől, hogy a népi demokrácia faragatlan kiküldöttei protokoláris bajokba keverik és kompromittálják őt az "előkelő" olaszok szemében. A magyar püspökök kinevezési kérdésének ügyét is nagyon kényszeredetten kezeli. Tudtommal ebben az ügyben egyszer felkereste a nunciust (augusztus 18-án) és nagyon pesszimista hangulatban tért vissza. A nuncius Mindszenty vizumának megtagadásáról beszélt.[494] Remélem, hogy erről a futárral küld jelentést. Egyébként még nem tudom, hogyan áll a dolog. Úgyszólván ez az egyetlen kérdés, amelyről nem szívesen beszél velem, mint ahogy látogatói közül is csak a papokat dugdossa előlem.

Végül még egy kérdés Veliccsel kapcsolatban: az olasz belpolitikai, gzdasági stb. helyzetről küldendő jelentések kérdése. Más elfoglaltságom miatt ezzel eddig nem foglalkozhattam, sőt még tájékozódni sem nagyon tudtam. De a kérdést már felvetettem Velicsnél. Azt válaszolta, hogy politikai jelentéseket irni nem nehéz, de nem nagyon érdemes, mert ezeket senki – vagy csak Beck[495] – olvassa.

Attól tartok, hogy helyzetjelentéseimet pártvonalon leszek kénytelen felterjeszteni. Mert ha olyan jelentéseket fogok írni, amelyek pontosan számot adnak az olasz helyzetről, úgy azokat Velics vagy nem fogja felterjeszteni, vagy minden megállapításért, minden mondatért közelharcot kell majd vívnom. (Ebben a vonatkozásban Velics nagyon bogaras és ragaszkodik a "tárgyilagossághoz". A magyar sajtóról, különösen a Szabad Népről lesújtó a véleménye). Nem tartom célszerűnek, hogy ilyen nézeteltérésekkel szaporitsam a súrlódási felületeket. Ha pedig Velics szájaize szerint irom a jelentéseket, minek írjam: így a " tárgyilagosságtól" vajmi kevés közük lenne a tényleges eseményekhez.

Most áttérek a személyzeti kérdésekre.

Rómába való érkezésem idején a felek összevissza mászkáltak a követségi irodákban, bejelentés nélkül betörtek a fogalmazókhoz, stb. Ilyen körülmények között csodálatos, hogy nem tűntek el akták. Ezeknek az állapotoknak tulajdonítom azt is, hogy például visszakerült hozzánk az olasz rendőrségről egy magyar szélhámosnő durván hamisított igazolványa – csak a követség pecsétje volt valódi rajta.... A rendetlenséget a lehetőségek kereteiben megszüntettem. A követség amúgyis csekély állományából Velics régebben három személyt magánszolgálatára használt. Egy gépirónőt magántitkárának, egy altisztet gépkocsivezetőnek és egyet amolyan ezermester-inas-félének. Közben az irodákban nem volt senki, hogy a feleket kordában tartsa és levelet vigyen a postára. Velics maga is belátta, hogy ez a helyzet tarthatatlan és egy nagyon különös útlevél-eltűnési eset után – idegilenesen – önként visszaadta az egyik altisztet az irodának a délelőtti félfogadásra. Ez a némileg javult helyzet azonban távolról sem kielégitő.

A római követségen van néhány elég jó adminisztrátor munkaerő: Polay [?], Varga, Szigety. De az egész társaság – talán az egyetlen Varga kivételével – politikailag teljesen megbízhatatlan. Egyikkel-másikkal talán még lehet valamit kezdeni (nyelvtudás miatt némelyik nehezen volna nélkülözhető), de csak akkor, ha a jelenlegi összképet megváltoztatjuk és megbontjuk a túlságosan összeszokott, a római viszonyokkal és a múlttal

[494] Mindszenty bíboros részt akart venni a kölni dóm fennállásának 700. éves ünnepségein, de nem kapott kiutazási engedélyt, ld. Balogh Margit 2002. 187.

[495] A megjegyzés arra vonatkozott, hogy a politikai osztályt vezető Beck Jánost azért érdekelte különösen az itáliai reláció, mert felesége olasz származású volt. Beck pályájára ld. ld. Károlyi 2003. 745., Tolnai 1987. 25-26., Ignotus 1993. 58-60., 66., Iratok 1993. 840.

túlságosan összenőtt társaságot. Ezen felül csupa öreg, már megnevelhetetlen, alázatos altisztünk van. Az egyik 79 éves, a másik 68, a harmadik is hatvan felé jár, akik akkor sem tudnának a jelenlegi feltételek között a rendes munkamenetet biztositani, ha számszerint elegen volnának.

Ami a fogalmazókat illeti, Forbáth egy alamuszi és elég lusta fráter, de konzuláris ügyekben használható. Nem az a benyomásom, hogy vele kapcsolatban oly közvetlen a veszély, amint azt Beck elvtárs gondolja (habár sohasem lehet tudni.....) A Forbáth-kérdés tulajdoképpen Velics-kérdés. Kósát nem kell külön bemutatni.

Ha Velics kiugrana, egy-két kivétellel minden valószínűség szerint az egész társaság követné.

Az alábbiaban csak a haladéktalanul megvalósítandó és megvalósítható intézkedéseket sorolom fel, azokat, amelyek összeegyeztethetők Velics maradásával. Ezek nélkül lehetetlen a követség politikai színvonalát emelni, itteni munkánk biztonságát növelni, sőt az egyszerű zökkenőmentes hivatali ügymenetet sem lehet huzamos időre biztositani.

Kérem tehát – ha csak egy lehetőség van rá – Kósa György sajtóattasé azonnali hazarendelését. Ha ez nem lehetséges, úgy közöljük vele: maradhat és hogy meddig maradhat. Kósa miatt Veliccsel nem lesz baj. Elég jó viszonyban vagyok a követtel, hogy ezt még lenyelessem vele. (Tulajdonképpen már bele is törődött). Ha Velics az Esterházy eset után maradt, igazán nem fogja elkövetni azt a nevetséges hibát (az ő szempontjából), hogy egy Kósa miatt kerüljön kenyértörésre a dolog. És ha netalán megtenné, úgy abban valójában Kósa csak gyenge ürügy lenne.

Kérek haladéktalanul egy kommunista altisztet, aki megváltoztatná az irodákban uralkodó légkört és akit bizalmasabb természetű ügyekben is fel lehetne használni.

Kérek minél gyorsabb intézkedét a portás-kérdés megoldására. Jelenleg ezt a fontos teendőt egy olasz nő, az előző portás özvegye végezgeti 12 ezer liráért havonta. Ez igazán tarthatatlan állapot. Vagy bocsássuk el a nőt valami nyugdíjjal vagy végkielégítéssel, vagy kapjon tisztességes fizetést. (Megjegyzem: portásnak a 24 órás munkaidő miatt nem nő, hanem egy házaspár való.)

Rendezzük minél előbb Pompeio Pacecca 79 éves olasz alkalmazottunk ügyét. Ez az öreg bácsi – aki 53 éves osztrák-magyar szolgálata ellenére nem nyugdíjjogosult – már úgyszólván semmire sem használható, csak zavart okoz és keseríti a szívünket. Bocsássuk el kegydíjjal, vagy ha szívtelenek vagyunk és nem félünk a megszólástól, bízzuk sorsára. Helyébe egy megbízható gépírónő kellene, aki mindenek előtt a telefonközpontot is kezelné.

Ezeket a kérdéseket az elnöki osztály részletesen ismeri. Ha a megoldás az otthoni emberhiány miatt késne, úgy megoldható a dolog azzal, hogy a milánói magyar elvtársak segítségével itt keresünk és szerződtetünk megbízható utódokat.

A fenti ügyekben hozott döntést – mielőtt az hivatalos úton jönne –, kérem előbb velem pártvonalon közölni. Így biztositani tudom Velics felé és a munka szempontjából a zökkenőmentes átmenetet.

Szeretnék még részletesen beszámolni más ügyekről is, de a futár indulása miatt nem futja az időből. Itt van például a Magyar Akadémia botrányos állapotaival. Római magyarok között az

a hír járja, hogy a nyugatosok és disszidensek az Akadémia épületének "birtokbavételére" készülnek. Ez a szóbeszéd nem oly nevetséges, amint az első pillanatban látszik.[496] Emlékezzünk arra, hogy Párizsban ez megtörtént a románok egyik intézményével! Ha ilyesmi megtörténne – a bennlakó nyilasok, a fél és háromnegyed disszidensek az épület "fontos stratégiai pontjait" máris megszállva tartják – nem egészen biztos, hogy az olasz rendőrség beleavatkozik az ügybe.

Itt van a milánói Gál ügye is.[497] Az ipse körül mindig homályos ügyek zajlanak. Most éppen hazautazik, pofafürdőre és bizonyára azért, hogy 1500 dollár előleget és költségmegtérítést szerezzen. Kérem kéréseinek megtagadását.[498] A milánói futárt nemrégiben megszűntette a külügy. Kérem a Milánónak szóló külön futárcsomag megszűntetését is. Majd én továbbítom Gálnak az aktákat. Csak igy tudnám hatékonyan ellenőrizni tevékenységét.

Kérek utasitást, hogy felmenjek e három-négy napra Milánóba az ottani konzuli kirendeltség és a jelentős milánói magyar kolónia ügyeinek tüzetesebb megvizsgálására. (Pl. a főkonzuli lakás ügye stb.)

Végül itt van az olaszországi magyar kereskedelmi kirendeltségek ügye is. Nem könnyű velük együttműködni, mert mindegyik féltékenyen őrzi a másiktól és tőlünk "hatáskörét". Legutóbb némileg sikerült korlátok közé szoritanom a Soltészt[499] helyettesitő Gergely önállóskodását. A kereskedelmi tárgyalások előkészitésében állitólagos utasitásokra hivatkozva össze-vissza kapkodott és a követség hazai utasitásaival ellentétes módon, előzetes értesitésünk nélkül eljárt az olasz minisztériumokban. Ebben az ügyben Velics táviratot intézett a külügyhöz. Nehéz ember ez a Gergely elvtárs, aki az egész világgal haragban van, mert diplomata útlevele ellenére nincsen a római diplomáciai kar listáján.

Minderről rövidesen részletesen jelentek. Most még csak egy történetet mondok el római állapotaink jellemzésére.

A Kelemen-üggyel[500] kapcsolatban Vas Zoltán elvtárs annak idején felhívta Gergelyt. Erről a telefonhívásról – Gergely állitása szerint – csak a következő személyek tudtak: Velics, Kunos, Gál, Gergely és én. E telefonhívás híre és Gergely szerint hozzávetőleges tartalma megjelent a párizsi Auer-Mikes féle Nyugati Hirnök néhány nappal később megjelent számában...

Szept. 11-én u.i. Levelem zárásakor tudtam meg, hogy Nagy Ferenc volt miniszterelnök egy Szirtes nevű ember társaságában Rómában tartózkodik.

Szekeres György

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/b-sz.n.-1948 (2 d.)

---

[496] A levél otthoni olvasója a lapszélre írta: „Kézbevenni az ügyet!”

[497] Vö. 394. jegyzet.

[498] Lapszéli jegyzet: „helyes!”

[499] Soltész Pál kereskedelmi kiküldöttről van szó, jelentéseinek másolatait ld. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-3/b-409/res.4.-1947. Soltész Pál jelentései 1947. szeptember.

[500] Talán Kelemen Márton volt aradi színházigazgató, ekkor már itáliai emigráns milánói tevékenységéről van szó. Egy, az olasz külügyminisztériumot tájékoztató amerikai jelentés szerint ugyanis Kelemen az Assistenza Pontificia keretében ügynökséget szervezett a milánói magyarok segélyügyeinek intézésére, de ez valójában csupán elfedi feketepiaci üzleteit és hírszerző tevékenységét, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.2. Spionaggio. Segreto. Ogetto: Agenti ungheresi e sospetti arrivati recentemente a Roma. (.é.h.n.n.).

48.
1948. október 4.
Könnygázgránátok gyártásához szükséges chloracetophenon rendelése Olaszországból

a)

Másolat a 412.395/1948.-IV.1.c.sz. iktatmányról
NITROKÉMIA Ipartelepek Részvénytársaság

Budapest, V., Nádor-utca 21.
Telefon: 120-326, 120-556.
Jelünk: U/HM.1544.

Budapest, 1948. augusztus 19.
Tárgy: Könnygázgránát megrendelése.

Magyar Belügyminisztérium,
Budapest, V., Markó-utca 19/25.

A t. Belügyminisztérium 556.924/1947.-IV. 1. c. számú rendeletének csak 2./ pontját tudtuk teljesíteni, mivel az 1./ pontban megrendelt 1.000 db. 250 gr-os könnygázgránát legyártásához chloracetophenonnal nem rendelkezünk.

Ezen nyersanyag beszerzését, mint már több ízben jelentettük, minden oldalon megkíséreltük és annak szállítására csak az Eugenio Midulla, Roma, CB. Piazza 30. száma alatti cég vállalkozott.

Nevezett cég közlése alapján a Keleteurópai Kereskedelmi Rt-t az áru ellenértékének kiegyenlítésére és 200 kg chloracetophenon sürgős behozatalára felkértük.

Nevezett közölte velünk, hogy f. hó 17-én ezen tétel vételára gyanánt USA $ 1.600 összeget a Magyar Nemzeti Bank engedélyével átutalt.

Ezen tényt a Midulla céggel táviratilag közöltük és azonnali választ kértünk, hogy az áru mikor szállítható.

Az olasz hatóságoknak a kiviteli engedély feltétlen kiadása miatt azonban kívánatos volna, ha a római magyar katonai attachénk ez ügyben a Midulla cég segítségére lehetne. Tisztelettel felkérjük tehát a t. Minisztériumot, hogy ezen tárgyban a római katonai attaché segítségét igénybe venni szíveskedjék.

A jelenleg kísérleti stádiumban lévő, illetve f. hó 18-án megejtett mintadarabok bemutatása után, éppen a chloracetophenon igen nehéz beszerzése miatt szükséges volna tudnunk, hogy az aknavetőből kilőhető, illetve a kézigránát könnygázgránátokból milyen mennyiségű megrendeléssel kell számolnunk, hogy annak nyersanyag beszerzéséről idejében gondoskodni tudjunk. Értesüléseink szerint ugyanis a hivatkozott olasz cég további 200 kg. chloracetophenont a legrövidebb időn belül le tudna szállítani.

Fentiek értelmében kérjük nb. intézkedésüket és azokról szíves értesítésüket várva, vagyunk

Teljes tisztelettel:

NITROKÉMIA
Ipartelepek Részvénytársaság

Másolat hiteléül:
Budapest, 1948. augusztus 27.
aláírás s. k.
ri.főtiszt

Belügyminiszter

(Rajnai Ferenc)

P.H.

b)

Másolat hivatalos használatra

Belügyminisztérium
V., Markó- utca 19 -25.
Bpest, 62. postafiók: 354.
Telefon: 125-670.
412.395/l94-IV.1.c.sz.
Előadó: Gyimesi Karoly rg. fhdgy.

Tárgy: Chloraceophenon beszerzése
Melléklet: 1 drb.

Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter Úrnak,
BUDAPEST

A rendőrség felszerelésének korszerűsítése és kiegészítése céljára, folyó év elején a Nitrokémia Ipartelepek Rt-nál, 1000 db. könnygázgránátot rendeltem meg.

A könnygázgránátok hatóanyaga a chloracetophenon, amelyet hazai vonalon jelenleg beszerezni nem lehet.

A Nitrokémia Rt. már több ízben megkísérelte a gyártáshoz szükséges 200 kg. chloracetophenon külföldi beszerzését (a svájci Weit cég útján Amerikából, majd később a Szovjet-Magyar kereskedelmi kamara útján a Szovjetunióból), azonban eddig sikertelenül.

A gyár legújabb levelében arról értesített, hogy a szükséges 200 kg. chloracetophenon az Eugenio Midulla, Roma CB. Piazza 30. sz. alatti cégtől beszerzendő volna, ha az olasz hatóságoknál a kiviteli engedély. feltétlen megadása érdekében részünkről közbenjárás történne.

Miután erre a közbenjárásra a római kereskedelmi attaché útján volna lehetőség, felkérem Miniszter Urat a szükséges intézkedések megtételére.

Amennyiben az olasz hatóságok a kiviteli engedély megadásánál engedékenyeknek mutatkoznának, a Midulla cég által felajánlott további 200 kg. chloracetophenonra is szükségem lesz.

A cég legutóbbi levelének másolatát csatoltan megküldöm.

Tekintettel a behozatalra kerülő anyag különleges voltára, kérem az ügy bizalmas kezelését.

Felkérem Miniszter Urat, hogy a közbenjárás eredményéről értesíteni szíveskedjék.

Budapest, 1948. augusztus 27.

A miniszter rendeletéből: dr.Kardos György sk. rendőrőrnagy.
A kiadmány hiteléül:
ri. főtiszt
(Rajnai Ferenc)

c)

KERESKEDELEM- ÉS
SZÖVETKEZETÜGYI MINISZTER
BUDAPEST, V., SZABADSÁG-TÉR 17.
Postafiók: Budapest 5., száma: 150.
Telefon: 126-710.
Előadó :dr. Wrublovszky András miniszteri titkár.

Tárgy: Chloracetophenon megrendelése.
Mell.: 2 db

Magyar Külügyminiszter Úrnak
Budapest

Értesítem Miniszter Urat, hogy a Belügyminiszter Úr 412.315/1948-IV.1.c számú átiratában felkért arra, hogy a római kereskedelmi attaché útján az olasz hatóságoknál chloracetophenon kivitelének engedélyezése érdekében a szükséges lépéseket megtegyem.

Tekintettel arra, hogy a szóban forgó cikk értesülésem szerint támadó jellegű hadianyag, nem lehet arra számítani, hogy ezt az árucikket az olasz hatóságok, az angol-amerikai katonai hatóságok beleegyezésével rendelkezésükre bocsájtják. Éppen ezért szükséges volna a római Követség tudomására hozni a két csatolt ügyirat tartalmát azzal, hogy követség bizalmas úton kísérelje meg az áru kivitelének engedélyezése érdekében a szükséges lépéseket megtenni.

Újólag felhívom Miniszter Úr figyelmét az ügy bizalmas és nemzetközi szempontból kényes mivoltára és ezért kérem, hogy a Követségnek adandó tájékoztatót, vagy futár útján, vagy rejtjeles távirat útján megadni szíveskedjék.

Budapest. 1948. évi augusztus 31-én.

A miniszter rendeletéből: dr. Szilágyi Mihály s. k. miniszteri osztályfőnök

d)

pro domo.
A belügyminisztérium könnygáz gránátok gyártását rendelte meg a Nitrókémia rt-től. Ehhez chloracetophenon szükséges, aminek a beszerzése nagyon nehéz. [A] Római Midulla cég hajlandó szállítani, ha az olasz hatóságoknál [a] kiviteli engedélyt sikerül megszerezni. A ker. min. bizalmas úton felkért, hogy római követségünket kérjük fel az engedély megszerzésére.]

Ker. és Szövetkezetügyi Minisztérium,
Budapest
Wrublovszky András titkár kezeihez

1948. augusztus 31.-én kelt átiratára közlöm, hogy római követségünket chloracetophonon kiviteli engedély megszerzése ügyében utasítottuk. Folyó hó 5-én táviratilag közölte követségünk, hogy a kért anyagra a kiviteli engedélyt meg lehet szerezni. Közvetítő export vállalat révén, szabad deviza alapon és jutalék ellenében. Így 1. kb. chloracetophonon 5.000 lírába kerülne, ehhez még hozzá kell számítani a jutalékot.

Budapest, 1948. okt. 5-én.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-23/j-199/res-1948. (23.d.)

49.
1948. október 15.
Az olasz kormány Szóbeli Jegyzéke*, amelyben egyetért az 1946-ban kötött kereskedelmi egyezmény automatikus meghosszabbodásával*

N° 05301/417

Alla Legazione della Repubblica d' Ungheria in ROMA

NOTA VERBALE

Con la Nota Verbale n. 5246/1948 in data odierna la Legazione della Repubblica di Ungheria in Roma ha comunicato quanto segue:

« La Legazione della Repubblica di Ungheria ha l'onore di comunicare che é d'accordo di prorogare fino al 15 dicembre 1948 l'accordo commerciale stipulato a Roma il 9 novembre 1946 che, a seguito della denunzia presentata con la Nota Verbale n. 3798/1948 del 15 luglio u. s., scade in data odierna.

La Legazione della Repubblica di Ungheria é inoltre d'accordo che, ove un nuovo accordo commerciale venga stipulato fra i Governi italiano ed ungherese entro la data del 15 dicembre p. v., l'accordo commerciale italo-ungherese del 9 novembre 1946 cesserá automaticamente di aver vigore alla data dell'entrata in vigore del nuovo accordo commerciale.

Ove il Governo italiano concordi, questa Nota Verbale e la risposta che il Ministero degli Affari Esteri italiano vorrá far pervenire al riguardo costituiranno l'accordo concluso fra i due Governi per l'anzidetta proroga».

Il Ministero degli Affari Esteri italiano ha l'onore di comunicare che il Governo italiano é d'accordo con quanto precede.

Roma, li 15 ottobre 1948.

XIX-J-1-j-Olaszo-25/C-92/biz4.-1949 (24 d.)

50.
1948. október 29.
A trieszti Olasz Képviselet kérdezi a külügyminisztériumot, nem lehetne-e a budapesti követség révén ellenőrizni Giorgio Perlasca beszámolóját háború alatti embermentő tetteiről és ha igazak, valamilyen írásbeli elismerésben részesíteni

RAPPRESENTANZA ITALIANA Trieste, 29. ottobre 1948.
TRIESTE
n. 7489

Vive a Trieste, ed è uno dirigenti dell'U.Q. locale, certo Giorgio Perlasca, il quale, negli anni della guerra, si trovò a risiedere a Budapest, esercitando il commercio.

Nel periodo successivo all'8. settembre, e precisamente fra il novembre 1944. e il gennaio 1945., il Perlasca, facendosi passare per un membro della Legazione di Spagna, con il consenso, naturalmente, della Legazione stessa, avrebbe svolto una intensa attività essistenziale a favore di elementi ebrei e anche italiani; attività che fu, a suo dire, assai rischiosa, date le condizioni dell'ambiente, oltre che fertile di benefici risultati (in alcuni casi si sarebbe risolta in veri e propri salvataggi).

Dopo il rimpatrio, il Perlasca si rivolse al Governo spagnolo, tramite l'Ambasciata di quel Paese a Roma, allo scopo di ottenere un „riconoscimento" (si accontenava di un semplice attestato di benemerenza). La risposta fu però negativa, ed allora avanzò la stessa richiesta al nostro Ministero, accompagnandola, in data 12. ottobre 1945., da una dettagliata relazione del suo operato.[501]

Si prega di esaminare se non sia possibile, presentita la nostra Legazione a Budapest ed eventualmente interpellati l'uno o l'altro dei vari testimoni citati nella relazione, venire in qualche modo incontro alla richiesta del Perlasca, magari inviandogli una lettera di generico compiacimento per l'opera svolta.

Si potrebbero, in tal modo, tacitare le continue insistenze dell'interessato il quale, a ragione o a torto, si considera misconosciuto e non sa capacitarsi del perchè alla sua richiesta ed ai ripetuti solleciti non sia mai stato dato un riscontro.

ASDMAE-AP-46-50-b-10

[501] Perlasca azért foglalkozott ekkoriban intenzíven a magyar ügyekkel, mert szeretett volna diplomáciai kiküldetést kapni Budapestre, és úgy vélte, erre korábbi tettei joggal érdemesítik. Ennek megfelelően levélben jelentkezett Alcide De Gasperi miniszterelnök-külügyminiszternél, és kérelméhez a fentemlített, nevezetes jelentését mellékelte, amelyet eredetileg a spanyol követség részére készített, és ami embermentő hőstetteinek egyik legmegrendítőbb dokumentuma. Minderre ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.10. Miscellanea. Giorgio Perlasca (Milano, 1945. október 13.) – Alcide De Gasperinek. – A jelentés később önálló kötetben megjelent, ld. Perlasca 1997. 159-193. – A *Szabadság* című budapesti lap egy 1945 nyári cikkében cáfolni igyekezett Perlasca embermentő érdemeit, azt állítva, hogy valójában a spanyol követség jogtanácsosa, Farkas Zoltán mentette meg az üldözötteket, és csupán lényegtelen mellékszereplőként statisztált mellette a „háryjánoskodó" olasz kereskedő, ld. *Ki mentette meg a spanyol védetteket? = Szabadság* 1945. június 21. – Perlasca memoárjaiban a legmelegebb barátság hangján szól Farkasról, akivel szorosan együttműködött. Előadásában persze – mint minden emlékiratban – bizonyára vannak szubjektív elemek, de embermentő tettei megkérdőjelezhetetlenek, mert teljesen független, önálló tanúvallomások szólnak róluk, melyek alapján a Yad Vashem kitüntetésben részesítette és az Igaz Emberek Parkjában fát ültettek a tiszteletére, ld. Elek 1989. 15-16. – Vö. Farkas és Perlasca kapcsolatára még Csorba 2012.

51.
1948. november 4-december 9.
A Külügyminisztérium próbálja lassítani az Olaszországban dolgozó kulturális megbízottak felmentésének és hazarendelésének folyamatát (Szára János[502] feljegyzése és miniszteri levélterve)

a)

239biz/6-1948
KÜM

Tárgy: olaszországi magyar kulurális megbízottak felmentése és hazarendelése

Feljegyzés:

A VKM. úr átiratában közli, hogy a jelenleg Olaszországban működő magyar kulturális megbízottak közül dr. Ruzicska Pál milánói és pádovai, dr. Pálinkás László[503] firenzei, dr. Tóth László[504] római és nápolyi lektorok, valamint dr. Pásztor Lajos, római magyar intézeti titkár megbízását megszüntette, őket folyó év dec. hó 1. napjával felmentette és hazarendelte. Az általuk betöltött állomáshelyeket, ill. állást egyelőre nem kívánja betölteni.

A VKM. indokolásul azt a meggondolást hozta fel, hogy az olaszországi kulturális munkát a római Magyar Intézetbe összpontosítva kívánja tovább folytatni.

A VKM. fenti döntését a KÜM előzetes véleményének kikérése nélkül hozta meg, ezért a kb. Kulturális osztálynak nem volt alkalma álláspontja kifejtéséhez. Ha ez megtörtént volna; akkor talán érvényesíthette volna azokat a tárgyi szempontokat, amelyek a kulturális megbízottak ilyen rohamos és együttes leépítésével szemben a lassúbb ütemű intézkedés mellett szóltak volna, és amelyeket a Kulturális osztály most ttel előterjeszt.

1) Az általános és egyszerre történő visszahívás nemcsak az olasz egyetemi és tudományos körökben, valamint az olasz kulturális hatóságoknál, hanem a hivatalos olasz körökben általában is kedvezőtlen feltűnést kelthet, tekintettel arra, hogy éppen egy népi demokrácia építi le ilyen hirtelen és váratlanul kulturális intézményeit. Ezen túlmenően azonban a nem hivatalos olasz baloldali barátaink körében is nehéz helyzet elé állítja a hivatalos magyar külképviseletet, mert nem tudja elfogadható módon megindokolni ezt a váratlan lépést, amely a baloldali olasz tömegeket is érinti, hiszen éppen a közelmúltban kapott az alul- írott előadó, olaszországi tartózkodása során, ígéretet nem hivatalos formában olasz baloldali részről a magyar kulturális munka támogatására Olaszországban.

2) Ez a leépítés azonban sérti az érvényben levő magyar-olasz kulturális egyezményt is, amelynek további fennállását a magyar kormány elismerte és az egyezményben megjelölt kötelezettségeket magára vállalta. Így az olasz egyetemeken már megkezdett tanév (Olaszországban nincsenek egyetemi félévek) folytatását és befejezését az olasz közoktatási hatóságok joggal kérhetik, mint ahogyan a magyar egyetemek is hasonló esetben kérhetnék az olasz kormánytól.

[502] Az 1956-ban külföldre távozó, Svájcban megtelepedő Szára János pályájára ld. Szára 2007. 463
[503] Pálinkás pályájára ld. MKL X. 2005. 466., Borbándi 1992. 283.
[504] Tóth László pályájára ld. önéletrajzi kötetét: Tóth 1976., továbbá Sárközy 2005. 63-66., Borbándi 1992. 370.

3) A leépítés 5 olasz városban 8 magyar kulturális munkahelyet, nyolc intézményt érint, amely tényt nem pótolhatja az a VKM által elfogadott megoldás, amely szerint az olaszországi kulturális intézmények feladatkörét a római Magyar Intézetben kívánja összpontosítani. Ez a megoldás teljesen figyelmen kívül hagyja a valóságos helyzetet. Olaszország ugyanis nemcsak földrajzi és gazdasági, hanem különösen kulturális szempontból könnyen elhatárolható tartományokra és ezeken belül kulturális centrumokra tagozódik, amelyek közül egyik-másik (pl. Milánó, Firenze Nápoly) legalább olyan fontos, mint Róma.

4) Fenti – túlnyomó részt kulturális szempontokhoz – a leépítések elhalasztása érdekében adminisztratív szempontok is járulnak. November 2-án és 10-én kelt, tehát legkorábban nov. 15-17-én kézhez kapott rendeleteket december 1-ig végrehajtani csaknem lehetetlen, tekintettel a beosztás természetére.

5) Az elmondottak alapján a Kulturális osztály az olaszországi magyar kulturális megbízottak visszahívásának ügyét újra megfontolandónak véli és javasolja, hogy a Küm hívja fel a VKM-ot a visszahívások ideiglenes felfüggesztésére.[505]

Tervezzük:
T: kinti
H. sz. 254. 983/1948. X. szám.
M. 0/

Ortutay Gyula Úrnak,
vallás és közoktatásügyi miniszter,
Budapest

Fenti tárgyban és szám alatt kelt átiratára hivatkozva ttel közlöm Miniszter Úrral, hogy az olaszországi magyar kulturális megbízottak felmentésére és hazarendelésére vonatkozó rendeletével nem érthetek egyet, mivel a megbízottaknak ilyen hirtelen és tömeges visszahívása az illetékes olasz hatóságok körében kedvezőtlen feltűnést kelthet és nehezen összeegyeztethető az érvényben levő magyar-olasz kulturális egyezménnyel is.

Az olaszországi kulturális intézmények fokozatos leépítése ellen természetesen nem teszek észrevételt, azonban ennek módozataira nézve közvetlen megbeszéléseket tartok szükségesnek az érdekelt tárcák képviselői között.

Kérem ezért Miniszter Urat, hogy felmentő rendelkezéseit a tárcaközi megbeszélések befejezéséig szíveskedjék felfüggeszteni.

Budapest, 1948. november 24.
(Szára János)

(Rajk László)

b)

[505] Az akta külső borítóján Beck János megjegyzése: „Nem értek egyet a tervezett átirattal. II/24. Beck”

pótív ad 239biz/6-[19]48

Feljegyzés

A VKM. fenti számú átiratában értesítette a KÜM-öt, hogy a római Magyar Intézet kivételével az olaszországi magyar lektorátusokat megszüntette, a Magyar Intézet titkárát, Pásztor Lajost visszahívta. Ez után eredeti intézkedését megváltoztatta és értesítette a KÜM-öt, hogy Pálinkás László firenzei magyar lektornak hazatérésére haladékot adott, míg Ruzicska Pál milánói magyar lektort további intézkedésig meghagyta. Velics követ úr budapesti tartózkodása alatt Miniszter Úrral megbeszéléseket folytatott az olaszországi magyar lektorátusok ügyében a célból, hogy a lektorokat legalább 1947–48 akadémiai év végéig hagyják meg állomáshelyükön. Velics követ úr közlése szerint erre Miniszter Úrtól biztató ígéretet kapott. Minthogy a VKM. intézkedései és Velics követ úr megbeszélései egy időben történtek s részben az újabb intézkedésről szóló VKM-átirat e közben érkezett meg, az olasz hatóságok és római követségünk értesítése előtt felkérjük a VKM-t, az olaszországi lektorátusok ügyében elfoglalt legújabb állásfoglalásának közlésére.

T. Olaszországi kulturális megbízottak hazarendelése.
H. sz. 254. 983/1948. X., 285. l6o/l948. X. 285. 273/1948. X.,
VKM.
Budapest

Fenti számú átiratokra hivatkozva tisztelettel kérem Miniszter Urat, szíveskedjék az olaszországi kulturális megbízottak ügyének jelenlegi állásáról mielőbb részletesen tájékoztatni.
XII. 9.

A min. rend.

Egyúttal elintézve: 66. 48o/6-48,
66. 481/6- 48. sz. ü. i.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-34/biz/6-1948 (17 d.)

52.
1948. december 6.
Olasz külügyminisztériumi feljegyzés az olasz Szenszéki Követség november 28-i átiratáról, amelyben Czapik Gyula[506] egri érsek vatikáni tárgyalásai kapcsán megerősítik Mindszenty bíboros határozott politikai irányvonalának támogatását

Repubblica Italiana
Ministero degli Affari Esteri
D.G.A.P. – Ufficio VII^{0} – Santa Sede]
[jobb oldalon: Nr. 14/31712/3223]

APPUNTO PER LA D.G.A.P. – UFFICIO IV^{0}

RIFERIMENTO: Telespresso di questo Ufficio Nr. 14/29873/C
in data 12. novembre u.s.

Per opportuna conoscenza si trascrive quanto ha fatto conoscere, in data 28. novembre u.s. l'Ambasciata d'Italia presso la Santa Sede in merito alla visita al Santo Padre di Mons. Csapik,[507] Arcivescovo di Eger:

„In periodi di persecuzione, si pensa in Vaticano, ci sono sempre due linee di condotta: l'intransigenza e l'adattamento. La seconda linea riesce a salvare, almeno per qualche temo, certe cose: ma deve sacrificarne altre, compromettendo magari i principi. La prima può portare invece, sul momento, alla deplorevole totale perdita delle posizioni anche le più essenziali: ma salva completamente i principi, è piena di grandezza morale e reca in sè il germe della ricostruzione futura, ricca del prestigio del sarcrificio precedente.

È naturale quindi che i cattolici, laici ed ecclesiastici, in un paese di persecuzione possano, e per carattere e per un diverso apprezzamento della situazione, inclinare parte verso l'uno, parte verso l'altro dei due sistemi.

Non c'è dubbio che, anche in Ungheria, si siano manifestate le due tendenze, e che certi circoli ritengano, ad esempio, che la negativa assoluta del Cardinale di Budapest sulla questione scolasctica abbia condotto immediatamente a conseguenze che si potevano evitare: per esempio l'estromissione dei maestri cattolici dalle scuole.

L'Arcivescovo di Eger, riferendo minutamente la storia di questi tristi avvenimenti, non poteva nè doveva certo esimersi dal tratteggiare il quadro in maniera esatta, anche e specie in questo importantissimo particolare.

Chiunque però consideri al dovuto realismo la situazione comprende che il Vaticano, tutto ben pensato, non poteva neppur pensare a modificare la direzione impressa, fin dal primo giorno, dal Primate. La politica del coraggioso Prelato, aliena dagli stentati, ed alla lunga inutili compromessi, è stata quindi approvata, pur colla coscienza dei pericoli e dei sacrifici che comporta.

[506] Czapik Gyula pályájára ld. MKL II. 1996. 306-307., Szabó 2005. 464., ÚMÉL I. 2001. 1025.
[507] Helyesen: Czapik.

Gli sforzi del Governo per giovarsi del sopradetto divario di opinioni saranno, si pensa in Vaticano, destinati a fallire, anche se in apparenza e coi ben noti metodi coattivi, potranno registrare qualche effimero successo. Il prestigio del Cardinal Mindszenty presso le masse cattoliche ungheresi ed anche presso chi critica la durezza di certi suoi atteggiamenti, è ritenuto cosi forte da trascinare con sè i dubitosi e mantenere sostanzialmente intatta l'unità."

Roma, li 6. dic. 1948.

ASDMAE-AP-46-50-b-8

53.
1949. január 5-9.
Olasz külügyi feljegyzés és rendőrségi jelentés Horthy Miklós volt kormányzó és családja átutazásáról Portugália felé

a)

Ministero degliAffari Esteri
D.G.A.P. – Uff. V

Telespresso N. 16/00135
Indirizzato a
Legazioni d'Italia:
Budapest – Lisbona –
Dir.Gen. AFFARI POLITICI
Ufficio IV
SEDE]

Roma 5 GEN 1949.

Paesaggio in Svizzera dell'ex-Reggente Horthy –

Si trascrive, qui appresso, per conoscenza, una segnalazione di pari oggetto della Legazione d'Italia a Berna in data del 21. dicembre:

„L'Ammiraglio Nicola Horthy, ex-Reggente di Ungheria, è giunto in Svizzera proveniente dalla Baviera. Dopo aver transitato per Zurigo ha raggiunto la località di La Tour de Peilz, sul Lago di Ginevra (presso Vevey), dove intende trattenersi per alcuni giorni. L'ex-Reggente è accompagnato dalla moglie, dalla nuora e dal nipotino Stefano, di 8 anni.

L'Ammiraglio Horthy, che ha ottenuto dalle Autorità svizzere un visto di transito per 8 giorni, raggiungerà il Portogallo insieme alla sua famiglia.

[olvashatatlan aláírás]

b)

Prefettura di Genova
Oggetto: Telegramma in copia -

Genova, 9. gennaio 1949

Raccomandata Urgente
A Mano

MINISTERO AFFARI ESTERI

Roma

NR-014096 P.S. punto Relazione marconigramma p.n. 28 dicembre u.s. comunicasi che ex reggente Ungheria De Horthy Nikola fu Stefano accompagnato da consorte Purgly Maddalena virgola da nuora Edelsheim-Gyulai Ilona et da governante Sajni Ilona ha lasciato territorio

nazionale stanotte at ore 2.45 prendendo imbarco questo Porto su piroscafo „Anna Costa" diretto a Portogallo punto Predetti sono argomento segnalazione nr. 13348 del 9.11.u.s. del Consolato Generale d'Italia a Francoforte sul Meno punto

IL PREFETTO
F/to Vitelli

ASDMAE-AP-46-50-b-10

54.
1949. április 15.

Tolnai Gábor[508] leendő római követ beszámol Berei Andor államtitkárnak találkozójáról Velics László volt római követtel, aki feltehetően az olasz követség kérésére informálódott Tolnairól; a pozitív benyomás alapján pár óra múlva megküldték az agrément-t

Államtitkár Úr![509]

Velics László volt római követtől üzenetet kaptam Mura Péteren keresztül, hogy "szívesen volna velem együtt, s tanácsokat adna a római munkára vonatkozólag." Folyó hó 13-án délre, 12 órára beszéltünk meg találkozót, Velics javaslata szerint Sebestyén követ KÜM-beli hivatali szobájában. Pontosan egy és háromnegyed órán keresztül beszélgettünk. A beszélgetésről szükségesnek tartom Államtitkár Urat tájékoztatni.

Beszélgetésünk elején Velics kissé fölényes, sajnálkozó tónust tartott. Sajnálkozását fejezte ki afölött, hogy a Rómába delegált amerikai és angol követségek vezetői nem igen fognak velem érintkezni, tekintettel arra, hogy az ő Rómából való visszahívása nem fejeződhetett be búcsúlátogatásokkal a római diplomáciai karnál. – Bemutatkozó látogatásodat vissza fogják adni – mondotta – azonban ezen túl nem igen fogsz találni velük érintkezést. Beck János tanácsa szerint semmi ilyenszerű kijelentésre nem tettem megjegyzést, hanem ellenkezőleg, tanácsokat kértem tőle "diplomáciai praxisára, hosszú külügyi gyakorlatára" hivatkozva. Így lassan fölmelegedett, s még azt is fölajánlotta, hogy szívesen ír ajánló-leveleket (!) római diplomata barátaihoz. Fölvetette a pápai nunciusnál[510] való látogatás kérdését is. Valószínűtlennek tartja, hogy a nuncius fogadjon. Beszélgetésünk során protokolláris kérdésekről beszéltünk, a római magyar követség személyzetéről és végül megkérdezte, hogy mi a véleményem: miért hívták őt haza a követi posztról. Protokolláris vonalon kaptam tőle néhány okulásra érdemes megjegyzést. A római követség személyzetére vonatkozólag: minden jó demokratáról rossz véleménnyel van, viszont a reakciós Kósát magasztalta. Visszahívására vonatkozólag azt feleltem néki: Nem tudom, de úgy gondolom, hogy a Te követi munkád centrális kérdése jó római egyházi nexusaid révén a magyar népi demokrácia és a Vatikán között valamelyes módus megteremtése volt. S mivel pillanatnyilag a Vatikán politikája folytán ezen a területen aligha lehet valamelyes eredményt elérni, visszahívtak. Arról van szó, hogy befejezted, lezárult az a feladat, amit rád bíztak. Nagy örömmel hallgatta azt, amit mondtam, s csak annyit kérdezett, hogy komolyan így gondolom-e, s nem gondolok-e más okra is. Midőn efelől is megnyugtattam, más témára (a követi lakás berendezésére) terelte a szót, s közben a következő elszólást tette: "mondtam én az itteni olasz követnek, hogy aki a tudomány oldaláról jön, biztos nem olyan vadember, aki fölgyújtaná Rómát. "

Háromnegyed kettőkor váltunk el, s tudomásom szerint három óra után telefonáltak az olasz követségről, hogy megérkezett az agrément-om. Azt hiszem nem kétséges, hogy Velics tartotta vissza mostanáig.

---

[508] Tolnai életútjára ld. MTA tagjai 2003 III. 1307.

[509] Az iratnak nincs címzett fejléce, de egyfelől Berei volt ekkor az egyetlen államtitkár a külügyminisztériumban, másfelől rajta van az államtitkár kézírásos megjegyzése: „Rajk miniszter úrnak. IV/19. Berei."

[510] Velics itt a római diplomáciai testület doyenjére, az olasz kormányhoz akkreditált vatikáni nunciusra, Francesco Borgongini Duca bíborosra gondol, akinek pályájára ld. DBI 1970. 782-783., Tolnai 1987. 79., Kertész 1997. 496.

Budapest, 1949. évi április hó 15-én.

Igaz tisztelettel:
Tolnai Gábor

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/b-sz.n-1949 (2d.)

55.
1949. május 3.
Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter átirata Kállai Gyula külügyminiszternek, melyben vázolja a Pápai Magyar Egyházi Intézet jogi helyzetét, megállapítja, hogy jelen állapotában tagjai megszegik a vonatkozó megállapodásokat, ezért javasolja kiköltöztetését, és ehhez csereingatlan felajánlását (pl. Fraknói villa)

Budapest, V., Hold-utca 16.
Telefon: 129-430

Tárgy: Római Pápai Egyházi Magyar Intézet helyzete.
1209/Ro./71.

266.315/1949. VlII.szám.
Előadó: Dr. Martinkó András áll. gimn. tanár

Külügyminiszter Úrnak,
Budapest
Budapest, V., Hold-utca 16.

Hivatkozva az e tárgyban Miniszter Úrhoz intézett átirataimra, a Római Magyar Intézet igazgatójának a tárgyban tett jelentéseire, továbbá a múlt hó 10. napján Miniszter Úr megbízottaival folytatott tárcaközi értekezlet megállapodásaira, a római Pápai Egyházi Magyar Intézet ügyében az alábbiakban kívánom Miniszter Urat tájékoztatni, illetőleg a kérdés megoldására vonatkozó javaslatomat előterjeszteni.

1) A minisztériumom irattárában bekövetkezett háborús károk következtében nincs lehetőség arra, hogy az Egyházi Intézet és a Magyar Állam közötti kapcsolat eredetére vonatkozólag megbízható módon tájékozódjam. Az intézet latin nyelvű alapszabályait, melyeket másolatban megküldök, hivatali elődöm, az 1930. évben 440-50/-19-1930. VI. szám alatt hagyta jóvá, a Vatikán részéről azonban ez csak 1939. június 8-án történt meg. Az intézet tényleges megalapítása azonban a Szemináriumok és Egyetemi Tanulmányok Szent Kongregációja (Sancta Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus) decretumával történt meg 1940. július 16-án. A fotokópiáról lemásolt szövegből, melyet szintén megküldök, nyilvánvaló, hogy az Egyházi Intézet alapítását "XlI. Pius pápa rendelte el" az akkori magyar kormány "messzemenő támogatása mellett", vagyis az intézetnek a fenntartója jogilag nem a Magyar Állam – még ha annak dologi fenntartásához igen jelentős mértékben hozzájárul is –, hanem egyházi intézménynek kell tekinteni. Nem állapítható meg, hogy az intézetnek a múltban a Magyar Kormány részéről történő jelentős támogatása min alapult, de valószínű, hogy a Magyar Kormány és az illetékes egyházi tényezők között létrejött megállapodásra vezethető vissza. A Decretum első bekezdése is arra enged következtetni, hogy a megállapodás az esztergomi érsekkel jött létre olyan formában, hogy az egyházi részről kidolgozott alapszabályokat az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyta és ezzel az intézet megalapításához hozzájárult.[511]

Mindennek jogi következménye az, hogy mivel az Egyházi Intézetet nem a Magyar Állam létesítette, azt magyar kormányhatósági intézkedéssel vagy jogszabállyal nem lehet megszüntetni. Bizonyos rendszabályok foganatosítására azonban van lehetőség. Az alapító decretum 2. pontja ugyanis így intézkedik: "Az intézet igazgatója – igazgatói minőségében –

[511] Ez ugyan logikus feltételezés, valójában azonban csak spekuláció, semmi ezt alátámasztó dokumentumot nem ismerünk.

azon kötelezettségek kivételével, melyekre nézve az Intézetnek a Szent Kongregáció 1939. június 8-án jóváhagyott alapszabályai irányadók, teljes mértékben szabad és független bármilyen akadémiai vagy magyar polgári hatóságtól, mind az ügyvitelben, mind pedig az igazgatásban. Az Intézetet csak olyan törvények kötelezhetik, melyeket a Szentszék hozott, vagy legalább jóváhagyott." A hivatkozott és a Szentszék által is jóváhagyott alapszabályok 3. pontja azonban kiköti, hogy "... e Papi Kollégium ... világi és egyetemes fegyelmi szempontból az Akadémia többi tagozatához kapcsolódik..." , kétségtelen és bíróilag megállapított tény viszont, hogy az Egyházi Intézet politikai tevékenysége, a disszidens egyházi személyek befogadása, az intézetben tartott politikai jellegű titkos megbeszélések tekintetében nem kapcsolódott a Magyar Akadémia jelenleg működő egyetlen tagozatához, a Római Magyar Intézethez. E személyek befogadása megsérti az alapszabályok azon kikötését is hogy csak azok a papi személyek- nyerhetnek az intézetben elhelyezést, akik a püspök vagy püspökök által felsőbb tanulmányok folytatására küldetnek ki. Ugyancsak az alapszabályok előírják a Magyar Akadémiai és a Papi Kollégium viszonyában: "A két intézmény valóban bensőséges kapcsolata érdekében az Egyházi Kollégium vezetője az Akadémia gondnokának illetőleg igazgatójának az igazgató által a magyar kormányhoz felterjesztendő jelentés elkészítése céljából a szükséges adatokat meg fogja adni." Ilyen természetű adatokat, sőt az intézetnek nyújtott anyagi támogatással együtt járó működési jelentést a legutóbb megbízott igazgató, dr. Péterffy Gedeon soha a Magyar Akadémia igazgatójának rendelkezésére nem bocsátott.

Nem vitás tehát, hogy az Egyházi Intézet vétett azok ellen a követelmények ellen, melyeket a Magyar Állam, mint a Római Magyar Akadémia fenntartója és az épület tulajdonosa a házirend szempontjából megállapított. E tény alapján már eddig is intézkedtem az intézet részére nyújtott személyi és dologi ellátmánynak 1948. november 1-től történő beszüntetése iránt. Ugyancsak kértem Miniszter Urat, hogy Péterffy Gedeont külképviseletünk útján szólítsa fel hazatérésre s amennyiben nevezett a felszólításnak nem tesz eleget, az 1948: [X]XVI. tc-ben[512] körülírt eljárás alapján lépések tehetők nevezettnek a magyar állampolgárságtól való megfosztása érdekében. – Péterffy Gedeon egyébként, noha megbízása a decretum szellemében történt, kinevezését a Szentszéktől a mai napig sem kapta meg!

2) A két megállapodó fél által jóváhagyott és kötelezőnek elismert intézeti alapszabályoknak, illetőleg a Római Magyar Intézetre érvényes házirendnek az Egyházi Intézet részéről történt ilyen megsértése feljogosíthatja a háztulajdonost – jelen esetben a Magyar Kormányt – rendkívüli felmondásra, annak ellenére, hogy az Egyházi Intézetet létrehozó Vatikán (illetőleg az illetékes Congregatio) az intézetet a Magyar Kormány támogatása mellett kifejezetten a Magyar Akadémia épületében való elhelyezés feltételével alapította. Az a megállapodás ugyanis, melyet a Magyar Állam, illetőleg az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter a Vatikánnal – legalább is hallgatólagos formában – az Egyházi Intézet fenntartásával és elhelyezésével kapcsolatban kötött, nem a Magyar Állam és a Vatikán mint állam között létrejött nemzetközi jogi szerződés, hanem egy magyar hatóságnak és a Vatikánnak, mint legfőbb egyházi hatóságnak magánjogi jellegű megállapodása volt arra vonatkozóan, hogy miként fognak együttesen egy harmadik állam, területén egy intézményt fenntartani. Ez a megállapodás tehát éppen olyan magánjogi jellegű, mint egy bérleti vagy adásvételi jogviszony, tehát megszüntetésének csak magánjogi vonatkozásai vannak és így teljesen elbírálható az olasz jogszabályok szerint, sőt azok szerint kell is elbírálni. Ha tehát azzal a ténnyel állunk szemben, hogy az Egyházi Intézet működésében államellenes irányt vett fel, és erre való tekintettel a Magyar Állam a fenntartásához való hozzájárulásra vonatkozó

[512] Az 1948. évi XXVI. törvénycikk a „külföldön tartózkodó egyes személyeknek magyar állampolgárságuktól való megfosztása és vagyonuk elkobzása tárgyában" intézkedik, ld. Magyar Törvénytár 1948. 256.

kötelezettségeit azonnali hatállyal semmisnek tekinti és az Intézet valamint a Magyar Állam közötti kapcsolatot megszünteti, igényt tarthat arra, hogy az Egyházi Intézet – tekintettel arra, hogy a jogviszony további fenntartása a Magyar Állam részére elviselhetetlenné vált, az általános magánjog szabályainak megfelelően, a Magyar Állam kulturális céljaira szolgáló épületből kiköltözzék.

3) Ehhez azonban szükséges, hogy az olasz hatóságok ezt az álláspontot elfogadják és a kiköltözködni esetleg vonakodó Egyházi Intézet ezzel [helyesen: ellen] a szükséges karhatalmi eszközöket, a Magyar Kormány rendelkezéseinek végrehajtása céljára rendelkezésre bocsássák. Amennyiben az olasz hatóságok nem fogadják el ezt az álláspontot, akkor a Pápai Intézet által használt helyiségeknek az olasz lakásügyi szabályok nyújtotta lehetőségek közötti felmondását kell eszközölni, ha másként nem lehetséges, olyan formában, hogy az intézet részére Róma más helyén megfelelő elhelyezést ajánlunk fel. Ez a megoldás azonban természetesen csakis az illetékes egyházi szervekkel létesített megegyezés alapján történhetik. A Vatikán a hozzám érkezett jelentések alapján elvben nem zárkózik el az Egyházi Intézet világi jellegű intézetből való kitelepítésének gondolata elől, sőt megelégedéssel fogadna egy hasonló megoldást azzal a feltétellel azonban, hogy az Egyházi Intézet további működését biztosító megfelelő épületet bocsásson a Magyar Állam az intézet elhelyezésére. E célra szolgáló épületként számba jöhetne a Rómában fekvő és a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonát képező[513] ún. Fraknói villa, melyet jelenleg egy, olasz cég bérel nevetségesen csekély összegért. Ennek az épületnek a lelépési bére, valamint az új célra történő igénybe vétel alkalmával eszközlendő tartozások mintegy 40.000 forintot tennének ki. Ezt az összeget tárcám költségvetésében nem tudom biztosítani. Ha azonban csak ez a megoldás látszanék keresztülvihetőnek, kérnem kellene Miniszter Urat, hogy a lelépési díjat, átköltözködési költséget és a Magyar Tudományos Akadémiának fizetendő vételár vagy bérlet összegét tárcája terhére átvállalni szíveskedjék.

A 266.950/1949. X. számú átiratomban kértem Miniszter urat, hogy az Akadémia épületének egészére vagy egy részére – beleértve az Egyházi Intézet által jelenleg elfoglalt II. emeletet is – területenkívüliséget szíveskedjék kieszközölni. A Vatikán számára az Egyházi Intézetnek a Magyar Akadémia épületében történő elhelyezése tekintetében biztosított privilégiuma ez ügyben is egy újonnan kötendő megállapodás, illetőleg az Egyházi Intézet számára eszközlendő új elhelyezési lehetőség biztosítását kívánja**.** Az új megállapodás lebonyolítását legcélszerűbben a magyar-olasz kulturális egyezmény esetleges felülvizsgálása keretében lehetne végrehajtani, amikor az Olasz Kormány, mint a Vatikán és a Magyar Állam felé egyaránt érdekelt fél, esetleg anyagi áldozatok vállalása mellett is kötelezettséget vállalna az Egyházi Intézetnek olasz felségterületen való elhelyezése tekintetében.

Tisztelettel kérem Miniszter Urat, szíveskedjék az elmondottakat megfontolás tárgyává tenni, a megoldás megvalósítására vonatkozólag külképviseletünk útján részletes információt szerezni és ezzel kapcsolatos állásfoglalásáról engem értesíteni.

Budapest, 1949. évi május hó 3-án

Ortutay Gyula

MNL OL XIX-J-1-k-Olaszo.-17/C-027030-1949 (19.d.)

[513] Ez közkeletű tévedés volt már akkor is: a telekkönyv tanúsága szerint a Magyar Állam a tulajdonos, ld. Csorba 2001. 121-122.

56.
1949. május 16.
Tolnai Gábor követ jelenti Rajk László külügyminiszternek, hogy Pálinkás László, a megszüntetett firenzei Istituto Ungherese di Storia dell'Arte volt vezetője disszidálni akar

a)

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE
Róma
5/Szig.Biz.1949

SZIGORÚAN BIZALMAS!
Róma, 1949. május 16.
Tárgy: dr. Pálinkás László disszidálása
Melléklet: 1 drb.

Rajk László úrnak
külügyminiszter
BUDAPEST

Miniszter Úr!

Folyó hó 7-én felkeresett hivatalomban dr. Pálinkás László, a megszüntetett firenzei Istituto Ungherese Di Storia Dell'Arte volt vezetője. Látogatásának célja – az ő telefonon előzetesen mondott szavai szerint – a "hazautazásával kapcsolatos kérdések" megbeszélése volt.

Pálinkásnál a disszidálás lehetőségét már látogatása előtt valószínűnek tartottam. Valószínűsítette a disszidálást Pálinkás alapvető szembenállása népdemokráciával (Olaszországban járt ösztöndíjasaink számoltak be erről), a felszabadulás előtt sem tartozott a Horthy-rendszer "kimondott" ellenzői sorába, valamint az a körülmény, hogy Firenzében az amerikaiak Egyetemes Művészettörténeti Intézetet állítanak fel, ahová a szakmailag képzett, magyaron kívül négy nyelven tudó művészettörténész beszervezése érdekében nem kétséges, lépéseket tettek. Feltevéseim ellenére igyekeztem mindent megtenni Pálinkás hazairányítása érdekében. A 30-as évek közepén kb. egy időben kezdtük tudományos intézetbeli szolgálatunkat, feleségemnek pedig közvetlen hivatali kollegája volt a Műemlékek Országos Bizottságánál. Ilyen alapon közvetlen, "baráti" tónusban óhajtottam vele tárgyalni, beszélgetésünk kezdetén meghívtam délutáni feketére is, megkísérelve az alig remélhetőt: kellően ismertetve előtte a népi demokráciának a tudományos kutatás támogatása érdekében végrehajtott intézkedéseit, hazaküldeni.

Ismertettem előtte a most életbeléptetett tudományos státust. Tájékoztattam arról, mennyi fizetése van a vele egyívású művészettörténészeinknek (Dercsényinek,[514] Veyernek[515]), s hogy kb. mennyi fizetése lesz néki. Elmondottam, hogy a Műemlékek Országos Bizottsága most adja ki tízéves, szaktanulmányokat tartalmazó Évkönyvét. Megmutattam az Esztergomi Topográfia c. közelmúltban megjelent, csaknem négyszáz oldalas, egyházművészeti anyagot közreadó kötetet, hozzáfűzve a témához: Magyarország Művészeti Topográfiája c. sorozatban egy hasonló terjedelmű kötet jelenik meg az ősszel. A tudományos státus, az Esztergomi Topográfia, a hazai tudományos lehetőségek nem kétséges, meggondolkoztatták. Azonban

[514] Dercsényi Dezső pályájára ld. ML 1968. I. 529.
[515] Elíras: nyilván Vayer Lajos, pályájára ld. MTA tagjai 2003 III. 1371.

rövid néhány perc után elhessegette magától a mérleg hazai serpenyőjében lévő, vonzó lehetőségeket, s rátért jövetelének céljára.

Szavaiból tökéletesen az a piszkos szándék bontakozott ki, amit a disszidensek legtöbbjénél tapasztalunk: még egy utolsót kilopni a népi demokrácia valutaállományából, s azután markába nevetve távozni. Előadta, hogy illetményeit nem kapta meg, adósságokba keveredett, felesége ékszerei zálogházba kerültek, a VKM tartozik a megszüntetett Intézet kiadásában megjelent Annuario nyomdaköltségének egy részével, stb. stb. Kéri ezeknek a tartozásoknak a kiegyenlítését, s azután tüstént indul haza. – Ebben a kérdésben nincs jogom dönteni – válaszoltam néki –, azonban tudomásom szerint Kardos Tibor már a VKM-hez fordult kérésével. A magam részéről azt tanácsolom, utazzék tüstént haza, nagyon nagy szükség van otthon munkájára. Viszont mindent meg fogok tenni, hogy jogos igényei elintézést nyerjenek. – Utóbbi szavaimra Pálinkás már nem is válaszolt. Más közömbös témára tért át, s rövid néhány perc után távozott.

A délutáni feketére nem jött el. A megbeszélt időpont letelte után 15-20 perccel feleségemet kereste telefonon. Sajnálkozását fejezte ki afelett, hogy nem tud eljönni, azonban műlába annyira feltörte csonka lábát, hogy feküdnie kell. Feleségem érdeklődött nála, hogy mikor indult haza. otthon nagyon várják, stb. stb.

A kérdésre nem válaszolt.

(Ha eddig voltak kétségeim és reményeim, ezzel szétfoszlottak.)

A római Magyar Intézetben, ahol megszállva volt, össze-vissza hazudozott a velem való találkozásról. Bánfi Florio[516] akadémiai titkárnak azt mondotta, nem tudott velem találkozni, egy órát várt reám, s mivel nem jutott be, eltávozott, s délután fog felkeresni feketére. Kardos Tibor szerint rendkívül letörten viselkedett, s Firenzébe induló vonatjához való kimeneteléig az Akadémia könyvtárának magyar művészettörténeti könyveiből készített jegyzeteket, mintegy elárulva ezzel azt, hogy magyar szakkönyvekhez az elkövetkező időben nem fog tudni hozzájutni.

Folyó hó 14-én az eredetiben mellékelt szemtelen levél[517] érkezett tőle, feleségem címére.

Tisztelettel kérem a fentiek közlését a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úrral.

Tolnai Gábor
követ

b)

UNIVERSITA DEGLI STUDI DI FIRENZE Firenze, li 12 május 1949

Kedves Ily![518]

[516] Barabás Holik László (Florio Banfi) pályájára ld. Csorba 2010.
[517] Alább b) alatt közölve.
[518] Berkovics Ilona művészettörténész, Tolnai követ felesége.

Újólag elnézését kérem, hogy kedves meghívásuknak a múltkor eleget tenni nem tudtam. Nem szeretem azonban barátaimat és kedves régi kollégáimat becsapni vagy kellemetlen helyzetbe hozni, bármennyire is szerettem volna Magukkal a régi alapon találkozni, MOB-ról,[519] kiadványokról elbeszélgetni. Hamarosan belátják, hogy egy ilyen látogatás Magukra nézve nem előnyös és majd megértik magatartásomat, amelyik, újólag hangsúlyozom, nem a régi és kedves ismerősök ellen szól. Remélem, eljön még az idő, amikor topográfiáról, tudományos tervekről elbeszélgethetünk. Láttam a topográfiát és őszintén, komolyan gratulálok hozzá. Örülök elfogulatlanul, hogy ez a háború előtt elkészült kiváló munka végre megjelent.

Kérem Gábornál a Maga finom női tapintatával kimenteni szíves legyen és neki őszinte baráti érzéseimet tolmácsolja.

Kezeit csókolja őszinte tisztelő híve és régi kollégája

Pálinkás László

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-20/f-76/pol-1949. (19 d.)

[519] Műemlékek Országos Bizottsága, korábbi közös munkahelyük.

57.
1949. május 31.
Kardos Tibor igazgató jelentése a Római Magyar Intézet május havi munkásságáról

764/1948-49 Róma, 1949 május 31.
Dr. Kardos Tibor, a Római Magyar Intézet igazgatójának jelentése 1949. május havi munkásságáról

I.
Egyetemi tanári és igazgatói működésem.

Május hó folyamán a Firenzében töltött 2 nap (Nemzetközi Szabadtéri Oktatási Kongresszus), valamint a Sardegnában előadások céljából töltött 8 nap (Convegno Internazionale di Studi Sardi) május 14–21-ig kivételével folyamatosan tartottam egyetemi előadásaimat. A modern magyar prózáról szóló előadásomban Mikszáth Kálmán Szent Péter esernyője c. művét elemezzük, a Magyar líráról szóló előadásomban Arany János Toldiját olvassuk. Liliana Maggiore két éves vizsgájának dátumát kitűztük júni. 13-ra. Dr. Florio Bánfi az új egyetemi inventáriumon dolgozik, melynek befejeztével a még nem katalogizált értekezéseket dolgozza fel.

Bár az Intézetben tartózkodó tanulmányi vendégek és kutatók száma kevés, gondosan foglalkozunk velük és 5 vezetést is tartottunk, mégpedig a következőket:
máj. l. -én: Antonio Munoz: Via del Velabro antik és középkori emlékei, a S. Giorgio in Valabro és a S. Teodoro templomok
máj. 8. -án: Bánfi Flório: Colosseum, S. Pietro in Vincoli és S. Maria della Vittoria.
máj. 12-én: Bánfi Flório: Kirándulás Ostia antica-ba.
máj. 19-én: Bánfi Flório: Villa Borghese és Muzeum.
máj. 29-én: Prof. Antonio Gallo: a vezetése alatt álló Istituto di Patologia del Libro berendezését és működését ismertette a helyszínen.

Adminisztratív téren a következőket jelenthetem: Dr. Tóth László és dr. Pásztor Lajos ügyében várom a minisztérium végleges döntését, mely nélkül lakásügyükben nem fordulhatok a preturához. Dr. Pálinkás Lászlóval közöltem a minisztériumi döntést elzálogosított holmiai ügyében. Egyszersmind ismételten, nyomatékosan felszólítottam, hogy az Il Mattino dell'Italia Centrale-ben tegyen közzé helyreigazító nyilatkozatot. Felszólítottam, nyilatkozzon a hazatérés dolgában. Ugyanakkor félhivatalos jellegű magánlevelet intézett Magyarország római követéhez, dr. Tolnai Gáborhoz, amely mintegy bejelenti, hogy nem kíván hazatérni. Célszerűnek tartanám, ha a minisztérium felszólítaná, rövid határidőt adván, a hazatérésre. Dr. Márkus István[520] ellen a fotokópia legalizálása után a római Preturán egy-két napon belül feljelentést teszek. A Simon és Brasini perben bírói ítéletet várunk. A többiek

[520] Márkus István minisztériumi tanácsos eredetileg az 1848/49-es forradalmak centenáriumára készülés jegyében kapott 1947 nyarán ösztöndíjat római történeti kutatásokra, de visszatetsző magatartása, rossz emberi tulajdonságai miatt olyan komoly ellentétbe került Kardossal, hogy az igazgató 1948 szeptemberében (amikor Márkus már több mint egy éve lakott az RMÁ-n) kérte sürgős visszarendelését, ld. MNL OL P 2076 OGYI 19.d. 4663/1948. Kardos Tibor feljegyzése Dr. Márkus István ügyében ([Róma, 1948. szeptember 25.). 89-91. – Disszidálása után az olasz Közoktatásügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztályán kérvényezett olyan állást, ahol magyar nyelvet és irodalmat taníthat, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.12. Rapporti culturali. Gonella (Róma, 1949. április 19.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – A Kulturális Kapcsolatok Főosztálya nem emelt kifogást, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.12. Rapporti culturali. *Dr. Stefano Markus – incarico presso un Ateneo italiano*. (Róma, 1949. szeptember 22.).

perében még hátra van a konklúziók beadása. Törvénytelen lakóink érezve a helyzet komolyra fordulását, immár minden eszközt igénybe vesznek, hogy valami módon kibújhassanak az ítélet alól. Bár az ítélet maga teljesen nyílt. A jogi érvek és az igazság mellettünk van, de sok egyéb körülmény is bele fog játszani az ítélethozatalba. Az áramszolgáltatás megszüntetése tárgyában a rábeszéléstől a megfélemlítési kísérletig kimerítették a lehetőségeket.

A Pápai Egyházi Intézet vezetősége bejelentette, hogy június folyamán minden nemű csomagosztást megszüntet.[521] Legalábbis ilyen irányú általános döntést kíván hozni az egyházi segítő szervek tanácsa. Viszont kifejezték azt a kérésüket, hogy a Kollégium épületében elhelyezett Egyházi Intézet, a szokásjoghoz híven, arra az időre, amíg még épületünkben tartózkodik, kaphasson egy garage–raktárhelyiséget, illetve az eddig használt raktárhelyiséget használhassák.

A Pápai Intézet megbízott vezetői azt is kifejtették, hogy mik lennének az anyagi alapjai a kiköltözésnek. Az Intézet tudományos létszáma kezdettől fogva összesen 12 fő, ennek a 12 főnek, beleértve az Igazgatót, szeretnének elhelyezést biztosítani a mai keretek között. Jelenleg a második emeleten 27 helyiségből áll a Papi Intézet, amely leszámítva a folyosókat, járulékos helyiségeket, 4 egyenként 5 szobás lakosztálynak felel meg. E 4 lakosztály lelépési díját és bérét kéri a Pápai Intézet vezetősége. Tudni kell, hogy Olaszországban lelépési díj esetén a bérlet igen olcsó. A 4 lakosztály lelépési díja kb 30.000.000 frt, azaz 1.500.000 líra, viszont évi bére összesen nem számítható többnek, mint 6.000 frt-nak. Ezt az utóbbit, a bért, a Római Magyar Intézet minden átutalás nélkül meg tudná fizetni, kincstári jövedelmeiből. Ha Miniszter Úr s az illetékes szervek ezt a megoldást elfogadják és a Simon, Brasini perben kedvező ítéletet kapunk, valamint Márkus, Tóth és Pásztor ügyében döntést érünk el(ez utóbbi esetek könnyebbnek látszanak, mert szolgálati lakásokról van szó), akkor az Akadémia főépületét teljesen szabaddá tettük, csupán a melléképület, a Palazzina van hátra. Arra is lehetne ideiglenesen gondolni, ha más módon nem megy, hogy a főépületet drótkerítéssel elválasztjuk a Palazzinától. Ez a drótkerítés a hátsó kerten húzódna végig és külön ajtót lehetne nyitni az utcára. Ezt a megoldást csak akkor vehetjük számításba, ha a pereinket nem nyerjük meg.

II.
Tudományos és irodalmi működésem.

A régi magyar drámáról szóló tanulmányomon dolgoztam, továbbá Veress Sándor készülő operájának librettóján.[522]

Sardegnában, a cagliarii egyetemen előadást tartottam a modern magyar líráról. Az előadás élénk sajtóvisszhangot váltott ki. A helybeli irodalmi és aktuális hetilap Radnóti Miklós 2 versét leközölte, továbbá Mikszáth Kálmánnak azt a novelláját, amelyet az Mici del Libro körében olvastam fel, Mikszáth Kálmán, a magyar realizmus mestere c. előadásom keretében. A felolvasott novellát és verseket Folco Tempesti[523] fordította. A közönség, különösen az egyetem aulájában, irodalmárokból és ifjúságból állott. Egyik résznek József Attila, másik résznek Radnóti Miklós tetszett különösen. Előkészítettem dr. Veress Sándor szereplését is,

[521] A Pápai Magyar Egyházi Intézet az egyházi segélyszervezetektől, továbbá az IRO (International Refugees Organisation) római részlegétől kapott élelmiszercsomagokat a Palazzo Falconieri udvarán osztotta ki, ami a beléptetés szigorításával egyre nagyobb feszültségeket okozott a két intézmény között, ld. a bevezető vonatkozó fejezetét.

[522] A neves zeneszerző a római ösztöndíj idején többek között azzal foglalkozott, hogy Mikszáth Kálmán *A lohinai fű* című novellájából ír új magyar operát, ld. LAK LGYL Kardos Tibor (Róma, 1949. július 17.) – Lukács Györgynek.

[523] Tempesti pályájára ld. Lui... 1969. 693. – A Tempesti-házaspárról portrét rajzol Csorba Győző 2002. 18.

aki utánam került sorra, a magyar és a szardíniai népi zene pentatóniájáról tartott előadásával. Komoly tudományos tervek merültek fel jövő évi nemzetközi összejövetelt illetően. Ezekről külön felterjesztést készítek.

III.
Társadalmi tevékenységem.

Május 7–8-án részt vettem, amint erről külön is beszámoltam, a firenzei Szabadtéri oktatással kapcsolatos Mostra del Libro per l'infanzia e per la gioventù megnyitásán. A kiállításról és tanulságairól 710/1948-49 sz. alatt küldtem jelentést, amelyet az alábbiakban egészíthetek ki. Mellékelten küldöm a könyveink első elhelyezéséről készült fotót. A kiállítás vezetője, Salvini professzor közölte velem, hogy kívánságomnak megfelelően jobb, új elhelyezést adtak nekik. A kiállítást sokan látogatják és különösen sikert arattak a fehér-fekete illusztrációk, még pontosabban Buday György[524] illusztrációi. Ugyanekkor a Marzocco könyvkiadó, amely arról híres, hogy a világhírű Pinocchio első kiadója és legfőbb népszerűsítője és egyszersmind a firenzei egyetem könyvkiadója részletes ajánlattal fordult hozzám, amelyben felajánlja magyar tudományos könyvek és fordítások bizományi árusítását és cserekiadványok létesítését, vagyis felajánlja, hogy lefordíttat egy magyar ifjúsági, illetve gyermekkönyvet, ha cserében egy magyar kiadó egy olasz kiadványát helyezi el. Hasonló megállapodást létesítettek már a csehekkel és a bolgárokkal. E tárgyban részletesen külön jelentek. Magyar népmese gyűjtemény elhelyezését javasolnám, Buday György illusztrációival. Az Ortutay-Buday: Magyar parasztmesék kötetére gondolok.

Sardegnában Nicola Valle professzor magyar fa- és rézmetszőkből összeállított gyűjteményét állította ki Cagliariban igen nagy sikerrel, maga a prefektus és a polgármester nyitották meg a kiállítást. A nagyobb siker érdekében kölcsön adtam az Intézet metszet-gyűjteményének egy részét, mely főként Buday György metszeteiből áll. A megnyitón magam is felszólaltam. Csaknem valamennyi metszetet meg akarták venni, de természetesen köz-és magántulajdonban lévén nem tudtunk eleget tenni a kívánságnak. Egy magyar grafikai kiállításnak Olaszországban óriási sikere lenne.

Sardegnából hazatérve Intézetünk szakembereivel együtt részt vettem a Magyar Követség kulturális osztályának vállalkozásában, a magyar fotó-kiállítás megszervezésében. Gács György tanulmányi vendégünk, Hegedüs Tibor műszaki altisztünk és Zakariás Margit restaurátor kasíroztak, feliratokat fordítottak és rajzoltak, dekoráltak, a világítási effektusokat tervezték és megvalósították, kölcsön adtuk 1948-as kiállításunk grafikonjainak el nem avult részét. Az ünnepélyes megnyitón én tartottam a bevezető előadást.

Ugyanaz nap, ugyanazon órában, tartotta Intézetünk utolsó hangversenyét, Sirio Piovesannal[525] és Loredana Franceschinivei.[526] Mint a mellékelt programból kitűnik, a Bartók-verseny hegedű szakának nyertese európai és magyar zenét adott elő. A zeneterem teljesen megtelt, a művészi előadás egészen kiváló volt. Meg kell jegyeznem, hogy a két manifesztáció azért ütközött egymással, mert a Casa della Cultura, az előző tervektől eltérően nem tudta máskor rendelkezésre bocsátani termeit s ez a változás már akkor történt, amikor a mi meghívónk ki volt nyomtatva. A kérdést úgy oldottuk meg, hogy Magyarország római követe, dr. Tolnai Gábor az intézeti Hangversenyen jelent meg, én pedig a fotó-kiállításra mentem el. A hangverseny szünete után már vissza is tudtam érkezni. Itt említem, hogy Sirio

[524] Buday Györgyre ld. Buday 1970.
[525] Sirio Piovesan
[526] Loredana Franceschini

Piovesan júni. 4-én a római rádióban Bartók-műveket játszik. Évadunkat júni. 11-én zárnánk dr. Veress Sándornak a magyar népzenéről tartandó előadásával, amely előadáson illusztrációk is elhangzanának. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a nyári szünidőben ne tartsunk rendkívüli hangversenyeket. Tekintve, hogy Operaházunk több kiválósága tartózkodik lenn, és rövidesen megérkezik Blum Tamás[527] operaházi korrepetitor, aki kísérőnek is kiváló, könnyebb nyári koncertekre is van lehetőség.

IV.
Kapcsolataim a helybeli magyarsággal.

Firenzei és cagliarii tartózkodásom során felvettem az érintkezést a gyér számú helyi magyar kolóniával. Ezek egy része most is ragaszkodik hazájához és ketten is elhatározták, hogy hazalátogatnak.

Az Intézet számára május hóban érkezett rendeletek, azok végrehajtása, valamint feliratainк felsorolása.

1/. A május hóban leérkezett akták listája:

667.267.176	Murányi Kovács: Az Intézet Évkönyvének kiadásának engedélyezése(ad acta)
668 267.690 .	" " Könyvek továbbítása P. Santarcangelinek (elintézve)
669 267. 590	Balázs: Illetmények továbbításai (elintézve)
670 266. 842	Murányi Kovács: Hajnal János magatartása (válasz)
675 268.128	Szávai: Kertész Géza János bentlakása (ad acta)
676 267.878	Murányi Kovács: Kiss László Intézeti kiadásainak és hazautazásának költségei (ad acta)
679 268.011	Murányi Kovács: Jámbor László bentlakása(ad acta)
680 267.897	" Hanglemezek küldése(ad acta)
682 267.545	" " Válasz az új költségvetésre tett megjegyzésekre (ad acta)
683 267.923	Balázs: Juhász Lászlótól küldött könyvek vételára tb. (elintézés ad acta)
689 267. 458	Murányi Kovács: Kerényi Károly tartozása (elintézés alatt)
692 268. 053	" " : József Attila költeményeinek olasz antológiája (ad acta)
694 266.895	" " Év végi pénzmaradványok (válasz)
701 268. 247	"Külföldi Szabadművelési anyag beszerzése (elint. alatt)
702 267. 973	Ortutay: Firenzei Magyar Int. Évkönyvének költségei (ad acta)
703 268. 055	Murányi Kovács: Szabolcsi Bence bentlakása (ad acta)
714 267.795	"Az Intézet 1949 jan.-febr. havi ellátmánya (ad acta)
716 267. 811	" Florio Bánfi 122 dollár tiszteletdíja (ad acta)
718 266.561	Balázs: Az Intézet 1948 nov-dec. havi számadása(válasz)
724 252. 420	" A római magyar lektorátus számadása (válasz)
731 268. 231	Murányi Kovács: Márkus István bentlakása(ad acta)
732 268. 127	" Fonó Gusztáv vizsgája(ad acta)
733 268. 351	" Blum Tamás bentlakása (ad acta)

[527] Blum Tamásra ld. http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz02/535.html.

734 268. 346	" "Az intézeti ellátmány márc.-ápr. hóra(ad acta)
735 268. 390	"" Pálinkás László hazatérése tb(közölve érdekelttel)
736 268. 432	Balázs: Az 1948 évi maradványok elszámolása (válasz)
743 267. 507	Murányi Kovács: Szervánszky Péter adóssága tb(válasz)
744 268. 454	Balázs: Halmos József adóssága tb(elintézés alatt)
745 267. 035	" A Külf. kult. Intézetek bevételeinek befizetése (válasz)
746 268. 268	Murányi Kovács: Víznyomó motor beszerzése(ad acta)
747 268. 456	" " Kimutatás a külf. magyar Intézeteknél szolgálatot teljesítő alkalmazottakról (válasz)
748 268. 031	" "A R. M. Intézet ellátmánya terhére elszámolt előlegek (válasz)
749 268. 473	" "A firenzei nemzetközi pedagógiai kiállítás magyar anyaga(ad acta)
754 268. 283	Balázs: Az 1947 VIII 1-1948 I. 31-iki számadások (elintézés alatt)
760 268. 183	Murányi Kovács: Az intézet ápr.havi ellátmányának továbbítás(ad acta) 2/. A május hóban felterjesztett akták:
666	Murányi Kovács: Az április havi jelentés felterjesztése
670	" " Jelentés Hajnal Jánosról
680	" " Jelentés a hanglemezek megérkezéséről és leltárba vételéről.
686	" "A Bussola nyomda számlájának visszakérése
691	Szávai: Jelentés Pálinkás Lászlóról
694	Murányi Kovács: Válasz az év végi pénzmaradványokról
696	" " Az 1948-as kiadványunk költségei
709	" A firenzei műv. tört.kongresszus előadásainak felterjesztése
710	" Jelentés a Gyermek és Ifjúsági könyvkiállításról és az előadások felterjesztése
717	Balázs: Felterjesztés Florio Bánfi tiszteletdíja tb.
718	" Válasz az 1948 nov. -dec. havi számadások tb.
726	Szávai: Felterjesztés az ellátmány rendszeres küldése tb.
729	Murányi Kovács: Válasz az Intézet költségvetéseire tett megjegyzésekre
730	" Javaslat Nicoletta Onori végelbánására
736	Balázs: Válasz az 1948 évi maradványok elszámolása tb.
739	Murányi Kovács: Nicoletta Onori végelbánására vonatkozó javaslat kiegészítése
743	" " Jelentés Szervánszky P. adóssága tb.
745	Balázs: Válasz a külföldi kult. intézetek bevételeinek befizetése tb.
748	Murányi Kovács: Válasz az Intézet ellátmánya terhére elszámolt előlegek tb.
750	Balázs: Nyilvántartási űrlapok utólagos felterjesztése
751	" Anyagszámadások felterjesztése
752	" Jelentés az 1948 évi pénzmaradványról
757	Ortutay: Olasz vendégek meghívása a Fesztiválra
762	Balázs: Megjegyzése Ruzicska P. felterjesztéséhez, útielőlege ügyében.
763	Murányi Kovács: Jelentés Auguszt Józsáról.

VI.

A Római Magyar Intézet könyvtárának gyarapodása május hóban.

Könyvek:

Marx-Engels: Marxizmus, Moszkva 1947 (Weiss Sándor ajándéka)
Pogány O. Gábor: A magyar festészet forradalmárai, Budapest é. n. (ajándék)
Sebestyén E.: Mozart és Magyarország, Bp. 1941 (A volt nápolyi magyar lektorátustól) Petőfi összes költeményei, Hamvas István bevezetésével, Bp. é.n. (ugyanattól)
Ady Endre összes versei, Bp. é.n.(ugyanattól)
Nemes György és Urbán Ernő: Naptár 1949, 9 példányban(Magyar Világszövetsége ajándék
Atti del I° Convegno Internazionale per le Art Figurative, Firenze, 1948(vétel)
Michele Battista: Raccolta delle Leggi e dei Decreti sull'impiego privato, Roma 1936, (Armando Magnani ajándéka)
Raccolta Ufficiale delle Leggi e dei Decreti del Regno d'Italia, anno 1924/v. VII, fsc. *2*, Róma, 1924(vásárlás)
Raccolta Ufficiale delle Leggi e dei Decreti dal Regno d'Italia, anno 1945/V; I. fsc. 2, Roma 1945(vásárlás)

Folyóiratok:

a)külföldiek:

Bollettino dell'Istituto Storico Cecoslovacco in Roma, fsc. I, II.
Bollettino Ufficiale del Ministero della Pubblica Istruzione, Parte I, nn.11, 14, Parte II, 13, 14 15, 16, 17, 18.
Bollettino di Legislazione Scolastica Comparata, 1949: nn. I, II. Bollettino-Académie Polonaise des Sciences et des Lettres - Centre Polonais de Recherches Scientifiques de Paris, 1949: n. 2.
Bulletin Critique du Livre. Francais, 1949: n.III.
Horizon, 1949: 11" sz "
Italian Publishers'Monthly, 1948: n.8-9.
Italica, 1949 n. 1.
La Rassegna d'Italia, l949: n. IV? V.
La Recue Hommes et Mondes, l958, N.X, XI.
La Riforma della Scuola, fsc.14.
Lingua Nostra, 1948: N.I.
Magazine of Art, 1949: n.IV.
Notiziario Culturale Britannico, 1949, n.5.
Notiziario della Scuola e della Cultura, 1949: n. 13, 14, 15
Pagine Nuove, 1949: n.5.
Pesci Rossi, 1949 n.4.
Rendiconti della R. Accademia di Archeologia Lettere e Belle Arti della Società Università Italiana, 1949: a. 6.
Reale di Napoli, N. S. v. XXIII.

b)hazaiak:

Csillag, 1949: 17. sz .
Embernevelés, 1949: 4, 5 sz.

Énekszó*:* 90 füzet
Fórum, 1949: 4, 5 sz.
Köznevelés, 1949: 8, 9, 10. sz .
Magyar Kórus, 1949: 76 sz.
Magyarok, 1949: 4. sz.
Művészetszemlélet, 1949: 2-3 ., 4-5 sz.
Orvosi Hetilap, 1949: 9, 10 sz.
Orvosok Lapja, 1949: 9, 10; sz.
Statisztikai Szemle, 1949: 1-5 sz.
Szabad Művészet, 1949: sz.
Társadalmi Szemle, 1949: 5. sz.
Válasz, 1949: ”-4 sz.
Élet és Tudomány, 1949: 18, 19 sz.
Fiatal Magyarország, 1949: 11 sz.
Március Tizenötödike, 1949 :14, 16, 17 sz.
Színház - Mozi, 1949: 14, 16, 17, 18, 19 sz .
Szövetkezet, 1949: 18, 19, 20 sz.
Új Világ, 1949: 17, 18, 19 sz.
Magyar Közlöny, 1949: 83-tól 103.számig

VII.
A magyar kultúra visszhangja és kiváltságai külföldön

A magyar kultúra kiválóságai e hónapban muzsikusok voltak. Veress Sándor, aki készülő operája mellett egy most bemutatásra kerülő lengyel bábjáték zenéjét írja. A velencei Fesztiválon valószínűleg bemutatják valamelyik nagyobb művét. Sirio Piovesan, a Bartók-verseny győztese júni. 4-én Bartók műveket játszik Zathureczky Ede,[528] mint hírlik, mester-tanfolyamot tart a nyár folyamán a Santa Cecilián. Intézetünket felkérték a külföldi Akadémiák közös képzőművészeti kiállításán való részvételre, sajnos azonban a kérés elől ki kell térnünk, mert ebben az évben nem volt ösztöndíjas művészünk.

VIII.
Magyar vonatkozású és magyarból fordított művek adatai.

Mikszáth Kálmán: Timár Zsófi özvegysége c. novellája, valamint Radnóti Miklósnak: Trisztánnal ültem.., és Együgyű dal a feleségről c. költeménye jelent meg a sardegnai Arcobaleno máj. 21-iki számában, valamennyi Folco Tempesti fordításába: Több olasz napilap közölt vezetőhelyen igen szép fotókat a magyar fényképkiállításról.

IX.
Az ösztöndíjasok tanulmányai és helyzete.

Május hónapban is csupán vendégelőadók és tanulmányi vendégek voltak Intézetünkben. Működésük a következő volt:

Bokros Birman Dezső: szobrászművész, vendég. Tanulmányozta a műemlékeket, látogatta a múzeumokat, részt vett a tanulmányi vezetéseken, Román kívül felkereste Firenzét, Ravennát és Velencét.

[528] Zathureczky Edére ld. Homolya 1972.

Gács György, főiskolai tanár, vendégelőadó. Tanulmányozta a műemlékeket, ellátogatott a nevezetesebb latiumi községekbe, mint Albano, Castelgandolfo, Rocca di Papa, Ostia. Tanulmányutat tett 9-étől 14-ig Dél-Olaszországban, melynek során járt Nápolyban, Pompeiben, Capriban, Amalfiban, Sorrentóban s Pesthumban. A 28-án megnyílt római "Mostra Fotografica dell'Ungheria" előkészítésében érdemlegesen vett részt: a Párisból érkezett anyagot kiértékelte, rendezte politikai és esztétikai szempontból, grafikonokkal alátámasztotta s azokat elkészítette, az egész kiállítást felállította és technikailag megszervezte.

Dr. Veress Sándor, főiskolai tanár, vendégelőadó. F. hó 2"-án Cagliariban a II. Convegno Internazionale alkalmából előadást tartott "La pentatonia nella musica popolare ungherese e nella musica sarda" címmel. Tovább dolgozik operáján, melynek librettóját Mikszáth Kálmán: "Lohinai fű"c. novellájából dr. Kardos Tibor készíti. Készül az Intézetben június 11-én tartandó "Canti popolari ungheresi"c. előadására.

Zakariás Margit, festőművésznő, tanulmányi vendég. Állandóan dolgozik a Képrestauráló Intézetben, hol egy XV. századi táblaképet restaurált s egy XVI századi freskó visszaállításának festői részében segédkezett. Privát megbízásból 10 drb., részben XVII., részben XVIII. századi festményt restaurált. Állandóan részt vett tanulmányi vezetéseinken.

X.
Május hóban érkezett ellátmányok, késedelmes pénzküldemények.

Május hónapban leérkezett Flório Bánfi tiszteletdíjára 122 dollár, Intézetünk január-februári ellátmányára 2218 dollár, március-áprilisi ellátmányára 2271 dollár. Leérkezett ezen felül Kardos Tibor és Hegedűs Tibor márciusi fizetése. Nem érkezett le Intézetünk májusi ellátmánya, Kardos Tibor és Hegedüs Tibor májusi fizetése, Ferenczy Béni 800 frt. útielőlege, amelyet átutaltnak jeleztek már, Szeredai Miklós gondnok útiszámlája, mely teljes egészében az Intézetet illeti és több kisebb-nagyobb tétel. A leérkezett hátralékos ellátmányokból kiegyenlítettük összes közüzemi tartozásainkat és tüzelőanyagért törlesztettünk 650.000 lírát. Még további adósságokat is törlesztünk, ha május-júniusi ellátmányunk idejében megérkezik.

XI.
Egyéb jelenteni valók

Örömmel vettük a hírt, hogy iker vízhajtó motor beszerzésére rendkívüli ellátmányt kapunk. Amint az összeg leérkezik, azonnal kiadjuk a munkát. A lift-akna tetején elvégzendő és kötelező biztosítási munkálatokat mechanikusunk házilag készíti, amely által 50%-os megtakarítást érünk el.

1949 június 1-én, az állandó alkalmazottakon és az illegálisokon kívül, a következők tartózkodnak az Intézetben:

II. em. 7.sz. Koszó István ösztöndíjas, érkezett május 29. marad november 29-ig.
"…." 8. sz. Jámbor László és neje " 20 " júni. 28-ig.
" 11. sz. Gács György vendégelőadó, " ápr. 8. távozik máj. 31-én.
" "12 sz. Sirio Piovesan és neje " május 11. rövidesen távozik.
" "14 sz. Zakariás Margit, tan. vendég, rövidesen távozik.
" "15 sz. Kertész Géza, vendég, érk. május 16. marad újabb intézkedésig.

" "16 sz. Veress Sándor, vendégelőadó, június közepén távozik.

Palazzina
Il. em. 32 Auguszt Józsa, azonnali távozásra felszólítva.

XII.
Egyéb javaslatok;

Egyéb javaslataimat külön aktákon terjesztem fel.

Maradtam teljes tisztelettel:

[Kardos Tibor]
igazgató, egy tanár

MNL OL XIX-J-1-k-9781-1949

58.
1949. június 15.
Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy Szeredai Miklóst, a Római Magyar Akadémia gondnokát – valószinűleg a pápai intézet szorgalmazására – kiutasították az olasz hatóságok

25/Szig. Biz. -1949.
KÁLLAI GYULA úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Roma, 1949. június 15.
Tárgy: Szeredai Miklósnak, a római Magyar Akadémia gondnokának kiutasitása

Miniszter Úr!

Folyó hó 8-án Szeredai Miklós a római Magyar Akadémia gondnoka idézést kapott a rendőrségre, ahol közölték vele, hogy Olaszország területéről azonnali hatállyal kiutasították. Három napon belül, azaz június 11-ig el kell hagynia az országot.

Szeredai Miklóst Rómába való megérkezésem után ismertem meg. Nem sokkal hivatalom elfoglalása után felkeresett. Ritkán láttam olyan ellenszenves embert, mint ő. Olyan típusú ember Szeredai, akiről minden rosszat fel lehet tételezni, akár a csalás és az ellenségnek való kémkedés határáig. Információim szerint Szeredai mindenkivel, ellenséggel és baráttal egyaránt igyekszik "kapcsolatot", tartani, azonban mindenütt szélhámosnak tartják, mindenütt egyformán megvetik. Olyan hírek is hallatszanak róla – bizonyíték nincs rá, de valószínű –, hogy olasz szerveknek ugyanúgy, mint a magyar nyelvű, Hungária című fasiszta lapnak szolgáltat anyagot. Felnőtt fia tagja az IROnak.[529]

Midőn Olaszországból való kiutasítása tudomásomra jutott, szinte az volt az érzésem: legalább megszabadulunk tőle. Mégis el kellett járni érdekében az olasz KÜM-ben, mivel egy magyar állami alkalmazottról volt szó, akit a követség tájékoztatása nélkül, minden indokolás mellőzésével kiutasítottak.

Június 9-én felkerestem az olasz KÜM ez ügyben illetékes vezető személyiségét, felvilágosítást kérve és tiltakozva az ellen, hogy egy magyar állami alkalmazottat kiutasítottak. Két nappal később telefonon tájékoztattak. Tájékoztatásuk szerint azért utasították ki Szeredait, mivel eddig is szabálytalanul tartózkodott itt, a budapesti olasz követség a római hatóságok tudtán kívül adott néki vízumot. Itt tartózkodását eddig is csak azért nézték el, mert egy olasz állami szerv, a budapesti olasz követség követte el a hibát. A tájékoztatás után még közölték, hogy magyar állami alkalmazottról lévén szó, még két hétig nem bolygatják az ügyet, kérve azonban, hogy e két hét alatt nevezett hagyja el Olaszországot.

Világos volt számomra, hogy a kiutasításnak igazi oka nem az, amit az olasz KÜM indokolásul elmondott. (Bár Szeredai saját kijelentése szerint midőn posztjára kineveztetett, az olasz hatóságok valóban nem járultak hozzá beutazásához. Ekkor ő személyesen kereste fel Beck Jánost miniszteri tanácsost, aki telefonon interveniált érdekében a pesti olasz követségen, mire a vízumot azonnal megkapta.) Valószínűnek tarthatom, hogy a Magyar

[529] Nemzetközi segélyszervezet (International Refugees Organisation).

Akadémia épületében székelő Pápai Magyar Intézet járt el ellene, a Pápai Intézettel Szeredai szintén kapcsolatban volt, s föltehető, hogy számukra kezdett terhessé válni a gondnok személye. Kardos Tibor információja szerint Szeredai különféle visszaéléseket elkövetett volna [az] olaszokkal szemben.

Szeredai kiutasításáról táviratilag értesítettem Miniszter Urat. Más úton azt az információt kaptam, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr már elrendelte Szeredai hazahívását. Tekintettel arra, hogy a hazahívó rendelet megérkezése késett, egy másik táviratomban kértem, hogy kiutasításának foganatosítása előtt a VKM rendelje vissza Rómából. A Szeredait visszahívó rendelet csak késve, folyó hó 21-én érkezett meg. (Az olasz hatóságok által engedélyezett itt tartózkodásának határideje június 26-ka. (A visszahívó rendelet alól Szeredai különféle szélhámosságokkal próbál kibújni. Mint hallom újabb bejelentéseket küld postán Miniszter Úrhoz, Kardos igazgató ellen. (Tudomásom szerint már a közel múltba is továbbított egy bejelentést Kardosról postán (!), hogyha közvetlenül nem is juttatna el ilyen anyagot az olasz szervekhez, a posta-cenzúrán keresztül jusson el kezükbe.[530]

Rendkívül sajnálatos, hogy ilyen figurák kikerülhettek a múltban külföldi posztra, akik egyébként is nehézségekkel, ellenséges szándékokkal találkozó munkánkat megnehezítik. Úgy hallottam, hogy Szeredai ellen kinevezése (1947. december 24.) után, de még Rómába való megérkezése előtt, anyagi természetű vádak merültek fel. Nehezen tudom elképzelni, hogy egy jó érzékkel rendelkező ember, aki két percet beszél vele, ne lássa, kivel van dolga. A VKM-ben – úgy hallom – Urhelyi számvevőségi igazgató a támogatója.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/C-276-1949 (3. d.)

[530] Szeredai 1949. júniusában valóban följelentő táviratot küldött Ortutay miniszternek: "Jelentem, hogy az olasz hatóság tartózkodási engedélyemet megvonta Kardos rágalmazó intrikája miatt, melyet tavaly tavasszal lejövetelem eloett kezdett Tempestiné[vel] és Onorinéval egyuett ellenem. Aknamunkájukat most is tovább folytatják. Tolnai koevetuenk uegyemben e[l]járt [az] olasz kueluegy[b]en [a] sérelem reparálására. Minisztériumába részletes jelentést kueld. [...] Kardos igazgató fél, hogy [az] igazság kiderül és [a] minisztérium tisztán látja rossz uegyvezetését. Ennek megakadályozására minden tisztesség[t]elen eszkoezt is felhasznál. Kérem Kardos igazgató azonnal felfueggesztését, Tempestiné elbocsátását a felmondás alatt álló Onorinéval egyuett [az] intézet[t]oel [avaló] elbocsátásukat. Dr. Szeredai." – A miniszter jelentést kért az esetről, továbbá ennek kapcsán is tájékoztatást arról, hogyan áll Kardosnak az előző ősszel elindított visszahívási ügye, ld. MNL OL P 2076 OGYI 25.d. 1510/1949. Szeredai Miklós ([Róma, 1949. június 15.) – Ortutay Gyulának. 1053-1055.

59.
1949. június 17.
Tolnai Gábor követ beszámol Kállai Gyula külügyminiszternek első látogatásáról Carlo Sforza olasz külügyminiszternél

Magyar Köztársaság Követsége
Légation de la République de Hongrie
18/SzigBiz1949.

Szigorúan Bizalmas
Róma, 1949. június 17-én.
Tárgy: Látogatás Sforza külügyminiszternél

Kállai Gyula úrnak
külügyminiszter,
BUDAPEST

Miniszter Úr!

Folyó hó 11-ére Sforza külügyminiszter magához kéretett, szokásos bemutatkozó látogatásra, mint ahogy előzetesen táviratilag már jelentettem, utasítást kérve.

Taliani protokoll-főnök mutatott be Sforzanak. A tizenkét perces beszélgetés folyamán Taliani végig jelen volt, mint később kiderül, nem csupán protokolláris jelenlévőként. Taliani különben is a protokoll-főnöki beosztás mögött, számunkra figyelmen kívül nem hagyható politikai feladatokat hajt végre. Annyit egy alkalommal már jelentettem, hogy Taliani a Vatikán embere, s azt hogy felesége Habsburg. A protokolláris munkának tetemes részét beosztottjaira bízza, s ő maga a népi demokráciákkal foglalkozik elsősorban. Egyhangúan így tájékoztatott Kostylev, a Szovjetunió nagykövete,[531] Ostrowski lengyel nagykövet, valamint Tarabanov, Bulgária követe. (Természetesen ez a feladatkör nem szerepel az olasz KÜM beosztási táblázatában Taliani neve mellett.) Egyénisége rendkívül ellenszenves. Mézes-mázosan udvarias, azonban hogyha konkrétumokra kerül a sor, mereven visszautasító, vagy pedig a kérdés megbeszélésének máskorra való elhalasztását erőszakolja ki. Érvei nincsenek, formalisztikus szólamokkal válaszol csaknem minden kérdésre. A népi demokráciák követeinek egytől-egyig a legrosszabb tapasztalatai vannak vele.

A Sforzaval folytatott beszélgetésről nem sok beszámolni valóm van. Ő is [f]elkészült magyar történelemből, miként Einaudi[532] a megbízólevél átadását követő beszélgetésre, s kb. ugyanazt a leckét tanulta meg, mint a köztársasági elnök. Új téma mindössze ennyi volt, Sforza kérdésének formájában: – hogyan maradhatott fenn a magyar nyelv a maga elszigeteltségében, szláv nyelvek és a német gyűrűjében? – Érdeklődött még Károlyi Mihály iránt. Ironikus hangsúllyal mondotta róla, hogy ismeri őt és családját is, majd öreg kujonos vigyorgással, külön hangsúlyt adva e szónak: a feleségét is. Az egész látogatás időtartama alatt szinte az volt az érzésem, mintha nem is a jelenben volnék, hanem a múzeumok országában egy megelevenedett muzeális jelenséggel folytatok beszélgetést. Krúdy Gyula írhatott volna Sforzaról novellát. Állatian nagydarab, szakállas gróf, aki egy pillanatra sem támasztja azt a benyomást, hogy okos ember. A "jó neveltetéssel" együtt járó formalizmusnak

[531] Mihail Alekszejevics Kosztilev (1900-1974) előbb Ankarában volt tanácsos (1942-44), majd 1954-ig dolgozott Rómában; diplomáciai pályáját argentínai nagykövetként fejezte be (1956-59), ld. Очерки 2002 i.m 293-294.
[532] Luigi Einaudi olasz köztársasági elnökre ld. IDC 1946. 101-102., HDFI 1992. 182-183., DDR 2001. 536-537.

birtokában van, végtelenül hiú, a beszélgetést úgy irányítja, hogy feltétlenül csak felületi témákról lehessen szó. S egyáltalában "felette van mindennek" – ahogy Tarabanov bolgár követ gúnyosan jellemezte nekem. Népi demokrata követek a formális bemutatkozó látogatáson túl nehezen jutnak be hozzá.

Az állandóan formális területre vezetett beszélgetés során igen nehéz volt a milánói konzulátus ügyét felvetnem. Midőn mégis sikerült ráterelnem a szót, Taliani sürgősen közbevágott – mintegy attól tartva, hogy Sforza "könnyelmű" ígéretet tesz – minisztere felé fordulva: – Eccellenza nincs mód a kölcsönösségre és ilyen módon a megnyitás nem lehetséges! – A magam részéről Miniszter Úr 4365/biz. 49. számú rendelete szerint érveltem, hivatkozva az 1874-es konzuli egyezményre, valamint a rendelet további utasításaira. Azonban eredménytelen volt, mivel Sforza tájékozatlannak tetette magát, arisztokrata módján "felette" volt a témának. Taliani pedig jelentésem elején jellemzett stílusában félbeszakította a beszéd menetét: – majd én a követ úrral megtárgyalom a kérdést más alkalommal. – A Sforzanál tett látogatás ezzel be is fejeződött, a külügyminiszter udvariasan minden jót kívánva követi munkámhoz.

(A milánói konzulátus ügyének újabb fejleményeiről 19/Szig. Biz. 1949. szám alatt külön jelentésben számolok be Miniszter Úrnak.)

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz.5/e-277/1949. (12.d.)

60.
1949. június 20.
Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy az olasz Külügyminisztérium elutasítja a milánói konzulátus újramegnyitására vonatkozó magyar kérelmet

a)

Magyar Köztársaság Követsége
Legation de la République de Hongrie
Rome
19/Szig. Biz. 1949.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter

SZIGORÚAN BIZALMAS!
Róma, 1949. június 20-án.
Tárgy: A milánói konzulátus ügyének újabb fejleményei
Hiv. szám: 178, 184 és 216/Biz. 1949.
2 drb.melléklet

Miniszter Úr!

4365/biz.49. számú rendelete értelmében (minthogy az olasz KÜM a folyó évi március 31-i Szóbeli Jegyzékre – a milánói Konzulátus megnyitása tárgyában – írásban nem válaszolt), a másolatban csatolt Szóbeli Jegyzéket juttattam el a Minisztérium politikai osztályához. (1. számú melléklet.)[533] Ez utóbbi Szóbeli Jegyzékre a válasz – ahogy a Palazzo Chiggiben [*sic!*] szokásos – késett. Folyó hó 8-án telefonon megsürgettem az írásbeli választ, annál is inkább, mivel 11-ére Sforza külügyminiszter bemutatkozó látogatásra hívott, s a bemutatkozó látogatás alkalmával Miniszter Úrtól nyert utasítás szerint – amennyire ezt egy bemutatkozó látogatás formái megengedik – elő akartam hozni a kérdést. Az olaszok válasza nem érkezett meg a Sforzanál való látogatás napjára. Így, tekintettel arra, hogy értesülésem szerint a népi demokráciák követei a formális bemutatkozó látogatás után nehezen jutnak be az olasz külügyminiszterhez, a látogatás alkalmával az írásbeli válasz megérkezése nélkül is felvetettem a kérdést. Sajnos kevés eredménnyel. Sforza tájékozatlannak tetette magát, a beszélgetésnél jelen lévő Taliani protokoll-főnök pedig igyekezett elterelni a témát: – majd a követ úrral megtárgyalom a kérdést más alkalommal, mondván. (Sforzanál való látogatásról külön jelentésben számolok be: 18./Szig. Biz.1949. számú jelentésemben.)[534] A minisztertől kijövet tovább folyt a szó Talianival a milánói probléma körül. Amit odabent mondott, Sforza előszobájában megismételte: – nincs mód a kölcsönösségre és ilyen módon a megnyitás nem lehetséges. – Majd megismételte kb. ugyanazt, amit Conti helyettes osztályvezető Szekeres tanácsosnak mondott még május 9-én: – [a] Magyarországon élő olasz állampolgároknak nincsenek olyan érdekeik, amelyek miatt mi kérnénk Önöknél egy olasz konzulátus felállítását. – Tovább azonban kettesben sem beszélhettünk, kezet nyújtott azzal, hogy miként már mondotta, majd visszatérünk még a témára. Én búcsúzásul ismét sürgettem írásbeli válaszukat jegyzékemre, hogy a legközelebbi alkalommal pontról-pontra vehessük az anyagot. Erre, ahogy szokta, ígéretet tett, örülve annak, hogy végre elbúcsúzunk.

[533] Ld. alább b) pont alatt.
[534] Ld. 59. irat.

Szóbeli jegyzékemre a válasz június 15-i dátummal, június 20-án érkezett meg. Az olasz válasz selyempapírba csomagolva nyíltan kimondja, hogy a Magyarországon volt, kiutasított olasz fasiszták melletti állásfoglalás részükről milánói Konzulátusunk bezárása. És kimondják azt is, hogy addig nem járulnak hozzá konzulátusunk megnyitásához, "amíg az olasz állampolgárok érdekeit károsan érintő jelenlegi állapotok fennállanak Magyarországon. " (Az olaszok írásbeli válaszáról folyó hó 20-án, 56. sz. rejtjeltáviratomban tájékoztattam Miniszter Urat. Mostani jelentésemhez másolatban csatolom az olaszok válaszának másolatát, valamint a válasz magyar fordítását. 2.sz. melléklet.)[535]

Miniszter Úr tájékoztatásomat kérte abban az irányban, hogy román és bolgár részről, milyen tiltakozó lépések történtek az exequatura[536] megadásának késlekedése miatt, és a továbbiakban, milyen álláspontot van szándékukban elfoglalni. E kérdésre való felelet előtt még annyit, hogy a Szovjetunió 1949 elején még működött két konzulátusát (Genova, Milánó) mielőtt az olaszok elkezdték volna mesterkedéseiket, bezáratták. A népi demokráciák közül jelenleg csak a lengyeleknek (Genova, Milánó) és a cseheknek (Milánó) van működő konzulátusuk Olaszországban. A bulgárok és a románok milánói konzulátusainak nincs exequaturájuk. A bulgár és a román követek erélyes hangú jegyzékekkel fordultak az olasz KÜM-höz, azonban eredményt nem értek el. A bulgár követ, Tarabanov jelenleg várakozó álláspontot foglal el. A római román követet visszahívták, az ügyvivő szerint talán az új követ majd ismét előáll a kérdéssel az olaszoknál.

Miniszter Úr jelentésem elején idézett rendeletében utasított, hogy az olaszok negatív írásbeli válasza esetén erélyes hangú tiltakozó jegyzéket nyújtsak át az olasz kormány erre leghivatottabb személyiségének. A rendeletben Miniszter Úr a tiltakozó jegyzék tartalmát is körülírta. Most tisztelettel kérdezem Miniszter Urat, hogy az olaszok írásbeli válaszának tartalmára való tekintettel – gondolok a magyarországi fasiszták kiutasítására –, nem volna-e szükséges az átadandó jegyzékben erre a kérdésre is kitérni? Kérem erre vonatkozóan Miniszter Úr távirati utasítását.

Tolnai Gábor
követ

b)

1.sz. melléklet
No 25/Biz-1949

Note Verbale

Au
Ministère des Affaires Étrangères,
ROME

Au nom de son Gouvernement. la Légation de la République de Hongrie avait demandé à l'honorable Ministère des Affaires Étrangeres dans sa note du 31 Mars 1949, l'ouverture d'un

[535] Csak a magyar fordítást közöljük alább a c) pontban.
[536] exequatura = idegen állam konzulja részére a működési engdély megadása.

Consulat General à Milan. Cette demande se basait sur le Traité Consulaire italo-hongrois du 15 Mai 1874, toujours en vigeur.

Le 9 mai, dans une communication faite verbalement par M. Conti, Chef Adjoint de la section politique du Ministère des Affaires Étrangeres à M. le Conseiller Georges Szekeres, Chargé d'Affaires A. I, M. Conti a déclaré que le Gouvernement italien considerait comme inactuel l'établisement de ce Consulat Général.

Au nom de son Gouvernement, la Légation de la République de Hongrie à Rome a l'honneur de prier l'honorable Ministère des Affaires Étrangeres de bien vouloir lui communiquer officiellement, sous la forme écrite appropriée, cette décision, ainsi les raisons qui la motivent.

La Légation de la République de Hongrie assure l'honorable Ministère de sa haute considération.

Rome, le 30 mai 1949.

c)

Magyar Köztársaság Követsége
Legation de la République de Hongrie
Rome

Hivatkozással a 25/Biz számú május 30.-án kelt átiratára az Olasz külügyminisztériumnak van szerencséje megerősíteni a Magyar Követség felé a politikai osztály helyettes vezetője által a Szekeres tanácsos magyar ügyvivővel május 9-én közölt tényt, hogy az olasz kormány a jelen pillanatban nem tartja lehetőnek egy magyar főkonzulátus megnyitásának engedélyezését Milánóban.

A Külügyminisztérium véleménye szerint az Olaszország és Magyarország között fennálló régi egyezmény, így tehát az 1874. évi olasz-magyar konzuláris egyezmény sem engedi megvalósítani a kölcsönösséget 0laszországra nézve a megváltozott helyzetre való tekintettel, különösen, ami az állandóságot illeti, főleg pedig azokból az okokból kifolyólag, hogy olyan jogi és közigazgatási rendszabályokat foganatosítottak Magyarországon az idegen állampolgárokkal szemben, amelyek megakadályozzák, vagy végtelenül megnehezítik munkájukat és tevékenységüket.

A magyarországi olaszok száma nap-nap után csökken, a külföldieknek így előállott általános helyzetén kívül még a miatt is, hogy az utóbbi hónapokban a már hosszú idő óta Magyarországon letelepedett olaszokkal szemben kiutasítási eljárásokat foganatosítottak, amelyeknek visszavonását vagy megfelelő magyarázatát az olasz követségnek a magyar külügyminisztériumnál tett több ízbeni közbenjárása ellenére sem sikerült elérnie.

A magyarországi olasz kolónia nagymértékű megfogyatkozásával megszűnnek az indokai a

budapesti olasz konzulátus megnyitásának, és ezzel a milánói magyar főkonzulátus megnyitásának is, legalább is addig, amíg az olasz állampolgárok érdekeit károsan érintő jelenlegi állapotok fenn állanak Magyarországon.

Róma, 1949. június 15.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-3/a-278/1949

61.
1949. július 1.
Tolnai Gábor követ Berei Andor államtitkárnak szóló levelében följelenti Szekeres György tanácsost és őt hibáztatja súlyos személyes ellentéteikért;
Berei semleges válasza

a)

Kedves Berei elvtárs!

Ma két hónapja, hogy megérkeztem Rómába. Két hónap után akkor is be kellene számolnom tapasztalataimról, hogyha arra nem szolgálna külön ok, mint ahogy ennek a levélnek a megírására egy aktuális dolog is alkalmat ad. Amiről be kell most számolnom, nem római politikai munka, hanem ennek alapja: követségünk maga.

Igyekszem rövid lenni, amennyire a téma természete megengedi. Mielőtt lejöttem Rómába – talán visszaemlékszik reá Berei elvtárs szóba hoztam: – örülök neki, hogy Szekeres személyében egy jó kommunista és a római viszonyoknak kitűnő ismerője van lenn a követségen, akitől elsajátíthatom a szükséges ismereteket, amikkel egyelőre, hisz más pályáról jövök, nem rendelkezem. – Ekkor említette Berei elvtárs, hogy Szekeressel kapcsolatban más tervek merültek fel. Mire én azt kértem, hogy addig hadd maradjon lent, míg én bele nem jövök a munkába.

Megérkezve Rómába, az első napokban világossá lett előttem, hogy Szekeresben nem kapok megfelelő támaszt. Hiúságában vérig sértett ember volt előttem, aki alig tudta leplezni afölötti keserűségét, hogy a követ nem ő lett, hanem én. Még az első napon naív jóhiszeműséggel megemlítettem neki, hogy kezdetben a részletkérdések terén hozzá fogok fordulni, s különben is úgy képzelem el a munkát, hogy minden kérdést megbeszéljünk. Az én jóhiszemű szavaim bumeránggá váltak nála, amelyet ellenem irányított. Hátam mögött gúnyos megjegyzéseket kezdett ejtegetni ellenem a beosztottak előtt, mindég azt a látszatot keltve, mintha a döntő személy továbbra is ő volna, miként Velics idején. A szavak kitűnően és hatásosan voltak irányítva: – jó demokrata a Tolnai, de határozatlan ember, – jószándékú ember, de.... – Mindég a lekicsinylő de kötőszóval. Persze egyedül a hiúság motorától hajtott ember aljas, háttérben folyó játéka ilyen részletekben nem volt világos előttem az első napokban. Hiszen a beosztottak közül senkit sem ismertem régebben, heteken keresztül nem voltak bizalommal hozzám, ami természetes. A kommunista tanácsos szavára hallgattak inkább, mint a pártonkívüli követre, még akkor is, ha egytől egyig ellenszvvel voltak is a fölényes, őrmesteres modorú, elvtársiatlanul viselkedő emberrel szemben. Én csak azt láttam az első időben, hogy a követség szétzilált (később megtudtam, hogy midőn megtudta követté való küldésemet, semmi sem kezdte érdekelni), s azt, hogy bármiben kértem a véleményét, sohasem adott határozott választ. Gyakran megtette azt is, hogy néhány órán belül ugyanabban a kérdésben más véleményt mondott, nagyon súlyos vád, de határozottan állítom, hogy bizonytalanná tegyen, rossz intézkedést hozzak, hogy ebből vádat kovácsolhasson ellenem.

Berei elvtárstól tudva, hogy otthon más tervek vannak vele, nem akartam élére állítani a helyzetet. Udvarias hangon próbáltam megoldani a kérdést, azonban az udvarias hanggal szemben érzéketlen volt. Midőn megbizólevelemet átadtam és Szekeres felment Pestre, az egész követségi légkör megváltozott. (Szeretném hangsúlyozni Berei elvtárs, hogy nem

személyes ügy ez, amiről irok, hanem követségünk ügye!) A megszűnt intrikus góccal jó munka kezdődött, bizalom volt egymás iránt. A beosztottak sorra kinyíltak, panaszkodtak ellene. Egy hónapi távolléte alatt nem hiány, hanem megnyugvás volt, harmonikus, baráti légkör. Jelleméből következően Szekeres módszere az, hogy súlypontokat képez, egyik beosztottat felhasználja a másik ellen. Egy hónapig, míg távol volt, ment a munka. Mert azt is meg kell irnom, hogy rossz munkaerő, lusta; rendszeres, fegyelmezett munkára képtelen és ezek a tulajdonságok rendkívül demoralizálóan hatnak az egész követségi munkára.

Hadd emlitsek meg két konkrétumot még. Midőn megérkeztem, leltár iránt érdeklődöm, hogy leltár szerint átvehessem a követségi lakás berendezési tárgyait. Leltár nincs. Én készittettem el. Azonban ki tudja, hogy az értékes bútorokból, gyönyörű herendi porcellánokból, ezüst evőeszközökből mennyit loptak el a Velics és köztem lévő időben, a megbízhatónak épen nem nevezhető alkalmazottak?! A másik a római Magyar Akadémia. Hajmeresztő állapotokat találtam ezen a területen. (A legközelebbi futárindításra remélem minden részletre tekintettel lévő jelentést tudok az Akadémiáról küldeni.) Csaknem egy esztendős római beosztása alatt egy lépést nem tett az Akadémiával kapcsolatos kérdések terén. Hagyta, hogy a vezetésre teljesen alkalmatlan Kardos igazgató csináljon azt, amit akar. Meg se kisérelte az ügyet kézbe venni, a rengeteg állami pénzbe kerülő intézet inkább szégyent hoz számunkra, mint hasznot. Midőn aztán szóba hozom neki az Akadémia dolgát, szigorú kritikával, következik a Szekeres-féle módszer: fenyegetni kezdi Kardost, a legsúlyosabb fenyegetésekkel, elfelejtve, hogy őt csaknem annyi felelősség terheli, mint az Akadémia igazgatóját.

Nagyon nehezemre esett mindezt megírni Berei elvtárs, de azt hiszem kötelességem volt. Még meg kell írnom röviden azt, hogy tarthatatlanul feszültté vált a helyzet köztünk. A mai napon fölényeskedő, nagyképű viselkedése során kénytelen voltam keményen megleckéztetni. Talán túlságosan is kemény, indulatos voltam. (Mentségemre szolgál, hogy a római kötelező himlőoltástól 38 fokon felüli lázam volt.) Azonban a nyugodt, baráti megbeszélésre eddig sem volt hajlandó reagálni, csak a kemény szavakra reagál, persze hogy hatna reá, abban kételkedem.

Bizom benne Berei elvtárs, hogy a lejövetelem előtt emlitett követi értekezlet ideje közeledik, s személyesen tájékoztathatom majd akkor sok mindenről, amire egy levél keretei nem adnak módot.

Elvtársi üdvözlettel

Tolnai Gábor

Róma, 1949. julius 1.

b)

1949. VII. 23.

Titkos !

Kedves Tolnay [*sic!*] elvtárs!

Megkaptam Szekeres elvtársra vonatkozó észrevételeit és ezeket, amint a különböző

szempontok megengedik, figyelembe fogjuk venni. Addig is azonban, nézetem szerint, helyes lenne a kollektiv munka szellemét kifejleszteni a követségen és gondoskodni, hogy Szekeres is bekapcsolódjon a kollektiv munkába. Ennek egyik előfeltétele a pontos munkamegosztás a követség beosztottjai között.

Remélem, hogy ilyen intézkedés a felvetett kérdés végleges megoldásáig biztositani fogja a követség rendjét és munkáját.

Szivélyes üdvözlettel

MNL OL XIX-J-1-U BAH (6.d.)

62.
1949. július 8.

Tolnai Gábor követ utasítást kér Kállai Gyula külügyminisztertől, miképp járjon el Valiani (Weizen) Leo fiumei magyar származású olasz állampolgár esetleges vizumkérelme ügyében, miközben maga Valiani – az olasz javak ügyét intéző szovjet-olasz vegyes bizottság tagjaként – állítólag éppen Magyarországon tartózkodik

37./szig.biz..49
Előadó Szekeres György

Kállai Gyula
Magyar Külügyminiszter úrnak
BUDAPEST

SZIGORÚAN BIZALMAS!
Róma, 1949. július 8. –án
Tárgy: Valiani Leó[537] magyarországi tartózkodása

Megbízható olasz forrásból származó értesülés szerint egy Valiani Leo nevű olasz politikus és újságíró jelenleg Magyarországon tartózkodik. Állítólag négy hónapot kíván Magyarországon tölteni és "könyvet ír a magyar viszonyokról".

A római magyar követség vízumkiadási ügydarabjaiból nem derül ki, hogy Valiani jelenleg Magyarországon tartózkodna. Nálunk legutoljára ez év március 5-én kapott vízumot. Ekkor szolgálati útlevéllel utazott Magyarországra, mint az olasz javak ügyét intéző szovjet-olasz vegyes bizottság tagja. Ha tehát Valiani jelenleg valóban Magyarországon tartózkodik, vízumát feltehetőleg a hazai hatóságok hosszabbították meg.

A római magyar követség ügydarabjaiból kiderül, hogy Valiani az elmúlt két esztendő folyamán legalább három ízben járt Magyarországon. Minden esetben az olasz külügyminisztérium által kiállított útlevéllel utazott.

Valiani Leo magyar származású, Fiumében született. Eredeti neve Weizen Leo. A két háború között szerepet játszott az olasz illegális kommunista mozgalomban, börtönben és koncentrációs táborban is volt. Később szembekerült a kommunista párttal, kizárták a pártból. A háború vége felé ismét felbukkant mint az un. olasz "akció-párt" egyik vezetője. (Ez a baloldali polgári párt a felszabadulást követő időkben jelentős szerepet játszott az olasz politikában. Vezetőinek zöme később Saragathoz csatlakozott.) A felszabadulás után Valiani az "akció-párt" parlamenti képviselője lett és az is maradt az 1948[-as] tavaszi választásokig. Azóta – úgy látszik – kereskedelmi ügyletek bonyolításával foglalkozik úgy magán, mint állami vonalon. Állítólag részt vesz Kunos, Gál és más milánói magyar disszidensek gazdasági vállalkozásaiban is.[538] (Magyarul elég jól beszél).

Valiáni magán- és állami vonalon folyó gazdasági és kereskedelmi tevékenységénél azonban sokkal fontosabb az a körülmény, hogy ez a volt akció-párti képviselő az olasz trockisták[539]

[537] A fiumei származású Leo Valiani, a háború utáni Olaszország jelentős poltikai személyisége, örökös szenátor, a Milánói Egyetem későbbi történész-professzora valóban járt Magyarországon a jelzett időpontban, mert a Banca Commerciale munkatársaként a budapesti és a bukaresti fiókokat neki kellett fölszámolnia 1949 tavaszán, ld. Valiani 1983. 136. – Pályájára ld. DDR 2001. 660.
[538] Erről közelebbi adatot nem ismerünk.
[539] Bár csökkenő mértékben, de az olasz kommunista párt belvilágában még az 50-es években szerepet játszott a „trockizmus" elleni harc, miközben ennek ideológiai karaktere fokozatosan elhomályosult és elsősorban személyi összecsapások ürügyéül szolgált.

egyik ismert szóvivője. Olasz kommunista körökben éppen trockista tevékenysége miatt tartják szem előtt.

Tisztelettel kérem Miniszter úr utasítását: milyen magatartást tanúsítsak, ha Valiani a jövőben történetesen ismét mint az olasz-szovjet vegyes bizottság tagja, olasz külügyi támogatással kívánna Magyarországra utazni, illetőleg a római magyar követségen vízumot szerezni.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/i-317-1949 (7 d.)

63.
1949. július 15.
Tolnai Gábor követ beszámol Kállai Gyula külügyminiszternek Alberto Boscolo egyetemi adjunktus és dékáni titkár „gyanús" érdeklődéséről a magyar ügyek iránt

Magyar Köztársaság Követsége
Legazione della Repubblica Ungherese
Roma
45/Szig. Biz. 1949.

Szigorúan Bizalmas !
Róma, 1949. július 15-én.
Tárgy: Alberto Boscolo[540] ügye

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Miniszter Úr !

Folyó hó 6-án, a római Magyar Akadémia igazgatójának, Kardos Tibornak a kíséretében felkeresett Alberto Boscolo, Cagliariban (Sardegna) az egyetem adjunktusa és egy személyben a cagliari-i egyetem dékánjának titkára. Jövetelének szavakban is kifejezett célja az volt, hogy előzetesen tájékozódjék nálam: – hajlandó volnék-e ez év őszén, októberben vagy novemberben lemenni Cagliariba? – Ottlétem alkalmával tudományos bemutatókat és előadásokat tartanának az egyetemen. Mint mondotta; a közelmúltban hasonlóképen vendégül látta egyeteme a római francia nagykövetet.

(Kardos Tibor a múlt hónapban, Veress Sándor – jelenleg Rómában tartózkodó – budapesti Zeneművészeti Főiskolai tanárral együtt előadást tartott Cagliariban, a nyári egyetemen. Mint mondja, innen az ismeretségük.)

Boscolo azt a látszatot igyekezett kelteni, mintha híve lenne a népi demokráciáknak. Érdeklődése azonban számomra nagyon átlátszó volt, mivel jövetele előtt tájékozódtam személye iránt és megtudtam a következőket: 1948-ban Magyarországon járt, a Hankiss János[541] debreceni jobboldali egyetemi tanár rendezte, fasisztákkal, kémekkel teli debreceni nyári egyetem alkalmával. Boscolo Magyarországra utazásának azonban a nyári egyetem csak alkalomul szolgált, információm szerint fel sem utazott Debrecenbe; a nyári egyetem egész időtartama alatt Budapesten tartózkodott. (Nem kétséges, hogy a fővárosban több érdekességet remélt a maga számára, mint Debrecenben!) Érdeklődtem nála, kit ismer a magyar tudósok közül –, hisz pesti tartózkodása alatt nyilvánvalóan tudománnyal foglalkozott, tudósokkal keresett kapcsolatot? – Egyetlen nevet említett, Barkóczy Lászlót,[542] a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselőjét, aki szakmája szerint római régész. (Barkóczy nem tartozik a kimondott demokraták közzé!) Boscolo különben magyarul is tud: ért és olvas. Tudományos szakmája a középkori világtörténet; magyar nyelvtudást nem igényel !

[540] Alberto Boscolora ld. Lui... 1969. 35. – Megjegyzendő, hogy a fiatal történész Boscolo akkoriban, az 50-es években erőteljesen foglalkozott az Aragón-dinasztia történetével, márpedig ennek erős magyar kapcsolatai, főként Hunyadi Mátyás udvarával, közismertek.
[541] Hankiss Jánosra ld. Korompai 2004. 86-89.
[542] Barkóczy László ókortörténész és régész személyesen is megerősítette, hogy emlékszik Boscolóra, bár a szakmai kapcsolat nem volt túl szoros.

Alberto Boscolo hozzám jövetelének hangsúlyozott célja mellett volt egy másik célja is, és számára bizonyára ez volt a lényeges: a Fesztiválra[543] az idén is Magyarországra óhajt utazni! Kardos Tibor – aki a politikai realitások iránt teljességgel érzéketlen – írásbeli javaslatot is küldött érdekében a VKM-nek és közvetlenül Boldizsár Iván[544] államtitkár úrnak.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/f-412/pol-1949 (12.d.)

[543] Nyilván a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (DIVSZ) által szervezett 2. Világifjúsági Találkozóról (VIT) van szó, amelyet 1949 nyarán Budapesten rendeztek.
[544] Boldizsár Iván pályájára ld. ÚMIL I. 1994. 255-256., Károlyi 2003. 746.

64.
1949. augusztus 3.
Tolnai Gábor követ beszámol Kállai Gyula külügyminiszternek arról, hogy Koszó István és Jámbor László operaénekesek disszidálásra készülnek, így kéri azonnali visszarendelésüket

Magyar Köztársaság Követsége
Légatione de la République de Hongrie
Rome
53/Szig.Biz.1949.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Szigorúan Bizalmas!

Róma, 1949. augusztus 3-án.
Tárgy: Koszó István[545] és Jámbor László[546] operaénekesek Rómában

Miniszter Úr !

Koszó István és Jámbor László operaénekesek folyó évi június hónapban érkeztek Rómába. Mindkettőjüket (Jámbor házas ember, feleségével jött) a római Magyar Akadémiába utalta be a VKM. Koszó, énektanulmányainak folytatására ösztöndíjat élvez, Jámbor saját költségén van itt.

Augusztus 2-án Koszó István felkeresett a követségen. Előzetes telefonbeszélgetéskor közölte, hogy valamilyen ügyben támogatásomat szeretné kérni. (Telefonon való jelentkezése napján hallottam különben róla, hogy kapcsolatot tart római magyar disszidensekkel!) "Támogatásomat kérve" így adta elő mondanivalóját:

– Tűrhető-e az, hogy egy ösztöndíjas két hónapja hiába várjon megadott ösztöndíjának kiutalására?! – Minősíthetetlen szavai nyomán legszívesebben kiutasítottam volna a követségről. Azonban úgy látszik, arckifejezésem is rendreutasítóan hatott reá, mert első mondata után tüstént hangot változtatott. Következtek a: "kérlek alázattal, elnézésedet kérem, de... " – "megbocsáss követ úr, azonban... " és ehhez hasonló visszataszító mondatok. A lényeg az, hogy ösztöndíjának késése miatt, két hónapja kisebb-nagyobb kölcsönökből él, olasz énektanárjával szemben is kényelmetlen körülmények közé került. Megmondottam néki: nagyon helytelenül tette, hogy csak ma, két hónap elteltével jelentkezett. Ha júniusban előállt volna, már régen kezében van ösztöndíja; egy Pestre küldött irattal kiküszöbölődött volna gyorsan az adminisztráció útján beállott hiba. – Viszont nagyon határozottan és keményen felelősségre vontam: – tűrhetőnek tartod-e azt, hogy a magyar népi demokráciának egy ösztöndíjasa disszidensekkel, a népi demokrácia árulóival kapcsolatot tartson?! – Koszó rendkívül idegesen kezdett viselkedni; szavaimra zavaros, kibúvó válaszokat adott. Nem sokkal később azonban elismerte, sőt nemcsak elismerte, hanem beköpte Jámbort is, mint aki szintén érintkezett disszidensekkel. Persze védekezni próbált, ilyesféleképpen: régen ismertem őket, s nem volt erőm elutasítani jelentkezésüket, megszólítottak, beállítottak lakásomra, stb. stb.

[545] Koszó Istvánra ld. http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz13/585.html.
[546] Jámbor Lászlóra ld. http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz12/19.html

Koszó István nálam léte után szerzett információm szerint, ő is és Jámbor is forgatja fejében a disszidálás gondolatát. (Jámbornak, mint hallom, felesége a rossz szelleme.) Koszó különben útlevelének Svájcra való kiterjesztését kérte, egy svájci rádiószereplésre hivatkozással. Úgy hallom, menyasszonya Svájcban él. Jámbor a hírek szerint 1000 (az az egyezer) dollárral (!) jött Rómába, s a napokban meghívást kapott Salzburgba.

A fentiek után javaslom Miniszter Úrnak, hogy Koszó és Jámbor azonnal rendeltessék haza. A hazarendelés hivatkozhatnék akár az operaházi szerződések aláírására? Hazarendelésük esetén kérek utasítást arra, hogy Koszó ösztöndíjának hazarendeléséig esedékes részének átutalásáig Kardos Tibor előlegezheti-e, az az megvásárolhatja-e a Róma-Budapest vasúti jegyet számára?

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/d-475-1949 (18 d.)

65.
1949. augusztus 7.
Tolnai Gábor követ javaslatot tesz Kállai Gyula külügyminiszternek Kardos Tibor leváltására a Rómia Magyar Akadémia éléről és jellemzi a szerinte szóba jöhető új igazgató-jelölteket

Magyar Köztársaság Követsége
Legazione della Repubblica ungherese,
Roma
55./Szig. Biz. 1949. – 8.

SZIGORÚAN BIZALMAS !
Róma, 1949, augusztus 7-én.
Tárgy: A Magyar Akadémia helyzete.
1 drb. melléklet.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Miniszter Úr!

A római Magyar Akadémia helyzetéről szóló beszámolóban először arról kell néhány szót írni, mi a helyzete az Akadémiának Olaszországban tudományos, kulturális és politikai szempontból? Hogyan vélekednek róla azok, akiknek az imperialista-csatlós Itáliában a véleménye a mi számunkra döntően érdekes, a haladó tudománynak és a haladó politikának?

A felelet nem kedvező. Tudományos körökben nincs tekintélye az Akadémiának. Nemcsak azért, mert tudományos produkciója nincsen. Akkor sem volt tekintélye, midőn a VKM által nagyon helyesen beszüntetett Janus Pannonius c. folyóirata és a Bibliotheca dell'Accademia d'Ungheria c. füzetsorozata még működött. Ezek a publikációk nem képviselték a népi demokratikus, haladó Magyarország tudományát. Legalábbis tervszerűen nem, legfeljebb egy-egy cikkben szinte véletlenül. Nem szorul indokolásra, hogy az Akadémia munkaprogramjába bele kell építeni a népi demokrácia kultúrpolitikáját, tudománypolitikájának szempontjait. Olaszország baloldali tudósai azt várnák a magyar népi demokrácia Akadémiájától, hogy a haladó tudományosság felé híd legyen a számukra, közvetítő csatorna, – ha tetszik – támaszpont. Sajnos Akadémiánk mindmáig nem tölt be ilyen funkciót. Egy ilyen átszervezett intézetnek olasz vezető baloldali személyiségek nagyon nagy jelentőséget tulajdonítanának. Helyeslik kormányunk álláspontját, hogy fenntartotta az Akadémiát, helytelennek tartva a románokét, akik a maguk intézetét bezárták. Annál inkább helyeslik, mivel sem a Szovjetuniónak, sem pedig más népi demokráciának nincs jelenleg intézete Rómában. Akadémiánk mai formájával szemben azonban egyenest értetlenül állnak.

Mert hiszen mit tesz, mit produkál a római Magyar Akadémia? Mit végeznek az Akadémián lakó ösztöndíjasaink? Jelentésem fogalmazásának napján négyen vannak az intézetben. Részben ösztöndíjasok, részben egy saját költségén itt lakó beutalt. Név szerint a következők: Koszó István énekes, Jámbor László énekes, Veress Sándor zeneszerző és Péterfi Mária[547] éneknövendék. (Sajnos még mindég vannak a kiküldöttek között reakciós elemek. Lásd: Koszó István és Jámbor László operaénekesek Rómában. 53/Szig. Biz. 1949. – 8. számú jelentésemet!)[548] A felsorolt akadémisták munkája a következőkben merül ki (de más időszakokban itt lévők munkája sem nagyon különbözik az övékétől!): végzik

[547] Péterfi Mária (Basilides Mária leánya) – Péterfi István: Emlékezéseim. 1965
[548] Ld. 64. irat.

énektanulmányaikat (Koszó, Jámbor, Péterfi), végzik művészi, alkotó munkájukat (Veress Sándor). Persze jól megismerik Rómát és Róma környékét, amihez jó kalauzuk van, Itália kitűnő, rajongó ismerőjének Kardos Tibor igazgatónak személyében. Időnként bekapcsoltatnak a követség egy-egy rendezvényéhez segítő szakértőként (magyar fényképkiállítás, Petőfi- centenárium, stb.). A Magyar Akadémia rendszeres, testületi munkája kimerül hangversenyek rendezésében. Mióta Rómában vagyok, két ilyen produkció volt: májusban Sirio Piovesannak, a Bartók zenei verseny győztesének hangversenye, júniusban pedig Veress Sándor előadása a magyar népzenéről, zenei bemutatóval. Kifelé mindössze ezekkel a hangversenyekkel dokumentálja ma- gát az Akadémia. Ez pedig édeskevés egy népi demokrácia Akadémiájától. Így csak természetes, hogy az olasz lapok (baloldali lapokat értem természetesen) hasábjain nyoma sincs az Akadémiánknak. Pedig boldogan regisztrálnának mindent, ami egy népi demokrácia felől jön, ami közvetít, ami támasz számukra a haladás irányába. Hangversenyeket, akármilyen kiváló produkciók is: minek regisztráljanak?! Hogy mennyire szüksége van az olasz baloldalnak a népi demokráciák felől jövő teljesítményekre, hogyan várnak reá és milyen örömmel nyitják meg feléje sajtójukat, mutatja a követség rendezte magyar fényképkiállítás, amelynek igen nagy sajtóvisszhangja volt, vagy a Petőfi-centenárium, amivel kapcsolatban alig tudtuk ellátni a lapokat és folyóiratokat megfelelő cikk- és tanulmányanyaggal!

A Magyar Akadémiának a népi demokrácia kultúrpolitikája irányába való beállítása jól tudom, egyszerűbb feladat itt a helyszínen, a követ részéről való állandó irányítással, minden adott kérdésnek megbeszélésével, mint Budapestről jövő, miniszteri utasítással. Sajnos erre három hónapos római munkám során nem volt módom. [Az] Új irányvételt megakadályozta az, hogy amikor már világosan láttam az Akadémia munkájának hibáit, olyan kapcsolatba kerültem vezető személyiségekkel, baloldali tudósokkal és politikusokkal, hogy ilyen kérdést felvethettem, benne voltunk a római kánikulában, amikor helyi rendezvényekre nincs mód. De ennél is nagyobb nehézség is fenn forog. Az új irányvétel előkészítéséhez is legfeljebb csak elméletben foghattam hozzá. Az Akadémia jelenlegi igazgatójának személye semmiképpen sem alkalmas arra, hogy vele az új irányvétel elindíttassék. Kardos Tibor bizonyára nagyon jó tanár, jó tudományos nevelő lesz az egyetemen, azonban irányító posztra, különösen külföldi posztra teljességgel alkalmatlan. A szervezés terén tökéletes antitalentum. Szándékaiban, érzelmeiben kifogástalan demokrata, de ugyanakkor a demokratikus jó szándékot sehogyan sem tudja átvinni a gyakorlatba. Politikai érzéke nincs, a realitásokkal szemben érzéketlen és hiszékeny. Ellenséges szándékú személyek valósággal megszállják, mint a hullát a legyek. Olyan egyénekkel tart kapcsolatot, akiknek néhány gesztusából világos, hogy kicsodák. Ha figyelmeztetést kap tőlem, az sem segít rajta, még csak jobban megzavarja. Olaszországban egyedül "Dante-nyelvét" látja; tudományos lepelbe bujtatott kémek mesebeli sárkányok számára, akik nincsenek. Amit jól csinál Kardos, a maga személyes tudományos munkája. Búvja a könyvtárakat, levéltárakat, rengeteg magyar érdekű történeti anyagot szedett össze. Biztos vagyok benne, hogy Rómába való kihelyezése egyéni fejlődésére is káros volt. Odahaza az érzelmeiben, szándékaiban jó demokrata talán szépen fejlődött volna. Rómában azonban nem fejlődött, az Akadémia számára pedig ittléte felmérhetetlen rossz hatású volt.

A Magyar Akadémia kérdéseinek megoldása – a kultúrpolitikai irányváltoztatás mellett minden egyéb kérdése is – elsősorban jól megoldott személyi kérdés függvénye. Jól tudom, nem egyszerű feladat ez. Rómából semmivel sem könnyebb megfelelő javaslatot tenni, mint Budapestről. Azonban állítom, hogyha nincs mód jó személyi megoldásra, helyesebb bezáratni az Akadémiát nekünk is, mint ahogy bezárták a románok, mint ilyen formában hagyni élni.

A magam részéről fel fogom sorolni és értékelni próbálom mindazokat a személyeket, akik az adott káderlehetőségek határain belül jó megoldást ígérnek.

Állomáshelyemre való elindulásom előtt, midőn illetékesekkel, elsősorban Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral a Magyar Akadémia igazgatói állásának leendő betöltéséről tárgyaltam, az az egy világos volt, hogy nem áll módunkban olyan személyt küldeni Rómába, aki első vonalbeli tudós és ugyanakkor a politikai megbízhatóság dolgában is megfelelő. Ilyen típusú személy nem nélkülözhető a belföldi tudományos és oktatói munkánál. Felmerült akkor az a megoldási forma, hogy a múltban egy személy által ellátott kettős funkciót, az Akadémia igazgatását és a római egyetem magyar tanszékét láttassuk el a jövőben két személlyel. Még pedig oly módon, hogy az Akadémia élére kerülne egy politikailag megbízható, fiatal ügyvezető, az egyetemi tanszék pedig, esetleg Kerényi Károllyal[549] töltetnék be. Azzal a meggondolással, hogy kevesebb baj származik abból, hogyha Kerényi a római egyetemen tanít magyar irodalmat, mintha a budapesti egyetem professzora, ahol nem kétséges, a reakció középpontja válik belőle. 185/Biz. 1949. – 8. számú jelentésemben tájékoztattam Miniszter Urat arról, hogy Kerényi Károly, úgy látszik, megkapta a várva-várt amerikai meghívást és lassú várakozó álláspont után a népi demokráciával való szakítás útjára lépett. Ily módon Kerényi megszűnt gondja lenni a vele szemben is oly nagy tapintattal bánó népi demokráciának.

Mivel igazgatói posztra való, tudományos rangban és politikai megbízhatóság dolgában egyaránt megfelelő személyt nem tudok javasolni, ügyvezető kinevezését tartanám jelenleg az egyetlen lehetséges megoldásnak. Számításba lehetne venni ilyen elképzelés szerint dr. Klaniczay Tibort, a VKM felsőoktatási és tudományos főosztályának előadóját. Klaniczay olasz szakos középiskolai tanár, egyik legtehetségesebb fiatal irodalomtörténészünk. A VKM-ben mellettem dolgozott és ily módon meggyőződhettem szervezőkészségéről és politikai megbízhatóságáról egyaránt. Klaniczay jól el tudná látni a római egyetemen a magyar tanszéket is. Ha a római viszonyokra való tekintettel, olyan meggondolások merülnének fel, hogy Klaniczay túlságosan fiatal, a tanszéken működhetnék helyettesi minőségben. Klaniczay a felszabadulás után ösztöndíjas volt Rómában; az Akadémia problémáit is jól ismeri. Annak idején a VKM-ben sokat beszéltem vele erről a kérdésről. Nagyon jól látta a helyzetet és megfelelő elképzelései voltak a megoldásra.

Az eddigiek alapján feltétlenül alkalmasnak látszanék a vezetésre. De meg kell mondanom Klaniczayról azt is, ami árnyoldalnak számít. Tudomásom szerint, 1944-ben a nyilasok, mint leventét kihajtották a tűzvonalba. Gyerek volt még ekkor, s erről nem sokat tehet. Az is hozzá tartozik a róla alkotandó képhez, hogy apjának, aki úgy tudom, a Népjóléti Minisztériumban dolgozik, baráti köre a klerikális jobboldal volt, s ebben a környezetben kapta első élményeit ő is. Keresztapja a volt barankovicsista képviselő, egyetemi tanár, Eckhardt Sándor.[550] Ezek alapján ui. feltehető, hogy a jobboldali környezetből kinőtt, de odahaza remekül fejlődött fiatalembernek esetleg Róma nem válnék hasznára. Megítélni azonban csak odahaza lehet, hogy elég jól áll-e már ahhoz Klaniczay a lábán, hogy olaszországi posztra küldessék ?!

Amennyiben Klaniczay mellett történnék a döntés, talán helyes volna melléje egy jó munkáskádert állítani titkárnak.

---

[549] Kerényi Károly pályájára ld. ÚMÉL III. 2002. 874-875.
[550] Eckhardt Sándor pályájára ld. Szegedy-Maszák Aladár 1996. I. 450.

Felsorolom még azokat, akik Klaniczayn kívül számításba jöhetnek a Magyar Akadémia vezetői posztjának betöltésénél:

Úgy hallottam, Beck András[551] szobrászművész, főiskolai tanár szívesen lejönne az Akadémia élére. Amennyiben Beck Andrásra esnék a választás, az ő kinevezésével politikailag [a] vezetés megfelelő volna. Őt természetesen igazgatónak kellene kinevezni. Viszont mellé titkárnak, vagy akár ügyvezetői címmel második személynek ajánlanám Klaniczayt. Beck mellé Klaniczay két oknál fogva volna szükséges. 1) Beck nem jó szervező, Klaniczay pedig az. 2) Az egyetemi tanszéket nem bízhatjuk Beckre, az ő igazgatósága esetén Klaniczaynak kellene ezt a feladatot vállalni. A Beck–Klaniczay megoldási forma azért sem lenne rossz, mert így képzőművész-filozopter egyensúly lenne az Akadémián.

Akár ügyvezetőnek, akár Beck András mellé második személynek, számításba lehetne venni Debreczeni Ferencet, a VKM művészeti főosztályának előadóját. Jól képzett szakember, volt Eötvös-kollégista. Csak szakmailag tudok róla véleményt mondani. Egy árnyalattal Klaniczay mögött van. A felszabadulás után ösztöndíjas volt Olaszországban. Úgy hallottam, hogy olaszországi élményei nyomán lett kommunista. Hogy szervezői készsége van-e, és politikai megalapozottsága milyen, erre nem tudok felelni.

Miként Klaniczayt, vagy Debreczenit, ügyvezetőnek, vagy Beck igazgatósága esetén melléje másodiknak, javaslatba hozom dr. Simó Jenőt.[552] Simó 1945 óta párttag. Politikailag elsőrangú. Szakmai tudás dolgában Klaniczay és Debreczeni mögött van. Magyar-olasz szakos tanár, volt Eötvös-kollégista. Elnöke volt a kollégiumi ifjúságnak. Tudomásom szerint jelenleg a Szikránál dolgozik. Rómába jövetelem előtt javasoltam olaszországi MTI tudósítónak. Amennyiben erre a helyre nem kerül, a kollégiumi vezetésre is használható volna.

Szólnom kell végül a római Magyar Akadémia elrákosodott betegségéről, a szellemi irányítás mellett másik nagy szégyenéről: az Intézetben bent lakó fasiszták kérdéséről. Sajnos e kérdés megoldásához 1949-ben olasz kormányzati támogatást remélni nevetséges volna. A realitásokkal szemben érzéketlen Kardos Tibort sajnos e téren is felelősség terheli. 1946-ban került le igazgatónak. Akkor még, sőt 1947-ben is, a kommunista-párt tagja volt az olasz kormánynak. Ebben az időben játszva, kormányzati támogatással el lehetett volna távolítani a bent lakó fasisztákat. Ez nemcsak hogy nem történt meg, hanem valóságos úzussá lett, hogy a disszidensek bent maradtak az Akadémia épületében. Kardos háborgott, magából kikelve járt, de még az sem jutott eszébe, hogy valamilyen módon kényelmetlenné tegye a disszidensei életét; elzárja őket az intézet telefonjától, víztől, gáztól, villanytól, stb. Miért is mentek volna ki? Hiszen minden kényelmük biztosíttatik, s tudják nagyon jól – 1948 óta –, hogy a kormány is őket védi a törvény előtt. Kardos a törvényhez fordult ellenük, de a törvényhez is olyan szerencsétlenül, hogy még akkor sem ér el eredményt, amidőn a fasiszta törvényeknek is meg kellene adni az Akadémiának az igazságot. Ezeknek a pereknek némelyikében a legközelebbi jövőben döntés várható. Szeredai Miklós volt akadémiai gondnok kilakoltatása remélhetőleg sikerrel fog járni. De ez is csak azért, mert Szeredai személye még az Akadémia épületében székelő Pápai Magyar Intézetnek is kellemetlen. Feltételezhető, hogy eredményesek lesznek számunkra azok a perek, amelyek olyan fasiszták ellen irányulnak, akiknek lakása dokumentálhatóan szolgálati lakás volt. Nagy általánosságban azonban a hivatalos eljárásoktól nem sokat remélhetünk. Reményteljesebbnek tűnik fel az a megoldás, amelyet

[551] Beck Andrásra ld. KMML 1999. 197-198.
[552] Simó Jenőre ld. http://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz23/169.html

Szekeres György követségi tanácsos tárgyalt le Berti kommunista szenátorral. Szekeres György ez irányú feljegyzését mellékletként csatolom.[553]

Tekintettel arra, hogy a Minisztérium nemzetközi jogi osztályának véleménye szerint a követség egy részének az Akadémia épületébe költözésével nem lehet a "területenkívüliséget" és ez által a bentlakók kitelepítését megoldani, s főként a Pápai Magyar Intézettel szemben semminemű jogi érv nincs birtokunkban, folyó évi májusában javasoltam Kardos Tibornak, hogy tapogatózzék a Pápai Intézet vezetőségénél, kiköltözésük feltételeinek tárgyában. Kardos igazgató e tapogatódzó megbeszélés eredményét felterjesztette felettes hatóságához, a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrhoz. A papok feltételei a következők:

– A Pápai Intézet létszáma alapításától fogva 12 fő. Ennek a 12 főnek, beleértve ebbe az igazgatót is, óhajtanak elhelyezést biztosítani, a mai, az Akadémia épületében levő méretek szerint. Jelenleg, az Akadémia II. emeletén 27 helyiségből áll a Pápai Intézet. Ez négy, egyenként ötszobás lakosztálynak felel meg. Négy ilyen lakosztály lelépési díját és bérét kéri a Pápai Intézet. Olaszországban lelépési díj esetén a bérek olcsók. A négy ötszobás lakás lelépési díja kb. 30.000 frt. az az 1.500.000 líra. Az évi bér nem számítható többre, mint 6000 frt. Ezt a bérösszeget – Kardos véleménye szerint – a római Magyar Akadémia minden átutalás nélkül meg tudná fizetni kincstári jövedelmeiből.

Amennyiben a fenti összeghez a hozzájárulás megadatik, a papok kitelepítésének kérdését rövid idő alatt tető alá lehet hozni. Annál inkább, mivel a papok számára megfelelő épület, egy alig lakott zárda, rendelkezésre állna.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-473-1949 (17. d.)

[553] Ld.a 66. iratot.

66.
[1949. augusztus 7.]
Szekeres György tanácsos összefoglalja a Római Magyar Akadémia illetéktelen bentlakói elleni eddigi kilakoltatási erőfeszítéseket és fölvázol egy új megoldást („görbe út”)[554]

Melléklet az 55. Szig.Biz. 1949 jelentéshez.[555]

SZIGORÚAN BIZALMAS!

Feljegyzés
a römai Magyar Intézet megtisztításáról.

Van egy lehetőség az Akadémia épületének megtisztítására. Az alább kifejtett terv sem csalhatatlan. Mielőtt rátérnék e lehetőség ismertetésére, egy esztendős tapasztalatok alapján felsorolom azokat a lehetőségeket, amelyek véleményem szerint még kevesebb eredménnyel kecsegtetnek. Így legalább kiderül, hogy a mai Olaszországban a legrövidebb út a görbe út.

Ha nem tévedek, tőlem származott az az ötlet, hogy a követséget helyezzük át az Akadémia épületébe. Az volt a feltevésem, hogy a "területen kívüliség" mintegy automatikusan maga után vonja az illetéktelen bennlakók távozását. Ez a feltevés a kérdés nemzetközi jogi oldalának hiányos ismeretén alapult. Azt hiszem, hogy Szondy követ úr 13. 162/49 NKJ szám alatt megküldött feljegyzésének jogi érvelése helyes, legalábbis abban az értelemben, hogy az olasz külügyminisztérium ezt az érvelést szegezné velünk szembe. A "területenkívüliség" alkalmazásának gondolata onnan származott, hogy a románok is Akadémiájuk épületébe helyezték át követségüket. De ez már régebben történt, politikailag kedvezőbb időkben, mikor az olasz államgépezetben a baloldali pártok befolyása még elég jelentős volt. Román barátaink akkor még megtehették, hogy saját kezűleg az utcára dobták az Akadémia épületében tanyázó ellenséges elemeket. Az olasz hatóságok kénytelenek voltak tudomásul venni a "fait accompli"-t. Az 1948-as választások óta más a helyzet.

Megjegyzem, nem arról van szó, mintha az olasz külügyminisztérium nyíltan megtagadná a követség áthelyezésének engedélyezését. Ezt nem teheti, mert az Akadémia épülete a magyar állam tulajdona. De megtagadná tőlünk az épület birtokbavételéhez szükséges karhatalmi segítséget. Ha szükségünk van az épületre – mondaná –, úgy járjunk el a "szokásos" módon, "vásároljuk ki" a helyiségekből a jelenlegi lakókat. Éppen ez az, amit – a pápai intézet esetétől eltekintve – el akarunk kerülni. Függetlenül attól, hogy ez az eljárás igen nagy pénzekbe kerülne, nem bocsátkozhatunk alkuba azokkal, akiknek bennlakása álláspontunk szerint az olasz-magyar kulturális egyezmény szemérmetlen megszegése és ezen felül politikai provokáció az olasz hatóságok részéről.

Valószínűtlen, hogy a kulturális egyezmény[556] diplomáciai úton való felhánytorgatásával, a vegyes bizottság összehívásával, vagy akár a budapesti olasz kultúrintézménnyel szemben foganatosított megtorló rendszabályokkal eredményt érjünk el az illetéktelen bennlakók kérdésében. Ez az eljárás inkább a römai Magyar Intézet megszűnését, mint az épület szabad

[554] A 65. irat melléklete.
[555] Kézírással rávezetve az irat bal felső sarkára.
[556] Az 1935-ben megkötött egyezményre ld. Ujváry 1998. 35-36.

használatának biztosítását eredményezné. Erős a gyanú, hogy az olasz kormány örülne, ha kezdeményezésünkre fáradság nélkül megszabadulhatna az Intézettől, a kultúregyezménytől. (A többi népi demokráciának nincsen kultúregyezménye az olaszokkal). Ezt az eljárást tehát csak akkor alkalmazzuk, ha célunk az olasz-magyar kulturális kapcsolatok ügyének gyökeres rendezése, azaz nem az épület megtisztításának szűkebb célja.

Végül nem tartom valószínűnek azt sem, hogy a helyiségek ügyében folyó perek az olasz bíróságoknál belátható időn belül a kívánt eredményre vezessenek. Kardos igazgató szerint újabban kedvező jelek is mutatkoznak. Az egyik perben állítólag kedvező ítélet készül. Ám egy kedvező ítélet még nem jelenti ennek az ítéletnek tényleges végrehajtását sem, még kevésbé jelent feltétlenül precedenst arra, hogy a többi per – van vagy kéttucat – akár csak az ítéletig is eljut.

Ezek a meggondolások késztettek arra, hogy felfigyeljünk minden tanácsra, vagy javaslatra, amely elősegítheti, hogy a Magyar Intézet épületének kérdését más utakon és más módszerekkel oldjuk meg. Ezek az utak a jelenlegi olaszországi viszonyok között csak "mellékutak" lehetnek. Nemcsak a mi tapasztalatunk, de a többi baráti követségé is, hogy bizonyos – főként anyagi javakkal kapcsolatos – ügyek csak mintegy az olasz külügyminisztérium "háta mögött" intézhetők el kedvezően. Természetesen csak olyan "mellékutakról" lehet szó, melyeken haladva nem sértjük politikai érdekeinket és nem veszélyeztetjük tekintélyünket. Az alábbiak szerint van ilyen "görbe" út.

Néhány héttel ezelőtt felkeresett Berti[557] szenátor, a kommunista párt központi bizottságának tagja, az olasz-szovjet Társaság főtitkára. Elmondotta, hogy új helyiséget keres a Társaság számára. Úgy hallotta, hogy nekünk vannak épületeink Rómában. Nincs-e mód arra, hogy illő bér ellenében megfelelő helyiséget bocsássunk a rendelkezésére?

Épületeink valóban vannak – válaszoltam –, de minden egyéb meggondolástól eltekintve kérését már csak azért sem teljesíthetnők, mert a szóban forgó épületek felett nem rendelkezünk szabadon. Röviden elmondottam, hogy mi a helyzet az illetéktelen bennlakókkal.

Ezeken a bajokon talán könnyebb segíteni, mintsem gondoljuk – válaszolta Berti. A kérdés talán azért megoldatlan, mert nem követtük a megfelelő utat, nem alkalmaztuk a megfelelő módszereket és nem találtunk ilyen ügyek elintézésére alkalmas személyt. Jól ismeri az ilyen ügyek legnagyobb római szakértőjét, aki az Akadémia illetéktelen bennlakóinak ügyénél sokkal kényesebb és bonyolultabb ügyeket is dűlőre vitt, többek között a római szovjet kereskedelmi kirendeltség megbízásából. Egy Dugo nevű ügyvédről van szó, aki a kommunista párt tagja. Politikailag nem egészen kifogástalan egyéniség, de a párt – és a szovjet kereskedelmi kirendeltség – részéről rábízott ügyeket mindig tisztességesen és igen nagy sikerrel intézte. Berti hajlandó ezt az ügyvédet az Akadémia-ügy megoldására ösztönözni, kellő nyomást gyakorolni Dugo-ra, hogy a helyiségek kérdését gyorsan és eredményesen dűlőre vigye. (Kifejezetten nem mondotta, de beszélgetésünkből következik, hogy ezt az olasz-szovjet Társaságnak juttatandó helyiség reményében tenné).

Midőn Berti Dugo nevét említette, nevetni kezdtem. Ez a Dugo ugyanis szintén "illetéktelen bennlakó" az Akadémián, az intézeti főépület egyik legszebb lakásában vetette meg a lábát. Berti szerint ez nem baj. Ellenkezőleg, egy okkal több, hogy Dugo-t kézbe vehessük és

[557] Giuseppe Berti szenátor, az OKP KB tagja, az Olasz-Szovjet Baráti Társaság [OSZBT] főtitkára, pályájára ld. ASP 1955. 38.

megfelelő oldalról jövő figyelmeztetésekkel a rábízott feladat elvégzésére bírhassuk.

(Mellékesen jegyzem meg: jellemző az Akadémia igazgatójának adminisztrátori tehetségére, hogy sikerült ezt a kommunista párttag ügyvédet is illetéktelen bennlakónak beszereznie.)

Július végén Berti jelenlétében találkoztam Dugóval. Az ügyvéd valóban alkalmasnak látszik az Akadémia megtisztítására. Az intézeti lakások kérdését igen jól ismeri. Véleménye szerint az eddigi pörök teljesen helytelen jogi alapon folytak. Erre vonatkozó érvelése meggyőző. Szerinte Kardos igazgató az illetéktelenek kérdésében súlyos hibákat követett el, midőn Leonardit választotta ügyvédjének. Ez a Leonardi ügyetlen fiatal kontár, ráadásul – Dugó szerint – fasiszta is. "Működése feleslegessé tette az illetéktelen bennlakók számára, hogy komoly védekezésre kényszerüljenek". Megkérdeztem az ügyvédet: milyen úton kíván eredményt elérni? Semmi esetre sem a "legfelsőbb" hatóságoknál, a minisztériumokban való eljárás és az eset felfújása révén – válaszolta Dugo. Az ügyet nem egy miniszter, hanem "egy őrmester" intézheti el.

Azaz: a folyamatban lévő perektől függetlenül az illetékes kerületi hatóságokkal – e hatóságok számára elfogadható érvek alapján, jegyzőkönyvek segítségével – végrehajtatja az illetéktelen lakók kiűzését. (Ez azonban nem vonatkozik a magyar pápai intézetre. A pápai intézet ügye Dugo szerint is csak a papokkal való anyagi megegyezés útján oldható meg.)

Dugo kijelentette, hogy ami őt személy szerint illeti, "bármikor" hajlandó visszaszolgáltatni akadémiai lakását. Eddig is csak azért maradt az Intézet épületében, mert nem könnyű megváltoztatnia irodájának közismert címét és telefonszámát... Ha segítségét igénybe vennők, válaszoltam, természetes, hogy siker esetén az ő esetét "külön elbírálás alá" vonjuk. Ha történetesen nem is maradhatna az intézet épületében, majd közösen találunk egy "számára is kedvező megoldást".

Különben az egész beszélgetés alatt – Berti szenátor jelenléte miatt – Dugo (aki nevének magyaros hangzása ellenére jellegzetes szicíliai olasz) eléggé megszeppent magatartást tanúsított. Kínos volt számára egy népi-demokratikus állam tulajdonát képező épület betolakodott lakójának a szerepe. "Egyetlen komoly lépést sem tettem a lakás megtartására, nem védekeztem – mondotta. De erre nem is volt szükségem, mert ezt a feladatot elvégezte helyettem az Intézet vezetésének és jogtanácsosának ügyetlensége."

Beszélgetésünk másnapján Dugo egy szovjet-kereskedelmi ügyben Németországba utazott. Augusztus közepén tér vissza.

Ha nem is osztjuk teljes mértékben Berti szenátor optimizmusát Dugo segítségének eredményeit illetőleg, ha némi fenntartással is kell fogadni Dugo önbizalmát, azt hiszem, hogy a kísérlet megéri a fáradságot. Akár sikerül, akár nem, e "görbe" út kipróbálása semmiféle szempontból sem lehet hátrányos számunkra. Bonyodalmakat nem okozhat, külön politikai nehézségeket nem támaszthat. Egy olasz ügyvéd áll itt szemben az olasz hatóságokkal, aki egy olasz joggyakorlatnak alávetett épületből távolít el, vagy megkísérel eltávolítani néhány betolakodott csirkefogót.

Ha a kísérletbe belemegyünk, ha Dugo eléri a kitűzött célt, erkölcsi kötelességünk lenne, hogy az Olasz–Szovjet Társaságot helyiséghez juttassuk. Azt hiszem, hogy ez sem teljesíthetetlen feltétel.

Az Akadémia két épületében számtalan helyiség van. Az elkülönítés végett a kisebb épület egyik emeletét bocsáthatnók a Társaság rendelkezésére. Egyébként véleményem szerint a jelenlegi helyzetben nem összeférhetetlen az, hogy egy szervezet irodái, amely a Szovjetunió iránti barátságot ápolja, magyar állami tulajdont képező palotában működjenek.

Szekeres György
köv. tanácsos

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/C-473-1949 (17 d.)

67.
1949. augusztus 19.
Czink Antal[558] *követségi tanácsos feljegyzése Kállai Gyula külügyminiszternek a külkereskedelmi minisztériumban a kiviteli engedélyekről folytatott tárgyalásairól, az ott tapasztalt korrupciós jelenségekről*

a)

Magyar Köztársaság Követsége
Legazione della Repubblica d'Ungheria
Roma
63/Szig.-Biz-1949-7

Roma, 1949. augusztus 19.
Tárgy: Interveniálás a külkereskedelmi minisztériumban kiviteli engedélyek miatt.

Kállai Gyula
külügyminiszter úrnak,
BUDAPEST

Tisztelettel felterjesztem Külügyminiszter Úrnak, Czink Antal követségi tanácsos feljegyzését az olasz külkereskedelmi minisztériumban tett interveniálásról.

Tolnai
követ

b)

Tisztelettel jelentem Külügyminiszter Úrnak, 1949. augusztus 12-én a külkereskedelmi minisztériumban interveniáltam Dall'Oglio osztályfőtanácsosnál [a] kiviteli engedélyek ügyében. Három tényező tette ezt kívánatossá:

1) Augusztus 10-én telefonhívást kaptam, hogy a Montecatininál vásároltak 1.500 t[onna]. piritet és az olasz hatóságok nem engedélyezik a kivitelt, a piritre pedig haladéktalanul szükség van otthon, mert még áll a csepeli gyár.

2) A 150 millió líra értékű szerszámgép contingens felemelése. Ez László Tibor és Nyerki Antal, NIK[559] megbízottakkal való tárgyalás alapján vált szükségessé.

3) A 250 t[onna] vaj behozatali engedélyezése, ami már igen régen vajúdott.

Előadtam Dall'Oglio osztályfőtanácsosnak a Magyarország részéről fennálló és az olasz áruszállításokra vonatkozó kifogásaimat:

1) A Montecatini cégtől megvásárolt 1500 t[onna] pirit kiviteli engedélyét nem hajlandók megadni. A beszélgetés során kiderült, hogy Dall'Oglio erről az ügyről mit sem tudott és ő

[558] Czink Antal eredetileg vasöntő munkás volt, majd papirtechnológiai tanfolyamot végzett a Papírértékesítő Nemzeti Vállalat dolgozójaként. 1949 áprilisában került külügyi szolgálatba, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Czink Antal szolgálati táblázata.
[559] Nehézipari Központ.

maga is helytelenítette. Azonnal behívatta Gorga magyar referenset (erre a névre később visszatérek) és utasította, hogy az 1500 t[onna] pirit kiviteli engedélyét azonnal készítsék el. Ígéretet tett, hogy folyó hó 16-án az engedélyt kézhez kapjuk, ami meg is történt.

2) Kértem az olasz hatóságok elvi hozzájárulását (László NIK képviselővel való tárgyalás alapján) 150 millió líra értékű szerszámgép contingens felemeléséhez, illetve annak kivitelének engedélyezéshez való hozzájárulást, oly formában, hogy a gépek megvásárlásakor esetenként fogjuk a típusokat megjelölni.

A főtanácsos magyarázatként megemlítette, a gépek megvásárlása előtt a típusok közlését azért kérik, mert vannak olyan típusok, amelyekből keveset gyártanak, másrészt más államokkal is van szerződésük, harmadsorban pedig a jövőre való tekintettel az esetleges vitákat el akarják kerülni. Kérésük nyilvánvaló oka az, hogy az amerikai befolyás miatt csak bizonyos meghatározott típusokra adhatnak kiviteli engedélyt. Ezek után leszögeztem, hogy nem áll módunkban a szóban forgó névsort a típusokról előre bemutatni. Dall'Oglio elfogadta kérésemet, s megígérte, hogy írásban is eljuttatja a kereskedelmi kirendeltséghez. Dall''Oglio megkérdezte, hogy magyar részről mit fogunk ellenértékül szállítani. Közöltem vele, hogy már eladtunk 10.000 t[onna] búzát, felajánlottunk 250 t[onna] vajat, amelyből olasz részről 100 t[onná]-t már eladtunk; – továbbá vágómarhát és más hasonló árut. Ez a válasz Dall'Ogliot kielégítette; a magyar búza árára vonatkozóan azt válaszolta, hogy az elég magas és az amerikai, ausztráliai, canadai búza-árak jóval alacsonyabbak ennél – megjegyezte továbbá, hogy az amerikaiak 65 USA dollárért adják feb olasz kikötő [*sic!* – talán: fel olasz kikötőkbe]. Válaszoltam, hogy a magyar búza minősége világhírű. Kifogásolta továbbá, hogy vágott baromfit és tojást nem szállítunk annak ellenére, hogy a kontingens-listán szerepel. Erre azt feleltem, ezekből a cikkekből eddig nem voltunk diszponibilisek, de már vannak tárgyalások folyamatban.

3) A 250 t[onna] vaj behozatalának engedélyezésére vonatkozólag Dall'Oglio azt mondta, hogy jelenleg igen sok vaj van a piacon és pillanatnyilag saját termelésük is elég magas (azért van felesleg, mert a gazdasági krízis miatt erősen csökkent. a fogyasztás), ezen kívül pedig a holland és a dán vaj olcsóbb. Azt feleltem erre, hogy már az olaszok is meggyőződtek arról, milyen különbség van a magyar és dán, illetve holland vaj között. Ezek után hozzájárult a 250 t[onna] vaj behozatalához. A jelenlévő Gorga referens itt megjegyezte, hogy az olasz fldművelésügyi minisztérium élelmezési osztályának hozzájárulása késett és ezért vajúdott ez a kérdés, az aláírás azonban 2-3 napon belül meg lesz. Beszélgetésünk folyamán érdeklődött az idei termés után, s megjegyezte, hogy szükségük van a magyar mezőgazdasági cikkekre és ezért szeretnék, ha a jövőben még nagyobb volumenű szerződést köthetnénk.

Visszatérve a magyar referens személyére, Gorgára,[560] a Dall'Oglio-val való tárgyaláson kitűnt, hogy az aláírandó aktákat visszatartotta. Megállapíthatóan korrupt, s ha lefizetik, hamar megszerzi a kiviteli vagy behozatali engedélyeket. Összejátszik többek között a már otthon is ismert Pulgával és Cacciaguerra-val, azonkívül is jó barátságban van a kereskedelmi minisztériumban lévő Gergely olasz referenssel.[561] Gergely e kettővel tart szoros kapcsolatot,

[560] Itt áthúzva az eredeti szöveg: „egy hétpróbás gazember ezt többféle dolog is bizonyítja".

[561] Itt áthúzva az eredeti szöveg: „tehát 4-szög Pulga erről Sz.b.25/számú jelentésemben már írtam,) Cacciaguerra a másik sötét alak, erről László mérnök NIK-től szolgálhat felvilágosítással."

ugyanakkor Pulga és Cacciaguerra Szalai Edittel tart kapcsolatot. Az elkövetkező budapesti magyar-olasz kereskedelmi tárgyalásokon Gorga is részt fog venni.[562]

Czink
követségi tanácsos

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-25/c-531-1949 (24 d.)

[562] Itt áthúzva az eredeti szöveg: „Kérem Külügyminiszter Urat, amennyiben a fentieket közölni kívánja a kereskedelmi minisztériummal, úgy csak Buzás osztályfőnök úrral, vagy Háy államtitkár úrral szíveskedjék közölni."

68.
1949. augusztus 24.

Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy Ruzicska Pálnak, a milánói magyar lektorátusok és az ottani Magyar Kultúrintézet vezetőjének tevékenysége „kártékony" a „népi demokrácia" szempontjából, így le kell váltani

Magyar Köztársaság Követsége
Legazione della Repubblica ungherese,
Roma
64./Szig. Biz. 1949. – 8.

SZIGORÚAN BIZALMAS !
Róma, 1949, augusztus 24-én.
Tárgy: Ruzicska Pál működése a milánói magyar kultúrintézet élén.
Hiv. sz. 53. 520/1949.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Miniszter Úr!

Fenti számú leiratában véleményezés végett megküldte a Vallás- és Közoktatási Miniszter Úr átiratát: Ruzicska Pál működése a milánói katolikus egyetemen tárgyban. Tekintettel arra, hogy Ruzicskának a katolikus egyetemen való működése nehezen volna elkülöníthető Ruzicskának és a vezetése alatti Magyar Kultúrintézet egyéb tényked[illegible]sétől, s tekintettel arra, hogy a Kultúrintézet Ruzicska vezetésével korántsem csak a katolikus egyetemi lektorátus vonalán problematikus, ezt az alkalmat használom fel a milánói Magyar Kultúrintézettel kapcsolatos összefoglaló jelentésem megtételére.

218/Biz. 1949. sz. jelentésemben beszámoltam arról, hogy a legnagyobb számú és legjobb minőségű olaszországi magyar kolónia, a milánói; az elmúlt fél esztendőben elszomorító, fokozatos gyengülésen ment keresztül. Különféle magyar disszidensek, egyházi, politikai és gazdasági szökevények egyaránt végzik a maguk antidemokratikus, bomlasztó tevékenységüket a magyar kolónia soraiban. Konzulátusunk kényszerű bezáratása után két fórum maradt Milánóban, amelynek egyéb feladatai mellett kötelessége a magyar kolónia kézbentartása, minőségének fenntartása és emelése: a Magyar Egyesület és a Magyar Kultúrintézet. Sajnos egyik sem áll hivatása magaslatán. A Magyar Egyesület kérdéséről és megoldandó feladatairól fenti jelentésemben szóltam, a Kultúrintézet működését és a népi demokrácia igényei szerinti funkcióra való állítását itt kísérlem meg ismertetni, illetőleg javaslatot tenni a lehetőség szerinti megoldásra.

A milánói Magyar Kultúrintézet vezetőjét, Ruzicska Pált, még 1946 augusztusában, Keresztury Dezső kultuszminiszter nevezte ki. Ez a kinevezés jellemző példája volt annak a zavaros, kultúrpolitikának egyáltalában nem nevezhető munkának, ami Keresztury kultuszminiszterségét jellemezte. Ruzicska kitűnően tud olaszul (olasz felesége van), de ezen kívül semmi jót nem lehet mondani róla. Szakmailag silány, zavaros széplélek. Egyetemi diplomája szerint irodalomtörténész. Elvileg nagyon helyesen, milánói beosztásában feladatának tartja a magyar irodalom olaszországi népszerűsítését. De bár ne tartaná annak! Július hóban összefoglaló tájékoztatást kértem tőle a vezetése alatt működő intézet munkájáról. Tájékoztatásában többek között a következőket olvasom: "Kiadóvállalatok számára próbafordításokat készítettem a következő írók műveiből: És a felsorolásban Móricz Zsigmond és Illyés Gyula mellett – a legnagyobb megdöbbenésemre – ott találom Harsányi

Zsoltot.[563] Ez az egy mondat önmagában arcképet fest Ruzicska Pálról. Ízlésben, gondolkodásban, politikai tájékozódásában a Horthy-korszak talaján áll, aki Horthyék silány kiszolgálóját, Harsányi Zsoltot propagálja az olasz kiadóknál. Harsányi Zsoltot propagálja, viszont Petőfit, az igazi Petőfit, a mi Petőfinket nem! Jellemzésül Ruzicskára még csak néhány mondatot: Jelentettem Miniszter Úrnak, hogy Petőfi halálának 100-ik évfordulója olaszországi megünneplésére megbeszélést hívtam össze. A megbeszélésre meghívtam Ruzicskát is. A sajtónak, irodalmi és tudományos folyóiratoknak Petőfi-anyaggal való ellátásának megtárgyalása után felvetettem egy jó Petőfi-antológia kiadásának kérdését. (Tudomásom volt arról, hogy olasz Petőfi-antológia szerkesztésével foglalkozik Ruzicska, s így valószínűnek látszott a kötet rövid időn belüli elkészülése.) Szomorúan kellett tapasztalnunk, midőn a milánói intézetünk vezetője ismertette válogatási szempontját, hogy antológiájában a reakciós szemlélet meghamisított, biedermeier Petőfijét óhajtja az olasz olvasók elé vinni. Méltó párjaként annak az Ady-válogatásnak, amelyet a felszabadult Magyarország másik olaszországi kulturális megbízottja, az azóta disszidált Pálinkás László rendezett sajtó alá az itteni baloldali körök legnagyobb megdöbbenésére. Ruzicska tájékoztatásából az is kiderült, hogy kitűnő olasz fordítókat és költőket szervezett be a munka elvégzésére. Éppen ezért megkíséreltem válogatási szempontjait helyes útra terelni. Hosszabb megbeszélés után úgy tett, mintha hajlandó volna a szempontok megváltoztatására. A közelmúlt hetekben azonban világossá vált, hogy csak "úgy tett". Az antológia végleges tartalomjegyzék-tervezetét nem küldi, ígérete ellenére, s most, augusztus 20-án, midőn Milánóban jártam, hiába vetettem fel a Petőfi-antológia kérdését, határozott választ nem adott, mellébeszélt. (Az antológiát Ruzicska szabotázsa ellenére nem hagyjuk vízbeesni. Erre vonatkozólag legközelebb jelentést küldök.)

Ruzicskát Olaszországban ismertem meg személyesen. Első találkozásunk alkalmával nagyon rossz impressziókat szereztem róla. Már akkor világos volt előttem, hogy nem alkalmas a népi demokrácia egyik nyugati intézetének vezetésére. Hogy működése kártékony is, arról mostani milánói látogatásomkor győződtem csak meg.

Kártékony, mert Ruzicska tulajdonképpen sokat dolgozik, viszont munkájában nyoma sincs annak a szemléletnek, annak az országnak a kultúrpolitikájának, amelytől a fizetését kapja. Rendez kiállításokat, hangversenyeket; csupa apolitikus rendezvény. Mint említettem, propagálja a magyar irodalmat, de teljesen a Horthy-kor szemlélete szerint. (Társfordítóként részt vesz magyar irodalmi művek olaszra ültetésében is.) Cikkeket, tanulmányokat ad közre, de jól vigyáz arra, hogy baloldali lapokban neve ne szerepeljen, de arra is, hogy [a] katolikus sajtóban igen. És végül lektori működése: a milánói állami, a milánói katolikus és a paviai egyetemen szervezett magyar lektorátusok. Természetesen Ruzicska előadásai nem vonzanak hallgatókat. Annyi hallgatója van (a három egyetemen összesen 18) amennyi általában egyetemeken a kuriózus tárgyaknak szokott lenni. Baloldali diákok nem keresik, sőt információm szerint egyenest távol tartják magukat előadásaitól. Felesleges mondanom, hogy egy népi demokrata ország egyetemi előadójának milyen nagy szerepe lehetne az olasz baloldali ifjúság nevelése terén.

A Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr tudomásom szerint a nyugat európai intézeteink kérdésének rendezésekor, 1949 tavaszán, a milánói Magyar Kultúrintézettel kapcsolatban várakozó álláspontot foglalt el; egyelőre 1949. év végéig meghosszabbítva létezését. Véleményem szerint az intézetet mindenképpen fenn kell tartanunk. Fenntartása mellett elsősorban nem tudományos, hanem politikai szempontok szólnak. Hogyha egyedül

[563] Harsányi Zsoltra ld. ÚMIL 1994. 768.

tudományos szempontjaink volnának, azonnal be kellene záratnunk az intézetet. Fenntartását – mint már említettem – elsősorban a milánói magyarság teszi indokolttá. A fenntartásnak azonban alapfeltétele Ruzicska Pál leváltása. Folyó évi augusztus 7-én, 55/Szig. Biz. 1949. sz. alatt jelentést[564] küldtem a római Magyar Akadémiáról. E jelentésemben négy személyt hoztam javaslatba, az Akadémia vezetésére. A négy személy közül három filozopter volt. A három filozopter (Klaniczay, Debreczeni, Simó) közül akármelyiket megfelelőnek tartanám a milánói Magyar Kultúrintézet élére is.

Amennyiben a milánói Magyar Kultúrintézet fenntartása, Ruzicska leváltása és új vezető kinevezése lesz Budapesten a döntés (bár ugyanaz volna helyes a megszüntetés esetében is), kérem Miniszter Urat, bízassék meg a leváltás végrehajtásával a római követség. A következő szempontból tartanám ezt fontosnak: A milánói Magyar Kultúrintézetnek nincsen önálló helyisége. Az intézet nem értéktelen könyvtára Ruzicska lakásán van. Elképzelhetőnek tartanám, hogyha ő közvetlenül kapja meg Budapestről a hazahívó rendeletet, a könyvtárral együtt disszidál. (Mert hogy hazahívás esetén disszidál, az nem kétséges.) A leváltás helyes módja az volna, hogy az új vezető kinevezésével és Olaszországba való megérkezésével egy időben jönne ki Ruzicska visszahívása, amelyet követségünk egyik beosztottja adná át néki, egyúttal felszólítva az Intézet vagyontárgyainak azonnali, leltár szerinti átadására.

Még csak a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr azon kérdésére, hogy "a milánói katolikus egyetemen szervezett magyar lektorátusnak a magyar kulturális megbízott által való ellátása jelenleg időszerű-e " A felelet csak nemleges lehet. Semmi indok nem szól amellett, hogy a magyar népi demokrácia a milánói katolikus egyetemen lektorátust tartson fenn. A lektorátus megszüntetését azonban csak az új vezető kinevezésekor tartanám helyesnek végrehajtani.

Tolnai
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/C-532-1949 (17 d.)

[564] Ld. 65. irat.

69.
1949. szeptember 6.
Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy június elején Apor Gábor és Péterffy Gedeon kihallgatáson járt Mario Scelba[565] olasz belügyminiszternél, hogy támogatását kérjék a magyar „disszidens" szervezkedéshez

Magyar Köztársaság Követsége
Legazione della Repubblica ungherese,
Roma
72./Szig. Biz. 1949. – 2.

SZIGORÚAN BIZALMAS !
Róma, 1949, szeptember 8-án.
Tárgy: Apor és Péterfi Scelbanál
Hiv. sz. 364/szig. biz. -1949.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

Miniszter Úr!

Fenti számú leiratával kapcsolatban a következőket jelenthetem:

Folyó évi június hó 15-én, 93/Biz. l949. szám alatt jelentettem, hogy Péterfi Gedeon Amerikába utazott. Annak idején az volt a hírem, hogy négy hónapig marad Amerikában. A legújabb információ szerint szeptember 15-én már Rómában lesz. A napokban jutott tudomásomra, hogy Amerikába való elutazása előtt (június 8-körül ment ki), Apor Gáborral együtt, hosszabb kihallgatáson volt Scelba olasz belügyminiszternél. A kihallgatás célja az volt, hogy Scelba támogatását kérjék az olaszországi magyar disszidensek szervezkedéséhez és felvetették azt a tervüket, miszerint Olaszországban felállítanának egy a "Magyar nemzeti bizottmány"-nak itteni albizottmányát.

A fenti számú leirattal kapcsolatban eddig csak annyit sikerült megállapítanom, hogy Perényi-Lukács György[566] Ankarából Párizsba menet, Rómában találkozott Aporral és Péterfivel is. Tekintettel arra, hogy Perényi május 20-án indult el Törökországból, valószínűsíthető, hogy a Scelbanál való Apor-Péterfi kihallgatás (június elején lehetett) a Perényinek Aporral és Péterfivel folytatott megbeszélésnek a függvénye? Egyébként meg kell jegyeznem: az olaszországi disszidensek munkáját Apor fogja össze. Keveset szerepel nyilvánosság előtt, maga helyett Péterfi Gedeont, Mihalovics Zsigmondot, Boér Miklóst[567] és a többi papot szerepelteti, azonban ő fogja össze őket. Különben Apornak van egyedül komoly tekintélye a Vatikán felé ugyanúgy, mint az olasz kormánykörök[höz] és [az] amerikai diplomáciához.

[565] Mario Scelba pályájára ld. IDC 1946. 239., ASP 1955. 330-331.
[566] Perényi-Lukács György külügyi pályájára ld. IMKSZT 1994. 109., ekkoriban a Magyar Nemzeti Bizottmány törökországi képviselője volt, ld. Borbándi 1989. I. 161.
[567] Boér Miklós pályjára ld. Borbándi 1992. 59-60., Nagy Csaba 1990. 91., Mindszenty 1989/II. 89., 45., Beke 2008. 86., Ispánki 1995. 22., 277-278.

A Scelbánál való kihallgatáshoz még annyit, hogy állítólag Péterfi Amerikából való visszatérése után újabb kihallgatásra fog sor kerülni.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-20/f-659/1949. (19 d.)

70.
1949. szeptember 21.
Giorgio Benzoni követ beszámol azokról az atrocitásokról, amelyek a nyugati követségek magyar alkalmazottait érték az utóbbi időben

Legazione d'Italia
Budapest

Telespresso N. 3196/717
Indirizzato a Ministero degli Affari Esteri
Roma

Posizione Budapest, addi 21. settembre 1949.
Oggetto: Misure poliziesche contro le Rappresentanze Occidentali.
Riferimento: Rapporto di questa Legazione N. 3031/661 del 5 corrente.
Testo

In questi ultimi tempi la sospettosa vigilanza delle autorità ungheresi verso il corpo diplomatico occidentale non si è solo accresciuta ma si è convertita in atti che è difficile gratificare nella loro feroce spietatezza.

Valgono due esempi recentemente occorsi a due impiegati ungheresi di queste Legazioni di Inghilterra e degli Stati Uniti.

Venuto il giorno dell'esecuzione del padre dello chauffer di questo Ministro d'Inghilterra, accusato di spionaggio, il figlio manifestava il desiderio di vedere l'ultima volta suo padre: queste Autorità glielo accordavano, ma del giovane si sono perdute le tracce.

Ancora più significativo è il caso occorso ad un usciere di questa Legazione d'America. Chiamato per prestare servizio militare, avendo espresso il desidero di visitare alcuni suoi colleghi alla Legazione durante un permesso, ne avrebbe avuto proibizione. Ciò malgrado il giovane fece la visita: il fatto che non abbia usato particolare precauzioni e vi ci sia recato in divisa starebbe a provare una sua successiva leggerezza ma non certo un'intenzione particolarmente criminosa. Arrestato e condannato per direttissima il giovine è stato fucilato.

Nello stesso processo Rajk, a parte gli americani oramai ordinariamente presi di mira, sono stati chiamati in causa perché aventi legami con gli accusati, alcuni funzionari di questa Legazione di Francia fra cui l'Addetto stampa Gachot,[568] la cui segretaria di nazionalità ungherese è stata arrestata di notte per istrada mentre si recava ad un trattenimento e l'Addetto militare aggiunto, Capitano Marty, genero di questo Ministro di Francia.

Col rapporto sopracitato non mancai di riferire sull'attacco mosso dal quotidiano comunista alla Legazione di Inghilterra.

Questi fatti, d'ordine indubbiamente diverso, trovano un legame comune che è appunto quello di isolare sempre di più legittimi privati rapporti: è tuttavia un segno del rapido e sempre maggiore adeguamento di questo Paese al sistema orientale.

Benzoni

ASDMAE-AP-46-50-b-8

[568] A Gachot-ügyhöz ld. Farkas 1990. 206.

71.
1949. október 4.
Szekeres György tanácsos jelentése [Berei Andor államtitkárnak] a Palmiro Togliattival folytatott – a pártok kereskedelmi tevékenységét is érintő – beszélgetésről

Magyar Népköztársaság Követsége
Légation de la République Populaire Hongroise

SZIGORÚAN BIZALMAS!
Róma, 1949. október 4.-én
Tárgy: Beszélgetés Togliatti elvtárssal

Miniszter úr más úton érkezett utasítására ma délelőtt beszéltem az olasz kommunista párt főtitkárával az "európai kulturális társaság" ügyében.

Már több ízben beszéltem Togliatti elvtárssal, személyes tapasztalatból ismerem rendkívüli nyugalmát, csendes hanghordozását. Ez az ügy azonban már-már kihozta a sodrából. Mielőtt a tárgyra tértem volna és csak annyit említettem, hogy Terracini[569] elvtárs egyik kezdeményezésével kapcsolatban keresem fel, máris közbevetette: "Qu'est ce qu'il a encore fait, Terracini?! "

Togliatti elvtárs közölte, hogy Terracini önhatalmúlag járt el az "európai kulturális társaság" meghívóinak közvetítésével. André Gide[570] részvétele eléggé mutatja, hogy milyen vállalkozásról van szó. Terracini elvtárs eljárása annál is különösebb – Togliatti elvtárs sokkal erélyesebb kifejezést használt – mert a pártvezetőség már hetekkel ezelőtt foglalkozott a kérdéssel és elutasító határozatot hozott.

Egyik legutóbbi jelentésemben megírtam már, hogy Ambrogio Donini[571] elvtárs Togliatti elvtárssal való megbeszélés alapján készül magyarországi, csehszlovákiai és lengyelországi körútjára – Togliatti elvtárs azonban fenntartotta magának a jogot, hogy megjelölje az indulás időpontját. Megragadtam mai beszélgetésünk alkalmát és megkérdeztem, vajon Donini utazása időszerű e már. Még nem – mondotta Togliatti elvtárs és mosolyogva hozzáfűzte:

– A központi bizottság tagjai folyton a külföldön utaznak. Ma reggel kezembe vettem az „l'Humanité"-t. Mit látnak szemeim, Donini elvtárs a Béke-mozgalom ottani összejövetelén szerepel! Ez természetesen nagyon fontos, de idehaza is van tennivaló...

A további beszélgetésben elmondottam Togliatti elvtársnak, hogy a napokban felkeresett Vidali[572] elvtárs, a trieszti kommunista párt főtitkára. Trieszten keresztül lebonyolított kereskedelmi ügyleteinkbe való bekapcsolódással kíván némi pénzt szerezni az ottani párt számára. Felkereste ebben az ügyben a többi népi-demokratikus követséget is.

– Ami engem illet, mondotta Togliatti elvtárs, nem vagyok híve ennek a kereskedelmi ügyletekbe való bekapcsolódásnak. Minden egyébtől eltekintve azért sem, mert ez a kereskedelem anyagilag sem jár számottevő eredményekkel. De ez az én egyéni véleményem,

[569] Umberto Terracini szenátor pályájára ld. IDC 1946. 254-255., ASP 1955. 533-534
[570] Andre Gide-re ld. A francia... 1976. I. 189-206.
[571] Alberto Donini, a neves filozófiaprofesszor pályájára ld. ASP 1955. 446-447., HDFI 1992. 174-175.
[572] Vittorio Vidali önéletrajzi visszaemlékezéseit ld. Vidali 1980. – Spanyol polgárháborús emlékeit külön is megírta, ld. Vidali 1983., életútjának problematikus (pl. Trockij halálával is állítólag kapcsolatba hozható) elemeire ld. Pressburger 2000., Farkas 1990. 299., 635.

a vezetőség néhány tagja más véleményen van. Ami pedig a trieszti pártot illeti: ez ugyan anyagilag nem független az olasz párttól, de egyébként független tőle. Azaz – ezt ugyan Togliatti elvtárs nem mondotta kifejezetten, de legutóbbi kijelentéséből ez derült ki – Vidali elvtárs cselekedjen belátása szerint.

Togliatti elvtárs szembeállította e kereskedelmi tevékenység eredményeit a mostanában országos méretekben lezajló népi felajánlások eredményével. "A gyűjtés egyben hatalmas méretű politikai akció is. Már eddig többszáz millió lírát eredményezett". A párt a nyár kezdetén nehéz anyagi helyzetben volt. A gyűjtés átsegítette a nehézségeken.

Elmondottam még Togliatti elvtársnak, hogy Vidali elvtárs szeretné szerb vagy szlovén nyelven kiadhatni a Rajk-perről megjelent könyvünket. Togliatti élénken, helyeselte; ezt a tervet. A trieszti kommunista pártnak számos lehetősége van arra, hogy a kiadványt Jugoszláviában terjesztesse.

Végül Togliatti elvtárs megkért, hogy egy sürgős üzenetet továbbítsak Rákosi elvtárs részére. Ez más úton megtörtént.

Szekeres György
köv. tanácsos
id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-U BAH (6.d.)

72.
1949. november 20.

Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy a milánói Magyar Egyesület élére október 30-án a Milánói Kultúrintézet hazahívás előtt álló, "fasiszta" vezetőjét, Ruzicska Pált választották meg, ami a milánói ügyek felelősének, Czink Antal tanácsosnak a hibája

Magyar Köztársaság Követsége
Légation de la République Populaire
Hongroise, Roma
96./Szig. Biz. 1949.

SZIGORÚAN BIZALMAS !
Róma, 1949, november 20-án.
Tárgy: "Új tisztikar" a milánói Magyar Egyesület élén.

Kállai Gyula úrnak,
külügyminiszter
BUDAPEST

64/Szig.Biz. 1949- és 218/Biz. 1949. számú jelentésemben tájékoztattam: Miniszter Urat egyéb kérdések között a milánói magyar kolónia helyzetéről. Ezekben a jelentésekben adtam elő, hogy konzulátus hiányában, a két rosszul működő, reakciós kezekben lévő magyar szervet, a Magyar Egyesületet és a Magyar Kultúrintézetet kell átszerveznünk, megfelelő, demokratikus vezetőt állítani az élükre, hogy e két szerv által történhessék gondoskodás a viszonylag jó minőségű magyar kolónia politikai neveléséről.

Idelent Rómában a fenti megoldási tervet jelentésem megfogalmazása előtt megbeszéltem a követség beosztottjaival; elsősorban Czink Antal követségi tanácsossal, aki Milánót különösen szívügyének tekintette. Javaslatomat Miniszter Úr helyesléssel fogadta, s most októberben, budapesti tartózkodásom- kor személyes megbeszélés témáját is alkotta a kérdés.

Budapestről való visszatérésem, október 25. után következő napok egyikén, Czink Antal arról tájékoztat, hogy a Milánói Magyar Egyesület október 30-ra új vezetőség megválasztására gyűlést hívott össze. Tájékoztatására kérdésem ez volt: – míg Pesten voltam, előkészítetted és biztosítva van, hogy megfelelő, demokratikus vezetőség választassék? – Meglepetésemre Czink nem-mel válaszolt; s különböző nehézségekre hivatkozott, amelyek véleménye szerint megakadályozzák azt, hogy olyan vezetőség kerüljön az Egyesület élére, amilyen a mi szándékainkat kielégíti. Válaszom lényege annyi volt, hogy a nehézségeket én is ismerem, tárgyaltunk erről többször is; azonban a nehézségek ellenére keresztül kell vinnünk, amit elhatároztunk, s amire utóbb otthonról is utasítást kaptunk. Végül utasítottam Czinket arra, hogy beszéljen Milánóval, s nevemben kérje meg őket a tisztújító közgyűlés elhalasztására. Az elhalasztás megfelelő, elfogadható indokolására is adtam Czinknek utasítást.

A következő héten ugyancsak Czinktől értesülök, hogy a választást megtartották, elnökül a Milánói Magyar Kultúrintézet hazahívás előtt álló, fasiszta vezetőjét, Ruzicska Pált választották meg. Meglepetésemre még azt is elmondja Czink, hogy a tisztújítás elhalasztása dolgában nem beszélt a milánóiakkal, "utasításomról megfeledkezett" Majd ismét előhozta vesszőparipáját: hiába is halasztódott volna el a választás, úgysem tudjuk biztosítani a megfelelő vezetőség megválasztását.

Czink fegyelmezetlen magatartásához nincs mit hozzáfűzni. Néki sem fűztem hozzá sokat:

azonban felszólítottam, hogy az ügyről feljegyzést készítsen, amit Miniszter Úrnak fogok felterjeszteni. Czink voltaképpen csak ekkor értette meg felelőssége súlyát. Mentegetőzni, magyarázkodni próbált, komoly magyarázatot azonban nem tudott természetesen felhozni a maga mentségére. Közben, folyó hó 13-án megérkezett Miniszter Úrtól a Czink Antalt központi szolgálatra berendelő irat; az ügyre vonatkozó feljegyzését így nem készítette el. Ezért jelentem én, az eredeti formától eltérően.

Az ügyről még mindössze annyit, hogy Czink Antal római követségi beosztása alatt egyetlen egyszer sem tanúsított engedetlen, fegyelmezetlen magatartást. Pontos, megbízható munkaerő volt, aki az utasításokat precízen végrehajtotta, az aktákat, jelentéseket a megszabott terminusra percnyi pontossággal elkészítette. Tudatos szabotálásról sem lehet szó az ő esetében. Cselekedete, azt hiszem, inkább alapvető rossz tulajdonságával, [a] hiúságával függ össze.

Czink Antal [a] milánói konzuli posztra jött ki Olaszországba. Midőn az olaszok a milánói konzulátusunk működését nem engedélyezték, római követségi beosztásban is, egyéb feladatai mellett, a milánói kérdés foglalkoztatta leginkább. Munkája ezen a területen is eredményes volt, jelentések egész sorát írta meg [a] milánói kérdésekről. Ez év augusztusában jártam először Milánóban, a népköztársasági alkotmányunk megjelenése alkalmából beszédet mondottam a magyar kolóniának. Hazatérve, tapasztalataimról tájékoztattam követségünk beosztottjait is, s akkor vetettem fel a Magyar Egyesület kérdését is. Ekkor tűnt fel, hogy Czink – nem egy kijelentésével elárulta –[, hogy] szinte saját „vadászterületének" tekinti Milánót: valósággal hiúságában érezte sértve magát, hogy más – mégha az a hivatalfőnöke is – az ő legszemélyesebb munkaterületére lép. Folyvást a nehézségeket emlegetve. Nem hiszem, hogy tévednék, ha az ügy leírt alakulását ezzel a hiúsági szemponttal vélem megmagyarázni.

Persze ez csak magyarázat, s nem mentség Czink számára. Sőt, talán súlyosbító körülmény, hogy hiúság vezethet valakit effajta fegyelmezetlen, s hatásaiban káros következményeket maga után vonó magatartásra.

Tolnai Gábor
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-17/c-532-1949 (17 d.)

73.
1949. december 8.
Tolnai Gábor követ följelenti Berei Andor államtitkárnál Kardos Tibort, a Római Magyar Akadémia igazgatóját, hogy „az ellenség embere”, akit a Rákosi Mátyás javasolta módon kell hazahívni, nehogy disszidáljon

Róma, 1949. december 8-án.

Kedves Berei Elvtárs,

Rómába visszatérésem előtti utolsó találkozáskor szóba került Kardos Tibor hazahívásának taktikája. Említettem akkor, hogy a nála való látogatásomkor, Rákosi elvtárs is szóba hozta Kardost, kérdezve: haza fog-e jönni a hazahívó rendeletre? Azt feleltem: abban reménykedik, hogy tanár lesz a pesti egyetemen. Tanári kinevezésre biztos hazajönne. De mivel tanár nem lesz, hazajövetele kétséges. Rákosi elvtárs erre azt mondotta, Ortutay olyan formában hívja haza, mintha a kinevezés megvalósulna; csupán felmerültek bizonyos szempontok a katedra átszervezése, jellegének megváltoztatása körül. S ezeket a szempontokat magával az érdekelt professzorjelölttel kell megbeszélni. Tehát a hazahívás párnapos megbeszélésre szólna.

Az itteni körülmények értelmében most volna helyes a fenti, Rákosi elvtárs elrendelte módon hazahívni Kardost. U.i. Kalmár [György],[573] akire szeretném közvetlenül rábízni irányításom alatt a Magyar Akadémia vezetését, egy hónapi ittléte után elég tájékozott már ahhoz, hogy egyéb teendői mellett ezt a feladatot is ellássa. Az Akadémia átszervezésére vonatkozóan különben a legközelebbi futárral részletes tervet küldök, de addig is bejelentem, hogy Kalmár be fog költözni az Akadémiára, s szintén oda fog költözni Benediktné is, aki kézbe venné az ottani csekély gazdasági dolgokat és ő lenne az intézet gondnoka.

Most még Kardos hívására röviden összefoglalom a személyére vonatkozó gyanúimat, melyeket otthonlétemkor szóbelileg már elmondtam. (A személyesen előadottakhoz azóta néhány apró adalék járult még hozzá.)

Előre bocsájtom, hogy kb. augusztus végéig, bár az Akadémia állapota felháborító volt, Kardos becsületességében nem nagyon kételkedtem. Akkor csak gyenge, puha egyéniségnek tartottam, akinek gyengeségét kihasználják bizonyos gyanús elemek. Meg kell mondanom, hogy Kardos kezdetbeli helytelen megítélése részemről arra ment vissza, hogy Szekeres jó véleménnyel volt róla, egyetlen jelentést sem tett az Akadémia kérdéséről a KÜM-nek. Augusztus vége óta azonban sorozatosan merültek fel olyan momentumok, amelyek világossá tették számomra, hogy a megítélésnek téves útján jártam.

[573] Az eredetileg írógépműszerész foglalkozású Kalmár György (1945-ig családi neve Eckstein) 1945 tavaszától Pestszentlőrincen dolgozott a városházán, előbb kisegítő tisztviselő, majd (a közigazgatási képesítő tanfolyam elvégzése után) II. o. aljegyző, valamint teljes jogú anyakönyvvezetőhelyettes beosztásban. Később tervmegbízott lett. 1948 őszén került a Külügyminisztériumba, ahol nagy hasznát vette az Eötvös Gimnáziumban szerzett, alapos francia nyelvtudásának, ld. MNL OL XIX-J-1-w. Humánpolitikai Főosztály. Kalmár György szolgálati táblázata.

Bizonyos rendszerbe foglalva a következők állnak. Kardos, midőn 1946-ban kijött Rómába, ajánlólevéllel érkezett a pesti British Counciltől az itteni szervezethez. Az ajánlólevelet Gál Istvántól,[574] az Országos Könyvtári Központ volt tisztviselőjétől, a British Council emberétől kapta. (Gál István a 30-as évek elején az Eötvös-kollégiumi lebukással egy időben vizsgálati fogságba került. Azonban alig került ki a levegőre, szégyellni kezdte „bűnét". Olyannyira, hogy szerepet vállalt a fasiszta Magyar-Német Társaságban és helyettes szerkesztője volt ugyanezen fasiszta társaság folyóiratának az Ungarn-nak.) Ezt az ajánlólevelet nyilván fel is használta, mert néhány nappal megérkezése után már meghívást kapott az angol követség egyik fogadására. Ma is meghívják olyan követségek is, (pl. a francia), ahová népi demokrata követek meghívót nem kapnak. Ezeket a meghívásait ittlétem óta titkolja, s nem is vesz részt a fogadásokon.

200 dollár körüli fizetése van. Nagy összeg az, de arra nem ad módot, hogy estélyi ruhák sorát, női prémeket, ékszereket vásároljanak belőle, mint ahogy Kardosné teszi. Egyébként Kardosné – aki vidéki, pattanásokkal teli arcú kispolgári egyén volt – nagyvilági dámává vált Rómában, aki a nagykapitalisták utcájában a Via Venetón és annak éttermeiben olyan tájékozott, mint egy amerikai delnő! Egyébként bigott, vallásos személy, gyónni jár.

Kardos, midőn Rómába jött, még a Párt tagja volt az olasz kormánynak. Az illegális bentlakók kitelepítése játszva ment volna. (Miként az utolsó emberig ki tudták telepíteni a románok a maguk akadémiájáról az illegális bentlakóikat.) Ő ahelyett, hogy ezt tette volna, valósággal szokássá lett: disszidálni akarsz? Utaltasd be magad a magyar Akadémiába, ott sértetlenül állhatsz, senki sem fog háborgatni! –

A perek, amelyeknek esélyeiről vég nélküli jelentéseket küldött a VKM-nek, eredménnyel nem jártak. Ügyvédje egy Leonardi nevű szicíliai csibész, havonta vette fel a honoráriumot, de eredményt nem produkált. Csodák-csodája, a nyáron egy pere, mint a karikacsapás, az olasz peres eljárásoknál szokatlan gyorsan eredményt hozott. Szeredai Miklósról, az Akadémia disszidens gondnokáról volt ekkor szó, aki Kardosra is kellemetlen személy volt! Ennél az esetnél egyszerre nem dolgozott a népi-demokrácia ellen az olasz hatóság! Kardosnak ennél az esetnél kitűnő szálai teremtődtek az olasz hivatalokhoz. Egyéb esetekben szinte az volt az embernek az érzése, hogy Kardosnak megbízása van az ellenségtől, játssza át az Akadémia épületét a disszidensek kezére!

Néhány hónappal ezelőtt azonban hirtelen fordulat állott be. Az Akadémia egymásután kezdte megnyerni a hosszan húzódott pereket. Igaz, odáig nem jutottak a dolgok, hogy a megnyert perek végrehajtására karhatalom is rendelkezésre bocsájttatott volna! De a perek mindenesetre eredményt hoztak. Mintha a Kardos a várt egyetemi tanári kinevezéséhez meg akarta volna mutatni a VKM-nek, hogy mire képes a római szolgálata végén.

De ezen kívül is van még egy gyanús momentum. Néhány hónap óta Kardost sorozatosan támadja a magyar nyelvű fasiszta sajtó (Hungária, Római Magyar Kurír). Mintha hazatérésének várt terminusára jó demokratává akarnák ütni!

Írhatnék még apró jelenségekről. Mint arról, hogy akiket Kardos valamilyen szempontból ajánlott valamilyen munkára, többnyire fasiszták voltak, mint róluk kiderült. A Festival-ra beutazási engedélyt kérők közül, akiket ő támogatott, volt bizonyíthatóan kém is.[575] De ezek a részletek most, azt hiszem, nem is szükségesek. Az elmondottakból gondolom, világosan

[574] Gál Istvánra ld. Sipos 1983. 535-536.
[575] Erre az abszurd vádra ld. a 63. iratot.

kibontakozik arcképe. 200 dollár fizetéssel, szolgálati útlevéllel ugyanaz, közibük tartozik azoknak, akik ellen látszat-pereket folytatott: az ellenség embere.

Elvtársi üdvözlettel

Tolnai Gábor

MNL OL XIX-J-01-U BAH (6.d.)

74.
1950. január 9.
Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy a követség átvette kezelésbe a Római Magyar Akadémiát és milánói Magyar Kultúrintézetet

a)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
Legation de la Republique Hongroise Rome
3. /Szig. Biz. 1950.
Kállai Gyula
külügyminiszter úrnak,
– Budapest –

SZIGORÚAN BIZALMAS
Róma, 1950. január 9-én.
Tárgy: A külföldi magyar kulturális intézetek átvétele
4 drb. melléklet.
Hiv. szám: 889/Szig. Biz. /1949. - tá;

Hivatkozással fenti számú, valamint más úton küldött rendeletére, tisztelettel jelentem, hogy Kardos Tibort 1949. december 23-án behívattam a követségre és közöltem vele: gratuláló szavakkal kísérve – egyetemi tanári kinevezése ügyében december 28-án jelentkeznie kell a VKMiniszter úrnál. – A továbbiak során is örömömnek adtam kifejezést a fölött, hogy a jól megérdemelt tudományos pozíciót most már megkapja. Ezután az utazás technikai kérdéseit beszéltük meg. December 26-án reggel kell elindulnia, hogy 28-án jelentkezhessék a VKM-ben. Aggodalmai voltak, hogy az utazás előkészítésére egy nap, még pedig a karácsony előtti nap áll már csak rendelkezésére és ismerve az olasz hivatalokat, esetleg nehézségek lesznek. Felajánlottam, hogy a követség elintézi az olasz KÜM-nél a reingresso-ját[576] és az osztrák átutazási vízumát is megszerezzük mi. Másnap azaz december 24-én még kiutaltam számára 30.000 lírát, hazautazási költségei fedezésére, s ekkor el is búcsúztam tőle. Kardos december 26-án elutazott Budapest felé.

Úgy látszott helyesnek, hogy a külföldi intézetek átvételét csak Kardos Budapestre érkezése után bonyolítsuk le, még pedig azt is úgy, hogy előbb venni át a milánói Magyar Kultúrintézetet és annak átvétele után tüstént a római Magyar Akadémiát. Ilyen értelemben január 1-én (azon a napon, amikor hivatali beosztása nem köti Rómához) Mályi Vilmos[577] követségi titkárt felküldtem Milánóba, az átvétel lebonyolítására. (Erről külön jelentésben számolok be, 4./Szig.Biz.1950. szám alatt.)[578] Másnapra, január 2-ra vettem tervbe a római Magyar Akadémia átvételének lebonyolítását. Mielőtt azonban a római Akadémia átvételét

[576] Visszatérő vízum.
[577] Mályi Vilmos fiatal kommunistaként harcolt a spanyol polgárháborúban, ld. Tolnai 1987. 250. – Innen származhatott nyelvtudása, melynek révén Róműba küldték, ahol azonban nem csupán diplomataként dolgozott, hanem főhadnagyi rangban szerepel Kiszely Gábor könyvének ÁVH-munkatársi listáján, ld. Kiszely 2001. 297. – Mályi ügynöki tevékenységére egy kéziratos feljegyzés a következő utalást tartalmazza: "Perényi Lukácsné [helyesen: Perényi Lukács Sándorné] Mályinak az ügynökjelöltje volt[,] aki már »dolgozott« is neki. A nyilvántartásban elfekvő adatok szerint azonban dezinformátor volt és Mályit minden kérdésben dezinformálta. Pl. jelentette több esetben, hogy szabotőr csoport fog Magyarországra jönni, még a határátkelő helyet is megjelölte. Az elhárítás akcióba lépett és a szabotőrök nem jöttek", ld. ÁBTL 3.2.1. Bt-407/1. "Arnold". "Perényi Lukácsné..." kezdetű kéziratos följegyzés, cím és keltezés nélkül. 111. – Fedőnevére ld Szilvási Lajos rendőr százados főoperatív beosztott megjegyzését 1965-ből Barabás Holik anyagában: "Mályi követségi titkár (»Benedek« fn. rezidens)", ld. ÁBTL 3.2.1. Bt-407/2. "Arnold". Szilvási Lajos rendőr százados feljegyzése (Budapest, 1965. június 29.) 121.
[578] Ld. erről Mályi Vilmos jelentését b) alatt.

jelenteném, néhány kisebb momentumra kell utalnom. December 31-én felhív telefonon Folco Tempesti felesége, aki Kardos titkárnője az Akadémián. Közli, hogy sürgöny érkezett Kardostól, amely azt tartalmazza: az akadémiai alkalmazottak januári fizetését a követség fizeti ki. – Tempestiné egyúttal arra kért, hogyha lehet, fizettessem ki az összeget még e napon. Válaszom az volt; én még semmi utasítást nem kaptam, azonban kérem Kardos táviratát, amit a rendelet megérkezéséig az aktában helyezek el és január 1-én (ami a fizetéskiadások napja) az összegeket megkapják. A táviratot másolatban mellékelem, mivel véleményem szerint – nem kétséges, hogy előre megbeszélt formula alapján – rejtett üzenetet is tartalmaz. Január 2-án ismét felhív telefonon Tempestiné és mondja: szeretne feljönni hozzám, mikor zavarhatna? És hozzáfűzi: egyébként üdvözlöm, mint új főnökünket. – Közöltem vele, hogy én is óhajtottam vele és az intézet másik alkalmazottjával, Bánfi Florioval beszélni; jöjjenek fel együtt délután. (Kiderült, hogy az Akadémia átadásának kérdését, amiről mi Szig. Biz. jelentéseket küldünk haza, Kardos levélben megírta Rómába. Egyébként én is kaptam tőle január 3-án postán egy levelet, amiben – mellékelem – rendkívül jellemző sorok olvashatók; a fasiszta olasz cenzúra rendelkezésére bocsájtva!)[579]

Délután 1/2 5-kor Kalmár György követségi attasé jelenlétében közöltem Tempestinével és Bánfi Florioval – amit Kardos leveléből már mindketten tudtak! –, hogy az Akadémia a VKM-től a KÜM felügyelete alá megy át. A továbbiak során közöltem velük Miniszter Úr rendeletének azokat a passzusait, ami számukra közlendő volt. Végül tudomásukra hoztam, hogy Kalmár György követségi attasé, mint a KÜM felügyelete alá került római Magyar Akadémia új vezetője tüstént velük megy és átveszi az Akadémiát és a hozzá tartozó valamennyi ingó és ingatlan vagyontárgyat, pénzkészletet. Az átvétel még azon a napon megtörtént, a mellékelt átvételi jegyzőkönyv tanúsága szerint. Jelentem még, hogy Kalmár György beköltözött az Akadémia épületébe, ahol naponta három órán át tart hivatalos órát.

Jelen felterjesztésemben csupán [az] átvételt áll módomban Miniszter Úrnak regisztrálni. A költségvetési kérdésre vonatkozóan egyelőre azt kérem, utaltasson ki Miniszter Úr ugyanannyi összeget az Akadémia számára, mint amennyit eddig a VKM kiutalt. Néhány hétre még szükség van, míg Kalmár György az új munkakörbe beledolgozza magát, s csak azután teszek javaslatot az Intézet munkájának kiszélesítésére és dolgozzuk ki a három hónapos munkatervet.

Még annyit, hogy tegnap az Il Popolo, ma pedig az Il Giornale D'Italia c. jobboldali lapban a mellékelt közlemény jelent meg.[580]

Tolnai
követ

[579] Kardos azért írta a levelet, mert őt – amiként azt Tolnai előre megbeszélte (ld. 73. irat.) – Budapesten tartották és már nem engedték vissza Rómába, így pár ügyben azonnal intézkedni akart. Három dolgot kért tőle: 1) az egyetemi órák ellátásában bekövetkező változást január végéig ne jelentsék az olasz kultuszminisztériumnak, 2) „másik kérésem, hogy szegény Florio Banfit ne tegyétek az utcára hibáival együtt", 3) barátjaként (!) arra kéri Tolnait, hogy a családja hazautazását segítse, ld. Kardos Tibor (Budapest, 1949. december 31.) – Tolnai Gábornak. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-0045-1950 (3 d.)

[580] A lapkivágatok hiányoznak.

b)

/Biz-1950

Róma, 1950. január 8.
Tárgy: Milánói Magyar KulturIntézet átvételének ügye

1950 január 1-én a milánói Magyar Kultúrintézet vezetőjének, Dr. Ruzicska Pálnak átadtam a Magyar Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter Úr 271822/1949-VIII. sz. rendeletét, valamint a Magyar Népköztársaság Római Követének 102/Szig.-Biz-1949 számú rendelkezését, amely az Intézet átadására vonatkozott az összes ingó és ingatlan pontos leltári kimutatás alapján. Valamint az összes adminisztratív és pénzügyi kimutatások átadását hajtsuk végre. A rendelkezéseket írásba és szóba [*sic!*] átadtam neki. Ruzicska tudomásul vette, de mindjárt kijelentette, hogy most nincs módjában megkezdeni, mert misére kell, hogy menjen, utána pedig egy látogatása van és így délután 4 órát jelölt meg az átadásokra. Délutáni átadásnál a következő megállapítást tettem:

1) Pénztári könyvet nem vezetett, sem pénztári naplót, 100 lapos irkákban írta be a kiadásokat és a bevételeket, amelyekből hiányzott [a] lapok zsinórral való áttűzése és pecséttel való hitelesítése, valamint a lapok sorszámmal való ellátása. Kérdésemre azt a választ adta, hogy ez csak saját használatára csinálta, neki nem kell pénztári könyvet és naplót vezetni. Egyébként megjegyezte, alrovatokra való elszámolást eszközölt a Kultuszminisztérium felé. Az év végi elszámolást most fogja megejteni, amelyet a Római Magyar Követségre fog eljuttatni továbbítás végett a Kultuszminisztérium felé. "A pénztári könyvet és naplót" nem volt hajlandó átadni, mert arra neki szüksége van. Így utasítottam, hogy pontos másolatot készítsen és I. hó 5-ig juttassa fel a Római Magyar Követségre. A talált füzetek utolsó tételeit aláírásommal jegyeztem és a másolatok pontos ellenőrzésével megbíztam Dudás Ferencet, hogy ellenőrizze a másolatok elkészítését. A vagyoni tárgyaknál a következőket tapasztaltam:

2) Ruzicska által vezetett könyvtári napló szerint az R. M. Intézet könyvállománya 853 kötet, amely a milánói különböző intézményeknek Ruzicska által széthordva. Ruzicska ígéretet tett és utasításokat kapott, hogy tartozik a Kulturintézet összes könyveit Dudás Ferencnek leltár szerint átadni. A könyvek egy részét [a] katholikus papok egyetemén tartja.

Hazahívására vonatkozólag kijelentette, hogy haza fog menni. Két fontos körülményt találtam, amely Ruzicskával szembe eréjesebb [*sic!*] lépést nem tett lehetővé:

1) Könyvtári könyveket visszaszerezzük általa, amelyek az Olasz egyetemre lettek elhurcolva.

2.) Ruzicska esetleges disszidálása az itteni reakciót erősítené.

Ruzicska készített egy jegyzőkönyvet, amely az ő panaszait és sérelmeit sorolja fel. Ezt a jegyzőkönyvet egy zárószóval egészítettem ki, amelyben utasítást kapott [a] pénztári könyv másolatának és a pénzügyi elszámolások felküldésére, ezt résztbe [*sic!*] teljesítette és amint a könyvek átadása [megtörtént], valamint [az] alrovatokra bontott elszámolásokat megkapjuk, úgy az egészet felterjesztem.

Mályi Vilmos
követségi titkár

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-0045-1950 (3 d.)

75.
1950. február 27.
Kabinetfőnöki feljegyzés az olasz külügyminisztériumban Apor Gábor báró volt szentszéki magyar követ feljegyzéséről a Pápai Magyar Egyházi Intézet ügyében

a)

Repubblica Italiana
Ministero degli Affari Esteri
Gabinetto del Ministro
1/1020

APPUNTO PER LA DIR. GEN. AFF. POLITICI

Il Barone Apor, ex Ministro d'Ungheria presso la Santa Sede ha rimesso a questo Gabinetto l'accluso promemoria relativo alla situazione dell'Istituto Ecclesiastico ungherese, sito in via Giulia.

Si prega di voler esaminare[581] quanto in esso prospettato e far conoscere l'avviso di codesto Ufficio in proposito.

Roma, 27. feb. 1950.

Il Capo di Gabinetto
[olvashatatlan aláírás]

b)

Il Pro-memoria presentato dal Barone APOR, ex-Ministro d'Ungheria presso la S.Sede circa la situazione dell'Istituto Ecclesiastico Ungherese, riguarda essenzialmente relazioni fra lo Stato Ungherese e la S. Sede. Lo Stato italiano sarebbe interessato soltanto qualora nella sede dell'Accademia si verificassero resti di sequestro di persona od anche altri atti gravemente vessatori.

Sembra comunque opportuno portare l'affare a conoscenza anche della Direzione Generale delle relazioni Culturali, per quanto concerne in generale il funzionamento dell'Accademia.

[olvashatatlan aláírás]

ASDMAE-AP-46-50-b-13

[581] A b) alatt közölt irat minden bizonnyal az erre a kérésre született feljegyzés.

76.
1950. április 14.

Tolnai Gábor követ jelenti Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy Augusto Doro, "az összes pártvállalatok jelenlegi vezetője" kifogásolja, hogy a magyar nemzeti vállalatok nem őrajtuk keresztül bonyolítják üzleteiket, pedig erre Budapesten igéretet kapott

SZIGORÚAN BIZALMAS!
30/Szig. Biz. l950.
Előadó: Murai István[582]
Kállai Gyula
Külügyminiszter Úrnak
– Budapest –

Tárgy: Tárgyalás Augusto Doroval,[583] az Olasz Kommunista Párt gazdasági vezetőjével.

1950. április 4-én a követségen felkeresett az Olasz Kommunista Párt egyik gazdasági vezetője, AUGUSTO DORO, az összes olasz pártvállalatok jelenlegi vezetője, aki e tárgyalást megelőzően már Sugár kereskedelmi attaséval különböző gazdasági megbeszéléseket folytatott; idejövetelének célja a Sugár kereskedelmi attaséval folytatott előzetes tárgyalásokon felvetett problémák végletes tisztázása volt. A megbeszélésen Sugár[584] kereskedelmi attasé is végig jelen volt.

Augusto DORO közölte, hogy szeretné, ha a magyar nemzeti vállalatok megbízottai őrajtuk keresztül bonyolítanák le üzleteiket Olaszországban, mert erre az elmúlt évben Budapesten az illetékes tényezőktől szóbeli ígéretet kapott. Közölte továbbá, hogy a jelenlegi kereskedelmi kapcsolatok köztünk és az olasz pártvállalatok között nem kielégítők [*sic!*], mert megbízottaink az ő megkerülésükkel kötik az ügyleteket, ami rájuk nézve hátrányos. Ezek a hiányosságok főleg Északon (Milánó, Torino) ütköznek ki legjobban, és kéri, hogy ezt sürgősen rendezzük. Ezután kérdezte, hogy mi lenne a véleményünk, ha a kereskedelmi kapcsolatok jobb kiépítésére és megjavítására 6 hónapra Budapestre küldenék egy megbízható emberüket, aki az összes nemzeti vállalattal helyszínen tárgyalná meg és intézné el a kereskedelmi ügyeket, mint ahogy ez jelenleg Lengyelországban történik. Kijelentettük, hogy mi nem dönthetünk, hanem kérésüket azonnal továbbítjuk az illetékes helyhez Budapestre.

---

[582] Murai pályájára ld. Károlyi 2008. 526., Tolnai 1987. 386-389. – A politikai döntések prioritására jellemző, hogy Murai Párizsban kezdett, de egy év alatt még nem tudott rendesen megtanulni franciául, amikor máris áthelyezték Olaszországba. Két hónappal megérkezése után írta: "[...] és mint már említettem, nálam még jelenleg is elég nagy akadály, hogy nem tudom magam eléggé kifejezni a tárgyalások során francia nyelven, és így információkat csak közvetve tudok szerezni a jelentéseimhez", ld. MNL OL XIX-J-1-u. (6.d.) Murai István (Róma, 1950. május 21.) – Berei Andornak.

[583] Augusto Doro

[584] Sugár Imre kereskedelmi attasé az olasz Külügyminisztériumnak küldött tájékoztatás szerint formálisan Szekeres György helyére érkezett, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.13. Ungheria-Italia. Az olasz Belügyminisztérium (Róma, 1950. április 5.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – Berei Andor államtitkár 1950 júniusában bizalmas jelentést kért Murai István ügyvivőtől Sugár Imre munkájára vonatkozóan. A válasz szerint Sugárnak kezdetben bizonytalanságból fakadó kisebbségi érzése és üldözési mániája volt, továbbá emiatt sokszor túlságosan fecsegően és bizalmaskodóan viselkedett – de már sokat javult, és az olasz partnerek is elfogadják munkatársnak, ld. MNL OL XIX-J-1-u. (6.d.) Murai István (Róma, 1950. június 5.) – Berei Andornak. – Ennek ellenére a novemberben Budapestre rendelt Sugárt már nem küldték vissza Rómába, és a kereskedelmi kirendeltség vezetője utasítást kapott, hogy "ingóságait sziveskedjék budapesti címére feladni", ld. MNL OL XIX-G-3-k. 6. d. 7. t. 7333/1-15. Buzás József (Budapest, 1950. november 16.) – a római kirendeltségnek.

Közölte Doro, hogy a jelenleg legnagyobb golyóscsapágygyár az övéké Torinóban, és szerinte nagyon előnyös lenne számunkra, ha igénybe vennénk őket. – Közöltük Doroval, hogy első kérésére, amelyben az összes nemzeti vállalataink megbízottainak csak rajtuk keresztül történő tárgyalását kérte – választ csak budapesti utasítás alapján adhatunk. De azonnal át tudunk adni bizonyos árukat két feltétel mellett:

1) ha a legmagasabb olaszországi napi árat fizetik az áruért,
2) ha a kötések 8 napon belül történnek meg.

Doro mindkét feltételt vállalta, és megígérte, hogy 8 napon belül eljuttatja hozzánk az általuk kért áruk jegyzékét, és ugyanakkor egy részletes írásbeli információt fog adni az egész északi (Torino, Milánó) kereskedelmi élet jelenlegi helyzetéről. Megkérdeztük Dorót, hogy nem történt-e részükről az elmúlt évben valami mulasztás kereskedelmi vonalon Magyarország felé, nem vállaltak-e valamilyen üzletet, amit nem tudtak teljesíteni, mert véleményünk szerint a fent említett két feltétel mellett már a múltban is lehetett volna jobb kereskedelmi kapcsolatokat velük kiépíteni. Mire Doro határozottan kijelentette, hogy részükről nem történt semmiféle mulasztás, ellenkezőleg a múlt év folyamán a NIK megbízásából kintjárt elvtársak[585] eljárása volt számukra érthetetlen, akik először igénybe vették úgy erkölcsi, mint anyagi segítségüket, utána pedig minden magyarázat nélkül más vállalattal kötöttek üzletet. A NIK megbízottjainak furcsa eljárását azonnal közölték a római követségen Szekeres tanácsossal, aki azonban véleményük szerint semmit sem tett ebben az ügyben, most ezért vetették fel újból ezt a problémát.

Tisztelettel jelentem, hogy a jelentésben felsorolt konkrét kérdéseket Sugár kereskedelmi attasé a Külkereskedelmi Minisztériumba részletesen jelentette, 1950. április 14-én Háy[586] államtitkár úrnak, a problémák sürgős elintézése végett.

Róma, 1950. április 14-én

Tolnai
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-27/a-00570/1950

[585] Vö. 67. irat.
[586] Háy László pályájára ld. Bölöny 1992. 304-305., Rákosi 1997. 1077.

77.
1950. május 19.
Buzás József, a Külkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője átküldi a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Osztályára a magyar-olasz vámmegállapodási jegyzőkönyvet, hogy kezdeményezzék az Elnöki Tanácsnál annak jóváhagyását

a)

Külkereskedelmi Miniszter
Budapest. V. Alkotmány u. 8.
Telefon: 126-710
Előadó:.
Sz. 00170/1

Tárgy: Magyar-olasz vámhelyzetet szabályozó jegyzőkönyv beküldése.

Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Osztálya
Budapest.

Mellékelten levéltári megőrzés céljára megküldöm Miniszter úrnak a magyar-olasz vámhelyzetet szabályozó Jegyzőkönyv (Protocole concernant le Régime Douanier entre la Hongrie et l'Italie), valamint az ahhoz tartozó bizalmas jegyzékváltás eredeti példányát, amelyeket magyar részről Buzás József főosztályvezető a vezetésem alatt álló minisztériumban és olasz részről Giorgio Benzoni budapesti olasz követ írtak alá Budapesten 1950. február 9-én.

Egyben felkérem Miniszter urat, szíveskedjék a szóban forgó Jegyzőkönyvnek megerősítését a minisztertanács 1950. április 28-i határozata alapján a Népköztársaság Elnöki Tanácsánál kieszközölni, a megerősítő okmányokat diplomáciai úton Rómában az olasz kormánnyal kicserélni és tárcámat a kicserélés megtörténtéről értesíteni, hogy azután a jegyzőkönyvnek végleges hatálybaléptetése céljából a Népköztársaság Elnöki Tanácsához törvényerejű rendelettervezetemet felterjeszthessem.

Budapest, 1950, május 19.

A miniszter rendeletéből
Buzás
(Buzás József)
főosztályvezető

b)

OLASZ DELEGÁCIÓ ELNÖKE

Budapest, 1950. február hó 9.

Elnök Úr,

A Vegyes bizottság jelenlegi ülésszaka folyamán folytatott megbeszélések alkalmával 1950. január hó 19. napján az Olasz Delegáció tisztelettel átnyújtotta a Magyar Delegációnak az

alábbi Emlékeztetőt:

"Az olasz hitelek helyzete Magyarországgal szemben, úgy amint az az Olasz Kormány birtokában levő adatokból kitűnik, a következő:

a) az 1924. évi 7 %-os Magyar Kir. államkölcsön, konvertálva 1937-ben egy új, 4, 20 %-os kölcsönre. Eme kölcsönből az olasz részesedés kezdetben 170 millió lírát tett ki, 340 000 kötvényre elosztva. A kamatfizetést a Magyar Kormány 1944. évi február haváig rendszeresen teljesítette.

Az Olasz Delegáció kéri a Magyar Delegációt, közölje vele Kormánya szándékát a kölcsön fizetésének újra való megkezdését vagy annak esetleges teljes megszüntetését illetően.

b/ 1941-es egyesített kölcsön.

A célból, hogy az Olasz Államnak e 463 000,000 kitevő kölcsönre vonatkozólag biztosítékot nyújtson, a Magyar Kormány az Olasz Kormánynak azonos összegről szóló magyar kincstári utalványt adott.

Egy amortizációs tervben állapodtak meg, amely 20,672.916.02 lírás félévi részletfizetést szabott meg, beleértve a tőke visszafizetését és kamatszolgálatot.

E részletek fizetése 1943. április haváig történt, ennek következtében ez időpontkor a kölcsön összege 428.071.917.92 lírára csökkent.

Kérik a Magyar Delegációt, szíveskedjék közölni Kormánya szándékait e műveletek rendezése tekintetében. "

A Magyar Delegáció szíves volt az Olasz Delegációnak 1950. február hó 4. napján a következő Emlékeztetőt átnyújtani:

"Válaszul az Olasz Delegáció f. hó 19. napján kelt Emlékeztetőjére, a 7 %-os, 1924. évi államkölcsön és az 1941. évi egyesített lírakölcsön tárgyában, a Magyar delegáció utal a Magyar Külügyminisztériumnak 0677/1950 szám alatt ugyanezen tárgyban 1950. évi február hó 4. napján az Olasz Követséghez intézett jegyzékére. A Magyar Delegáció ezennel tisztelettel újólag kinyilvánítja a szóban forgó két adósság rendezése kérdésének tárgyalására irányuló készségét, mindazonáltal e tárgyalások megkezdése előtt meg kell győződjék arról, hogy a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége nem emel-e igényt a fenti követelésekre."

Van szerencsém közölni, hogy az Olasz Kormány fentieket tudomásul vette.

Kérem, fogadja Elnök Úr, kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Az Olasz Delegáció Elnöke
(olvashatatlan aláírás)

Kádár Lajos úrnak
A Magyar Delegáció Elnökének

c)

Jegyzőkönyv Olaszország és Magyarország közötti vámszabályzat tárgyában.

Az Olasz Köztársaság Elnöke és a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a célból, hogy a vámszabályzat terén fennálló jelenlegi helyzet követelményeivel szembenézzenek, elhatározták, hogy Jegyzőkönyvet készítenek és e célból kinevezték Meghatalmazottaikat, éspedig:

Az Olasz Köztársaság Elnöke Benzoni Giorgio urat, magyarországi rendkívüli követét és meghatalmazott minisztert,

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

Buzás József urat, Osztályfőnököt a Magyar Külkereskedelmi Minisztériumban,

akik jó és kellő formában talált meghatalmazásuk kölcsönös közlése után az alábbiakban állapodtak meg:

1.cikk.

Minden, a vámokra, a vámmal együtt beszedett adók- és illetékekre és beszedési módozataikra; a vámtarifa értelmezésére és alkalmazására, az áruk, osztályozása, ideiglenes beengedése és újból való kivitelére, valamint a behozatali áruk kiváltása, átrakása és raktárba helyezése műveletének előírásaira, alakszerűségeire és illetékeire a Szerződő Felek kölcsönösen biztosítják egymásnak a legkedvezettebb nemzetnek nyújtott bánásmódot.

2.cikk.

A két állam egyikének területéről származó nyersanyagok és gyártmányok a másik állam területére való behozatala alkalmával nem lesznek alávetve más vagy magasabb vámoknak, adóknak, illetékeknek – beleértve minden pót-és különbözeti vámot – mint amelyeket bármely más állam termékeire szednek vagy fognak szedni.

3. cikk

Hasonlóképpen a két állam egyikének területéről származó vagy onnan behozott nyersanyagok vagy gyártmányok nem lesznek alávetve a másik állam területére történő kivitelük esetén más vagy magasabb vámoknak, adóknak és illetékeknek – beleértve minden pót- és különbözeti vámot – mint amelyeket bármely más állam területére kivitt árukra szednek vagy fognak a jövőben szedni.

4. cikk.

Az 1. 2. 3. cikkben érintett rendelkezések nem alkalmazhatók

a) azokra az előnyökre, amelyeket az egyik Fél vele a szomszédos államokkal való kishatárszéli forgalma fejlesztése céljából azoknak nyújt vagy fog nyújtani a jövőben,

b) azokra a vámszövetségből vagy szabadforgalmú zónából, valamint a megkötött vagy a jövőben megkötendő regionális megállapodásokból származó előnyökre, vagy azokra, amelyek vámszövetségek, szabadforgalmú zónák vagy regionális megállapodások létesítését szolgáló ideiglenes megállapodásokból származnak,

c) azokra a különleges előnyökre, amelyeket az Egyik Fél nemzetközileg elismert különleges jogállással bíró, vagy e Félnek gyámsági (?) igazgatásba adott területek részére megadott vagy meg fog adni,

d) azokra az előnyökre, amelyeket Olaszország San Marino Köztársaság vagy a Vatikán Állam részére jelenleg nyújt vagy esetleg a jövőben nyújtani fog.

5. cikk.

Az 1950. évi április hó 30. napjától kezdve hatályon kívül vannak és maradnak az 1928. évi július hó 4. napján kelt Kereskedelmi és Hajózási Szerződés alábbi cikkei, függelékei és nyilatkozatai:

a) az 1928. évi július hó 4. napján kelt Kereskedelmi és Hajózási Szerződés 8, 9, 10 és 12. cikkei,

b) az említett Szerződés A és B függeléke,

c) a 8. cikkre vonatkozó és a Zárójegyzőkönyvbe **(**I. rész) foglalt nyilatkozatok, valamint eme Zárójegyzőkönyv II. és III. része, valamint

d) az 1928. évi július 4. napján kelt Kereskedelmi és Hajózási Szerződés 1932. évi június hó 23. napján aláírt Toldaléka.

e) Az 1928. évi július hó 4. napján kelt Kereskedelmi és Hajózási Szerződés Toldalékát kiegészítő 1934. évi. május hó 9. napján aláírt Megállapodás,

f) és az említett Kereskedelmi és Hajózási Szerződés Toldalékát kiegészítő 1934. évi május hó 14. napján aláírt Második Megállapodás és ezeken kívül minden más, a fent megjelölt pontokat érintő levélváltás vagy változtatás.

6. cikk.

A jelen Jegyzőkönyv rendelkezései osztják az 1928. évi július hó 4. napján kelt Kereskedelmi és Hajózási Szerződés sorsát.

A Szerződő Felek mindazonáltal fenntartják maguknak a jogot a jelen Jegyzőkönyv 1, 2, 3, 4. cikkei felmondására, ez esetben ezek a felmondást követő három hónap eltelte után hatályokat vesztik. A Szerződő Felek azonban csak eme rendelkezések hatálybalépését követő három hónap eltelte után élhetnek az említett joggal.

7. cikk.

A Jegyzőkönyv 1950. évi április hó 30. napjától kezdve ideiglenesen alkalmazásra kerül.

Megállapodás áll fenn arra nézve, hogy végleges hatálybalépése mindkét részről a két állam Alkotmánya által előírt belső eljárás lefolytatásától függ.

A két állam Kormánya kölcsönösen közölni fogja a fent említett eljárás megtörténtét.

Fentiek hiteléül a fent említett, meghatalmazottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Készült Budapesten, az 1950. évi. március hó 28. napján, francia nyelven, két példányban.

Giorgio Benzoni Buzás József[587]

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-23/c-00745-1950 (22 d.)

[587] E tárgyalásokról Tolnai Gábor követ is írt emlékirataiban és azokat általában sikertelennek minősítette, ld. Tolnai 1987. 297-298., 301.

78.
1950. május 21.
Murai István ideiglenes ügyvivő fölterjeszti Kállai Gyula külügyminiszternek Tolnai követ feljegyzését az olasz külügyminisztériumban tett búcsúlátogatásáról, továbbá beszámolóját Tolnai követségi búcsúebédjéről, amelyen részt vett Palmiro Togliatti és Pietro Nenni

a)

SZIGORÚAN BIZALMAS!
44/Szig. Biz. 1950.
Előadó: Murai István

Tárgy: Tolnai Gábor követ búcsúlátogatása.
1 drb melléklet

KÁLLAI GYULA
Külügyminiszter úrnak
– Budapest –

Mellékelten tisztelettel felterjesztem Tolnai Gábor követ[nek] az Olasz Külügyminisztériumban tett búcsúlátogatásáról írt feljegyzését, azzal a kiegészítéssel, hogy a hivatalos látogatást követően, május 16-án Togliatti és Nenni elvtársakat meghívta a követségre ebédre, ahol Togliatti, Nenni és Nenni feleségén kívül a követség fogalmazáskarbeli beosztottjai voltak jelen.

Az ebéd igen közvetlen hangú társalgás közt folyt le. A beszélgetések során Tolnai követ igen ügyesen megemlítette Togliatti elvtársnak a római Magyar Akadémiával kapcsolatos problémánkat, és egy pár szóval elmondta az olasz hatóságok elnéző, sőt több esetben felbátorító magatartását a fasiszta papokkal szemben, amire Togliatti és Nenni elvtársak mosolyogva mondták, hogy ismerik az egész ügyet, de Nenni nagyon meglepődött, amikor elmondtuk, hogy a fasiszta papok provokációikban odáig mennek, hogy még a kapuzárakat is feltörik. Sor került a beszélgetés közben a kereszténydemokraták sorrentói értekezletére, és Tolnai elmondta, hogy az egyik magyar résztvevő a reakciós Kállai volt, aki a Horthy-rezsim alatt miniszterelnök volt hosszabb ideig, és aki tudomása szerint nem is katolikus, amit Togliatti és Nenni elvtársak nevetve vettek tudomásul.[588]

Ebéd után Tolnai követtől melegen, baráti módon búcsúztak el, és búcsúzás közben Nenni

[588] A búcsúebédről Tolnai is megemlékezik, ld. Tolnai 1987. 423. – A nevetés pontos oka nem világos: talán az a "naívság" kelthette, hogy a követ látszólag azt hitte, a felekezeti különbség fontosabb a politikai szolidaritásnál? – Az *Europeo* képes hetilap riportere is találkozott ebben az időben Kállay Miklós volt magyar miniszterelnökkel Capri szigetén, ám számára úgy látszott, politikai kérdésekben nem aktív, "buta embernek tettette magát", aki a világtól elvonulva éldegél Svájcban elhelyezett tőkéjének kamataiból, ld. Tolnai 1987. 243-244. – Kállayt eredetileg az amerikaiak internálták Capri szigetére, de annak feloldása (1945 augusztus) után is a szigeten maradt. Emlékirataiban megírja, hogy Budapesten, az ostrom során meghalt a felesége, és a szörnyű hírt itt tudta meg Capriban – így meglehetősen letargikus állapotba került, amelyet azután csak fiainak és családjaiknak megérkezése enyhített valamelyest, ld. Kállay 1991. I. 249- 254. – Capriban beszélt Kállayval egy magyar emigráns kormány lehetőségeiről a jezsuita Nagy Töhötöm is, ld. Nagy 1990. 209. – A később Firenzébe költöző Kállayval találkozott Cs. Szabó László is, ld. Cs. Szabó 2004. 100. – A volt magyar miniszterelnök mozgását az olasz hatóságok 1945 augusztusától semmiben nem korlátozták, vízumkérelmeit teljesítették, bár erről a Belügyminisztériumot értesítették. Pl. 1946. március 15-én ki- és belépési vízumot kapott Svájcba, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.2. Passaporti. Gian Gaspare Cittadini (Róma, 1946. március 22.) – az olasz Belügyminisztériumnak.

felesége megkérdezte tőlem, hogy Magyarországon melyik a legkellemesebb nyári hónap (valószínűleg egy látogatást akarnak tenni), mire május-június hónapot mondtam nekik.

Tolnai követet az elutazása előtt a többi olasz politikai vezetők, Reale,[589] Donini, Berlinguer[590] szenátorok látogatták meg, valamint a tömegszervezetek vezetői, és látogatásuk során ők is meleg, baráti hangon búcsúztak el Tolnai Gábortól.

Róma, 1950. május 21-én

Murai
köv. tan.
(id. ügyvivő)

b)

Feljegyzés

(Tolnai Gábornak az olasz Külügyminisztériumban tett búcsúlátogatásáról.)

Folyó hó 11-én felkerestem Taliani nagykövetet, az olasz KÜM protokoll-osztályának főnökét, és szóban és írásban bejelentettem, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya, más funkció betöltésére hazarendelt, és közöltem azt is, hogy távozásom után a követség vezetését ideiglenes ügyvivői minőségben Murai István követségi tanácsos veszi át (Murai István a búcsúlátogatáson jelen volt és így búcsúzásomkor egyúttal bemutattam a protokollfőnöknek, majd utána Brusasca[591] politikai államtitkárnak).

Taliani kérdőleg nézett bejelentésemre: Miért távozik? Válaszom az volt, mint mondottam, kormányom más feladatok betöltésével óhajt megbízni. – Taliani tovább érdeklődött: – milyen feladatokról van szó? – Kulturális munkakörbe fogok odahaza kerülni, feleltem. Ennél a pontnál Taliani úgy érezte, hogy végre van mondanivalója, szóbahozta a magyar-olasz kulturális egyezményt, mondván, hogy mint kultúrával foglalkozó embernek bizonyára Olaszországban is érdekes feladatokat adott a fenti egyezmény. Kérdésfeltevése kapóra jött. Így búcsúlátogatásom alkalmát is felhasználtam arra, hogy szóbahozzam Talianinál a magyar-olasz kultúregyezménnyel kapcsolatos közönyösségüket: Igen érdekes feladatokat adott volna a kultúregyezmény, ha a kultúregyezmény végrehajtásának lehetőségét, a jó munka elvégzését az olasz kormány támogatja – mondottam. A nagykövet Úr ismeri a római Akadémiával kapcsolatos szóbeli jegyzékeink sorozatát, és így felesleges részletekbe mennem, és elmondanom, hogy az olasz kormány a kultúregyezmény végrehajtásának lehetőségeit nem támogatta, nem mozdította elő, sőt disszidens magyar papokat és civil fasisztákat támogatott velünk szemben. – Taliani, úgy látszik a búcsúlátogatáskor nem akart kilépni a protokollfőnöki udvariasság kereteiből és szavaimra csak annyit felelt: nehéz kérdés ez kérem! szóval a bentlakók nem akarnak elmenni, az útjukra? – és hirtelen másra tért. Udvariaskodni kezdett olasz nyelvismeretemre vonatkozóan, amit különben már akkor is megtett, amikor kínlódva dadogtam az első találkozásunkkor. Sőt annak idején Sforzának is úgy mutatott be: az új magyar követ, aki már megérkezésekor tud olaszul. Udvariaskodó

[589] Eugenio Reale szenátor pályájára ld. IDC 1946. 223-224.
[590] Mario Berlinguer szenátor pályájára ld. ASP 1955. 35.
[591] Giuseppe Brusasca államtitkár pályájára ld. IDC 1946. 49-50., ASP 1955. 67.

szavai után megkértem, hogy jelentsen be búcsúlátogatásra Brusasca államititkárnál, tekintve, hogy Sforza külügyminiszter Londonban van, s mint értesültem, csak a hónap végén fog megérkezni. Taliani, hogy megszabaduljon a kényelmetlen beszélgetéstől, a következő pillanatban már vitt is bennünket Brusascához.

Brusasca az utolsó, március folyamán nála tett látogatásomnak, számára kényelmetlen légköre után, még a protokollárisan kötelező udvariassági formákat sem tartotta be. Hidegen, tárgyilagosan beszéltünk, nem több, mint két percig, s azután Brusasca felállt és távoztunk.

Tolnai Gábor s. k.
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/C-00788-1950 (2 d.)

79.
1950. július 9.

Murai István ideiglenes ügyvivő jelentése Berei Andor államtitkárnak az olaszországi politikai feszültség növekedéséről, mozgósítási hírekről, a magyar hadsereg számára vásárolt olasz teherautók hazaszállításáról

Kedves Berei elvtárs!

Mellékelten megküldöm Révész elvtárs számára az ötödik dokumentációs anyagot és egy levelet, amit kérek a szokásos módon továbbítani.

Az olaszországi helyzetre vonatkozóan, a futárral felküldött jelentéseken kívül ma kaptam Reale elvtárstól egy bizalmas közlést az amerikaiak háborús készülődéseire vonatkozóan. Reale elvtárs közlése szerint 2 millió embert mozgósítottak az amerikaiak az utóbbi napokban, és az 1 millió méter kekiszínű katonai szövet gyártását, amelyet Olaszországban rendeltek meg, (amelyet Biella, Verona és Milano textilgyárai készítenek) – megsürgették.

Reale elvtárs szerint az olaszországi politikai helyzet rendkívül feszült, amely Togliatti elvtárs július 7-i parlamenti beszéde után még fokozódott, hivatalos olasz kormánykörök egyelőre nem tudják, hogyan lépjenek fel Togliatti elvtársnak a parlamentben elhangzott beszédével szemben, amelynek igen nagy hatása volt még a demokrisztián[592] képviselőkre is.– Mindenesetre, az olaszországi helyzetet jellemzi, hogy Togliatti elvtárs személyi biztonságát szolgáló pártőrséget Reale elvtárs szerint megkettőzték.

Kedves Berei elvtárs! Sugár kereskedelmi attasé e hó 13-án Budapestre megy jelentéstételre, és nagyon fontos lenne számomra, ha Berei elvtárs egy pár percig meghallgatná, mivel a magyar-olasz kereskedelmi viszonylatban az Olaszországban a hadsereg részére vásárolt teherautók hazaszállítására vonatkozóan minden segítséget megadok neki (pl. július 10-én a római bolgár követet keresem fel, akivel meg akarom beszélni az Olaszországban vásárolt teherautóknak, áruknak stb. bolgár kikötőkön át való hazaszállítását, hogy így az amerikaiak provokációit elkerüljük, az Ausztrián keresztül való szállítás során.)[593]

Ezért kérem Berei elvtársat, ha esetleg ezt nem helyesli, hogy ilyen messzemenő támogatást nyújtok a kereskedelmi kirendeltségnek, erre vonatkozóan sürgősen utasítani szíveskedjék.

Róma, 1950. július 9-én.

Elvtársi üdvözlettel
Murai István

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-1/b-sz.n.-1950 (2 d.)

[592] „democristiani" ol. = kereszténydemokraták
[593] 1955-ig Ausztriában az amerikai csapatok is fenntartották az egyik megszállási zónát.

80.
1950. július 12.
Giorgio Benzoni budapesti olasz követ Tolnai Gábor római magyar követ visszahívását Ortutay miniszter leváltásával hozza összefüggésbe, továbbá a „ki őrzi az őrzőket?” kérdését fölvetve azon ironizál, hogy Tolnai nem tudta Szekeres tanácsos disszidálását megakadályozni, akinek pedig pártvonalon őt kellett volna ellenőriznie

Legazione d'Italia
Budapest

TELESPRESSO N. 01528/701
Indirizzato a MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
Roma

Budapest, addì 12. luglio 1950.

Oggetto: Richiamo del Ministro d'Ungheria a Roma, Tolnay.

La Gazzetta Ufficiale ungherese in data 8 corrente dà notizia del richiamo del Prof. Gabriele Tolnay, Ministro d'Ungheria a Roma. In effetti il richiamo era già avvenuto da qualche mese e che il regime non avesse molta fiducia nel suo rappresentante, protetto dall'ex Ministro della Pubblica Istruzione e dei Culti signor Ortutay recentemente liquidato (vedi mio rapporto n. 00455/219 del 2. marzo u.s.) è dimostrato anche dal fatto che, richiamo poco dopo il suo incarico „per conferire” il Tolnay non potete ricondurre con sè la moglie a Roma.[594] Ad ogni modo uno dei grief maggiori che sembrano gli siano stati fatti è di non essere riuscito ad impedire la „dissidenza” del suo Consigliere Szekeres il quale – ironia del sistema: „qui custodit custodem” – come uomo di fiducia del partito era incaricato di controllarlo.[595]

Benzoni

ASDMAE-AP-46-50-b-13038

[594] Ez téves találgatás, Tolnai felesége valójában idegileg nehezen viselte a megterhelő külszolgálatot és pár hónap után hazatért Magyarországra, így férje már ekkor kérte hazarendelését, ld. MNL OL XIX-J-1-u. (6.d.) Tolnai Gábor (Róma, 1950. március 30.) – Berei Andornak; továbbá Tolnai 1987. 419-420.
[595] A célzás arra vonatkozik, hogy Szekeres György 1950 március elején, visszarendelésekor nem Budapestre, hanem Párizsba utazott, ahol azonban a francia hatóságok letartóztatták és kiutasították, vagyis gyakorlatilag átadták a németországi szovjet katonai hatóságoknak, azok pedig a magyar államvédelemnek. Az elvhű kommunista disszidálásának motívumaira ld. Szekeres-Varsa 2004., továbbá Szekeres-Varsa 1985. 248-263.

81.
1950. december 24.
Mályi Vilmos követségi titkár, ideiglenes ügyvivő jelentése Kállai Gyula külügyminiszternek, hogy Einaudi olasz köztársasági elnök újévi fogadásán csak a protokollfőnökkel találkozhatott, mert állítólag öt percet késett

143/szig.biz.-1950.

Kállai Gyula
külügyminiszter úrnak
Budapest

SZIGORÚAN BIZALMAS!
Róma, 1950. december 24.
Tárgy: Újévi fogadás Einaudi köztársasági elnöknél

Tisztelettel jelentem Miniszter Úrnak, hogy december hó 23-án Kalmár György és Bitta István[596] követségi attachék kíséretében megjelentem a köztársasági elnöki palotában, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya nevében újévi jókívánságaimat fejezzem ki Einaudi köztársasági elnöknek.

Az olasz külügyminisztérium protokollosztálya december 22-én délután közölte, hogy a magyar küldöttség fogadására 18.15 órakor kerül sor. Kíséretemmel 18.13 perckor jelentem meg az elnöki palota bejáratánál és a meghatározott időpontban az elnöki fogadóterem előtt Scola-Camerini protokollfőnök üdvözölt. Sajnálkozását fejezve ki közölte, hogy az elnök visszavonult így ő fogja tolmácsolni jókívánságaimat. Magyarázatul hozzátette, hogy a megállapított időpontnál 5 perccel később jelentem meg. Ekkor én és kíséretem tagjai óránkra tekintve megállapítottuk, hogy késésről nincsen szó, a protokollfőnök azonban – nem nézve sem saját órájára, sem a miénkre – megismételte, hogy jókívánságaimat ő fogja tolmácsolni. Ekkor röviden én is sajnálkozásomnak adtam kifejezést, majd elhagytam az elnöki palotát.

Megjegyzem, hogy a fogadtatás az elnöki fogadóteremig tökéletes rendben folyt, mind a díszőrség, mind a kíséret funkcióját illetőleg. A mi küldöttségünk – mint a protokollfőnök megjegyezte – utolsóként volt beosztva a küldöttségek sorában.

Később lekontrolláltam órámat az olasz posta pontos időjelző-szolgálatának igénybevételével s az ellenőrzés azt mutatta, hogy órám 2 percet sietett; ilyenformán feltétlenül a megállapított időpont előtt kellett az elnöki palotába érkeznem, késésről tehát szó sem lehetett.

[596] Bitta István valójában a katonai hírszerzés megbízottjaként dolgozott Rómában, amiként utal erre Kálló Iván követ egy Berei Andorhoz intézett levélfordulata, ahol a kettős feladatot ellátó diplomata munkatársak nem „pártszerű” viselkedését panaszolja: "nevezett elvtársak, beleértve Bittát is, sokkal nehezebben fegyelmezhetők, mert mindig a saját vonalukon jött intézkedésekre hivatkozva akarnak kibújni a felelősség alól, amely rendelkezéseknek szerintem összhangban kellene lennie a KÜM intézkedéseivel", ld. MNL OL XIX-J-1-u. BAH. Kálló Iván (Róma, 1953. április 30.) – Berei Andornak. (Az ilyen esetekben egyébként sokszor a nagyhatalmú miniszterhelyettes is tehetetlen volt.) – Bitta tartótiszt-szerepére egy másik állambiztonsági jelentés is utal, ahol a római rezidentúra egyik ügynökének átvételéről van szó, ld. ÁBTL 3.2.1. Bt-407/1. "Arnold". Dobai János javaslata (1953. október 20.) 52-53.

Feltételezésem szerint a magyar küldöttség fogadtatását szándékosan rendezték így, arra való tekintettel, hogy követségünket a távollévő ideiglenes ügyvivő helyett egy beosztott vezette.

Mályi Vilmos
köv.titkár, id. ügyvivő

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/C-002440-1951

82.
1950. h.n.n.
Áttekintő külügyi jelentés a magyar-olasz kapcsolatok alakulásáról 1950 folyamán

Magyar-olasz kapcsolatok alakulása 1950. évben.

Az olasz-magyar diplomáciai viszony 1950-ben az előző évhez képest több vonatkozásban bizonyos fokig kiéleződött. Számos vitás kérdés merült fel. Így többszöri jegyzékváltás történt a magyarországi olasz javak államosítása ügyében. Sorozatos jegyzékváltások történtek a Római Akadémián illetéktelenül bentlakó fasiszták ügyében is. Ebben az ügyben az olasz KÜM formailag elismerte ugyan jogos követeléseinket és támogatást ígért, de a gyakorlatban az olasz hatóságok – nyilvánvalóan felsőbb utasításra – az illegális bentlakók érdekei szerint jártak el. Támogatást nyújtott ebben az olasz félhivatalos sajtó is súlyosan rágalmazó cikkeivel.

Az olasz kormány merev és ellenséges magatartását bizonyítja a milánói konzulátus bezáratása után, a római és velencei IBUSZ irodák működési engedélyének bevonása is.

A diplomáciai kapcsolatok rosszabbodására jellemző a magyar vízumkérelmek sorozatos elodázása, illetve megtagadása. A magyar gazdasági delegációk beutazási engedélye körül utóbb állandó nehézségek vannak. A márciusban tartott római ifjúsági kongresszusra a MINSZ-küldöttek[597] nem kaptak beutazási engedélyt. Ezeket az intézkedéseket a budapesti olasz követség úgy tünteti fel, mint retorziós intézkedéseket a magyar részről történő hasonló barátságtalan megnyilvánulásokra.

Aránylag kielégítő a viszony a kereskedelmi kapcsolatok terén.

Kulturális, illetve tájékoztatási munkánk terén jelentős esemény a milánói Olasz-Magyar Társaság megalakulása. Tájékoztatási munkánk az olasz tömegszervezetek támogatásával ez évben komoly fejlődést mutat. Filmjeink, rendezvényeink egész Olaszországban nagy érdeklődést keltenek. December hónapban magyar filmfesztivált rendeztünk. A követség által kiadott olasz nyelvű bulletin 2500-3000 példányban jelenik meg és nagy népszerűségnek örvend.

Fontosabb események:

Politikai

Január	Római és velencei IBUSZ irodákat olasz hatóságok be záratják.
	Jegyzékváltások milánói konzulátusunk és az IBUSZ irodák ügyében.
	Olasz KÜM tiltakozik a Szabad Népben (1949.nov.17.) [a] fenti ügyekkel kapcsolatban közölt hivatalos nyilatkozatunk ellen.
Február	Jegyzékváltások a Római Akadémiában bentlakó fasiszták

[597] MINSZ = Magyar Ifjúság Népi Szövetsége, 1948 tavaszán alakult, a különböző ifjúsági rétegszervezeteket összefogó, kommunista befolyás alatt álló ifjúság csúcsszervezet, a budapest VIT (1949) megszervezője.

	kilakoltatási ügyében.
Március	A római ifjúsági kongresszusra MINSZ-küldöttek nem kaptak beutazási engedélyt.
Június	Magyar lektorátusok megszüntetése.
	DISZ[598] I. kongresszusára Cezare Fredduzi vezetésével olasz ifjúsági küldöttség érkezik.
Szeptember	Onoriné,[599] a római Akadémia volt alkalmazottja ügyvédje útján perbe fogja a Magyar Államot. Az idézést budapesti olasz követség megküldi KÜM-nek és Elnöki Tanácsnak. A nemzetközi-jogszabályokba ütköző eljárásra szóbeli jegyzékben válaszolunk.
	Jegyzékben közöljük, hogy Luigi Agosta, az olasz követség gépkocsivezetője ellen valutaüzérkedés miatt bűnvádi eljárás indult. Olasz követség tiltakozó jegyzéket ad át fenti ügyben. Agosta ellen eljárást megszüntetjük és kiutasítjuk.
November	Magyar Békekongresszusra olasz küldött nem kap kiutazási engedélyt.

Gazdasági kapcsolatok.

Január 18.	Budapesten megkezdődnek a magyar-olasz árucsere forgalmi tárgyalások.
Március	Magyar-olasz kereskedelmi szerződés ratifikálása.
Szeptember 9.	Részt veszünk a barii vásáron.
Szeptember 12.	Kereskedelmi vegyes bizottsági tárgyalások Rómában. Pótmegállapodások jönnek létre.

Kulturális kapcsolatok.

Február	A velencei művészeti Biennále meghívása 1950. augusztusában rendezendő filmművészeti rendezvényekre. Nem veszünk részt.
Augusztus	Balatoni táborozáson 14 tagú olasz ifjúsági csoport vesz részt.
Szeptember	Részt veszünk a suzzarai képzőművészeti kiállításon.[600] Kerényi magyar szobrászművész[601] díjat nyer.
	A Milánói Olasz – Magyar Baráti Társaság megalakulása.
Október	A Római Magyar Intézet előadássorozatának megkezdése.
December 13.	Magyar filmfesztivál indul, Róma kivételével Olaszország nagyobb városaiban a következő filmekkel: "Tűz", "Ludas Matyi", "Egy asszony elindul" "Talpalatnyi Föld", (olasz felirat),

[598] DISZ = Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a MINSZ utódja (1950-1956).
[599] Nicoletta Onori a Fraknói-villa, majd a Palazzo Falconieri gondnoknője volt, ld. lányának emlékezéseit Onori 2001.
[600] Az 1948-tól megrendezett *Premio Suzzara* máig létezik, az 1950-ben rendezett tárlatra ld. Suzzara 1950.
[601] Kerényi Jenőre ld. Pogány 1977.

"Uri muri", " Szabóné" (olasz felirat), “Dalolva szép az élet" (olasz felirat). Dokumentfilmek.

Olaszországban megjelent magyar tárgyú kiadványok:
Ungheria d’oggi
Ifjúsági kiadvány
Bollettino Ungherese (a követség szerkeszti a Bullettin Hongrois alapján. Havonta kétszer jelenik meg olasz nyelven, 2500-3000 példányban)

Ez évben Magyarországon járt olasz újságírók:
Luca Trevizani (Unità)
Gaetano de Chiara (Avanti)
Nelly Vucetich (Noi Donne)

Szakszervezeti kapcsolatok.

Március	A Szakszervezeti Világszövetség Vegyipari és Rokonszakmabeli Nemzetközi Szövetsége alakuló konferenciát tart Budapesten. Eugenio Guidi[602] vezetésével 5 tagú olasz szakszervezeti küldöttség érkezik.
Május	A Szakszervezeti Világszövetség tanácskozási konferenciája Budapesten. [Giuseppe] Di Vittorio[603] vezetésével 9 tagú olasz szakszervezeti küldöttség érkezik.
Szeptember	14 tagú olasz szakszervezeti csoportot látunk vendégül.
Október 27.	Bozsóki Ferenc, a Nemzetközi Vegyipari Szakszervezet titkára[604] olaszországi konferencián vesz részt. Titkárnője nem kap beutazási engedélyt.

Személyi változások.

Április	Murai István a jelenlegi ügyvivő kihelyezése a római követségre.
	Tolnai Gábor római követ berendelése.
Szeptember	Mosca, az olasz követség kulturattachéja, a budapesti Olasz Intézet vezetője elhagyja Magyarországot. Visszahívását hivatalosan nem közölték velünk, de tudomásunk van róla, hogy a 1951. évi Corps Diplomatique-ban a neve már nem szerepel.

MNL OL XIX-J-1-k

[602] Benzoni követ az év elején beszámolt arról, hogy a *Népszava* február 23-i száma részletesen ismertette Guidi harcosan békepárti, antiimperialista beszédét, amelyet a Vegyipari Dolgozók Nemzetközi Szakszervezeti Szövetségének alakuló ülésén tartott, ld. ASDMAE AP 1946-1950 Ungh. B.13. Ungheria-Italia. Giorgio Benzoni (Budapest, 1950. feburár 23.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – Guidi budapesti utazására végül 1952 márciusában került sor, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1177. Ungheria-Italia. Giuseppe Guglielminetti (Budapest, 1952. március 17.) – az olasz Külügyminisztériumnak.
[603] Giuseppe Di Vittorio pályájára ld. IDC 1946. 98-99., ASP 1955. 136-138., Pankovits 2005/I. 56-57.
[604] Bozsóki Ferenc pályájára ld. http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3666&catid=43:b&Itemid=67&lang=hu

83.
1951. április 9.
Miniszteri levél tervezete a „disszidens” magyar egyetemi tanárok helyzetével kapcsolatos intézkedésekről

02154/biz/pol.	Magyar Követség Róma	Dissidens egyetemi tanárok olaszországi működése. 171/biz.

Ügyvivő úr helyesen tette, hogy újból felhívta figyelmemet az Olaszországban működő disszidens magyar tanárok ügyének rendezetlenségére. Valóban helytelen volt a kérdést ilyen huzamosan elhanyagolni.

Ügyvivő úr javaslataiból kiindulva foglalkoztam a kérdéssel és az alábbi következtetésekre jutottam:

l) A szóbanforgó tanszékeket újonnan kinevezett tanárokkal nem szándékozzuk betölteni.

2) A tanárok "illegális" működése ellen olyan formában kell tiltakoznunk, hogy a kulturális egyezményre való hivatkozást (ami bizonyos meggondolásokból előnytelen lenne) elkerüljük.

Véleményem szerint leghelyesebb lenne az olaszországi magyar tanszékeket megszüntetni, arra való hivatkozással, hogy ott olyan tanárok adnak elő, akiknek működéséhez nem járulunk hozzá.

Kérem ügyvivő urat, közölje futárfordultával, hogy jelenleg milyen alapon folytatják működésüket és kapják fizetésüket a disszidens tanárok, valamint azt is, jelentene e valami hátrányt számunkra a tanszékek fenti formában való megszüntetésének bejelentése.

Egyébként a következő futárral részletesen, közlöm ügyvivő úrral, hogy összekapcsolva a disszidens tanárok működése elleni tiltakozást a tanszékek megszüntetésével, milyen formában látom lehetségesnek a kérdés rendezését.

Budapest, 1951. április 9.

A miniszter rendeletére:[605]

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-20/f-00540/1951 (19.d)

[605] A feljegyzést a papírlapon található kéziratos aláírás szerint Mágori Varga Erzsébet keszítette.

84.
1951. június 16.
Mágori Varga Erzsébet bíráló elemzése Murai István római ügyvivő hibás és kártékony tevékenységéről

Szigorúan Bizalmas!

Észrevételek Murai Ügyvivő római tevékenységéhez.

Egyrészt személyi tapasztalatok, másrészt a római követségen dolgozó beosztottak útján a következők jutottak tudomásomra:

Klikkrendszer alakult ki a római követségen, amely a munka és az elvtársias együttműködés akadályozójává vált. Murai csak egyes, általa kiválasztott beosztottakkal tartotta a kapcsolatot, a többiek rovására. Tudomásom szerint Bitta, Takács gépkocsivezető, Durugy és Tóth Ida a Kereskedelmi Kirendeltségről (utóbb Zink is) tartoztak ehhez a körhöz. Ez úgy a munkamegosztásban, mint a személyes kapcsolatok tartásában bizonyos kivételezettséget jelentett.

Pl.: Ez év tavaszán Német altiszt betegsége miatt ellátatlanul maradt a Követségen az iktatás munkája. A beosztottak javasolták, hogy Zink irodavezető végezze azt el, mint akinek a legtöbb szabad ideje van. Murai visszautasította ezt a megoldást, mondva, hogy "egy irodafőtiszt nem iktathat". Ollé akadémiai portást akarta erre a munkára beállítani, azonban neki sem ideje, sem hozzáértése nem volt ehhez. Így történt, hogy sürgős ügyekben a munkával amúgy is túlhalmozott Nagy Anna iktatott, egyébként pedig a beérkezett levelek felhalmozódtak, aminek következtében állandó volt a zűrzavar és a restancia. Így kallódott el az OSH.[606] ill. Sebes[607] elvtárs levele is. Emiatt – mint tudjuk – a magyar ökölvívóknak nem biztosítottak megfelelő szobát Milánóban az európai bajnokság során. A magyar sportolók rossz elhelyezéséről a Szabad Nép is megemlékezett.

A kivételezettekhez tartozott Takács gépkocsivezető, aki ebből kifolyólag a többi elvtárshoz rosszul viszonyult és számtalan hangos jelenetet rendezett a Követségen a felek előtt. Ezért fordulhatott elő az a példátlan eset, hogy a Tempesti házaspár, illegális akadémiai bentlakók kilakoltatását az olasz hatósági közegek nem hajtották végre, mivel a Követség részéről nem jelent meg az Akadémián senki. Ollé Gyula ugyanis elkésve érkezett az Akadémiára, mert Takács gépkocsivezető hosszú vita után sem volt hajlandó őt kocsin az Akadémiára elvinni. E miatt Tempestiék máig is illegálisan bent laknak az Akadémián.

Murai a "baráti körén" kívül álló elvtársakkal szemben bizalmatlanul és ridegen viselkedett. Ilyen panaszokról tudunk Mályi és Kalmár elvtársakkal kapcsolatban. Ez a bizalmatlanság az elvtársaknak az olasz párthoz való viszonyára is kihatott, Murai jóvoltából. Mályi elvtárs elmondotta, hogy Firenzében egy alkalommal az ottani elvtársak rendkívül bizalmatlanul fogadták. Később az ottani párttitkárral összebarátkozott és tőle megtudta, hogy a szokatlan rideg fogadtatás oka az volt, hogy Murai előzőleg rossz információt adott róla az ottani olasz

[606] Országos Sporthivatal, 1948-tól a magyar sport állami irányításának legfőbb szerve.
[607] Sebes Gusztáv, az „aranycsapat” szövetségi kapitánya a SZOT sportosztályát is vezette, pályájára ld. Sebes 1981.

elvtársaknak. Egyes esetekben ilyen észrevételei Kalmár elvtársnak is voltak.

Czövek elvtárs, a követség portása kiérkezésekor Murai közölte vele, hogy vigyázzon a kapcsolatok tartásával. Ő a maga részéről csak Bitta és Durugy elvtársakat tartja bizalomra méltóknak – mondotta.

Murainak ezt a magatartását számtalan eset bizonyítja. Így pl. vasárnapi autókirándulások alkalmával soha nem vitte magával a baráti körén kívül álló elvtársakat, csupán Bittáékat, Durugyékat, Tóth Idát, ezen kívül a Kereskedelmi Kirendeltségen dolgozó olasz elvtársnőt és annak családját is.

Szilveszter alkalmával Bitta lakásán összejövetelt rendeztek, amelyre az ugyanott lakó és egyedülálló elvtársak közül senkit nem hívtak meg. Kirívó és elvtársiatlan magatartás volt az is, hogy egy hétig betegen fekvő Móczi Magdát, az ott lakó Bittáék, a mellette lakó Durugyék és a több alkalommal ott járó Muraiék nem nézték meg és semmi segítséget nem nyújtottak neki. Ez azt bizonyítja, hogy a Követségen meghonosodott egészségtelen légkör a családtagokra is kiterjedt.

Ilyen és ehhez hasonló esetek tömegével adódtak (lakásügyekben, autó használatnál, stb.) s ezek élesen szembeállították egymással a beosztottakat, teljesen elmérgesítve az elvtársak egymáshoz való viszonyát. Ez a szektáns[608] és gőgős elzárkózás a Murai és köréhez tartozók részéről elkeserítette és elkedvetlenítette a kint dolgozó elvtársak nagy részét, ami természetesen minden téren, de különösen a követségi munka, az együttműködés és az éberség terén mutatkozott meg nagyon károsan.

Az éberség ellen számtalan esetben súlyosan vétett Murai. Köztudomású a Bíró-ügy. Bíró kint élő magyar, akit Murai mint "fordító" alkalmazott a Követségen. Ezen a címen ez az ember állandóan bent tartózkodott a Követségen, külön szobával rendelkezett és mindenről tudomást szerezhetett. Olyan bizalmas anyagokat is fordított egyébként, amelyről pl. Mályi elv. Murai megítélése szerint, nem tudhatott. A politikai jelentések nagy része Bíró kezén ment át, aki saját közlése szerint – amiről Murai is tudott – az"Intelligens Service"-nek[609] dolgozott a háború után.

Murai teljesen szabálytalanul, az éberség súlyos megsértésével szigorúan bizalmas és titkos leveleket gépeltetett követségen kívüli személlyel, a kereskedelmi kirendeltségen dolgozó Tóth Ida elvtársnővel. Ezzel kapcsolatban megemlíthető, hogy egy Zink és Kalmár elleni fegyelmi-ügy iratait is Tóth Idával akarta Murai gépeltetni és ettől a szándékától csak Horváth elv. pártbizalmi, erélyes tiltakozására állt el.

A Követségen az éjjeli ügyelet az év első hónapjaiban még nem volt megszervezve, így gyakran megtörtént, hogy Takácsnén kívül (előfordult, hogy ő is elment s különben sem nyitott csengetésre ajtót) senki sem tartózkodott a Követségen. Mikor februárban az elvtársak taggyűlésen felszólaltak ezek ellen az állapotok ellen és határozatot hoztak az éjjeli ügyelet bevezetésére, Murai mégsem hajtotta végre azt, azzal az indoklással, hogy politikai beosztottakat nem lehet ilyen szolgálatra igénybe venni.

A futárposta kezelésénél is szabálytalanságok és lazaságok voltak. Így a Berei elvtárshoz címzett bizalmas csomagokat, abban az esetben, ha a Bitta nem volt ott, Takács zárta le,

[608] A szektás (itt: kis csoportban elzárkózó) kifejezés akkoriban orosz hatásra elterjedt változata.
[609] Helyesen: Intelligence Service (amerikai hírszerző szervezet).

annak ellenére, hogy Mályi és Kalmár elvtársak is a Követségen tartózkodtak. Futárok kikísérése és fogadása is egyedül Takács gépkocsivezetőre volt bízva. Annak ellenére, hogy a KÜM több ízben utasította Murait, hogy a futárcsomagok átvételével minden esetben egy-egy fogalmazási beosztottat bízzon meg, Murai változatlanul a Követség gépkocsivezetőjére bízta ezt a feladatot. Így történt, hogy mikor a legutóbb (áprilisban) a dokumentációs kiállítás anyagát tartalmazó ládákat a tarvisioi olasz vámhatóság emberei erőszakosan felnyitották, az átvételnél a Követség részéről kiküldött Takács gépkocsivezető helytelenül intézkedett (04390/biz. és 05574/biz. jelentések). Takács ugyanis sem jegyzőkönyvet, sem más írásbeli nyilatkozatot nem vett fel az esetről, átvette a sérült futárcsomagokat. Murai ezt az eljárást az anyag sürgős átvételének szükségességével indokolta. A KÜM-höz írt első jelentésében azonban eltitkolta azt, hogy Takács gépkocsivezető az ő utasítására igenis adott írásbeli nyilatkozatot a csomagok átvételénél, de olyan értelemben, hogy a Követség a futárládák megsértésével kapcsolatban semmiféle kártérítést vagy igényt nem fog támasztani. Kalmár elvtárs később véletlenül Nagy Annától tudomást szerzett erről a nyilatkozatról és ezt egy kiegészítő jelentésben közölte velünk a legközelebbi futárral (A jelentést természetesen Murai szignálta).

Lazaságok, a hibák elkenése, a KÜM bírálataira való őszintétlen, kibúvókat kereső, felelősséget másra hárító magatartás jellemzi általában Murai működését Rómában. Erre a példák egész sorát lehetne felhozni. Itt röviden csak a legkirívóbbakat említem.

A suzzarai kiállítási anyaggal kapcsolatos ügy a KÜM-ben ismeretes. Ezt a kérdést Ellenőrző Csoportunk részletesen kivizsgálta.

Több eset előfordult Fái elvtársnővel kapcsolatban is, akire Murai bizonyos összegek, meghívások (Vucsetich[610] Nelly) jóváhagyása során indokolatlanul hivatkozott, mintha bizonyos intézkedésekre őt Fái elvtársnő firenzei ottlétekor (1950 tavaszán) felhatalmazta volna. Midőn ezen ügyek tisztázását rendeletben kértük, Murai egy ideig nem válaszolt, majd ismételt kérésünkre Fái elvtársnőnek a futárral üzent.

Tudomásunk van arról is, hogy a küldött jelentések nagy részét Murai oldalszámra vásárolja. Ez kitűnik egyes Pol. jelentések terjengős voltából, kirívó magyartalanságából, összefüggéstelen értelmetlen mondataiból. Nyilvánvaló, hogy a vásárolt beszámolókat nem mint feldolgozandó és kiértékelésre váró anyagot használják, hanem kritikátlanul, változtatás nélkül, a fordító munkája nyomán terjesztik fel. Ez a módszer azért is tűrhetetlen, mivel a beosztottakat, mint pl. Bittát – leszoktatja az önálló munkáról és önálló politikai értékelésről. Ezzel kapcsolatos az is, hogy a KÜM többszöri utasítása ellenére a jelentéseken az információs forrásokat nem tüntetik fel.

Murai kirakatpolitikájára jellemző az is, hogy egy időben a Kereskedelmi Kirendeltség jelentés-másolatait nem terjesztette fel a KÜM-nek, hanem azokat mind saját gazdasági jelentéseit küldte meg.

Összefoglalóan: a fent ismertetett körülmények erősen nyomot hagytak a Követség munkáján. A követség személyi összetétele jó volt, az elvtársak sokkal jobb és komolyabb munkát végezhettek volna, ha a Követség vezetője elvtársiasan segíti és támogatja munkájukat, ahelyett hogy személyeskedő és szektáns magatartásával széthúzást, és állandó zavart okoz. Meg kell állapítani azonban, hogy a követség legtöbb beosztottja az együttműködés teljes

[610] Helyesen: Vuketich.

hiánya mellett is, sok odaadással és lelkiismeretesen dolgozott és hogy a külképviseleti munka egyes területein a követség komoly eredményeket ért el.

Saját tapasztalataimon kívül az ismertetett adatokat Mályi, Kalmár és Móczi[611] elvtársak közlései alapján állítottam össze.

Budapest, 1951. június 16.

Mágori Erszébet
Fái Boris

Az összefoglaló kiegészítéséül:

Nézetem szerint a fent elmondottak nemcsak a követség belső életét rothasztották. Feltételezhető, hogy a követségen széthúzások, veszekedések, klikk rendszernek a híre túlment a követség falain és éppen az éberség követelményeinek sorozatos megsértése arra a következtetésre vezet, hogy csorba esett a követség és ezzel a Magyar Népköztársaság tekintélyén is. Feltételezhető az is, hogy komoly adatok juttattak az ellenség birtokába!

Fái Boris

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/C-1951 (2 d.)

[611] A külügyminisztérium olasz referatúráján működő Móczi Andrásra ld Károlyi 2008. 525., Hajdú 1999. 223.

85.
1951. június 20.
A budapesti olasz követség Szóbeli Jegyzéke a magyar Külügyminisztériumnak annak érdekében, hogy a budapesti Olasz Kulturintézet titkára és könyvtárosa, Jászay Magda[612] *kitelepítési végzését vonják vissza*

a)

Legazione d'Italia
Budapest
BIZALMAS

Szóbeli Jegyzék

Az Olasz Követség tisztelettel a következőket hozza a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának tudomására: F. hó 18-án az Olasz Kulturintézet tisztviselőnője Jászay Magda kiutasítási végzést kapott Budapest területéről.

Mint ismeretes a Követség tegnap kérte a Külügyminisztérium közbenjárását fentnevezett érdekében abból a célból, hogy a kiutasítási végzést vonják vissza, vagy legalább halasszák el egy bizonyos időre, hogy a Kulturintézet, ahol Jászay Magda titkári, könyvtárosi és nyelvoktatói minőségben van alkalmazva, komoly nehézségekbe ne kerüljön. Ennek ellenére Jászay Magdát a rendőrhatóságok Budapest elhagyására kényszerítették.

Az Olasz Követség úgy véli, hogy a történtek annak tulajdoníthatók, hogy az illetékes magyar hatóságoknak nem volt tudomása Jászay Magda és az Olasz Kulturintézet között fennálló alkalmaztatási viszonyról. Az Olasz Követség ennek alapján újólag hangsúlyozottan kéri, hogy az említett személlyel szemben alkalmazott kiutasítási végzést semmisítsék meg vagy legalább függesszék fel.

Az Olasz Követség ezúttal is kifejezi nagyrabecsülését a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának.

Budapest, 1951. június 20.[613]

b)

Ujlaki Kálmán
oszt.vez.h.
SZIGORÚAN BIZALMAS!
Miniszter elvt.
Miniszter h. elvt.
Kutas elvt.
Móczi elvt.

[612] Jászay Magdára ld. Kapcsolatok 2002.
[613] Hátlapján kéziratos följegyzések: "Az ügy el lett intézve. Követséggel (d'Alessandróval) telefonon beszéltünk. Móczi" – "Másolatokat megküldtük Római követségnek (001389 sz. akta). VIII. 25. Móczi"

Feljegyzés.

Az olasz követség június 20-án jegyzékben kérte, hogy Jászay Magda, az olasz Kultur Intézet titkára és könyvtárosa ellen hozott kitelepítési végzést vonjuk vissza. Kutas elvt. utasítására, kevéssel a jegyzék vétele után telefonon közöltem Rossettivel, az olasz követség első beosztottjával, hogy az ügyben haladéktalanul eljártunk s magunk részéről reméljük, hogy ez sikerre fog vezetni. Rossetti azt válaszolta, hogy végtelenül [hálás] Követe nevében is, aki épp most jött vissza Magyarországra.

Budapest, 1951. június 21.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-001034-1951

86.
1951. július 26.
Umberto Terracini szenátor kéri Kálló Iván[614] követet, hogy szerezzen információt Vincenzo Sciotto könyvelőről, egy állami építkezési vállalat dolgozójáról, aki május 7-én eltűnt Budapesten

Senato della Republica Fordítás Roma 26 Luglio 1951.

Kálló Iván Úrnak

A Magyar Népköztársaság
római
követe – Via dei Villini 16.

Tisztelt Követ Úr,

Engedje meg nekem, hogy felhívjam az Ön jóindulatú érdeklődését és ezen keresztül az illetékes budapesti szervekét az alábbiakra:

1951. május 7-én eltűnt Budapestről – nyomtalanul Sciotto Vincenzo olasz állampolgár, apja neve: Cosimo, született Monforte San Giorgioban (Messina), 1917. szept. 10-én, felesége Udvardi Kamilla, 4 gyermek apja, lakása Bp. Alsózöldmáli út 19. A család mindén megkeresésre irányuló törekvése hiábavalónak bizonyult.

V. Sciotto 1924-óta élt Budapesten, szülei Budapesten egy déligyümölcs behozatali ügynökség tulajdonosai voltak. Tanulmányait Budapesten folytatta, melynek elvégzése után 1939-ben könyvelői diplomát kapott. Fenti cég 1948-ban megszűnt, és Sciottonak egy állami építkezési vállalatnál kellett munkát vállalnia, mely vállalatnál tartózkodott – munkája elvégzése céljából – május 7-én. Ott utoljára a kérdéses napon 15.45- kor látták.

Vincenzo Sciotto 1944-ben be volt börtönözve, a náci rezsim iránti ellenszenve miatt, s a szovjet hadseregnek Budapestre való bevonulása után szabadult ki.

1949. januárjában családjának egyes tagjai, azaz egy bátyja és egy nagybátyja, az erre illetékes hatóságok szabályos vízumával – elhagyták Magyarországot, hogy visszatérjenek Olaszországba. Sciotto Vince nem tartott velük, mert másállapotos felesége nem bírta volna az utazás fáradalmait. Fia születése után – aki jelenleg pár hónapos – arra az elhatározásra jutott, hogy – mint rokonai – kimegy Olaszországba. Ez év ápr. 29-én értesítette itt lakó bátyját, hogy május 3-án kell a KEOK-nál a kiutazó vízum iránti kérelmét benyújtania.

Azok a személyek, akik fenti eset közlését kérték tőlem, általam jól ismertek, s minden tekintetben hitelt érdemlőek.

[614] Kálló pályáját (BESZKART-os alkalmazás, közlekedési szakszervezet, bukaresti, majd római külszolgálat) röviden összefoglalja az a minisztertanácsi előterjesztés, amelyben 1957-ben az izraeli követi posztra jelölték ld. MNL OL XIX-J-1-j. Izrael 1945-1964. Előterjesztés a minisztertanácshoz (1957. január n.n.).

Végtelenül hálás lennék Követ Úrnak, ha lehetővé tenné nekem, hogy az érdekeltnek válaszolhassak.[615]

Ennek elvártában, tisztelettel és barátsággal

Umberto Terracini.

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz-5/e-001555/1951 (12. d.)

[615] Sciottót az államvédelmi rendőrség tartóztatta le a Grősz-perrel kapcsolatban, az ügy folytatására ld. a 89. és 96. iratokat.

87.
1951. július 31.

Kálló Iván követ jelenti Kiss Károly külügyminiszternek, hogy az olasz külügyminisztérium korlátozni fogja a „népi demokrata" diplomaták mozgását, válaszul a magyarországi hasonló megszorításokra

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége, Róma
Legation De La République Populaire Hongroise, Rome
127/szig. biz/1951.
Előadó: Szabó Imre.[616]

Róma, 1951. július 31.
Tárgy: A baráti diplomaták utazási korlátozása várható.

Kiss Károly[617]
külügyminiszter elvtársnak,
Budapest

Jelentem Miniszter elvtársnak, hogy f. hó 28-án beszélgetést folytattam Reale elvtárssal, a PCI Központi Bizottságának tagja, aki külügyi államtitkár volt, amikor a PCI részt vett még a kormányban. Reale elvtárs 10 nappal ezelőtt beszélt Zapival,[618] az olasz Külügyminisztérium főtitkárságának vezetőjével, aki megemlítette, hogy az olasz Külügyminisztériumban már többször is felvetődött az a kérdés, hogy a népi demokratikus országok diplomatáinak mozgását korlátozni kellene. A kérdésben döntés nem történt, minthogy az ellenőrzés módozatában nem tudtak megegyezésre jutni a minisztériumok egymás között.

Jelenleg konkrét formában vizsgálják a kérdést, s lényegében el van döntve, hogy korlátozni fogják a népi demokratikus diplomaták utazását. A technikai megoldás körül folynak a viták a Belügyminisztériummal. Nehéznek látszik megoldani az ellenőrzést, mert a vasúti jegy váltásánál nem kérnek személyazonossági igazolványt, az országutakon pedig valamennyi diplomata-kocsit meg kellene állítani igazoltatás végett.

A korlátozás bevezetésének meggyorsításához még az a tény is hozzájárult, hogy a budapesti olasz követ jelentette az olasz Külügyminisztériumnak, hogy még annyi lehetősége sincs, hogy a Balatonra leutazzon fürödni.

Véleményem szerint jó volna, ha ezen körülményt a magyar Külügyminisztérium mérlegelné, mert az utazás korlátozásának bevezetésével nem lesz lehetőségünk megfelelő propagandát kifejteni kulturális téren. (kiállítások, filmbemutatók, stb.)

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/g-001573-1951 (14. d.)

[616] Szabó pályájára ld. a 241-243. jegyzeteket.
[617] Kiss Károly pályájára ld. Bölöny 1992. 330., Horváth 2005. 373., Szabó 2001. 391.
[618] Helyesen Zoppi.

88.
1951. október 22.
Kálló Iván követ jelenti Kiss Károly külügyminiszternek, hogy vacsorán látta vendégül Pietro Nennit és feleségét; Nenni a munkásegységet dicsérte, míg felesége a herendi porcelán étkészletet

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége,
Róma
Legation De La République Populaire
Hongroise, Rome
228/szig.biz/1951.

Róma, 1951. október 22.
Tárgy: Vacsora Pietro Nenni tiszteletére.

Kiss Károly elvtársnak,
külügyminiszter.

A folyó hó 16-án Pietro Nenni elvtárs és felesége vacsorán volt nálam, amikor hosszasan elbeszélgettünk a budapesti útjáról. Elmondotta, hogy a maga részéről értékesnek tartja ottani megbeszéléseit és világosan látja, hogy a munkásegység létrehozása olyan eredményekkel járt Magyarországon, melyeket nem lehet eléggé értékelni és a maga részéről még jobban rá fog menni a munkásegység teljes megteremtésének mielőbbi megvalósítására.

Tudja, hogy az olasz politikában komoly kísérletek vannak arra, hogy ezt az egységet itt megbontsák, de ez semmi körülmények között nem fog sikerülni, sőt a Szocialista Párt kész annak megerősítését előmozdítani. Ennek érdekében a legközelebbi kongresszusuk fog határozott állást foglalni. Megemlítem, hogy Pietro Nenni elvtárs felesége legalább háromszor a vacsora folyamán kezébe vette az egyes Herendi porcellánokat és úgy tett, hogy borzasztó szép és mennyire tetszett neki Budapesten is, s hogy szeretett volna Budapesten venni, de nem tudott hozzájutni, s ezt mennyire sajnálja. Valószínűnek tartom, hogy Nenniné tud arról, hogy Corona képviselő[619] kapott egy kristály-készletet és szemmel látható volt, hogy fáj neki, hogy nem kapott. Javaslom, tegye a Központ megfontolás tárgyává egy Herendi készlet leküldését.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-27/d-002455/1951 (25.d.)

[619] Achille Corona pályájára ld. WHO 1958. 286.

89.
1951. h.n.n.
Külügyi összefoglaló a magyar-olasz kapcsolatok alakulásáról 1951-ben

Feljegyzés
a magyar - olasz kapcsolatok alakulásáról 1951-ben.

A magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok 1951 folyamán az előző évhez képest bizonyos vonatkozásokban feszültebbé váltak. A közlekedéskorlátozást az olaszok a diplomáciai kapcsolatok rosszabbodásával magyarázták. Ők szept. 30-tól léptették életbe a maguk részéről. A feszültséget fokozta, hogy a Grősz-per[620] során a budapesti olasz követség több tagja kompromittálta magát (Mosca, D'Alessandro[621]). Ezzel egyidejűleg Sciotto olasz állampolgárt kémkedésért négy évi fegyházra ítéltük. Ügyében több alkalommal interveniált a budapesti olasz követség. Az olasz kormány kulturális tevékenységünket több megszorítással próbálja zavarni.

Az évek óta húzódó vitás kérdések nagy része továbbra is fennáll. Így nem csendesedtek el még a magyarországi olasz javak államosítása körül támadt hullámok. Több jegyzékváltás történt az Automobilipari kereskedelmi Rt. felszámolása ügyében. A Sacré Coeur rendházzal kapcsolatban is kártalanítást kérnek. A Római Magyar Akadémián illegálisan bentlakó fasiszták 1951 folyamán továbbra is élvezték az olasz hatóságok hallgatólagos támogatását. Az ellenük indított kilakoltatási perekben a hatóságok – az olasz külügyminisztérium többszöri ígérete ellenére – csak nagyon vontatottan intézkednek. Nyitott kérdés továbbra is az olasz-magyar kultúregyezmény alapján betöltendő egyetemi tanszékek kérdése.

Olasz részről több jegyzékben foglalkoztak az olasz nyelv magyarországi iskolákban történő tanításának megszüntetésével.

A kitelepítések alkalmával az olasz követség több alkalommal interveniált egyes kitelepítettek érdekében.

A vízumkérelmek intézésénél az elmúlt év során bizonyos javulás tapasztalható. Ezzel szemben fokozott nehézségeket támasztanak olasz állampolgárok magyarországi utazása elé. Általában nem adnak ki a Szovjetunióra és a népi demokráciákra érvényes útlevelet.

Az árvíz sújtotta lakosság részére küldött magyar ajándékkal kapcsolatban is megnyilvánult az olasz kormány ellenséges magatartása. Az ajándékot szállító vagonokról a feliratokat és a dekorációt leszedték a határon és az ajándékot hónapok óta nem osztják szét.

A kereskedelmi kapcsolatok lényegesen nem rosszabbodtak. A kontingenslistán szereplő tételeinket általában leszállítják. A szállítást sokszor hónapokig elhúzzák. Bár kerülik a diszkrimináció látszatát, a hatóságok nyomást gyakorolnak a gyárosokra, hogy ne szállítsanak Magyarországra és a többi népi demokráciákba.

---

[620] A Grősz József kalocsai érsek és társai elleni, összetett persorozat történetére ld. Balogh-Szabó 2002., Szabó 2001. 26., 115.

[621] Francesco D'Alessandro (1906-1963) a római egyetemen végzett, és hamarosan kulturális diplomáciai pályára került. A háború után Romániában szolgált, majd 1948-tól vezette a budapesti Olasz Kultúrintézetet. Innen 1954-ben Bécsbe helyezték át, az ottani Olasz Kultúrintézetbe. (Marinella D'Alessandro szíves közlése.)

Sikerrel vettünk részt a milánói és a barii vásáron.

Kulturális és tájékoztatási munkánk jelentősen megjavult. Filmbemutatóinkat és egyéb kulturális rendezvényeinket nagy érdeklődés kísérte. A milánói baráti társaság mellett az év végén megalakult az olasz-magyar baráti társaság, mely az összes nagyobb olasz városban megszervezi a helyi baráti társaságokat. Ugyancsak az év végén sajtóiroda létesült követségünk mellett. Októbertől kezdve a követség által kiadott olasz nyelvű bulletin nyomtatásban jelenik meg és az év folyamán elérte a 6000-es példányszámot. Sikerrel vettünk részt a genovai tengerművészeti kiállításon.

Fontosabb események:

Politikai

Február	Jegyzékben közöljük az olasz kormánnyal a közlekedéskorlátozást.
Április	Olasz jegyzék az Automobilipari és Kereskedelmi Rt. ügyében.
Május	Olasz jegyzék Sciotto olasz állampolgár ügyében.
Szeptember	Olasz jegyzék az olasz nyelv magyar középiskolákban való oktatása tárgyában.
	Olasz részről elrendelik a közlekedéskorlátozást.
Október	Olasz jegyzék a Sacré Coeur rendház kártalanítása ügyében.
November	Újabb olasz jegyzék az Automobilipari és Kereskedelmi Rt. ügyében.
	Újabb olasz jegyzék az olasz nyelvoktatás ügyében.
December	A DÉFOSZ és SZÖVOSZ ajándékot küld az árvízkárosult olasz dolgozóknak

Gazdasági kapcsolatok.

Február	Meghívás a Trieszti Nemzetközi Vásárra.
Április	Részt veszünk a milánói vásáron.
Szeptember	Részt veszünk a barii vásáron.
November	Az olasz kormány hivatalosan meghív az 1952-es milánói, trieszti és veronai vásárokra. (Csak a triesztin veszünk részt)

Kulturális kapcsolatok.

Január	Petőfi kiállítás Riminiben
Február	Fischer Annie hangversenye a Római Magyar Akadémián
Június	A magyar rádió olasz nyelvű adásainak megindítása
Augusztus	Penelope, az olasz képzőművészek szakszervezetének főtitkára, magyarországi látogatása.
Szeptember	A Talpalatnyi föld. c. film nyilvános bemutatása és szinkronizálása.
Október	Részvétel az olaszországi Unità ünnepségeken. Vittorio Gui olasz karmester budapesti vendégszereplése.
November	Részvétel a genovai tengerművészeti kiállításon
December	Olasz- magyar baráti társaság előkészítő bizottságának

megalakulása.

Az év folyamán Olaszországban 11 játékfilmet és 19 dokumentumfilmet mutattunk be.
Nyolc magyar tárgyú olasz nyelvű kiadványunk jelent meg.
Filmfesztiválokat, kiállításokat és kulturális rendezvényeket tartottunk az alábbi városokban: Firenze, Milano, Reggio Emilia, Livorno, Rimini, Carpi, Trieszt, Genova.

Magyarországon járt olasz újságírók:
Augusto Livi
Ottavio Cecchi (útjukról színes riportkönyvet adnak ki.)

Személyi változások:

Június	Kálló Iván jelenlegi követ kihelyezése.
	Murai István ügyvivő berendelése.
Szeptember	Guglielminetti[622] új budapesti. olasz követ megérkezése
	Benzoni volt követ visszahívása

MNL OL XIX-J-1-k

[622] Guglielminettire ld. Lui... 1969. 144.

90.
1952. július 5.
Felice Platone cikke az Il Popolo *hasábjain* Fascisti ungheresi *címmel a Római Magyar Akadémia illegális bentlakói és a Pápai Magyar Egyházi Intézet ellen*

Il "Popolo" – ha ritenuto necessario occuparsi a lungo del palazzo dell'Accademia ungherese in Via Giulia e prendere le difese dei fascisti che vi si sono installati abusivamente e non vogliono andarsene. Eppure la questione è molto semplice. Il palazzo è senza contestazione possibile, proprietà dello Stato Ungherese ed è quindi indiscutibile che il governo ungherese può, nei limiti delle leggi italiane, utilizzarlo nel modo che ritiene più conveniente. Il governo ungherese infatti non richiede dalle autorità italiane che l'applicazione delle leggi italiane, le quali non permettono che nella propria casa il proprietario debba tollerare la permanenza di gente che si abbandona al ogni genere di atti ostili, di furti e di danneggiamenti.

Nel palazzo aveva sede un Istituto pontificio ungherese. Questo era stato fondato e poi mantenuto dallo Stato ungherese. È quindi nel diritto dello Stato ungherese di scioglierlo quando non ritenga più quell'Istituto corrispondente ai propri interessi ed alla propria volontà.

Ancora più nettamente bisogna dire questo: il cosiddetto Istituto pontificio magiaro s'è trasformato in un covo di spie e di cospiratori contro la Repubblica ungherese, a parte i furti e le immoralità. Che cosa pretende il "Popolo"? Il governo ungherese dovrebbe forse tollerare che in un palazzo di sua proprietà abitino, si radunino ed agiscano cospiratori contro lo Stato ungherese? Che cosa direbbe il "Popolo" se, per esempio, un governo qualsiasi tollerasse che nella sua capitale, in un palazzo di proprietà dell'Italia, avesse la sua sede una banda di fascisti cospiranti contro la Repubblica italiana? O forse il "Popolo"- approverebbe?

Il governo ungherese rivendica con ogni diritto, l'uso completo e libero del suo palazzo. Che cosa ne farà, lo si vedrà. Per ora le autorità italiane hanno un dovere fondamentale; far rispettare il buon diritto dello Stato ungherese. Se poi cacciassero via dal nostro paese le croci-frecciate, gli Hortisti e simili canaglie…. Ma non osiamo sperare tanto.[623]

ASDMAE-AP-50-57-b-1177

[623] A cikk gondolatmenetében és nyelvhasználatában teljesen a kommunista magyar diplomácia hivatalos álláspontját tükrözi, így nagyon valószínű – bár egyelőre nincs rá közvetlen bizonyíték –, hogy a követség megrendelésére, vagy az OKP-val való együttműködés keretében készült.

91.
1952. szeptember 18.
Kálló Iván követ beszámol Kiss Károly külügyminiszternek a Római Magyar Akadémia helyzetéről

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA.
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE ROME.
778/biz./1952.
Előadó: Szabó Imre
Gépelte: NM.

Róma, 1952. szeptember 18.
Tárgy: A Római Magyar Akadémia helyzete.
Mell.: 3 drb

Kiss Károly elvtársnak,
külügyminiszter,
Budapest

Miniszter elvtársnak jelentem, hogy szeptember elsején az Akadémián lévő Palazzina első emeletéből kiköltözött Lufi Nicola családjával együtt. A nevezett, a volt kápolnaféle lakásban[624] lakott. Ezek után a Palazzina első és második emelete teljesen üres.

Nézetem szerint a Palazzina második emeletén a Kereskedelmi Kirendeltséget el lehetne helyezni. Öt szoba állna rendelkezésükre és ezen kívül egy meglehetősen nagy helyiség várószobának, ahol különböző kereskedelmi árut is ki lehetne állítani vitrinekbe s így azon felek, akik tárgyalni mennének a kirendeltségre, lehetőségük volna megszemlélni mindjárt egyes magyar exportárukat. Tehát ezek szerint minden egyes kereskedelmi beosztottnak külön szoba állana rendelkezésére.

Az első emeleten, ahol van egy szép nagy terasz is, Lastofka[625] elvtárs részére (ker. tanácsos) volna egy 3 szobás reprezentatív lakás, melyen kisebb átalakításokat kellene eszközölni. Ugyanezen emeleten még egy két szobás lakás áll üresen, amely szintén elég reprezentatív.

Ugyenezen épület földszintjén egy nagy teremben lakik özv. Matosné, akinek a volt férje[626] készítette a Petőfi szobrot az Akadémia részére, melyet Kardos Tibor (volt akadémiai

[624] Utalás arra a lakásra, amelyet korábban Kápolna Sándor volt katonatiszt, a háború idején az egyik illegális beköltöző használt.
[625] Lastofka Béla római kiküldetését azzal a megszorítással fogadták az olasz Külügyminisztériumban, hogy kereskedelmi tanácsosként közvetlenül a követséghez, és ne a kereskedelmi kirendeltséghez legyen akkreditálva,. ld. ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1151. Ungheria-Italia. A Protokoll Főosztály följegyzése (Róma, 1951. december 15.). – Lastofka egyébként nem csupán kereskedelmi ügyekkel foglalkozott, mivel „Kormos” néven munkatársa volt a hírszerző rezidentúrának is, ld. ÁBTL 3.2.6. OL-8-008/1. Róma levelezési dosszié. "Budai Imre" 6/2. sz. utasítása (1951. szeptember 14.) – "Vágó Imre" elvtárs részére. 28.
[626] Fennmaradt Kardos Tibor igazolása Matos Lajos szobrászművész pályájáról (a Képzőművészeti Főiskolán végzett, 1940-41-ben római ösztöndíjas volt, stb.), aki "jelenleg egy Petőfi-mellszobrot készít" a RMA megbízásából, miközben az intézmény vendége, ld. MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-00125-1953. Kardos Tibor igazgató igazolása [ceretificato] (Róma, 1947. szeptember 3.) (feltehetően az 1950-es évek elején készült olasz nyelvű másolat).

igazgató) rendelt meg nála, de nem fizette ki az árát neki, melyből kifolyólag Matos, amikor élt, pert indított az Akadémia ellen a szobor árának a megtérítéséért. Közben Matos meghalt, ezért a bíróság lezárta az ügyet, és nem hozott döntést, mivel a felperes időközben meghalt.[627]

Az Akadémia szintén kilakoltatási pert indított Matos ellen, amely ügyben a bíróság meghozta a döntést a mi javunkra, de mivel a nevezett meghalt, ezen ügy is lezárult. Feleségével szemben már nem érvényes a kilakoltatás. Amennyiben Matosnét ki akarjuk lakoltatni, bírósági úton az eljárást újra meg kellene indítani. De hasonló a helyzet a szobor ügyében is. Ha a nevezett a Petőfi szoborért a pénzt meg akarja kapni, a pert neki is újra meg kell indítani.

Augusztus utolján Matosnéval személyesen beszéltem, aki kijelentette, hogy október, de legkésőbb november folyamán hajlandó elhagyni az Akadémiát, ha a szoborért járó pénzt neki kifizetnénk, azaz ezen összegnek csak a fele illeti őt, a másik fele a Magyarországon élő anyósát illeti, de lehetséges az, hogy anyósa átengedi részét Matosnénak. 200.000 lírát emleget a szoborért s ezen összeget akkor kellene kifizetni, ill. letétbe helyezni, ha ő elhagyja az Akadémiát. A hurcolkodási költséget is fizetni kellene, mivel rendkívül nehéz anyagi körülmények között él. Férje után 7-8 lírát kap nyugdíjként. Egyesek azt mondják, hogy még a piacon is szokott hulladékot szedni, mivel tüdőbajos és úgyszólván munkaképtelen. Az említett összeg kifizetése lehetővé tenné részére, hogy megfelelő helyet szerezzen magának.

Nézetem szerint javaslatát elfogadhatnánk megfelelő elővigyázatossággal, tekintettel arra, hogy Kardos Tibor megrendelőlevele az ő birtokában van, amelynek másolatát mellékelten felterjesztem. De azért is jó volna az említett módon kiegyezni vele, mert így ismét egy disszidens magyar hagyná el az Akadémiát és a papok támasza ezen keresztül még jobban gyengülne, s hatáskörük összezsugorodna. Másrészről egy újabb pert indítani igen költséges és hosszadalmas ügy lenne. Kérem Miniszter elvtársat, táviratilag értesítsen, ha a javaslatot elfogadhatónak találja, mivel a nevezett már is megkezdte a lakáskeresést és szeretném, ha ezt az ügyet is le lehetne zárni. Megjegyzem még, Matosné azt mondta, a szoborra vonatkozólag, ha akarjuk szakértővel is felbecsültethessük [*sic!*] az értékét.

A Palazzina földszintjén lakik még Gamboni olasz szobrásznő egy kisebb helyiségben. A nevezett még csak hallani sem akar arról, hogy elhagyja az Akadémiát. A reá vonatkozó döntést a bíróság október 16-án fogja meghozni. A többi illegális bentlakók helyzetéről az előző jelentésemben küldtem információt.

A Tempestivel kapcsolatban kérem megkérdezni Kalmár elvtársat, hogy hová tette a Közoktatásügyi Minisztérium Tempestihez intézett levél elismervényének szelvényét. Az Akadémia portása, Francesco adta át ezt a levelet a nevezettnek ez év februárjában és azt mondja, úgy emlékszik, hogy az elismerő szelvényt Kalmár elvtársnak adta oda, vagy esetleg Böröcz elvtársnak. Az ügyvéd ezen szelvényt nem kapta meg, pedig ez feltétlenül fontos lenne a kilakoltatás szempontjából, mert a bíróságon be kell mutatni az elismerő szelvényt, amellyel igazoljuk, hogy a nevezett már nem alkalmazottja az Akadémiának és hogy a felmondó okirat ki lett neki kézbesítve.

Bánfi Flóriánnal kapcsolatban mellékelten felterjesztek egy nyilatkozatmásolatot, amelynek eredeti két példánya magyar és olasz nyelven a követségen van. Ezen nyilatkozatban Bánfi kijelenti, hogy az ő bentlakásának az Akadémián, nincs lakásszerződési jellege. Véleményem az, hogy ennek alapján meg lehetne indítani ellene a kilakoltatási eljárást. Kérem erre

[627] A szobor ma is a Palazzo Falconieri szökőkutas udvarát díszíti.

vonatkozólag is Miniszter elvtárs véleményét. Ezen nyilatkozat alapján felszólítottam őt, hogy hagyja el az Akadémiát, tekintettel arra, hogy 1949-ben is csak ideiglenesen lett neki engedélyezve az Akadémián való bentlakás.

Kálló
követ

U.i. Az Akadémia harmadik emeletén 2 szobát berendeztettem a kereskedelmi vonalon kiutazók részére, mivel a szállodában rendszerint, mikor távol vannak, csomagjaikat átkutatják. Szerintem sokkal egészségesebb volna, ha az Akadémián lennének elszállásolva, tekintve, hogy rövidebb ideig szoknak itt tartózkodni. Természetesen a szobák használatáért felszámítunk 500 lírát naponta, ugyanis szállodában legkevesebb 1.000 lírát kell nekik fizetni. Másrészről, részünkről is előnyös volna, mivel szorosabb kapcsolatba tudnánk velük lépni és esetenként nagyobb lehetőség nyílna velük elbeszélni. Kérem Miniszter elvtársat, hogy az ezzel kapcsolatos észrevételezését megtenni szíveskedjék.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-00125/1-1953 (3 d.)

92.
1953. április 22.
Kutas Imre főosztályvezető-helyettes összefoglaló jelentése a római követség 1952. évi munkájáról

Készült 2 példa. Szigorúan titkos! Tárgy: 1952. évi összefoglaló jelentés

00642/szig. titk. /I.
Hiv. sz.: 6o/szig. titk.

Követség,
Róma.

Az 1952. évi összefoglaló jelentés azt mutatja, hogy a követség igyekezett a jelentés felépítésében követni a központ által megadott szempontokat. Ismerjük azokat a nehézségeket, melyekkel a jelentés összeállításának időpontjában meg kellett küzdenie, és amelyek nagymértékben közrejátszottak abban, hogy a jelentés a kért határidőre nem készült el. Mindezek figyelembevételével azonban meg kell jegyeznünk, ha a követség alaposabban átgondolta volna az évi jelentés összeállításához megadott szempontokat és még jobban arra törekedett volna, hogy azok alapján állítsa össze az összefoglalót – ezzel sok tekintetben megkönnyítette és megrövidítette volna a saját munkáját. Az összefoglaló kétségtelenül nagy munkára vall, azonban a bele fektetett munka még nincs arányban az eredménnyel.

Itt mindjárt elsőnek felmerül a terjedelem kérdése. A kül- és belpolitikai rész túlságosan hosszú, helyenként elvész a részletekben és nagyon is általános, a felszínen mozgó utalásokkal vázolja az olasz politika alakulását. Általános sémaként hatnak az olyan megállapítások, hogy az olasz külpolitika "a nyugati országok felé teljesen barátságos és szövetséges, a Szovjetunió és a népi demokráciák felé pedig egyre élesebb és ellenséges." (7. old.) Ez a problémák túlságos leegyszerűsítését jelentené. Az elmúlt évet ugyanis éppen az jellemezte, hogy az imperialista tábor belső ellentétei tovább éleződtek és így az ilyen erősen leegyszerűsített megállapítások nem helytállóak. Ennél a résznél a feladat az lett volna, hogy Sztálin elvtárs legutóbbi műve és a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusa tanításainak alapján állva és azokat a gyakorlatban felhasználva a jelentés vázolja az olasz kül- és belpolitika alakulásának fő irányvonalát, elemezze az olasz politikai helyzetet, annak kialakításában ható legfontosabb erőket, ezeknek az erőviszonyoknak alakulását és rámutasson azokra a lényeges ellentétekre, melyek Olaszország és a többi kapitalista ország között megnyilvánulnak. Ezt a módszert alkalmazva a politikai részt lényegesen le lehetett volna rövidíteni, az általánosan ismert és már más jelentésekben is közölt jelenségek leírásának mellőzésével, és ugyanakkor tartalmi szempontból is értékesebbé lehetett volna tenni. Az említett hiányosság ellenére a múlthoz viszonyítva a jelentés mutat bizonyos javulást és egyes részleteiben általában megfelelő képet ad Olaszország és a többi országok kapcsolatairól és arról az ellenállásról, melyet az olasz haladó erők fejtenek ki a jelenlegi olasz kormány nemzetvesztő politikájával szemben.

A gazdasági életről szóló rész jól megválasztott adatokkal alátámasztott képet ad az olasz gazdasági élet keresztmetszetéről. Ennek a résznek az értékét is növelte volna még, ha az év folyamán más jelentésekben ismertetett részletek mellőzésével, bővebben foglalkozott volna

az egyes olasz tőkés körök törekvései és a kormány gazdaságpolitikája között megnyilvánuló ellentétekkel, valamint a különböző idegen tőkés érdekeltségeknek az olasz piacokért folytatott harcával is.

Az olasz kulturális életről szóló rész az egész összefoglaló leggyöngébb pontja. Minden különösebb átgondolás nélküli, hevenyében összeállított munka. Úgyszólván kizárólag csak a filmekkel foglalkozik. Megfogalmazása nehézkes, adatai megbízhatatlanok, olyan szavakat használ, amilyeneket a magyar nyelv nem ismer (importáció, műfajta, kultúr eszközök, filmélcsapat, fránsírozzák, stb.) De ezektől az alaki hibáktól eltekintve, elvi szempontból is alapvetően helytelen az az igyekezete, hogy mindenütt mindenben csak az amerikai befolyást akarja megmutatni. Olaszországban vannak olyan haladó művészek és kulturális intézmények, melyekkel a beszámoló keretében feltétlenül kellett volna foglalkozni. Ismerjük azokat a különböző nehézségeket, melyekkel Dobai[628] elvtársnak meg kellett küzdenie ennél a munkánál, azonban az a véleményünk, hogy ezt a feladatot a fennálló nehézségek ellenére egy kissé alaposabb elmélyedéssel, több találékonysággal sokkal jobban meg tudta volna oldani.

A Magyar Népköztársaság és Olaszország közötti kapcsolatok alakulásának ismertetését a jelentés leszűkíti a követség és az olasz külügyminisztérium közötti kapcsolat vázolására. Ennek a pontnak gazdasági vonatkozású részében pedig csaknem szó szerint ugyanazt mondja el, amit előzőleg az olasz gazdasági élet ismertetésénél. Ez felesleges ismétlés.

Az összefoglalóból kiemelkedik a követség tájékoztatási munkájáról szóló rész. Ez lényegében azt adja, amit az összefoglalótól vártunk. Nemcsak nagy vonalakban összképet ad a végzett munkáról, hanem azt értékelni is igyekszik és rámutat az elvégzendő legfontosabb feladatokra. Egyedül azzal a megállapításával nem értünk egyet, hogy a központ bizonyos eseményei megtörténte előtt lássa el megfelelő anyaggal a követséget. Ennek a követelménynek nem tudunk eleget tenni.

Az Olaszországban élő magyarok között végzett munkával foglalkozó részben helyesebb lett volna, ha a "loyális" magyarokkal foglalkozó rész olyan terjedelmű, mint amilyen a reakciósokkal foglalkozó rész volt. A Magyarok Világszövetségének is az a véleménye a milánói magyarságról, hogy sokkal aktívabb, a mai magyar problémák iránt sokkal élénkebb érdeklődést mutat, mint a római magyarok. A Világszövetség a római magyarokkal még nem tudott megfelelő kapcsolatokat teremteni és a követség által megadott címlistából csupán egy ember válaszolt a hozzájuk intézett ismerkedő körlevelekre. Éppen ezért a követségnek egyik fontos következő feladata lenne a római magyarok nagyobb mértékű aktivizálása. A velük való eddigi foglalkozás (fogadásokra, filmbemutatókra való meghívás) nem ösztönözte őket cselekvésre. Most, hogy a követségnek sikerült már velük barátságos kapcsolatokat teremteni, át kell térni az aktivizálás módszerére. Ezt oly módon lehetne elkezdeni, hogy a részükre kiküldött könyvtár számára a megbízhatóbb magyarokból könyvtáros aktívákat kell szervezni, akik rendszeres könyvtári foglalkozást tartanak majd. A könyvtár beindítása után meg kellene

[628] Dobai János komoly műveltségi hiányokkal került ki a római követségre, melyekkel persze maga is tisztában volt. Kálló követ panaszolta 1953 márciusában: "Dobai elvtárs nem kultúrmunkára való. Teljesen idegennek érzi azt. Ma jelentette ki, hogy inkább kapálni menne, mint a kultúrmunkát csinálja", ld. MNL OL XIX-J-l-u. BAH. Kálló Iván (Róma, 1953. március 23.) – Berei Andornak. – Rubin Péter minisztériumi osztályvezető meg is jegyezte 1954 tavaszán kelt levelében: "jelentéseinek értékét [...] eléggé lerontják a benne lépten nyomon előforduló helyesírási, fogalmazási és mondatszerkezeti hibák". Ám azt is hozzátette: "Dobai elvtárs utóbbi időben küldött jelentéseiben nyelvtani és helyesírási szempontból is látok fejlődést", ld. MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 18/b. Rubin Péter (Budapest, 1954. április 12.). – Dobai minősítését azonban a kulturális munkában tapasztalható kudarcok nemigen befolyásolták, mert valójában a római hírszerző rezidentúra százados rangban szolgáló tisztje (egy időben vezetője) volt, „Seres István" fedőnéven, ld. Bottoni 2010. 260.

kezdeni a próbálkozásokat olyan irányban, hogy akár az elolvasott könyvek valamelyikéről, vagy az egyik újdonságról vitával egybekötött könyvismertetést tartsanak. Ezen kívül javaslatot kérünk a követségtől arra vonatkozóan, hogy milyen lehetőségeket lát részükre a Magyar Népi Demokrácia kulturális életét bemutató előadássorozat tartására. (Pl. az új magyar zene, képzőművészet, építészet kérdései, stb.) Tekintve, hogy a római magyarság nagy része értelmiségi, feltehető, hogy érdeklődést tanúsítanának ilyen előadások iránt. Amennyiben ez keresztülvihető, megfelelő anyagot küldünk ki.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a magyarokkal való foglalkozás nem kampánymunka, hanem állandó szívós foglalkozást jelent. Ennek érdekében kérjük a követséget, hogy az adott szempontok figyelembevételével dolgozzon ki egy munkatervet a magyarokkal való foglalkozásra és azt megbírálás és segítségadás végett terjessze fel. Ezen túlmenően havonta legalább egyszer jelentsen a magyarok között végzett munkáról.

Az összefoglaló jelentés helyesen értékeli a követség munkájának főbb eredményeit, jól mutat rá az elmúlt év során felmerült legfontosabb hiányosságokra és a követség előtt álló legfontosabb feladatokra. A feladatok megjelölésénél ismételten szeretnénk aláhúzni a politikai és szakmai oktatás alaposabb elmélyítésének fontosságát és a minőségi munkára való fokozottabb törekvést. Általában a követség munkájára nézve elmondhatjuk, hogy igyekszik megoldani az eléje kitűzött feladatokat, sok tekintetben ért is el számottevő eredményeket az elmúlt év folyamán (így például a kapcsolatok kiépítése, a magyarokkal való foglalkozás és a tájékoztatási munka területén) de még számos javítani való van mind az operatív, mind az elvi feladatok elvégzése területén. Az összefoglalóból kitűnik, hogy a követség látja munkája fogyatékosságait és ez az első lépés, ahhoz, hogy ezeket a fogyatékosságokat a továbbiakban alapos, lendületes, szívós munkával, a munka politikai színvonalának állandó emelésével kiküszöbölje.

Budapest, 1953. április 22.

(Kutas Imre)
főosztályvezető h

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/a-00642-1953 (8 d.)

93.
1953. március 11.
Kálló Iván követ beszámol Molnár Erik külügyminiszternek a Római Magyar Akadémia aktuális helyzetéről, a kiköltözések és egyéb jogi ügyek állásáról

46/szig. biz./1953.
Előadó: Bitta István
Gépelte: NM.

Róma, 1953. március 11.
Tárgy: A Római Magyar Akadémia helyzete.
Hiv. sz: 00125/2/szig. biz.
Mell.: 1 boríték.

Molnár Erik elvtársnak,
külügyminiszter,
Budapest

Hivatkozással a fenti rendeletre tudomásul vettem [az] Onoriné ügyével kapcsolatos Központi utasítást és a jövőben az ezen utasításban kifejtett álláspontho z ragaszkodva fogom a Központ álláspontját képviselni. A fenti rendeletben kért tájékoztatást az Akadémián még bentlakó idegen egyénekről az alábbiakban közlöm:

Jelenleg az akadémiai nagyépület első emeletén Dugo lakik, a második emeleten a papok, a harmadik emeleten Tempesti házaspár, negyedik emeleten Barabás Holik László, a földszinti volt IRO-helyiségben, mely a papok kezelésében van még jelenleg is, lakik két névről ismeretlen személy, akik a papok szolgálatában állnak. A kis épületben, vagyis a palazzinában lakik Matosné.

A mai nappal a helyzet Dugo ügyében a következő: l80/b. számú jelentésemben ismertetett módon, tekintetbe véve Dugo eddigi magatartását – mely a legmesszebbmenő elővigyázatosságra intette Követségünket – Schiano ügyvéddel való megbeszélés alapján a fenti rendeletben engedélyezett 2,800.000- lírás összeg letétbehelyezését olyan formában oldottam meg, hogy ezen fenti összeget Bitta elvtárs nevére a Banco di Romában befizettem. A bank által kapott – Bitta elvtárs nevére szóló – csekket átadtam Schiano ügyvédnek egy általa a Követség részére kiállított elismervény ellenében, mely elismervényben pontosan meghatározva ezen összeg rendeltetését, kifizetésének módját valamint a fenti üggyel kapcsolatos feladatot, utasítottam őt, hogy március 5-ig – amennyiben Dugo az általunk kért követelményeknek eleget tesz – ezen összeget átadhassa. Mint Dugotól várható volt, ezen alkalommal is különböző akadályokat gördített az ügynek megoldása elé, úgyhogy ennek alapján már az ügy békés úton való megoldásának lehetőségére csupán igen kevés remény volt. Végezetül, mivel Követségünk a kérdést a lehető legrövidebb időn belül teljes egészében meg akarja oldani, Dugo ügyvéd felhozott érveire ügyvédünkön keresztül olyan határozatot hozott – mint most már valóban utolsó lehetőséget –, hogy abban az esetben, ha Dugo az általa vállalt április 8-i időpontban meghatározott, az Akadémia elhagyására vonatkozó elhatározását írásával megerősíti és ezt ügyvédünknek átadja, valamint ugyancsak átadja az általa előbbiekben megtagadott nyilatkozatot, melyben mindennemű követeléséről az Akadémiával, valamint a Követséggel szemben lemond, akkor a március 5-ig rendelkezésére álló összeg felvételének határidejét április 8-ig meghosszabbítja. A fenti kötelezettségeket Dugo vállalta és az ezzel kapcsolatos kötelezvényeket alá is írta. Ezen fenti haladékot, mivel most már valóban úgy néz ki, hogy Dugo az utolsó lehetőségeket is elvesztette, amelyekkel további bentlakását biztosítaná, Követségünk, mint utolsó lehetőséget megadta.

Amennyiben április 8-ig Dugó írásban adott szavát sem teljesítené, úgy feltétlenül bírói útra visszük az ügyet és mint ügyvédünk mondotta, írásos nyilatkozatának be nem tartása az ügyet Dugo számára igen kényessé tenné.

Matosné kiköltözésével kapcsolatban jelentem, hogy a megállapodás Matosné és a Követség között megtörtént.[629] Ennek következtében Matosné március 31-ig személy szerint elhagyja az Akadémiát és amennyiben erre lehetősége lesz, ingóságait is magával viszi, azonban mivel lakása, melyet talált, jelenleg még nem készült el, feltehető, hogy ingóságainak elvitele bizonyos akadályokba fog ütközni és ezért kérte a Követséget, hogy az ő eltávozása után még egy hónapig haladékot nyújtsunk bútorai és egyéb holmija elvitele céljából. Követségünk Matosné személyes eltávozásához ragaszkodott és ugyanakkor, amennyiben erre szükség mutatkozik lehetőséget ad bútorainak egy hónapi tárolására az Akadémia területén.

Tempesti házaspár ügyében a bírósági eljárás jelenleg folyamatban van, ezzel kapcsolatban bírósági döntés még nincs, de ügyvédünk felszólítására Tempesti személyesen felkereste Schianot, akinek bejelentette, hogy nem akarja megvárni a bírósági végzést, és azon reményének adott kifejezést, hogy III. hó folyamán, amikor is az olasz Közoktatásügyi Minisztériumtól bizonyos tanszék betöltésére a meghatalmazást megkapja, az általa elfoglalt helyiségeket ki fogja üríteni és átadja az Akadémia igazgatóságának. Jelenleg még döntés részére nem érkezett meg, így az ügy bírósági úton továbbra is folyamatban van.

Barabás Holik László ügyében Követségünk bizonyos elgondolás következtében a kilakoltatási eljárást még nem tette folyamatba, azonban rövidesen ellene is folyamatba teszem.

Az Akadémia második emeletén lakó papok száma nem állandó, bizonyos időkben változásokat tapasztalhattunk. Általában azonban 12-14 személy tartózkodik a második emeleti helyiségekben. Ezekhez járul az. előzőekben említett két civilbe öltözött disszidens magyar, akik a papok által elfoglalt IRO-helyiségben vannak.

A papok kérdésével kapcsolatban és általában az Akadémián lakó illegális személyek eltávolításának kérdésében beszélgetést folytattam Schianoval, aki – tekintetbe véve a nemzetközi helyzetet – [a] papok elleni esetleges pernek Olaszországban való megtételét, mind ezt már több ízben is kijelentette, reménytelennek tartja, azonban mint ő mondotta, ezen üggyel foglalkozva arra az elhatározásra jutott, hogy tanácsolja Követségünknek és ezen keresztül kormányunknak, hogy az Akadémián lakó papok eltávolítása kérdésében indítsunk bírósági eljárást Budapesten, az itt hozott bírósági ítéletet a nemzetközi gyakorlatban használt úton juttassuk el jóváhagyás végett az olaszországi igazságügyi szervekhez, akik ennek folytán kénytelenek lesznek bizonyos véleményt, bizonyos álláspontot elfoglalni ezen ügyben. Szerinte, ha nem számítjuk, hogy a nemzetközi helyzet a valóságban igen kiélesedett és hogy a Vatikán befolyása Olaszországban a legnagyobb, akkor az olasz bírósági szerveknek a magyar bíróság által hozott döntést meg kellene erősíteni. Azonban tekintettel a nemzetközi helyzetre és a Vatikán befolyására, ez nehezen képzelhető el, azonban így kénytelen lesz egy olyan döntést hozni, amely magyar al- és felperes ügyében hozott magyar bírósági eljárás végrehajtásában akadályokat gördít és ezzel a mi számunkra ad egy megfelelő eszközt, amelynek birtokában megfelelő esetben majd hasonló álláspontot fogunk tudni elfoglalni az olasz igazságügyi szervek által hozott ítélet Magyarországon való végrehajtásának megakadályozásában. Ezen fenti javaslattal kapcsolatban, mivel jogi kérdésről van szó,

[629] Előzményét ld. a 91. iratban.

kérném az illetékes, azaz jogügyi osztály felülvizsgálását, véleményezését és amennyiben megfelelő úgy ennek alkalmazását.

A KÜM fenti rendeletében ismertetett újabb lépéshez szükséges telekkönyvi adatokat még nem tudtam megkapni teljes egészében, ugyanis két külön szerv foglalkozik a kérdéssel és csak az egyiktől tudtuk a kért adatot megszerezni, melyet mellékelten felterjesztek, a másik szerv adatait legközelebb küldöm fel.

A csatolt mellékletek:

1 pl. A Falconieri palota beszerzésének aktája.
5 pl. " " " tervrajza
4 pl. A kispalota tervrajza.

A hiányzó kataszteri igazolványokat a legközelebbi postával felterjesztem.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-2/c-00125/3-1953 (3 d.)

94.
1953. május 14.
Kálló Iván követ beszámol Molnár Erik külügyminiszternek a diplomaták utazásának korlátozásairól, továbbá a San Marino-i konzuli poszt betöltése körüli bonyodalomról

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA.
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE HONGROISE ROME.
100/szig.titk./1953.
Előadó; Bitta István
Gépelte: NM.
Készült: 4 pld. (3 KÜM, 1 Követs.)

Róma, 1953. május 14.
Tárgy: Távozási engedélykérelem az olasz KÜM-ből

Molnár Erik elvtársnak,
külügyminiszter,
Budapest

Jelentem Miniszter elvtársnak, hogy április hó végén távozási engedélykérelmet intéztem az olasz KÜM-höz Dobai János, Gyulai Ida[630] és Fodor Pál[631] elvtársak részére, Torinóba való utazás, vagyis az itt megrendezett Technikai Kiállítás megszemlélése céljából. A távozási engedélyt 30-tól kezdődő nappal kértem 4-ig, tekintetbe véve a május 1, 2, 3-i ünnepeket. Választ ezen kérelmemre – bár több ízben érdeklődtem – nem tudtak adni a KÜM Protocole osztályán, csupán este 9 órakor jött értesítés, hogy Bitta elvtárs, aki a KÜM felé a kapcsolatot tartja, menjen be személyesen.

Bitta elvtársat Zecchin Guido, a Protocole III. vezetője fogadta és hosszas körülmagyarázás után közölte, hogy tekintettel arra, hogy a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériuma a legutóbbi alkalommal is nem adta meg a budapesti olasz követség két tisztviselőjének az eltávozási engedélyt, melyet április 16-22-ig kértek Aszódra, egy haláleset hivatalos konzuli tevékenysége elvégzésére, az olasz KÜM is kénytelen bizonyos módon a kölcsönösség

[630] Gyulai Idát Párizsból helyezték át Rómába, de arra Berei külön felhívta Kálló figyelmét, hogy a remek nyelvtudású, szerény alaptermészetű, nagy munkabírású diplomata kissé érzékeny, így erre legyenek tekintettel. És Gyulai valóban igen érzékenyen vette, hogy Dobai és Kracsek kollégái bejártak és kutattak a szobájában, próbálták megfigyelni, mit ír, mivel foglalkozik, időnként átlátszóan faggatták kapcsolatairól, stb., így pár hónappal a kihelyezése után máris bepanaszolta őket Bereinél, és kérte visszahívását, ld. MNL OL XIX-J-1-u. BAH. Gyulai Ida (Róma, 1953. október 16.) – Berei Andornak. – 1953 áprilisában az ÁVH-központ jelezte a római rezidentúrának, hogy "Gyulai tanácsos nincs bevonva a munkába", ld. ÁBTL 3.2.6. OL-8-008/1. Róma levelezési dosszié. "Palotás Péter" utasítása (1953. április 8.) – "Garai Péter" részére. 292. – Gyulai Ida érzékenyégét jobban értjük, ha figyelembe vesszük, hogy washingtoni külszolgálata idején, 1951. január 10-én egy Henry Gartner nevű, magyar származású disszedens – korábban elmegyógyintézeti ápolt, akinek ekkor már évek óta megtagadták a beutazási vízumkérelmét Magyarországra –, erőszakkal behatolt a követség területére és Gyulait késsel több helyen megsebesítette, ld. ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1151. Ungheria – USA, Great Bretagna. A budapesti Olasz Követség (Budapest, 1951. január 17.) – az olasz Külügyminisztériumnak, ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1151. Ungheria – USA, Great Bretagna. Tarchiani (Washington, 1951. február 14.) – az olasz Külügyminisztériumnak.

[631] Fodor Pál áv. hadnagy 1953 január végén került ki Rómánba, ahol "Garai Péter" fedőnévvel ő lett a hírszerző rezidentúra új vezetője, ld. ÁBTL 3.2.6. OL-8-008/1. Róma levelezési dosszié. "Palotás Péter" utasítása (1952. december 13.) – "Vágó Imre" részére. 242-245.

alapján eljárni és ezért nem áll módjában Dobai János részére a távozási engedélyt megadni. Gyulai és Fodor elvtársaknak ezen alkalommal megadják, mivel – mint mondotta – nem akarják teljes mértékben a kölcsönösség elvét alkalmazni, azonban kéri, hogy Követségünk tekintettel arra, hogy bizonyos mértékben szüksége van a hivatalos ügyekben Román kívül eljárni, hasson oda, hogy Budapest is hasonlóan hozzájuk, tegye ezt lehetővé, hogy ilyen és hasonló esetek, mint pl. az aszódi, ne következzék be. A maga részéről az egész beszélgetés alatt igen barátságos volt és láthatólag, igen kellemetlenül érezte magát, hogy ilyen ügyben és lehetőleg olyan módon magyarázza ki magát, hogy ne legyen ezen cselekedetüknek ellenséges nézete. A megbeszélés folyamán többször sajnálkozásának adott kifejezést, hogy kérésünket nem tudják teljesíteni és a kelleténél többször kihangsúlyozta azt, hogy Dobai János úrnak nem áll módjukban megadni az "engedélyt".

Ennek okát abban is kereshetjük, hogy mivel Dobai elvtárs volt megnevezve, mint gépkocsivezető, így akarták mind a három elvtárs utazását megakadályozni, mikor másnap közöltük velük, hogy Gyulai és Fodor elvtársak vonattal akarnak menni, akkor azonban megadták számukra az eltávozási engedélyt.

Folyó hó 13.-án Dobai elvtárs részére újra kértem eltávozási engedélyt San-Marinóba, a konzuli megbízólevél átadása céljából. A Nota Verbált Bitta elvtárs vitte be, tekintettel a torinói elutazás elé gördített akadályra, valamint a Vass elvtárs részére San-Marinóba kért távozási engedély megtagadására, személyesen kérte az elutazási engedély megadását, Zecchin konzul a maga részéről biztosította Bitta elvtársat a kérdés "baráti" megoldásáról, de megragadta az alkalmat ismét arra, hogy megkérdezze a magyar Külügyminisztériumnak az állásfoglalását az aszódi esettel kapcsolatban. Zecchin erősen számít arra, hogy közölni fogjuk vele a fenti kérdésben elfoglalt álláspontunkat, ezért erre vonatkozólag kérek futár fordultával utasítást.

U.i. Mint a fentiekben már említettem folyó hó 13-án Dobai elvtárs részére távozási engedélyt kértem San-Marinóba. Ezzel kapcsolatban 18-án az olasz Külügyminisztérium protocole osztályáról Scamacca[632] nagykövet értesített, hogy 19-án d. e. 11 órakor személyesen akar velem beszélni. Folyó hó 19-én d. e. 11 órakor Bitta elvtárs kíséretében felkerestem Scamacca nagykövetet, aki Dobai János távozási engedélye, illetve San-Marinói konzullá való kinevezési ügyében közölte velem az alábbiakat:

Az olasz kormánynak már régen életben lévő megállapodása van, mely szerint Olaszország, San-Marino illetve a Vatikán közötti diplomáciai kapcsolatok tárgyában vannak bizonyos megkötések, amelyeknek értelmében egy idegen állam – legyen az népi demokratikus vagy nyugat-európai – mondotta Scamacca – nem nevezhet ki San-Marino illetve a Vatikán mellé olyan diplomáciai személyt, aki már szolgálatban van az olasz kormány mellett akkreditált Követségeken.[633] Ilyen eset jelenleg Dobai János esete, aki a magyar Követségen, mint diplomáciai beosztott teljesít szolgálatot ugyanakkor a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa kinevezte őt San-Marino konzuljává, amely a fent álló Olaszország és San-Marino között érvényben lévő megállapodás alapján ilyen formában nem tölthető be. Scamacca protocole főnök közölte, hogy legnagyobb sajnálatukra kivételt ebben az esetben sem tehetnek. Az olasz kormány mereven ragaszkodik ehhez az érvényben lévő megállapodáshoz, mely a fent említett országok között fennáll, és ezért kéri, hogy a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, vagy mentse fel Dobai Jánost követségi tisztsége alól és hagyja meg San-Marino konzuljának, vagy nevezzen ki Dobai János helyett egy más személyt San-Marino

[632] Michele Scamacca del Murgo di Agnone pályájára ld. WHO 1958. 868.
[633] Ma már ez a rendelkezés nincs érvényben.

konzuljának és pedig olyant, aki nem tagja a római magyar Követségnek. Sajnálatát fejezte ki az iránt, hogy mindezek már a kinevezés megtörténte után történtek és azon nézetének adott kifejezést, hogy szerette volna már mindezt megelőzően tudomásunkra hozni. Ezzel kapcsolatban hivatkoztam Vass Miklós előző San-Marino-i konzul esetére, akinek kinevezéséről az olasz kormánynak abban az időben tudomása volt és nem vetett fel semmiféle nehézséget, illetve nem hivatkozott erre az előbb említett megállapodásra, amely Olaszország és San-Marino illetve a Vatikán között fennáll.[634] Scamacca nagykövet ezzel kapcsolatban kifejtette azon véleményét, hogy ez csupán valamilyen elnézés folytán kerülhette el figyelmüket, s ezért nem történ meg az Vass elvtárs esetében, hogy nem hivatkoztak erre a megállapodásra. Továbbiakban közölte Scamacca, hogy szükségesnek tartotta ezt velem, mint a Magyar Népköztársaság római követével személyesen közölni még mielőtt a beadott Nota Verbalra írásban megadná a választ, természetesen az ezzel kapcsolatos választ – mint mondotta – írásban meg fogja küldeni Követségünk címére. Scamacca ezen beszélgetés folyamán több ízben kihangsúlyozta, hogy nem megkülönböztető rendelkezésről van ebben az esetben szó, nem a magyar népi demokrácia elleni intézkedés, sem Dobai János személye elleni akció, hanem már régen működő megállapodáshoz való ragaszkodás az, amely őket ennek a kérelemnek, vagyis a megbízólevél átadása engedélyének megtagadására és a fentiekben közöltek ismertetésére kényszerítette. A fentiekkel kapcsolatban tudomásul vettem közlését azzal, hogy kormányunk tudomására hozom fenti beszélgetést és ezzel a beszélgetésem Scamacca nagykövettel véget ért.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/C-001153-1953 (2 d.)

[634] Valóban, 1952 tavaszán a római követség bejelentette a Palazzo Chiginek, hogy Vass Miklós sajtóattasé számára kér konzuli akkreditációt San Marinóba, ld. ASDMAE AP 1950-1957 Ungh. B.1176. Politica estera – parti generali. Külügyminisztérium (Róma, 1952. szeptember 24.) – a San Marino-i Olasz Konzulátusnak. – Az engedélyt 1952. július 31-től kapta meg, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1177. Missioni diplomatiche. Feljegyzés a Protokoll Főosztály számára (Róma, 1952. augusztus 11.).

95.
1953. május 20.
Kálló Iván követ beszámol Molnár Erik külügyminiszternek az olasz kommunista párttal közösen megjelentetett kiadványok körüli nehézségekről

97/szig. titk. /1953.
Előadó: Dobai János
Gépelte: NM.
Készült: 4 pld. (3 Küm, 1 Követs.)

Róma, 1953. május 20.
Tárgy: A római Olasz - Magyar Egyesület kérése.
Hiv. sz: 00595/ 5
Mell.: 1 boríték.

Molnár Erik elvtársnak, külügyminiszter,
Budapest

Hivatkozással fenti számú rendeletre jelentem Miniszter elvtársnak, hogy a sportkiadvány anyagában a rendeletben közölt észrevételeket kijavítottuk. A kiadvány május 15-ére kész lett és mellékelten felterjesztek belőle 5 darabot megtekintés végett. A szétküldést azonnal elvégeztük, valamint 16-án az Akadémián is kiosztottunk 150 drb-ot, mivel az olasz közönségnek levetítettük a "Civil a pályán" c. filmet.[635]

A kiadványt l00 líráért árusították a Stadion előtt vasárnap, de nem tudtak eladni csak l.000 darabot, mivel a sportlapok külön kiadásban hasonló brosúrát, mely az olasz sportot propagálta, díjtalanul osztogatták. Véleményünk szerint a kiadvány elég nívós és érdekes, de nem szép, a rövid idő miatt, amely rendelkezésre állt, nem lehetett jobban kidolgozni. A benne lévő fényképek nem élesek, mert nem volt idő arra, hogy tökéletesítsék. 10 nap lett volna szükséges a nyomdai munkálatokra, de a Központ csak 8-án küldte ki az anyagot, tehát hat nap alatt meg kellett csinálni. A nyomda nem akarta vállalni a munkát és barátok segítségével sikerült kiadatni, de 150.000 lírával többe került, mert a munkásoknak éjjeli pótlékot kellett fizetni. Ezért igyekezett az Egyesület minél többet eladni, hogy a pénzkülönbözet bejöjjön, amely lényegében majdnem be is jött.

Robotti elvtárs közölte, hogy az itteni párt igen nehéz helyzet elé lett állítva annak következtében, hogy a Követség a már elég hosszú ideje előkészület alatt lévő sportkiadvány és mezőgazdasági kiadvány nyomdába küldésére nem adhatta meg a jóváhagyást. Ez történt jelenleg is, mert a mérkőzés előtt pár nappal kapták csak meg az engedélyt annak kinyomatására. Közölte, hogy ezzel a halogatással, mely a sportkiadvány kiadása körül megmutatkozott, nagymértékben nehezítettük munkáját, mert a baloldali nyomdai vállalatok, teljes egészében igénybe vannak véve a választási előkészületekre és a beütemezett munkatervet nagymértékben megzavarta az, hogy soron kívül a Követség kérésére el kellett készíteni a kiadványt.

Közöltük, hogy a Követség nem egy független szerv, mely ilyen kérdésekben önhatalmúlag döntsön és szükséges, hogy a Központ felülvizsgálja a kiadványok politikai tartalmát. Robotti elvtárs ezt helyteleníti, mivel egyrészt a Követség és a Párt által kidolgozott és megvizsgált kiadványról van szó és véleménye szerint eléggé megbízható az olasz kommunista párt és a Követség politikai beosztottainak véleménye ilyen esetben. Ezt csak a magyar követségen

[635] 1951-ben készült filmvígjáték, Keleti Márton rendezte, a sematikus történetet híres színészek (Latabár Kálmán, Soós Imre, Ferrari Violetta, Gobbi Hilda, Görbe János, Gózon Gyula, stb.) játszották.

tapasztalta, mert a szovjet elvtársak pl. Rómában döntenek ilyen kérdésekben a párt véleményezésével. Közölte, hogy ez világos dolog is, hiszen az itteni párt jobban meg tudja határozni azt, milyen legyen a kiadvány, hogy megfeleljen az olasz közönségnek. Kéri, hogy vizsgáljuk meg ezt a kérdést és változtassunk ezen a módszeren, mivel ez nagymértékben akadályozza azt a munkát, amelyet a Követség közösen a párt illetékes szervével kifejthetne fejlődésünk ismertetése, valamint az olasz kommunista párt munkájának megkönnyítése és megsegítése érdekében.

A fentiekből kitűnik, hogy helytelen az egyes kiadványok kiadatásánál az idő elhúzása. Pl. itt van a mezőgazdasági kiadvány. Felterjesztettük, de május 20-a van és még nem kaptunk rá engedélyt, holott 17 nap múlva választások lesznek és a választási hadjáratra akartuk készíteni. Véleményünk szerint nem fogjuk elérni célunkat vele, ha a választás előtt egy-két nappal lesz csak készen. Ezért kérjük sürgősen a Központ döntését a kiadvánnyal kapcsolatban.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-21/a-00595/7-1953 (20 d.)

96.
1953. augusztus 14.
Vincenzo Sciotto szabadon bocsátása és kiutasítása Magyarországról

a)

MINISZTERTANÁCS HIVATALA

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Minisztertanács előterjesztesere

Sciotto Vincenzo olasz állampolgár büntetésének még kitöltetlen részét kegyelmi úton elengedi.

Kelt Budapesten, 1953. évi augusztus hó I7. napján.

Dobi István[636]
A Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Darabos Iván
A Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Népköztársaság Elnöki Tanácsa!

Javasolom, hogy

Sciotto Vincenzo olasz állampolgár büntetésének még kitöltetlen részét a Népköztársaság Elnöki Tanácsa kegyelmi úton

elengedni szíveskedjék.

Budapest, 1953. augusztus 14.

Nagy Imre
a Minisztertanács elnöke

b)

Sik Endre[637]
l97/S-53

SZIGORÚAN TITKOS !
Készült 6 példányban
Miniszter elvtárs
Bérci elvtárs
Kutas elvtárs
Szarvas elvtárs
Fái elvtársnő
Irattár

Feljegyzés

17-én este ½ 10-kor a Protocole útján közöltem az olasz követséggel, hogy kérem az olasz ügyvivőt, hogy 18-án reggel ½ 9-kor keressen fel.

[636] Dobi István pályájára ld. Dancs 1984.
[637] Sík Endre pályájára ld. Horváth 2005. 561., Bölöny 1992. 382-383.

Ma reggel ½ 9-kor az olasz ügyvivővel közöltem, hogy Sciotto Vincenzot, akit a magyar hatóságok kiutasítottak, az illetékes szervek ma déli 12 órakor Hegyeshalomnál átteszik a magyar-osztrák határon. Hozzátettem, hogy ezt azért közöltem vele, hogy módja legyen felvenni a kapcsolatot a bécsi követséggel és intézkedni arról, hogy Sciottot a határon várják. Az ügyvivő köszönettel vette tudomásul közlésemet.

Felvetette, hogy nem volna-e mód arra, hogy Sciotto anyja azonnal beszélhessen vele, azt válaszoltam, hogy miután Sciotto ki van utasítva s a határon lesz szabadon bocsátva, anyjának csak ezután lesz módjában vele beszélni. Erre az ügyvivő kérdezte, van-e mód arra, hogy Sciotto anyja még ma megkapja a kiutazási engedélyt. Erre azt feleltem, hogy nem tudok azonnal választ adni, mert ez a kérdés nem az én hatáskörömbe tartozik, de megígértem, hogy utánanézek ennek a kérdésnek és értesíteni fogom.

A kérdést Tatai elvtárssal megbeszéltem és miután tőle igenlő választ kaptam, közöltem az olasz követséggel, hogy ha Sciottoné érvényes útlevelet mutat fel, a kiutazási engedélyt azonnal meg fogja kapni.

Budapest, 1953. augusztus 18.

c)

Szigorúan titkos! Követség, Sciotto ügy.
col529/1/szig. titk. Róma.
I.
Készült 2 péld.

Mellékelten megküldjük Vincenzo Sciotto olasz állampolgár kiutasítása ügyében Sík elvtárs és Rossetti id. olasz ügyvívő közt lefolyt megbeszélésről készített feljegyzést. Sciottot 1951-ben a magyar hatóságok a Grősz-perrel kapcsolatban 4 évi börtönre ítélték kémkedés bűntettének elősegítése miatt és az elítélt anyja kérésére az Elnöki Tanács elnöke kegyelmi úton elengedte büntetése hátralévő részét.

Budapest, 1953. augusztus 27.

Fái Boris
osztályvezető

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-001529/1-1953 (4 d.)

97.
1953. augusztus 28.
Gyulai Ida követhelyettes jelenti a Külügyminisztériumnak az új kormányprogrammal kapcsolatos értekezlet megtartását; a Politikai Főosztály elemzési szempontjai

a)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE ROME.
151/szig. titk. /1953.
Előadó: Gyulai Ida
Gépelte: NM.
(Készült: 4 pld. /3 Küm, 1 Követs.)

Róma, 1953. augusztus 28.
Tárgy: A Követség feladatai az új kormányprogrammal kapcsolatban.
Hiv.sz.: 001465/szig. titk./1953.

Külügyminisztérium
Budapest

Fenti rendeletre jelentem, hogy az új kormányprogrammal kapcsolatos értekezletet augusztus 11-én megtartottuk. A kb. 30 perces beszámolómat követő vita során főképp Bitta elvtárs felszólalásával kapcsolatosan voltak észrevételeim, aki azt mondta, hogy bizonyos hibákat Rákosi elvtárs most "bevallott". Szerintem ez a kifejezés megengedhetetlen, mert "bevallani" olyat szokás, amit, ha valamely külső kényszerítő körülmény nem állna fenn, elhallgatnánk, titokban tartanánk, ez pedig egészen hamis beállítás. Kifogásoltam továbbá Bitta elvtárs felszólalásának azt a mondatát, hogy "sajnos mi még nem a gyakorlat alapján tervezünk". Ő erre igen bosszúsan azt válaszolta, hogy ez így is van, mi terveinket a rendelkezésünkre álló statisztikákra és nem a gyakorlati tényekre alapozzuk. Azt válaszoltam, hogy ezzel nem értek egyet, mint ahogy nem volt precíz megállapítás Bitta elvtárs részéről az sem, hogy mi "a termelőszövetkezeteket természetesen ezután is nagyobb mértékben támogatjuk, mint az egyéni kisgazdaságot".

Hiszen az új politikai irányvonal éppen az, hogy az utóbbiaknak nyújtott, eddig nem elegendő támogatást oly mértékben növeljük, hogy ezek előbbiekkel szemben csak annyiban legyenek hátrányban, amennyiben ez a kétféle gazdálkodás természetéből következik. Bitta elvtárs kijelentéseiből viszont az látszott kitűnni, hogy szerinte kormányunknak nem komoly szándéka az egyéni gazdálkodók megsegítése. Felszólalásának többi része azonban helyes volt és őt fenti tévedései ellenére, igen fejlett elvtársnak tartom. Hibája, hogy kissé túlságosan impulzív és magabiztos.

A többi elvtárs felszólalásaiban nem találtam kivetnivalót. Különösen értelmes volt Kracsek elvtárs hozzászólása, aki legutóbbi otthoni tapasztalatai alapján világított rá az új kormányprogram helyességére.

A vita szerintem azt mutatta, hogy a Követség dolgozói jól megértették az új kormányprogram irányelveit és túlnyomórészt helytálló érveket sorakoztatnak fel mellette.

Gyulai Ida
követ h.

b)

Szigorúan titkos!
00l465/szig.titk.

Tárgy: A követség feladatai az új kormányprogrammal kapcsolatban.

Követség,
Róma.

Az új kormány programjával, valamint Rákosi és Nagy elvtársak beszédeivel kapcsolatban szükségesnek tartjuk a követség figyelmét felhívni az alábbiakra:

A követség minden tagja számára elsőrendű fontos feladat a két beszéd, valamint Nagy elvtársnak a "Tartós Béké"-ben megjelent cikke alapos és figyelmes feldolgozása.

Néhány szempontot külön ki kívánunk emelni, anélkül természetesen, hogy ez feleslegessé tenné az anyag megfelelő tanulmányozását.

Vissza kell verni megfelelő, a körülményeket számításba vevő módon egyrészt minden olyan beállítást, amely szerint a hozott intézkedések azt jelentik, hogy minden megváltozott és a kormány letér az eddig követett útról. Ezzel szemben tény az, hogy

a) a szocializmus építését tovább folytatjuk a marxizmus–leninizmus elvei alapján a Párt vezetésével;

b) az osztályharc tovább folyik, az osztályellenség, annak ügynökei ellen. Belső vonatkozásban a fő ellenség továbbra is a kulákság, mint a kapitalista osztály legjelentősebb maradványa;

c) továbbra is a nehézipar szocialista fejlődésünk bázisa, annak fejlesztése továbbra is fontos feladatunk;

d) a termelőszövetkezetek támogatása most is, mint azelőtt alapvető feladatunk a mezőgazdaság szocialista irányba való fejlesztése érdekében.

A másik nézet, amit vissza kell verni az, hogy semmi változás nem történik és a kormányprogram csak üres ígérgetés lenne. Változás történik annyiban, hogy, a szocializmus építésének arányait és ütemét megváltoztatjuk. Megváltoztatjuk a könnyűipar és a mezőgazdaság eddigi arányát a nehéziparhoz képest; lelassul a nehézipar fejlesztésének üteme. A szocializmus alaptörvénye a szükségletek kielégítésének állandó növelését írja elő és a változásnál a hangsúly főként az életszínvonal emelésén van.

A falusi politikában beállt változás lényege a munkás-paraszt szövetség erősítése, főleg a középparasztság irányában az eddigi mezőgazdaság terén történt hibák felszámolása útján. Ez természetesen – amint már jeleztük – nem jelenti a kulákság elleni harc beszüntetését, a kulákság korlátozása továbbra is szükségszerűen kapcsolódik szocialista építésünkhöz,

ugyanúgy, ahogyan a termelőszövetkezeti mozgalom erősítése is elsőrendű feladatunk.

Hibák történtek a szocialista törvényesség betartása körül. Ezeknek a hibáknak gyökeres felszámolása szintén változást hoz magával és még jobban megszilárdítja népi demokráciánkat.

Az autarchiára való törekvések megszüntetése még intenzívebbé fogja tenni a béketábor országaival való együttműködésünket. De fejleszteni kívánjuk a kapitalista államokkal való kapcsolatainkat is, kereskedelmi, gazdasági és kulturális vonatkozásban.

Amikor a fentiekben körvonalazott, politikánkat végrehajtjuk, hozzájárulunk a Szovjetunió vezette béketábor erőfeszítéseihez, a nemzetközi feszültség csökkentéséhez, a béke fenntartását célzó kezdeményezésekhez is.

Kérjük Ügyvivő elvtársat, hogy a Párt határozataival és az új kormány programjával kapcsolatban felmerülő kérdéseket kellő elkészítés után vitassa meg a követség dolgozóival úgy politikai szempontból, mint a követség feladatai szempontjából. E feladatokkal kapcsolatban a követség vegye figyelembe a jelen futárral kiküldött, a követség kapcsolatairól és a tájékoztató munkáról szóló két rendeletünket is.

A vita jegyzőkönyveit kérjük megküldeni és kérjük, hogy Ügyvivő elvtárs a felmerült problémákat külön is emelje ki.

Budapest, 1953. július 23.

Rózsa Irén
a Politikai Főosztály h. vezetője

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/c-001465/1-1953 (6 d.)

98.
1953. december 5.
Pietro Solari[638] külügyi osztályvezető megkéri Romano Rossetti budapesti ügyvivőt, hogy a Rómában élő Bethlen grófnő levelét juttassa el az Érden lakó Bethlen Margit grófnőhöz

Ministero degli Affari Esteri
Direzione generale degli affari politici

Segr.Pol.n.2124
Roma, 5. dicembre 1953

Signor Dott. Romano ROSSETTI
Incaricato d'Affari s.i.
Legazione d'Italia
Budapest

Caro Rossetti,

la Contessa Bethlen, qui attualmente domicilista, è venuta a vedermi per pregarsi di far pervenire l'unita sua lettera alla madre Contessa Margit Bethlen[639] (Terász n. 35 – ÉRDLIGET – Pest M.) aggiungendo che, in passato, per analoghe trasmissioni si era rivolta a Bellia che ora, come sai, è all'estero.

Ti sarò quindi molto grato se vorrai, ove nulla osti, con le dovute cautele, far consegnare l'unito piego alla destinataria.

Con vive grazie e molti cordiali saluti

Solari

ASDMAE-AP-50-57-b-1218

[638] Pietro Solari pályájára ld. WHO 1958. 900.
[639] Bethlen Margit (1882-1970) írónőről van szó, Bethlen István volt miniszterelnök özvegyéről, de mivel neki nem volt lánya, Solari téved: valójában a menye, Pallavicini (Parravicini) Mária Izabella grófnő (István fiának a felesége) jelentkezett nála, nyilván férjezett nevén.

99.
1954. április 6.
Berei Andor miniszterhelyettes följegyzése Renato Giardini[640] olasz követ látogatásáról és a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésére vonatkozó terveiről

Berei Andor
896/B.

Szigorúan titkos!
Kapják:
1./ Boldoczki min.e.[641]
2. / Sik főov. e.
3./ Kolozs főov. h. e.
4./ Rubin ov.e.
5. / " (követségnek)
6./ Berei titk. irattára

Olasz követ látogatása.

Előzetes bejelentés után ma délelőtt 11 órakor bemutatkozó látogatást tett nálam Giardini olasz követ. A követ kifejezést adott annak a szándékának, hogy tényleges eredményeket érjen el a magyar-olasz viszony megjavítása területén, úgy gazdasági, mint kulturális téren. Elmondotta, hogy az ő elképzelései egyelőre tisztára személyi jellegűek, mert kormányával még nem volt módjában ezeket az elképzeléseket közölni. Most fog e célból Rómába utazni. Mint ilyen tisztára személyi elképzeléseket [*sic!*] elmondotta, helyesnek tartaná, ha olasz kereskedelmi kirendeltség létesülne Budapesten, és ha olasz kereskedelmi ügynökök fejthetnének ki Budapesten tevékenységet. Ezzel kapcsolatban megjegyeztem, hogy az olasz cégek megbízottai, akik kereskedelmi ügyekben utaznak hozzánk, minden egyes esetben megkapják a beutazási engedélyt és elősegítjük működésüket. A követ ezzel egyetértett. Ami a kulturális kérdéseket illeti, a követ főképpen a filmek bemutatása terén való fokozott aktivitást helyezte kilátásba.

Ezután a követ igen hosszan beszélt az olasz követség állapotáról. Elmondotta, hogy két év óta az olasz követség ténylegesen, nem létezik. A volt követ súlyosan beteg volt és ez passzivitásra kárhoztatta, Rosetti ügyvivőnek nincs semmilyen diplomáciai tapasztalata, a gyarmatügyi minisztériumtól került át az olasz külügyminisztériumhoz és "megfelelő szokásokat hozott magával". A kereskedelmi tanácsos egy tunya és magát állandóan betegnek mondó ember, aki még a kereskedelmi egyezmény tárgyalására sem ment el. A követségi beosztottaknak az a szokásuk, hogy állandóan Bécsbe utazgatnak. Ő most összehívta őket és megmondta nekik, hogy erről a szokásukról le kell tenniük. Római utazásának egyik főcélja az, hogy majdnem teljesen megtisztítsa a követséget.

Felvetette még a követségi épület kérdését. Elmondotta, hogy ő a Rózsadombon talált egy üres épületet, amely alkalmas lenne követségi célokra, de közben megtudta, hogy az a magyar belügymininisztérium rendelkezésére áll. Megjegyeztem, hogy esetleg tudnánk javaslatba hozni egy újjáépítendő ingatlant, amennyiben ez nekik megfelelne, mire a követ kijelentette, hogy ezt a kérdést fel fogja vetni Rómában, mert ezt jó ötletnek tartja.

1954. április 6.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-00814-1954 (4 d.)

[640] Renato Alessandro Giardini pályájára ld. WHO 1958. 468.
[641] Boldoczki János pályájára ld. Bölöny 1992. 271, Horváth 2005. 95., Száll-Ungváry 2003. 50.

100.
1954. április 29.

Kálló Iván követ értesíti Boldóczki János külügyminisztert, hogy Mario Scelba olasz belügyminiszter bejelentette a baloldali társaságok tevékenységének korlátozását, így a politikai rendezvényeket ezután más, független demokratikus szervezetek égisze alatt kell megrendezni; az illetékes főosztály jóváhagyja a javaslatot

a)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE ROME
64/szig.titk./1954.
Előadó: Gyulai Ida
Gépelte: NM.
Készült: 4pld. 83 küm, 1 Követs.)

Tárgy: Az olasz kormány bejelentett intézkedéseinek kihatása az olasz-magyar baráti társaság működésére.

Boldoczki János elvtársnak,
külügyminiszter,
Budapest.

Az olasz kormány, mint ismeretes, bejelentette, hogy korlátozni kívánja a baloldali szervezetek működését, ami természetesen a baráti társaságokra is vonatkozik.[642] Bár e határozat megvalósítása még kezdeti stádiumban van, nem kétes, hogy Scelba tervét végre akarja hajtani. Számolni kell azzal, hogy a hatóságok akár a legkisebb dologba is bele fognak kapaszkodni, mely ürügyül szolgálhat az olasz-magyar társaság működésének akadályozására, esetleg betiltására.

Az OKP vezetősége foglalkozott a baráti társaságok kérdésével fentiekkel kapcsolatban és leszögezte, hogy e társaságoknak a leggondosabban ügyelniük kell arra, hogy ne szolgáltassanak ilyen ürügyet a hatóságoknak. Nem szabad, hogy a hatóságok tudomást szerezzenek a Követség és az Egyesület kapcsolatairól. Az Egyesület vezetői tehát a jövőben nem fognak bejönni a Követségre, hanem másutt, esetleg a Sajtóirodában fogunk találkozni velük. Az Egyesület fenntartására szolgáló pénzösszeget ezután barátainknak[643] fogjuk átadni és ők fogják azt az Egyesülethez juttatni. Ezzel egyben az Egyesület pénzkezelésének ellenőrzése is hathatósabbá válik.

A baráti egyesületeknek nem szabad kimondottan politikai tevékenységet folytatniuk, ezért nem fognak politikai tárgyú előadásokat tartani. Hogy ne kelljen erről teljesen lemondaniuk, más független demokratikus szervezetek égisze alatt fognak ilyen rendezvényeket szervezni, vagy bizottságot alakítanak erre a célra. Március 30-án a magyar nők helyzetéről szóló előadást az Egyesület az UDI-val[644] karöltve szervezte. A jövőben az Egyesület teljesen ki fog kapcsolódni és az UDI egyedül hirdeti majd az ilyen előadást. Arra kell azonban, a Párt

[642] Az Olasz Kommunista Párt valóban hatékonyan használta ki a baráti társaságok révén megnyíló „másodlagos" nyilvánosságot, így ezt kívánta korlátozni a kereszténydemokrata vezetés.
[643] Értsd: az Olasz Kommunista Párt megbízottainak.
[644] Unione Donne in Italia (UDI), az ellenállás idején alakult, máig működő, baloldali dominanciájú olasz nőszervezet.

intenciói szerint, az irányt venni, hogy az olasz egyesületek ne kimondottan egy-egy népi demokratikus ország, hanem az összes népi demokrácia helyzetét, eredményeit ismertető konferenciákat tartsanak, mert ez egyrészt az olasz demokratikus egyesületeknek jogában áll, másrészt ilyen módon az egyes követségeket és az egyes népi demokratikus országok baráti társaságait nem érheti támadás.

Az OKP súlyt helyez arra, hogy fentiek legkisebb mértékben se jelentsék a baráti egyesületek tevékenységének csökkentését, sőt az a kívánsága, hogy ezek az egyesületek ezután még több kulturális, tudományos és gazdasági jellegű rendezvényt tartsanak. A Párt e tekintetben minden segítséget meg fog adni a társaságoknak.

Fentiekhez hozzáfűzzük, hogy eddig a hatóságok csak egyetlen konferenciát nem engedélyeztek, történetesen a római Egyesület múlt hónapban tervbe vett előadását az olasz-magyar kereskedelmi kapcsolatokról, melyet a Quirinale szállóban kellett volna megtartani. Mivel az utolsó pillanatban érkezett a betiltás híre, az Egyesület a rendezvényt saját székházában bonyolította le. Más betiltás eddig nem volt, sőt meglepő, hogy felszabadulási ünnepünk alkalmával a piacenzai és milánói előadást engedélyezték. (Erről külön jelentünk.)

Amint az olasz kormány fentiekkel kapcsolatos intézkedéseiről továbbiakat tudunk, vagy bármilyen újabb szempont merülne fel, azonnal jelenteni fogunk.

Kálló
követ

b)

Szigorúan titkos!
00417/2 sz.t.I.
Készült 2 péld.

Az olasz kormány bejelentett intézkedéseinek kihatása az olasz-magyar-baráti társaság működésére.
64/szig.titk.

Követség
Róma

A követség fenti számú jelentésében foglaltakat tudomásul vettük és az abban jelzett elővigyázatossági intézkedésekkel általában egyetértünk. Egyedül a baráti társaságok vezetőinek a Sajtóirodán történő fogadását tartjuk megfontolandónak. Ha a társaság vezetőinek a követséggel fenntartott kapcsolatát alaposabban figyelik, akkor feltehető, hogy a követség Sajtóirodája sem megfelelő hely a velük való megbeszélések folytatására.

A rendezvények jellegével kapcsolatban közöltekkel teljes mértékben egyetértünk. A magunk részéről is teljes mértékben helyeseljük azt a célkitűzést, hogy az olasz kormány által bejelentett korlátozások ellenére a baráti társaságoknak fokozniuk kell a jövőben szigorúan kulturális jellegű rendezvényeiket. Egyébként a jelentésben foglaltak alapján megbeszélést tartottunk az akkor Budapesten tartózkodó egyik érdekelt elvtárssal, aki tudomásul vette az általunk ajánlott nagyobb elővigyázatosságot és ígéretet tett arra nézve, hogy visszatérte után

a részleteket illetékes szervekkel feltétlen meg fogja beszélni. Kérjük a követséget, hogy ha ezen a téren a jövőben bármilyen ellenséges megnyilvánulást tapasztal olasz kormányszervek részéről, azt nyomban távirati úton hozza tudomásunkra.

Budapest, 1954. május 19.

Kolozs Márta
főosztályvezető h.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-21/a-00417/2-1954 (20. d.)

101.
1954. augusztus 25.
Sík Endre külügyminiszter-helyettes följegyzése Renato Giardini olasz követtel folytatott megbeszéléséről, melynek során a sportkapcsolatok, a Délivasút Társaság kérdése és az árvízsegély ügye került szóba

Sik Endre
376/S-54

SZIGORÚAN TITKOS
Készült 5 példányban
Miniszter elvtárs
Hajdu elvtárs
Rubin elvtárs (2 pld.)
Irattár

Feljegyzés

Ma déli 12 órakor kérésére fogadtam GIARDINI olasz követet. A követ mindenekelőtt visszatért a sportolóinkkal szemben Bolognában és Velencében tanúsított erőszakos rendőri intézkedések kérdésére, amiről legutóbb beszéltünk. Elmondta, hogy kérdésére a külügyminisztériumtól azt a választ kapta, hogy a történt intézkedések mögött egyáltalán semmiféle ellenséges szándék Magyarországgal szemben nem volt, az egésznek a magyarázata az, hogy náluk szigorú előírások vannak arra vonatkozólag, hogy mindenféle kulturális, sport és hasonló meghívásokat az illetékes szerveknél (kulturális kapcsolatok szerve, rendőrség) előre be kell jelenteni. Ezt az a bolognai egyesület, amely a meghívást eszközölte, elmulasztotta. A rendőri intézkedések – Bolognában – tulajdonképpen az illető szervezet ellen irányultak. Ami viszont a Velencében történteket illeti, az valami félreértésnek a következménye volt, nyilván a helyi rendőrszervek nem értették meg az intézkedést. A követ utasítást kapott, hogy fejezze ki sajnálkozását és biztosítson bennünket arról, hogy az olasz kormány a Magyarországgal való kulturális és egyéb kapcsolatok minél szélesebb kifejlesztése mellett van, és amennyiben az előírt formák be lesznek tartva, semmiféle akadályt a kapcsolatok fejlesztése elé nem fognak gördíteni.[645]

Ezután a követ kormánya megbízásából felvetette a Délivasút Társaság[646] kérdését. Elmondta,

[645] A *Népsport* 1954. augusztus 1-én *Tornászaink tiltakoznak...* című cikkében számolt be arról, hogy amikor a római tornászvilágbajnokságról hazatérő magyar csapat eleget akart tenni a bolognai Sempre Avanti egyesület meghívásának, nemhogy a bemutatót nem tarthatták meg, de a rendőrség még azt sem engedte meg, hogy a csoport tagjai elhagyják a vasútállomás területét. Ugyanígy jártak Velencében is, és mindkét esetben azt is megakadályozta a rendőrség, hogy a magyar külképviselettel kapcsolatba léphessenek. Az atrocitás-sorozat valamiképp az olasz állam gesztusnyelven adott válasza volt olyan más atrocitásokra, amelyeket korábban olasz állampolgárok szenvedtek el Magyarországon. Minderre ld. MNL OL XIX-J-1-z. Rejtjeltáviratok. (15.d.) 729. Követség (Róma, 1954. július 7.) – KÜM-nek. – Ld. még a 102. iratot is.

[646] Az eredetileg röviden Délivaspálya-Társaságnak (Südbahn-Gesellschaft) elnevezett társaság (teljes nevén: Császári és Királyi szabadalmazott Déli Államvasút, Lombard-Velencei és Központi Itáliai Vasúttársaság) 1859 januárjában jött létre, francia és angol tőkéscsoportok támogatásával. A Milánótól Budapestig terjedő, dinamikusan bővülő hálózat biztosította a birodalom belső területei és a tenger közötti összeköttetést, a modern igényeknek megfelelő személy- és teherfuvarozást. Miután végbement az olasz egyesítés, a társaság az 1875-ben megkötött baseli szerződés és pótegyezményei (1876) keretében olasz vonalait eladta a római kormánynak. Az I. világháború után azonban – az olasz területi nyereségek következtében – újra olasz felségterületre jutott a vágányhálózat és járműpark jelentékeny része. 1921–22-ben már folytak tárgyalások a társaság ügyeinek rendezésére, amelyek végül 1923. március 29-én a Római Egyezmény megkötéséhez vezettek. Ez a vasúttársaság koncesszióját 1968-ig érvényben hagyta, ugyanakkor lehetővé tette, hogy az államok a területükre kerülő pályákat megválthassák, saját kezelésükbe vonhassák. A magyar kormány e jogával ekkor még nem kívánt élni, így a volt Déli Vasút magyar igazgatósága a Duna-Száva-Adria Vasút (DSA) nevet vette fel, és még

hogy a Délivasút ügyei évek óta rendezetlenek. Hivatkozott egy 1923-ban létrejött római megállapodásra, amelynek a végrehajtása körül számos rendezetlen kérdés van, továbbá arra, hogy néhány év múlva (1960-ban) letelik a száz év, amelyre a Délivasút négy ország által történő használatára kötött megállapodás szólt, ami szintén az újabb rendezés előkészítését teszi szükségessé és közölte, hogy kormánya javasolta, hogy a négy résztvevő állam (Olaszország, Ausztria, Jugoszlávia és Magyarország) képviselőiből értekezletet hívjanak össze a Délivasút kérdéseinek a megbeszélésére, illetve egyelőre erről a kérdésről előzetes megbeszélést folytassanak. A követ megígérte, hogy, ebben a kérdésben írásbeli emlékeztetőt fog hozzánk juttatni. Én közlését tudomásul vettem és megígértem, hogy az illetékes magyar szervekhez eljuttatom.

A követ ezután rátért az árvízsegély kérdésére. Azzal kezdte, hogy miután én az ő segély-felajánlását annak idején visszautasítottam, ezután viszont több országtól az általuk fölajánlott segélyt elfogadtuk, a dolognak olyan színezete van, mint hogyha Olaszországgal szemben diszkriminációt alkalmaznánk. Én rögtön közbevágtam és megmagyaráztam neki, hogy ez a látszat úgy állt elő, hogy akkor, amikor ő ajánlatát tette, az illetékes magyar szerveknek még nem volt teljes képük az árvíz által okozott károkról, ezért a kormány úgy látta, hogy nincs szükség külföldi segélyek igénybevételére. Később azonban kiderült, hogy a károk nagyobbak, mint eredetileg gondoltuk, ami arra indította a kormányt, hogy a később felajánlott segélyeket elfogadja. A követ örömmel vette tudomásul, hogy a visszautasításnak nem valami különös politikai okai voltak és a beszélgetés további folyamán kormánya megbízásából megismételte eredeti ajánlatát, mire én kijelentettem, hogy a magyar kormány az olasz kormány által felajánlott segélyt köszönettel elfogadja. Erre a követ megkérdezett, hogy kívánunk-e inkább pénzbeli segélyt, vagy pedig természetbeni segélyt. Én közöltem vele, hogy mi célszerűbbnek tartjuk a pénzbeli segélyt, de amennyiben nekik alkalmasabb természetben, úgy hajlandók vagyunk természetben elfogadni, ez esetben elsősorban gabona, épületfa és cukor azok a javak, amelyekre szükség van.[647]

A követ beszélt ezután az atlétáink részére Torinóba kiadott vízumokról és hangsúlyozta, hogy sportolóink Olaszországban szabadon mozoghatnak, csak tartaniuk kell magukat a bejelentési kötelezettségekhez. Én szóbahoztam a római Népesedési Kongresszusra készülő delegátusaink vízumkérdését. Tekintettel arra, hogy csak a mai nap végén tudjuk útleveleiket a követséghez juttatni, kértem, hogy a beutazási vízumok sürgetése érdekében a szükséges lépéseket tegye meg. A követ elkérte tőlem a két kiküldött nevét és megígérte, hogy a hivatalos szóbeli jegyzést és kérelmet meg sem várva, a kérdésben központjával érintkezésbe fog lépni.

Budapest, I954 augusztus 25.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-4/a-001285-1954 (4. d.)

---

jó egy évtizedig magánvasútként üzemelt. 1929-től azonban tönkretette a kibontakozó gazdasági világválság, így 1932-ben végül átvette a magyar állam, és a működtetést a MÁV-ra ruházta. Jogilag azonban ezt a lépést nem tekintették államosításnak, mert a korabeli jogviszonyok között erre csak megfelelő pénzmegváltást követően kerülhetett volna sor. A vasút jogi helyzete így évtizedekig függőben maradt, és csak az 1960-as években, az osztrák-magyar vagyonjogi tárgyalások során rendezték végül a problémákat. Minderre ld. Kubinszky 2001.

[647] Ennek megfelelően, amiként az olasz Vöröskereszt főigazgatója tájékoztatta a Palazzo Chigit, az olasz fél 1954 decemberében 600 mázsa cukrot és 600 mázsa lisztet adományozott a magyar árvízkárosultaknak, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Miscellanea. Edoardo Roccetti (Róma, 1955. március 1.) – az olasz Külügyminisztériumnak. – Ld. még a 110. iratot.

102.
1954. szeptember 30.

Kálló Iván követ jelenti Boldóczki János külügyminiszternek, hogy látogatást tett Pietro Solarinál, a Szovjetunióval és a „népi demokratikus" országokkal foglalkozó külügyi osztály vezetőjénél, és ismételten reklamálta a diplomaták utazási korlátozásainak könnyítését, továbbá a sportkapcsolatokról is beszéltek

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE
106 /szig. titk. /1954.
Előadó:
Gépelte: NM.
Készült: 4 pld. (3 Küm, 1 Követs)

Róma, 1954. szeptember 30.
Tárgy: Látogatás az olasz KÜM.ben

Boldoczki János elvtársnak,
külügyminiszter.
Budapest.

A folyó hó 30-án előzetes bejelentés után bementem a Külügyminisztériumba Dr. Solariohoz,[648] aki a Szovjetunió és a népi demokratikus országok osztályvezetője. Felemlítettem neki, hogy legutóbb otthon voltam és megállapítottam, hogy a diplomáciai testület és így az olasz követség vezetője és beosztottai is mennyire szabadon közlekedhetnek az ország területén. Ezzel szemben velünk kapcsolatban még mindég fennáll a megkülönböztetés Olaszország területére, sőt nem egyszer furcsa módon, amikor én is utazni akarnék, olyan kikötést állítanak fel, hogy ne utazzak autóval, hanem vonattal.

Először úgy tett, mintha meg volna lepve, hogy Budapesten nincs utazási korlátozás, csak amikor én azt mondottam, hogy ez a tény bizonyára ismeretes az olasz KÜM-ben, annál is inkább, mert ez a tény már több mint egy éve megvan,[649] akkor hagyott fel ezzel a látszatkeltéssel és mondotta, hogy úgy látszik, ez a kérdés az ő részükről nem volt probléma, tehát még nem foglalkoztak vele. Ő most fel fogja vetni, meg fogják vizsgálni, úgy hiszi, lesz rá lehetőség, hogy a viszonossági szempontok érvényesüljenek. Ezt azért reményli, mert úgy látja, mindkét félnél megvannak az adottságok és a hajlandóság a jobb viszony kialakítására. Maga részéről ezt igen hasznosnak tartaná, sőt úgy tudja, Giardini is komolyan törekszik erre.

Ami a legutóbb a sportolóinkkal történt, úgy képzeli el elkerülhetőnek, hogy amikor sportolóink Olaszországba érkeznek, a Követség azonnal jelezze a KÜM felé, hogy hol és mikor kívánnak még szerepelni. Abban a hiszemben volt, és voltak az illetékesek is, hogy a mi sportolóink már Budapesten is tudtak róla, hogy hol fognak sportolni. Közöltem vele, hogy

[648] Helyesen Piero Solari; Kálló nem jegyezte meg jól partnere nevét, mert jelentésében végig Dr. Solarióként emlegeti.

[649] A Külügyminisztérium az 1953. augusztus 4-én kelt *Szóbeli Jegyzék*ben közölte a budapesti diplomáciai képviseletekkel, hogy az osztrák, a jugoszláv és a szovjet határzónát, illetve egyes katonai és ipari területeket (pl. Veszprém megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Csepel-sziget) kivéve, szabaddá teszi a mozgást az ország területén, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1218. Missioni diplom. consolari. Magyar Külügyminisztérium (Budapest, 1953. augusztus 4.) – a diplomáciai képviseleteknek.

a sportolóink is csak a hivatalos (világ- vagy európabajnoki) szereplés lezajlása után kaptak meghívót.[650] Hivatkozott arra a szimpátiára, amelyet valószínűleg én is tapasztalhattam Magyarország iránt Olaszországban, ígérte, hogy konkrétan meg fogják vizsgálni a felmerült problémákat és értesíteni fog annak eredményéről. Ő – mint mondotta – ismeri Magyarországot, többször járt Budapesten és többször utazott át Bulgáriába utaztában, azt szép és nagy városnak tartja. Giardini lakóházával kapcsolatban kijelentette, hogy az semmilyen követnek nem megfelelő.[651]

Még elmondotta, hogy miután már több mint három éve ezen a helyen van, úgy hiszi, hogy a közeljövőben külföldre fogják küldeni.

Behívta közvetlen munkatársát és azt bemutatta. (Tudomásunk van róla, hogy mindketten más szerv emberei).

Feltűnt, hogy a Külügyminisztériumban történt érkezésemkor senki nem várt a kapuban, itt nem szokás. A folyosókon senki nem törődött, hová megyek, kit keresek, három irodát is tárva nyitva találtam, az íróasztalokon aktatömegek, Amikor átment a másik irodába munkatársáért, akkor is tele volt íróasztala, amikor magamra maradtam.

Az a benyomásom, hogy helyes volt szóvá tennem a dolgokat, és reménylem eredményes lesz. Erről újból jelenteni fogok.

Kálló
követ[652]

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/e-001412/1954 (12. d.)

[650] Az említett eseményekre ld. a 101. iratot.

[651] Az anyagi lehetőségek korlátozott voltával függhetett össze, hogy az 1954. június 22-én a Külügyminisztériumba beküldött *Szóbeli Jegyzék*ben az olasz követ csak ahhoz kért segítséget, hogy a Donáti u. 36. szám alatti követségi épületben belső átalakításokat hajthasson végre, ld. MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 4/a. 013/29/27-1/1954. Nota Verbale (Budapest. 1954. június 22.).

[652] A beszélgetésről beszámolt feletteseinek Solari is, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1250. Missioni diplomatiche. Pietro Solari (Róma, 1954. október 1.) – a Külügyminisztériumnak.

103.
1954. október 6.

Kálló Iván követ jelenti Boldóczki János külügyminiszternek, hogy felülvizsgálták a követség félforgalmát, és intézkedéseket hoztak annak érdekében, hogy jobb legyen a tájékoztatás, udvariasabb a konzuláris félfogadás, és így megszünjön a követség elszigeteltsége

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE
408 /titk. /1954.
Előadó: Kracsek János
Gépelte: NM.
Készült: 4 pld. (3 Küm, 1 Követs.

Tárgy: A Követség félforgalmának növelése

Boldoczki János elvtársnak,
külügyminiszter.
Budapest.

A Követség 1954. első félévi félforgalmát felülvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a Követség félforgalma az elmúlt évek félforgalmához viszonyítva csökkenő tendenciát mutat. A félforgalom felülvizsgálásával kapcsolatos statisztikai kimutatásból megállapítható, hogy a félforgalom csökkenése különösen megmutatkozik az Olaszországban élő magyarok irányában. Ha figyelembe vesszük azt, hogy Olaszországban hozzávetőlegesen kb. 10.000 magyar él, akkor nyilvánvaló, hogy a Követség félforgalmának ilyen irányú csökkenése egyben megmutatja azt, hogy az elmúlt idők folyamán Követségünk nem foglalkozott megfelelően az itt élő magyarok problémáival és így nagymértékben elszigetelődött az itt élő magyaroktól. Követségünk munkájában lévő fogyatékosságok az Olaszországban élő magyarokat eltávolították Követségünktől, akiknek nagy része az Olaszországban lévő fasiszta emigrációs vagy papi szervezetekhez csatlakozott le.

Megállapítható az, hogy nem helyeztünk – a kormányprogramnak megfelelően – súlyt arra, hogy Követségünk félforgalmát növeljük és a hozzánk forduló magyaroknak vagy külföldi állampolgároknak az ügyét megfelelő záros határidőn belül elintézzük. A Követségnek ezen a területen lévő gyenge munkája döntően két alapvető hiányosságból indul ki:

1) Az éveken keresztül hozzánk forduló magyaroknak és idegen állampolgároknak beutazási vagy egyéb kérelmét huza-vonával, sok esetben több hónap után intéztük el; előfordult, hogy egyes esetekben a Központ és a Követség hibájából – bürokratikus módszerből kifolyólag – azokat a személyeket, akik közeledtek hozzánk, azon keresztül, hogy hitegettük őket, eltávolítottuk magunktól és a fasiszta emigrációs szervezetekhez taszítottuk. Sok esetben, annak ellenére, hogy Követségünk egyes személyek beutazását indokoltnak találta (részben azon keresztül, hogy becsületes emberek voltak, másrészt halál vagy egyéb esetek miatt beutazása szükséges lett volna), a Központ az esetek többségében hónapokig elhúzta egyes ügyekben a határozatok meghozatalát.

2) A magyarok távolmaradása és ezen keresztül a félforgalom csökkenése abból a súlyos hibából adódott, hogy az Olaszországban élő magyarok úgy tekintik magukat, mint akik az

1948-as állampolgársági törvény értelmében elvesztették magyar állampolgárságukat. Az Olaszországban lévő magyarokat ugyanis a Követség 1948-ban személyenként leértesítette [*sic!*] az állampolgársági rendeletről, ugyanakkor a rendelet módosítása után 1950-ben nem tájékoztatta az itt élő magyarokat a beállt módosításról, vagyis arról, hogy az 1948-as állampolgársági rendeletet kormányunk hatályon kívül helyezte.[653]

Ezen hiányosságokon túlmenően a félforgalom csökkenésének másik oka az, hogy míg a Követség megfelelő propagandát visz úgy kulturális, mint sajtóvonalon bulletinok terjesztésével az olaszok felé, ugyanakkor az itt élő magyarokat ilyen irányban meglehetősen elhanyagolta. Azon túl, hogy esetenként kulturális megnyilvánulásokkor meghívott Rómában élő magyarokat, nem tájékoztatta a hazai eseményekről bulletinon keresztül. Ellenkezőleg a Követség saját maga valamint a Magyarok Világ-Szövetsége által kiadott tájékoztató bulletint sem küldte meg, sőt a Világ-Szövetség által kiadott bulletinokat lerendelte [*sic!*].

Követségünk politikai beosztottai folyó hó 18-án megtartott értekezleten – Kracsek elvtárs[654] referátuma alapján – kiértékelték és elemezték a félforgalomban tapasztalható hiányosságokat és fogyatékosságokat és az alábbi határozatokat hozták:

1) Miután megállapítást nyert, hogy az Olaszországban élő magyarokról a Követségnek nyilvántartása nincs felfektetve, szükséges ezért egy központosított nyilvántartás felfektetése, amely elősegíti a magyarok felé úgy a konzuláris, mint a politikai és kulturális munka továbbvitelét. A nyilvántartás elkészítésénél fel kell használni az egyes politikai előadóknál lévő névsorokat, az irattár anyagát valamint különböző legális kiadványokat pl. telefonkönyv stb. A feladat végrehajtásáért felelős Kracsek, Narday és Kiss elvtársnők.

2) Javasoljuk a Központnak, hogy a félforgalom növelése érdekében az elkövetkezendő három hónap alatt olyan területekről, ahol nagyobb létszámban élnek magyarok, engedélyezzék olyan személyek beutazását rokonlátogatásra, akiknek beutazásuk politikailag, a haza védelme szempontjából nem káros. A fenti feladat elvégzéséhez szükséges, hogy Kracsek elvtárs a javaslatnak megfelelően a már meglévő, hozzánk befutott kérelmek közül 10 személy beutazását előkészítse (idősebb asszonyok rokoni látogatása) s amennyiben a Központ javaslatunkat elfogadja, a már előkészített aktákat azonnal felterjessze.

3) Szükséges, hogy a jövőben a Követség a magyarok felé való tájékoztató munkáját beindítsa. Ennek érdekében javasoljuk, hogy a sajtóattaché hetenként a magyar eseményekről rövid tájékoztató bulletint állítson össze, azt sokszorosíttassa le és küldje meg az itt élő magyaroknak. A bulletin összeállításánál vegye figyelembe az olaszországi magyar fasiszta szervek tevékenységét és külpolitikánknak megfelelően foglalkozzon az egyes témakörök

[653] A pongyola megfogalmazás valószínűleg arra vonatkozik, hogy míg az 1948. évi LX. törvény 17. § (1) bekezdésének 2. pontja szerint megfosztható az állampolgárságától az, „aki az ország területének elhagyására vonatkozó jogszabályok megszegésével vagy kijátszásával külföldre távozik”, ld. Magyar Törvénytár 1948. 300-318., addig az 1950. március 25-én kihirdetett, 1950. évi 9. számú törvényerejű rendelet kimondta, hogy „a Magyar Népköztársaság büntetlen hazatérést kíván biztosítani olyan magyar állampolgárok részére, akik a háborús eseményekkel kapcsolatban távoztak nyugatra, vagy ellenséges hírveréstől megtévesztve, a felszabadulás óta hagyták el törvénybe ütköző módon az ország területét, de ma már belátják, hogy boldogulásukat csak hazájukban, a magyar dolgozó nép körében találhatják meg”, ld. Törvények... 1951. i.m 51.

[654] Kracsek János konzul szintén a hírszerző rezidentúra munkatársa is volt "Tarjáni" fedőnévvel, azonosítását "Köves-Augusto" (Giovanni Dell Nèro rendőr őrmester) ügye teszi lehetővé: utóbbi tartótisztje, "Seres" 1956 januárjában azt jelentette, hogy Tarjáninak adta át őt, míg egy későbbi jelentés szerint "Kracsek elvtárs" vette át a tartását, ld. ÁBTL 3.2.4. K-1192/T. "Augusto" ügye. "Szekeres" jelentése (Róma, 1956. január 26.). 49., ÁBTL 3.2.3. Mt-764/6. "Arnold" ügye. Fóti (Budapest, 1962. szeptember 5.) – "Tarnai” elvtársnak).

vagy hírek összeállításával. A bulletinon keresztül el kell érnünk, hogy Követségünktől az itt élő lojális magyarok ne távolodjanak el, hanem azt az ő szervüknek tekintsék. Megfelelő formában tájékoztatni lehet őket – bulletinünkön keresztül – az állampolgársági rendeletekkel kapcsolatos valóságos helyzetről is.

4) Megállapítást nyert, hogy hiányosságok mutatkoznak a konzuláris munka elvégzésénél a félfogadás időpontjának betartása, valamint a gyors ügyintézés terén. Ezért a jövőben Kracsek elvtársnak központi feladatául a felekkel való megfelelő udvarias foglalkozást kell adni, valamint fel lett híva a figyelme arra, hogy a félfogadást a legnagyobb körültekintéssel, a személyeknek megfelelően kell elvégeznie.

5) Megállapítást nyert, hogy a Követség politikai és adminisztratív beosztottai különböző kulturális megnyilvánuláskor és a társadalmi kapcsolatokkal való foglalkozás alkalmával nem fektettek megfelelő súlyt arra, hogy a Követség félforgalmának növelését egyik fontos ügyüknek tekintsék. Ezért a jövőben szükséges, hogy a Követség valamennyi beosztottja a magyarokkal való érintkezés során a velük való beszélgetést úgy irányítsák, hogy azok minél nagyobb számban keressék fel a Követséget és ezáltal is a Követség elszigeteltségét megszüntessék.

A politikai értekezlet olyan határozatokat hozott, hogy egy hónap múlva felülvizsgálja újra a Követség félforgalmának állapotát, ahol a politikai beosztottak beszámolnak a Követség félforgalma növelése érdekében tett munkájukról. Kérjük ezért a Központot, hogy vizsgálja felül az értekezlet javaslatait és határozatait s a legközelebbi futárpostával küldje meg észrevételét.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-30b-09882/2-1954. (26. d.)

104.
1954. november 25.

Kálló Iván követ jelenti Boldóczki János külügyminiszternek, hogy fölkereste őt a Rómában tartózkodó Renato Giardini budapesti olasz követ, aki a beszélgetés során szorgalmazta a további kulturális, sport- és művészkapcsolatok fejlesztését, továbbá dicsérte Kéthly Anna szabadonbocsátását

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE
60/3 /szig. titk. /1954.
Előadó:
Gépelte: NM.
Készült: 4 pld. (3 Küm, 1 Követs.)

Róma, 1954. november 25.
Tárgy: Giardini látogatása a római Követségünkön.

Boldoczki János elvtársnak,
külügyminiszter.
Budapest.

November 23.-án délelőtt meglátogatott Giardini abból az alkalomból, hogy itt tartózkodik szabadságon és mielőtt visszautazik, tisztelgő látogatást kíván tenni.

Közölte, hogy az olasz Külügyminisztériumban tájékozódtak nála a Magyarországra akkreditált diplomaták mozgási lehetőségeiről, kapcsolatban az én kétszeri interveniálásommal.[655] Sokat tárgyalt erről a Külügyminisztériumban és úgy hiszi, hogy rövidesen döntés lesz ebben az ügyben.

Továbbra is arra kért, hogy tervezzünk kulturális rendezvényeket, sporttalálkozókat, művészcseréket, "törjük át a frontot, amely akadályozza ezeket".

Újra felemlítette Pariggiani ker. attaché visszahívását és reméli, hogy hamarosan kap egy egészséges aktív embert, akivel jobban tud majd boldogulni.

Megsürgette a gyermekei nevelőjének vízumát, hogy azt (a nevelőnőt) magával vihesse Pestre.

Levelet kapott Anticitól,[656] aki tájékoztatta őt a budapesti eseményekről és ő azt veszi ki Antici leveléből, hogy az nagy dolgokat lát, nagy változásokat remél azok mögött. Az olasz Külügyminisztériumban is igen nagy meglepetéssel értesültek Kétly [*sic!*] Anna szabadonbocsátásáról,[657] sőt sok lap, mondja Giardini, már Mindszenty közeli szabadonbocsátásáról ír. Ő maga is úgy látja, hogy a kongresszus[658] óta sok fontos dolog

[655] Ld. a 102. iratot.
[656] Paolo Massimo Antici, a budapesti olasz követség titkára ezekben az években.
[657] A neves szociáldemokrata politikus, Kéthly Anna movember 19-én szabadult, pályájára ld. Száműzve... 2007.
[658] A Magyar Dolgozók Pártja 1954 májusában ülésező III. Kongresszusáról van szó, amely ha óvatosan is, de tett lépéseket a desztalinizálás terén, ld. Gergely-Izsák 2000. 351-352.

történt. "Tudja, hogy milyen óriási dolog lenne Magyarország számára, ha valóban szabadlábra kerülne Mindszenty?" mondotta. Lehet, hogy úgy gondolta Giardini, mennyi sok jó származna nekünk magyaroknak abból, de az kétségtelen, hogy az olasz klerikális köröket szörnyen izgatja Mindszenty sorsa. Giardini annyira jól volt tájékozódva a szabadon bocsátottakról, hogy majdnem mindet meg tudta nevezni.

Nyilvánvaló, hogy azért hozta fel ezeket Giardini, mert gondolta, hogy elmesélek neki valamit.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a vele való beszélgetés folyamán, az általa mondottakból úgy látom, hogy az utazáskorlátozás terén nem sok enyhítést várhatunk, ha egyáltalán lesz enyhítés, ha ők az olaszok, maguktól csinálhattak volna eddig valamit, már megtették volna, de miután ebben a dologban is érvényesül az USA befolyása, itt is csak annyi fog történni, amennyit azok engednek.

Kálló
követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/f-001624/1954 (12. d.)

105.
1955. január 20.
A Magyarok Világszövetségének jelentése az Olaszországban élő magyarok körében 1954-ben kifejtett munkájáról

A Magyarok Világszövetségének[659] jelentése az Olaszországban élő magyarok körében 1954-ben kifejtett munkájáról.

Számszerű adatok:

Az Olaszországban élő magyarok közül eddig 40 cím volt birtokunkban. Ezek közül 25 személlyel levelezünk állandóan. Itt csak azokat számítottuk be, akik ebben az évben legalább két alkalommal írtak. Van egy pár olyan levelezőnk, akik utoljára 1953-ban írtak több alkalommal, míg ebben az évben nem írtak. 1954-ben 4 új kapcsolatunk keletkezett. December havában a római követségtől kaptunk kb. 450 címet, melyeknek felhasználására későbbiekben még visszatérünk.

1954-ben összesen 150 levelet kaptunk. A múlt évhez viszonyítva a levelezés 50%-kal emelkedett. A levelek nagyobb részben Milánóból érkeztek. Kaptunk leveleket még Rómából, Firenzéből és Bolognából is.

Levelezőink többsége értelmiségi, kevés számmal vannak önálló kereskedők, szakmunkások és nyugdíjasok. Ezek általában 2-3 személy kivételével az 1930-as években emigráltak hazánkból.

Levelezés:

Az 1954-ben beérkezett leveleket két részre oszthatjuk:

1) Fokozott érdeklődés hazánk iránt, ezen belül végleges hazatérési és látogatási kérelmek.

2) Rokonok felkutatása, nyugdíjküldés, kulturális kérdések és kérelmek, okmánybeszerzés, stb.

Levelezőink beszámoltak az olasz politikai- és gazdasági helyzetről, az ottani nagyszámú munkanélküliekről, sztrájkokról. Ezekről pl. Kaiblinger Gyula milánói levelezőnk, aki politikai okokból volt kénytelen a Horthy-időkben elhagyni Magyarországot, és aki tagja az O. K. P.-nak, így írt:

"... A legújabb érdekes hír a németországi munkásmozgalomról és ez új reményt éleszt bennünk. Osztályharcos mozgalmak valósulnak meg ott, ahol eddig a csüggedtség és a közömbösség uralkodott. Itt nálunk a helyzet nagyon lehangolt, a zaklatások mind jobban fokozódnak a munkahelyen. A béremelési harcaink nem jutnak érvényesüléshez, különösen a

[659] A Magyarok Világszövetsége 1938-ban alakult, történetére ld. http://www.egipatrona.hu/mvsz/index.php/sajtoszolgalat/2010-sajtoanyaga/665-az-mvsz-erkoelcsi-alapja#.VKAUmsCNZ

trösztök állanak ellen. Ez nagyon hat a munkások lelkiállapotára, hogy az ellenállásnak a szándékáról is lemondanak. S ebben a körülményben a fasiszták igyekeznek a zavarosban halászni, de nem sikerül ezeknek a visszhangot a tömegekben meglelni a terrorcselekményekkel. Ezeknek a béremelési harcoknak visszahatásaként az idén nincs még hétnapi nyaralás sem...."

Ezekről ír még Kisfaludi is:

"... Olaszországban az élelmiszerárak emelkedtek, a fizetés ellenben a régi maradt a legtöbb helyen. Nagyarányú sztrájkmozgalmak lüktetnek a gyárakban, s a "ráérő munkások" közül többen keresnek fel híreket hallani magyar földről. Én a hírek adatait vázolom, hozzáfűzve, hogy persze, kezdeti hibák ott is vannak rogyásig, de munkanélküliség az tényleg nincsen. A vasfüggöny pedig tényleg olyan, amelyet az emelhet meg, aki akar, mert erre igen jó példa az angol- magyar visszavágó, amikor is százával mentek haza emigráns magyarok is, akiknek bántódásuk nem akadt..."

Levelezőink megemlékeztek egy-egy jól sikerült magyar hangversenyről, melyet Milánóban rendeztek meg és hogy az milyen mély és jó hatást váltott ki a megjelent magyar honfitársak között. Ugyanakkor ez év szeptemberében Bíró Sándor milánói levelezőnk erről többek között az alábbiakat írta:

"... A szép és látogatott magyar hangversenyek, amelyeket az előző években a »Magyarország Barátai« rendeztek, sajnos egészen elmaradtak..."

Leveleink válaszolásánál sokat foglalkoztunk hazánk fejlődésével, ismertettük a különböző újabb alkotásokat, építkezéseket és hazánk béketörekvéseit, sportolóink elért eredményeit. Felhívtuk levelezőink figyelmét a Milánóban megtartott kiállításra,[660] melyen hazánk is részt vett: ugyancsak írtunk a Torinóban megrendezett úszó- és vízilabda Európa bajnokság megrendezéséről – előtte és utána kiemelve a magyar úszók és vízilabdázók szereplését.

Levelezésünk során egy alkalommal nem válaszoltunk név szerint Fülöp Sándor és feleségének (Milánó), akik budapesti házuk államosítás alól való mentesítéséhez kérték segítségünket. Érdeklődésünkre illetékes helyen közölték velünk, hogy mivel "disszidensekről" van szó, így kérésük nem teljesíthető. Vagyis nevezettek a lejárt határidőre nem tértek vissza, így összes ingó és ingatlanai[ka]t az illetékesek birtokba vették. Udvarias hangú levelünkre sértő és goromba stílusban válaszoltak, melyet mi válasz nélkül irattárba helyeztünk.

Levelezőink közül többen vannak, akik szeretnének végleg visszatérni Magyarországra és panaszkodnak arra, hogy egy-egy ilyen irányú kérelem elintézése még több év után sem nyer elintézést. Ugyanakkor egyesek panaszkodnak a követség konzuli és kulturális ügyekkel foglalkozó beosztottak munkájára. A konzulátus munkájáról írt részletesen Kaiblinger Ida milánói levelezőnk, Marchi Vera milánói levelezőnk, aki látogatóba szeretne jönni, de ügye nem nyer kedvező elintézést.

A Konzulátus munkáját kifogásolja Tarnóczy Ferenc volt milánói, jelenleg római levelezőnk is, aki levelében azt állította, hogy a konzulátuson tett személyes látogatása során a konzul elvtárstól határozott ígéretet kapott a beutazási engedély megadására. Ennek ellenére ügye

[660] Kálló követ 1954. tavaszi beszámolójában szerepelt, hogy Magyar Kulturális Baráti Hetet rendeztek Milánóban, ld. MNL OL XIX-J-1-k. Olaszo. 18/b. 57 /szig.titk./1954. Kálló Iván (Róma, 1954. április 8.).

1953 óta elintézetlen.

A kultúrattasé munkájára általában Kisfaludi Dala Béla (Bologna) festőművész panaszkodik, többi között arról is írt, hogy több mint egy éve két Böhm Pál-képet adott el, melynek ellenértékét 1954 augusztusában még nem kapta meg. (Ekkor írt erről.)

Tájékoztató munka:

Olaszországba küldött tájékoztató anyagok megoszlása 1954-ben:

	Bulletin	Könyvek	Folyóiratok
egyesületeknek (heti)	1 pld.	13 drb	(havi) 1 pld.
egyéneknek ”	24 ”	79 ”	24 személynek 221 csomag

A fentieken kívül a római követség részére 350 példányban küldtük hetenként a bulletint. Ezt a számot 1955-ben lényegesen fel kívánjuk emelni.

Három személy részére a KULTURA útján 8 drb. különböző heti és havi folyóiratot küldünk ki rendszeresen.

"25 sportoló elmondja" című riportkönyvet 25 személy és nagyobb mennyiségét a követség részére, míg az 1955. évi zsebnaptárunkat 30 személy részére küldtük ki.

Szövetségünk számára igen hasznos volt a fentiekben említett 450 cím, melyeket a római követségtől kaptunk. Ezek részére karácsonyi és újévi üdvözlő lapunkat megküldtük, melyre eddig 4 személy válaszolt. Van remény, hogy kapcsolataink nőni fognak.

A 450 cím nagyrészére levelet fogunk írni, melyben röviden ismertetjük szövetségünk célkitűzéseit és munkáját. Zsebnaptárunkat is megküldjük, s reméljük, ez a hozzánk való közeledést is megkönnyíti. Ugyancsak levelet írunk azoknak is, akik már régen nem írtak, hogy kapcsolatainkat felújítsuk velük.

A Szövetség sajtótájékoztatójával kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy helyes-e az, hogy annak terjesztését – mintegy társadalmi szerv kiadványát, egy hivatalos szerv, a követség végezze el. Kérjük-e kérdés megfontolását. Arra is van lehetőség, hogy a bulletint példányszámonként Budapestről küldjük a címzetteknek.

1955-ös évet arra kívánjuk többek között felhasználni, hogy kapcsolatainkat [az] Olaszországban élő magyarokkal szélesítsük, tartóssá és megalapozottabbá tegyük. Örülnénk olyan kapcsolatoknak, amelyek több magyart érintenek.

Van arra lehetőség, hogy a követség magyarok körében végzendő munkájához segítséget nyújtsunk. Ennek az az előfeltétele, hogy a végrehajtásra váró tervekről időben értesüljünk.

Budapest, 1955. január 20.

MNL OLXIX-J-1-j-Olaszo.-20/a-001735-1955 (18. d.)

106.
1954. december 14.
Renato Giardini követ távirata arról, hogy mivel az 1948-ban megkötött kereskedelmi egyezményt a felek nem vonták vissza, így azt a magyar kormány 1955. december 31-ig automatikusan meghosszabbítottnak tekinti és így az idén január 26-án aláírt árulisták is érvényesek

Ministero degli Affari esteri
BS. Telegramma in arrivo n.16547.
Ricevuto da: Colafranceschi
Decifrato: Masi (0,10)
Proveniente: Italia Budapest 14.12.54. 17.05
Roma li id. 21.40

OGGETTO:
Accordo commerciale

95 – Questo Ministero degli Affari Esteri con nota verbale in data 11 corrente ha comunicato che, l'accordo commerciale dell'anno 1948 non essendo stato denunciato da alcuna delle due parti nei termini previsti, il Governo ungherese considera l'accordo stesso automaticamente prorogato fino al 31 dicembre 1955 e le liste A e B annesse al protocollo firmato a Budapest il 26 gennaio del corrente anno rinnovato per lo stesso periodo. La nota conclude pregando di far conoscere se il Governo Italiano concordi. Seguono per corriere il testo della nota e il rappporto.

GIARDINI

ASDMAE-AP-50-57-b-1249

107.
1955. január 29.[661]
Kálló Iván követ jelenti Boldóczki János külügyminiszternek, hogy az egyesületek élén változás történik: a milánói és a római vezető elvtársak helyet cserélnek; kéri továbbá, hogy a tervezett támogatáscsökkentés kapcsán legalább még fél évig maradjon az egyesületeket támogató magasabb összeg

19/1/szig. titk.
Előadó: Kovács F.
Gépelte: K.T. né
Készült: 4 példányban.
(3 pl. KÜM, 1 pl. köv.)

Tárgy: Az egyesületekkel kapcsolatos események.

Boldoczki János elvtársnak
Külügyminisztérium

Jelentem Miniszter elvtársnak, hogy az egyesületek vezetőségének életében a napokban változás állott be. Ugyanis az történt, hogy mivel a milánói Egyesület titkárának, Spina elvtársnőnek a férje meghalt, ő felköltözik Rómába a szüleihez, családjához. Spina elvtársnő az elmúlt években a Milánói Egyesület kebelén belül rendkívül jó és hasznos politikai munkát végzett, éppen ezért az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottsága őt továbbra is foglalkoztatni kívánja ezen a téren.

A kérdést barátaink úgy oldották meg, hogy Spina elvtársnővel és Elmo elvtárssal helyet cseréltettek, illetve Spina elvtársnő a Római Egyesületet, Elmo elvtárs pedig a Milánói Egyesületet fogja vezetni. Természetes ez részünkre is politikai szempontból rendkívül előnyös. Pontosan azért, mivel hogy Spina elvtársnő – mint ismeretes – az egyesületi munkában nagyon aktív. Rajta keresztül a jövőben sokkal jobban át tudjuk fogni az egyesületek munkáit. Ez a csere megoldás bizonyos mértékben Elmo elvtárs további fejlődésére is bizonyos mértékben előnyös lesz, mivel elég sok és kellemetlen nő-ügyeivel a gyakorlatban is szakítani tud.

Elmo elvtárs ez év január 29-én utazik Milánóba, Spina elvtársnő 1 hétig ottmarad átadni a folyamatban lévő ügyeket, utána február 7-én Rómába utazik és átveszi a Római egyesület irányítását.

Az Egyesület vezetősége még azt kéri tőlünk, hogy amennyiben lehetséges, hagyjuk meg a múlt évi ellátmány összegét az Egyesületnek, mivel így rendkívül jó, hasznos és hathatós politikai munkát tudnak biztosítani az Észak-Olaszországi kerületekben. Amennyiben nem lehetséges, úgy kérik a Központ beleegyezését, hogy január, február, március, április és május hónapokra hagyjuk meg részükre a 380.000 lírás szubvenciót, június, július, augusztus, szeptember hónapokra pedig elegendő lesz 150.000 líra egy hónapra, mivel ezekben a hónapokban leginkább megvan a lehetőség arra, hogy csökkenthetik az egyesületek kulturális munkáit. Mind a fentieket tekintetbe véve kérjük a Központ válaszát és észrevételezéseit a Milánói ellátmánnyal kapcsolatban.

[661] A Külügyminisztériumba érkeztetés dátuma.

Kálló
követ

U. i
Az egyesület vezetősége azért kéri, hogy június végéig maradjon meg a 384.000 líra, mert a programjaikat előrekészítve megállapodásokat kötöttek, befektettek előlegeket, kötelezettségeket vállaltak. Természetesen június végéig kapott többletet utána letörlesztik a fentiek szerint.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-20/d-001715/1955 (19. d.)

108.
1955. február 25.
Quaregna János nyugdíjfolyósítási kérelmének elutasítása

a)

Tisztelt Magyar Pénzügyminisztérium!

Alulírott QUAREGNA János, olasz állampolgár, kerepesi (Kossuth telep, Magyar utca 1.) lakós az alanti kérelemmel fordulok a tisztelt Pénzügyminisztériumhoz:

1934. évben jöttem Magyarországba és ezen idő óta folytatólagosan a Kistarcsai Fésűsfonógyárban voltam és vagyok jelenleg is alkalmazásban, mint főművezető. Mindenkoron teljes munkaképességemet és készségemet a gyár érdekében fejtettem ki. Most 61. életévemet betöltöttem (1893. évben születtem) és a fennálló törvényes rendelkezések értelmében öregségi nyugdíjra való jogosultságom megnyílt. Tekintettel életkoromra és azon körülményre, miszerint feleségem egészségi állapotának helyreálltása céljából üdvös volna Olaszországba visszatérnem, arra kérem a tisztelt Pénzügyminisztériumot, hogy a fent hivatkozott új törvényes rendelkezések értelmében megállapítandó nyugdíjamnak Olaszországba való átutalását engedélyezni szíveskedjék.

Kérelmem kedvező elintézését kérve, maradok
mély tisztelettel:

Kerepes, 1955 február 25.

Quaregna János
Kerepes – Kossuth telep, Magyar u. 1.

b)

A Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának,
Budapest

Szóbeli Jegyzék
(Fordítás)

Az Olasz Követség megkülönböztetett tiszteletét nyilvánítja a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának és van szerencséje QUAREGNA Giovanni olasz állampolgárnak a Magyar Pénzügyminisztériumhoz intézett kérelmét csatoltan megküldeni azzal a kérelemmel, hogy magas közbenjárását érvényesíteni szíveskedjék aziránt, hogy a fentnevezett kérelem az illetékes magyar Hatóságok részéről kedvező fogadtatásban részesülhessen.

Az Olasz Követség a vonatkozó szíves válasz elvártában, él az alkalommal, hogy a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumát ismételten őszinte nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Budapest, 1955. március 8.
1 melléklet.

c)

Ügyiratszám: 235/43- 12 /1955 IX. b. Előadó: Dr. Domonkos Frigyes	PÉNZÜGYMINISZTÉRIUM Budapest, V., József nádor tér 2—4. Távbeszélő: 182—660. címzett: Külügyminisztérium Hivatalból. Díjátalányozva. Budapest	Tárgy: Quaregna János nyugdíja. 0224/Ku/31-1. VI. 1955. Hiv. sz.**:** Mell.: 1 db.

Hivatkozással fenti számú átiratára értesítem a Társminisztériumot, hogy a múlt év november 14.-én kelt 2321/OL-9/1954. és a f. év február 21.-én kelt 235/43-1/1955. számú átirataimban összefoglalt helyzet jelenleg is fennáll. Ennek következtében tehát a felmerülő újabb nyugdíj vagy járadék igényeket nem áll módomban kielégíteni. Kérem, hogy az olasz követséget a fentiek alapján szíveskedjék tájékoztatni.

Budapest, 1955. évi augusztus hó 1.-én.

Baudrexler Lajos
osztályvezető h.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország23/j-001732/5-1955 (23. d.)
109.
1955. március 12.
Kálló Iván követ beszámol Boldóczki János külügyminiszternek arról a látogatásról, melynek során megköszönte Cipico külügyi osztályvezető-helyettesnek a követség rendőri biztosításának megerősítését, tekintettel arra, hogy valószínűleg támadás készül a követség ellen

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KÖVETSÉGE, RÓMA LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE HONGROISE 118(szig.titk.)1955. Előadó: Sándor Károly Gépelte:NM. Készült: 4 pld. (3 Küm, 1 Követs.)	Róma, 1955. március 12. Tárgy: Cipicoval, a Protocole osztály helyettes vezetőjével való beszélgetés.

Boldoczki János elvtársnak,

külügyminiszter.
Budapest.

Március 12-én 12 órakor felkerestem a Protocole osztály helyettes vezetőjét, Cipicot. A megbeszélésen résztvett Kracsek elvtárs, aki a fordítást végezte.

A bemutatkozás és kölcsönös üdvözlés után közöltem Cipicoval, hogy az olasz hatóságok részéről a legutóbbi időkben tett figyelmes intézkedések következtében kerestem fel. Tapasztaltam ugyanis, hogy a berni események után az olasz hatóságok megerősítették [a] Követségünk biztonságáért felügyelő őrséget, majd kifejtettem előtte, hogy ezek az intézkedések bennünket kellemesen érintettek, miután látjuk azt, hogy az olasz hatóságok megtették a szükséges intézkedéseket, hogy hasonló esetek ne történhessenek, mint Svájcban. Közöltem továbbá vele, hogy a legutóbbi időben Követségünk olyan jelenségeket tapasztalt, amelyből arra következtetünk, hogy a magyar Követséget meg akarják támadni. Így elmondottam, hogy három nappal ezelőtt munkaszüneti időben felkereste Követségünket egy rosszul öltözött személy, aki az altiszttel beszélve közölte, hogy a közeli napokban támadás készül a Követség ellen. Miután az altiszt a közlést tudomásul vette, a személy eltávozott, így annak személyazonosságát, vagy azt, hogy bejelentését mire alapozza, megállapítani nem tudtuk. Magának a bejelentésnek sem tulajdonítottunk jelentőséget. Azonban a tegnapi nap folyamán, előttünk ismeretlen személy telefonon felhívott bennünket és közölte velünk, hogy a Követség ellen támadás készül. Kérésünkre a nevezett személy nem fedte fel kilétét.

A fenti körülményekből, noha konkrét adataink nincsenek – hogy támadás készül ellenünk – azt a következtetést vontuk le, hogy az feltehető. Figyelembe vettük az olasz hatóságok Követségünkkel szemben tanúsított elővigyázatosságát, így szükségesnek tartottam a fentieket tudomására hozni, hogy az illetékesek, amennyiben szükségesnek látják, úgy megfelelő intézkedéseket hozzanak. Kifejezésre juttattam, hogy ebben a helyzetben elvárjuk az olasz hatóságoktól, hogy a Követség biztonságára különös gonddal ügyeljenek a következő napokban, miután március 15. és április 4-i nemzeti ünnepünket fogjuk megtartani.

Cipico figyelmesen végighallgatott, köszönetét fejezte ki azért, hogy a figyelmüket felhívtuk. Közölte, hogy az illetékes szerv felé a szükséges lépéseket azonnal megteszi és egyben megnyugtatott afelől, hogy az olasz hatóságok a Követség nyugalmát biztosítani fogják. Majd a Követségen bent járt személy kiléte felől érdeklődött. Ezen kérésére közöltem vele, hogy a személyazonosságát nem tudtuk megállapítani, mindössze azt, hogy a nevezett személy rosszul volt öltözve, így feltehető, hogy valamelyik tábornak a lakója, kifejtvén azt, hogy az olasz táborokban több olyan kétes elem van, akikről feltehető, egy ilyen irányú támadás megszervezése. Cipico azon közlésére, hogy mégis melyik tábor-lakóra esik a gyanú, kifejtettem, hogy azt nem tudjuk, azonban tudomásunk van arról, hogy S. Antonioban és Fraschatiban[662] és még egyéb városokban is vannak ilyen táborok, ahol emigránsok, vannak.

Cipico újra kifejtette, hogy ő azonnal megteszi a szükséges intézkedéseket majd megnyugtatott, hogy az olasz hatóságok a szükséges intézkedéseket meg fogják tenni. Megköszönte újból, hogy a fenti jelenségekre felhívtuk a figyelmét. Köszönetemet fejeztem ki részére az eddig tett intézkedésekért, majd a kölcsönös üdvözlések után elbúcsúztam tőle. A megbeszélés 15 percig tartott.

[662] Kálló követ – vagy aki a jelentést fogalmazta – összekeveri a boráról nevezetes, Róma-környéki Frascati városkát a távolabbi délen, Frosinone környékén fevő Alatri város határában működő egykori koncentrációs lágerrel, majd menekült táborral, melynek neve: Le Fraschette.

Cipicoval való megbeszélés jó hangulatban folyt le. Magatartásából azt a következtetést vontam le, hogy a felvetett problémákat komolyan vette és azon megnyilvánulása, hogy köszöni a figyelmeztetést, őszinte volt, legalábbis ez látszott. Igyekezett megállapítani azt, hogy az értesülésünk honnan származik, ezt mutatja, hogy a személy kilétének megállapítására tett fel kérdést.

A berni provokáció[663] bekövetkezése után a Követség biztosítására kirendelt csendőrök létszámát 2 fővel felemelték, melyből kettőt azonban visszarendeltek 10.-én. Cipicoval való beszélgetés után kb. 1 óra múlva a Követséget egy csendőrrel és két titkos rendőrrel megerősítették.

Kálló

követ

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo..5/c-003493-1955 (12. d.)

[663] A berni román követséget egy időre antikommunista román emigránsok szállták meg 1955 februárjában, ld. http://eres.blog.hu/2012/07/19/tortenelem_tuszejtes_a_berni_nagykovetsegen, továbbá Olaru-Herbstritt 2005.

110.
1955. március 12.
Edoardo Roccetti, az olasz Vörös Kereszt nemzetközi kapcsolatok főigazgatója közli a mnisztertanács elnökségével, a külügyminisztériummal és a belügyminisztériummal, hogy az árvízsegélyként küldött 600 mázsa cukrot és 600 mázsa lisztet a magyar hatóságok rendben szétosztották

Croce Rossa Italiana
Direzione Rapporti Internazionali

Roma, 12 [?] marzo 1955.
Protocollo N.: 13523
Oggetto: Soccorsi all'Ungheria per alluvionati.

ALLA PRESIDENZA DEL CONSIGLIO DEI MINISTRI
Gabinetto
ROMA

AL MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
D.G.A.P. Uff. II^{0}
ROMA

AL MINISTERO DELL'INTERNO
Direzione Generale Assistenza Pubblica
ROMA

Riferendoci al noto invio di soccorsi a favore degli alluvionati Ungheresi, costituito da: 600 q.li di zucchero e
600 q.li di farina,
la cui spedizione risale al dicembre 1954, rimettiamo, in allegato, copia della lettera 4 marzo c.a. n. 3818 della Croce Rossa Ungherese con la quale conferma l'avvenuta distribuzione di tale dono.

Tanto si comunica per conoscenza.

IL DIRETTORE GENERALE
avv. Edoardo Roccetti[664]

ASDMAE-AP-50-57-b-1286049

[664] Ld. előzményként a 101. iratot.

111.
1955. június 18.

Kálló Iván követ beszámol Boldóczki János külügyminiszternek arról, hogy Baldoni[665] új protocole-főnöknél felvetette a diplomaták utazási korlátozásaira vontkozó reklamációját; a követ akcióját a központ élesen elítéli

a)

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA.
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE ROME.
250/szig.titk./1955.
Előadó:
Gépelte: NM.
Készült :4 pld. (3 Küm, 1 Követs.)

Róma, 1955. június 18.
Tárgy: Látogatás Baldoni köztársasági protocole főnöknél.

Boldoczki János elvtársnak,
külügyminiszter.
Budapest.

Már régen szó volt arról, hogy ő veszi át a protocole vezetését, de ez csak két hete történt meg, én ebből az alkalomból tettem nála látogatást, igyekeztem barátságos légkört kelteni, ami sikerült is, rögtön néhány magyar szót mondott, melyeket 1932-ben tanult, állítólag négy évig volt Pesten sokat vadászott, sok szép színésznőt látott, nagy szimpátiát tapasztalt az olaszok felé stb. stb. Ugyanakkor erősítgette, hogy itt is nagy a szimpátia a magyarok felé "de nézze kedves miniszter[666] (mondotta) a rezsim, a rezsim sokat változott". Azt válaszoltam, hogy az egy más kérdés és az nem befolyásolja a két ország közötti együttműködést, a szimpátia továbbra is fennáll és az én látogatásommal is azt akartam kifejezni. Kihangsúlyozta, hogy mennyire megtisztelve érzi magát, sőt boldog és remélem – mondotta, ahogy én tudom a közöttünk lévő dolgok is jól mennek. Válaszomban utaltam arra, hogy a magyar kormány több mint egy éve nagyon módosította az utazáskorlátozást, tudtommal Giardini és az olasz Követség tagjai is jól működnek együtt a minisztériummal, ki is használják az utazás lehetőségét, de van tiltott zóna is mondotta. Van – válaszoltam – de lényegesen jobb a helyzet és én megelégszem egy hasonló változással, már kértük is egy évvel ezelőtt, de sajnálom, hogy még érdemleges választ sem kaptam.[667] Feltette a monokliját és cinikus gúnnyal mondotta: "nézze miniszter, a vasfüggöny mögötti országok kormányai elkezdtek bennünket korlátozni, tehát nem mi kezdtük el, nekünk az a célunk, hogy javítsunk a helyzeten és most vizsgáljuk felül a dolgot, ha eredmény lesz, azonnal értesítem. "

Miután valóban csak udvariassági látogatásnak szántam elmenetelemet, láttam magatartásán, hogy mi a felfogása a dologról, újra csak kértem, hogy hasson oda, hogy legalább választ kapjunk a felvetett problémákra, én magam részéről bizalommal fogok hozzá jönni,

[665] Corrado Baldoni di Montalto báró pályájára ld. WHO 1958. 65-66.
[666] Számos idegen nyelvben, így az olaszban is a „miniszter” szó egyik jelentése: „követ”.
[667] Ld.a 102. iratot.

ömlengett, hogy öröm lesz számára és hogy az ő célja is az, hogy javuljon közöttünk a viszony. Ígérte, hogy utána néz a dolgoknak stb. Megállapítottam, hogy sokkal reakciósabb, mint elődje, Scamacca báró volt, egyébként az egész protocole hercegek, bárók, grófokkal van tele. Az olasz Külügyminisztériumban nem javul a helyzet, ez szorosan összefügg a kormány külpolitikájával és annak külpolitikai helyzetével, irányával, az USA befolyással.

Csak az lehet a célunk, hogy türelemmel folytatni a mi közeledő szándékunkat, példát adni arról, hogy mi javítani akarunk a kapcsolatainkon, semmi körülmények között sem élni hasonló módszerekkel, de szükségesnek tartom, hogy a Központ vesse fel konkrétan Giardininek, az itteni állapotokat és hivatkozzunk mi is a reciprocitásra, ahogy ők is mindig tették. Itt van az utazáskorlátozás kérdése. Legutóbb is Nápolyban részt vettünk egy nemzetközi olajkiállításon és a kereskedelmi tanácsosunknak, Lastofka elvtársnak nem adták meg az utazási lehetőséget. Persze ezek a dolgok nem csak ellenünk vannak így, sőt ellenünk ritkábban, de pl. a csehek, a románok ellen sokkal több és felháborítóbb esetek vannak. Riccardo Lombardi[668] szocialista képviselő szerint az amerikai nagykövetség ilyen tevékenységre szorítja az olasz kormányt, az itteni cseh és román követek is ilyenről értesültek. Reméljük azonban, hogy az új nemzetközi események hatására előbb-utóbb mégis csak javulni fog a helyzet. Kérek véleményt arról, hogy ne menjek-e el én magam Martinóhoz[669] ezekben az ügyekben.

Kálló
követ

b)[670]

Nem tudom, szerencsés dolog volt-e mindjárt az első bemutatkozó látogatás során így elvetni a sulykot.

Pe[rczel][671]

Kálló elvtárs elvben mást mond, mit amit a gyakorlatban csinál. Ő már az előző protokolefőnökkel is elrontotta a dolgot és már akkor javasoltuk, hogy az újnál tegyen látogatást és más alapokra helyezze a vele való kapcsolatot, mint amilyen az elődjével volt. Nagyon ügyetlen dolog volt az utazások kérdését mindjárt ennél a látogatásnál felvetni és később is más formában.

Egyébként, ha Kálló elvt. nem tud változtatni azon, hogy a protocole "hercegek, grófok, bárokkal van tele" (és jelenleg ez nyilván nem megy), akkor próbáljon velük együttműködni és az ő nyelvükön velük beszélni – nem ajtóstul berontani a palotába!!

[668] Riccardo Lombardi pályájára ld. Mafai 2009.
[669] Gaetano Martino ekkor a külügyminiszter, pályájára ld. Saija–Villani 2011., ld. 50 anni di Parlamento 2000. 459., politikusi tevékenységével kapcsolatban ld. még *Discorsi Parlamentari di Gaetano Martino* MCMLXXVII.
[670] Kézirásos feljegyzések a jelentést borító pallium belső oldalán.
[671] Perczel László osztályvezető-helyettesről van szó.

Véleményem szerint Kálló elvt. most se Martinóhoz ne menjen, se másnál ne vesse fel ezt a kérdést. Később meglátjuk.

[olvashatatlan aláírás] VI/28.

Javasolom, hogy az ügyet itthon beszéljük meg Kálló elvtárssal és a követségnek csak egy olyan értelmű utasítást adjunk, hogy további intézkedésig ne sürgesse az utazáskorlátozás feloldását.

Hiv.Sz. 250/ szig.titk.

Követség
Róma

Fenti számú jelentésre való hivatkozással kérjük Követ elvtársat, hogy további intézkedésig ne tegyen újabb lépéseket az olasz külügyminiszternél vagy más vezető személyiségeknél az utazáskorlátozás enyhítése érdekében.

Perczel
8/1

MNL OL XIX-J-1-j-Olasz.-5/e-006314/1955 (12. d.)

112.
1955. június 28.

Práth Károly, a külügyminisztérium Igazgatási Főosztályának vezetője arról értesíti az MDP Központi Vezetősége Adminisztratív Osztályát, hogy a közelmúltban Rómában járt MNDSZ küldöttség egyik tagja „méltatlan" módon nyilatkozott az olasz életről

6508/szig. titk. 1955. Készült 2 példányban.	Magyar Dolgozók Pártja VI. Központi Vezetősége, Adminisztratív Osztály Budapest	MNDSZ[672] küldöttek Rómában.

A közelmúltban Rómában járt MNDSZ küldötteket a római követségünk gépkocsivezetője elvitte a városba. A küldöttség egyik tagja felsóhajtott "Istenem, de jó lenne itt élni". Ezután az elvtárs elvitte őket a nyomortelepek felé is és ekkor már az illető visszavonta kijelentését.

Fentieket azért kívánom illetékesek tudomására hozni, hogy a jövőben a küldöttségek kiválasztásánál még nagyobb körültekintéssel járjanak el, nehogy arra méltatlan egyének képviseljék külföldön a magyar népet.

Budapest, 1955. június 28.

Práth Károly
Igazgatási Főosztály vezetője

MNL OL XIX-J-1-j-1/e-006508-1955 (2 d.)

[672] Magyar Nők Demokratikus Szövetsége.

113.
1955. december 29.
Móré Andrásnak, a Külügyminisztérium Nemzetközi Gazdasági és Pénzügyi Osztálya munkatársának feljegyzése a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság kötvényadósságának rendezéséről

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTÉRIUM
NEMZETKÖZI GAZDASÁGI
ÉS PÉNZÜGYI OSZTÁLY
Móré András.

„SZIGORÚAN TITKOS"
Készült 4 példányban

]

FELJEGYZÉS
a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság kötvényadósságának
rendezéséről.[673]

A Duna–Száva–Adria Vasúttársaság még a Monarchia idejében[674] államkölcsönökből épített vasutakat. A Monarchia széthullása után a kölcsönök törlesztése meghatározott kulcs szerint, az utódállamokra hárult.

A Társaság hitelezői többségükben franciák, akik a francia kormány támogatásával úgy az I. mint a II. világháború után kötött magyar békeszerződésekbe külön pontot vétettek fel az adósságok biztosítása és rendezése érdekében.

Az I. világháború után az utódállamok bérfizetési kötelezettségeit az 1923-ban megkötött Római Egyezmény szabályozta. Ennek értelmében Magyarországnak 1969-ig,[675] a koncesszió lejártáig, 3,1-3,4 millió aranyfrank évjáradékot kellett volna fizetnie. A fizetéseket nem teljesítettük és így forma szerint

1942. január 1-ig	23,063,664,66 aranyfrank
1955. január 1-ig további	46,241,579,52 aranyfrank
hátralék keletkezett és	
1968. decemberében még esedékes	44.525.000. 00
Összesen:	113,830,246,18
Ezen felül olasz előleg visszafizetése	4. 31o,825. —
Mindösszesen	118, l4o, o71,18 aranyfrank.

Franciaország megszállása után a németek vezetése mellett a hitelezők és az adós államok

[673] Előzményként ld. a 101. iratot.
[674] Akkor még Délivaspálya-Társaság (Südbahn-Gesellschaft) volt a neve.
[675] Helyesen 1968-ig.

1942-ben Brioniban Egyezményt írtak alá, amely szerint az adós államok kötelezettsége közel 1/4-ére csökkent. A Magyarországra eső évi részleteket az Egyezmény 943.963 aranyfrankra csökkentette. Eszerint 1969-ig 25,4 millió aranyfrankot, a 23 millió hátralék beszámításával kb. 50 millió aranyfrankot kellett volna még fizetnie. Ebben már bennfoglaltatik az olaszok által előlegezett 4,5 millió aranyfrank törlesztése is.

A II. világháború után a francia hitelezők nem nyugodtak bele a rendezésbe és a Vasúttársasággal kapcsolatos követeléseik biztosítása érdekében a Magyarországgal kötött 1947. évi Párisi Békeszerződés 26. szakaszában külön pontként felvették a következő szöveget:

"A magyar kormány elismeri, hogy a Brioniban 1942. évi augusztus hó 10-én kelt egyezmény semmis és érvénytelen.

Kötelezi magát, hogy az 1923. évi május hó 29-én kelt Római Egyezmény többi aláírójával együtt részt vesz bármely olyan tárgyaláson, amely arra irányul, hogy az egyezmény rendelkezései az azokban megszabott évi szolgáltatások méltányos biztosítása végett szükséges módosításokat keresztülvigyék".

Hasonló rendelkezéseket tartalmaz az olasz békeszerződés és az osztrák államszerződés is. Jugoszlávia, mint adós állam, 1951-ben kötelezte magát arra, hogy részt vesz az adósság rendezésére vonatkozó konferencián.

Az adós államok a rendezés időpontjáig előleget fizetnek a francia banknál vezetett zárolt számlára. Az 1953. évben kötött magyar-francia árucsere-forgalmi és fizetési egyezmény értelmében Magyarország évi 35 millió francia frankot fizet. A francia kormány 1949. óta állandóan sürgeti a konferencia megtartását. Emellett Olaszország javasolta, hogy a konferencia előtt az adós államok (Olaszország, Ausztria, Jugoszlávia és Magyarország) előzetesen tájékoztató jellegű konferencián találkozzanak. A konferenciának nincs határozott napirendje, de az olaszok a társaság ügyviteli, költségeihez való hozzájárulás mellett nyilvánvalóan tárgyalni akarnak az adósságok rendezésének módjáról is. A konferenciákon való részvételt már korábban minden állam elfogadta. Mi eddig sikerrel kitértünk azzal az érveléssel, hogy államszerződés nélkül Ausztria nem vehetne részt egyenjogú félként a rendezésben. Az osztrák államszerződés életbelépése után ez az érvünk elesett. Ekkor elvben elfogadtuk, hogy részt veszünk a franciák által később összehívandó hitelezői-, ezt megelőzően pedig 1956 tavaszán egy adós-konferencián. Az olasz követ többszöri személyes intervenciójára hozzájárultunk, hogy az adós államok konferenciája ez év december 16-án kezdődjék, de kijelentettük, hogy erre az időpontra csak megfigyelőket tudunk kiküldeni. Az olaszok a konferenciát erre való tekintettel 1956. január 16-ra tűzték ki.

A konferencia lemondására most már nincsen külön érvünk, de kívánatos is, hogy a franciákkal előbb-utóbb bekövetkező hitelező konferencia előtt megismerjük a többi adós államok álláspontját és meg tudjuk akadályozni, hogy egy távollétünkben tartott konferencián olyan ajánlásokat fogadjanak el, ami helyzetünket megnehezíti. Valószínű, hogy már ennek a konferenciának is az lesz a központi kérdése, hogy mennyi az államok által fizetendő "méltányos összeg". A francia álláspont szerint a Római Egyezmény szerint kell fizetni, de valószínű, hogy az olaszok is egy – valahol a római és a brioni egyezményben rögzített határozatok közötti (113 és 50 millió aranyfrank) megállapítását fogják javasolni.

A konferenciát a római egyezmény életbelépésével kapcsolatos elvi kérdések vitájába akarjuk

fullasztani, de amennyiben a fizetési kötelezettségek megállapítása mégis szóba kerül, kijelentenénk, hogy méltánytalannak tartjuk bármilyen összegű évi járadék vagy bér megállapítását, mert:
a) a Társaság kölcsöneit már annakidején rendkívüli kizsákmányoló feltételek mellett bocsátották ki,
b) a Társaság 1919. és 1922. között csődbe jutott és csak az államok kölcsönei állították talpra,
c) a kötvények, nagy része már nem azok tulajdonában van, akik azt eredetileg megszerezték, vagy örökölték, hanem olyan elemeknél, akik alacsony árfolyamon, spekulációs céllal vásárolták, tehát méltánytalan, hogy ezek spekulációs jövedelmeket élvezzenek,
d) a II. világháború folyamán a magyar vonalak rendkívül súlyos háborús károkat szenvedtek. Ezt a háborús kárt a magyar államnak kellett helyreállítani és ezzel Magyarország a ráháruló összes kötelezettségének eleget tett.

Amennyiben az olaszok kérnék, hogy az évjáradéktól függetlenül legalább az adminisztrációs költségekhez való hozzájárulást (a ránk eső évi részlet kb. 100.000 aranyfrank), vagy az általuk előlegezett 4,3 millió aranyfrank törlesztését vállaljuk, ez elől is kitérnénk azzal az indokolással, hogy a végleges rendezés előtt helytelen lenne bármilyen kötelezettség megállapítása.

HATÁROZATI JAVASLAT.

A Minisztertanács engedélyezi, hogy a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság adósságainak rendezése ügyében tartandó konferencián a Magyar Népköztársaság Kormányát ..... vezetésével delegáció képviselje.

A delegáció a konferencián kötelezettséget nem vállalhat.

Budapest, 1955. december 29.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-5/g-00903/8-1955 (14 d.)

114.
1956. május 21
Márki Pálnak, a Külügyminisztérium olasz előadójának feljegyzése a magy-olasz kapcsolatokról 1955-ben

Márki Pál
Olasz előadó

Feljegyzés

Tárgy: Magyarország és Olaszország közötti kapcsolatok alakulása1955-ben.

Az 1955-ös év a nemzetközi feszültség enyhülésének esztendeje volt, [de] római követségünk és az olasz Külügyminisztérium viszonyában – amely bizonyos mértékig a két ország közötti kapcsolat fokmérője is – a követség káder viszonyai miatt[676] nem következett be lényeges változás. Ugyanakkor a Külügyminisztérium és a budapesti olasz követség között – mindkét fél kölcsönös törekvése folytán – szívélyes viszony alakult ki. 1955 folyamán a két ország között jelentős mértékben fejlődtek a kereskedelmi kapcsolatok. Az érvényben lévő árulisták globális kihasználása 104 % volt, ezen belül a kihasználás export oldalon 87 %, import oldalon pedig 121% volt. A két ország közötti kedvező kereskedelmi kapcsolatok alakulása alapján lehetővé vált, hogy az 1956 évre megkötött árú csereforgalmi egyezmény és fizetési megállapodás további, 65 %-os emelést irányozzon elő. Részt vettünk a Trieszt-i Szabad Kikötő felhasználásával kapcsolatos konzultatív jellegű konferencián is. A budapesti olasz követség részéről igen erősen szorgalmazták a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság adós államai konferenciájának összehívását.

Politikai szempontból nemzetközi viszonylatban is jelentős volt la [La[Pira firenzei polgármester kezdeményezésére összehívott a világ valamennyi fővárosa polgármesterének konferenciája, amelyen magyar delegáció is részt vett.

A magyar országgyűlés a múlt év folyamán olasz parlamenti delegációt hívott meg, melyre a mai napig sem kaptunk végleges választ. A két ország kapcsolatára nyomasztólag hatott, hogy az olasz kormány többszöri kérés és sürgetés ellenére sem oldotta fel diplomatáink mozgásának korlátozását. E téren csak 1956-ban történt változás. Többszöri sürgetés ellenére még a mai napig sem sikerült elintézni olasz illetékes szerveknél a San Marino-i konzulunk kiküldésének ügyét.[677] A két ország között inkább a magyar fél részéről történt kezdeményezés nyomán bizonyos fokú kulturális fejlődés is megmutatkozott. Részt vettünk 1955. áprilisában Rómában megtartott VII. Nemzetközi Vallástörténeti Kongresszuson, majd 1955. szeptemberében ugyancsak Rómában megtartott Nemzetközi Történész Kongresszuson is. A kongresszusokon való részvételünk lehetőséget nyújtott a kiküldött delegáció tagjainak, a kongresszusokon elmondott felszólalásokon kívüli előadások tartására is. A követség meg nem felelő előkészítési munkája folytán – bár elég komoly összeg állt rendelkezésre – nem jöttek nevesebb olasz személyiségek hazánkba.

A követség által Bartók Béla halálának 10-ik évfordulója alkalmából szervezett ünnepségek során sikerült olasz hivatalos szerveknél is bizonyos eredményt elérni. Olasz részről több olasz karmester sikerrel szerepelt hazánkban.

[676] Ez a megjegyzés valószínűleg Kálló Iván követ személyiségére vonatkozik.
[677] Előzményként ld. 94. irat.

Szépen fejlődött a két ország közötti sport kapcsolat. Vívóink, úszóink, labdarugó válogatottunk járt Olaszországban, s ugyancsak az olasz labdarugó válogatott szerepelt Budapesten. Azonban e sportkapcsolatok fejlődésére bizonyos fokig kedvezőtlen fényt vetett a labdarugó "B" válogatottunk ellen elkövetett provokáció.[678]

A két ország között függőben lévő ügyek között szerepel a római Magyar Akadémia épületében lévő magyar papok kilakoltatásának elintézése, valamint a magyarországi államosított olasz javak kérdése. Ez utóbbit az ez évben lefolytatott magyar-olasz kereskedelemi tárgyalások során ismét felvetették.

Budapest, 1956. május 21.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.4/a-004139-1956 (4. d.)

[678] A magyar B. labdarugó-válogatott két tagja, Szabó László és Vilezsál Oszkár a csapat olaszországi turnéjáról hazatérve, 1955 decemberében arról számoltak be a sajtónak, hogy visszafelé a tarvisiói határállomáson vámvizsgálat címén le kellett szállniuk a vonatról, majd arra szólították fel őket, hogy disszidáljanak – méghozzá olyan nyomatékosan, hogy állítólag úgy kellett "kitépni magukat" az olaszok kezéből! A sajtótudósítások szerint az olasz fél tagadta a hivatalos asszisztenciát és a magánklubok "csábításaival" magyarázta az esetet, ld. HU OSA 300-40-1 960. Külkapcsolatok, Olaszország 1951-1959. *Magyar Nemzet* 1955. december 11., *Szabad Nép* 1955. december 12. – Az egyik olasz lap szerint a tarvisiói állomás aznap szolgálatban lévő határőr tisztje úgy nyilatkozott, hogy semmilyen erőszakos incidens nem történt, ld. *Dopo l'assurda protesta di Budapest. Nessuna "violenza" ai calciatori magiari. = Il Giornale d'Italia* 1955. decmber 13. – Az olasz külügyi irtaanyagban több jelentés foglalkozik az esettel, így elsősorban a magyar Külügyminisztérium e tárgyban 1955. december 10-én született *Szóbeli Jegyzék*ének (egy példánya csatolva az iratokhoz) azzal a kitételével, hogy „hivatalos olasz személyek” akarták disszidálásra csábítani a magyar labdarugókat. Ezzel szemben az olasz nyilatkozatok azt hangsúlyozták, hogy egy magyar tolmács segítségével olyan – a határállomáson tartózkodó – magánemberek tettek ajánlatot, akik a helyi klubokba toboroztak játékosokat, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Relazioni culturali. Külügyminisztérium ([Róma, 1955. december ?]) – a budapesti Olasz Követségnek, ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Relazioni culturali. Külügyminisztérium (Róma, 1955. december 17.) – a budapesti Olasz Követségnek, ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1286. Relazioni culturali. Massimo Magistrati (Róma, 1955. december 21.) – a Védelmi Minisztériumnak.

115.
1956. május 17.

Baczoni Jenő külkereskedelmi miniszterhelyettes átirata Boldóczki János külügyminiszternek arról, hogy Gál Endre külkereskedelmi minisztériumi főosztályvezető búzavásárlási tárgyalásai sikeresek voltak Olaszországban; Szabó Imre rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert meghatalmazzák, hogy a megállapodást aláírja

a)

Külkereskedelmi Minisztérium
Miniszter helyettes

Külügyminisztérium
BOLDÓCZKI JÁNOS miniszter elvtárs
Budapest.]

Értesítem Boldóczki elvtársat, hogy Gál Endre et. Olaszországban folytatott búza-vásárlási tárgyalásai eredményesen végződtek és az arról szóló megállapodás aláírható.

Hidas[679] miniszterelnök helyettes et. a megállapodás aláírását a Minisztertanács nevében engedélyezte.

Az aláíráshoz Gál Endre elvtársnak a Magyar Kormány részéről történő meghatalmazó levélre van szüksége.

Kérem Boldóczki elvtársat, utasítsa római követünket sürgős rejtjel-táviratban arra, hogy a következő szövegű meghatalmazó levelet adja ki Gál Endre et. részére:

"Ezennel tanúsítom, hogy a Magyar Kormány meghatalmazta Gál Endre külkereskedelmi minisztériumi főosztályvezetőt, hogy az olasz Kormány meghatalmazottaival folytatott tárgyalásai eredményeként megállapodást írjon alá Olaszország részéről Magyarország részére történő búza szállítására. "

Budapest, 1956. május 17.

Baczoni Jenő
miniszterhelyettes

b)

J'atteste par la présente que M. Imre SZABÓ, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de la République Populaire Hongroise en Italie est autorisé par le Governement Hongrois à signer la convention concernant l'achat du blé entre le

[679] Hidas István pályájára ld. Magyar Nagylexikon 1999. 488., Bölöny1992. 308-309.

Gouvernement de la Republique Populaire Hongroise et le Gouvernement de la République d 'Italie.

Fait à Budapest le 18 mai 1956.

Ministre des Affaires Etrangéres de la République Populaire Hongroise

Tanúsítom, hogy SZABÓ Imre[680] úr a Magyar Népköztársaság rendkívüli követe és meghatalmazott miniszter Olaszországban felhatalmazást nyert a Magyar Kormánytól, hogy aláírja a Magyar Népköztársaság Kormánya és az Olasz Köztársaság Kormánya között a búzavásárlásra vonatkozóan létrejött megállapodást.

Budapest, 1956. május 18.

a Magyar Népköztársaság
külügyminisztere

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-1/C-004982-1956 (2 d.)

[680] Szabó pályájára ld. a 241-243. jegyzeteket.

116.
1956. szeptember 25.

Kállai József külügyi osztályvezető átirata Mádai István kükereskedelmi minisztériumi főosztályvezetőnek arról, hogy az olasz szervek hozzájárulnak egy milánói kereskedelmi iroda felállításához, ha ők is – a kölcsönösség elve alapján – felállíthatják a sajátjukat Budapesten

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
KÖVETSÉGE, RÓMA.
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE
POPULAIRE HONGROISE ROME.
213/1956. Szig.titkos
Előadó: Szabó I.
Gépelte: Mné.
Készült: 3 példányban, 2 pl. KÜM, 1 pl. Követség.

Róma, 1956. június 14.
Tárgy: A milánói kereskedelmi iroda engedélyezésének kérdése.

Boldoczki János elvtárs
külügyminiszter
Budapest.

Miniszter elvtársnak jelentem, hogy június 9-én Mandula elvtárssal együtt meglátogattuk Carobbiot,[681] olasz külügyminisztérium gazdaságpolitikai főosztályvezetőjét. (Követi rangban van).

A kölcsönös üdvözlés után a beszélgetés kezdetén megemlítettem, hogy úgy látom, kereskedelmi vonalon kedvezően alakul országaink közötti kapcsolat. Az ez évben megkötött kereskedelmi szerződés is ezt bizonyítja, amely 75 %-os emelkedést irányoz elő. Minden lehetőség meg van arra, hogy ezt mindkét részről teljesítsük is. Sőt, kereskedelmi kapcsolatunkat még tovább is lehet szélesíteni, számos lehetőség van erre, hogy tranzakciókat bonyolítsunk le, esetenként trianguláris[682] üzletet kössünk. Azt tapasztalom, hogy az olasz hatósági szervek elősegítik és megkönnyítik az ezzel kapcsolatos munkánkat. Úgy itt, mint otthon, hasonló formában iparkodunk előmozdítani a kereskedelem területén lévő feladatok elvégzését. Mindezen kedvező változás után is van bizonyos nehézségünk, melynek kiküszöbölésére a segítségüket akarjuk kérni. Megemlítettem, hogy bár Róma igen nagy kulturális és kereskedelmi központ, de mégis az ipar központja Milánó. Ha mi közvetlen kapcsolatba akarunk lépni a különböző gyárak képviselőivel, Milánóban sokkal könnyebben lehet elérni ezt. Megnehezíti munkánkat, hogy igen gyakran kell Milánóba utaznunk és az utazgatással sok időt vesztünk. Munkánkat nagyban megkönnyítené és meggyorsítaná, ha engedélyeznék Milanóban egy kereskedelmi iroda felállítását, amely független lenne úgy a követségtől, mint a kirendeltségtől, közvetlenül különböző magyar vállalatokat képviselne.

Bár Budapest, magyarországi viszonylatban az ipar centruma, mégis közvetlen olasz vállalatnak is van ott irodája, függetlenül a kirendeltségtől. Mi is hasonlót szeretnénk felállítani. Carobbio meglepetve hallgatta ezen fejtegetésem, mivel ő erről nem is tudott. Kifejtette, hogy egyetért a mi elgondolásunkkal, valóban helytállóak azok, melyet elmondtunk, perspektíva szempontjából is előnyös az ilyen iroda felállítása. Kedvező

[681] Renzo Carobbio pályájára ld. WHO 1958. 219.
[682] Háromoldalú.

véleményezéssel fogja az illetékeseknek továbbítani kérésünket. Szeretné, ha átadnánk neki erről a beszélgetésről egy promemóriát. Megjegyezte, hogy a jövőben bármilyen problémánk lesz, mely hozzá tartozik, bizalommal forduljunk hozzá.

A következő nap Mandula elvtárs átadta a kért promemóriát. Ezt azért csináltuk így, hogy minden politikai színezetet mellőzzünk. Az átadás után nevezett arra kért, legyünk türelemmel, mert néhány hétig elhúzódik a dolog, míg döntés lesz e kérdésben. De úgy hiszi, kérésünk teljesítésének nem lesz különösebb akadálya, annál is inkább, mert kölcsönösségi alapon megy.

Szabó Imre
követ.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo.-3/b-005632/1-1956 (4 d.)

117.
1956. október 24.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata az 1956. október 23-ai budapesti eseményekről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 24291
ITALDIPL

BUDAPEST lì 24.10.56 ore 01.45
ROMA lì, idem ore 12,30

POL.
STAMPA

OGGETTO

Manifestazioni a Budapest improntate solidarietà ungherese polacca.

176 – Riferimento miei recenti rapporti e telegramma n. 169 del 16 corrente.

Stasera 23 ottobre ore 20 sono in corso a Budapest notevolissime manifestazioni politiche improntate solidarietà ungherese-polacca. Consistenza numerica cortei è valutabile venti – trenta mila fra cui figurano particolarmente studenti nonchè giovani militari in uniforme. Ordine pubblico non è turbato e forze di polizia limitano loro intervento al mantenimento traffico cittadino.

Viva voce manifestanti e volantini distribuiti invocano:
1°) – Formazione nuovo Comitato Centrale del Partito;
2°)- formazione Governo Imre Nagy
3°) – amicizia ungherese – sovietica e ungherese-jugoslava fondate su non intervento affari interni e uguaglianza diritti;
4°)- allontanamento truppe sovietiche in conformità Trattato di Pace;
5°) – „elezioni generali segrete" nonchè…….ti..riguardanti riorganizzazione economica, libertà di stampa e di opinione, modifiche bandiera nazionale e uniformi dell'esercito. Stasera stessa ore 20 Segretario del partito Erno Geroe (rientrato in giornata da Belgrado) ha tenuto alla radio un discorso destinato originariamente a esporre risultati incontro dirigenti comunisti jugoslavi e ungheresi, ma evidentemente adattato a contingenza manifestazione in corso. Geroe ha contestato attacchi contro Unione Sovietica invtando alla calma e preannunziando imminente riunione Comitato Centrale per „esame situazione politica". Riferirò ulteriormente per filo se sarà del caso e comunque per corriere in partenza domani sera.

FRANCO

ASDMAE DG AP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

118.
1956. október 24.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirati beszámolója a „budapesti hírekről”

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 24391
ITALDIPL
PERS.
POL.=EMIGR.=
REL.CULT.
STAMPA=

BUDAPEST LÌ 24/10/56 ORE 19.41
ROMA LÌ 25/id. ORE 9.50

OGGETTO
Notizie da Budapest

178 – Ore 17 apprendo treno recante corriere da Bucarest e diretto Roma via Vienna non (dico non) entrerà frontiera ungherese. Stato assedio confermato sino alba 25 corrente. Presente telegramma, trasmesso tramite personale cortesia Capo questo Ufficio Telegrafico, assicura buone notizie personale Legazione maestri Zecchi e Rossi nonchè altri connazionali transitanti e giornalisti Fiore e Fossati. Circolazione città divenuta impossibile.

FRANCO

ASDMAE DG AP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

119.
1956. október 25.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata a magyar helyzetről és Nagy Imre kormányfői kinevezéséről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 24395
ITALDIPL

BUDAPEST lì 25.10.56 ore 8
ROMA lì, 25 id. ore 11.

OGGETTO
Situazione interna
ungherese

POL.
STAMPA

177-Mio n. 176.
Situazione ordine pubblico sensibilmente aggravata durante notte culminata con dichiarazione stato d'assedio prima ore 24 ottobre. Carri polizia con appoggio truppe russe pattugliano strade capitale dove avvengono frequenti scambi colpi fuoco.

Radio comunicato ufficiale ore 8 antimeridiane annuncia avvenuta nomina Nagy Primo Ministro nel corso riunione Comitato Centrale convocato con urgenza eccezionale.

FRANCO

ASDMAE DG AP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

120.
1956. október 25.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata, amelyben többek között bejelenti, hogy Kádár János váltja Gerő Ernőt Nagy Imre kormányában

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 24485 URGENTISSIMO
ITALDIPL

BUDAPEST lì 25.10.56 ore 20.19
ROMA lì 26 idem ore 10.30

POL.
PERS.STAMPA EMIGR.
CIFRA REL.CULT.

OGGETTO
Notizie da Budapest

179. Giovedì 25 ottobre ore 18. Servizio telegrafico tuttora di fortuna. Salute connazionali nominati mio 178 buona. Corrieri provenienti Bucarest trattenuti questa stazione da dodici ore attendono momento altro proseguimento Vienna. Cusano e Casagrande accompagnano Signora Lo Faro. Ho potuto comunicare con loro telefonicamente data impossibilità raggiungere stazione ferroviaria. Radio magiara annuncia sostituzione Primo Segretario Geroe con Kadar che unitamente Primo Ministro Nagy invita rivoltosi arrendersi assicurando amnistia. Situazione permane preoccupante. Raccomando audizione servizi radio europei. Prego telegrafare numerazione miei ultimi quattro telegrammi.

FRANCO

ASDMAE DG AP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

121.
1956. október 26.
Az Olasz Külügyminisztérium tájékoztatója a budapesti olasz diplomáciai képviselet számára az olasz-magyar kulturális kapcsolatokról

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
D.G.R.C. – Uff. 1°Sp.

TELESPRESSO N. 36. A/806
INDIRIZZATO A
LEGAZIONE D'ITALIA BUDAPEST
e p.c.:
DIR.GEN.AFFARI POLITICI
-Ufficio IV
SEDE

Roma, addì 26 ott. 1956

Oggetto: Relazioni culturali italo-ungheresi.
Riferimento: Tel.so di cod. Legaz.n. 2583/1419 del 26 sett.u.s. –

Questo Ministero ha preso visione, con interesse, delle notizie comunicate dalla S.V. con il telespresso sovraindicato, relativamente al programma di scambi culturali con l'Italia che codesto Istituto per le relazioni culturali con l'estero si proporrebbe di attuare.

Nulla qui ancora risulta circa l'invito che verrebbe rivolto al Sopraintendente alla Scala per una visita in Ungheria onde esaminare la possibilità di uno scambio di cantanti e di direttori d'orchestra. Comunque non si vedono obbiezioni a che l'eventuale invito sia accolto e la questione discussa.

Non si hanno ancora notizie della prossima ricostruzione del padiglione ungherese alla Biennale.

Per quanto concerne gli altri punti del telespresso della S.V. si fa presente quanto segue:

- viaggio del Maestro Corti: copia del telespresso n. 2531 in data 18 settembre u.s. della S.V. è stata trasmessa al Maestro Corti invitandolo a rispondere direttamente alla S.V., e per conoscenza a questa Direzione Generale:
- trattative con il „Piccolo Teatro": questo Ministero considera favorevolmente il progetto di una tournée costì di tale complesso e si riserva far conoscere quanto gli verrà comunicato dalla Direzione del „Piccolo Teatro" sulle trattative in corso;
- -nomina del Direttore dell'Accademia d'Ungheria ed invio i borsisti: la notizia di tale nomina, nella persona del giornalista e critico d'arte, Dott. Nicola Molnar, è stata qui portata dal prof. Tiberio Kardos, Preside della Facoltà di Lettere di codesta Università, il quale ha altresì presentato un pro-memoria sulla prossima riorganizzazione dell'Accademia stessa e nel quale, dopo alcune considerazioni di carattere propiziatorio, si manifesta l'intenzione di inviare presso tale istituzione, per trascorrervi dei periodi rispettivamente di tre e di sei mesi, quattro studiosi e quattro artisti per un soggiorno di sei mesi, sulla base di reciproche borse di studio.

- Questa Direzione Generale si riserva di esaminare tali ultime proposte che svilupperebbero quelle formulate dal Ministro Darvas nella recente sua conferenza-stampa, menzionata dalla S.V. intanto gradirebbe conoscere l'avviso in merito di codesta legazione ed a tal fine unisce copia del pro-memoria presentato dal Prof. Kardos.

F. to Conti
p.c.c.

ASDMAE DG AP IV 1951-1957 Ungheria b. 1340

122.
1956. október 31.
A római magyar diplomáciai képviselet által megfogalmazott nota verbale a magyar forradalommal kapcsolatban

LEGAZIONE DELLA
REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE
ROMA
Tel. 863.226 – 863.028 – 848.772
510/1956

Nota Verbale

La Legazione d'Ungheria ha l'onore di trametterе al Ministero degli Affari Esteri qui accluso il testo di quella dichiarazione che ha fatto oggi ai rappresentanti della stampa romana e che esprime la presa di posizione della Legazione riguardante agli avvenimenti politici svoltisi negli ultimi tempi in Ungheria.
Mentre la Legazione esprime i suoi vivi rigraziamenti per quell'aiuto e provvedimenti di sicurezza che sono stati fatti da parte delle autorità italiane a favore della rappresentanza diplomatica ungherese, chiede cortesemente di nuovo l'On. Ministero degli Affari Esteri di assicurare anche in avanti l'immunità diplomatica e tutti i diritti che le norme internazionali prevedono in tale situazione per la rappresentanza diplomatica e per i beni ungheresi che si trovano in Italia.
Ringraziando antecipamente l'ulteriore, benevolo aiuto la Legazione esprime al Ministero degli Affari Esteri i sensi della più alta considerazione.

Roma, lì 31 ottobre 1956.

ASDMAE DG AP IV Ungheria 1951-57 b 1342

123.
1956. október 31. (?)
A Magyar Népköztársaság római követségének nyilatkozata a magyar forradalomról

„Il personale della Legazione ungherese a Roma saluta con entusiasmo la vittoria della gloriosa rivoluzione di tutto popolo magiaro. Esso si è unito del tutto con gli scopi di quella lotta che serve la libertà, l'ordine democratico, il sollevamento economico e la pace della nostra Nazione. Siamo d'accordo che immediatamente si devono elaborare i principi della politica estera dell'Ungheria indipendentemente e questi principi devono essere deposti su nuove basi. In connessione con ció la Legazione propone al suo governo indipendentemente che dedichi attenzione particolare ai rapporti italo-ungheresi che nel corso della storia sono stati caratterizzati sempre dell'amicizia tradizionale di ambedue i popoli, nonché ai rapporti con la Santa Sede che in seguito a una politica profondamente errata hanno cessato di essere normali. I mebri della Legazione sono convinti che i rapporti fra tutte le Nazioni e l'Ungheria libera e indipendente devono essere basati sul principio della sovranità e della indipendenza nazionale, rispettando del tutto gli interessi di tutte le nazioni."[683]

ASDMAE DG AP IV Ungheria 1951-57 b.1342

[683] A nyilatkozat hatásával kapcsolatban ld. a bevezetőben írottakat.

124.
1956. november 2.
Az Olasz Külügyminisztérium feljegyzése Nagy Imre magyar miniszterelnök ENSZ-hez intézett felhívásáról és Magyarország Varsói Szerződésből való kilépéséről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

APPUNTO

Per quanto concerne l'appello di Nagy all'ONU, la sua denunzia del Trattato di Varsavia, e la dichiarazione di neutralità, occorre tener presente che l'art. 11 del Trattato di Varsavia stesso, lungi dal prevedere una denunzia anticipata del patto e la facoltà di recederne, stabilisce soltanto.

„Il Trattato di Varsavia resterà in vigore durante un periodo di 20 anni. Per le parti contraenti che non trasmetteranno, un anno prima della fine di tale periodo, al Governo della Repubblica Popolare polacca, una dichiarazione di denunzia del Trattato, esso rimarrà in vigore per i dieci anni seguenti."

Perciò da un punto di vista strettamente giuridico la denunzia del Patto di Varsavia èuna violazione di un atto internazionale e l'Ungheria resta vincolata alle clausole del Trattato.
La dichiarazione di neutralità costituisce d'altra parte una seconda violazione del Trattato che, si ripete, giuridicamente è tuttora in vigore, in quanto non consente all'Ungheria di onorare l'impegno di assistenza anche militare di cui all'Art. 4.

L'Art. 7° dello stesso Trattato stabilisce infine: „le parti contraenti s'impegnano a non partecipare a qualsiasi coalizione o alleanza e a non concludere alcun accordo i cui fini siano contrari a quelle del presente Trattato."

È forse in considerazione di questo articolo che Eisenhower ha dichiarato che gli Stati Uniti non intendono in alcun modo concludere patti o alleanza con l'Ungheria.

Quest'ultima commetterebbe una terza violanza del Trattato accettando proposte del genere.
Mondello

Roma, lì 2 novembre 1956

ASDMAE DG AP IV 1951-1957 b. 1341

125.
1956. november 2.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata a követségi ellátmány helyzetével kapcsolatban

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 25471
ITALDIPL
BUDAPEST lì 2.11.56 ore 10.32
ROMA lì 3 id. ore 12.15
EMIGR.
PERS.=POL.=
GAB.STAMPA=
OGGETTO
Notizie da Budapest

181 – A telegramma di V.E. N. 229.
Questa collettività italiana risente gravi conseguenze generi prima necessità difficilissimi approvvigionamenti sebbene non risulti finora che alcuno abbia subito personalmente danno.
Per fare fronte necessità è urgente far pervenire a questa Legazione primo soccorso 5 quintali caffé, 5 quintali zucchero, 2 quintali limoni e vestiti usati per 150 adulti ambo sessi e 50 bambini. Merci sopraindicate sono attualmente anche migliori surrogati del denaro per ogni eventualità possibili scambi.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

126.
1956. október 31.
Szabó Imre követ rejtjeltávirata a Külügyminisztériumnak arról, hogy a Nemzeti Bizottmány római vezetői tárgyalni akarnak vele

a)

4264	REJTJELTÁVIRAT	1990
Statissime!!		Róma 1956. X. 31.

A Nemzeti Bizottmány római vezetői kérik hogy személyes megbeszélésre határozzak meg időpontot. Közöltük velük hogy ez ügyben kikérem a Forradalmi Tanács véleményét. Egyidejüleg kértem hogy közöljék: A budapesti kormány programmjával egyetértenek-e. A külügyminisztérium álláspontját kérem azonnal közölni.

Szabó 194

Érkezés kelte: X. hó 31. nap 16 óra 10 [perc]
Megfejtette: Haj-Or " nap " óra 35 [perc]

b)

4482	REJTJELTÁVIRAT	3754
Diplomag. Róma		Róma 1956. október

Von 194-ára:[684] Megbeszélésre időpontot meghatározhat. Semmiféle megállapodást nem köthet. Kizárólag kormányunk álláspontját képviselje.

= 194 =

Rejtjelezte: Gar-Tar [?] hó 10/31 nap 18.35 óra

Sebessel megbeszélve.[685]

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

[684] „Vonatkozó 194. számú rejtjeltáviratára” – utalás az előző dokumentumra.
[685] Kézírással rávezetve.

127.
1956. november 3.
Szabó Imre követ jelenti, hogy a követség öt munkatársa családjával együtt váratlanul elhagyta Olaszországot

4656 REJTJELTÁVIRAT 2328
Diplomag. Budapest Róma, 1956. nov. 3.

Jelentem, hogy ma hajnalban előzetes értesités valamint tudomásom és akaratom nélkül az alábbi beosztottak hagyták el családjaikkal együtt Olaszországot: Sándor, Kracsak,[686] Háder, Major, Molnár:[687] Hátrahagyott levelük alapján repülőgéppel ismeretlen helyre távoztak.[688]
Szabó 195

Feladás kelte: 1956. 11 hó 3 nap 15 óra
Érkezés kelte:
Megfejtette: Varga 11 hó 3 nap 18 óra[689]

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

[686] Helyesen Kracsek. – A többi irat adataival összevetve azonban szinte bizonyos, hogy Kracsek János konzul nem volt a távozók között, vö. a 140. sz. alatti iratokat.
[687] Molnár a magyar és az olasz dokumentumokban felváltva hol Jánosként, hol Lajosként szerepel. – Amiként Mester István, a Pápai Magyar Egyházi Intézet vezetője egy *Pro Memoria* című feljegyzésben rögzítette, a forradalom napjaiban értesült arról Szabó Imre követtől, hogy Molnárt kinevezték a Római Magyar Akadémia igazgatójává. Ezt kifogásolta, jelezve, hogy tudomása szerint Kardos Tibor óta erre a posztra nem neveztek ki senkit (nem tudta eszerint, hogy a követség korábban az olasz hatóságok felé Kalmár Györgyöt és Bitta Istvánt is az RMA igazgatóiként szerepeltette). Ekkortájt keletkezhetett Marcello Bocchini följegyzése Livio Theodoli részére, amely szerint Apor Gábor báró, volt szentszéki magyar követ és Mester István kérésssel fordultak a Külügyminisztériumhoz Molnárral kapcsolatban – de az iratban nem szerepel, mi is volt ez a kérés. Egy mellette található, cím, kelet és aláírás nélküli följegyzés ugyanakkor azt kéri, hogy húzzák az időt Molnár vízumának kiadásánál, amíg nem válik világosabbá a helyzet. A problémát végül az oldotta meg, hogy december 6-án Molnárt is visszarendelték Budapestre. Minderre ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari. Marcello Bocchini (Róma, 1956. december 5.) – Livio Theodolinak, ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari. Mester István: *Pro memoria*. ([Róma, 1956. december ?]).
[688] A távozó diplomaták a hírszerző rezidentúra tagjai voltak, vö. a 140. sz. alatti iratokkal.
[689] Az olasz repülőtéri rendőrség (POLARIA – Ciampino, Róma) november 3-án jelentette a Külügyminisztériumba a négy diplomata (Kracsek nélkül) távozását az Air India járatán Prágába, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari. Pacelli (Róma, 1956. november 3.) – a Protokoll Főosztálynak.

128.
1956. november 3.
Az olasz követség ügyvivője közli Jurij Andropov[690] szovjet nagykövettel, hogy autókonvojt indít Bécsbe és onnan egy mozgó kórházat (konvojt) vár Budapestre; Andropov biztosítja arról, hogy a szovjetek elismerik Nagy Imre kormányát és vegyes bizottságot alakítanak a problémák tisztázására

Copia per il Ministero Affari Esteri (tramite Ambasciata Vienna)[691]

Ho informato il Signor Andropov, Ambasciatore sovietico, che è mia intenzione far partire entro un'ora per Vienna un convoglio di quattro automezzi, di cui una ambulanza, per evacuare tre donne, tre bambini, cinque medici e tre funzionari. L'ho altresi informato che intendo far venire da Vienna a Budapest un ospedale autoportato (Dogliotti). In relazione a quanto sopra gli ho chiesto se credeva di potermi dare qualche affidamento circa la sicurezza del transito dei due convogli. Andropov che mi è apparso notevolmente scosso e riflessivo (contrariamente alla sua esuberanza naturale) mi ha detto:

"Le truppe sovietiche non hanno l'incarico di controllare il traffico nè sulla rotabile nè sulla ferrovia. La dislocazione delle truppe russe è identica a quella dei giorni scorsi, con la differenza che hanno avuto delle perdite e che la città di Budapest è stata da loro sgombrata. "

Non ha rifiutato di discutere con me qualche ipotesi sulle possibili distanze in chilometri dalla capitale delle truppe sovietiche (che sarebbero intorno alla città), trincerandosi tuttavia dietro la sua incompetenza di questioni militari.

Gli ho chiesto se consentiva di parlare della Nota Verbale distribuita stamane a tutte le Rappresentanze diplomatiche (copia per Corrias consegnata a Francisci) qui allegata per Roma. Andropov ha detto di conoscere tale Nota e mi ha precisato che, sciogliendo la riserva di cui al penultimo capoverso, ha comunicato d'ordine dal suo Governo al Governo ungherese che i russi riconoscono Nagy e il Governo da lui formato e che proponeva, d'ordine del suo Governo, a Nagy di istituire una commissione mista ungaro-sovietica per verificare le notizie relative all'entrata in Ungheria di nuove formazioni militari sovietiche. Su tale proposta (formazione di commissione mista) egli attende risposta da Nagy. Mi ha assicurato sull'onore che non vede da parte russa alcuna difficoltà al viaggio dei due convogli di cui gli ho parlato - .

In breve accenno alla situazione in generale, mi ha detto che il Governo sovietico è determinato a fare da parte sua quanto è possibile per giungere ad accordi col Governo ungherese e per rispettare quelli già presi. Ha precisato che si augura di veder realizzato nei termini previsti il ritiro delle truppe russe da tutto il territorio ungherese. Gli ho chiesto quali previsioni egli faccia sulla solidità della compagine governativa che sta nascendo a Budapest, mi ha ripetuto che il suo Governo l'ha riconosciuta e che spera che gli uomini che la compongono abbiano la capacità e la forza necessarie per governare. Secondo lui da questo

[690] Jurij Andropov pályjára ld. Szolovjov–Klepikova 1983.
[691] Kézírásos feljegyzés a gépelt szöveg előtt.

dipende la possibilità di concludere accordi graditi sia a Mosca che a Budapest e quindi la possibilità di ristabilire una situazione pacifica.

Budapest 2. novembre 1956. ore 12

[olvashatatlan aláírás]

ASDMAE-AP-50-57-b-1342

129.
1956. november 4.
A Szabad Európa Rádió magyar szekciójának távirata Gaetano Martino olasz külügyminiszternek

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO 25820

SEZIONE UNGHERESE RADIO
EUROPA LIBERA MONACO lì 4/11/56 ore 18,00
ROMA lì 5 idem ore 21,55
POL.
GAB.STAMPA

OGGETTO: Richiesta di aiuto per Ungheria
ECCELENZA MARTINO
PALAZZO CHIGI ROMA=

Noi membri sezione ungherese Radio Europa Libera riceviamo urgentissime e disperati messaggi invocanti aiuto dalle stazioni radiofoniche ancora controllata dai nostri fratelli impegnati in una lotta erioca ed impari contro schiaccianti forze dell'invasore sovietico. Memori e gratissimi della Sua coraggiosa e nobilissima presa di posizione in favore dei nostri fratelli combattenti per la loro libertà La preghiamo di voler adoperarsi con tutti i mezzi a Sua disposizione affinchè la preghiera di aiuto dei nostri fratelli non resti inascoltata. In questa ora tragica tutti gli ungheresi guardano verso Italia con la secolare fiducia e fratellanza. Devotissimi.

SEZIONE UNGHERESE RADIO EUROPA LIBERA[692]

ASDMAE DG AP IV 1951-1957 Ungheria b. 1340

[692] A SZER 56-os szerepére ld. bővebben Vámos 2010.

130.
1956. november 10.
Szabó Imre követ jelenti, hogy a Pápai Magyar Egyházi Intézet emigráns pap lakói elfoglalták a Római Magyar Akadémia épületét; javasolja Perczel azonnali kinevezését igazgatónak

4697	REJTJELTÁVIRAT	3926
Diplomag. Budapest		Róma, 1956. 11. 10.

A papok elfoglalták az akadémiát arra való hivatkozással, hogy nincs igazgatója. Javaslom Perczel elvtársat azonnal kinevezni az akadémia igazgatójának és részére kinevezési okirat mielőbbi kiküldését, hogy az épület visszaszerzése iránti intézkedéseket megkezdhessük.

Szabó 198

Feladás kelte: 11 hó 10 15 óra
Megfejtette: Tak. 11 hó 10 nap 16 óra

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

131.
1956. november 12.
Szabó Imre követ jelenti, hogy az olasz külügyminisztériumban tiltakozott a Római Magyar Akadémia épületének elfoglalása ellen; javasolja, hogy a budapesti olasz követséggel közöljék, hogy ha nincs intézkedés, hasonló lépést foganatosítanak az olasz kultúrintézettel szemben

4733 REJTJELTÁVIRAT 2342
Diplomag. Budapest Róma, 1956. 11. 12.

Mint már jelentettem, Mester István[693] október 31-án önhatalmúlag elfoglalta a Római Akadémia épületét az itteni fasiszta szektorok segédletével. Portásainkat elbocsájtotta és a Sajtóiroda sem müködhet. Ez ellen még az nap megtettük az olasz KÜM-be a szükséges intézkedéseket. Közbenjárásunkra a KÜM még nem válaszolt és nem intézkedett. Javaslom olyan értelmű jegyzék átadását a budapesti olasz követségnek, hogy ha rövidesen nem intézkednek a magyar kormány is kénytelen lesz megfelelő lépéseket foganatositani a budapesti olasz kulturintézettel szemben. Esetleg hasonló értelmű jegyzék átadására kérek én is engedélyt. Von 143 sz. rejtjeltárviratára: Mester új magyar menekülteket akar a Akadémián elhelyezni, ezért ha gyorsan nem intezkedünk, később csak romlani fog a helyzet.

Szabó 202

Érkezés kelte: [1]956. XI hó 12 nap 19 óra
Megfejtette: Kemp. hó 12 nap 21 óra

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

[693] Mester István pályájára ld. Németh 2002. 201-205. Szabó-Soós 2006. 146., Szabó 2005 i.m 478., Mihályi 1994.

132.
1956. november 13.
Az olasz ENSZ nagykövet távirata az ENSZ-főtitkár memorandumára érkező magyar válaszról

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 26883
ITALNATION New York, lì 13.11.56. ore 10.31.
Roma, lì idem ore 18,45

ONU
POL.STAMPA

OGGETTO: Risposta ungherese ai memorandum del Segretario Generale N. U. 314-

Già 8 novembre Segretario Generale in esecuzione risoluzione Assemblea del 4 novembre erasi rivolto Governo ungherese per chiedergli se era disposto a consentire ingresso Osservatori N. U., in data 10 novembre egli a seguito approvazione della nostra risoluzione ha, in mancanza risposta reiterato indirizzando contemporaneamente richiesta a URSS di volergli dare assistenza per assolvimento mandato confidatogli da Assemblea ivi compresa facilitazione lavoro osservatori per quanto rientra nell'autorità del Governo sovietico. Stasera è giunta risposta Governo ungherese. Essa sottolinea soliti argomenti e cioè che Ungheria ha richiesto aiuto truppe sovietiche per ristabilire legge ed ordine contro pericolo risurrezione forze fasciste che dopo restaurato l'ordine Governo ungherese inizierà negoziati con URSS per ritiro tali truppe e che le risoluzioni dell'Assemblea Generale costituiscono interferenza negli affari interni ungheresi ai sensi articolo 2 paragrafo 7 statuto. Pertanto invio osservatori N.U. è del tutto ingiustificato. Anche la questione delle elezioni è di esclusiva competenza interna ungherese. L'Ungheria, conclude la risposta, accettata le decisioni di carattere „umanitario" dell'Assemblea Generale e si adopererà per facilitarne l'esecuzione.

VITETTI

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1341

133.
1956. november 14.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata a budapesti munkásság helyzetéről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 27059
ITALDIPL

BUDAPEST lì 14.-11-56 ore 17.40
ROMA 15 id. ore 11.30

POL.
ONU
STAMPA

OGGETTO
Mancata ripresa attività maggioranza lavoratori ungheresi.

185 – Rilevo da occasionali giornali pubblicato oggi e da numerose testimonianze verbali che fino a tanto che perdura presenza truppe russe non è da prevedersi ripresa attività da parte maggioranza lavoratori ungheresi ogni categoria.

Lo stesso Governo Kadar riconosce tale stato di cose ma promette ritiro truppe sarà facilitato dalla ripresa lavoro.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

134.
1956. november 14.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata a követség munkájának nehézségeiről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 27060
ITALDIPL

BUDAPEST lì 14.-11-56 ore 17.48
ROMA 15 " ore 11.50

Pol
Cerim. Pers.
Stampa

OGGETTO

Impossibilità per nostra Rappresentanza in Budapest riprendere normale attività.

184. Persiste impossibilità questa Legazione riprendere attività normale e ripetuti tentaivi miei e colleghi occidentali presso Autorità ungheresi e sovietiche rimangono infruttuosi, come già ho riferito.

Ritengo unico mezzo utile sia provocare da Mosca istruzioni alle Autorità sovietiche competenti annunziando eventualmente misure rappresaglia, analogamente a quanto mi risulta essere stato previsto da maggiori Potenze Occidentali.

Noto ad ogni buon fine che escluderei comunque, salvo come argomento di pressione, prevedere ritiro o riduzione rango questa Rappresentanza poichè ritengo nostra presenza abbia rilevante significato morale per opinione pubblica ungherese.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

135.
1956. november 16.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata a budapesti eseményekről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 27289
ITALDIPL
POL.

BUDAPEST lì 16-11-56 ore 17.41
ROMA lì, 17 id. ore 10.45.

SEGRETO

188-Fiduciaro riferisce che quattro partiti di maggiore rilievo (Comunista, Piccoli Proprietari, Contadini e Social-democratici) avrebbero raggiunto accordo, sul quale però comunisti farebbero tuttora riserve onde addivenire istituzione Consiglio Reggenza. Consiglio sarebbe presieduto da Prof. Kodaly (eminente patriota intellettuale ottantenne) e si proporebbe ottenere ripresa attività lavorativa, eliminazione Kadar e assicurare amministrazione Paese fino nuove elezioni. Nagy avrebbe espresso suo accordo a tale progetto e fiduciaro dicesi incaricato sollecitare appoggio Potenze Occidentali. Non si metterebbe più per ora partenza truppe occupanti come condizione pregiudiziale.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

136.
1956. november 16.
A londoni olasz nagykövetség távirata Magyarországgal kapcsolatban

TELESPRESSO URGENTE
Al Ministero degli Esteri
ROMA

AMBASCIATA D'ITALIA
LONDRA

Londra, addì 16 novembre 1956.

Oggetto: UNGHERIA

Signor de Marffy[694], Rappresentante a Londra Consiglio Nazionale ungherese avente sede New York, mentre espresso vivo ringraziamento per quanto fatto da Governo italiano in favore Ungheria ha chiesto che nostre competenti Autorità esaminino possibilità compiere gesto solidarietà con Nazione magiara ritirando noostra squadra da giuochi olimpici ai quali partecipa squadra sovietica.

A suo dire tale gesto avrebbe vasta risonanza come già quello in tal senso compiuto da olandesi che hanno devoluto importo preventivato spese soggiorno a Melbourne in favore rifugiati ungheresi.

De Marffy, rendendosi conto nostre difficoltà anche in relazione olimpiadi 1960, ha chiesto che ove quanto sopra fosse impossibile, simbolico gesto venga almeno effettuato da amica nazione italiana e pertanto nostra squadra, cui colori identici quelli magiari, porti piccolo segno lutto come manifestazione nostra solidarietà con infelice popolo ungherese.

Tanto comunico per debito d'ufficio segnalando che fino a questo momento non risulta che da parte britannica si stia considerando non partecipare ai giochi olimpici aventi inizio il 22 corr.

ZOPPI

Aláírás nélkül, ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1341

[694] Márffy Mantuano Tamás 1907-ben született Rómában. Iskoláit Cambridge-ben végezte. 1930 és 1948 között a magyar külügyminisztérium szolgálatában állott. 1946-ban B-listázták, később ugyan visszavették a külügyi szolgálatba, de jelentős feladatot már nem kapott. 1948-ban elhagyta Magyarországot, ld, Ötvös 2012. – Márffy Mantuano Tamásról ld még: ÁBTL 3.2.4 K-1850 Külföldön élő magyar arisztokraták ügye 13.

137.
1956. november 17.
Az olasz rádió számára átadott és Magyarországra közvetített üzenetek jegyzéke

AMBASCIATA D'ITALIA
VIENNA

Telespresso N. 6668/184

In triplice esemplare

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

URGENTE

Vienna, addì 17 novembre 1956

Oggetto: Notiziario per l'Ungheria

Per la RAI
Notizie da trasmettere dalla Radio Italiana in ungherese – Concernono persone che sono arrivate bene in Austria

Margit es Juci üzen Budapest IX., Miskolcra Télyére, Nyekre es Gézának a Jókai utcába.
Fekete Ferenc üzen Erzsébetre es Soroksárra.
Szüleinek Budapestre: Gyuri: Teve utcába, Bandi és Dóra Szabo Ilonka utcába, Kornél Vekerlére, Mimi Duci Koloniába.
Józsi Budapestre Bodri Bélának es Pörge Péternek.
„Matesz" es „Harangláb" üzen Öregnek, Sziszinek és Csorkornak azonnal gyertek, két hétig várunk.
Laci feleségének Soroksárra. Marx Károly útra. es Kálmáneshelyi Károly.
Zoli üzen feleségének Szerdahelyi utcába.
Józsi üzen Budapestre Rudas László utcába.
Iván Krisztinába Évának.
Eberling Antal feleségének Budapest Kálvária tér 3.
Laci, Teri, Gyiuszi, Bori Budapestre VIII-Kálvária-tér 13
Jancsi és Zoli Budapest Sztalin-u. 79.
Lóránd Jenő feleségének Bp. XIII. ker.
Gitta es Tibor „Napfény" jeligére Bp. XI. Bartók Béla-u.
A „hét gonosz" Potyinak Budapestre.
Laci apukának, anyukának, Baba ös Andreának Budapest, IX. ös VI. ker.
Zsolnai es Véges Imre Budapestre családjuknak.
Béla, Jani Budapest, IV. Komjáthy Aladár utca.
Angyalföldre Dávid Janosnénak leánya.
Dóra, Bandi, Mimi, Duci Toji Budapestre.
Pozsgai Rezső, Budapest VII. Erzsebet-Krt.
Keiser Mihály Budapest XVIII. Székely György-u.
Lang Sandor Budapest IX. Telepi-u., Budapest XX. Patak-u. 7-be es Golop községbe szüleinek
Patai Ernő Linczer Jánosnénak, Budapest IX. Gat-utca.
Ürge Budapest VIII. Nagyfuvaros-u 26. alá

Kiss Annia Budapest XI. Bercsenyi-utcába szüleinek.
Zsuzsi, Sura es Fera Budapestre Öcsinek ös Bucinak.
Horváth István pincér Budapest, VIII. ker. édesanyjának és feleségének.
Barabás Ferenc es Florián László Budapest, Marhavágóhídra
Binder Pici, Fekete Pista, Sanyi, Persi Budapest, Mátyás-térre
Kicsi Budapest VIII.ker
Jenci „Babaho" jeligére Zuglóba.
Bori és Gyuszi Budapest VIII. Diószegi Sámuel-u.
Béla és Bányász Budapest. Royal II.em. 28. szobába.
Lacinak Budapest. Üllői útra és Budapestre Szt. I. patika 13-an megvannak.
Néveri Sándor Svábhegyre és Kléh István utcába.
Totyi feleségének Pestszentlőrincre.
Kincs Ottó, Széles István, Tóth Géza Ürömre.
Gábor és Lajos Újpest Csokonai utcába és Jobbágyira Majoroséknak, Mariskával beszéltetek.
Csöpi, Pityu, Pestszentlőrincre Horváthéknak és Ekkéknak.

Vidék

Csurusék, Györbe.
Jolán, Gyula, Zoli, Mari, Lacika, Évike Györbe szüleiknek.
Ilonka és Misi Győrbe édesanyjuknak és testvéreiknek.
Horváth családnak Józsi.
Miki, Micuka a győri Bozsik, Szivar a jobbhátvéd üzennek Győrbe.
K. Andonisz Győrbe.
Kolozsváry Zoltán Győrbe.
Zoli Andikának Győrbe a Fecske utcába.
Klára üzen Győrbe Pavelczi Lajosnénak.
Hanta Körmendi családnak Györbe.
Laci üzen Győrbe a Széchényi térre.
Feri üzen Győrszigetre szüleinek.
Laci „Gulliver" jeligére Győrbe a Rákóczi Ferenc utcába.
Adalbert szüleinek Győrbe.
Laci, Kató Kovács Károlynak Győrbe.
Öcsi üzen Győrbe, gyárvárosba.
Endrédy Gábor, Árpád, Mahó László és Lebényi Béla Győrbe és Győrszentmártonba Koszmanéknak.
Szücs István Győrbe Horváth Magdolnának.
„Citrom" Imre és Sanyi Győrbe.
Józsi négy barátjának Győrbe.
Józsa család Győrszentiványra.
Pozsgai Imre Győrszentiványra keresztatyjának.
Kettyenbe édesanyjuknak üzen Józsi, Feri.
Berta Székelyudvarhely megyébe Albert Jánosnénak.
Kati és Csaba Mosonmagyaróvárra Hársfalvi Gusztávnak.
Szalay Csaba Szalay Pálnénak Alsózsolcára és Szalay Attilának Pécsre
Márta Mosonmagyaróvárra édesanyjának és testvéreinek
Bujtás Béla Kapuvárra.
K. Jóska Évának Nyergesújfalura Viszkóza telepre.
Kalauz néni és Búzásék Bakó Ferencnek és Juhászéknak Nyergesújfalura.
Moha Sándor édesanyjának Nagylétára.

Lajos szüleinek Gyirmótra.
Schlahta László szüleinek és a Kali diákoknak.
Irén és Zsuzsa Vámosszabadira szüleiknek és Pistának Kisbarátra.
Józsi Horváth családnak Lovászpatonába.
Tatai László Nyíregyházára, Szalonnára, Budapestre.
Rozensohn Györgyék Csomós Ernőnek Sárospatakra.
Rozensohn Ernőné Aradra Lollának és Ilusnak Temesvárra.
Erika Celldömölkre Gyurinak.
Bota András Öttevény, Kranicz Istvánnak.
László Püspökladányba szüleinek és tanulótársainak a budapesti marhavágóhídra.
Kovács Lajos Szasadics Imre Kapuvárra, Kápházára,a gyöngyösi tejüzembe.
Krejter László Kapuvárra és Esztergomba bátyjának
Bulai Béla Kapuvárra.
Kisvárda üzen Mátyástérre édesanyjának és feleségének.
Körös Béla Kesztölcre
G. Marci és K. J. Nyergesújfalura.
Hencse János Almásfüzitőre.
Méhes Mihály Ceglédre szüleinek és a zeneiskolába ismerőseinek
Sass Antal Magyargencsre és Lörincz Terikének Gyarmatra.
Tokaji Sándor Nagykőrösre Istráléknak.
Franci Tolnára szüleinek, Budapest III. Tímár utcába testvéreinek.
Tyukodi István szüleinek.
Lajos és Karcsi Túrkevére Kálmánhelyi Kálmánnénak.
Polczér Mihály Győrbe; Csicsi és Bubi is jól van.
Vass Kálmán, Szabó Imre, Papp Károly szüleiknek és testvéreiknek Mihályba.
Lia és Marika Tatabányára.
Veres Antal családjának Tatabányára.
Bársony Miklósnak Tatabányára.
László József és Móra István Beledre.
Ilonka és Misi Brassóba Vilmának, Irénnek, Idának.
Tibi, Rudi és Jóska Mosonszentmiklósra.
Bitczó Mosonmagyaróvár ipartelepre, mindhárman jól vannak.
Horváth János, Makari István Magyaralmásra szüleiknek.
Blázs Imre Levelre Petőfi utcába, Leveli Mátyásnak, Tóth néninek Békésre.
Márta Ménfőcsanakra.
Feri és Sanyi Újrónafőre.
Mayer Imre Simon Imrénének Magyaróvárra.
Nagy László Jászárokszállásra édesanyjának és testvéreinek.
Karcsi, Kálmán, Sanyi, Dezső Pápaderecskére.
Ákos és Tibor Hajdúbogasra.
Nagy Marika Hosszúpályiba Nagy Sándor és Keskeny Mártonnak.
Gerdán János és társai anyukának: vigyázzon Katira!
Ede Cserháth utcába, mind a négyen megérkeztek.
Benedek Pere szüleinek, Bandinak, Mihálynak.
Vince és Imre Győrszemerére.
Muki Rákospalotára és Újpest, Árpád útra.
Varga József Rábakecölbe Varga Pálnak.
Kósa Lajos, Keresztes Béla szüleiknek és Szabóéknak.
Laci, János, Spera Jászárokszállásra testvéreiknek.
Bütyök Abola.

„Jufe” Egerbe szüleinek és Barátainak.
Feri és Gizi Kajárpécre Hajdúsámson Gass-tanyára Buraséknak.
Járási István, Csizmarik János, Fábián Gyula, Spolvint Endre,
Szikora Gyula, Szikora Sándor, Király József, Gerdán János,
Sujánszky István üzennek Vácra.
Rábacsanakra Szvedicséknek.
Laci üzen Győrújfaluba.
Kegyes Dezső Lenin krt-ra, Majakovszkij utcába, Ferenciek terére.
Nyári S. Mátyástérre.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1341

138.
1956. november 19.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirati beszámolója a budapesti eseményekről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 27565

ITALDIPL BUDAPEST, li 19/11/56 ore 17,30
ROMA, li 20 idem ore 11,10

OGGETTO:
Situazione ungherese

Pol. Stampa
O.N.U.

192- Comunicato governativo apparso unico quotidiano pubblicato ieri dichiara notizie relative deportazioni inventate sana pianta da provocatori. Aggiunge tuttavia notizia arresti di elementi controrivoluzionari, terroristi e criminali comuni negandone però deportazione.

A me è stato riferito da varie categorie di testimoni che 3 treni (numero vagoni non precisato) di deportati sono giunti confine sovietico. stazione Zahonarl[695] nella sera 14 corrente. Testimoni hanno fornito altre Legazioni occidentali analoghe notizie che trovano largo credito in ogni ambiente.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

[695] Helyesen: Záhony.

139.
1956. november 20.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ távirata magyar állampolgárok állítólagos szovjetunióbeli deportálásról

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 27624
ITALDIPL

BUDAPEST LÌ 20.11.56 ORE 16
ROMA LÌ, IDEM ORE 20

POL.
STAMPA=ONU.=

OGGETTO
Deportazioni in Russia di cittadini ungheresi.

195- A telegramma di V.E. 249. A conferma mio n. 192 aggiungo che 15 corrente ferrovieri Szolnok hanno divelto rotaie per fermare treno deportati e passaggio altro treno è stato accertato 17 corrente località Nyirbogdany.

Centro raccolta deportandi troverebbesi Tokol[696] 10 chilometri sud Budapest.

Afflusso nuove trupppe sovietiche viene interpretato come necessario stoncare resistenza passiva e per assicurare controllo intero Paese.

FRANCO

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

[696] Helyesen: Tököl.

140.
1956. december 1.

Szabó Imre követ jelenti, hogy az október 3-án elutazott négy munkatárs és családja újra megjelent a követségen; állításuk szerint Münnich Ferenc utasította őket a visszatérésre, de mivel az olasz sajtó szerint az ÁVH tagjai voltak, így kér azonnali utasítást, mi legyen velük, mert provkációtól tart; a négy leleplezett hírszerzőt hazarendelik

a)

5043 REJTJELTÁVIRAT 2462
Diplomag. Budapest Róma, 1956. 12. 1.

November 30-án este megjelent a követségen Sándor, Mayor,[697] Hader, Molnár családjukkal.[698] Állitásuk szerint Münnich elvtárstól személyesen kaptak utasitást arra, hogy térjenek vissza. Ezt érthetetlennek tartom, mert otthonról semmiféle előzetes értesités nem jött. Továbbá a feltűnő távozásuk után az itteni sajtó többször cikkeket közölt hogy ÁVH tagok voltak, tehát itteni további müködésük lehetetlen.[699] Ezen túlmenően belépő olasz vizumuk sem érvényes. Utlevelük szerint Moszkvából jöttek. Azonnali akár telefoni utasitást kérek, hogy mi legyen velük mert provokációtól tartok.

Szabó 22o

Érkezés kelte: [1]956. XII hó 1 nap 13 óra
Megfejtette: Gar-Bel hó 1 nap 14 óra

b)

4796 REJTJELTÁVIRAT 01653
Diplomág. Róma

Von 220 számu rejtjeltáviratára: Emlitett elvtársak illetékesek döntése és utasitása alapján azonnal induljanak haza.

=212 =

[697] Helyesen: Major Ferenc.
[698] A repülőtéri rendőrség is jelentette december 1-én, hogy előző este mind a négyen, családostól visszaérkeztek a cseh fővárosból, olyan vízummal, amelyet október 31-én kaptak, ld. ASDMAE AP 1950-1957. Ungh. B.1342. Missioni diplomatiche consolari. Pacelli (Róma, 1956. december 1.) – a Protokoll Főosztálynak.
[699] A római hírszerző rezidentúra ügynöke, Barabás Holik László („Amedeo”, „Ligeti”, „Arnold”) érthetően nagyon félhetett attól, hogy az 1956-os forradalom izgalmas napjaiban, a korábbi rendszer összeomlásakor lelepleződik. Ezzel magyarázható – jelenlegi tudomásunk szerinti – egyetlen "kétkulacsos" akciója: hazakerült személyes irathagyatékában fönnmaradt egy kéziratos, illetve átgépelt följegyzése, miszerint az említett négy hírszerző tisztet, amikor november 30-án visszatértek Rómába, följelentette az olasz Külügyminisztériumban. Talán maga is elhitte, amit a szövegben állított, miszerint Szabó Imre követ is örülne annak, ha ezektől a "terroristáktól" megszabadulhatna: "*Da fonte confidenziale sono informato che i membri della legazione, specialmente il Ministro Szabó, sarebbe felicissimo di poter liberarsi di questi terroristi*.". A gépelt feljegyzés lapjára kézzel ráírta: "Átadtam Livio Theodolynak. XII. 4.", ld. OSZKK Fond 391/640.

Táviratot küldi: Szarka XII hó 1 nap
Rejtjelezte: Go-Ta. 12 hó 1 nap 10 óra
(T. et.-al történt megbeszélés alapján)[700]

c)

4814 REJTJELTÁVIRAT 01702
Diplomág. Róma

Sándor Károly, ~~Kracsek János~~,[701] Háder Károly, Major Ferenc, Molnár Lajos elvtársakat belföldi szolgálatra hazarendelem.

=214 =

Táviratot küldi: Pataki XII hó 3 nap
Rejtjelezte: Németh. 12 hó 3 nap 18.40 óra

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

[700] Kéziratos megjegyzés.
[701] Áthúzás az eredetiben.

141.
1956. december 5.
Andrea Rizzoli, az AC. Milan elnöke vízumot kér Kocsis Sándornak, a Honvéd játékosának és több játékostársa feleségének

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 29142

Pol. (Stran.)
Segr. Part. Min.

Milano, lì 5-12-56 ore 20,45
Roma, lì ore 21,10
OGGETTO:
Richiesta vistingresso-

Segreteria-Ministro Martino-Roma

Trasmettiamo telegramma ricevuto e riferentesi incontro calcio squadra ungherese HONVED dissato sabato 8 dicembre: „Milan Calcio Milano pregovi intervenire urgenza Esteri rilascio visto ingresso autorizzando Consolato Vienna per SANDOR KOCICH e moglie Alice e Elisabetta POSKAS e Marta MACHOCH e ETELKA BANYOI e EVA ROSSENZWEIG tutte consorti giocatori HONVED e titolari passaporto austriaco apolidi munito reingresso Austria Kocich. Ringraziamo per interessamento".

Andrea Rizzoli
Presidente Milan Calcio

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

142.
1956. december 5.
Modica rendőrkapitány távirata Kocsis Sándor és a Honvéd labdarúgó klub más játékosai feleségeinek beutazási vízumáról

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO 29150

Questura

Milano, lì 5-12-56 ore 20,30
Roma, lì id. ore 22,00

Pol. (Stran.)

OGGETTO:
Richiesta visti ingresso

Esteri-Stranieri e,p.c.:
Int. Sic. 443

Nr. 0011792/Str Locale Società calcistica Milan Serie A. ha qui presentato istanza per solleciatare rilascio vistingresso territorio nazionale giocatore calcio profugo ungherese KOCICH Sandor a seguenti consorti giocatori squadra HONVED che sabato 8 corrente incontrerà questo campo San Siro squadra Milan occasione giornata solidarietà pro Ungheria:

1° - PUSKAS Elisabetta
2° - MACHOCH Marta
3° - BANYOI Etelkai
4° - ROSSENZWEIG Eva,

tutti in atto alloggiati Hotel Hendelskof in Vienna. Tanto comunicasi per eventuale interessamento nostra Ambasciata Vienna.

Questore[702]: MODICA

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

[702] Rendőrkapitány.

143.
1956. december 6.
A bécsi olasz nagykövetség távirati beszámolója a magyar menekült egyetemistákat segélyező bécsi akcióról

AMBASCIATA D1ITALIA
VIENNA

TELESPRESSO N. 7193/1959

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

Vienna, addì 6 dicembre 1956

OGGETTO: Iniziativa a favore degli studenti
Rapporto del 1° corrente, n°7025/1907

Il Comitato Internazionale di Coordinamento per gli aiuti agli studenti ungheresi ha segnalato altri tre nominativi di studenti ungheresi qui rifugiati e desiderosi di poter proseguire i loro studi in Italia, usufrendo di borse di studio che venissero eventualmente loro offerte:

Lesko Vilmos – Musica
Kiss B. Antal – Agraria
Pifko Tivadar – Arte drammatica

Si prega di far conoscere quali determinazioni sono state presa in ordine a quanto è stato esposto con il Rapporto in riferimento, nonchè quanto sembra possibile fare a favore dei tre sunnominati studenti.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1378

144.
1956. december 6.

Szabó Imre követ jelenti, hogy amikor Goldoni Lajos követségi munkatárs visszament a Római Magyar Akadémián lévő lakására, Mester István kirakatta a holmiját és nyiltan bírálta a magyar kormányt; határozott fellépés kellene ezügyben az olasz külügynél

5094	REJTJELTÁVIRAT	2482
Diplomág. Budapest		Róma 1956 12/6

December 3-án Goldonyi[703] elvtárs megérkezése után vissza akart menni lakására az akadémiára. Mester botrányos jelenetet csapott és a mögéje felsorakozott disszidensekkel kirakatta a holmiját a lakásából. Az incidens során durván szidalmazta a követség jelenlévő beosztottjait és a kormányt. Kijelentette, hogy a követség csak az 5 ezer szovjet tankot képviseli és azzal fenyegetőzött, hogy a menekültek közül sokan kérték már tőle a követség címét. Kijelentette továbbá, hogy a lakásba csak akkor engedi be a követség tagjait, ha erre az olasz külügyminisztériumtól utasitást kap. Több ízben hivatkozott az olasz külügyminisztériumra. December 4-én bejelentettük ezt az olasz külügyminisztériumban és tiltakoztunk ellene, megigérték, hogy válaszolni fognak. Tekintve, hogy előző tiltakozó jegyzékeink is eddig válasz nélkül maradtak, a külügyminisztérium közbelépését nem tartjuk valószínűnek. Kérjük, hogy Budapesten is határozottan lépjenek fel az akadémia ügyében az olasz követnél.

Szabó 224

Érkezés kelte: 1956 12 hó 6 nap 16 óra
Megfejtette: Haj-Nyit. 12 hó 6 nap 20.40 óra

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

[703] Helyesen: Goldoni Lajos, a követség kulturális tanácsosa.

145.
1956. december 7.
Rendőrségi távirat a magyar menekültek egy csoportjának római hivatalos fogadtatásáról

FONOGRAMMA IN ARRIVO N. 171672/034708/25

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
POL. (Stran.)

Roma, lì 7. 12. 56 ore 18.10

Alle ore 9. 35 di oggi, provenienti da oltre Tarvisio, sono giunti alla stazione Termini 152 profughi ungheresi[704], i quali a cura della Croce Rossa Italiana, a bordo di quattro torpedoni, sono stati avviati all'Istituto della Sacra Famiglia, in Via Vallambrosa 31, trasformato per l'occasione in „Centro Ospitalità ungherese"[705], diretto localmante dalla crocerossina Signora Dela Monica. Hanno presenziato all'arrivo alla stazione il Presidente del Consiglio On. Segni[706] il Vice Presidente On. Saragat, il Ministro De Caro[707], i sottosegretari alla Presidenza on.li Russo e Natali[708], il Sottosegretario agli Esteri On. Badini Confalonieri[709], S. E. il Prefetto di Roma i ministri Silenzi del Cerimoniale del Comune ed il Direttore Gen. della Croce Rossa italiana Dott. Roccetti, altresì intervenuto il Nunzio Apostolico in Italia, Mons. Fietta ed alcuni rappresentanti del Pontificio Collegio ungherese. Il Presidente del Consiglio On. Segni, all'arrivo del treno, ha rivolto, per mezzo di un interprete, un breve saluto ai profughi, che hanno calorosamente ringraziato. All'uscita dei profughi stessi da via Marsala e fino alla loro partenza a bordo dei torpedoni; una folla plaudente li ha vivamente festeggiati. Nessuno incidente. Disposta conveniente vigilanza presso il Centro, dove sono ospitati.

F.TO.[710] MUSCO

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1378

[704] 1956 és Olaszország viszonyáról, a forradalom olaszországi hatásáról, a menekültek fogadásáról ld Walcz 2001., továbbá *Ötvenhatos magyarok Itáliában, beszélgetés Mihályi Gézával*: http://www.hhrf.org/europaiutas/65/20_25.pdf.
[705] Az 1956-os magyar menekültek számára berendezett legjelentősebb menekülttábor.
[706] Antonio Segni pályájára ld. 50 anni di Parlamento 2000. 658.
[707] Raffaele De Caro pályájára ld. 50 anni di Parlamento 2000. 267.
[708] Lorenzo Pierucchi Bondicchi Natali pályájára ld. 50 anni di Parlamento 2000. 510.
[709] Vittorio Badini Confalonieri pályájára ld. 50 anni di Parlamento 2000. 108.
[710] f.to = firmato: aláírva.

146.
1956. december 8.
A bécsi olasz követség összefoglaló jelentése a magyarországi menekültekről

Ambasciata d'Italia
Vienna
In triplice copia

TELESPRESSO N 7200/1965
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
e, p.c.:
LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST
Vienna, addì 8 dicembre 1956

Oggetto: Profughi dall'Ungheria

Pur con tutte le riserve con le quali vanno accolte le cifre fornite da Enti del tipo Gallup, sembra di un certo interesse rilevare il risultato di una inchiesta effettuata, da parte di un Istituto specializzato in indagini di natura sociologica e commerciale, tra i profughi ungheresi attualmante ospitati nei due importanti campi di Eisenstadt e di Traiskirchen.

L'inchiesta ha precisato che il numero di coloro che sono disposti a tornare in Ungheria dopo la partenza delle truppe sovietiche e dopo il ristabilimento di un regime basato su libere elezioni sarebbe del 53/, mentre il 44% degli interrogati si sarebbe dichiarato pronto a restare all'estero. La massima parte di questi ultimi preferirebbe emigrare in America e in Australia.[711]

Circa i motivi che avrebbero indotto alla fuga dall Ungheria, il 28% dei profughi ha affermato di aver avuto timore della deportazione, il 27% di aver voluto sottrarsi all'arresto conseguente al fatto di aver partecipato attivamente alla rivoluzione, il 16% di aver semplicemente paura, il 14% di aver deciso di vivere in un Paese dove la libertà e la persona umana fossero rispettate.

Circa il 76% ha affermato che un intervento dell'ONU in Unghheria non sarebbe considerato affatto tardivo. L'82% ha dichiarato di aver spesso ascoltato le radio occidentali. Da rilevare le preferenze espresse circa le peronalità politiche ungheresi; così il 77% ha nominato il Generale Maleter, il 77% il Cardinal Mindszenty, il 71% Imre Nagy ed Anna Kethly. Il nome di Janos Kadar, che figurava nella lista, è stato respinto dal 97% degli interrogati.

Quanto all'età degli interrogati, i 2/3 era rappresentato dai giobani sotto i 30 anni. Il 56% di essi era costituito da lavoratori, il 26% da persone che avevano ricevuto un'istruzione media, il 5% da studenti universitari.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1378

[711]Ld. Murber 2006-2007.; illetőleg Murber 2006*.;* illetőleg, Erdős Kristóf e tárgyú kutatásait in Erdős 2012. 186-189.

147.
1956. december 11.
Szabó Imre követ javasolja, hogy az Olaszországban tartózkodó Honvéd labdarúgócsapat már lekötött dél-amerikai túráját utólag engedélyezzék, nehogy emiatt is erősödjön a csapat tagjai körében a kinnmaradás szándéka

5183 REJTJELTÁVIRAT 0941
Diplomág. Budapest Róma, 1956. 12. 11.

Madarász alezredes, a HONVÉD vezetője részletesen beszámolt a csapat jelenlegi helyzetéről. Felvilágositása szerint december 20-ig egedéllyel tartózkodnak külföldön. Utána már lekötöttek otthoni egedély nélkül egy délamerikai turát. Véleménye szerint ezt hivatalosan is engedélyezni kellene, mert csak így van rá remény, hogy a csapatnak legalább egy részét megmentsük. Helyzet ismerétében magam is támogatom ezt és kérem engedélyezni a csapat további külföldi túráját. Ennek letiltásával semmi esetre sem érhetnők el, hogy nagyobb részük visszautazzon, mert legtöbbjük családja már itt van velük. Jelenleg csak hat személy, közülük két játékos, főleg az idősebbek szándékoznak hazatérni, míg huszan továbbra is külföldön akarnak maradni. A külföldi turné engedélyezése feltétlenül kedvezőbb hatást váltana ki, mert sokan közülük csak azért nem akarnak hazatérni, mert a rend még nem állt helyre. Másrészről a külföldi sajtó sem tudná a helyzetet kihasználni, ha a csapat engedéllyel marad kint. Vonatkozó döntést kérem megértéssel és higgadtan megfontolni. Azonnali távirati választ kérek.

Szabó=231=

Érkezés kelte: 12. hó 11 nap 22 óra 00 [perc]
Megfejtette: Or-Ném " nap " őra 45 [perc]

MNL OL XIX-J-1-z Rejtjeltáviratok

148.
1956. december 14.
Az Olasz Külügyminisztérium távirata a washingtoni olasz nagykövetség számára az olaszországi magyar menekültekről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

TELEGRAMMA IN PARTENZA
ITALDIPL.
WASHINGTON
Roma, lì 14 dicembre 1956 ore 18 45

D.G.A.P.
Ufficio IV°
Serv. Stran.- Pol.1°
OGGETTO: Rifugiati Ungheresi

552. In otto campi raccolta della Croce Rossa ospitiamo attualmente circa 3200 rifugiati ungheresi in attesa loro successivo trasferimento in altri Paesi immigrazione permanente (.) Situazione campi est molto tesa e si teme da un momento all'altro scoppio gravi incidenti perchè rifugiati desiderano tornare Austria ritenendo che dall'Italia non riusciranno mai ad emigrare oltre atlantico (.)

72 elementi più riottosi sono stati oggi restituiti alle Autorità di frontiera austriaca che li anno accolti in via del tutto eccenzionale (.)

Dato quanto precede abbiamo fatto presente Ambasciatore Luce che è indifferibile

(1°) che almeno una piccola aliquota di rifugiati parta dall'Italia al più presto per gli Stati Uniti (,) sia pure (") on parole (") (;)

(2°) che queste Autorità americane ricevano istruzioni di iniziare al più presto operazioni di selezionamento distribuendo appositi formulari () ciò che contribuirebbe almeno a tranquilizzare gli spiriti (.)

Ambasciatore Luce (,) che si è resa conto gravità situazione (,) ha assicurato suo energico intervento tale grafico presso Dipartimento di Stato (.)

Pregasi svolgere costì analogo passo riferendo tale graficamente (.)

Telegrafato anche nello stesso senso ad Ottawa (,) Canberra (,) Rio de Janeiro e Delegazione Ginevra (.)

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1378

149.
1956. december 18.
Magyar sportolók, sportvezetők elutazását bejelentő távirat a Ciampino-repülőtérről

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 30262 P.C.
Polaria Ciampino, li 18. 12. 56 ore 14
Roma, li ide more 18,30

OGGETTO:
Partenza cittadini magiari

POL.(Stran.)
Pol.
MINISTERO AFFARI ESTERI CERIMONIALE
MINISTERO INTERNO SIC. 443. ROMA
e.p.c:
QUESTURA UFF. STRANIERI ROMA
POLARIA MALPENSA

Nr. 11185. Ore 10,30 odierne sono partiti questo aeroporto con aereo ALITALIA diretto Ginevra seguenti cittadini magiari titolari passaporti ordinari e muniti visti soggiorno per 15 giorni concessi 29 novembre scorso da Consulitalia a Madrid: Babolsay Gyorgy, Buday Laszlo, Czibor Zoltan, Mikola Janos, Schlozarik Istuck[?], Szabo Gyula e Vad Derso. Medesimi risultano entrati territorio nazionale aeroporto Malpensa 6 corrente mese.

COMM. CAPO SIC. PACELLI

ASDMAE DGAP Telegrammi ordinari 1944-1970 Ungheria 1956

150.
1956. december 19.
A brüsszeli olasz konzulátus vízum-engedélyt kér a Honvéd labdarúgócsapat itáliai turnéjához; a palermói rendőrkapitányság jelenti, hogy a csapat Cataniából Palermón keresztül utazott Milánóba

a)

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
Provenienza: Italconsul
POL. (Stran.)
REL.CULT. Richieste vistingresso

Telegramma in arrivo: 30319

Bruxelles 19-12-56 ore 12.05

274 – Rimborsato.

Pregasi telegrafare se nulla osti concessione visto ingresso quindici giorni favore componenti squadra calcio ungherese Honvéd per incontro 26 corrente con Milan Inter.

CASALI

b)

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
P.C.
In chiero Ricevuto da Del Castello

Provenienza QUESTURA
Assegnazione: POL. (Stran.)
Visione: Rel. Cult.

Telegramma in arrivo: 30155

Palermo, il 17.12.56 ore 14.45
Roma, il idem ore 17.20

OGGETTO

Squadra calcio ungherese Honved

Questura Roma e pen con.
Polinterni 443 Roma
Esteri Stran. Roma
Questura Milano

105691 – Str. A n. 20/5377 di ieri Questura Catania. Componenti squadra calcio ungherese Honved sono qui giunti ieri sera ore 21.30 provenienti Catania. Stamane un gruppo 18 persone è partito con aereo LAI ore 7.45 diretto costà mentre successivo gruppo tra cui Guttmann Bela[712] partirà stesso mezzo stessa volta ore 16 oggi.

QUESTORE RATENI

ASDMAE-AP-50-57-b-1342

[712] Guttmann Béla pályájára ld. Borsi-Kálmán 2008.

151.
1956. december 22.
A bécsi olasz követség távirati összefoglalója a Kádár-kormány menekült magyarokkal kapcsolatos repatriálási kéréséről

AMBASCIATA D'ITALIA
VIENNA

TELESPRESSO N. 7508/2035

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
e,p.c:
LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

Vienna, addì 22 dicembre 1956

OGGETTO: Rimpatrio dei profughi ungheresi – Richiesta del Governo Kadar

È noto che il Governo ungherese ha chiesto – e recentemente anche sollecitato – al Governo austriaco l'autorizzazione di ingresso in Austria di una Commissione destinata ad organizzare il rimpatrio dei profughi ungheresi. Il Governo di Budapest avrebbe in particolare sottolineato la sua intenzione di dar corso al rimpatrio dei giovanin in età inferiore ai 18 anni che sarebbero „fuggiti dalle case dei genitori, per spirito di avventura".

L'atteggiamento al riguardo del Governo austriaco è ovviamente negativo. Al Ballhaus[713] si ritiene che o non verrà fornita nessuna risposta o, molto più probabilmente, si finirà con il far presente al Governo ungherese che la richiesta non risulta sufficientemente fondata nè in linea di fatto nè in linea di diritto.

Mentre effettivamente nulla ha finora impedito di dar corso al rimpatrio di quei sporadici casi individuali già manifestatisi, resta sempre aperta la possibilità ai rifugiati passati in Austria di esprimere la loro volontà di far ritorno in Ungheria. D'altro canto le autorità austriache non si sentirebbero in grado di garantire l'incolumità dei membri di una Commissione del Governo Kadar che nisse a svolgere la sua attività nei campi dei profughi.

ASDMAE DGAP 1951-1957 Ungheria b. 1340

[713]Ballhaus: ném. táncház – utalás az osztrák miniszterelnöki palotára, és így átvitt értelemben az osztrák kormányra. Az épület ugyanis a bécsi Ballhausplatzon áll, és 1918 előtt ez volt a birodalmi államkancellária székhelye. A tér a nevét a 16. században itt álló, azóta lebontott táncházról kapta.

152.
1956. december 28.
Távirat Bodnár Ottónak, Keleti Ágnes olimpiai bajnok vőlegényének beutazási vízuma ügyében

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
TELEGRAMMA IN ARRIVO N. 30961 P.C.

ITALCONSUL BERLINO 28. 12.56 14.30
idem 20.20.
POL. (Stran.)
POL. STAMPA.

Richiesta visto ingresso

321 – Cittadino ungherese Bodnar Otto giornalista nato a Budapest 1927 titolare passaporto servizio 9095 S Z rilasciato Budapest 22 novembre 1956 chiede vistingresso recarsi Roma 10 giorni per incontrare fidanzata Keleti Agnes cittadina ungherese olimpionica proveniente Australia aereo LKM 3 gennaio 1957. Interessato dichiara successivamente trasferirsi Canadà. Pregasi telegrafare se autorizzasi rilascio visto.

WINSPEARE

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1342

153.
A római magyar követség személyi állományáról készült jelentés
1956. december 31.

ELENCO nominativo del personale diplomatico e impiegatizio
della Legazione di Ungheria a Roma
al 31 Dicembre 1956

COGNOME	NOME	
QUALIFICA		
1., SZABO	Imre	
Ministro-concesso visto uscita-reingresso (3 mesi) 12/12/'56		
SZABO	Rosalia	
2., PERCZEL	Laszlo	
Primo Segretario		
PERCZEL	Anna	
Consorte		
3., MANDULA	Giorgio	
Consigliere Comm.le		
MANDULA	Clara	Consorte
4., GERGELY	Istvan	
Primo Segr. Comm.le – concesso visto uscita – reingresso (1 mese) 28.12. 1956		
GERGELY	Ilona	
Consorte, concesso visto uscita-reingresso (1 mese) 27. 12. 956.		
5., GOLDONI	Lajos	
Adetto Culturale		
GOLDONI	Ilona	
Consorte		
6., SZTRANIAK	Josef	
Impiegato		
SZTRANIAK	Irene	
Consorte		
7., SZILI	Gjula	
Impiegato		
SZILI	Eva	
Consorte		
8., VAMOS	Judit	
Impiegata Ufficio Comm.le		
9., TOROK	Imre	
Impiegato		
TOROK	Imrené	
Consorte		
10., LONJAI	Deszo	
Funzionario Ufficio Comm.le		
LONJAI	Fanni	Consorte
11., KUSTOS	Josef	
Usciere		
KUSTOS	Rosalia	Consorte

12., MATÉ Ferenc
Autista
MATÉ Margit R. Consorte

13., FARKAS Terez
Impiegata – visto ingresso autorizzato il 13/12/1956

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1342

154.
1957. január 3.
Magyar munkások segítségére siető olasz szakszervezeti munkások tapasztalatairól beszámoló bécsi olasz nagykövetségi jelentés

TELESPRESSO N. 71/8

AMBASCIATA D'ITALIA
VIENNA

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
e p.c.:
Legazione d'Italia – BUDAPEST

Vienna, addì 3 gennaio 1957

OGGETTO: Assistenza lavoratori ungheresi
tel.sso min.le n.2A/07040 del 10 dicembre 1956

Allego un appunto con il quale il Primo Segretario di questa Ambasciata, Orsini Baroni, riferisco circa il viaggio recentemente compiuto in Ungheria con i rappresentanti dei Sindacati milanesi CISL e UIL per portare generi di assistenza ai lavoratori ungheresi.

APPUNTO
Oggetto: Assistenza ai lavoratori ungheresi

Una rappresentanza dei sindacati milanesi CISL e UIL è giunta a Vienna il 22 corrente portando tre vagoni ferroviari di viveri, indumenti e giocattoli, destinati ai lavoratori ungheresi. Nell'espletamento della sua missione, la rappresentanza dei sindacati milanesi ha avuto l'assistenza di questa Ambasciata e della Legazione a Budapest.

Fin dal primo momento sono alcune difficoltà in quanto da parte ungherese l'inoltro dei materiali in Ungheria è stato subordinato alla condizione che esso dovesse svolgersi tramite la Croce Rossa Internazionale. In tali condizioni, al fine di conservare il più possibile all'iniziativa il suo carattere di incontro tra lavoratori, i rappresentanti dei comitati milanesi sono entrati in contatto con i Sindacati austriaci ed hanno deciso di mettere a disposizione per il Natale dei bambin idei profughi ungheresi in Austria il contenuto di due dei tre vagoni ferroviari, il cui valore totale è di circa 25 milioni di lire (v.all.1). La distribuzione, effettuata d'intesa con i detti Sindacati, è avvenuta direttamente in quattro dei principali campi profughi e la merce è stata trasportata con sei automezzi. Il carico di un altro camion è stato lasciato a disposizione della Croce Rossa Internazionale presso questa Ambasciata.

In pari tempo, affinchè lo scopo originario e principale dell'iniziativa, il contatto diretto in Ungheria tra lavoratori italiani ed ungheresi, fosse ugualmente raggiunto, l'Ambasciatore a Vienna ha interessato la Legazione a Budapest al fine di ottenere il visto per i due principali esponenti della Legazione (Giulio Polotti – Segretario Generale della UIL di Milano e Pier Virgilio Ortolani – Segretario Generale Sostituito della CISL) insieme ad un operaio della OLAP-SIEMENS, scelto a sorte tra i rappresentanti delle varie aziende (di cui unisco l'elenco . vedi all II) disponendo altresì che io l'accompagnassi a Budapest. Grazie poi al camion

adibito, come noto, al normale rifornimento della nostra Legazione, si è potuto portar là un ultimo carico simbolico di pacchi confezionanti, di indumenti nuovi e di viveri.

L'autocarro ha viaggiato al seguito immediato della macchina che trasportava la Delegazione. La missione in Ungheria ha avuto inizio il 26 corrente. Si è riusciti così ad effettuare la distribuzione diretta dei pacchi ad alcune centinaia di operai all'interno del principale centro metallurgico ungherese, entro l'isola di Czepek[714]. Il 28 corr. la Delegazione è rientrata a Vienna per ripartire il 29 per Milano.

Per la prima volta così i delegati di sindacati italiani non comunisti hanno avuto la possibilità di un contatto umano diretto con i lavoratori ungheresi in un complesso industriale.

Le calorose accoglienze di questi ultimi di fronte ad un gesto di solidarietà fraterna, tanto più gradito in quanto inaspettato ed insolito, come il loro visibile stato di estrema miseria non potevano non suscitare un'impressione profonda sia nei due nostri principali delegati, sia nell'operaio che li accompagnava. Se la reazione del secondo, giovanissimo, messo bruscamente di fronte alla visione diretta dei risultati del comunismo al potere, è facilmente immaginabile, non meno importanti devono essere state le ripercussioni della triste realtà ungherese sui rappresentanti delle due confederazioni democratiche, la cui sensibilità è stata in passato particolarmente affinata dalla lotta antinazista e dalla vita trascorsa vicino ai lavoratori ed ai loro problemi più vitali.

Naturalmente li hanno colpiti sopratutti i lati più appariscenti dell'ambiente 'Ungheria anno zero" sul quale si sono trovati a muoversi: i carri armati sovietici, le distruzioni della case, il coprifuoco, le file per i negozi e per gli scarsi mezzi di trasporto ecc. Ma nelle loro conversazioni con gli ungheresi – rese possibili da interpreti sia della nostra Legazione che dei sindacati – essi hanno affrontato anche più profondi argomenti connessi alla delicata situazione magiara. Sopratutto poi con il loro contegno, ottimo sotto tutti gli aspetti, essi hanno offerto a tutti visibile testimonianza della conciliabilità del rispetto delle libertà democratiche e della personalità umana con la difesa vigile degli interessi operai.

Data l'ovvia importanza che assume dal punto di vista politico il collegamento tra i sindacati italiani, austriaci ed ungheresi, e nella previsione che i nostri rapporti con questi ultimi, oggi felicemente iniziati, possano divenire profondi in un futuro che potrebbe essere anche non troppo lontano, questi primi contatti di Budapest sembrano essere stati favorevoli sotto tutti gli aspetii.

Non è mio compito analizzare la situazione ungherese nè tanto meno far previsioni. Nel riferire tuttavia le impressioni di questa missione non posso che associarmi a quanti oggi ritengo che la frattura aperta nel mondo sovietico dal sacrificio degli insorti dello scorso ottobre non sia sanabile dei russi che attraverso concessioni sostanzialmente così gravi (anche se graduali e formalmente mascherate) da determinare proprio quell'allontanamento dell'Ungheria dalla condizione di „satellite" nel senso staliniano che la repressione russa del 4 novembre intendeva appunto stroncare con un tentativo brutale di ritorno al passato. E la „resistenza passiva" di questi ultimi tempi, croniccizzando la situazione di paese ingovernabile in cui l'Ungheria attualmente si trova, può contribuire in modo decisivo a far vedere all'occupante l'unica via d'uscita nella creazione di un nuovo „status", di cui alcuni sintomi, anche senza addentrarci in speculazioni interpretative dell'ultima riunione del Soviet

[714] Helyesen: Csepel.

Supremo, potrebbero già vedersi sia nelle trattative di Kadar con esponenti anticomunisti, sia nell'alleggerimento delle unità sovietiche di presidio a Budapest.

Vienna, 31 dicembre 1956

F.to Orsini Baroni

ASDMAE DGAP Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b 4

155.
1957. január 9.
Az athéni olasz nagykövetség beszámolója a Magyarországról hazatért és a forradalomban részt vett görög emigránsok beszámolóiról

Telespresso N. 90/50

AMBASCIATA D'ITALIA
ATENE

MINISTERO DDEGLI ESTERI
ROMA

In triplice copia

ATENE, ADDì 9 GEN 1957
OGGETTO: Situazione in Ungheria: dichiarazioni di profughi in Grecia

La stampa locale ha dato la notizia del rimpatrio, avvenuto in questi giorni, di un gruppo di 15 greci, provenienti dall'Ungheria che hanno abbandonato in seguito ai noti avvenimenti. Interrogati dai giornalisti, essi hanno dichiarato che in quel paese – ove sono rimasti sino al 31 dicembre u.s. – la situazione continua ad essere caotica ed il popolo ungherese persiste nella ressistenza passiva che ha paralizzato ogni manifestazione di vita, tanto che tutti gli stranieri – e perfino i russi – sono costretti a partire, lasciando soli gli ungheresi a regolare la propria sorte. Le miniere di carbone danno uno scarsissimo rendimento a causa del rifiuto dei minatori di lavorare; le comunicazioni sono interrotte e gli stabilimenti, in conseguenza della mancanza di carbone e di corrente elettrica, lavorano solo da due a cinque ore al giorno. I negozi sono vuoti, tutto è paralizzato e la borsa nera impera. I prezzi di tutti i generi e quelli dei trasporti sono triplicati. Gli ungheresi corrompono le sentinelle russe ai confini edi i poliziotti ungheresi del partito, riuscendo in tal modo a fuggire. L'esercito ungherese è inesistente e solo la polizia del partito è stata ricostituita, con l'immissione di elementi militari anch'essi appartenenti al partito comunista. Il governo si trova in condizioni difficili: ha emanato un ordine in forza del quale il 50% degli operai degli stabilimenti industriali dovrà recarsi a lavorare nelle miniere di carbone; ma non è riuscito a concentrare un numero di lavoratori sufficiente. I russi sono i padroni della situazione e dirigono tutto.

I rimpatri hanno confermato che soldati russi hanno fatto causa comune con i rivoltosi. Centinaia di tombe di patrioti ungheresi si vedono nei punti più centrali di Budapest.

Essi hanno inoltre rivelato che alcuni giovani greci che frequentevano le scuole tecniche di Budapest, hanno lasciato i banchi delle scuole e hanno combattuto al fianco dei rivoluzionari. Dopo la repressione della ribellione, molti giovani greci si sono rifugiati nel vilaggio di Belojanni, dove sono stato nascosti per molti giorni dai greci. Essi hanno successivamente fatto ritorno a Budapest e da allora si ignora la sorte di molti di essi. Secondo un'informazione sarebbero stati arrestati dalla polizia. In proposito si fa il nome del diciottenne Giorgio Delcu da Pilades, Epiro, il quale sarebbe stato arrestato. I rimpatriati hanno comunicato che alcuni abitanti del vilaggio di Belojanni chiedono di far ritorno in Grecia e che gli stessi dirigenti comunisti greci ivi a suo tempo rifugiatisi sono moralmente in declino, compreso il capo noto sotto lo pseudonimo Menelaos. I rimpatriati sono subito stati fatti proseguire da queste autorità per le rispettive residenze.

Un secondo gruppo di greci profughi dall'Ungheria è infine rientrato il 7 corrente a Salonico. Interrogati a loro volta dai giornalisti, hanno confermato che la quasi totalità dei greci residenti in Ungheria desidera ritornare in patria, che molti giovani greci hanno combattuto al fianco dei rivoluzionari, che il tenore di vita dei lavoratori è basso, che molti comunisti greci che si erano da anni ivi stabiliti manifestano la loro opposizione al partito ed alla Direzione K.K.E. (partito comunista ellenico, ricostruito clandestinamente sotto l'egida sovietica) e che il popolo ungherese evita ogni contatto con le truppe sovietiche. I rimpatriati hanno infine dichiarato che nessun greco d'Ungheria, compresi i comunisti, desidera recarsi nell'URSS.

olvashatatlan aláírás

ASDMAE DGAP IV Ungheria 1951-1957 1379

156.
1957. február 2.
Mindszenty József bíboros prímás esetleges politikai emigrációjáról tudósító vatikáni olasz követségi távirat

TELESPRESSO N. 296/144
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

addì 2 feb. 1957

AMBASCIATA D'ITALIA
PRESSO LA SANTA SEDE
SEGRETO

Oggetto: Asilo politico Cardinale Mindszenty

Telespresso di questa Ambasciata N° 161/113 bis in data 29 gennaio u.s. – seguito e conferma comunicazioni in via breve.

In tutte e due le Sezioni della Segreteria di Stato mi è stato confermato che delle due notizie principali contenute nel rapporto della Legazione in Budapest trascritto nel telespresso ministeriale Segreto Segr. Pol. N° 100/c in data 29 gennaio u.s. (improvvisa necessità per il Cardinale Mindszenty di riparare nella Legazione Statunitense, ragioni che sconsigliano attualmente che se ne allontani) la Santa Sede aveva avuto sommaria informazione, ma senza le circostanze che ora pongono in piena luce quanto è avvenuto.

Mi è stato soggiunto che non vi sono da parte della Santa Sede trattative di sorta affinchè il Cardinale possa uscire dalla Legazione degli Stati Uniti, ed eventualmente dall'Ungheria. La Segreteria di Stato ritiene anzi preferibile che il Cardinale, almeno attualmente, non se ne allontani.

Lo stesso concetto mi è stato espresso, per ragioni certo non analoghe ma in qualche punto convergenti anche per il Cardinale Wyszynski[715] in Polonia.

Nel ringraziare ancora molto vivamente dell'invio al Cardinale Mindszenty dell'Osservatore Romano e della tabella-orario della Radio Vaticana, la Segreteria di Stato di Sua Santità mi ha anche consegnato un esemplare dell'Annuario Pontificio di quest'anno e una copia del volume testé uscito: „Attività della Santa Sede nel 1956" (che allego a presente telespresso) pregando di volerli far pervenire, sempre per lo stesso tramite, al Cardinale.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1380

[715] Stefan Wyszyński lengyel prímás, gnieznói érsek pályájára ld. Romaniuk 2001.

157.
1957. február 2.
A bécsi olasz követség az ausztriai magyar menekültekről

AMBASCIATA D'ITALIA
VIENNA
TELESPRESSO N. 066 164

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

triplice esemplare

Vienna, addì 2 febbraio 1957

Oggetto: Situazione dei profughi ungheresi in Austria al 1° c.m.

tel.sso di questa Ambasciata n.527/125 del 26. 1. 1957

Trasmetto in allegato i dati comunicati dal CIME[716] in merito ai profughi ungheresi entrati in Austria ed a quelli successivamente trasferitisi in altri Paesi al 1° c.m.

Il numero dei rifugiati, partiti per altre destinazioni, continua ad essere superiore, anche in quest'ultima settimana, a quello di coloro che hanno attraversato la frontiera austriaca dall'Ungheria. Questi ultimi, in sette giorni, sono stati 554, non superando mai le cento unità in una giornata, ed hanno portato la cifra totale degli ungheresi qui giunti dal 23 ottobre scorso a 169.692; coloro che si sono poi trasferiti in altri Paesi, sempre al 1° febbraio, ammontano a 104. 758.

Il CIME ha inoltre annunziato per oggi la partenza da Salisburgo di 2000 profughi diretti negli S. U. A.; con quest'ultima quota di ungheresi gli S.U.A. avrebbero accolto un totale di circa 26 000 persone.

Fra le altre partenze, sempre per oggi, vengono segnalate quelle di 136 profughi per il Canada e 77 per il Sud Africa. Viene inoltre annunziato che Columbia ha accettato di ricevere 1000 profughi ed ha iniziato con l'accoglierene 72.

MOVIMENTO DEI PROFUGHI UNGHERESI VERSO ALTRI PAESI ALLA MATTINA DEL 1° FEBBRAIO 1957

PAESE	QUOTA	TOTALE PARTENZE
USA	21500 (+)	23963
GRAN BRETAGNA	illimitata	16079
GERMANIA	165969	11555

[716] *Comitato intergovernativo per la migrazione*: 1951-ben alapított nemzetközi szervezet a menekültek támogatására.

SVIZZERA	10000	10337
CANADA	illimitata	9985
FRANCIA	illimitata	8846
SVEZIA	4000	4024
ITALIA	4000	3545
AUSTRALIA	5000	3170
BELGIO	3000	3100
OLANDA	5000	2945
	(di cui 2000 di passaggio	1025)
NORVEGIA	1000	930
DANIMARCA	1000	1015
ISRAELE	illimitata	1439
NUOVA ZELANDA	1000	536
SUD AFRICA	1000	510
IRLANDA	1000	535
ARGENTINA	4500	404
BRASILE	3000	360
LUSSEMBURGO	200	195
CILE	1000	153
VENEZUELA	1500	62
ISLANDA	50	52
SPANIEN	-------	7
COSTA RICA	-------	3
URUGAI	-------	3
COLUMBIA	1000	-----
TURCHIA	500	--------
		104.758.

Numero complessivo dei profughi giunti in Austria dal 23 ottobre 1956 169692
Numero dei progughi rimasti in Austria 64934

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1378

158.
1957. február 20.
A lisszaboni olasz nagykövetség beszámolója Horthy Miklós haláláról

AMBASCIATA D'ITALIA

TELESPRESSO N. 694/203
Indirizzato a:
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

Lisbona, addì 20 febbraio 1957

Oggetto: Morte dell'Ammiraglio Horthy

Com'è noto, è morto in seguito a prolungata debolezza cardiaca, a Estoril, l'Ammiraglio Horthy. Egli viveva in quella località insieme alla consorte e dal superstite figlio Nicola, rientrato definitivamente dal Brasile.

I fatti di Ungheria hanno costituito indubbiamente un fattore determinato nell'aggravare le condizioni di salute dell'Ammiraglio: l'ultima volta che era uscito dalla villetta era stato per partecipare ad una manifestazione di protesta per la sanguinosa repressione in Ungheria, che aveva avuto luogo nel novembre scorso per le vie di Lisbona.

Il Capo dello Stato si è associato al lutto della famiglia e si è fatto rappresentare ai funerali dal Capo della sua Casa Militare. Il Governo e il Ministro degli Esteri dal Capo di Gabinetto del Ministero degli Affari Esteri. In forma ufficiale ha preso pure parte alla cerimonia funebre l'Ambasciatore Franco.

Horthy, pur seguendo appassionatamente gli eventi del suo Paese, si è tenuto in questi ultimi anni in disparte dalla vita politica; tanto più che anche qui i rifugiati ungheresi hanno divise tendenze.

A titolo confidenziale, questo Ambasciatore degli Stati Uniti mi ha lasciato intendere che da parte americana è sempre stato corrisposto all'Ammiraglio un leggero aiuto finanziario. Egli però non ha ritenuto opportuno di partecipare in qualsiasi forma alle cerimonie funebri.

A titolo strettamente personale vi si recò l'Adetto Navale americano.

La stampa ha dedicato alla scomparsa dell'Ammiraglio Horthy notevole spazio rievocandone la figura e mettendo specialmente in evidenza i meriti della sua funzione anticomunista.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1377

159.
1957. február 22.
Távirat Papp László és Adler Zsigmond beutazási vízumával kapcsolatban

Ministero degli Affari Esteri
D.G.R.C. – Uff. 1° Sp.

APPUNTO
per la DIREZIONE GENERTALE AFFARI POLITICI – Serv. Stran.
e p.c. :
DIREZIONE GENERALE AFFARI POLITICI – Ufficio IV

OGGETTO: Visto ingresso pugile ungherese Laszlo Papp.

Con riferimento al telegramma n. 31 in data 18 corr. della Legazione in Budapest, si ha il pregio di far presente che questa Direzione Generale deve formulare le sue riserve sull'opportunità di concedere, al pugile ungherese in oggetto e dal suo allenatore, i visti d'ingresso da essi richiesti per partecipare al torneo organizzato a Milano dalla Federazione Pugilistica Italiana. Tali riserve sono motivate dall' estesse considerazioni che, in relazione alle ripercussioni sull'opinione pubblica italiana dei recenti avvenimenti nell'Europa Centro-Orientale, hanno sconsigliato di rinviare altre manifestazioni con partecipazione di elementi provenimenti dall'URSS e che valgono, a più forte ragione, per l'Ungheria.

Roma, lì 22 febbraio 1957

ASDMAE DG AP IV 1951-1957 Ungheria b. 1380

160.
1957. március 12.
Ügynöki jelentés Mester Istvánról és Zágon Józsefről

Belügyminisztérium.
III/6. alosztály.

Szigorúan titkos!

Tárgy: Zágon József

Jelentés.
1957. III. 12.

Közölte, hogy végig figyelemmel kísérte az események menetét, de ő már előre tudta, hogy a Vatikán zavargásokat készít elő. Ő világosan látta, hogy az ellenforradalom megszervezésében mennyire részese [*sic!*] a Vatikán, gyilkos banditáknak nevezte őket. A Pápai Magyar Intézetben Mester István és Zágon a táborokban lévő magyarokat szervezték és csoportokban Ausztriába irányították őket. Mester István az események után egy esetben felment „Amedeo" lakására körülnézett és közölte vele, hogy megengedik azt, hogy továbbra is ott lakjon, de a villanyfogyasztást fizetnie kell. Majd elmondta „Amedeo", hogy a fehérterror miatt, amit Magyarországon alkalmaztak még jobban meggyűlölte őket.

„Amedeo"[717]

10-69646/55. sz. „B" dosszié 243 oldal.

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok"

[717] „Amedeo" ügynök azonos Florio Banfi-Barabás Holik Lászlóval, vö. 516. és 699. jegyzetek.

161.
1957. március 21.
Összefoglaló jelentés Zágon József magyarországi tartózkodásáról 1956 novemberében

ORFK. II/3 Osztály
Értékelő és Tájékoztató Alo.

SZIGORÚAN TITKOS!
Tárgy: Zágon Józsefről

Jelentés.
Budapest, 1957. március 21.

Zágon József volt győri kanonok 1948-ban illegálisan hagyta el az országot. A Vatikán megbízásából huzamos időn keresztül a népi demokráciákból emigrált rk. papok lelki vezetője volt. Jelenleg a Pápai Magyar Intézet egyik vezetője.

Zágon – korábbi adataink szerint, népi demokráciánk ellen hírszerzést folytat. – A Hírszerző Osztálytól származó újabb értesüléseink szerint az októberi események alatt Zágon József és Mester István, a Pápai Magyar Intézet vezetői, megbízást kaptak a Vatikántól, hogy a kint élő magyarokból a magyarországi felkelés támogatására csoportokat szervezzenek. A csoportokat különböző táborokon keresztül Magyarországra irányították. – Ugyancsak a fenti hírforrás szerint a magyar papi emigráció Zágon vezetésével Magyarországon újabb fegyveres harc előkészítésén dolgozik. – Zágonék ezen tevékenysége egyébként ellentétben áll a Vatikán hivatalos álláspontjával, amely a jelenlegi nemzetközi helyzetre való tekintettel nem támogatja a népi demokrácia fegyveres megdöntésére irányuló terveket. /:Az értesülések megbízhatóak, de nem ellenőrzöttek.:/

Megbízható adataink szerint Zágon József 1956. november 2-án gépkocsival a győri püspöki aulába érkezett, ahol felkereste Papp Kálmán győri püspököt; Póka György püspöki titkár és Lányi János kanonokot. Megbeszéléseinek tartalmát nem ismerjük. Zágon itt-tartózkodása alatt beszélt dr. Kő Judittal, a püspökvár háziorvosával. Zágonnak Kő Juditot a püspök mutatta be. Zágon az orvosnőt megbízta beteg anyjának kezelésével, amit nevezett meg is kezdett.

Zágon még ugyanaznap /:nov. 2-án:/ este el is hagyta az országot. A Hírszerző Osztály adatai szerint éjfélkor már Bécsben volt.

Zágon neve egyébként szerepel a Grősz-ügyben'[718] mint aki illegális úton nagyobb dollár-összeget juttatott magyar egyházi személyek részére.

Készült 3 péld.
1. péd. Osztályvezetés
2. 1. péld C. alo.
3. 1. péld. lerakni.
4. Készítette: M.P:

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok”

[718] A Grősz-perre ld Szabó 2001.

162.
1957. április 18.
Lukács György hazatéréséről tudósít a budapesti olasz követ

LEGAZIONE D'ITALIA
Budapest

TELESPRESSO N. 742/569

Ministero degli Affari Esteri
Roma
e, p.c.
Ambasciata d'Italia
Mosca
Budapest, addì 18 aprile 1957

Oggetto: Rientro in Ungheria del Prof. György Lukács

È rientrato in questi giorni a Budapest il noto filosofo settantenne Prof. György Lukács, che aveva seguito le sorti del gruppo Nagy nell'asilo politico presso questa Rappresentanza jugoslava, e successivamente nell'esilio in Romania.

Il Lukács – conosciuto anche in Occidente come il maggior esponente sul piano speculativo dell'ideologia e dell'estetica marxista – assunse nel maggio-giugno 1956 posizioni nettamente ed apertamente antirákosiane, affermando nel contempo esigenze di carattere culturale, ancorchè nell'ambito del pensiero comunista, che dovevano attirargli la simpatia di vasti gruppi intelettuali e studenteschi in particolare.

Ricordo che egli si recò l'anno scorso in Italia, esprimendosi successivamente in questi ambienti culturali in tono favorevole nei confronti del nostro Paese, e che alcuni suoi volumi sono stati pubblicati dalla Casa Editrice Einaudi.

Quattro giorni dopo l'inizio della rivolta, in vista del suo atteggiamento e della sua personalità, Nagy lo includeva nel rimaneggiamento operato per dare al governo del momento basi più ampie; come ho detto sopra, il Lukács seguiva poi l'effimera parabola dell'ex Primo Ministro fino alla deportazione a Sinaia.

Un'implicita anticipazione del suo ritorno in Ungheria si potè desumere dal tono assai moderato nei suoi confronti, usato da Kádár in un'intervista concessa ai primi di aprile.

Sembra comunque che Lukács non sia stato nemmeno preavvisato del suo imminente rientro in patria, e che tale decisione sia dovuta a questo nuovo Ambasciatore sovietico Gromov, il quale intenderebbe utilizzare la mente e il prestigio del filosofo per dare una nuova formula al contenuto ideologico delle direttive del partito comunista ungherese.[719]

ASMDAE DGAP IV Ungheria 1951-1957 b 1380

[719] Nagy Imre és társai – köztük Lukács György – romániai fogságára ld. Baráth-Sipos 2006.

163.
1957. május 27.
Jelentés Tóth Gyula római katolikus papról

Belügyminisztérium.
III/6

Szigorúan titkos!
Tárgy: Tóth Gyula

Jelentés
1957. május 27.

Vatikán ez a vonal van a legkezdetlegesebb stádiumban. A Comitato Ungherese két fiatal papjával dr. Tóth Gyula és Kada atyákkal elég jó a viszonyom, amit lassan most szorosabbra fűzök, amennyiben meghívom őket vacsorára.

Felszínes ismeretség fűz Dr. Magyari Gyula pápai prelátus egyetemi tanárhoz /Vatikán állam/. Dr. Alszeghy Zoltánt a hét végén keresem fel.

Apor báró és Kállay Kristóf révén a Szabadságharcos Szövetség átszervezésével kapcsolatban, valamint a következő pontban részletezendő esetleges munka során talán sikerül közelebb jutnunk hozzájuk. Mint érdekességet jegyzem meg, hogy szeptember vége felé ide költözött egy Villányi nevű pap, aki 1944-ig tüzér fdgy. volt, majd hogy-hogy nem felszentelték, állítólag jezsuita lett. Tüdőbeteg lett, Marokkóban, itt meggyógyult. A comitatón étkezett. Zárkózott, mogorva, neveletlen fráter 165-170 cm magas, betegesen sápadt, ráncos, hosszas arc, szürke szemek, kopaszodó, seszínű haj.

Jóformán állandóan itthon volt, állandóan zárt ajtó mögött. Nem lehetett tudni mikor ment, mikor jött. A folyosón, mint a patkány úgy suhant át és csak a kulcs fordulását lehetett hallani. Gyakran maradt itthon egyedül és tudom, hogy szobámban is szaglászott, mert oly időszakban, amikor háziasszonyom sem volt itthon, egy jelet elmozdítva találtam.

Üdülésem alatt váratlanul elköltözött, állítólag Marokkóba megy vissza (pont jókor).

Nem tudom, nem Alszeghyék küldték-e a nyakamra.

Howard

H-11388/57 M 187

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok”

164.
1957. június 25.
Feljegyzés Kada Lajos ügyében

Belügyminisztérium.
III/6 alosztály

Szigorúan titkos!
Tárgy: Dr. Kada Lajos ügye

Jelentés
Brüsszel, 1957. június 25.-én

A beszélgetés során lényegében az előzőleg már említett dolgokat erősítette meg. Megtudta, hogy Dr. Kada Lajos pap most fejezte be Rómában a tanulmányait s valószínű vatikáni követ lesz valahol. Így előző funkciója egyelőre üresen marad. Mint javaslatot vetette fel, hogy ezt az alkalmat is meg tudná ragadni, hogy elfoglalná Kada funkcióját.

Puskás

36-6074/50. Szedő fn. ü. dosszié 120. oldal
Készült: 1 pld.

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok”

165.
1957. augusztus 8.
A vatikáni olasz diplomáciai képviselete távirata az Olasz Külügyminisztérium számára a magyarországi katolikusok helyzetével kapcsolatban

TELESPRESSO N. 1297
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

AMBASCIATA D'ITALIA
presso la Santa Sede

Oggetto: Situazione dei cattolici di Ungheria
addì 8 agosto 1957

I recenti arresti in Ungheria di sacerdoti e laici costituiscono oggetto di un editoriale dell'Osservatore Romano in data odierna. L'articolo, di cui ad ogni buon fin esi acclude il ritaglio, considera tali fatti come una alteriore manifestazione della persistente e sistematica ostilità del Governo ungherese verso la Chiesa e i cattolici, i quali pertanto vengono a trovarsi in una situazione sempre difficile e precaria.

La Segreteria di Stato, olterchè alla ragione anzidetta di carattere generale, attribuisce più particolarmente la nuova ondata di provvedimenti ostili ai cattolici, al disappunto del Governo ungherese di fronte al mancato reintegro nelle cariche precedentemente tenute di quei sacerdoti che avevano fatto parte del disciolto Comitato nazionale dei preti per la pace, e che successivamente si erano sottomessi alla Santa Sede.

La loro assoluzione dalla scomunica era conseguente al riconoscimento da parte della Santa Sede che essi non avevano persistito nell'errore. Ma l'altro provvedimento, che, contemporaneamente alla scomunica era stato adottato a loro carico, e cioè la dichiarata loro inabilità a ricoprire determinati incarichi e a svolgere determinate funzioni, non venne rimosso, poichè rivestiva carattere punitivo, e la Santa Sede ritenne di applicarlo fino in fondo.

I sacerdoti quindi i quali avevano ricoperto nell'anzidetto Comitato nazionale dei preti per la pace posizioni tali da influire, in un senso conforme alla politica governativa, sulla situazione della Chiesa e dei cattolici in Ungheria, e che si erano così resi strumenti efficaci del regime, vennero di fatto estromessi, e l'opera da loro svolta si dimostrò, in mancanza dell'avallo da parte dell'autorità religiosa di Roma, inconsistente e fallace. Questa circostanza, ormai chiara alla luce dei fatti, ha indotto il Governo Kadar a riprendere la sua campagna contro la Chiesa e contro i cattolici.

L'Incaricato d'Affari a.i.

ASDMAE DGAP IV Ungheria 1951-1957 b 1380

166.
1957. szeptember 20.
Fabrizio Franco budapesti olasz követ jelentése a magyarországi katolikusok helyzetéről és a Mindszenty József bíborossal folytatott beszélgetéséről

LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST
(SEGRETO)
(int re esemplari)

TELESPRESSO N. 2040/1373

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

Budapest, addì 20 settembre 1957

OGGETTO: La situazione religiosa in Ungheria nell'oppinione del cardinale Mindszenty
Ho l'onore di informare V.E. che nel corso di un recente colloquio avuto con il Cardinale Mindszenty, egli si è alquanto nel parlare della situazione politico-religiosa in Ungheria e mi ha detto, tra l'altro, di avere la certezza che la mozione di protesta del Collegio dei Vescovi contro il rapporto dei Cinque, costituisca un falso „Conosco i miei Vescovi – ha specificato – e so che né Mons. Grősz né Monsignor Shvoy potrebbero essere mai indotti ad avallare con la loro mozione circa la pretesa unilateralità del rapporto del Comitato dell'O.N.U."

Il Cardinale ha confermato che i Vescovi Badalik di Veszprem e Peteri di Vac si trovano in stato di arresto. Quanto all'Arcivescovo Grősz e dal Vescovo Shvoy, gli sono pervenute voci circa il loro arresto, ma nulla di preciso gli gli consta in proposito.

In merito all'"Opus Pacis", ha detto che i vantaggi che sarebbero potuti derivare da una organizzazione del genere, avrebbero potuto superare gli svantaggi, ove il capo di essa fosse una persona risoluta e decisa. Purtroppo però – ha aggiunto – l'attuale capo (Mons. Hamvas) è troppo debole.

Il Primate ha avuto poi parole accorate per l'attività che viene svolta dal Vicario di Esztergom (Mons. Endrei) il quale „osserva la forma, ma non la sostanza" delle disposizioni della Santa Sede circa i preti della pace." Il Vicario aiuta il Governo in cose lecite" (allontanamento dalle parocchie della Capitale di sacerdoti invisi al Governo).

Ha censurato anche l'organo „Uj Ember" perché „elogia i preti della pace, Beresztoczy e gli altri". A questo proposito ha deplorato che uno degli esponenti di tale movimento, l'Horvath, già scomunicato, sia stato nominato – contro lo spirito delle disposizioni del Vaticano – „direttore di Chiesa" in una delle migliori parocchie di Budapest.

Come nei precedenti incontri con Lui, ho potuto notare che il Primate conserva uno spirito indomito e segue minutamente – per quanto gli è possibile tramite la lettura dei quotidiani locali e l'audizione delle radio – le vicende della Chiesa in Ungheria. Egli non nasconde il proprio estremo pessimismo sugli sviluppi della situazione e per quel che si riferisce alla Sua

persona mi ha detto che „passeranno molti anni" prima che Egli possa ritornare alla vita attiva. Per ora le Autorità americane non gli consentono, nell'interesse stesso della Sua incolumità e della causa della Chiesa, di aver alcun contatto.

Ha sintetizzato le Sue impressioni sull'attività del Governo Kadar dicendo che è „una somma di bugie" che va ingrossandosi ogni giorno.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1380

167.
1957. szeptember 24.
A budapesti olasz diplomáciai képviselet távirati összefoglalója Augusto Barbetti olasz állampolgár magyarországi letartóztatásáról

TELESPRESSO N. 2051/375
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
E,P.C.
AMBASCIATA D'ITALIA
VIENNA

LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

in triplice esemplare

Budapest, addì 24 settembre 1957

Oggetto: BARBETTI Augusto detenuto nelle prigioni di Budapest

Seguito telespressi nn. 1947/1313 del 4 settembre e 1965/1321 del 10 settembre e successive comunicazioni telegrafiche

Nessuno allestrette da ulteriori ed insistenti interventi di questa Legazione, il Ministero degli Affari Esteri Ungherese ha in data odierna comunicato, per le vie brevi, che la notizia dell'arresto e della detenzione nelle prigioni di Budapest del cittadino italiano Augusto Barbetti era esatta. Ha precisato che, secondo informazioni testè fornitegli dalle competenti autorità giudiziarie, il Barbetti venne arrestato alla stazione ferroviaria di Hegyeshalom, sul confine austro-ungherese per aver tentato di esportare clandestinamente 12 chilogrammi d'oro, occultati nella sua cabina letto sull'Arlberg Express.

Alla domanda se il Barbetti sia accusato di altri reati quello di cui sopra (secondo le notizie in possesso di questa Legazione sembra che si facesse carico al Barbetti anche di essere latore di corrispondenza diretta da cittadini ungheresi a loro parenti profughi in Austria) – è stato risposto che, per quanto risultava al Ministero degli Esteri al Barbetti era ascritto solo il reato di tentato contrabbando di oro.

Si è insistito affinchè il detenuto possa essere visitato dal Primo Segretario di questa Legazione e si è avuta assicurazione che, volgendo ormai l'istruttoria al suo termine, tale visita potrà aver luogo antro quattro-cinque giorni.

Si è intanto provveduto a inoltrare al Barbetti alcuni medicinali forniti, per il tramite del Consolato di Vienna, dai suoi familiari.

f.to Franco

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1380

168.
1957. október 10
Az Olasz Külügyminisztérium feljegyzése a Magyarországon letartóztatott Augusto Barbetti ügyében

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
S.A.P. SEGR.
28820/1323

APPUNTO PER LA DIREZ. GEN. DEGLI AFFARI POLITICI
Ufficio I-IV.

SEDE

Per opportuna conoscenza di codesta Direzione General e si trasmettono qui unite copie del telespresso n. 4882/1373 in data 3 corrente provenienti dall'Ambasciata in Vienna e concernente la liberazione del connazionale Augusto BARBETTI che, come è noto, era stato arrestato alcune settimane fa presunto tentaivo di contrabbando d'oro.

Per il Ministro
Mondello

Roma, li 10 ott. 1957

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1340

169.
1957. december 6.
A bécsi olasz nagykövetség távirata a budapesti olasz követségnek Augusto Barbetti letartóztatott olasz állampolgár ügyében

TELESPRESSO N. 2514
AMBASCIATA D'ITALIA IN VIENNA
E P.C.
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

Budapest, addì 6 dicembre 1957
LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

Oggetto: Barbetti Augusto

Riferimento: Telespresso di codesta Ambasciata n. 4882/1373 del 3. 10. 1957.

Con riferimento al telespresso sopra citato, si sarà grati a codesta Ambasciata se vorrà cortesemente convocare il Signor BARBETTI AUGUSTO e farsi dire con precisione quali siano stati gli oggetti che gli furono sequestrati dalle autorità ungheresi al momento del suo arresto.

ASDMAE DGAP IV 1951-1957 Ungheria b. 1340

170.
1957. december 12.
Marosán György beszéde József Attiláról a magyar írók előtt – a budapesti olasz követség tájékoztatója

Legazione d'Italia
Budapest

TELESPRESSO N. 2543/1660
Ministero degli Affari Esteri
Roma

Budapest, addì 12 dicembre 1957

Oggetto: Discorso del Ministro Marosán sugli scrittori ungheresi

Il 5 dicembre, in occasione del 20° anniversario della morte del poeta Attila József, il Ministro Giorgio Marosán ha tenuto un discorso celebrativo, nel corso del quale egli ha voluto illustrare i compiti degli scrittori ungheresi nell'attuale fase della vita politica.

Anzitutto egli ha presentato il poeta József come „fedele membro del partito" e, in polemica con l'autorevole filosofo marxista György Lukács, ha escluso che egli volesse seguire vie proprie e fosse stato espulso dal partito.

Passando poi a polemizzare con „gli scrittori dell'ottobre 1956" egli affermato che non è possibile „deviare dalla strada che serve la causa del popolo anche nei giorni del grande caos" e che gli scrittori avrebbero dovuto apprendere la lezione di József che sapeva accettare le accuse, perchè era consapevole che il partito non offende nessuno.

„Solo gli uomini possono offendere: il partito invece non è mai infedele ai suoi fedeli".
Pertanto oggi si richiedono agli intelettuali „nuove poesie, nuovi romanzi, nuovo teatro e nuovi films".

Basta col malvezzo degli scrittori di pubblicare le loro vecchie opere, quasi fossero incapaci di scriverne delle nuove. Essi devono deporre ée penne che i reazionari hanno posto nelle loro mani. Gli avvenimenti controrivoluzionari offrono tanti temi, e la lotta contro la controrivoluzione ha creato tanti eroi che i veri rappresentanti della letteratura possono viverne per decenni.

Háy, Déry e compagni debbono vergognarsi di aver consentito che la memoria di Attila József diventasse preda dei controrivoluzionari.

Le affermazioni di Marosán, fatte peraltro all'indomani del processo contro Déry, Háy, Zelk e Tardos, non sembrano destinate ad ottenere l'adesione degli intellettuali.

Questi invece vi accorgono il manifesto proposito di riabilitare il già scosso prestigio del partito nei confronti della memoria di József e di dimostrarne l'esemplare fedeltà all'idea e alla prassi comunista.

József, si sottolinea, fu sì il fondatore della rivista d'avanguardia „Szép Szó", aderì anche al partito comunista, ma mantenne nei suoi confronti un atteggiamento così autonomo sul piano politico e su quello culturale /cercò fra l'altro di conciliare il freudismo col marxismo/ che il partito lo espulse dalle sue file.

Tale espulsione determinò il poeta József al suicidio /nel 1937/.

Peraltro il poeta in questione fu proposto in questo dopoguerra come modello alle nuove generazioni comuniste, le quali però continuarono a riconoscere in lui l'assertore dell'autonomia degli intellettuali nei confronti dell'apparato-politico del partito. Anche durante il regime Rákosi furono declamate nei circoli giovanili proprio quelle liriche di József che stigmatizzavano le delazioni, i dossiers segreti e gli altri strumenti del sistema poliziesco.

Dalle polemiche affermazioni di Marosán risulta invece evidente che gli scrittori magiari, a tredici mesi dall'intervento sovietico, proseguono la loro resistenza passiva e non sono disposti a prendere come temi della loro produzione letteraria la cosidetta „lotta contro la controrivoluzione", nè tanto meno a cantare la gloria dei „nuovi eroi".

Il ripristino del culto di József potrà giovare forse solo ai ricostituiti circoli della gioventù comunista.

Ma non esclude che anche oggi, come ieri, la memoria del poeta in questione potrà alimentare nei giovani qualche tendenza non proprio conforme alla linea ufficiale del partito.

ASDMAE DGAP Ungheria IV 1951-1957 b. 1379

171.
1958. március 20.
A budapesti olasz követség beszámolója a Kossuth-díjak átadásáról

0619/252
Ministero degli Affari Esteri
Roma

20 marzo 58

Conferiamo dei premi Kossuth per il 1958

Ho l'onore di informare che il governo ungherese ha conferito nei giorni scorsi i Premi Kossuth per il 1958

Tali premi vengono annualmente attribuiti a quelle personalità che con un'opera importante, o con tutta un'attività, conseguono meriti insigni nel campo delle lettere, delle arti, delle scienze e della tecnica.

Quest'anno nessuo scrittore, nessun musicista, nessuno storico è stato premiato.

Il Presidente del Consiglio Ferenc Münnich, nel suo discorso d'occasione, ha rilevato che „le richieste del Governo erano particolarmente elevate e pertanto alcune categorie di intellettuali, come gli scrittori, non hanno conseguito meriti obiettivi. Anche per riparare gli errori del passato, la scelta di quest'anno è caduta su uomini i quali, anzichè cercare la rinomanza, hanno preferito lavorare in silenzio".

Risultano infatti premiati alcuni tecnici, dirigenti di cooperative, maestri elementari e , dell'ambiente accademico, il germanista Turóczi-Trostler con altri colleghi i quali, dopo la rivoluzione, ricostruirono in sordina le cellule di partito in seno alle facoltà universitarie.

Negli anni passati, anche in quelli del „terrore intellettuale" di Rákosi, la scelta cadde sempre su artisti e scienziati di rilievo internazionale, come il musicista Kodály, gli scrittori Illyés, Németh, Szabó, i pittori Csók, Bernáth e Szőnyi, il radiologo Zsebők.

E poichè l'attribuzione dei Premi Kossuth ha sempre costituito la misura di una intera stagione di attività intellettuali, si può ritenere che questa assegnazione del 1958 attesta ufficialmente l'evidenza di quella frattura esistente fra intellettuali e governo che altre volte ho avuto l'onore di documentare nei miei rapporti.

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b. 4

172.
1958. augusztus 19.
A budapesti olasz követség részletes véleménye és információi az úgynevezett „ellenforradalom fehér könyve” 5. részének megjelenésével kapcsolatban

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA

- in triplice copia –

19 agosto 58

Il libro bianco ungherese

È stato pubblicato in questi giorni il V° volume del „Libro bianco” edito a cura dell’Ufficio Informazioni di questo Governo. Nel mentre i precedenti volumi erano diretti a dimostrare il carattere „controrivoluzionario” dell’insurrezione dell’ottobre 1956 e l’appoggio che essa avrebbe avuto da parte di „circoli imperialisti” stranieri, quest’ultimo volume – intitolato „La congiura controrivoluzionaria di Imre Nagy e dei suoi complici” – mira invece a dare una giustificazione legale alla condanna pronunciata nei confronti dello stesso Imre Nagy, di Maleter e di altri patrioti.

Ispirandosi a tale esigenza, i compilatori del volume, seguendo le traccie del comunicato emesso dal Ministero della Giustizia sulla esecuzione di Nagy, hanno cercato di dimostrare: I) che Imre Nagy sarebbe stato condannato non per le sue idee revisioniste, ma per aver tentato di abbattere l’ordinamento democratico popolare e per tradimento verso la Patria: 2) che, analogamente, uguale motivo avrebbe anche determinato la condanna di Maleter; 3) che Imre Nagy ed il suo gruppo avrebbe costituito ancora nel 1955 una organizzazione clandestina diretta a sovvertire l’ordinamento statale ungherese; 4) che Imre Nagy sarebbe stato al corrente degli episodi di „terrore bianco” verificatisi durante la „controrivoluzione” e che li avrebbe tollerati; 5) che gli avvenimenti dell’ottobre ’56 non sarebbero stati determinati da una spontanea sollevazione delle masse, ma che sarebbe stato lo stesso Imre Nagy a organizzare, assieme al suo gruppo e din combutta con gli imperialisti, la cosidetta „pressione dal basso.”

Già la semplice elencazione di tali tesi – che ripenono, d’altronde i soliti motivi della propaganda ufficiale del regime – appare sufficiente a dimostrare l’inconsistenza, ben nota essendo le cause che determinarono l’insurrezione dell’ottobre 1956, insurrezione che, a giudizio unanime di testimoni insospettabili – tra cui, allora, lo stesso Kádár, nella sua veste di collaboratore di Imre Nagy – fu veramente popolare e spontanea nel più genuino senso di queste parole. Ma l’inconsistenza di quelle tesi si rivela ancora maggiormente a chi si dia la pena di dare una scorsa al „materiale probatorio” raccoolto nel volume. Infatti, tale materiale è costituito per la massima parte da stralci delle deposizioni rese durante il processo dagli imputati e dai testi e per, una piccola parte, da estratti di articoli, di diari, di radiomessaggi ecc. Ora è facile osservare che, essendosi il processo – sempre che effettivamente abbia avuto luogo, non vi è modo di accertare se le deposizioni in questione siano state rese veramente o non siano state, invece costruite a posteriori. Senza contare, poi, che esse vengono riportati solo singoli brani, straccati dal contesto, di modo che appare impossibile verificare se il senso che ne risulta corrisponda o meno a quanto gli imputati ed i testimoni avevano effettivamente inteso dire.

Ma v'è di più. Infatti, il „libro bianco" – qui sbandierato come un documento „storico" – passa semplicemente sotto silenzio i fatti che non collimano con la tesi in senso sostenuta. Così, nel mentre si accusa Imre Nagy di tradimento per avere dichiarato l'uscita dell'Ungheria dal Patto di Varsavia ed aver chiesto l'evacuazione delle truppe sovietiche, si sottace il fatto che entrambe queste misure vennero esplicitamente approvate da Mikojan, nel corso di un lungo colloquio da lui avuto con Nagy il 30 ottobre. Del pari, nel fare carico a Nagy di non aver tenuto alcun conto dell'Assemblea nazionale, non si menziona il fatto che fu lo stesso Ronai – allora, come oggi, Presidente dell'Assemblea nazionale – a dare la notizia che il Praesidium – e per esso, quindi, Dobi, ancora oggi in carica – aveva deciso di rinviare a data da destinatarsi la seduta dell'Assemblea, originariamente fissata per il 29 ottobre, e ad inviare i deputati a dare nel frattempo la loro collaborazione al „Governo nazionale".

Bastano queste poche considerazioni a dimostrare che il „libro bianco" non solo non da la prova del preteso tradimento di Nagy e degli altri imputati, ma raggiunge, anzi, l'effetto opposto, perchè dimostra che causa determinante della loro condanna fu esclusivamente „il revisionismo" da essi propugnato. Ed a togliere siffatto carattere ideologico alla sentenza non basta il fatto, annunciato con molto rilievo nel volume, che nessun procedimento è stato instaurato contro la vedova Rajk, il filosofo Lukács, l'economista Vas, l'ex Ambasciatore Szántó ed altri, i quali, „sebbene abbiano recato danno al popolo ungherese e si siano rifugiati assieme a Nagy all'Ambasciata jugoslava, non facevano parte della congiura segreta". Infatti, il non luogo a procedere nei confronti della signora Rajk e di György Lukács doveva servire ai dirigenti ungheresi a dimostrare che Nagy era stato condannato „per i crimini da lui commessi, e non per le sue idee". Si tratta, insomma, di un espediente per mascherare la pratica impossibilità di sopprimere la vedova di Rajk e il maggior filosofo marxista vivente.

Concludendo si può dire che il V° volume del „Libro bianco" non rivela alcunchè di nuovo, ma vale solo a dimostrare ancora una volta che in regime comunista la „giustizia è applicata solo quando si identifica con gli interessi del partito o, meglio, del gruppo che, in un determinato momento, occupa nel partito le posizioni dominanti.

Trasmetto per documentazione, una copia della edizione ungherese del volume in questione, riservandomi di inviare, non appena possibile, una copia della annunciata edizione francese.

Fto. F. Franco

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b 4

173.
1959. július 9.
Az úgynevezett „ellenforradalom fehér könyve” című propagandakiadványok megjelenéséről beszámoló budapesti olasz követségi távirat

1297/832
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
9 LUGLIO 59

Libro Bianco sulla controrivoluzione pubblicato dal Governo magiaro
telespresso ministeriale n. 8/3354 del 17 giugno 1959

In risconto al telespresso indicato in riferimento si ha il pregio di comunicare che tutti i libri bianchi pubblicati dal Governo ungherese (finora in numero di cinque) sulla rivoluzione dell’ottobre ’56, sono già stati inviati alla Presidenza del Consiglio dei Ministri, per il tramite di codesto Ministero, con telespressi n. 2000/1347 del 13 settembre ’57, n. 2420/1595 del 22 novembre 1957 e n. 1625/1001 del 19 agosto 1958.

Fto F.Franco

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d’Italia in Budapest 1944-1966 b. 4

174.
1959. szeptember 24.
Feljegyzés Goldoni Lajos szardíniai hivatalos utazásáról és az utazás alatt tapasztaltakról

Feljegyzés
(Goldoni elvtárs szeptember 8-18 közötti Sardegna-i utazásáról)

Sardegnai utazásom során egyedül Cagliariban 11-től 14.-ig tapasztaltam az elhárítás konspiratív követését. A követést 8 személy hajtotta végre, 2 gépkocsival /FIAT 1100-as CA 24602, FIAT 600-as CA 19339/ és 2 motorral /Vespa CA 5994-es, és Lambretta, számát nem tudtam megjegyezni/. A követést a legudvariasabb módon és viszonylag a konspiratív szabályok maximális betartásával hajtották végre. Egyedül 13-án, mivel délelőtti elfoglaltságom nem tette lehetővé, hogy az elhárítást magammal vigyem és ezért leráztam őket, ebédszünet alatt kilukasztották a gépkocsi bal első gumiját. Más provokatív megmozdulást nem tapasztaltam.

Az elhárítás a követést láncrendszerben, egyes forgalmi pontoknál váltásokkal hajtotta végre. Általában a gyalog figyelőket mindig a második lépcsőben tartózkodó gépkocsi szállította. Megállásoknál 2 gyalogfigyelő csatlakozott rám, a többiek pedig kocsival haladtak utánam. Kisforgalmú utcákon gyalogfigyelő nem jött, csak kocsival követtek, lépcsőzetesen a keresztutcákból.

A követés 14.-én 14 óráig tartott, vagyis addig, míg Cagliari területét el nem hagytam. Más különösebb észrevételem nincs.

Goldoni L.

59. 9. 24.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1945-1964 KÜM 12. doboz

175.
1959. december 18.
Tájékoztató jelentés a Rómában élő magyar disszidens diákokról

Belügyminisztérium.
II/3 E

Szigorúan titkos!

Tárgy:
A Rómában élő magyar disszidens diákok helyzete.

Jelentés.
Budapest, 1959 december 18.

Ellenőrzött adatok szerint az ellenforradalmi események után disszidált, jelenleg Rómában élő magyar diákok helyzetére vonatkozóan az alábbiak jutottak a tudomásunkra:

A Rómába került magyar diákokat a Via dei Cestari 34. szám alatt lévő otthonban helyezték el. Ez hivatalosan is magyar diákotthon lett. Az otthonban jelenleg 12 diák tartózkodik, részben teológusok, részben pedig világiak. Oktatásukkal a magyar papi emigráció részéről Mester István és Tóth Gyula foglalkozik. A diákok részére Pintér Lajos orvos növendék felesége főz. Az otthonban tartózkodók közül a már említett Pintéren kívül Mihály[i] Géza, Merényi és egy Tatai nevezetű jogász neve ismeretes. Az otthonban levők részben a Magyar Irodától kapnak támogatást.

Posztós Vince r.szds.

Készült: 4 pl-ban.
Készítette: PV/BI-né
Kapják: 1 pl. Emigrációs Alo.
1 pl. PMI. „O" dosszié.
1. pl. Rendkív. események dossziéja.
2. 1. pl. Tóth Gyula „Sz" dossziéja.

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok"

176.
1960. február 17.
Tájékoztató jelentés a várható új pápai kinevezésekről

Belügyminisztérium.
II/3 Osztály
Szigorúan titkos!
63/T-754/60 E

Tájékoztató jelentés
Budapest, 1960 február 17

Új pápai kinevezések:

Értesülésünk szerint XXIII. János pápa egy a szocialista országokból származó, magas prelátusokból álló „csúcsbizottságot" akar létrehozni a Vatikánon belül azzal a céllal, hogy egyrészt elősegítsék a keleti országok képviselőinek az egyetemes zsinaton való részvételét, másrészt, hogy olyan tevékenységgel bízzák meg a száműzetésben lévő prelátusokat, ami elvonja őket az egyéni politikai kezdeményezésektől.

A pápa a bizottság vezetőjének Mons. Mariano Stroiny lengyel származású prelátust jelölte.

További hírek szerint kicserélik a Rómában székelő összes keleti intézmények vezetőit. Állítólag Zágon Józsefet is leváltják, majd kinevezik prelátusnak és magasabb beosztást kap a Vatikánban. Helyére valószínű Mester István kerül.

Az értesülés megbízható forrásból származik, de nem ellenőrzött.

Kész: 6 pld.
Kapja: II. Főo. Vez.
II/5 Osztály
Gazdik alezr. et.
/baráti országok/
E-alosztály
alosztályok

Nyttó.
Kész. KA/Szné

ÁBTL 3.2.7. CS-2/1 „Hontalanok"

177.
1960. február 18.
A budapesti központ részletes tájékoztatást kérő levele a római diplomáciai képviselethez a Római Magyar Akadémián történt betöréssel kapcsolatban

SZIGORÚAN TITKOS!

001691/1960
Követség
Róma.

Betörés a Római Magyar Akadémiára

Kérjük Követ elvtársat[720], szíveskedjék futárfordultával részletesen tájékoztatni bennünket a Római Magyar Akadémián történt betörés körülményeiről, a keletkezett károkról, a követség által tett intézkedésekről és az olasz hatóságok ezzel kapcsolatban tapasztalt magatartásáról.

Némi meglepődéssel állunk a követségnek ezen esettel, kapcsolatos magatartásával szemben. Magáról a betörésről a követség időben tájékoztatást nem adott, s arról először a február 11-i sajtószemléből szereztünk tudomást. A sajtószemle közlése sem volt pontos: eszerint ugyanis „Majdnem minden lap kiemelkedő cikkben foglalkozik a rendőrségi nyomozás eredményével, mely az akadémiára betört tolvajok elfogatásához vezetett." Valójában tudomásunk szerint a betörőket nem fogták el, mivel – a Messaggero erre vonatkozó cikkének alcíme szerint is – minden nyom hátrahagyása nélkül menekültek el. A félreértés nyílván onnan származik, hogy az Unita ezzel kapcsolatos tudósításának második részében egy La Speziai autórablásról számol be, amelynek két tettesét a rendőrség elfogta.

A betöréssel kapcsolatos azonnali tájékoztatás elmaradását igen súlyos mulasztásnak tekintjük. Bár a jelek szerint közönséges bűncselekményről van szó; tekintettel az Akadémián fennálló különleges helyzetre /"Pápai Magyar Intézet"/ nem kizárt egy politikai háttér létezése sem.

Az esettel kapcsolatos másutas üzenetváltás alkalmával felhozott magyarázatot nem tartjuk elfogadhatónak, annál is kevésbé, mert a külképviselet biztonságával kapcsolatos teendőket részletesen szabályozza a 3/1958-as miniszteri utasítás.

Budapest, 1960. február 18.

/Radványi János/
követ
a III. Politikai Osztály vezetője

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1945-1964 KÜM 12. doboz

[720] Simó Gyula pályájára ld. már idézett kiadatlan visszaemlékezéseit a Politikatörténeti Intézet Levéltárában: PIL 867.f/s-257.

178.
1960. február 26.
Simó Gyula római magyar követ részletes válasza a Római Magyar Akadémián történt betörésről

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KÖVETSÉGE, RÓMA
LÉGATION DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE HONGROISE ROME
Szigorúan titkos!
Róma, 1960. február 26.
Tárgy: betörés a Római Magyar Akadémiára
Hiv. szám: 001691/1960 szig.titk.

Külügyminiszter elvtársnak
Budapest,

Fenti számú rendeletre való hivatkozással jelentem, hogy 1960. február 1-ről 2-ra virradó éjszakán eddig még ismeretlen tettesek feltörték az Akadémia IV. emeletén lévő tetőteraszról nyíló szennyes raktárt és onnan a következő holmikat lopták el:

30 db lepedő
11 " párnahuzat
1 " abrosz /24 személyes/
2 " szőnyeg /kb. 1,50X1,80 m/
4 " " /kb. 0,70X1,10 m/
5 " férfi ing /Újvári et. tulajdona/
1 pár női harisnya /" "/

A tettesek, amint azt helyszíni szemlénk alkalmából megállapítottuk, feltehetően a szomszéd épületből közelítették meg Akadémiánk fent jelzett raktárát, a két épület közötti elválasztó fémrács megrongálásával. Távozásuk az Akadémia lépcsőházát a tetőterasztól elválasztó ajtón keresztül történhetett, melynek zárát felnyitották és biztonsági lakatját erőszakosan eltávolították. Itt, a bűneset felfedezésekor feszítővasat és kalapácsot találtunk. A bűnözők, zsákmányukkal a lungoteverei (papok által használt) kapun távoztak. Ezt bizonyítja az, hogy az egyik pap a bűntett elkövetését követő nap reggelén a fent jelzett ingek közül egyet a lungoteverei kapu közelében talált meg és azt az egyik takarítónővel Újvári et.-hoz küldte.

Az eset felfedezése után, február 2.-án d.e. 10 órakor szóbeli feljelentést tett ismeretlen tettesek ellen az Akadémia közelében lévő Piazza Farnese-i rendőrőrszobán, ahonnan azonnal kiszálltak a helyszínre, és jegyzőkönyvet vettek fel a fent közöltekről. E jegyzőkönyvben foglalt – ellopott – holmik értéke 120. 000 lírával szerepel. Ígéretet tettek, hogy erélyes nyomozást indítanak.

Ezt követően február 4-i dátummal szóbeli jegyzéket intéztem az Olasz Külügyminisztériumhoz, melyben a történtek rövid közlése után felkértem a Külügyminisztériumot, tegyen hathatós intézkedéseket illetékes olasz szervek felé a tettesek felderítésére és szigorú megbüntetésére. E jegyzékünkre az Olasz Külügyminisztérium 6/1703 számú szóbeli jegyzékében válaszolva biztosította követségünket, hogy már intézkedett

megfelelő szervek felé, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt a lopás tetteseinek kinyomozására.

Február 18.-án a betörés ügyét ügyvédnek adtuk át. Ennek értelmében Márkus et. érintkezésbe lépett dr. Schwarzenberg Aurél ügyvéddel, akit megbízott, hogy követségünk képviseletében a betörés ügyében hivatalosan járjon el a rendőrségen. Újvári et. részletesen tájékoztatta az ügyvédet a betörés – általunk ismert – körülményeiről.

Időközben Újvári et. idézést kapott a nyomozásba bekapcsolódott carabinieriktől[721], hogy jelenjen meg egy szemlén, ahol elfogott betörőknél talált holmik között felismerheti az Akadémiáról ellopott fehérneműket. Újvári et. helyett Schwarzenberg ügyvéd jelent meg az idézésre, de a carabinierik közölték vele, hogy időközben kiderült: nem az Akadémiáról ellopott holmikat találták meg a betörőknél.

Ezek után az ügyvéd ahhoz a kerületi rendőrséghez fog fordulni, ahol az Akadémia a feljelentést megtette, abból a célból, hogy további felvilágosítást szerezzen az ügy állásáról.

A lapok rendőri krónikái, mint közönséges bűnesettel foglalkoztak a betöréssel. Nincs tudomásom arról, hogy bármelyik lap is politikai jellegű kommentárt fűzött volna tudósításához. A Központ hivatkozott rendeletének vétele után utasítottam Sajtóirodánkat, hogy az esettel foglalkozó újságcikkeket gyűjtse össze. Ezeket a legközelebbi futárral felterjesztem.

Azért, hogy a betörést időben nem jelentettük a Központnak, elsősorban Merényi et., az Akadémia igazgatója a felelős. Mentségül szolgál, hogy ő – utasításomra – f.hó 2.-án hajnaltól f.hó 3-án délig az akkor éppen Rómában, az Olasz K.P. kongresszusán résztvevő Marosán és Sándor et-ak kíséretében volt s az esetről csak február 3-án a déli órákban szerzett tudomást Újvári elvtárstól. Merényi et. elegendőnek tartotta azt, hogy a rendőri feljelentés megtörtént és megelégedett Újvári et. azon felvilágosításával, hogy a követségen már tudnak a dologról.

Meg kell még jegyeznem, hogy a körzeti rendőrség a betörést követően megerősítette az Akadémia közelében szolgálatot teljesítő rendőrjárőrt, amely azóta többnyire az Akadémia bejárata előtt tartózkodik.

/Simó Gyula/
követ

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1945-1964 KÜM 12. doboz

[721] Tkp. lövészek, az olasz csendőrség elnevezése.

179.
1960. november 11.
Feljegyzés a Hidegkuti Nándorral folytatott megbeszélésről, mielőtt kiutazik Olaszországba, a Fiorentina labdarúgó csapatához, amellyel edzői szerződést kötött

Adta: „Alagi Péter”

IV. sz. Politikai osztály.
Márki Pál III. o. titkár

Feljegyzés.

Tárgy: Hidegkuti Nándor olaszországi szerződése.

Október 21-én 16 órakor rövid megbeszélés folyt le az MTSH külügyi osztályának vezetőjénél, Becz Imre elvtársnál. A megbeszélésen Becz elvtárson kívül – jelen volt Hidegkuti Nándor labdarúgóedző és Márki Pál, III. o. titkár, a Küm olasz előadója. A megbeszélés célja az volt, hogy Hidegkuti Nándorral – aki két évre szóló edzői szerződést kötött a firenzei Fiorentina labdarúgó egyesülettel – Olaszországba való indulása előtt elbeszélgessünk és néhány gyakorlati tanácsot adjunk neki.

Becz et. röviden köszönetet mondott Hidegkutinak a magyar labdarúgás területén – mint labdarúgó, majd, mint edző – kifejtett eredményes tevékenységéért s örömét fejezte ki az előnyös szerződés felett, melyet Hidegkuti az olasz egyesülettel kötött. Egyben sajnálkozását juttatta kifejezésre, hogy – ha rövid időre is – nélkülöznie kell őt a magyar labdarúgásnak. Arra kérte Hidegkutit, hogy olaszországi tartózkodása során mind munkáján, mind magatartásán keresztül növelje a magyar sport külföldi jó hírét és megbecsülését.

Hidegkuti ígéretet tett, hogy rendszeres kapcsolatot tart majd levelezésen keresztül az illetékes magyar sportszervekkel, szabadságra hazautazik és részletes beszámolót tart tapasztalatairól. Ezután röviden ismertettem az olasz belpolitikai helyzetet és arra kértem Hidegkutit, hogy megérkezése után vegye fel a kapcsolatot római követségünkkel. Kérésemmel kapcsolatban megjegyezte, hogy ez lényegében már megtörténtnek tekinthető, mivel a közelmúltban a követségre utazott Bogye János[722] követségi titkár feleségét jól ismeri, akivel kb. 10 éven keresztül egy vállalatnál dolgozott, ahol Bogye elvtársnő párttitkárként tevékenykedett.

Ezután arra kértem, hogy ha valamilyen problémája van, forduljon Bogye elvtárshoz, aki a követségen a konzuli teendőket látja el s akitől minden bizonnyal minden segítséget meg fog kapni. Hidegkuti távozása után Becz elvtárs megjegyezte: őszintén sajnálják, hogy Hidegkuti eltávozik. Nem is engedték volna el, ha az Olasz Kommunista Párt nem járt volna közben Hidegkuti kiutazása érdekében. Ugyanakkor megjegyezte azt is, hogy nyugodtan engedik el, mivel ő volt az egyetlen edző, akit a közéletben aktivizálni lehetett és képes arra is, hogy hazánkat rágalmazó személyek támadását visszaverje. Végül megemlítette, hogy Hidegkuti mind egyéni szempontból, mind a Magyar Népköztársaság szempontjából nagyon előnyös szerződést kötött.
XI. 11.

ÁBTL 3.2.3. Mt-4822

[722] Bogye János 1960 és 1961 között a Magyar Népköztársaság római követségének III. titkár beosztottja, 1961-től 1965-ig római konzul, közben mindvégig a római hírszerző rezidentúra tagja, 1964–65-ben pedig rezidens-helyettese volt. Pályájára ld. Tabajdi-Ungváry 2008. 310-311.

180.
1961. április 26.
A budapesti olasz követség szóbeli jegyzéke a magyar kormány azon állításával kapcsolatban, hogy Szardínia területén NSZK-beli csapatok állomásoznak

Legazione d'Italia
Budapest
Al Ministero degli Affari Esteri
della Repubblica Popolare Ungherese
Budapest

1104/66

Nota verbale

La Legazione d'Italia presenta i suoi complimenti al Ministero degli Affari Esteri della Repubblica Popolare Ungherese e ha l'onore di far seguito alla Sua Nota Verbale n. 3/2914-1/1961 del 7 marzo, per far presente quanto segue:

1) La Nota Verbale in questione parte da presupposti interamente infondati in quanto essa afferma che „truppe della Repubblica Federale Tedesca stazionano….nelle basi di missili approntate in Sardegna e sono in esse addestrate per operazioni militari offensive".

Il Governo italiano fa presente che nè in Sardegna nè in altra parte del territorio italiano sono state concesse basi a truppe della Repubblica Federale Tedesca. È bensì vero che si trova in Sardegna una installazione NATO per esercitazioni di aerei da caccia che, in seguito ad accordi con le competenti autorità della NATO, e nel quadro dei programmi di addestramento diffensivo, viene congiuntamente utilizzata da reparti di vari Paesi membri tra cui vi sono anche raparti della Repubblica Federale Tedesca.

Il Governo italiano non può lasciare passare senza risposta l'affermazione che nel quadro della NATO vengono preparate operazioni offensive. Ogni scopo a carattere offensivo è totalmante estraneo alla NATO, alleanza strettamente difensiva costruita per difendere il libero e pacifico progresso dei Paesi membri.

2) Il Governo italiano non ritiene sia questa la sede adatta per confutare le affermazioni della Nota del Governo ungherese secondo cui La Repubblica Federale Tedesca persegue una politica aggressiva e pericolosa per la pace. Basterà ricordare che in solenni atti internazionali il Governo tedesco si è impegnato a rinunciare all'uso della forza e ad astenersi da qualsisasi azione incompatibile con il carattere difensivo del Trattato Nord Atlantico. La partecipazione della Repubblica Federale Tedesca alla NATO e il suo inserimento nel dispositivo occidentale sono da porsi in relazione alla politica di riarmo della zona di occupazione sovietica della Germania ed alla situazione internazionale determinata dall'atteggiamento preso da alcuni Paesi dell'Europa Orientale nei confronti dei problemi internazionali non ancora risolti.

3) Il Governo ungherese esprime il desiderio di un miglioramento delle relazioni tra l'Italia e l'Ungheria. Il Governo italiano condivide tale desiderio, ma non può fare a meno di osservare che tale fine non è servito da affermazioni quali quelle contenute nella Nota Verbale in questione, secondo cui il Governo italiano avrebbe compiuto un atto che costituirebbe un pericolo per la pace d'Europa, quando al contrario scopo costante della politica del Governo

italiano è il consolidamento della pace e della comprensione tra i popoli a qualsiasi sistema politico essi appartengono.

La Legazione d'Italia coglie l'occasione per rinnovare al Ministero degli Affari Esteri della Repubblica Popolare Ungherese l'espressione della sua più alta considerazione.

Budapest, 26 aprile 1961.

MNL OL XIX-J-1-k-4af/1961 (6d) Olaszország

181.
1962. január 3.
Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkárának újévi üzenete Giancarlo Pajetta, az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottságának titkára számára

Kérjük az alábbi táviratot postai úton továbbítani:

Al compagno
Giancarlo Pajetta,
segretario del Comitato Centrale del
Partito Comunista Italiano

Roma
Via Botteghe 4.

In occasione del nuovo anno mi auguro a Lei ed ai comunisti italiani molte felicità.

Con calorosa amicizia,

János Kádár
primo segretario del Comitato
Centrale del Partito Socialista
Operaio Ungherese.

Előadó: Kerekes József.
Kiadmányozó: Dr. Bányász Rezső
Gépelte: Kerekes

MNL OL XIX-J-1-k-4bb-Olaszország/1961-64 (7d)

182.
1962. április 9.
Az Olasz Külügyminisztérium feljegyzése a Kossuth-díjak odaítéléséről

0973/717
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
9 aprile 62

Assegnazione dei Premi Kossuth

Nei giorni scorsi questo Governo ha dato notizia delle onorificenze attribuite a personalità della vita ungherese per l'anno in corso.

Questi tutti i Premi Kossuth di 1ˆ classe sono andati ad esponenti del mondo economico, e cioè a funzionari ministeriali e a collaboratori d'istituti di pianificazione e di ricerca scientifica. Soltanto a sei artisti (dei quali due scrittori: István Vas[723] e Lajos Mesterházi[724]) sono stati attribuiti Premi Kossuth di 2ˆ classe.

Nell'anniversario della liberazione sono state inoltre distribuite onorificenze di minore importanza a un ristretto gruppo di artisti.

È opportuno rilevare che anche in questa occasione il Governo ha dimostrato le proprie simpatie per le attività economiche, sociali e scientifiche, e non per quelle umanistiche, riconfermando le sue note direttive in materia di politica culturale.

Il Ministro

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b. 4

[723] Vas István pályájára ld. Magyar Nagylexikon 2004.
[724] Mesterházi Lajos pályjára ld. Magyar Nagylexikon 2001.

183.
1962. szeptember 15.
A leköszönő Simó Gyula magyar követ jelentése Amintore Fanfani[725] olasz kormányfőnél tett búcsúlátogatásáról

550/1962. sz.t.
Gépelte: NE
Készült: 4 pld-ban
Központnak: 3 pld
Követségen: 1 pld

Külügyminiszter elvtársnak
Budapest

SZIGORÚAN TITKOS!
Róma, 1962. szeptember 15.
Tárgy: Búcsúlátogatás Amintore Fanfani olasz miniszterelnöknél.

Szeptember 12-én 18.45-kor Fanfani miniszterelnök a Chigi palotában fogadott. Beszélgetésünk bevezető részében utalt 1958. novemberi első találkozásunkra és sajnálkozással jelentette ki, hogy a magyar kérdésben[726] – habár olasz részről történtek bizonyos lépések – mégis el kell ismerni, hogy csak nagyon lassú és kevés fejlődés következett be. Megragadva az alkalmat, hogy Fanfani miniszterelnök vetette fel a magyar kérdést, és az ezzel kapcsolatos hosszadalmas huzavonát, tájékoztattam az ügy legfrissebb fejleményeiről és az éppen aznap délelőtt az Olasz Külügyminisztériumnak átadott jegyzékünkről.

Fanfani ismételten rosszallását fejezte ki, hogy a magyar kérdés újra az ENSZ napirendjére került. Kijelentette, hogy erős és megalapozott reménye volt, hogy ez a kérdés ebben az évben már nem kerül az ENSZ napirendjére. Külön kérdésre megmondtam, hogy az USA kérte a napirendre tűzést.

Fanfani kissé elgondolkozott és azután röviden kifejtette, hogy nyílván a kubai kérdés kiéleződése miatt az USA bizonyára más intézkedésekkel párhuzamosan a magyar kérdés napirendre tűzésével is „válaszolt". Fanfani a továbbiakban kifejtette, hogy a mi kis országaink csak kártyalapok szerepét töltik be a „nagyok" játékasztalán. Kompenzációs és rekompenzációs alapon megy minden.

A magam részéről mindenekelőtt kétségbe vontam azt, hogy Kuba részéről valamilyen olyan kezdeményezés történt volna, amely hozzájárult volna a nemzetközi helyzet feszültségének növeléséhez. Erre a közbevetett megjegyzésemre Fanfani egyáltalán nem reagált. Azután azt fejtegettem, hogy éppen a mi időnkben és az ENSZ gyakorlatában is a kis népek mind inkább az egyenjogúság alapján foglalhatnak állást és emelhetnek szót a nemzetközi politika minden kérdésében. És teszik is ezt mind gyakrabban és mind nagyobb hatékonysággal. Azután meglepetésemnek adtam kifejezést, hogy Olaszországot is a szerinte jelentéktelen kis országok közé számította. Véleményem szerint – mondottam – Olaszországot földrajzi helyzete, valamint történelmi múltja, azaz a Risorgimento és a II. Risorgimento /így szokták

[725] Amintore Fanfani pályájára ld. La Russa 2006.
[726] A magyar kérdésről bővebben ld, Békés–Kecskés 2006.

nevezni az 1944-45-ös ellenállási harcot és általános antifasiszta felkelést./ jelen helyzete és jövő fejlődése kötelezően predesztinálja arra, hogy más szerepet töltsön be Európa és az egész világpolitikai fejlődésében. Olaszországnak súlya van, de természetesen még sokkal nagyobb súlya lenne, ha bátrabb és önállóbb külpolitikát folytatna.

Fanfani kissé rezignált hangon azt válaszolta, hogy nekem igazam van. Olaszország valóban egészen más szerepet is betölthetne Európa és a világpolitika fejlődésében. Nekik vannak is ilyen terveik és elképzeléseik, de rendkívül nehezen és lassan tudnak előrehaladni.

Ezután a római tartózkodásom ideje alatt végzett munkámra és az országaink közötti kapcsolatokra tért át. Kijelentette, hogy ő nagyon jól tudja, hogy elég nehéz időben jöttem Olaszországba és elég nehéz körülmények között kezdtem hozzá felelősségteljes feladataim elvégzéséhez. A maga részéről kijelentheti, hogy oszthatatlan elismerést és megbecsülést vívtam ki hazámnak és ehhez az eredményes, sikeres munkámhoz a maga részéről őszintén, szívből gratulál. Nagy változások mentek végbe az országaink közötti kapcsolatokban, amelyeket egyenesen baráti jellegűnek mondhatja. Szeretné remélni, hogy utódom, ugyanezen irányban dolgozik majd és ápolni fogja tovább azt az általam elültetett és ma már kilombosodott facsemetét, mert ezzel a munkájával is a népeink közötti barátságot és a béke ügyét fogja szolgálni.

Megköszöntem elismerő szavait, de ugyanakkor el is hárítottam azokat magamtól. Kijelentettem, hogy a Magyarország iránt Olaszországban is megnyilvánuló mind nagyobb megbecsülés, tisztelet és szeretet kétségtelenül a hazánkban elért gyors és egészséges fejlődésnek, valamint Magyarország következetesen kifejezésre juttatott békepolitikájának az eredménye.

Fanfani helyeslően tudomásul vette kijelentéseimet, és tovább vezetve gondolatom fonalát annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a haditechnika hallatlan magas fejlődési színvonala miatt, ha néha-néha össze is mordulnak és össze is veszekednek a „nagyok” végül mégiscsak a józan ész kerekedik felül és nem lesz háború. Ezen kijelentésére udvarias formában azt az ellenvetést tettem, hogy szeretnék hasonlóan optimista lenni vele. Sajnos általában optimista beállítottságom ellenére nem tudom magamévá tenni azt a nézetet, hogy egy újabb világháború kirobbanása csupán a haditechnika magas színvonalú fejlettsége következtében automatikusan elkerülhető lenne. Fanfani gyorsan közbeszólt és helyesbített. Teljesen egyetért velem. Egyáltalán nem arra gondolt, hogy a béke megőrzése automatikusan valósul meg. Azért, hogy a béke fennmaradjon, nekik, nekünk és valamennyi jóakaratú embernek szüntelenül dolgozni kell. Csak így, és csak a mi munkánk következtében tartható fenn a béke és „riasztható el egy bűnös kéz egy veszélyes gomb megnyomásától”. Persze – folytatta melankolikus hangulatban Fanfani – „előfordul, hogy valahol valaki tévedésből megnyomja azt a gombot. Ebben az esetben tévedésből elpusztul az emberiség”. Ezek után én tértem át más témára.

Röviden ismertettem a Magyar Népköztársaság kormányának kultúrpolitikai vonalvezetését, és ennek alapján a világklasszikusok és korunk írói irányában egyaránt megnyilvánuló és rendkívül nagy mértékben fejlődő érdeklődést Magyarországon. Ismertettem Dante összes művei kiadásának történelmi előzményeit és jelen körülményét. Aktatáskámból kivettem a kötetet és Fanfani valósággal gyerekes rajongással nyúlt a könyv után: „Mutassa, mutassa! Habár sajnos egyetlen szót sem értek meg belőle, de legalább láthassam ezt a könyvet!”

Átnyújtottam a könyvet, és közben megmondtam, hogy kormányunk nevében a népeink közötti kultúrkapcsolatok múltbeli, jelenlegi és jövő fejlődésének szimbólumaként adom át e könyvet a miniszterelnök úrnak. Fanfani szemmel láthatóan és szavaiból is érezhető meghatódottsággal vette át és köszönte meg ezt a „nemes gesztust".Figyelmesen elolvasta a betétlapot és átlapozta a könyvet. Kifejezte rendkívül sajnálkozását, hogy nem tud magyarul, és hogy az ő édesapja nem érhette meg ezt a szép napot. (Édesapja ugyanis az első világháború idején, Pusztasomorján volt hadifogoly és ott tökéletesen megtanult magyarul. Korábbi jelentésemből Központunk előtt ismeretes az a tény, hogy a Fanfani családban a pusztasomorjai magyar internálótábor többéves emléke rendkívül kedvező színben él ma is. Egyébként Fanfani édesapja 1943-ban meghalt.)

Néhány pillanatnyi mély csend és elgondolkozás után Fanfani hirtelen visszanyerte szokásos élénkségét. A legmelegebb köszönetét fejezte ki ezért a nemes gesztusért a magyar kormánynak. Azután hozzájárulásomat kérte, hogy azonnal rövid közleményt adhasson ki a nála tett látogatásomról és Dante összes műveinek átadásáról. A magam részéről természetesen szívesen és örömmel adtam hozzájárulásomat. A kis tárgyalóasztal mellől azonnal átült íróasztalához és rövid közleményt fogalmazott meg, amelyet azonnal kiküldött azzal az utasítással, hogy továbbítsák a rádióhoz. Úgyszólván még vissza sem érkeztem látogatásomról a követségre, amikor az olasz rádióban már felolvasták a közleményt.

Fanfani végül ismételten a legjobb kívánságait fejezte ki a magyar kormány, a magyar nép felé és az országaink közötti barátság további elmélyítésére Nekem további sikeres munkát és boldog életet kívánt, bárhová is vezessen

Következtetések:

1./ Számomra a legnagyobb meglepetést az jelentette, hogy ezúttal a Zsinattal és a Zsinatra esetleg kijövendő püspökökkel kapcsolatban semmiféle kezdeményezése, de még csak a legcsekélyebb célzása sem volt. Ennek kettős oka lehet:

a./ Lehetséges mindenekelőtt, hogy egy búcsúlátogatást nem tartott alkalmasnak arra, hogy ilyen kérdéseket felvessen;

b/ Valószínűbbnek látszik azonban az, hogy az ebben a kérdésben a Szovjetunió, Bulgária, Csehszlováki és Lengyelország részéről kapott közvetlen vagy közvetett, hivatalos, vagy félhivatalos, de mindenesetre pozitív válasz után olasz részről eleve feltételezik, hogy számunkra sincs más választás, mint egy vagy több egyházi vezető személyiség kiengedése a Zsinatra /Itt most szándékosan figyelmen kívül hagytam a Mindszenty kérdést, amelynek megoldásáról úgy látszik, hogy legalábbis pillanatnyilag olasz részről lemondottak./

2./ Rendkívül figyelemreméltónak és további elmélyült tanulmányozásra is méltónak tartom, úgy a kis államok, és a „nagyok" kérdésében kifejtett Fanfani-féle állásfoglalást, mint egy újabb világháború kirobbanása lehetőségének kérdésében elfoglalt álláspontot.

Igen figyelemreméltónak tartom Fanfani reagálását Olaszország jelenlegi, jövőbeni politikai magatartására vonatkozólag.

3./ Olasz-magyar vonatkozásban ki kell emelni Fanfaninak azt az értékelését, hogy az országaink közötti legutóbbi évek fejlődését kifejezetten baráti jellegűnek mondotta. Ugyanebben a vonatkozásban, de nyomatékosan politikai jelleggel kell kihangsúlyoznom

legjobb kívánságainak kifejezését a magyar kormány és a magyar nép iránt. /Korábbi találkozásaink során ebben a vonatkozásban csak a magyar népről esett szó, a magyar kormányról nem./

4./ Végül, de nem utolsósorban nyomatékosan hangsúlyozni kívánom, hogy egész találkozásunk és beszélgetésünk igen közvetlen és kimondottan barátságos légkörben zajlott le.

Kérem a jelentésemben foglaltakat a legkomolyabb tanulmányozás tárgyává tenni. Ugyanis Dr. Paolo Vita-Finzi[727] legutóbbi találkozása és beszélgetése Szarka Károly külügyminiszter-helyettes elvtárssal, valamint az Olasz Parlament elnökénél, Leone[728]-nál, az ENI elnökénél Enrico Mattei-nál, továbbá Gui közoktatásügyi miniszternél tett látogatásaim /amely utóbbiakról külön jelentésben számolok be/ a Fanfani miniszterelnöknél tett látogatásommal és ennek értékelésével sok tekintetben és meglepő módon egybeesnek Ezért önként adódik az a felvetés, hogy a közelmúltban az olasz kormány intézményesen értékelte a két ország közötti kapcsolatokat és további fejlődő perspektívát határozott el.

Simó Gyula
/követ/

MNL OL XIX-J1-j-Olaszország-2/a-001604-1962(3d)

[727] Paolo Vita-Finzi 1961. szeptember 12. 1964. április 28 között az Olasz Köztársaság Magyarországra akkreditált követeként dolgozott, ld. Annuario Diplomatico 2000.
[728] Giovanni Leone pályájára ld. Chiara 1985.

184.
1963. április 16.
A budapesti olasz követség távirata arról, hogyan ítéli meg az USA Mindszenty prímás helyzetét

TELESPRESSO URGENTE
Al Ministero degli Affari Esteri
ROMA

LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

Budapest, addì 16 aprile 1963

N. 05/5

Oggetto: Stati Uniti e questione Cardinale Mindszenty

Mio recente lungo colloquio con questo Incaricato Affari americano mi sembra confermare pienamente quanto nostra Ambasciata Londra riferisce in data 5 aprile con suo n. 1455/912 circa atteggiamento Stati Uniti in questione Cardinale Mindszenty.

Non solo appare evidente che a Washington non si vuole esercitare pressione alcuna sul Prelato ma Legazione americana Budapest sembra tuttora all'oscuro circa reali intenzioni Dipartimento di Stato che appare completamente passivo e cui uniche istruzioni sono di lasciare Cardinale libero esprimere suoi desideri. Ciò potrebbe significare scarso desiderio normalizzare relazioni con Ungheria per non perdere eventuale arma di pressione ma non è escluso che si stratti semplicemente di indecisione.

Vita-Finzi

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b. 6

185.
1963. július 18.
A budapesti olasz követ jelenti, hogy VI Pál pápa magánkihallgatáson fogadta Hamvas Endre püspököt

LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

TELESPRESSO URGENTE
AL MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
ROMA
Budapest, addì 18 luglio 1963

N. 015/15
Oggetto: Giubileo sacerdotale Vescovo Hamvas-Voci circa Cardinale Mindszenty

Udienza privata concessa da S.S. Paolo VI° a Mons. HAMVAS Vescovo di Csanad e Mons. BREZANOCZY Amministratore Apostolico ad nutum Sanctae Sedis[729] di Eger ha fatto nuovamente circolare voci di prossimi accordi fra Ungheria e Vaticano circa questione religiosa e liberazione Card. Mindszenty.

Vescovo Hamvas ha celebrato 17 corrente suo giubileo sacerdotale con intervento alla „messa d'oro" e al suo successivo ricevimento del Capo Ufficio Affari Ecclesiastici MIKLOS e del deputato KATONA in rappresentanza Fronte Pattriottico Popolare, il che secondo alcuni avrebbe dato modo di discutere ulteriormente tali problemi.

Vita-Finzi

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b.6

[729] ad nutum Sancte Sedis = a Szentszék akaratából; latin egyházjogi formula egy éppen üres egyházmegye ideiglenes irányításának megbízásakor. Brezanóczy Pál kanonok, pápai prelátus apostoli kormányzóként vezette 1959től az egri érsekség ügyeit, ld. Balogh-Gergely 1996. 71. – Kiemelés az eredetiben.

186.
1964. március 2.
Péter János külügyminiszter előterjesztése a magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelését célzó olasz javaslatról

KÜLÜGYMINISZTÉRIUM
002125/1964

Szigorúan titkos!
Készült 52 példányban
00052 sz. példány

Előterjesztés
A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz

I.

Az olasz kormány 1964. február 27.-én diplomáciai úton javaslatot tett az országaink közötti diplomáciai kapcsolat nagykövetségi szintre emelésére.

Kérem a Kormányt, járuljon hozzá az olasz javaslathoz és fogadja el a Magyar Népköztársaság és az Olasz Köztársaság között fennálló diplomáciai kapcsolat nagykövetségi szintre való emeléséről, továbbá Száll József[730] rendkívüli és meghatalmazott nagykövetnek – jelenlegi római követünknek – a római nagykövetség vezetésével való megbízatásáról való határozattervezetet.

II.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány-------/1964. számú határozata a magyar-olasz diplomáciai kapcsolat nagykövetségi szintre való emeléséről és Száll József nagykövetnek a római nagykövetség vezetésével való megbízatásáról.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány hozzájárul

1. a Magyar Népköztársaság és az Olasz Köztársaság között fennálló diplomáciai kapcsolat nagykövetségi szintre emeléséhez;

2. Száll József rendkívüli és meghatalmazott nagykövetnek a Magyar Népköztársaság római nagykövetsége vezetésével való megbízatásához.

A Kormány felhatalmazza a Külügyminisztert, hogy mindkét tárgyban a Népköztársaság Elnöki Tanácsához előterjesztést tegyen.

Budapest, 1964. március 2.

Péter János sk.
külügyminiszter

MNL OL XIX-J-1-k/4aa Olaszország (1945-1964) 62.

[730] Száll pályájára ld. a bevezető vonatkozó fejezetét, továbbá M. Szebeni Géza 2011., Száll-Ungváry 2003., a P2 botrányban játszott szerepéről pedig Faragó 1985.

187.
1964. március 26.
A madridi olasz követség híre két vatikáni főpapnak Mindszenty bíborosnál tett látogatásáról

TELESPRESSO N. 01590

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
- ROMA

e per conoscenza:

AMBASCIATA D'ITALIA PRESSO LA SANTA SEDE- ROMA
LEGAZIONE D'ITALIA - BUDAPEST

Madrid, addì 26 mar. 1964

Oggetto: Voci sul cardinal Mindszenty

Il quotidiano madrileno ARRIBA del 23 marzo u.s. informa che due sacerdoti, in rappresentanza del Vaticano, avrebbero avuto la settimana scorsa presso la Legazione Nordamericana in Budapest, prolungati contatti con il Primate d'Ungheria, Mindszenty. Il giornale non fa alcun commento, nè fornisce altre notizie.

L'INCARICATO D'AFFARI
fto. P.E. MASSIMO LANCELLOTTI
AMBASCIATA D'ITALIA
Ufficio stampa

IN DUPLICE ESEMPLARE

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 b. 6

188.
1964. május 16.
A budapesti olasz követ távirata Mindszenty prímás helyzetéről

ROMA

LEGAZIONE D'ITALIA
BUDAPEST

Budapest, addì 16 maggio 1964

N. 06/6
Oggetto: Situazione Card. Minszenty

Notizia data da Ambasciata Vienna con telespresso 1653/937 del 30 aprile come proveniente da Budapest circa nomina di una commissione governativa per riesaminare processo Mindszenty ed eventualmente riabilitare Cardinale sembra che in realtà provenga da radio americana in lingua ungherese. Comunque in taluni ambienti ecclesiastici di questa Capital esi ritiene che informazione sia attendibile. Trattative fra Santa Sede e governo magiaro malgrado continue difficoltà non sono state interrotte.

Risulterebbe altresì che ispezioni alle otto scuole medie cattoliche riconosciute si sono molto diradate ed attenuate. Radio Vaticana in lingua ungherese da vari mesi si sente normalmente senza alcuna interferenza.

Vita-Finzi

ASDMAE Rappresentanza diplomatica d'Italia in Budapest 1944-1966 busta 6

189.
1967. október 30.
Feljegyzés az épülő „O sole mio” bár felhasználási lehetőségével kapcsolatban[731]

Belügyminisztérium
III/I Csfség

Szigorúan titkos!

Feljegyzés

Rácz Sándor r. vőrgy. Elvtárs részére!

Jelentem, hogy a Vatikán és általában Olaszország irányában folyó hírszerző tevékenység hatékonyságának növelése érdekében szükségessé vált a hazai bázison folytatott munkánk szervezettebbé és célirányosabbá tétele. Ennek az alapkövetelménynek a megvalósítása érdekében tanulmányoztuk a hazai lehetőségeket egy olyan objektum létrehozására, amely megfelelő ügynöki és technikai feltételek megteremtése esetén alkalmas volna a külföldi célszemélyek ellenőrzésére, tanulmányozására, kompromittálására. A III/II Csfség által tartott objektumok a legkülönbözőbb szempontok miatt ezeknek az igényeknek nem felelnek meg.

A tanulmányozó munka kapcsán azonban a BRFK Aranyvaluta Alosztályától átvettük „Mészáros Éva” fn ügynököt[732], aki mint a Szövosz alkalmazottja, a szövetkezettől megbízást kapott egy bár létrehozására, melyet a Hegyalja út 2. szám alatt hoznak létre, az ügynök által biztosított telken, egy most épülő társasházban, mely az ügynök és a hozzátartozói tulajdona. Az éjszakai mulatónak „Mészáros Éva” a már kivezetett vezetője. A lokál teljes személyzetének kijelölésére lehetőségünk van, a szükséges technikai beépülés feltételei adottak, emellett anélkül állíthatjuk az operatív munka szolgálatába, hogy az ránk nézve számottevő anyagi terhet jelentene.

Az épülő lokál szomszédságában van egy államilag bekebelezett üres telek. Szövetkezet igyekezett felhasználni az adott lehetőségeket, és tervbe vette, hogy egy reprezentatív szállodát létesít e telken, ehhez biztosítva van a szükséges anyagi fedezet. Tervük szerint ennek a vezetője is „Mészáros Éva” lenne, miután egy objektumnak tekintendő a két egység. Az ügynök és a szövetkezet vezetősége elvi javaslatot terjesztett elő a Fővárosi Tanácshoz a szálló létrehozása ügyében. A Fővárosi Tanács pártolólag foglalkozott az üggyel, mert a terület hasznosíthatósága szempontjából ez a legkézenfekvőbb lehetőség. Időközben azonban a Pannónia Vendéglátó Vállalat értesült a szálloda építés lehetőségéről és harcot indított a Szövosz 4. sz. fmsz. tervei ellen, hogy a telket azonos célból saját részére szerezze meg. Más vállalatok más elképzelésekkel befolyásolják a Tanácsot. A Szövosz elleni közös összefogásukat arra az álláspontra építették, hogy a szövetkezetek ne tudjanak bejutni a városba. A nyomás folytán a Tanács a Szövosz kérelmét elutasította, de a fenti érvek gyengék ahhoz, hogy a szövetkezet – amely hajlandó lenne azonnal építeni – lemondjon.

Számunkra a szövetkezeti kérelem tanácsi kielégítése az operatív lehetőségek maximális kielégítését jelentené, mindennemű anyagi áldozat kizárásával. Ezért Tihanyi elvtárson, a

[731] Ld. Tabajdi-Ungváry 2008. 348-360.
[732] Dr. Juhász Imréné vezetőre ld. Tabajdi-Ungváry 2008. 349.

BRFK Politikai Osztály vezetőjén keresztül lépéseket tettünk a Fővárosi Tanács elnökénél, Sarlós elvtársnál – aki egy személyben eldöntheti a kérdést a Szövosz javára. Ezáltal a Tanács semmiféle törvénysértést nem követ el, a konkurens vállalatok közül az kapná az építkezés jogát, amely az igény bejelentésénél első volt, amely azonnal tud építeni, s ahol eleve adottak az objektum részünkről való felhasználásának feltételei.

Budapest, 1967. október 30.

Rajnai Sándor r.ezds.
főcsoportfőnök-h.

ÁBTL 3.2.5. O-8-143/1 „Sole mio - Ámor Háza" 12-13.

190.
1968. május 24.
Javaslat az „ÁMOR-HÁZA” fedőnevű objektumdosszié megnyitására

BM III/I Csfség[733]
4-K Alosztály

Szigorúan titkos

Tárgy: Objektum dosszié nyitására

Határozat
Budapest, 1968. május 24.

A Vatikán és általában Olaszország irányában folytatott hírszerző tevékenység hatékonyságának növelése és eredményesebbé tétele érdekében szükségessé vált, hazai bázison olaszos jellegű bár és ugyanazon házban Ibusz vendégszobák operatív céljainkra történő létesítése és felhasználása, mely megfelelő ügynöki és technikai feltételek megteremtése esetén alkalmas a bennünket érdeklő célszemélyek ellenőrzésére, tanulmányozására, kompromittálására, valamint találkozók és egyéb ellenséges tevékenység felfedésére.

Fenti céljainknak teljes mértékben megfelelnek a Budapest, I., Hegyalja út 2. szám alatt 1968. július 1-jén megnyíló Sole mio bár és a ház I. emeletén létesülő Ibusz vendégszobák.

A Sole mio bárban és az azzal egységes objektumot képező Ibusz vendégszobákban végzendő eredményes operatív munka érdekében a már meglévő és keletkező anyagok gyűjtése céljából úgy határoztam,
hogy
„ÁMOR-HÁZA” fedőnéven objektum dossziét nyitok.

Kósa György
r.fhdgy.

Egyetértek:
Berényi István r.alezr.
Osztályvezető h.

ÁBTL 3.2. 5. - O-8-143/1 „O Sole Mio Bár – Ámor Háza”

[733] A III/I csoportfőnökség a külföldi hírszerzéssel foglalkozott.

191.
1968. augusztus 9.
Feljegyzés a Magyar Állami Operaház bolognai fellépéséről

V. Területi Osztály
Olasz Referatúra

SZIGORÚAN TITKOS!
Készült: 4 példányban.
1. Szilágyi elvtárs
2. Szücsné elvtársnő
3. RÓMA
4. Osztály

Feljegyzés

Tárgy: A Magyar Állami Operaház bolognai fellépése

Kalmár György elvtárs a Kulturális Kapcsolatok Intézete osztályvezető helyettese a mai napon közölte az alábbiakat:

Benedetti Tibor elvtárs a Római Magyar Akadémia igazgatója, aki jelenleg hivatalos úton Bolognában tartózkodik, a bolognai városi tanács épületéből felhívta a KKI-t, közölve Kalmár elvtárssal, hogy az előtte fekvő távirat szerint, amely Medici külügyminiszter aláírását viseli, a Magyar Állami Operaház bolognai fellépéseit engedélyezték. /Megjegyzés: a látogatásra 1969 februárjában kerül sor, a táviratot a miniszter valószínűleg a városi tanácshoz intézte./
Benedetti elvtárs közölte még, hogy a táviratban nincs szó a Bolognában rendezendő magyar kiállításokról, de véleménye szerint az Operaház szereplésének engedélyezése azt is jelenti, hogy ezek megrendezésére is sor kerülhet.

Közölte még Kalmár elvtárs, hogy rövidesen Magyarországra érkezik vendégszereplésre az agrigentói Val d'Acragas együttes, amelyet az olasz partner által adott információ szerint a helyi prefektus is el kíván kísérni.

E helyen kíván említést, hogy a SZOT Szicília földrengés sújtotta vidékéről 70 olasz gyereket látott vendégül az elmúlt hetekben. A gyerekek Magyarországra kísérésére egy pedagógust és egy orvost szándékozott Olaszországba küldeni, de a beutazó vízumukat az olaszok megtagadták.

A gyermekek magyarországi üdülésének leteltével ismét vízumot kértünk a fenti személyeknek. Az olasz fél ekkor a vízumot megadta.

A fenti jelek az olasz referatúra illetve a KKI megítélése szerint az enyhülés kezdetét jelentik a közel két éve meglehetősen feszült magyar-olasz viszonyban.

Budapest, 1968. augusztus 9.

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszország-7-002068/5-1968

192.
1970. szeptember 16.
A külügyminisztérium feljegyzése magyar-olasz vagyonjogi kérdések tárgyában

Feljegyzés

Tárgy: Magyar-olasz vagyonjogi kérdések

A Magyarország és Olaszország között fennálló függő vagyonjogi kérdésekről 1958-tól 1966-ig négy ízben tárgyaltunk az olasz kormány képviselőivel.

Az olaszok, hasonlóan más nyugati országokhoz, olasz állampolgároknak Magyarországon levő javaiban, jogaiban és érdekeiben bekövetkezett károk miatt emeltek kártalanítási igényeket. Az olasz kártalanítási kérdés bonyolultabb a hasonló, már rendezett vagyonjogi igényeknél. Az olasz békeszerződés szerint ugyanis a Magyarországon levő olasz javakra /néhány kisebb kivétellel/ a Szovjetunió igényt tarthat az olasz jóvátételi kötelezettség egy részeként. A magyar békeszerződésben ezt a rendelkezést elismertük. A Szovjetunió azonban eddig ezt az igényt nem érvényesítette.

A Szovjetuniót megillető olasz jóvátétel ügye mindmáig nyitott, a magyarországi olasz javak kérdése e miatt nem tekinthető jogilag lezártnak, bár ezek a javak általában nálunk államosításra kerültek. Az olasz fél emiatt csak az olasz békeszerződés hatálya alá nem tartozó javakra vonatkozó kártalanítási igénnyel lépett fel.

A tárgyalások kezdeti szakaszában csupán az olasz vállalt- és házállamosítási igényeket, továbbá földbirtokreform és egyéb a magántulajdont korlátozó magyar intézkedések miatt bejelentett kártalanítási követeléseket tárgyaltuk.

A megbeszéléseket eddig szakértői szinten folytattuk, azok során főként adategyeztetés és azonosítás történt.

A tárgyalásokhoz készített belső értékelésünk szerint az olasz igény reális forintértéke kb. 9 millió forint, ami a mai árfolyamon átszámítva cca. 300 000 $-nak felel meg. Nem hivatalos beszélgetések során olasz részről egy ízben 250 000 $-t, később pedig 800 000 $-t jelöltek meg elfogadható kártérítési összegként.

A tárgyalások során az olasz igényekkel szemben magyar követeléseket is állítottunk fel. A Magyarországon a felszabadulás előtt működött 3 olasz biztosító vállalatot /Trieszti, Adriai és Fonciere/ jelentős összegű nyugdíjfizetési kötelezettség terhelte. Ezek a vállalatok 1947 szeptember 15-én tulajdonképpen már csődállapotban voltak, mert nemcsak a nyugdíjpénztárak vagyona, hanem a vállalatok egyéb magyarországi aktívái sem voltak elegendők arra, hogy a forintban szerény mértékben valorizált nyugdíjfizetési kötelezettségeket fedezzék. A Trieszti Biztosító esetében a magyar álláspont jogilag még szilárdabban megalapozható annak következtében, hogy a vállalati nyugdíjpénztár Olaszországban volt /és van ma is/.

Az olasz tárgyalási taktika éveken át az volt, hogy a tárgyalások napirendjén a magyar követelések ne szerepeljenek, hanem azokat az olasz biztosító vállalatokkal szemben érvényesítsük. A magyar jogi álláspont szerint azonban – bár a magyarországi alkalmazottak

nyugdíjigénye közvetlenül a nyugdíjpénztárakkal szemben állott fenn – a külföldi anyaintézetek ezekért kezességgel tartoznak, sőt a magyar felfogás szerint az igény nemcsak az anyavállalatokkal szemben, hanem közvetlenül az olasz kormánnyal szemben is támasztható arra tekintettel, hogy az olasz állam a békeszerződésben ezeknek a vagyonát jóvátételi kötelezettségei fedezetére használta fel és így az alkalmazottak nyugdíjigényei elől azokat elvonta. Ezt a magyar álláspontot az olasz delegáció nem fogadja el, hanem a vitázó felek között közvetítő szerepet igyekszik betölteni. A legutóbbi tárgyalásokra azonban magyar követelésre hoztak magukkal vállalati szakértőket és az ez utóbbiakkal folytatott megbeszélésekbe a kormány képviselői is bekapcsolódtak.

Az utóbbi időben azonban az olasz külügyminisztérium már ismét csak „postás" szerepet vállalt azáltal, hogy továbbította hozzánk az olasz biztosító vállalatok memorandumait és vállalkozott a magyar válaszirat továbbításra.

Fent ismertetett álláspontunknak megfelelően a magyar fél többször kifejezte arra irányuló készségét, hogy a vagyonjogi tárgyalásokat folytatja mindkét ország kölcsönös követeléseinek megvizsgálására. Ilyen irányú javaslatainkra az olasz kormány már ez év júliusában Budapestre szándékozott küldeni Brancatisano külügyminisztériumi osztályvezetőt „a megbeszélések előkészítésére". Erre az eszmecserére nem került sor nevezett megbetegedése miatt.

Az említett időpont óta diplomáciai úton történtek kölcsönös kezdeményezések a megbeszélések újrafelvételére. A mai napon az olaszok ismét jelentkeztek közölve, hogy októberben kívánnak tárgyalni.

Budapest, 1970. szeptember 16.

Réti

MNL OL XIX-J-1-j-Olaszo-3710-2-1970 (70d)

193.
1970. július 6.
A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 197/1970. sz. határozata Száll József római magyar nagykövet felmentéséről

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa – a külügyminiszter előterjesztésére – Száll József rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet, érdemeinek elismerése mellett, felmenti a Magyar Népköztársaság római nagykövetsége vezetésére kapott megbízatása alól, s részére a visszahívó levelet, aláírásokkal és pecséttel kiadja.

Budapest, 1970. július 6.

Losonczi Pál sk. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Cseterki Lajos sk
a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

ÁBTL 3.1.9. V-159771/1 /22

194.
1973. augusztus. 11.

Jelentés a Római Magyar Akadémia élére kinevezett „Szoboszlai” fn. tm. kiképzési tervéről, a megbeszélendő feladatokról

BELÜGYMINISZTÉRIUM
III/I-4. osztály[734]

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!

Jóváhagyom:
Zsigmond Ferenc r.alezr.
osztályvezető

Tárgy: SZOBOSZLÓI fn.tm.
részére

KIKÉPZÉSI TERV
Budapest, 1973 augusztus 11.

SZOBOSZLÓI tm. 1973. októberben kerül kihelyezésre Rómába 4 éves időtartamra, mint az RMA igazgatója.[735] Kiképzését az alábbiak szerint kívánom végrehajtani.

1./ Országismereti témákban tájékoztatás szükségtelen, mivel SZOBOSZLÓI elvtárs az olaszországi /történelmi, politikai és ezekkel kapcsolatos kulturális, gazdasági/ kérdésekkel tudományos értelemben foglalkozik.

2./ Az olaszországi ügynöki operatív helyzet
- Biztonsági kérdések.
- Konspiráció és éberség szükségessége.
- Az olasz elhárítás alkalmazott módszerei és az ellenük való védekezés lehetősége.
- Külső figyelés, önellenőrzés.

3./ Magatartási vonala
- Politikai kérdésekben legyen szilárd, ne bocsátkozzék olyan vitákba, amely összeegyeztethetetlen az MNK érdekeivel
-Provokációk felismerése, illetve azok ellen való védekezés.

4./ Operatív céljaink az RMA-n és a PMI-ben.
-Tájékoztatás a rezidentura azon tagjairól, illetve feladataikról, akiknek fedőszervi vezetője lesz. SZOBOSZLÓI elvtárs maximális /a lehetőségek figyelembe vételével/segítséget nyújtson ezen elvtársak feladataik végrehajtásában.
- A PMI felé kiépített 3/e rendszabály védelméről.
- PMI-vel kapcsolatos hírszerző feladataink.
-Az RMA ösztöndíjasai és a PMI lakói felé végzett „K” ellenőrzés, valamint ennek védelme.
-Az RMA rendezvényein való meghívottak tanulmányozása.

[734] A Vatikán és cionista szervezetek elleni hírszerzés ügyosztálya.
[735] Ebből megállapítható, hogy a „Szoboszlói/Szoboszlai” fedőnevű ügynök Kis Aladár történész volt, az ELTE BTK tanára, aki 1973–77 között töltötte be a Római Magyar Akadémia igazgatói posztját.

A váltásokkal kapcsolatos igényeink.

5./ Egyes célobjektumaink
-Az érdekelt olasz pártok /PSI, PSDI, MSI/[736] tevékenysége, főként külügyi vonatkozásban.
- Olasz Külügyminisztérium.
-Az olasz sajtó.

6./ A hírszerzés eszközei és módszerei
- Technikai hírszerzés.
- Sötét hírszerzés lényege, jelentősége.

7./ Tippkutatás, tanulmányozás módszerei
-A tipp fogalma, kategóriái.
-A tanulmányozás szükségessége, követelményei.
-A minket érdeklő kategóriák, kiemelve a fiatal értelmiségieket, akik perspektivikusan jöhetnek számításba.

8./ Az összeköttetés, kapcsolattartás jelentősége. A konspirációs szabályok betartása a kapcsolattartásban.

A kiképzéshez fel kívánjuk használni csoportfőnökségünkön használatos, a titkosmunkatársak részére kiadható tanulmányi anyagokat. Ezek a következők:

1./ A hírszerző munka fő irányai és célobjektumai.
2./ A hírszerző munka eszközei és módszerei.
3./ Politikai információszerző munka.
4./ A magatartás szabályai, normái külföldön.
5./Külső figyelés, önellenőrzés

SZOBOSZLÓI elvtárs kiképzését valamint a tanulmányi anyagok megbeszélését 8-40 találkozó keretén belül kívánjuk végrehajtani az alábbi felosztásban:

A kiképzési terv 4. pontjában foglaltakról Zsigmond Ferenc r. alezr. elvtárs tartja meg a tájékoztatást, illetve határozza meg SZOBOSZLÓI elvtárs feladatait.

Az 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., pontokban foglalt témákról SZOBOSZLÓI elvtárs kiképzését illetve a tanulmányi anyagokról való konzultációt Benkő Viktor r. alezr. /vagy Dobai János r. alezr./ elvtárs és Varga József r.hdgy. elvtárs hajtja végre.

Kérem a Kiképzési Terv jóváhagyását a fentiek szerint.

Varga József r. hdgy.

Egyetértek:
Benkő Viktor r. alezr.
alosztályvezető

Készült: 1 pl.

[736] Kiegészítés tollal: „+ DC” vagyis „Democrazia Cristiana”, kereszténydemokraták. – A zárójelben szereplő pártok: PSI: Partito Socialista Italiano, Olasz Szocialista Párt, PSDI: Partito Socialdemocratico Italiano, Olasz Szociáldemokrata Párt, MSI: Movimento Sociale Italiano, Olasz Szociális Mozgalom.

Kapja:
Készítette: VJ/Jné
Nytsz: 124-413/73

Á.B.T.L. 3.2.1. Bt-1514

195.
1973. augusztus 28.
Jelentés „Szoboszlai” fn. tm-mel lezajlott találkozóról

BELÜGYMINISZTÉRIUM
III/I-4. Osztály
Tárgy: SZOBOSZLÓI ügyében

JELENTÉS
Budapest, 1973. augusztus 28.

1973. augusztus 25-én 9 órakor találkozóm volt SZOBOSZLÓI fn. TM. jelölttel. Ez volt az első olyan megbeszélésünk, amelynek célja volt az együttműködés konkrétabb előkészítése.

Tekintettel arra, hogy SZOBOSZLÓI 1964 óta, mint külügyes ismer, közöltem vele, hogy a jövőben is közös ismerőseink és más személyek előtt, továbbra is külügyesként kell, hogy kezeljen, illetve ismerjen.

Rövid általános beszélgetés után közöltem, illetve megerősítettem, hogy szervünk javaslatára lett kinevezve a Római Magyar Akadémia igazgatójaként. Kiválasztásánál figyelembe vettük mozgalmi múltját, hazánk és pártunk iránti hűségét. Funkciója fontos számunkra és kinti tevékenysége alatt hasznos munkát tud végezni. Az együttműködést tudomásom szerint vállalta és a későbbiek során konkretizáljuk egész kinti tevékenységét.

SZOBOSZLÓI közölte, hogy először is meglepődött azon, hogy őt jelölték a római Akadémia új igazgatójának, nem tudott rájönni, hogy került rá a választás.

Az együttműködést vállalja és a lehetőségekhez képest igyekszik a megbízatásnak eleget tenni. Feleségével kapcsolatban is elmondta az 1965-ös londoni esetet Szabó árulása esetében. Csupán ridegen bántak feleségével és utána 3 alkalommal nem kapott vízumot Angliába, amikor ösztöndíjasként kellett volna mennie. Viszont 1971-ben az angolok is megadták már feleségének a vízumot, és mint ösztöndíjas Londonban volt. Az angol szervek egyáltalán nem zaklatták.

Megjegyzés: SZOBOSZLÓI elvtárs készségesen vállalja az együttműködést. Kiképzését ezzel megkezdtük és meglátásom szerint megfelelő eligazítással jó munkát tud végezni számunkra.

Jelenleg nem rendelkezik számunkra érdekes kapcsolatokkal. Mint ösztöndíjas – elmondása szerint – erre nem is törekedett. Viszont funkciója és nyelvtudása lehetőséget ad arra, hogy személyeket tanulmányozzon, és sötéten információt szerezzen olasz külügyben dolgozó személyektől, és olyan intézetek alkalmazottairól, akik fontos információk birtokában vannak.

Dobai János r. alezr.

Készült: 1 pl.
Kapja: dosszié
Készítette: DJ/BI
Nytsz: 124-414/73

ÁBTL. 3.2.1. Bt-1514

196.
1973. október 9.
Jelentés „Szoboszlai” fn. tm. kiképzésének ügyében

BELÜGYMINISZTÉRIUM
III/I-4-B-Alosztály[737]

Tárgy: SZOBOSZLAI kiképzése ügyében

JELENTÉS
Budapest, 1973 október 9.

Jelentem, hogy SZOBOSZLAI kiképzése, felkészítése a jóváhagyott tervnek megfelelően folyik. A Kiképzési Terv jóváhagyása után 8 találkozót folytattunk le SZOBOSZLAIVAL. Fokozatosan /egyenként/ adtuk át számára tanulmányozásra Csoportfőnökségünkön e célra használatos operatív tanulmányi anyagokat.

1. A hírszerző munka fő irányai és célobjektumai
2. A hírszerző munka eszközei és módszerei
3. Politikai információszerző munka
4. A magatartás szabályai, normái külföldön
5. Külső megfigyelés, önellenőrzés

A tanulmányi anyagokat saját lakásán tanulmányozta megfelelő konspiráció betartása mellett. A tanulmányozás közben csak egyedül tartózkodott otthon és az anyagot csak a szükséges időtartamra /általában egy délelőtt vagy délutánra/ adtuk át. Az anyagot áttanulmányozás után minden esetben visszahoztuk az objektumba.

A fent említett témák elolvasása, tanulmányozása után 1973 szeptember 21-én délelőtt 9 órától 12 óráig találkozót folytattunk le SZOBOSZLAI-val a „Dombhát” „T” lakásban, ahol Benkő Viktor r. alezr., Dobai János r. alezr., és Varga József r. hdgy. elvtársak vettek részt.

A találkozó keretén belül megbeszéltük a kihelyezéssel, utazással, váltással, családjával kapcsolatos fontosabb tényezőket, dolgokat.

Ezek alapján SZOBOSZLAI kinevezése 1973. október 10-től 4 éves időtartamra szól. Elutazására azonban csak október 15-én kerül sor.

A hivatal és az ezzel kapcsolatos átadásokat nem szeretné nagyon elnyújtani, ez a mi érdekünket is kifejezi. Megkértük SZOBOSZLAI-t, hogy ALAGI csak a „szükséges” hivatalos kapcsolatokat és hivatalokat mutassa be neki. Ha célunk az, hogy a RMA új

[737] Elhárítás kulturális területen.

igazgatóját, annak tevékenységét a „mi” céljaink szolgálatába állítsuk nem szükséges az, hogy ALAGI 4 éves működése alatt megismert művészvilágot egészében bemutassa SZOBOSZLAI-nak.

SZOBOSZLAI jelezte, hogy november 5-én Paduában Magyar Nyelvi Konferencia lesz, az Olaszországban magyar nyelvet és irodalmat tanítók részére. Ezen a konferencián még részt kíván venni ALAGI is. A hivatal teljes átadása, valamint SZOBOSZLAI tevékenysége csak azután várható.

Az általános beszélgetés után rátértünk a kihelyezés operatív vonatkozásaira. Benkő elvtárs feltette a kérdést SZOBOSZLAI-nak, hogy azok után, hogy általános betekintést a hírszerző munkába, annak módszereibe hajlandó-e megerősíteni a már korábban tett pozitív kijelentését az együttműködést illetően. SZOBOSZLAI a kérdésre igennel válaszolt, hozzáfűzve, hogy ne várjunk nagy szavakat tőle, de ezt természetesnek és szükségszerűnek tartja. Teljes odaadással kívánja szolgálni ezt az ügyet és megbízását, feladatait, legjobb tudása szerint igyekszik végezni. Eddig szerzett tapasztalatai, ismeretei alapján ezt a munkát igen nehéznek és összetettnek tartja, ezért kérése az, hogy amennyiben munkáját az első időben nem úgy végzi, mint egy rutinos hírszerző, legyünk türelmesek, megértőek hozzá. Ezt természetesnek tartottuk és megígértük teljes támogatásunkat és segítségünket az együttműködésben.

Megállapodtunk a fedőnévben és annak szükségességében. A mi javaslatunkat fogadta el egy betű eltéréssel, így nem SZOBOSZLÓI, hanem SZOBOSZLAI fedőnévben állapodtunk meg.

Az együttműködés megerősítése és a fedőnév meghatározása után megállapodtunk SZOBOSZLAI-val, hogy konkrét igényeink meghatározása előtt szükséges, hogy néhány témában bővebben folytassunk le beszélgetést annak érdekében, hogy operatív feladatait hogyan egyeztesse össze munkájával és azokat hogyan hajtsa végre. Ehhez néhány alkalommal találkoznunk kell. Ennek ő is szükségességét érezte és itt említette meg, hogy a tanulmányi anyagokkal kapcsolatban is van néhány kérdése, ami nem elég világos előtte. Megbeszéltük, hogy mindenre sor kerül, így a nem világos kérdések tisztázására is.

Meghatároztuk részére, hogy kihelyezésének ideje alatt operatív kapcsolata egyelőre Fekete elvtárs lesz. (Az esetleges változásokat mindig időben megbeszéljük.) Ez azt jelenti, hogy bármilyen közlendője van felénk, információ, probléma vagy egyéb, csak Fekete elvtársón keresztül teheti meg szóban vagy írásban, jelentés formában.

Megállapodtunk abban, hogy az őt érintő kérdések megbeszélése, valamint feladatainak meghatározása után elkészítünk egy Megbízást, amelyben összegezve lesznek feladatai és az ezt megelőző felkészítés, kiképzés témái. Ezt a megbízást aláírásával fogja igazolni, megerősíteni.

A későbbiekben rátértünk az olvasott anyagok részéről nem világos kérdések tisztázására. Kérdései között leglényegesebbek az alábbiak voltak:
- Közölhet-e feleségével az ügyben valamit és milyen mértékben?
- Rómában dolgozó „munkatársaink” tudják-e azt, hogy ő velünk kapcsolatban áll?
- Hol, ki előtt beszélhet Fekete elvtárssal feladatát érintő kérdésekről?
- Hol és mikor írhat jelentést? Hogyan, kivel közöljön bizalmas dolgokat Fekete elvtárs távollétében?
- Mi az, hogy tipp?
- Mit jelent az ellenfigyelés?

- Mi a sötét hírszerzés? /Itt inkább az elnevezést nem tartotta helyesnek/

Igen sok kérdése volt a figyelésről. Minden kérdésre megadtuk a megfelelő választ és megbeszéltük azokat. Kérdéseiből azt a következtetést vontuk le, hogy mivel eddig ilyen jellegű operatív munkát nem végzett, minden új számára, de az őszinte érdeklődés és az operatív munka minél jobb megismerése kérdéseinek célja.
A továbbiakban még két 3 órás találkozó keretén belül részletesen, megbeszéltük az alábbi kérdéseket:
1./ Az olaszországi ügynöki-operatív helyzet.
ezen belül:
- Biztonsági kérdéseket,
- Konspiráció és az éberség szükségessége,
- Az olasz elhárítás alkalmazott módszerei és az ellenük való védekezés lehetősége.

2./ Magatartási vonala:
- Politikai kérdésekben,
- Magánéletében,
- Provokáció alkalmával.

3./ A sötét hírszerzés:
- lényege
- módszerei
- az alany kiválasztása
- felkészülés a beszélgetésre, valamint a beszélgetés feltételeinek megteremtése.

4./ Tippkutatás, tanulmányozás módszerei:

- A személyek kiválasztása, kategorizálása.
- A tipp fogalma.
- A tanulmányozás szükségessége, követelményei.
- A minket érdeklő kategóriák.
- Fiatalok, mint a későbbiekben számításba jöhető személyek.

5./ Összeköttetés, kapcsolattartás jelentősége.
A konspirációs szabályok betartása a kapcsolattartásban.
6./ Célobjektumaink:

- Az olasz KÜM
- Az olasz sajtó
- Az érdekelt olasz pártok /PSI, PSDI, MSI, DC/ tevékenysége, főként külügyi vonatkozásban
- Vatikáni Államtitkárság
- Miniszterelnökség, Kulturális Osztály
- NATO vonatkozású objektumok
- Római Egyetem Politikai Fakultása

A célobjektumoknál külön-külön meghatároztuk milyen mélységben foglalkozzon az egyes objektumokkal, vagy csak tanulmányozó, felmérő jelleggel közeledjen.

SZOBOSZLAI az egyes témákon belül minden esetben érdeklődően, amennyiben lehet a

teljesség igényével tette fel kérdéseit mindjárt a nem világos részletnél. S addig, amíg nem tisztáztuk a megnemértett részt, nem mentünk tovább.

A Kiképzési Terv-ben felsorolt 9 pont közül eddig 8 pont anyagát beszéltük meg. A 4. pont anyagáról Zsigmond Ferenc r.alezr. elvtárs fogja tájékoztatni SZOBOSZLAI-t.

Megjegyzés:

SZOBOSZLAI minden témában igen pozitívan állt a kérdéshez. Sok kérdése volt, ami részben a konkrét ismeretek hiányának, részben a megelőző operatív jártasság hiányának tudható be.

Az együttműködésben, a munkában megértőeknek kell lennünk, mivel SZOBOSZLAI egy nagyon jóindulatú, ambiciózus elvtárs, akinek munkája a Központ és a kinti tartójának jó irányításának függvénye lesz. A feladat tiszta és világos előtte, de annak konkrét végrehajtása egyelőre misztikusnak tűnik. Vállalta és a tőle telhetőt meg fogja tenni a cél érdekében, de sok és konkrét irányítást kíván a jó és minőségi munka ellátásához.

Varga József r.hdgy.

Készült: 1 pl
Kapja: dosszié

ÁBTL. 3.2.1. Bt-1514

197.
1976. december 29.
Külügyminisztériumi feljegyzés Kádár János 1977-es olaszországi látogatásának[738] előkészítése tárgyában

KÜLÜGYMINISZTÉRIUM
XI. Területi Osztály
103/15/XI.

SZIGORÚAN TITKOS!
Készült: 13 példányban
Kapja: Puja elvtárs
Rácz elvtárs
Nagy J. elvtárs
Tardos elvtárs
Gresznalyk (?) elvtárs
Szücsné elvtársnő
Nagy Lajos elvtárs
Randé elvtárs
Bartha elvtárs
Petrán elvtárs
Osztály/2

Feljegyzés

Tárgy: Kádár János elvtárs látogatása Olaszországban.

Giulio Andreoti[739] olasz miniszterelnök december 24-én, római nagykövetünkön keresztül, az olasz kormány nevében hivatalos látogatásra hívta meg Kádár János elvtársat. Javasolta, hogy a látogatásra még 1977 első felében, június végéig kerüljön sor.

Kádár elvtárs olasz meghívása 1970-től kezdődően különböző magas szintű találkozások alkalmával, nem hivatalos formában többször is felmerült. Andreotti közlését azonban már hivatalos meghívásnak kell tekinteni. Az olasz protokoll szerint nincs ugyanis olyan kialakult gyakorlat, hogy a meghívásokat minden alkalommal írásban adják át. A magyar miniszterelnök meghívását például Moro[740] külügyminiszter is szóban közölte annakidején budapesti látogatása alkalmával, Lázár[741] elvtárs részére e meghívása megújítása szintén a budapesti olasz nagykövet útján küldött üzenettel történt.

A szocialista országok legmagasabb pártvezetői részéről 1975. november óta hivatalos meghívása van Brezsnyev[742] elvtársnak, aki a meghívást elfogadta. /Értesülések szerint az NSZK-beli látogatás után kíván eleget tenni a meghívásnak./ 1973-ban, 1974-ben, illetve 1975-ben Rómába látogatott Tito[743], Ceausescu[744] és Zsivkov[745] elvtárs.

[738] A látogatásról ld M. Szebeni Géza 2010, valamint Andreides 2012. 129-137.
[739] Giulio Andreotti pályájára ld. Franco 2008.
[740] Aldo Moro pályájára és sorsára ld. Katz 1982.
[741] Lázár György pályájára ld. Bölöny1992. 340.
[742] Leonyid Iljics Brezsnyev pályájára ld. Bacon-Sandle 2002.
[743] Josip Broz Tito pályájára ld. Swain 2010.
[744] Nicolae Ceauşescu pályájára ld. Sweeney 1994.
[745] Todor Zsivkov pályájára ld. Христов 2009.

1975. novemberében Leone köztársasági elnök látogatást tett a Szovjetunióban. Érvényes meghívással rendelkezik Jugoszláviába, Romániába és Bulgáriába. Hivatalos formában szó volt az elnök esetleges 1977. évi magyarországi látogatásáról.

Megítélésünk szerint, ezt Rómából kapott jelzések megerősítik, 1977-ben nincs nagy valószínűsége, hogy erre sor kerülhet, mivel az olasz belpolitikai problémák miatt igen sok esedékes külföldi látogatása halasztást szenvedett, s ezek megvalósítására csak most kerül majd sor.

Az Olasz Kommunista Párt kezdeményezi, támogatja a szocialista országok és Olaszország államközi kapcsolatainak minden területen való fejlesztését. Különösen nagy jelentőséget tulajdonítanak a legmagasabb szintű találkozóknak. Kádár János elvtárs látogatását több ízben /legutóbb Berecz János elvtárs, az MSZMP KB Külügyi Osztálya vezetőjének római megbeszélései során/ a párt harcának segítése, az olasz külpolitika kedvező befolyásolása szempontjából fontosnak és hasznosnak értékelték.

Jelenleg mind az uralkodó osztály, mind a baloldal érdekei azt kívánják, hogy a mostani kormány a legégetőbb gazdasági nehézségek megoldásáig hivatalban maradjon. Az érdekek egybeesése nem zárja ki, hogy a kormánynak később belpolitikai problémákkal kell szembenéznie. A jelenleginél kiegyensúlyozottabb belpolitikai helyzetre azonban valószínűleg még hosszú évekig – az uralkodó pártok és az OKP között kialakult erőviszonyok valamiféle jelentősebb megváltozásáig – nem számíthatunk. Az ottani belpolitikai bizonytalansági tényezők épp ezért nem lehetnek akadályai Kádár elvtárs utazásának.

Az olasz vezetés törekszik az együttműködés fokozására, és ennek több ízben, hivatalos dokumentumokban hangot adott. Különösen érvényes ez a Moro és a jelenlegi kormányfő, Andreotti vezette kormányokra.

Bár Olaszországban a folytonosságot a köztársasági elnök képviseli, értékelésünk szerint a kapcsolatok fejlesztésére irányuló komoly szándékot takar, hogy Kádár elvtársat az olasz kormány hívta meg. A köztársasági elnök ugyanis csupán közjogi méltóság, politikai és gazdasági döntési lehetőségek nélkül.

Javasoljuk, hogy Kádár elvtárs fogadja el az olasz kormány meghívását és jelezzük, hogy júniusban tenne ennek eleget. Ez azt is jelenti, hogy a látogatásra az NSZK-beli út után, attól kellő időbeni távolságra kerülne sor. A fentiek jóváhagyása esetén ezzel összhangban álló előterjesztést készítünk.

Budapest, 1976. december 29.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1977 Küm Sz T. 102. doboz

198.
1977. február 12.
Palotás Rezső római nagykövet néhány előzetes elképzelése Kádár János olaszországi látogatásával kapcsolatban

AMBASCIATA
DELLA REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE
Via dei Villini, 16 – Tel. 863068 – 8858.772
ROMA
Telegrammi: DiPLOMAG-ROMA
7/5/1977
Készítette: Surman Ágnes
Készült: 4 példányban
Központ: 3 példány
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: TM

Szigorúan titkos!
Róma, 1977. február 12.
Tárgy: Néhány előzetes elképzelés
Kádár elvtárs olaszországi
látogatásával kapcsolatban

Puja Frigyes
külügyminiszter elvtárs
Budapest

Jelen futárban több olyan anyagot terjesztek fel /életrajzok, háttéranyagok, precedensek/, amelyek Kádár elvtárs látogatásának előkészítését szolgálják. Ugyancsak felterjesztem az ezzel foglalkozó diplomata értekezlet emlékeztetőjét, amely a külképviselet közel jövőbeni feladatait tartalmazza. Mindez belső intézkedés, olasz szervek felé csak a központ által meghatározott lépéseket tesszük – mint arról másúton jelentettem. Amennyiben a látogatásra májusban kerül sor, a márciusi futárral felterjesztem saját elképzeléseinket, amelyeket a hazai konzultáció egészít majd ki.

Jelentésemben – a helyzetelemzés után – egy-két olyan elképzelést terjesztek fel, amelyekben viszonylag rövid időn belül hazai döntés szükséges, az előkészítő munkák megkezdése, illetve az állásfoglalás kialakítása és az annak megfelelő taktika alkalmazása érdekében.

I
.

Kádár elvtárs meghívását hivatalosan az olasz kormányfő – Andreotti – kezdeményezte. A meghívást meglehetősen hosszú diplomáciai munka előzte meg, részben a budapesti olasz nagykövetségen, részben az olasz államfő és kormány-elnök közvetlen – befolyással bíró – környezetében. A látogatás lehetőségével és időszerűségével kapcsolatban kölcsönös célzások hangzottak el nemcsak a fenti körökben, hanem egyes alkotmányos pártok felé, illetve részéről is.

A meghívásra nem az OKP kezdeményezése alapján került sor, bár ebben a vonatkozásban is érvényesek a fentebb leírtak. Az OKP vezetése tájékoztatásunk alapján, Andreotti kijelentése

után szerzett tudomást a tényről, amelyet örömmel vett, és amely – vezetőik kijelentése szerint – feltétlen segíti az OKP tevékenységét.

A meghívásban – véleményem szerint – az olasz kormányt az alábbi indokok vezérelték:

- Mint az már más helyen jelentettem, Olaszország egyike azoknak a nyugati kapitalista országoknak, amely a legutolsók között szakított a hidegháborús politikával. Erősebb partnerei ebben jóval előbb tartanak, úgy politikai, mint gazdasági vonatkozásban. Hozzájárul ehhez az utóbbi 10 év zavaros belpolitikai helyzete, amely befelé fordulást eredményezett. A meghívás ténye egyrészt az Andreotti-kormány politikájának többboldalúságát, másrészt az erősebb partnerekhez való felzárkózás igényét bizonyítja. Ilyen vonatkozásban kérdéses, ezt a lépést milyen mértékben és kikkel egyeztette.
- Szorosan összefügg a fentiekkel, hogy a jelenlegi kormány több síkon játszik Feltétlenül hű nyugati szövetségeseihez, gazdasági problémái egy részének megoldása érdekében intenzíven politizál egyes közel-keleti államokkal, és az elszigeteltségéből való kijutás érdekében tesz aktív lépéseket a kelt-nyugati kapcsolatok érdekében. Az enyhülés tartós folyamata, az Európában kibontakozott széleskörű kapcsolatrendszer számára is szükségessé teszi azt a külpolitikai nyitást, amelyet a szocialista országok felé alkalmaz.
- Az olasz belpolitikai helyzet Andreotti számára szükségessé teszi, hogy több vasat tartson a tűzben. A kormány helyzete rendkívül törékeny, sokszor borotvaélen táncoló politikája a KDP-n kívülálló szövetségesek, vagy legalábbis tartózkodók irányába történő bel- és külpolitikai lépések sorozatát követeli. Magán a Kereszténydemokrata Párton belül ma már nem újabb tömegek megnyeréséről, hanem a meglévők megtartásáról van szó, amely csak az eszközök széles skálájának alkalmazásával biztosítható.
- A látogatás – ilyen indokok alapján – a kormány pozícióinak erősödését eredményezheti. A jobboldal ugyanis szemben áll Andreotti politikájával, nem támogatja belső intézkedéseit. Ott tehát természetese szövetségesre nem találhat. A mérsékeltek körében, nem beszélve a baloldalról, egy ilyen gesztus tekintélyének, befolyásának növekedését eredményezheti.
- Az olasz belpolitika ellentmondásainak furcsa következménye, hogy ezzel együtt a látogatás hozzájárulhat az OKP és a baloldal pozícióinak erősödéséhez, anélkül, hogy annak jelentőségét túlbecsülnénk.
- A meghívás tényében feltétlen döntő szerepet játszik a Magyar Népköztársaság bel-és külpolitikája, a Szovjetunióhoz, a szocialista országokhoz, nem kevésbé Jugoszláviához való viszonya. Több mint 20 éve töretlen belpolitikánkat még olyan esetben sem érte támadás, mint az ellenforradalom 20. évfordulója kapcsán kibontakozott ellenséges propagandakampány. Magyarországnak az egyes nemzetközi kérdésekben elfoglalt kezdeményező szerepe, az egyes tárgyalásokon tanúsított – lélekszámát és területi nagyságát túllépő – tárgyalásvezetése nemzetközileg elismert. Különösen érvényes ez Helsinki[746] és a belgrádi konferencia előkészítése vonatkozásában.
- Nem utolsó sorban szerepel a Kádár elvtársnak szóló meghívásban az MSZMP tekintélyének, nemzetközi befolyásának szóló elismerés. És hogy a meghívás személyre szól, abban nagy szerepe van Kádár elvtárs személyiségének, egyéniségének, amelyről nagy szimpátiával és elismeréssel nyilatkoznak.
-

[746] 1975. július 30-án Helsinkiben vette kezdetét az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, amelynek keretében a hidegháború által kettéválasztott Európa vezetői – – az Egyesült Államok és a Szovjetunió kezdeményezésére, természetesen Magyarország és Olaszország részvételével is – az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltak, ld. Pók 1998. 145-146.

II.

A meghívás elfogadása, illetve a látogatás realizálása:

- A magyar-olasz kapcsolatok teljes rendezését jelenti. Az a tény, hogy Kádár elvtárs elsőként Olaszországba látogat a nyugati integrációkhoz tartozó államok közül, nyilvánvalóan bizonyítja az Olaszországgal fennálló kapcsolatrendszerünk értékrendjét,
- növeli Olaszország nemzetközi tekintélyét. Meg kell mondani, hogy erre – a már felsorolt indokok miatt – szövetségesei körében, a fejlődő országokban, de a szocialista tábor felé is – szüksége van,
- konkrét lépést jelent a helsinki határozatok végrehajtásában. A látogatás tényét mindkét fél eredményként könyvelheti el a belgrádi tanácskozásokon. Egyenes folytatása és koronája az utóbbi másfél év magas szintű látogatás sorozatának az olasz-magyar nyilatkozat szelleme valóra váltásának,
- növeli a Magyar Népköztársaság, ezen keresztül a szocialista országok és az OKP tekintélyét,
- módot nyújt eredményeink és problémáink bemutatására, ez utóbbiakban az együttműködés újabb lehetőségeinek feltárására,
- a látogatás, illetve annak előkészítése egy sor függő kérdés lezárását, a kapcsolatrendszerben levő újabb lehetőségek konkretizálását eredményezheti.

III.

Határozott véleményem, hogy a látogatás realizálásáig hátralévő időt és a nekünk kedvező helyzetet maximális mértékben ki kell használnunk arra, hogy egyes – függőben lévő – kérdéseket megoldjunk. Ilyenek:

1. a szerződések közül ez idő alatt befejezhetőnek tartom:
- a jogsegély és kiadatási;
- a kettős adóztatás megszüntetéséről;
- az idegenforgalmi;
- az egészségügyi és
- a légügyi szerződést.

Helyesebbnek tartanám – hasonlóan a jogsegély és kiadatási egyezményhez – ezeket előzetesen parafálni és a tárgyalások során úgy regisztrálni, mint a kapcsolatainkat segítő és azt előrevivő tényeket. Abban az esetben, ha valamely függőben lévő nagyobb jelentőségű gazdasági ügyben addig döntés születik, úgy az ezzel kapcsolatos egyezményt a Kádár elvtárs kíséretében levő gazdasági személyiség aláírhatná.

Ilyen feltételrendszerben a két vezető csak közös nyilatkozatot írna alá.

2. Aktív diplomáciai tevékenységet kell folytatni a külügyi konzultáció során, a helsinki dokumentummal kapcsolatos „jegyzékünk” realizálásában: Az ezzel kapcsolatos olasz válasz beérkezése után gyorsítani kell a munkát azokban a kérdésekben, ahol megegyezést remélhetünk.

3. Törekednünk kell Berlinguer[747] elvtárs budapesti látogatásának ez év tavaszán történő realizálására. Bár az OKP felső vezetésén belül ezzel kapcsolatban kétféle vélemény van, az ellenzők egyik vezetője, Segre[748] szerint ez a két látogatás közötti rövid idő miatt nem időszerű, Napolitano[749] és mások viszont határozottan a tavaszi budapesti találkozó mellett vannak. Berlinguer elvtárs budapesti útja nagy segítséget jelenthet a felkészülésben.

4. Javaslom, adjunk helyt annak a – több oldalról jelentkező – igénynek, hogy az alkotmányos pártok külügyi osztályvezetőit hívjuk meg budapesti tárgyalásra, az MSZMP szervezésében. A gondolat az OKP-tól származik. Ez gesztust jelentene feléjük, demonstrálná a széles összefogás alapján álló törekvések melletti elkötelezettségünket és segítené tájékozottságunkat.

5. Otthon döntést kell hozni a látogatást megelőző, az olasz sajtó és propaganda előkészítő lépések vonatkozásában. Abban, hogy adjon-e Kádár elvtárs utazása előtt nyilatkozatot valamelyik olasz lapnak /az utolsót 1969-ben adta a L'Unitànak/, hogy hívjunk-e meg újságíró csoportot előzőleg Magyarországra, hogy tegyünk-e lépést TV forgatócsoport beutaztatásában, stb.

IV.

A látogatást politikai lépésnek kell tekinteni, ez egyben megszabja a tárgyalások tartalmát is. Ezzel kapcsolatos részletes javaslatainkat a következő futárral terjesztjük fel, elsősorban az olasz részről jelentkező igények ismeretében. Az már most is világos, hogy kétoldalú kapcsolataink és fejlesztése lehetőségeinek áttekintése mellett az enyhülési folyamat értékelése, a leszerelés kérdései, a belgrádi konferenciával kapcsolatos elvárásaink és a kelet-nyugati kapcsolatok képezik majd – egyebek mellett – a tárgyalások központi kérdését.

V.

A látogatással kapcsolatban az előkészítés során számos gyakorlati probléma merül fel. Ezeket hazautazásom, illetve az otthonról kiutazó előkészítő /kormányőrség, protokoll/ delegációval való megbeszélések során tisztázni lehet. Jelenleg két olyan kérdés van, amelyben elvi döntés szükséges és ezután az előkészítést be kell indítani:

- Az OKP részéről /Segre elvtárs/ olyan javaslat hangzott el, hogy szervezzünk ebédet a nagykövetségen az alkotmányos pártok főtitkárai részvételével. Bár ezt nem hangoztatják – de magam részéről ezt nem tekintem az OKP vezetésével való megbeszélés behelyettesítőjének.
- A helyi szokásoknak és az olasz protokollnak megfelelően a vatikáni látogatást a hivatalos olaszországi látogatás után, szeparáltan kell szervezni, amelyet esetleges vidéki út követhetne és onnan történő visszautazás.

/Palotás Rezső/
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j KÜM SZT Olaszország 1977-1979 102. doboz

[747] Enrico Berlinguer pályájára ld. Berlinguer 1976., Berlinguer 2014.
[748] Sergio Segre életrajzát ld. az Olasz Partizánszövetség (ANPI) honlapján: http://www.anpi.it/donne-e-uomini/sergio-camillo-segre/
[749] Giorgio Napolitano pályájára ld. Napolitano 2006.

199.
1977. március 8.
A római magyar nagykövet távirata Kádár János olaszországi látogatásának időpontjáról

4716 7/118
Szigorúan titkos

Feljegyzés I.

13.55
Né
Ki. 17.10

1977. március 8. Róma

La Rocca követ, a miniszterelnök diplomáciai tanácsadója közölte, hogy olasz részről Kádár János elvtárs római hivatalos tárgyalásának időpontjául május 24 és 25-ét, vagy június 7 és 8-át javasolják. Szívesen vennék, ha a hivatalos tárgyalásokon túl Kádár János elvtárs további időt szakítana arra, hogy megismerkedjék Olaszország nevezetességeivel.

Táv.sz. 106
Küldte: K

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1977 Küm Sz T. 102. doboz

200.
1977. március 16.
Palotás Rezső római magyar nagykövet feljegyzése a Kádár János római látogatását követő sajtótájékoztatón felmerülő kérdésekről

AMBASCIATA DELLA REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE
Via dei Villini, 16 Tel. 863.068 – 858.772
ROMA
TELEGRAMMI, DIPOLMAG-ROMA

SZIGORÚAN TITKOS!
Róma, 1977. március 16.
Tárgy: Várható kérdéscsoportok
Kádár János elvtárs olasz-
országi látogatása során tartandó sajtókonferencián.

Készült: 4 pld.
Központ: 3 pld.
Külképv: 1 pld.
Készítette: Lénárd Ferenc
Gépelte: Török Imréné

A tervezett látogatás ténye, a megbeszélések témái s nem utolsó sorban Kádár elvtárs személye – figyelembe véve az olasz sajtó stílusát is – várhatóan kiemelkedő érdeklődést vált ki.[750] Róma egyben a nemzetközi sajtó jelentős központja. Ezért számolni kell azzal, hogy a tervezett sajtókonferencián a nyugati sajtó legfontosabb képviselői – olaszok mellett – jelen lesznek.

Véleményem szerint – eddigi személyes tapasztalatok és indirekt módon összegyűjtött vélemények alapján – a sajtókonferencián – többek között – az alábbi kérdések hangozhatnak el:
- Magyar-olasz bilaterális kapcsolatok /politikai-gazdasági/helyzetének megítélése.
- Magyar-vatikáni kapcsolatok értékelése, esetleges változás a képviseleti szintben

Puja Frigyes
külügyminiszter elvtárs
Budapest

- Magyar-szovjet kapcsolatok, gazdasági együttműködés. Olajár kérdése.
- Jugoszlávia Tito halála után, a Varsói Szerződés ezzel kapcsolatos magatartása.
- A balkáni helyzet értékelése. A mediterrán térség.
- A nemzetközi helyzet Belgrád előtt, a helsinki megállapodás végrehajtásának értékelése.
- KGST-EGK együttműködés perspektívái.

[750] Kádár személye valóban jelentős érdeklődést váltott ki, ahogyan jelentős volt a megítélésében bekövetkező változás is. Ezzel kapcsolatban ld. Andreides 2009.

- Magyar álláspont a Szovjetunióban és a szocialista országokban jelentkező „disszidensek” – véleménykülönbséget vallók- megítéléséről. /”Cartha 77”,[751] Szolzsenyicin,[752] Bukovszkij[753] stb./ „Ellenzékiek” Magyarországon. Véleménye az emberi jogokról a helsinki megállapodás tükrében.
- Nemzetközi kommunista mozgalomban mutatkozó véleménykülönbségek megítélése:
- „eurokommunizmus”,
- OKP, FKP és a Spanyol KP irányvonala, /Madridi tanácskozás/
- proletárinternacionalizmus, proletárdiktatúra,
- önállóság és a nemzeti sajátosság,
- pluralizmus.
- Kínai helyzet, Kínai KP. megítélése.
- Nyugati szocialista és szociáldemokrata pártok és az MSZMP kapcsolatai. Álláspont az együttműködés vonatkozásában.
- Világgazdaság hatása a magyar népgazdaságra. Milyen nehézséget okozott a nyugati gazdasági válság.
- Közép-európai csapat csökkentésről folyó bécsi tárgyalások magyar szempontból.

A fentieken kívül számolni lehet azzal, hogy Pietro Sormani újságíró /a Corriere della Sera munkatársa/ az emberi jogokra, családegyesítés, stb. hivatkozva felteheti, Száll József ügyének kérdését. Sormani továbbra is kapcsolatban van Szállal. A kérdés-felvetés következményeivel Sormani tisztában van. Ezért erre csak végső helyzetben kerülhet sor, de ismerve a jelenleg kialakult helyzetet, nem teljesen kizárt, hogy felveti a problémát.

/Palotás Rezső/
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1977 Küm Sz T. 102. doboz

[751] A csehszlovák politikai ellenzék a *Charta 77* című illegális röpiratban kérte számon a kommunista pártállami diktatúra vezetésén a helsinki értekezlet emberi jogi határozatainak betartását; hatására a szovjet tömb többi országában is erősödtek az ellenzéki mozgalmak, ld. Pók 1998. 153-154.
[752] A Nobel-díjas író, Alexander Iszajevics Szolzsenyicin pályájára ld. Thomas 1998.
[753] A neves orosz ellenzéki politikus, Vlagyimir Bukovszkij pályájára ld.: Bukovszkij 1991.

201.
1977. március 18.
Agostino Casaroli[754] *bíboros Kádár János olaszországi látogatásáról*

5541 8/140
Szigorúan titkos
Feljegyzés I.
Róma
7. márc. 18
17.40
Fi
Dné 18 40

Látogatást tettem Casaroli érseknél, akivel áttekintettük az olasz belső helyzetet, kétoldalú kapcsolatainkat és a belgrádi konferencia előkészületeit. Az olasz kormány helyzetét nehéznek ítéli meg. Andreottit ügyes politikusnak tartja, aki a jövőben „technikusok" bevonásával egészíti ki kormányát. A nehézséget ebben a pártok egyenlő megoszlása képezi, illetve a pártok valamilyen formában történő bevonása.

Az olasz-magyar kapcsolatokat változatlanul jónak tartja, különösen érvényes ez a látogatásokra. Emlékeztettem a legutóbbi beszélgetésünk során említett gazdasági kapcsolatok konkretizálásának elősegítésére, elsősorban a kooperációk területén.

A belgrádi konferenciára való előkészületben alapjában véve velünk azonos álláspontot foglalnak el. Nem kívánnak „veszekedést", viszonylag rövid időre tervezik és a fő súlyt a jövő intézkedéseire fektetik. Több ország részéről – és itt az NSZK-t és az USA-t nevezte meg – felmerült „szemrehányásként" a Vatikán felé, hogy egyes szocialista országokban az egyház helyzete nehéz és, hogy erről a Vatikánnak kell majd beszélnie Belgrádban. Csehszlovákiát, Romániát és az NDK-t, valamint a katolikus szovjet köztársaságokat említette ezek közül Casaroli. Véleménye szerint, ha ezen országok vonatkozásában bármilyen kis lépés történne pozitív irányban a konferenciáig, a Vatikán helyzetét ez megkönnyítené. A beszélgetés végén említette, hogy előkészületben van Gierek elvtárs utazása Olaszországba.

Tájékoztattam, hogy Kádár elvtárs június elején hivatalos látogatást tesz Rómában. A látogatás tényéről tudott már, a bejelentést – mint mondotta – várta. Előre is elnézést kért, de a Vatikánnak nem szokása, hogy formális meghívást küldjön, fél az esetleges visszautasítástól, de a kérdésre rövidesen visszatér. Az, hogy mennyire ismeri a látogatás részleteit arra jellemző, hogy azt mondta „így majd feleségének is módja lesz a pápával találkozni" /ezzel közvetve utalt arra, hogy Kádár János elvtárs a feleségével együtt jön majd./

Táv.sz. 124
Küldte: P.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1977 Küm Sz T. 102. doboz

[754] Agostino Casaroli pályájára ld Casaroli 2001, Szabó Csaba 2006. 13-15.

202.
1977. április 7.
A római magyar nagykövet feljegyzése a Casarolinál tett látogatásról és a Kádár látogatás egyes részleteiről

6863 Feljegyzés I. 10/138 Szigorúan titkos

0940
Fi
HT. 12.00

1977. IV. hó 7. Róma
Von. 55-ára:

Látogatást tettem Casarolinál, akit tájékoztattam a távirati utasításnak megfelelően. Casaroli elmondta, hogy április 5-én beszélt Villot bíboros a pápával, aki határozottan kijelentette, hogy Kádár János elvtársnak a Vatikánban teendő látogatását hasznosnak ítélné meg. Casaroli hozzáfűzte – mint ismeretes – a Vatikán hivatalosan senkit sem hív meg, de ez a kijelentés egyenértékű a meghívással. Kéri ezt otthon is úgy értelmezni. A látogatást félhivatalosnak tervezik, ami Lázár György elvtárssal való tárgyalással hasonló külsőségek közötti lebonyolítást jelent, azzal a különbséggel, hogy Kádár János elvtárs feleségének jelenlétével is számolnak. A „négyszemközti" tárgyaláson Casaroli lenne jelen a Vatikán részéről. A tárgyalás tervezett tematikája és a tárgyalás protokolláris részére később, a hazai válasz után visszatérünk. Megjegyzem, hogy a vatikáni protokoll a félhivatalos látogatás felett az u.n. állami látogatás van. Ez állami himnusszal, az összes nagykövet jelenlétével, nagy külsőségek között játszódik le. Az utóbbi időben erről az államfőket is igyekeznek lebeszélni.

MNL OL XIX-J-1-j KÜM SZT Olaszország 1977-1979 102. doboz

203.
1977. október 13.
Feljegyzés a Római Magyar Akadémiára történt betöréssel kapcsolatban

BM III/I-2 Osztály
384/77

Szigorúan titkos!

Tárgy: 315. sz. római táviratról

Feljegyzés

Felhívjuk a figyelmet a KÜM-nek küldött 505-ös táviratra:

Kazi elvtárs a helyszínt megvizsgálta, erről a mostani futárban részletesen jelentünk.

„Ma éjjel ismeretlen személyek betörtek a RMA-ra. Az igazgatói irodában feltörték a lemezszekrényt, elvittek kb. 40.000 lírát, kb. 600 líra értékű bélyeget, két db. villanyírógépet. Az íróasztalfiókokat is felfeszítették. Okmányok, ügyiratok az eddigi megállapítás szerint nem hiányoznak.

Az irodaajtót kulccsal nyitották ki. A kódzáras páncélszekrényen is külsérelmi nyomok találhatók. A jelek szerint közönséges bűncselekményre, feltételezhetően helyi ismeretekkel rendelkező, alkalmi betörőre következtetnek.

A rendőrségi feljelentés folyamatban van.

Budapest, 1977. október 13.

Roszol János r. szds.
vonalvezető

Készült: 1 pld.
Készítette: Lné
Nytó.sz: 316/42/77

ÁBTL. 3.2.5. O-8-200/9

204.
1979. január 10.
Feljegyzés egy Firenzében megrendezésre kerülő konferenciáról, amelyen a szocialista országokból disszidált személyek vesznek részt

BELÜGYMINISZTÉRIUM
III/I-6. Osztály

Szigorúan titkos!
Különösen fontos!

67/9 125/1979

3. sz. pld.

KISS OSZKÁR r. alezredes elvtársnak
BM III/I-4 Osztály vezetője
Budapest

Tárgy: Disszidens konferencia Firenzében

FELJEGYZÉS

1978. december 27-én 67/9-5021/78. szám alatt tájékoztatást adtunk arról, hogy január 19-21 között Firenzében tartják meg a szocialista országokból disszidált személyek konferenciáját. Folyó hó 5-én legális anyagból tudomásunkra jutott, hogy a „disszidens értekezletre" meghívták Haraszti Miklóst[755] is.

Budapest, 1979. január 10.

Bárdos Gusztáv r. ezredes
osztályvezető

Készült: 4 pld-ban
Készítette: Kné/Cze
Kapják: elosztó szerint!
67-64-42/79

ÁBTL 3.2.5. O-8-347/1

[755] Az ekkoriban a demokratikus ellenzék egyik vezetőjének számító Haraszti pályájára ld. Elek 2009. 230–237.; tevékenységének titkos államrendőrségi megfigyeléséről számos adatot közöl Tabajdi-Ungváry 2008.

205.
1979. március
Király Erzsébet egyetemista ösztöndíjas tanulmányi útja Olaszországban

Belügyminisztérium
III/III-2 OSZTÁLY[756]

SZIGORÚAN TITKOS!

11-11/20/79.

Tárgy: Tanulmányi útról értesítés

Bogye János r. vezérőrnagy elvtársnak,
Főcsoportfőnökhelyettes
BM III/1. Csoportfőnökség vezetője

Budapest

Értesítjük Főcsoportfőnök-helyettes Elvtársat, hogy az Oktatási Minisztérium tanulmányútra javasolja kiküldeni:

Tóth Bertalanné
sz. Dr. Király Erzsébet
/Budapest, 1936. VIII. 16. Gabbruner Vilma/
az ELTE BTK. Olasz Tanszék adjunktusa
1163. Budapest, Enikő. u. 10. szám alatti lakost
8 hónapra Olaszországba.

A fenti személy kiutazásával kapcsolatban észrevételt nem tettünk.

Nevezett eligazításával kapcsolatban kérjük osztályunkkal közölni állásfoglalásunkat, melynek alapján a szükséges intézkedéseket megtesszük.

Budapest, 1979. március " "

Harangozó Szilveszter[757]
r. vezérőrnagy
Főcsoportfőnök I. Helyettese

Tímár Zoltán r. őrnagy
osztályvezető

Nyt.sz: 2/1-204.
K: 2 pld.
1 " Cím
1 " do.
CT/Kné

ÁBTL. 3.2.5. O-19460/1

[756] Az ifjúság körében tevékenykedő ellenséges elemek elhárítása.
[757] Harangozó Szilveszter pályájára ld. Tabajdi-Ungváry 2008. 228-232.

206.
1986. május 19.
Szita János[758] nagykövet rejtjeltávirata a búcsúzása körüli teendőkről és Kádár János várható olaszországi látogatásáról

RÓMA Érkezett: 86.05.19. 13.05.
SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: So-At. 05.19. 13.25.
Ellenőrizte:…….

REJTJELTÁVIRAT

……
……..

Badini, a miniszterelnök diplomáciai tanácsadója készíti elő búcsúlátogatásomat Craxi[759] miniszterelnöknél június első felére, minthogy június közepe után Craxi a hónap végéig külföldön lesz. Badini tájékoztatott, hogy a találkozóról rövid közleményt adnak ki, és szeretné, ha ebben szerepelhetne Kádár elvtárs várható olaszországi látogatása az év második felében. (Hónap megjelölése nélkül.) Bár közöltem, hogy e kérdésről valószínűleg az elhalasztódott külügyminiszteri találkozón esett volna szó, de Badini szerint nem kellene ehhez mereven ragaszkodni, mivel a külügyminiszteri találkozó időpontja bizonytalan. A maguk részéről az én búcsúlátogatásomat nem kívánják csak udvariassági látogatásnak tekinteni, hanem politikailag is fontos momentumnak a két ország közötti kapcsolatokban.

Megjegyzem én is fel kívánok vetni legalább egy érdemi kérdést, a gazdasági kapcsolatok ügyét, kiindulva a találkozó napján legidőszerűbb kérdésekből.

Kérek a miniszterelnöki látogatással[760] kapcsolatban eligazítást, és ha szükséges egyéb szempontokat is a megbeszéléshez.

-126. – sz. –

Lássa: Misur et. [761]

MNL OL XIX-J-1 –j Olaszország 1986 116 doboz

[758] Szita János pályájára ld. http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=6087&catid=87:sz&Itemid=67&lang=hu
[759] Bettino Craxi pályájára ld, Catania 2005.
[760] Információs zavar a szövegben, hiszen Szita korábban Kádár látogatását említette, márpedig ekkor Lázár György a miniszterelnök, vö. 206. irat.
[761] Misur György lett Szita utóda Rómában (1986-1991), nyilván ezért szerepel a neve az iraton; pályájára ld. Misur 2010.

207.
1986. május 30.
Szita János nagykövet rejtjeltávirata Kádár János újabb olaszországi látogatásának esetleges időpontjairól

RÓMA Érkezett: 86.05.30. 17.15.
SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: So-Ma. 05.30. 18.00.
Ellenőrizte:…….

REJTJELTÁVIRAT

……
…….

A KÜM főtitkár, Ruggiero nagykövetnél tett búcsúlátogatásom során közölte:

A miniszterelnökség felé olyan javaslatot tettek, hogy Kádár elvtárs látogatására november 10-17. között kerüljön sor.

Tájékoztatott arról is, hogy ezt megelőzően már nem látják megvalósíthatónak Andreotti külügyminiszter budapesti útját túlzsúfolt programja miatt, és úgy gondolkodnak, hogy arra majd később, 1987 folyamán kerülne sor. Ugyanezt közölte Bassi nagykövet, akit előttem fogadott.

A beszélgetés egyéb vonatkozásairól futárban jelentek.

MNL OL XIX-J-1 –j Olaszország 1986 116 doboz

208.
1986. június 2.
Szita János nagykövet rejtjeltávirata a Bettino Craxi miniszterelnöknél teendő búcsúlátogatás részleteiről, illetőleg Kádár János esetleges második olaszországi látogatásáról

RÓMA Érkezett: 86.06.02. 13.15.
SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: So-Ma. 06.02. 13.20.
Ellenőrizte:…….

REJTJELTÁVIRAT

……
……

SŰRGŐS!

126 sajátra és 53 ottanira:

Az 53 számú táviratból és az abban jelzett futáranyagból világosak a búcsúlátogatásokon követendő szempontok.

Egyértelmű és sürgős választ kérek azonban a miniszterelnökség részéről felvetett és a 126 számú táviratomban jelzett azon kérdésre: van-e kifogás magyar részről az ellen, hogy Craxi-nál teendő látogatásom kapcsán a miniszterelnökség által kiadandó közleményben szerepeljen utalás a magyar miniszterelnök olaszországi látogatására az év második felében. Amennyiben ez ellen magyar részről kifogás merülne fel, kérek eligazítást, mivel indokoljam, hogy összhangban legyen a Központ álláspontjával.

A kép teljessége kedvéért: 147 számú táviratom kiegészítéseként:

Amikor a Külügyminisztérium főtitkára közölte az általunk javaslatba kapott időpontot Kádár elvtárs látogatására, valamint, hogy Andreotti ezt megelőzően már nem tud menni, a beszélgetés egy másik témájánál erre úgy tért vissza: olasz részről amúgy is több magas szintű látogatás volt az utóbbi időben Magyarországon, mint fordítva és ezért is nagy súlyt helyeznének Kádár elvtárs látogatására az év második felében, függetlenül Andreotti látogatásának időpontjától.

MNL OL XIX-J-1 –j Olaszország 1986 116 doboz

209.
1986. június 3.
Szita János nagykövet rejtjeltávirata, amelyben magyarázatot ad a Kádár János látogatásával kapcsolatos félreértésről, az elkövetett rejtjelezési hibáról

RÓMA Érkezett: 86.06.03. 17.20.
SZIGORÚAN TITKOS!

Készítette: Cso-Má. 06.03. 17.40.
Ellenőrizte:…….

REJTJELTÁVIRAT

Von.58-ra:

Több ízben rejtjelezési hiba történhetett és a zűrzavart ez okozhatta.

A 126. számú táviratban – amelynek kézirata megvan – Lázár miniszterelnök elvtárs látogatásának esetleges bejelentésről volt szó; Kádár elvtárs neve fel sem merült.

Hasonlóképpen a Külügyminisztérium főtitkára (147. számú táviratom) is Lázár és nem Kádár elvtárs látogatásával kapcsolatban jelezte, hogy mi a Külügyminisztérium dátum-elképzelése.

Végeredményben: Kádár elvtárs neve olasz részről az utóbbi hónapok folyamán fel sem merült. A miniszterelnöki látogatás időpontjára vonatkozó javaslatot hivatalosan akkor fogják megtenni, ha az a Külügyminisztérium és a Miniszterelnökség között egyeztetésre került.

Kérek választ, hogy ezen távirat alapján a félreértések tisztázottnak tekinthetők-e.

MNL OL XIX-J-1 –j Olaszország 1986 116 doboz

210.
1986. október 31.
A külügyminisztérium feljegyzése az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc harmincadik évfordulójával kapcsolatos olaszországi aláírási kampányról

KÜLÜGYMINISZTÉRIUM
VII. Területi Főosztály
005284/1986.

SZIGORÚAN TITKOS!

FELJEGYZÉS

TÁRGY: Aláírási kampány Olaszországban
az 1956-os ellenforradalom 30. évfordulója kapcsán

Az évforduló körüli olaszországi sajtókampányhoz október közepétől egy aláírásgyűjtő kampány kapcsolódott. Ennek lényege Nagy Imre rehabilitálásának, első lépésként sírja megjelölésének követelése.

Az Unità október 27-i[762] száma közölte, hogy az olaszországi Palme-bizottság (voltaképpen Palme[763] nevét viselő, az Olasz Szociáldemokrata Párt befolyása alatt álló kulturális és politikai központ) aláírásgyűjtést kezdeményezett „egy budapesti temetőben levő 12 jeltelen sír közül Nagy Imre sírjának megjelölése céljából". Az aláírásokat a Magyar Népköztársaság római Nagykövetsége útján kívánják továbbítani.

A Repubblica c. lap szerint a dokumentumot többek között aláírta Romita és Vizzini szociáldemokrata miniszter, Pietro Longo, az Olasz Szociáldemokrata Párt volt főtitkára, Prodi, az IRI (Ipari Újjáépítési Intézet) elnöke, Sandri, az EFIM (pénzügyi intézeteket tömörítő egyesület) elnöke.

Nagykövetünk jelentette, hogy az aláírási kampányhoz Luciano Lama, az olasz kommunista és szakszervezeti mozgalom kiemelkedő személyisége is csatlakozott és várható, hogy az aláírók között szerepelni fognak más kommunista vezetők is.

A belpolitikai okokkal, mindenekelőtt az Olasz Kommunista Párt és az Olasz Szocialista Párt közötti küzdelemmel összefüggő sajtó- illetve aláírásgyűjtési kampányban új fejlemény, hogy azt az OKP a magyar-olasz államközi kapcsolatok területére átirányítva próbálja kivédeni.
Római nagykövetünk jelentése szerint Antonio Lubbi, az OKP külügyi osztályának vezetője kérte: tegyük szóvá Craxi diplomáciai tanácsadójának, hogy az OKP ellen folyó kampány zavarja a magyar miniszterelnök november közepére tervezett római látogatásának előkészületeit.

Zártkörű rendezvény során Giancarlo Pajetta, az Olasz Kommunista Párt egyik vezetője, a jelenlévő Andreotti külügyminisztert felszólította:"mondja meg miniszterelnökének,

[762] Valójában az október 24-i szám emlékezett meg a forradalomról, melyben a cikk szerzője szembeállította a hivatalos Magyarország (Berecz János) és az ellenzék (Vásárhelyi Miklós, Hegedűs B. András) nyilatkozatait.
[763] Olof Palme svéd szociáldemokrata politikus, miniszterelnök, 1986-ban merénylet áldozata lett a svéd fővárosban; pályájára ld. Bondeson 2005.

Craxinak, hogy a közeljövőben Rómába látogató magyar miniszterelnököt kérdezze meg, rehabilitálni fogják-e Nagy Imrét." Andreotti a felszólításra úgy reagált, hogy Olaszországnak keresnie kell a lehetőséget a kapcsolatok továbbfejlesztésére egy olyan országgal, „amely nem a régi modell szerint építi a szocializmust".

X X X

Miután az aláírók között neves politikai, gazdasági, stb. személyiségek vannak, az átvételt – amennyiben valóban kezdeményezik az átadását a nagykövetségen – nem lenne célszerű megtagadni. Az elzárkózás az ügyet nem oldaná meg, inkább a kampány újabb hullámát indítaná el.

Mivel római nagykövetünk jelentése szerint annak lehetősége sem kizárt, hogy esetleg Lázár elvtárs látogatásához időzítik az átadást, egy ilyen, mindenképpen elkerülendő helyzet megelőzése is az átvétel mellett szól.

Törekednünk kell arra, hogy az átvétel ne nagyköveti szinten történjen, de amennyiben másképp nem biztosítható, hogy az átadás ne zavarja meg a miniszterelnöki látogatást, úgy azt Misur elvtárs vegye át.

Budapesten és Rómában egyidejűleg, nyomatékosan jelezzük az olasz félnek, hogy a miniszterelnöki látogatás légkörét a korábbiaknál is erősebben veszélyeztető elemek kerültek előtérbe és sürgessük a korábban kért olasz garanciát ezek elhárítására.

Budapest, 1986. október 31.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1986 116. doboz

211.
1986. október 21.
A külügyminisztérium témajavaslatai Lázár György magyar és Bettino Craxi olasz miniszterelnök négyszemközti megbeszéléséhez

KÜLÜGYMINISZTÉRIUM
VII. Területi Főosztály
003649/9/1986.

SZIGORÚAN TITKOS!
Készült 1 példányban

Témajavaslat

Lázár György elvtárs és Bettino Craxi miniszterelnök négyszemközti megbeszéléséhez

Bevezetés:
Emlékeztetés Craxi miniszterelnök 1984. évi magyarországi látogatására, amely kapcsolataink kiemelkedően fontos és hasznos eseménye volt.

I. A Magyar Népköztársaság belső helyzete

- Belső helyzetünk alapvetően kiegyensúlyozott, de vannak külső és belső okokra visszavezethető gazdasági gondjaink;
- hazánk adottságai folytán különösen érzékeny a külső hatásokra.
- Az elmúlt években nehéz nemzetközi feltételek közepette
- megőriztük nemzetközi fizetőképességünket;
- javítottuk a gazdaság egyensúlyát;
- a növekedési ütemet, a beruházásokat, az életszínvonalat azonban a fentiek érdekében vissza kellett fognunk.
- VII. ötéves tervünk fő céljai:
- -a gazdasági fejlődés élénkítése;
- az egyensúly javítása;
- szerény életszínvonal emelés.
- E célok érdekében szükséges:
- a gazdaságirányítás továbbfejlesztése;
- a gazdasági szerkezet korszerűsítése;
- a minőség és hatékonyság fokozottabb ösztönzése;
- a nemzetközi kapcsolatokban rejlő előnyök jobb kihasználása /KGST és tőkés, illetve fejlődő országokkal/.
- 1985. és az 1986-os év első fele kedvezőtlenül alakult.
- A kormány megtette a szükséges intézkedéseket, melyeknek hatása már érzékelhető.
- Elhatározott szándékunk: a reform következetes továbbvitele /gazdaságirányítás és politikai intézményrendszer/.

II. Nemzetközi kérdések

- A szovjet-amerikai érintkezés és a szélesebb értelemben vett kelet-nyugati viszony fejleményei mérsékelt optimizmusra adnak alapot. A nehézségek ellenére utat törnek a

kedvező irányzatok, pozitív tendenciák észlelhetők. Az Egyesült Államok magatartása azonban továbbra is a bizonytalanság irányában hat.

- Az európai enyhülés előtt megtisztítaná az utat, ezért különösen fontos lenne, hogy a két nagyhatalom megállapodna a fegyverzetkorlátozás kulcskérdéseiben: a hadászati támadófegyverek csökkentéséről, a közepes hatótávolságú amerikai és szovjet rakéták Európában történő felszámolásáról, az űrfegyverkezés megakadályozásáról.
- A Szovjetunió kompromisszumkészsége utat nyitott a kölcsönösen elfogadható megállapodások kidolgozásához.
- Sajnáljuk, hogy Reykjavíkban[764] a jelentős elvi megállapodások ellenére, az amerikai fél álláspontja meghiúsította a találkozó sikerét.
- A párbeszéd, a szovjet-amerikai dialógus folytatása mellett vagyunk. Ennek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, ám a többi ország két-és többoldalú tárgyalásait, egymást kiegészítő és segítő hatását sem lehet figyelmen kívül hagyni.
- Mostani találkozónk is ebbe a képbe illeszkedik.
- Valljuk, hogy a kor sajátosságai /pl. a felhalmozódott fegyverkészletek/ újszerű gondolkodásmódot követelnek meg – egyre sürgetőbben – a politikai döntéshozóktól.
- Korunk alapvető kérdése a béke megszilárdítása, a fegyverkezési verseny – elsősorban a nukleáris fegyverkezési verseny – beszüntetése, a leszerelési, a nukleáris katasztrófa veszélyének elhárítása.
- A helsinki folyamat utolsó három éve bizonyította, hogy vannak összeurópai érdekek. Arra kell törekednünk, hogy e folyamat most kiterjeszthető legyen a katonai szektorra is.
- A jelenlegi európai helyzet minden eddiginél jobban megköveteli, hogy az államok gyakorlati lépéseket tegyenek a földrészen a katonai szembenállás szintjének csökkentésében.
- Olaszország bizonyára szintén felismerte azokat a veszélyeket, amelyek a megegyezés további elhúzódásában rejlenek.

<u>Kétoldalú kapcsolatok:</u>

- Értékmérője: mennyiben járultunk hozzá a kelet-nyugati kapcsolatok javulásához, és mennyi előnyt jelentett együttműködésünk-népünk anyagi és kulturális gazdagodásában.
- Visszatekintve az 1984-es találkozásunkra, amely az egyik legfeszültebb időszakban a párbeszéd fenntartását helyezte középpontba,
- - helyes volt annak felismerése, hogy a feszültséggel szemben alternatívát kell keresnünk,
- e politikánk bátorította kétoldalú kapcsolataink fejlődését is.
- Törekvésünk az, hogy a kétoldalú kapcsolatok hosszútávú, szilárd tényezőit fokozatosan megteremtsük, melyek réván a két ország komplex kapcsolatrendszere az európai helyzet egészére növekvő befolyást gyakorolhat.
- Hazánk továbbra is érdekelt politikai párbeszéd fenntartásában és a nemzetközi munkamegosztásban való intenzív részvételben. Gazdaságirányításunk is ebben az irányban halad.
- Olaszország továbbra is egyik legjelentősebb tőkés gazdasági partnerünk – ezért a magyar-olasz kapcsolatokra kiemelt figyelem irányul.
- Elgondolásunk, hogy a jövőben is építünk az országainkat összekötő elemekre:
- - közös politikai és gazdasági érdekek,
- földrajzi közelség,

[764] Ronald Reagan, az USA elnöke és Mihail Szergejevics Gorbacsov, az SZKP főtitkára 1986. október 11–12-én az izlandi fővárosban fontos biztonságpolitikai kérdésekről tárgyaltak, ld. Pók 1998. 240.

- közös történelmi hagyományokból és hasonló kulturális gyökerekből táplálkozó hasonló gondolkodásmód.
- A közép-európai térségen belüli együttműködési lehetőségek jobb kihasználása:
- - az Alpok-Adria Közösségnek[765] a magyar megyék bekapcsolására irányuló kezdeményezését kedvezően fogadtuk.
- - A kölcsönös előnyök és az egyenjogúág alapján kívánjuk fejleszteni gazdasági kapcsolatainkat a jövőben is Olaszországgal. A lehetőségek kihasználása eléggé vonatottan halad.

III. Kapcsolatunk az Európai Közösséggel

A Magyar Népköztársaság abban érdekelt, hogy kölcsönös előnyök alapján rendezze viszonyát az Európai Gazdasági Közösséggel /teljes külkereskedelmünk egyötöde, fejlett tőkés forgalmunk kétharmada az EGK tagállamokkal/.
Készek vagyunk a politikai kapcsolatok normalizálására. Alapvető azonban a gazdasági kapcsolatok szerződéses úton történő szabályozása. Az EGK Bizottsághoz megküldött magyar szerződéstervezet bizonyítja a magyar fél komoly eltökéltségét az érdemi tárgyalásokra.

Célunk áruink piacra jutási feltételeinek javítása, a mennyiségi korlátozások és vámhátrányok megszüntetésének elérése.

-Olaszország sokat tehetne azért, hogy az EGK piacaira irányuló magyar agrártermékek előtt mielőbb csökkenjenek az akadályok. Ez nyilvánvaló előnyökkel járna az olasz gazdaságra nézve, mert
- csökkennének az olasz mezőgazdasági importban hagyományosan nagy szerepet játszó cikkek árai /hús és hústermékek/;
Magyarországnak több olasz mediterrán termék vásárlására nyílna íly módon lehetősége.

Budapest, 1986. október 21.

MNL OL XIX-J-1 –j Olaszország 1986 116 doboz

[765] 1978-ban Velencében alapított interregionális együttműködési szervezet.

212.
1986. november 12.
Misur György nagykövet távirata Száll József volt nagykövet tervezett római előadásáról

RÓMA Érkezett: 86. 11. 12. 13. 15. SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: HG-So 11. 12. 14. 05.
Ellenőrizte:……

REJTJELTÁVIRAT

Aldo Testa, a Rómában működő Dialógus Ház vezetője felhívta nagykövetségünket. Solti elvtárs beszélt vele, akinek elmondta:

November 24-én vitaestet rendez „Európa és Transzeurópa „címmel az összeurópai együttműködésről Reykjavik után.

Előadóként fellép a „magyar nagykövet", Száll József.[766]

Testa – mindt mondta – megdöbbenéssel értesült válaszunkból arról, hogy Száll József nincs hivatalos kapcsolatban Magyarországgal

Száll úgy informálta őt, hogy jó kapcsolatai vannak a legfelső magyar vezetőkkel. Testa állítólag arról sem tudott, hogy Száll nem aktív, hivatalos nagykövet.

Közölte, hogy dezinformálták és megpróbálja az előadástól Szállt eltanácsolni.

A követség részéről nem veszünk részt az előadáson. A Ház rendezvényein más szocialista ország diplomatáival együtt rendszerint részt veszünk. Testa valószínűleg figyelmeztetni akart minket Száll fellépésére, mert követségünkkel eddig jó kapcsolatban állt.

-361 – M.-

Lássa: Koppányi V. et.
Kasnyik et.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1986 116. doboz

[766] A Száll-ügyre ld. a bevezető vonatkozó fejezetét.

213.
1987. február 16.
Misur György nagykövet jelentése Bettino Craxi miniszterelnökkel folytatott megbeszéléséről

RÓMA Érkezett: 87. 02. 16. 07.00
SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: Cso-Má 02. 16.07.30.
Ellenőrízte:……..

REJTJELTÁVIRAT

Craxi miniszterelnök 13-án pénteken este fogadott:

Lázár elvtárs programját tartalmasnak, gazdagnak mondta. Méltatta a magyar-olasz történelmi kapcsolatok súlyát mai kapcsolataink alakításában, megemlítve a Garibaldi seregében harcolt négyszáz fős magyar csapatot.

Érdeklődött a magyar helyzet, ezen belül elsősorban a magyar gazdaság, a pénzügyek, adósság, reformok, mezőgazdaság, továbbá Kádár János elvtárs egészsége, Gorbacsov politikai vonalának magyar megítélése, az erdélyi magyarok helyzete, létszámuk, Erdély elkerülésének körülményei, Jancsó Miklós jelenlegi munkája, a magyar rajzfilmgyártással való együttműködés lehetőségei iránt. (ez utóbbi a lányát érdekli).

Nagy jelentőségűnek mondotta Gorbacsov kezdeményezését, amit szerinte a szocialista országok közül egyedül a csehszlovák vezetés – ha személyesen Husák talán nem is ellenez. Kiemelte az ellenzékiek irányába támasztott magatartás jelentőségét, s a belső bürokrácia elleni harc üdvösségét. Várhatónak mondotta, hogy Gorbacsov Hruscsovról annak nagy érdemei szerinti értékelést fog adni.

A román helyzetet katasztrofálisnak nevezte.

Némileg zavartan kitért arra, hogy a 30. évforduló kapcsán két cikke jelent meg. Ezek, mondotta, mint egyik cikkében meg is írta nem Magyarországgal szembeni fellépések voltak, hanem rá akarta szorítani az OKP-t, hogy adjon új értékelést. Az OKP-től fél válaszokat kapott. Erről a miniszterelnöki találkozón is említést szándékozik tenni. Az egész kérdést a történelem körébe utalta, amely azonban mindég tartogathat meglepetéseket, mint az SZKP XX. Kongresszusa volt, vagy Gorbacsov mostani megjelenése.

A harmincperces találkozó során fentieket barátságosan szinte hivatalos jelleg nélkül adta elő.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1987 105. doboz

214.
1987. február 16.
Misur György nagykövet rejtjeltávirata a közelgő miniszterelnöki találkozó olasz pohárköszöntő-tervezetéről

RÓMA Érkezett: 87. 02. 16. 07.00
SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: Cso-Má 02. 16.07.45.
Ellenőrizte:……..

REJTJELTÁVIRAT

Az olasz miniszterelnök által még nem jóváhagyott, kezünkhöz került olasz pohárköszöntő-tervezet 100 szó, négy oldal. Gondolatmenete és szerkezete a másodszor idelátogató Lázár elvtárs legmelegebb és legbarátiabb köszöntése.

A három évvel ezelőtti találkozó idején fagyos szelek fújtak kelet és nyugat között. Országaink akkor hallatni tudták hangjukat a béke érdekében és közös történelmi hagyományainkhoz méltóan cselekedtek.

14 sor a hagyományokról, Mátyás királytól a szabadságharcig, Türr, Tüköry, Kossuth, Mazzini, Garibaldi említése.

Néhány bekezdés 20 sorban a tárgyalások, szerződések pozitív méltatásával, kétoldalú és a magyar-EGK kapcsolatok illeszkedése az Európán belüli párbeszédbe.

A reykjavik-i csúcs[767] reményei még nem váltak valóra. Nincs alternatívája a párbeszédnek. Országaink hozzájárulásának jelentősége az EBEK folyamat előrehaladásához, az emberek és a nemzetek jogainak tiszteletben tartásához.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1987 105. doboz

[767] Ld. 764. jegyzet.

215.
1989. január 2.
Nádor Györgynek, a Nemzetközi Kulturális Intézet főigazgatójának levele, amelyben értesíti a Külügyminisztériumot a bolognai Magyar Baráti Társaságnak szánt 1989. évi ellátmány átutalásáról

NEEMZETKÖZI KULTURÁLIS INTÉZET
Bp. 1368. Pf. 241
Budapest V., Dorottya utca 8.
Telefon: 183-899, 183-890
MNB 232-90149-6035

IKT.sz.: 002/3/89
SZIGORÚAN TITKOS!
Készült: 2 pld
1. sz. pld

Dr. Kopányi Vilmos elvtárs
főosztályvezető

Külügyminisztérium
BUDAPEST

Kedves Koppányi Elvtárs!

Kérjük szíveskedjenek az alábbi másutas táviratot eljuttatni római nagykövetségünknek:

„A mai napon átutaltunk a bolognai Magyar Baráti Társaság 1989. évi ellátmányaként 2 millió lírát, az egyeztetett akciók támogatására. Kérjük, szíveskedjék az összeget a BT illetékesének eljuttatni.”

Budapest, 1989. január 2.

Elvtársi üdvözlettel

Nádor György
főigazgató

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

216.
1989. január 20.
Rejtjeltávirat Giulio Andreotti olasz miniszterelnök tervezett budapesti útjáról

RÓMA Érkezett: 89. 01. 20. 14.20. SZIGORÚAN TITKOS!
Ellenőrizte:
REJTJELTÁVIRAT
Készítette: Nye-Al 01. 20. 14. 30.

3,47
Róma főpolgármestere által a diplomáciai testület vezetői részére rendezett fogadáson – nagykövet elvtárs máltai távollétében ideiglenes ügyvivőként vettem részt.

Négyszemközti megbeszélésen Andreotti megerősítette, hogy részt kíván venni az IPU[768] márciusi ülésén és számít a külügyminiszteri találkozó megtartására. Utazása pontos időpontjára munkatársai útján rövidesen javaslatot tesz. Sajnálkozását fejezte ki, hogy Bécsben nem sikerült a sűrű program és az elutazási időpontok ütközése miatt találkoznia Várkonyi[769] elvtárssal.

Kérte azon felvetése továbbítását, hogy lehetőség lenne-e az Olasz Radikális Párt elmaradt kongresszusának magyarországi helyszínen történő megrendezésére. Érdeklődésemre, hogy személyesen támogatja-e a felvetést, kitérően azt válaszolta, hogy az RP által meghirdetett „nemzetek feletti" politikai eszmét „bölcs gondolatoknak" ítéli. Jelezte, hogy az RP egy-két vezetője kész lenne Magyarországra utazni az előkészítés megbeszélése céljából, amennyiben magyar részről nem ütközne akadályba egy ilyen jellegű kongresszus részére a helyszín biztosítása. Hozzátette, hogy természetesen a kongresszus rendezői tiszteletben tartanák és semmilyen jelleggel nem avatkoznának a magyar belügyekbe.

Megjegyzem, hogy az RP kongresszusát eredetileg Jugoszláviában kívánta megtartani 1989 januárjában, azonban ehhez a jugoszláv hatóságok nem járultak hozzá, többek között azért, mert az RP, számítva az elutasításra, előzőleg demonstrációt rendezett „több demokráciát", „szabadabb mozgást" jelszavakkal a jugoszláv-olasz határon.

Andreotti felvetése a magyarországi demokrácia tesztelésén túl (többpárt rendszer, Cicciolina[770] jelenség) olasz belpolitikai célokat is szolgál (KDP-RP kapcsolatok).

Nagykövetségünkön egyébként az RP részéről megkeresés nem érkezett ezidáig.

Andreotti részéről azonban számítani lehet a téma felvetésére a februári genfi találkozó során esetleg sorra kerülő kétoldalú külügyminiszteri megbeszélésen.

Lássa: VII. Ter. Főo.vez.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[768] Interparlamentáris Unió (a szuverésn országok parlamentjeinek 1889 óta működő nemzetközi szervezete), részletesebben id. http://www.ipu.org/english/home.htm.
[769] Várkonyi Péter (1983-89 között külügyminiszter) pályájára ld. Bölöny 1992. 412-413.
[770] Staller Ilona, magyar származású olasz pornószínésznő művészneve.

217.
1989. február 28.
Misur György nagykövet távirata, amelyben közli, hogy Giulio Andreotti külügyminiszter nem vesz részt a budapesti IPU ülésen

RÓMA Érkezett: 89. 02. 28. 13. 25. SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: Ko-Un 02. 28. 14.00. Ellenőrizte: ……

REJTJELTÁVIRAT

Andreotti kabinetfőnökének helyettese a mai napon telefonon közölte első beosztottunkkal, hogy a külügyminiszter legnagyobb sajnálatára nem fog részt venni az IPU budapesti ülésszakán.

Érdeklődésünkre jelezte, hogy Andreotti március 6-7-8-án Bécsben fog tartózkodni a leszerelési értekezlet megnyitója alkalmával.

A kabinettfőnök személyes véleményeként említette, hogy bizonyára lehetőség lenne egy találkozóra Várkonyi elvtárssal.

\- 79 M. –

Lássa: VI. Ter. Főo. vez.
Nemz. Szerv. Főo. vez.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

218.
1989. március 21.
Misur György nagykövet távirata az 1989. március 17-én megtartott Bettino Craxi-Pozsgay Imre találkozóról

RÓMA Érkezett: 89. 03. 21. 10. 20. SZIGORÚAN TITKOS!
Készítette: Nye-Al 03. 21. 10.40. Ellenőrizte: ……

REJTJELTÁVIRAT

Sürgős!

MSZMP, 3, 47

Bettino Craxi a Szocialista Párt főtitkára Pozsgay elvtárssal tartott találkozó során érdeklődött a magyar politikai összetételre, erőviszonyai, programja és az MSZMP-hez való viszonya iránt. Több kérdést tett fel a szociáldemokrácia háború utáni helyzete és mai törekvései körében.

Kijelentette, hogy az MSZMP helyesen foglalt állást, amikor új tények alapján új értékelést adott ki 1956-ról, s ezzel elkerülte, hogy esetleg szovjet forrásból történészek a glasznoszty jegyében tesznek új megállapításokat és zavarba hozzák az MSZMP-t.

Az OKP ezt nem érti, vagy nem képes felfogni a maga helyzetére vonatkoztatva, s eljuthat oda, hogy Togliattiról hamarabb jelennek meg külföldi forrásokból új tények, mint olasz forrásokból, s ezzel tovább fokozódik az OKP azonosság-tudati zavara.

1956 mély nyomokat hagyott az OSZP történetében ezért minden ami most Magyarországon történik a pártot különlegesen is érdekli.

Gorbacsov tudatában van annak, hogy a Szovjetunió politikai rendszere teljes csődben van, s ennek megfelelően irányítja saját politikai harcát. A Szovjetuniónak segíteni kell. A nyugati világ is felelős a kibontakozásért, s érdekelt abban, hiszen a Szovjetunió az óriási potenciáljával a világ egyik vezetőjévé válhat. Ahhoz azonban nyitnia kell a nyugati világhoz. A Nyugat felé nyitás viszont saját reformjához kötődik Olaszország is a nyitással lépett túl saját korlátain. A Mussolini rendszerben kialakított autarchikus gazdaságot még szerencsés időben modernizálták. A külföldi tőke jelenléte a legcsekélyebb mértékben sem korlátozza a mai olasz politikai élet szuverén és független jellegét.

Craxi szerint jelenleg Csehszlovákiában a legnehezebb a reformok helyzete, ezért a csehszlovák párt képviselőit nem hívták meg pártjuk májusi kongresszusára. Más szocialista országokból hívnak vendégeket, Magyarországról magas szintű képviseletre számítanak.

Craxi kijelentette, hogy foglalkozik egy magyarországi utazás gondolatával. Arra a kérdésre, hogy esetleg még az európai választások előtt eljönnek-e, kijelentette, hogy ennek igen nagy a valószínűsége. Kérem megfontolni meghívásának újabb megerősítését.

-123-M.-

Lássa: VII. Terv. Főo.vez.
Ért: 10.45-kor

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

219.
1989. március 23.
Misur György nagykövet rejtjeltávirata Szőcs Ferenc kijelölt római főkonzul diplomáciai rangjáról

03614
RÓMA Érkezett: 89. 03. 23. 10. 40. SZIGORÚAN
TITKOS!
REJTJELTÁVIRAT
32

Von. 31-re:
Készítette: Al.Ki

A Külügyminisztérium Protokoll Osztálya hivatalosan közölte Uliczki elvtárssal, hogy a nagykövetségen belül működő konzuli hivatalokat diplomata rangú hivatalvezető irányítja. Csak a már működő főkonzulátusokat irányítja főkonzul és használja a főkonzuli rangot.

A konzuli osztály vezetője csak a diplomáciai kapcsolatokról megkötött bécsi szerződésben meghatározott valamely diplomata rangot használhatja.

- 131 – M. –
Lássa: Konz. Gőo.vez.
Kovács Károly et.
Koppányi et.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

220.
1989. június 7.
Misur György nagykövet rejtjeltávirata Nyers Rezső államminiszter római találkozóiról

KÜM Távközlési Osztály Rejtjeltávirat Szigorúan titkos!

Nagykövetség Róma Azonosító ROM20812 Érkezett: 89. 06.07. 11:46 Készítette: Ta

M SZ M P 47, MSZMP-nek továbbítva

Nyers elvtárs részére találkozót kértem Andreotti külügyminisztertől, továbbá Scotti-tól a Kereszténydemokrata Párt főtitkár-helyettesétől. Beszéltem Napolitanóval, aki valószínűleg jelen lesz az ASPEN[771] rendezvényen, de az OKP vezetésének is bejelenti Nyers elvtárs találkozási szándékát OKP vezetőkkel. De Michelis[772] részéről is érdeklődés van külön megbeszélések iránt.

Minden megkeresett személy visszaigazolta találkozási szándékát, hozzátéve azonban, hogy a június 18-i Európa Parlamenti választások miatt megsűrűsödnek a választásokat követő értékelő testületi ülések és várhatóan felgyorsulnak a kormányalakítási tárgyalások, ezért valószínű, hogy a találkozókat csak a 19-i hétfői nap során tudják véglegesíteni.

Sajtóorgánumok részéről is érdeklődés van a találkozók iránt. A legfontosabb a Confindustria[773] tagjainak megcélzása lenne az Il Sole 24 Ore napilap útján, aminek szervezését megkezdtük.

Külön találkozó várható a jugoszláv küldöttséggel esetleg a nagykövetségünkön.

-266-M.-

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[771] A geopolitikai kutatásokkal foglalkozó ASPEN intézetet 1950-ben alapították az Egyesült Államokban, tevékenységére ld. https://www.facebook.com/pages/The-Aspen-Institute-for-Advanced-Studies/152979454743454

[772] Gianni De Michelis külügyminiszter pályájára ld. http://www.treccani.it/enciclopedia/gianni-de-michelis/.

[773] Confindustria = az 1910-ben alapított Olasz Gyáripari Szövetség (Confederazione generale dell'industria italiana) közismert, rövid elnevezése.

221.
1989. június 22.
Misur György nagykövet rejtjeltávirata a Velencében megrendezendő magyar-olasz miniszterelnök-helyettesi találkozó részleteiről

KÜM Távközlési Osztály Rejtjeltávirat Szigorúan titkos!
Nagykövetség Róma Azonosító ROM20812 Érkezett: 89. 06.22. 17:43 Készítette:
Sürgős!
47

De Michelis miniszterelnök-helyettes javasolja Medgyessy elvtársnak, hogy július 7-én délután érkezzen Velencébe[774]. Este szűk körűnek és bizalmasnak minősített vacsorán szeretné megbeszélni vele a gazdasági kapcsolatok és a közép-európai térség sokoldalú együttműködésének kérdéseit.

Ezen csak kormánytisztviselők vennének részt mindkét részről (tehát a kíséret miniszterhelyettesi rangú tagjai és a római diplomáciai misszió vezetője magyar részről, míg olasz részről a diplomáciai tanácsadó).

A július 8-i rendezvényt a Cini alapítvány rangos helyiségeiben tartják. Inghilesi Ice elnök beszéde után felkérik Medgyessy elvtársat tájékoztató megtartására, majd az Olasz Országos Kereskedelmi Kamara továbbá az iparkamarák képviselői szólnak, s a tanácskozást Ruggiero külügyminiszter foglalná össze.

A közös ebéd után az olasz vállalkozók találkoznának a magyar küldöttséggel. Medgyessy elvtárs kívánsága szerint ez idő alatt meglátogathatná Berninit a tartomány elnökét, vagy más vezetőket, esetleg kulturális programokon vehetne részt vagy tájékozódhatna a tárgyalások menetéről.

-285-M.-

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[774] A magyar-olasz gazdasági tárgyalásokról ld. Medgyessy 2006.

222.
1989. szeptember 15.
Misur György nagykövet jelentése Carlo Bernini [775]olasz szállítási miniszter véleményéről, melyek a magyarországi helyzet főbb aktuális összetevői

KÜM Távközlési Osztály Rejtjeltávirat Szigorúan titkos!
Nagykövetség Róma Azonosító ROM10508 Érkezett: 89. 09.15. 11:39 Készítette: Tz
Sürgős!
47

Ma ebédvendégem volt Bernini kereszténydemokrata párti szállítási miniszter, aki részt vesz a szeptember 26-i budapesti európai szállítási konferencián. Elmondta, hogy Andreotti elnöksége alatt a kormány megtárgyalta a magyar és lengyel helyzetet.

Többek között az ő személyes értékelései után is, amelyekhez a legfontosabb elemeket Pozsgay és Kovács László elvtárssal folytatott legutóbbi budapesti eszmecseréiből merítette, Andreotti pontosan és módszeresen ismeri a különbségeket a két ország helyzete között. Tudja, hogy bár a lengyel helyzet fejleményei látványosabbak, a magyar fejlődés szervesebb, s a történelmi előzményekbe beágyazottabb. Ennek megfelelően, tudva hogy a legutóbbi olasz kormányváltozás után a külpolitika emeltyüi [*sic!*] véletlenül teljesen szocialista kézbe kerültek (külügyminiszter, külker miniszter, európai közösségek minisztériuma, sőt a miniszterelnök-helyettes is) a kereszténydemokrata párt szerint, mint a legfőbb koalíciós párt is ki fogja nyilvánítani szolidaritását a magyar helyzettel.

Forlani fölkérte továbbítsa, hogy az állami élet hasonló súlyú exponensét rövid időn belül valószínűleg Magyarországra küldik.

Bernini bizalmasan elmondta, hogy a napokban találkozót tartott Secchia új amerikai nagykövettel, aki elmondta neki, utasítást kapott Washingtonból arra, hogy az USA magántőkét olasz-amerikai vállalkozási együttműködésben vigye tovább Magyarországra a Bush látogatás utáni amerikai támogatási program keretében. Heteken belül a magyar viszonyokat jobban ismerő olasz vállalatok és megfelelő amerikai partnereik összeülnek s részben a magyar igények ismeretében is meghatározzák, hogy milyen területen lépnek, s képviselői együttesen Magyarországra utaznak, hogy az elképzeléseket a helyszínen konfrontálják.

Az amerikai-olasz közös fellépés szándékáról hasonló információt kaptam tegnap Petriccione-tól, aki bankja elnökeként a nyáron, Budapesten látogatást tett. A miniszter és az elnök is ígérte, hogy folyamatosan tájékoztatnak. Egyébként nem kizárt, hogy Agnelli látogatása is illeszkedik a koncepcióba. Bernini szerint az „olasz kapcsolat" igénybe vétele azzal függ össze, hogy Bush most állami tőkét csak korlátozottan képes megmozdítani Magyarország felé.

-360- M-

Lássa: VI Területi Főosztály

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[775] Bernini pályájára ld. http://www.senato.it/leg/11/BGT/Schede/Attsen/00000234.htm, továbbá Ferrazza 2011.

213.
1989. október 27.
Misur György nagykövet jelentése Magyarország megújulásának olasz megítéléséről

AMBASCIATA
DELLA REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE
Via dei Villini, 16 – Tel. 44.02.032. – 88.40.241 – 2-3
00161 ROMA
Telegrammi: DiPLOMAG-ROMA
59/szt./1989
Készítette: Kovács István
Készült: 4 példányban
Központ: 3 példány
Nagykövetség: 1 példány
Gépelte: TM

Szigorúan titkos!
Érvényes: visszavonásig
Róma, 1989. október 27.
Tárgy: Magyarország megújulásának olasz megítélése

Olaszországban hazánk általános megítélése a hatvanas évek közepe óta mind kedvezőbbé vált. A váltakozó olasz kormányok a szocialista országok közül Magyarországot, a Nyugat általános megítéléséhez hasonlóan, a legnyitottabbnak és szalonképesebbnek ítélték, s ennek megfelelően kétoldalú kapcsolataink gyorsan elérték a legmagasabb politikai szintet. Országaink gazdasági együttműködésének fejlődési üteme is növekedett. Politikai kapcsolataink és érintkezéseink a kelt-nyugati viszony hűvösebb időszakában is töretlenek maradtak. Olasz részről a kelet-nyugati kapcsolatok hőmérsékletétől függetlenül Magyarországot mindig is érdemi partnerként ismerték el. Mindez elsősorban a magyar külpolitika nyitottságának volt köszönhető. Az olasz külügyminisztérium tanácsosa fogalmazta meg, hogy a Kádár korszak pozitívuma volt, hogy ha a reformszellem túlsúlyba nem is kerülhetett, de értékei közvetlenül a felszín alatt maradhattak. Ezzel magyarázzák többek között a magyarországi megújulási folyamat számukra is meghökkentő gyors ütemét.

1988. májusától az olasz megítélése hazánk fejlődésének, a reform folyamat erősödésével és kibontakozásával egyenes arányban tovább javult, s kétoldalú kapcsolatainkban minőségi változást eredményezett. Magyarországra, mint kiemelt relációra tekintenek, s az eddig elsősorban magyar kezdeményezéssel kiépült széleskörű kapcsolatrendszer több területén az olasz fél átvette a kezdeményező szerepet. Ezt tükrözte többek között az olasz gazdasági és pénzügyi körök fokozott érdeklődése, az olasz turizmus erőteljes növekedése, illetve az elmúlt hónapokban megvalósult számos személyes kontaktus, a bankár delegációktól a miniszterelnök-helyettesi találkozóig.

A magyarországi megújulási folyamat kezdeti szakaszában olasz külügyi körökben még bizonyos „kivárásos” nézetek voltak tapasztalhatók, illetve szorosan kapcsolták a Szovjetunióban zajló gorbacsovi politika sikeréhez vagy esetleges megtorpanásához hazánk demokratikus fejlődését.

A „kivárásos” nézetek a hazai események felgyorsulásával, a többpártrendszerre való áttérés megvalósulásával, az 1956-os események átértékelésével, Nagy Imre temetésével, az MSZP megalakulásával, a Magyar Köztársaság kikiáltásával kisebbségbe szorultak .[776] Az olasz hivatalos megítélés szerint a hazánkban zajló reformokat, demokratizálódást ugyan nehezítheti a gorbacsovi politika esetleges zátonyra futása /olasz részről remélik, hogy erre nem kerül sor/, de visszarendeződést Magyarországon már ez sem idézhetne elő.

A hazánkban zajló eseményeken túl az olasz hivatalos álláspont kedvező alakulását pozitívan befolyásolta, hogy a szocialista párthoz tartozó Gianni De Michelis került a külügyminisztérium élére. De Michelis már csak velencei születésénél fogva is szimpátiával tekint a közép-európai /Mittel-Europa/ gondolatiság a gyakorlatba való átültetésére. Személyes meggyőződése, hogy a megújuló Magyarország ideális partner egy ilyen jellegű együttműködés megvalósítására /pl. a négyoldalú együttműködés keretében/. Ennek megfelelően hazánk az olasz külpolitika történetében először súlyponti relációként szerepel. Szinte minden olasz külpolitikai megnyilatkozás utal a hazánkban zajló jelentős eseményekre és a magas szintű politikai megbeszélések alkalmából is napirenden szerepeltetik Magyarország és Lengyelország támogatásának kérdését /pl. Cossiga-Bush Cossiga-Mitterand, De Michelis-Gensher stb. találkozók/. Az olasz külpolitika támogatja a magyarországi demokratikus változásokat és Európához tartozásunkat természetes igényként ítélik meg.

Az olasz külpolitika eredményességét javítja, hogy Olaszországban politikai irányzattól függetlenül általános konszenzus tapasztalható a politikai pártok részéről hazánk fejlődése iránt. Ez főleg a konkrét támogatás mielőbbi megvalósulása miatt fontos.

A támogatás mielőbbi megadása terén is élenjáró az olasz külügyminiszter és közvetlen tanácsadói álláspontja. Ők a legrövidebb időn belüli támogatás megadását szorgalmazzák a bizonyos mértéktartásra természetszerűleg hajlamos üzleti és pénzügyi körök felé is, akik a támogatás mértékét és a formáját elsősorban a pontos magyar igények megfogalmazásától teszik függővé /e tekintetben nagyon kedvező benyomást gyakorolt a „24-ek” részére kidolgozott átfogó és meghatározott területekre is kiterjedő szakszerű összeállítás/.

A politikai körök mellett a gazdasági és üzleti körökben is nagy megnyugvással veszik tudomásul, illetve dicséretesnek tartják, hogy a gyökeres politikai, gazdasági és társadalmi változások békés úton történnek. Ezt bizalomnövelő tényezőként értékelik, amely szerintük egyben Magyarország belső stabilitásának fokmérője. A demokratikus viszonyok intézményi feltételei mielőbbi megteremtésével egyetértve óvatosságra intenek azonban a tekintetben, hogy a változások gyors üteme ne haladja meg a magyar társadalom követőképességét, illetve a nemzetközi viszonyokból eredő politikai realitást.

Olaszország szorgalmazója Magyarország intézményes Európához kapcsolódásának /Európa Tanács, Európa Parlament, stb./ és üdvözli a magyar külügyminiszter kijelentését Magyarország távlati semlegességére vonatkozóan egyetértve azzal, hogy ez csak a nemzetközi és európai viszonyok megfelelő alakulásának függvényében valósítható meg. A külügyminiszter véleménye szerint /a Nenni Alapítvány rendezvényén mondott hozzászólása alapján/ a klasszikus értelemben vett kelet-nyugati viszony meghaladásának kezdeti szakaszához érkeztünk és egyre inkább egy globalizálódó világ /”a nagy falu” elmélet/ illetve

[776] Az 1989 folyamán zajló legfontosabb politikai eseményekre ld. Romsics 2003.

egy egységesedő politikai, gazdasági feltételrendszerű Európa megteremtése érdekében kell összehangolni a nemzetek két- és többoldalú politikáját.

A magyarországi fejlődés iránt tapasztalható jó szándékú olasz magatartás, párosulva a jelenlegi külügyminiszter személye és az általa képviselt Olasz Szocialista Párt pozitív hozzáállásával, különösen kedvező alkalom arra, hogy mind kétoldalú kapcsolatainkon mind az Alpok-Adria, illetve a négyoldalú regionális együttműködés dinamikus fejlesztésén keresztül mielőbb aktív és elismert részesei lehessünk a megújuló egységes Európának. Ehhez azonban szükséges az olasz kezdeményezések hazai befogadásának további céltudatos erősítése.

Dr. Misur György
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

224.
1989. november 29.
A Külügyminisztérium tájékoztatója a Horn Gyula[777] és Gianni De Michelis külügyminiszterek találkozóján elhangzottakról és a magyar külügyminiszter tervezett itáliai látogatásáról

Szigorúan Titkos! Érvényes: Visszavonásig

Az olasz nagykövet látogatása

Nagykövetség

Papp László

Róma

Nagykövet úr tájékoztatására:
A november 11-i budapesti külügyminiszteri találkozó során Horn Gyula és De Michelis külügyminiszterek között született megállapodás értelmében, 1990. januárjában a magyar külügyminiszter hivatalos látogatást tesz Olaszországban.

Nitti budapesti olasz nagykövet a látogatás időpontjának megerősítését kérte.

Horn Gyula miniszter döntése értelmében november 28-án megerősítettük, hogy a meghívásnak a magyar külügyminiszter 1990. január 16-18-. között kíván eleget tenni.

Jelenleg vizsgáljuk annak lehetőségét, hogy Horn miniszter 1990. január 16-án az esti órákban érkezzen Rómába és január 18-án a délutáni órákban utazzon vissza Budapestre.

Kérem Nagykövet urat, előzetesen tájékozódjon, hogy a hivatalos megbeszélésen túl milyen politikai találkozókra számíthat a magyar külügyminiszter, kik fogadják /államfő, kormányfő, a Szenátus és A Képviselőház elnöke/ illetve mely pártok vezetőivel nyílna lehetőség találkozóra.

Kérem, hogy Horn Gyula külügyminiszter tervezett olaszországi látogatásáról Nagykövet úr tájékoztassa Colasuonno érseket. A magyar külügyminiszter számít arra, hogy alkalma lesz magánkihallgatáson találkoznia a pápával.

A delegáció összetételét, az utazás koordinátáit a későbbiekben közöljük.

Budapest, 1989. november 29.

/dr. Koppány Vilmos/
főosztályvezető

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[777] Horn Gyula pályájára ld. Horn 1991., Szerdahelyi 2002.

225.
1989. december 18.
Misur György rejtjeltávirata Horn Gyula külügyminiszter 1990. januári hivatalos olaszországi útjának részleteiről

KÜM Távközlési Osztály Rejtjeltávirat Szigorúan titkos!
Nagykövetség Róma Azonosító ROM10355 Érkezett: 89. 12.18. 18:34 Készítette: Gö
Sürgős!
1,47

Az olasz KÜM protokoll osztályának tanácsosa Kovács István első beosztottal közölte, hogy Gianni De Michelis külügyminiszter nagy érdeklődéssel tekint Horn külügyminiszter január 16-18-i látogatása elé.

Jelezte, hogy a római hivatalos látogatás során Horn külügyminiszter urat január 17-én 12.00-kor G. Andreotti miniszterelnök, 18-án 11.00-kor F. Cossiga[778] köztársasági elnök fogadja.

A tanácsos kérte, hogy a logisztikai előkészítés érdekében mielőbb adjuk meg a külügyminiszter urat kísérő delegáció összetételét, létszámát, az érkezés és az elutazás pontos adatait.

Külön kérte, hogy az ünnepek miatt lehetőleg december 21-ig jelezzük Horn külügyminiszter úr egyéb program illetve találkozási kívánságait.

Fentiek pontosítására dec. 21-ére 10 órára bekérették első beosztottunkat a protokoll főosztályra.

Megjegyzés:
Az olasz KÜM a program összeállítása során számít arra, hogy a Szent Atya esetleg audiencián fogadja Horn külügyminiszter urat.

Javaslom, hogy az olasz félnek jelezzük érdeklődésünket gazdasági együttműködést elősegítő találkozók iránt (Ruggiero, Carli, Confindustria, Olasz Bankár Szövetség), továbbá elutazás előtti sajtókonferenciára.

-507-.-

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[778] Francesco Cossiga (1985-1992 között az Olasz Köztársaság elnöke) pályájára ld. Cossiga 2009.

226.
1989. december 22.
Misur György nagykövet rejtjeltávirata a Római Magyar Akadémián létesítendő kiállítóhelyiség tárgyában

KÜM Távközlési Osztály Rejtjeltávirat Szigorúan titkos!
Nagykövetség Róma Azonosító ROM20388 Érkezett: 89. 12.22. Készítette: Ta

Sürgős!
26, 47,
Von. 26/163-ára:

Képzőművészeinknek azt az igényét, hogy Olaszországban történő megismertetésüket állami eszközökkel is segítsük elő, teljesen jogos.

A magyar kulturális diplomácia ezen a területen jelentős elmaradást halmozott föl.

Ennek oka azonban soha nem az volt, hogy a Római Magyar Akadémián nem állt rendelkezésre két, kiállítás céljaira szolgáló szoba, hanem az, hogy az Akadémia személyi állománya nem volt alkalmas már a magyar képzőművészet szakszerű bevezetésére az olasz műkereskedői piacon s nem rendelkezett e bonyolult szaktevékenység hosszú távú menedzseléséhez szükséges ismeretekkel.

A kiállító helyiség kialakítását Rómában, ami nem a kortárs művészet központja, csak tovább erősítené a RMA kultúrház-jellegű profilját, szemben a kulturális diplomáciai funkciókkal, azt a képzetet keltené, hogy az alapkérdést /művészeink nemzetközi bevezetését/ ezzel megoldottuk, s amellett kimutathatóan hátráltatná a nagykövetségnek az egész magyar társadalom bemutatására szolgáló sajtóirodai tevékenységét. S végül kimutathatóan felesleges és drága átépítésekkel, rombolásokkal járna, amit az ország költségvetésének mai helyzetében különösen elfogadhatatlannak tartok.

Kérem fentiekről Glatz[779] miniszter urat is tájékoztatni, javasolni neki az építkezési terv elhagyását. Ugyanakkor felajánlom közreműködésemet a magyar képzőművészek szakszerű olaszországi bevezetésének elősegítése érdekében.

MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1989 69. doboz

[779] Glatz Ferenc művelődési miniszter pályájára ld. Bölöny 1992. 297., MTA tagjai 2003. I. 415-416.

Kronológia

1945

március
Magyary Gyula pápai prelátus megbízást kap Teleki Géza gróf vallás- és közoktatási minisztertől a Római Magyar Akadémia és a Pápai Magyar Egyházi Intézet vezetésére

április. 4.
Angelo Rotta apostoli nunciust a szovjet hatóságok kiutasítják Magyarországról, ezáltal a magyar-vatikáni kapcsolatok formálisan megszakadnak

június 1.
a Budapesti Nemzeti Bizottság elismeri a Szabad Olaszország Antifasiszta Mozgalom Magyarországi Bizottságát az olasz érdekek magyarországi képviselőjének és védőjének mindaddig, amíg az olasz külügy erre képes nem lesz

1945. augusztus
Simonfai Ferenc, a magyar Vöröskereszt itáliai kiküldötte bejárja az észak-olaszországi táborokat, fölméri a mintegy nyolcezer repatriálandó magyar menekült helyzetét, és kéri az olasz Külügyminisztérium segítségét missziója teljesítéséhez

december 26.
Moszkvából jelzi a magyar külképviselet, hogy az olasz nagykövet szerint országa kész a megszakadt diplomáciai kapcsolatok újrafelvételére Magyarországgal

1946

május 3.
külügyi misszió indul Rómába, hogy a hazatelepítést segítse és a kinti magyar államjavakat számavegye, de egyben magja legyen az új követségnek

június 17.
Szviridov altábornagy, a SZEB elnökhelyettese közli Nagy Ferenc miniszterelnökkel, hogy a SZEB hozzájárul ahhoz, hogy Magyarország diplomáciai kapcsolatot létesítsen Olaszországgal is

július 2.
a hazatelepítési külügyi misszió vezetője, Papp Álmos miniszteri titkár bemutatja megbízólevelét az olasz KÜM-ben

augusztus vége
olasz hazatelepítési misszió érkezik Budapestre Augusto Assettati titkár vezetésével, hogy szintén a leendő követség magja legyen

nyár
megkezdi működését a Magyar Követség ideiglenes milánói konzulátusa

október 6.
Kardos Tibor, az új igazgató megkezdi munkáját a Római Magyar Akadémián

október 6.
Papp Álmos ügyvivőt fogadja De Gasperi olasz miniszterelnök, ami protokollárisan a diplomáciai kapcsolatok hivatalos újrafelvételét jelenti

november 9.
Rónai Sándor külkereskedelmi és szövetkezetügyi miniszter kereskedelmi és fizetési szerződést ír alá Rómában

december 9.
a Svéd Királyság római követsége közli az olasz külügyminisztériummal, hogy a magyar érdekvédelmet visszaadja az új római magyar diplomáciai képviseletnek

1947

január 3.
hivatalos nyitóünnepség a Római Magyar Akadémián Illyés Gyula, Cs. Szabó László, Szabó Pál részvételével; újraindulnak a művészeti és tudományos programok

március 27.
Tildy Zoltán köztársasági elnök megadja az agrément-t Giorgio Benzoni Marchese di Balsamo rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter számára Budapesten

április 21.
Kertész István követ átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek

június 8.
Tóth László professzort, Nagy Ferenc miniszterelnök megbízottját fogadja XII. Pius pápa, de a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételéről folytatott tárgyalásai nem jártak sikerrel

július 31. – augusztus 1.
a magyar-olasz kulturális vegyes bizottság ülése az 1935. évi magyar-olasz kulturális egyezmény felújításáról

október 13.
Velics László követ átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek.

1948

február 28.
Velics követet magánkihallgatáson fogadja XII. Pius pápa

március
a magyar újjáépítés eredményeiről szóló kiállítás a Villa Farnesinában

július 15.
a magyar fél váratlanul fölmondja az addig érvényben volt árucsereforgalmi megállapodást

július 16.
Benzoni követ tiltakozik a magyar külügyminisztériumban a sajtó állítása ellen, miszerint a Togliatti ellen elkövetet merényletért a De Gasperi-kormány a felelős

szeptember 29.
XII. Pius pápa fogadja Czapik Gyula egri érseket, aki a magyar kormány és Mindszenty bíboros közötti konfliktussal kapcsolatban tárgyalt a Vatikánban

szeptember 30.
Velics követ hivatalosan tiltakozik a Vatikánnál amiatt, hogy Rogács Ferenc apostoli protonotárius nagyprépostot, szombathelyi püspöki helynököt a pápa úgy nevezte ki a pécsi püspök utódlási jogú segédpüspökévé, hogy erről a magyar állami tényezőkkel – mellőzve az 1927-ben kialakitott eljárást ("intesa semplice") – nem egyeztetett előre

november 2., november 10.
Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter december 1-i határnappal megszünteti a milánói és a padovai (Ruzicska Pál), a firenzei (Pálinkás László), a római és a nápolyi (Tóth László) lektori-tanári álláshelyeket, továbbá az RMA titkári posztját (Pásztor Lajos); a tiltakozó Velics követnek annyit sikerült elérnie, hogy Firenzében Pálinkás professzor haladékot kapott a visszatérésre, Milánóban pedig Ruzicska Pált "további intézkedésig" helyén hagyták

november vége
Márai Sándor az emigrációt választja és a Nápoly melletti Posillipo negyedbe költözik

december 10.
a magyar Külügyminisztérium szóbeli jegyzékben tiltakozik Carlo Sforza olasz külügyminiszter december 3-i parlamenti külpolitikai beszéde ellen ("Akik beszélnek a békéről és akik akarják azt"), mert úgy vélte, a békeszerződéssel ellentétes, nagyarányú, titkos hadseregfejlesztéssel vádolta meg a magyar kormányt

december 16.
új magyar-olasz árucsereforgalmi megállapodás Rómában

december 18.
Ortutay miniszter közli a Pápai Magyar Egyházi Intézet vezetésével, hogy az államsegély folyósítását beszünteti

december 26.
Mindszenty József bíboros letartóztatása

1949

január közepe
Velics követet jelentéstételre hazarendelik, majd közlik vele, hogy követi funkciójából fölmentik

február 8.
Mario Scelba belügyminiszter a Mindszenty-perrel kapcsán támadja Magyarországot az olasz parlamentben

február 11.
tüntetés a római magyar követség előtt Mindszenty bíboros elítélése miatt (kb. 150 fő)

február 26.
tüntetés a pápa részvételével a Szent Péter-téren Mindszenty bíboros kiszabadításáért

március 28.
az olasz KÜM közli, hogy a milánói magyar konzuli kirendeltséget április 1-től be kell zárni, mert annak működését csak ideiglenesen, a háború utáni helyzetben engedélyezték

március 29.
a római magyar követség tudomásul veszi a fenti döntést, de azonnal kéri a milánói magyar főkonzulátus újbóli megnyitásának engedélyezését

május 26.
Tolnai Gábor új magyar követ átadja megbízólevelét Einaudi köztársasági elnöknek

június 15.
a milánói főkonzulátus újbóli megnyitására vonatkozó kérést az olasz KÜM elutasítja (ez az olasz válasz azoknak a Magyarországon élő olasz álampolgároknak a kiutasítására, akiket a magyar hatóságok fasisztának minősítették)

november 12.
az olasz Belügyminisztérium utasítására bezárják a római és velencei IBUSZ-kirendeltségeket

november 18.
a római magyar követség szóbeli jegyzékben tiltakozik az IBUSZ-kirendeltségek bezárása ellen

december 31.
a hazarendelt Kardos Tiborral közlik, hogy fölmentették a Római Magyar Akadémia igazgatói posztjáról; Tolnai követ az RMA vezetésével Kalmár György tanácsost bízza meg

1950

január 1.
Mályi Vilmos követségi titkár átadja Ruzicska Pál egyetemei tanárnak, a Milánói Magyar Kultúrintézet vezetőjének a vallás- és közoktatásügyi miniszer visszahívó rendeletét, továbbá a római követ utasítását a leltári tárgyak és a könyvtár átadásáról

január
Bán Frigyes Talpalatnyi föld című filmjét (1949) hatalmas sikerrel vetítik Róma, Milánó, Trieszt, Nápoly, Piacenza, Torino, Pineta di Sortenna stb. filmszínházaiban

március 6.
Szekeres György tanácsos megtagadja a visszatérést és disszidál, attól tartva, hogy a háború idején nyugaton tartózkodó magyar kommunisták elleni politikai üldözés áldozata lesz; mivel Párizsban nem engedett a francia titkosrendőrség beszervezési kísérletének, átadták a szovjeteknek, akik kiadták a magyar hatóságoknak, mire bebörtönözték

március 23.
a Pápai Magyar Intézet tagjai birtokba veszik a Palazzo Falconieri kertjének a Tevere-partra nyíló vaskapuját, saját lakatal látják el és ettől kezdve ezt használják az intézet tagjai és vendégei közlekedésére

március 28.
Budapesten magyar-olasz vámjegyzőkönyvet írnak alá

április 8.
kihirdetik az 1950. évi 9. számú törvényerejű rendeletet, amely kimondja, hogy „[...] a Magyar Népköztársaság büntetlen hazatérést kíván biztosítani olyan magyar állampolgárok részére, akik a háborús eseményekkel kapcsolatban távoztak nyugatra, vagy ellenséges hírveréstől megtévesztve, a felszabadulás óta hagyták el törvénybe ütköző módon az ország területét, de ma már belátják, hogy boldogulásukat csak hazájukban, a magyar dolgozó nép körében találhatják meg”

május 11.
Tolnai követ búcsúlátogatása az olasz külügyminisztériumban; a követséget ettől kezdve Murai István ügyvivő vezeti

szeptember
Milánóban Olasz-Magyar Baráti Társaság alakul, melyet az PKP felügyel és támogat

október 18. (RGY)
a magyar KÜM elutasítja az olasz követségnek az olasz javak államosítása alól való mentesítésére irányuló kérelmét

1951

január 19,
a magyar Külügyminisztérium Szóbeli Jegyzékben közli az olasz diplomaták magyarországi mozgásával kapcsolatos korlátozásokat (ld. 1951. február 6., szeptember 14.)

január 28.
Farkas Mihály honvédelmi miniszter beszédében azzal vádolja Olaszországot, hogy az Egyesült Államok segítségével – megszegve a párizsi békemegállapodást – fejleszti haderejét (ld. 1948. december 10.)

február 6.
az olasz kormány válaszjegyzékében tiltakozik a diplomaták mozgéskorlátozása ellen (ld. 1951. január 19., szeptember 14.)

március 21.
MDP Közp. Vezetőség ülés témája: részvétel az Olasz Kommunista Párt VII. kongresszusán

május 7.
a magyar államvédelmi rendőrség letartóztatja Vincenzo Sciotto olasz állampolgárt, majd a Grősz-perben elitélik és bebörtönzik (ld. 1953. augusztus 18.)

június 14.
Kálló Iván követ első hivatalos látogatása az olasz Külügyminisztériumban

július 9.
az olasz Belügyminisztérium körlevélben közli, hogy az új útleveleket nem terjesztik ki a szocialista országokra

augusztus
Olasz-Magyar Hét rendezvényei Riminiben

nyár
a Nápoly melletti Posillipo lakójaként az emigráns Márai Sándor megírja *Halotti beszéd* című költeményét

nyár
a római követségi titkos hírszerző csoport („rezidentúra") vezetését Vas Miklós sajótattasé („Vágó István") veszi át

szeptember 14.
az olasz KÜM mozgáskorlátozást vezet be a római magyar követség alkalmazottai részére (ld. 1951. január 19., február 6.)

szeptember 21.
Giuseppe Guglielminetti, az új budapesti olasz követ átadja megbízólevelét

szeptember
az olasz Szocialista Párt két vezetője, Pietro Nenni és Corona képviselők Magyarországon üdülnek

október 14.
Mester István átveszi a Pápai Magyar Egyházi Intézet vezetését és a magyar püspöki kar római ágensének feladatait, mert elődjét, Péterffy Gedeont az Egyesült Államokba, a Fort Wayne-South Bend egyházmegyébe, a jelentős magyar katolikus szórvánnyal rendelkező South Bend városába helyezték át

1952

január 24.
Kálló követ utasítást kap, hogy próbálja kinyomozni, Márai Sándor magyar író Olaszországban tartózkodik-e?

január
a magyar Külügyminisztérium Szóbeli Jegyzékben értesíteti az olasz partnereket, hogy hozzájárul a két ország között még 1948 decemberében kötött árucsere egyezmény további egy évvel történő meghosszabbításához

április 12.
Márai Sándor családjával elhagyja Itáliát és az Egyesült Államokba költözik

április
diplomáciai kapcsolatot felvétele San Marino Köztársasággal

május 15.
Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke utasításban közli, hogy a római magyar Egyházi Kollégiumot megszűntnek nyilvánítja

július 2.
Mester István sajtótájékoztatón ismerteti, hogy a PMI nem enged a törvénytelen feloszlatási kisérletnek és a helyén marad

október 5.
mivel a követségi munkatársak el akarták foglalni a PMI bejáratatként használt kerti vaskaput, ettől kezdve december 14-ig két rendőr felügyelte a helyzetet, hogy ne legyen több provokáció

az év során
a budapesti Olasz Kultúrintézet nyelvtanfolyamait 1131 beiratkozott hallgató látogatta (36 osztályba osztva, 12 tanár vezetésével), továbbá 21 zenei, film- és egyéb művészeti programot szerveztek

1953

január vége
a római követségi titkos hírszerző rezidentúra vezetését Fodor Pál titkár („Garai Péter”) veszi át

február 24.
Zágon József – „reggente” (régens, tkp. igazgató) címmel – kinevezést kap a Pápai Magyar Egyházi Intézet élére

augusztus 18.
az Elnöki Tanács kegyelemben részesíti Vincenzo Sciotto olasz állampolgárt (ld. 1951. május 7.)

1954

január 6.
magyar-olasz árucsereforgalmi megállapodást írnak alá Budapesten

január
a római követségi titkos hírszerző rezidentúra vezetését Dobai János titkár („Seres István”) veszi át kár

február 24.
Renato Alessandro Giardini, az új olasz követ átadja megbízólevelét Budapesten

október 10.
Triesztet a nagyhatalmak Olaszországhoz csatolják

november 14-19
római nemzetközi értekezlet a trieszti szabadkikötő tárgyában

december 11
a magyar Külügyminisztérium Szóbeli Jegyzékben kijelenti, hogy az 1948-ban kötött kereskedelmi egyezményt újabb egy évre meghosszabbítottnak tekinti

1955

november
a magar Külügyminisztérium Kollégiuma az árulisták 1955. évi kihasználtságát elemezve, Olaszország felé 50 %-os forgalomnövekedést ír elő

1956

március
Szabó Imre megkapja követi kinevezését

május
búzavásárlási szerződés a két ország között

május
Lukács György utazása és előadásai a római, firenzei, bolognai, torinói és milánói egyetemen

szeptember 13.
Fabrizio Franco, új olasz követ átadja megbízólevelét Dobi István államfőnek

szeptember 18.
az olasz parlament interparlamentáris csoportján belül megalakul egy olasz-magyar baráti kör, 24 képviselő és 5 szenátor részvételével

október 23.
az olasz újságírók közül elsőként Budapestre érkezik Ilario Fiore

október 24.
Olaszországban az újságok megkezdik a részletes tudósításokat a magyar forradalom eseményeiről

október 25.
az olasz kommunisták lapja, a L'Unità közli Pietro Ingrao Da una parte della barricata a difesa del socialismo (A barrikád egyik oldaláról a szocializmus védelmében) című cikkét

október 26.
a magyar forradalom miatti első vitanap az olasz parlamentben, melynek során az olasz kormány nevében Gaetano Martino külügyminiszter fejezik ki tiltakozását a szovjet intervenció miatt

október 28.
baloldali olasz értelmiségiek a Manifesto 101 (101-ek kiáltványa) című írásban tiltakoznak a magyar forradalom elleni szovjet akciók miatt ; ugyanaznap este 14 aláíró visszavonja nevét a kiáltványról, tiltakozván annak nyilvánosságra kerülés miatt

október 31.
a római magyar követség nyilatkozatban üdvözli a magyar forradalmat

november 1.
Bruno Tedeschi, az Il Giornale d'Italia újságírója Budapesten interjút készít Nagy Imrével, és Kádár Jánossal – Budapestre érkezik Indro Montanelli és megkezdi tudósítói munkáját a milánói Corriere della Sera számára

november 2.
Rómában a szovjet nagykövet tájékoztatja az Olasz Kommunista Párt vezetőit a Magyarország elleni küszöbön álló szovjet intervencióról

november 3.
Maléter Pál egy beszélgetés során közli Indro Montanelli olasz újságíróval, hogy úgy látszik, a szovjetek készek tárgyalni Nagy Imre képviselőivel

november 4.
Gyapay Dénes újságíró és Pálinkás-Pallavicini Antal segítségének köszönhetően a budapesti olasz követségen kap menedéket Maléter Pálné

november 5.
Oskar Helmer osztrák belügyminiszter felhívást intéz az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságához a magyar menekültek támogatására

november 6.
a Kádár-kormány közli, hogy képviselői készen állnak az ENSZ vezetőivel való találkozásra Rómában (segélyek ügye, ENSZ-határozatok a magyar helyzetről)

november 6.
Gaetano Martino olasz külügyminiszter beszéde az olasz képviselőház előtt, melyben kitér a magyarországi eseményekre

november 11.
a L'Epoca című lap fényképes beszámolót közöl a budapesti harcokról, illetve közöl egy Dudás Józseffelel készített interjút

november 12.
az Il Piccolo című trieszti lap szerint Pap Károly István személyében megérkezik Olaszországba az első politikai menekült

november 16.
Matteo Matteotti az Olasz Szociáldemokrata Párt vezetőségi ülésén részletesen beszámol magyarországi tapasztalatairól – Fernando Tambroni belügyminiszter az olasz kormány nevében magyar menekültek befogadásáról határoz

november 19.
Gaetano Martino olasz külügyminiszter felszólalása az ENSZ-ben, melynek során érinti a Magyarországon kialakult helyzetet

november 22.
a Nagy Imre-csoport tagjai elhagyják a budapesti jugoszláv követség épületét, mire a szovjetek elrabolják a csoportot és a Bukarest melletti Snagovba szállítják őket

november 24.
Olaszországba érkezik Pásztor Vera, a budapesti Operaház művésze, és férje, a szintén táncművész Vashegyi Ernő

november 29.
Gaetano Martino harmadik, a magyar forradalommal kapcsolatos beszéde az olasz szenátusban

december 8-14.
az Olasz Kommunista Párt VIII. Kongresszusán Palmiro Togliatti, az OKP vezetője beszédében a magyar forradalom kirobbanásának okát az elhibázott irányvonalban, a szervezett reakciós elemek jelenlétében, az évek óta rendszeresen folyó uszításban és az országba visszaözönlött horthysták ezreinek befolyásában jelölte meg

1957

január 1.
hat kommunista értelmiségi — Natalino Sapegno, Gaetano Trombadori, Claudio Longo, Domenico Purificato, Vezio Crisafulli és Leoncillo Leonardi — az OKP Központi Bizottságához írt levelében bejelenti, hogy kilépnek a pártból

január 16.

Déry Tibor interjút ad a szocialista Avanti! című lapnak, melyben a magyar írók forradalmi elkötelezettségét és szerepét méltatja

március 25.
Sergio Segre A magyar újjászületés első lépései címmel cikket közöl az MSZMP politikájáról a L'Unità hasábjain

április 18.
Segre ugyancsak az OKP központi lapjának oldalain először beszél az MSZMP első titkáráról

április 20.
Budapesten letartóztatják Déry Tibort

április
a hónap végétől általánossá válnak a nemzetközi tiltakozások Déry Tibor letartóztatása miatt

augusztus
nagy számban jelennek meg Róma utcáin Togliattit a magyarországi események miatt Michelangelo Mózeseként ábrázoló plakátok

augusztus
számos szocialista ország követsége fordul „diszkrét kérdésben" a római magyar követséghez felvilágosítást kérvén a forradalom alatti magyar követségi nyilatkozattal kapcsolatban

október 5.
a római csehszlovák követség fogadásán kommunista olasz értelmiségiek jelzik a magyar követnek, hogy levelet szándékoznak küldeni Kádár Jánosnak Déry Tibor ügyében

október 7.
Antonello Trombadori és Carlo Salinari a római magyar követségen átnyújtják számos olasz értelmiségi szignálta levelüket Kádár János számára Déry Tibor ügyében

november 4-22.
A szocialista országok kommunista és az európai országok munkáspártjainak moszkvai tanácskozása – Kádár találkozik Togliattival

november 29.
Kádár János az MSZMP KB ülésén számol be a Togliattival folytatott moszkvai megbeszéléseiről

december 13.
Pietro Nenni parlamenti dolgozószobájában fogadja Soós Lőrinc ideiglenes magyar ügyvivőt, aki előtt értetlenségét fejezi ki Déry Tibor kilenc éves börtönbüntetése miatt

december 24.
az 1958-ra szóló magyar-olasz árucsereforgalmi és fizetési megállapodás aláírása

az év folyamán
Jupiter-rakéták telepítése Olaszországba

1958

január 30.
feloszlatják a római Via Vallombrosa 31. alatt található magyar menekülteket befogadó tábort

május 25.
parlamenti választások Olaszországban – az OKP, ha csekély mértékben is, de növeli szavazatainak számát

június 16.
Budapesten kivégzik az 1956-os forradalom vezetőit: Nagy Imrét, Maléter Pált, Gimes Miklóst

június 17.
a magyar fővárosból érkező hírek hallatán a szocialisták az olasz parlament mindkét háza előtt sürgős kérdést intéznek Adone Zoli miniszterelnökhöz

június 18.
a kivégzések miatt Giuseppe Pella olasz külügyminiszter parlamenti beszédében bejelenti, hogy Olaszországnak szándékában áll Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatok megszakítása

június 19.
Csatordai Károly, a magyar külügyminisztérium protokollosztályának vezetője magához kéreti a budapesti olasz követet és magyarázatot kér a bejelentett olasz intézkedések miatt

június 20.
Soós Lőrinc a magyar követség ideiglenes ügyvivője Pro Memoria átadásával tiltakozik Pella külügyminiszter szavai ellen

augusztus 4.
Budapesten csempészés miatt letartóztatják az Olasz Köztársaság katonai attaséját

szeptember 15.
a budapesti olasz képviselet kiállítja Simó Gyula számára az olaszországi beutazási vízumot

szeptember 22.
Simó Gyula követ megérkezik a római Termini pályaudvarra

október 9.
XII. Pius halála Rómában

október 22.
Simó Gyula követ átadja megbízólevelét Giovanni Gronchi olasz köztársasági elnöknek

november 18.
Simó Gyula magyar követ bemutatkozó látogatása Amintore Fanfani miniszterelnöknél

az év folyamán

megkezdődik a római magyar követségen a kádercsere

1959

április 21.
MTI hír: a magyar kormány hivatalosan elítéli az olaszországi rakétatelepítéseket

december 25.
az árucsereforgalmi megállapodást egy évvel meghosszabbítják

1960

március 15.
az Olasz Külügyminisztérium közli, hogy a magyar követség irányítása alatt álló valamennyi intézmény számára engedélyezi a szabad, korlátozások nélküli utazást Olaszországban

1961

március 8.
a magyar kormány tiltakozik a szardíniai NATO rakétatámaszpontok felllítása ellen

november 2.
magyar katolikus főpapok és olasz újságírók sajtóbeszélgetése a budapesti Hittudományi Akadémián

1962

április 23-május7.
MSZMP küldöttség Olaszországban, Orbán László KB titkár vezetésével

szeptember
magyarországi televíziós forgatás ürügyén megbeszélések folynak az olasz állami televízió (RAI) vezetője és a római magyar követ között Mindszenty József bíboros sorsáról

október 1.
Száll József megkezdi római követi szolgálatát

az év folyamán
a Rizzoli kiadó javaslatot tesz egy Kádár Jánosról szóló könyv megírására, ám a könyv nem valósul meg

1963

május 7-9.
közvetlen tárgyalások kezdődnek a Szentszék és a Magyar Népköztársaság kormánya között

október 21.
két esztendőre szóló magyar-olasz árucsere forgalmi egyezmény aláírása Rómában

1964

április 29.
a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése

június 10.
megegyezés születik egy (elsősorban a püspöki kinevezések körüli eljárást szabályozó, továbbá pár más függő kérdést rendező) részleges megállapodásról a Magyar Népköztársaság és a Szentszék között

június 19.
a Simó Gyulát váltó Száll József követ átadja megbízólevelét Antonio Segni olasz köztársasági elnöknek

június
megindul a MALÉV közvetlen Budapest-Milánó járata

szeptember 15.
a Vatikán és Magyarország képviselői aláírják a részleges megállapodást és hozzá csatolt, a függőben maradt kérdéseket rögzítő jegyzőkönyvet Budapesten

november 5.
Zágon József és Mester István átadják a Pápai Magyar Egyházi Intézetet a Magyarországról érkező egyházi megbízottaknak és emigráns paptársaikkal együtt elhagyják az épületet

az év során
a magyar-olasz kulturális egyezmény aláírása (az egyezmény szerint Olaszország hozzájárul, hogy a római, a bolognai és a padovai egyetemek magyar tanszékén ez évtől kezdve már a magyar állam által kiküldött lektor működhessen)

1965

április 22-május 6.
MSZMP küldöttség Olaszországban, Szirmai István vezetésével

augusztus 23.

Ilku Pál művelődési miniszter fogadja Luigi Geni olasz közoktási minisztert (téma: az Universiade)

szeptember 21.
Mario Zagari olasz külügyminiszter Budapesten aláírja a magyar-olasz kulturális és műszaki-tudományos egyezményt

október 22-26.
olasz gazdasági delegáció Budapesten, vezeti Gino Zannini szenátor

december 1.
hosszúlejáratú áruforgalmi és gazdasági együttműködési megállapodás megkötése Budapesten

1966

március 5.
új magyar-olasz konzuli egyezmény megkötése

május 3.
a római KÜM-ban kicserélik a kulturális egyezmény ratifikációs okmányait

október 24.
Luigi Valderrano Della Rocchetta rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter befejezi tárgyalásait Budapesten a kulturális és műszaki-tudományos munkatervről

az év során
Budapestre érkezik Francesco De Martino, az Olasz Szocialista Párt vezetője

1967

november 12.
D. Falco külkereskedelmi miniszter Budapesten aláírja a hosszúlejáratú árucsereforgalmi megállapodást

az év során
az ún. Budai-ügy erősen megterheli a magyar-olasz viszonyt (Budai Ferenc milánói magyar kereskedelmi kiküldöttet az olasz rendőrség tettenéri, amint egy megbízottjától olyan fényképfelvételeket vesz át, amelyek a vicenzai NATO-repülőtérről készültek, mire válaszképpen a magyar hatóságok kémkedésért letartóztatják a budapesti Olasz Kultúrintézet igazgatóhelyettesét)

1968

január 2.

Carlo Galuzzi (OKP vezetőségi tag., KB külügyi osztályvezető) tágyal Komócsinnal (PB tag, KB titk.) és Puja Frigyessel (KB külügyi osztályvezető-helyettes)

január 30.
a SZOT küldöttség (vezeti Kiss Károly alelnök) hazatér Szicíliából, ahol átadta a magyar dolgozók ajándékait a földrengéssújtotta lakosságnak

február 25.
Nagy Józsefné könnyűipari miniszter a modern ipar egyik alapvető ágának fejlesztésében szerzett érdemeiért "Isabella d'Este" kitüntetést kap

február 27-március 1.
a magyar-olasz közúti, személyi és árufuvarozási megállapodásról tárgyal Pándi József közlekedési és postaügyi minisztériumi osztályvezető Alberto Rossival, az olasz külügyminisztérium tanácsosával

április 6.
Komócsin Zoltán KB titkár az OKP vezetőivel tárgyal Rómában

június 1-7.
Giorgio La Pira (Testvérvárosok Világszövetsége elnöke) Budapesten – fogadja az Országos Béketanács elnöksége, Bognár József (KKI elnöke), Beresztóczy Miklós, az Országgyűlés alelnöke

október 7-22.
a FAO Tanács ülésén a magyar delegációt Dr. Karcsai Károly, a FAO nemzeti bizottság főtitkára vezeti

november 14-18.
Proletár Egység Olasz Szocialista Pártja látogatása Budapesten (Tullio Vechietti főtitkár, Giuseppe Tagliazuchi KB tag)

1969

február 12.
Nyers Rezső felszólal az OKP kongresszusán

március 24-29.
olasz piackutató delegáció Budapesten

április 12.
a milánói vásárról és a magyar-olasz kereskedelmi kapcsolatok fejlődéséről sajtótájékoztató Rómában

április 14-15.
a vásár Miánóban

április 23.
a Bolsa konzorcium (9 bank – angol, kanadai, francia és olasz) azt tervezi, hogy 15 m$-t ruházna be a magyar aluminiumipar fejlesztésére

április 21-május 3.
magyar-olasz árucsereforgalmi megállapodás, illetve hosszúlejáratú kereskedelmi és gazdasági megállapodást aláírása Budapesten – a két ország közötti kereskedelmi kapcsolat 32 %-kal növekszik

május 24-június 8.
Amerigo Tot kiállítása Magyarországon

május 29-június 9.
padovai vásár

július12-19.
a trieszti Fantasztikus Filmek Fesztiválján Fejér Tamás *Az idő ablakai* c. filmje nyeri a különdíjat

szeptember 18-20.
Bolognai városfejlesztési kiállítás

október 25.
grafikai kiállítás Bolognában

november 15.
hosszúlejáratú magyar-olasz kereskedelmi és gazdasági megállapodás megkötése

december
Kádár-interjú a *L'Unitá*nak, tudósító: Giuseppe Boffa

1970

január 16-23.
bolognai küldöttség Budapesten – vezeti Guido Fanti polgármester (OKP KB tag)

január 2830.
magyar-olasz történészkongresszus Budapesten

március 10.
magyar-olasz gépipari együttműködési megálapodás aláírása Budapesten

május 13-15.
Aldo Moro olasz külügyminiszter budapesti hivatalos látogatása

július 6.
Megjelenik a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 197/1970 számú határozata Száll József római magyar nagykövet felmentéséről

augusztus 4.
Száll József külszolgálatának befejezésekor visszaérkezik Budapestre

augusztus 24-szeptember 2.
UNESCO kulturális miniszterek világkonferenciája Velencében – magyar résztvevő: Ilku Pál művelődési miniszter

szeptember 21-26.
Tímár Mátyás miniszterelnök-helyettes olaszországi tárgyalásai a két ország gazdasági kapcsolatainak alakulásáról

október 4.
Száll József, volt római nagykövet feleségével együtt Pozsonyon keresztül elhagyja az országot és Olaszországba disszidál

október 10.
Száll József és a magyar külügyminiszter-helyettes, Hollai Imre sikertelen találkozója Rómában (Száll kevesli a biztosítékokat, amelyek birtokában hazatérne)

november 5-15.
Bolognai Magyar Hét

november 18.
Száll József és felesége politikai menedékjogot kér Olaszországban

november 23-28.
az MSZMP X. kongresszusán az olasz kommunistákat Agostino Novella parlamenti képviselő képviseli

november 25.
az olasz kormány elismeri és megerősíti a Száll József olaszországi disszidálásáról szóló híreket

december 5-11.
CGIL-delegáció Budapesten (a SZOT meghívására)

december 14-18.
Francesco De Martino olasz miniszterelnök-helyettes Magyarországon

december 12.
Olaszország menedékjogot ad a Száll-házaspárnak

az év során
Magyarország és Olaszország között a kereskedelmi kapcsolat 30,1 %-kal növekszik

1971

február 13.

magyar-olasz árucsereforgalmi jegyzőkönyv

április 14-15.
Péter János külügyminiszter tárgyalásokat folytat az Olasz Köztársaság, valamint a szenátus elnökével, illetve találkozik a főváros polgármesterével

május 12-14.
magyar-olasz kormányközi gazdasági, ipari és műszaki együttműködési vegyes bizottság ülése Budapesten

július 19-21.
Enrico Berlinguer (OKP főtitkárhelyettes) és Rodolfo Mechini (OKP KB külügyi osztályvezető-helyettes) baráti látogatáson Magyarországon

július 23.
Fock Jenő miniszterelnök interjúja az *Il Giornó*ban

szeptember 10-20.
Unita-fesztivál Torinóban – résztvesz Óvári Miklós (KB titkár)

október 2-4.
Giacinto Bosco posta- és távközlési miniszter Budapesten

november 7-11.
Mario Zagari külkereskedelmi miniszter Budapesten

november 19-20.
Komócsin Zoltán KB titkár az OKP vezetőségénél Rómában

november 19-21.
olasz parlamenti küldöttség vesz részt egy kerekasztal-konferencián Budapesten, Luigi Granelli kereszténydemokrata szenátor vezetésével

1972

január 30-február 6.
a Gáspár Sándor vezett SZOT-delegáció tárgyal a CGIL vezetőivel Torinóban és Milánóban (közös közlemény)

március 13-17.
Németh Károly PB tag, a Budapesti Pártbizottság első titkára résztvesz az OKP XIII. kongresszusán Milánóban

1973

január 15-20.

Mario Dido szakszervezeti vezető (CGIL) delegációt vezet Magyarországra

március 27-30.
Sergio Serge OKP KB tag Budapesten

április 10.
A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Száll József volt római nagykövetet tizenöt, Száll Józsefné Bürger Gertrúdot pedig háromévnyi börtön büntetésre ítéli „súlyos következményeket eredményező, állami szolgálat felhasználásával elkövetett hazaárulás" bűntette miatt

május 6-9.
Mario Zagari OSZP elnökségi tag, pártmunkásküldöttséggel Budapesten

december 10-17.
Leonetto Melani, a toscanai tartományi tanács kommunista csoportjának vezetője pártküldöttség élén Budapesten

1974

január 7-11.
Gyenes András KB külügyi osztályvezető az OKP-nál Rómában

február 21-26.
Tímár Mátyás miniszterelnök-helyettes az Olasz Külpolitikai Intézet meghívására Milánóba utazik

március 27.
Aldo Bonacci CGIL titkár Budapesten

május 21.
légügyi egyezményt ír alá Nagy János külügyminiszter-helyettes és Roberto Gaja KÜM főtitkár

május 23-26.
Aldo Moro külügyminiszter hivatalos látogatása Budapesten (közlemény)

május 26-június 3.
Szekér Gyula nehézipari miniszter Rómában tárgyal

július 15-22.
Giancarlo Pajetta (OKP PB tag) küldöttség élén Budapesten

július 29-augusztus 1.
Pietro Lezzi OSZP elnökségi tag hivatalos látogatáson Budapesten

szeptember 11-16.
magyar küldöttség a bolognai Unita-fesztiválon

október 7-11.
olasz közéleti delegáció vesz részt az 1971-ben alakult magyar-olasz fórumon (vezeti Franco Salvi képviselő, az olasz parlament külügyi bizottságának tagja)

október 21-28.
Gino Galli OKP KB tag pártmunkás-küldöttséggel Budapesten

november 18-22.
Kornidesz Mihály KB osztályvezető pártmunkás-küldöttséggel Rómában

1975

március 16-18.
Nemes Dezső PB tag vezetésével küldöttség az OKP XIV. kongresszusán – üzenet az olasz népnek

március 17-20.
Fr. Cattanei KÜM államtitkár gazdasági küldöttséggel Budapesten

október 13-16.
Gyenes András külügyi KB titkár vezeti az MSZMP KB küldöttségét az OSZP meghívására Rómába

november 11-14.
Lázár György miniszterelnök Olaszországban, melynek során tárgyal Aldo Moro miniszterelnökkel (közös közlemény), majd 13-án fogadja a pápa (közös közlemény)

1976

október 11-13.
Antonio Bisaglie (állami részvétellel működő vállalatok minisztere) tárgyal Budapesten

december 13-17.
Korom Mihály igazságügyminiszter látogatása Olaszországban

december 24.
Giulio Andreotti olasz külügyminiszter magához kéreti Palotás Rezsőt, a Magyar Népköztársaság római nagykövetét és szóban közli a Kádár János meghívásáról született olasz kormánydöntést, valamint felkéri a nagykövetet a látogatás előkészítésére

december 29-[1977.] január3.
Giorgio Napolitano KB titkár látogatása Budapesten

1977

január 11-14.
Faluvégi Lajos pénzügyminiszter Olaszországban

február 28-március 5.
Havasi Ferenc miniszterelnök-helyettes Olaszországban

április 13.
Polinszky Károly oktatási miniszter Olaszországban

május 16-20.
Filippo Maria Pandolfi olasz pénzügyminiszter Budapesten

május 23-26.
Fr. Paolo Bonifacio igazsűgügyminiszter tárgyal Budapesten (egyezmények a bűnügyi és a polgári jogsegélyről)

június 7-9.
Kádár János olaszországi látogatása – az MSZMP vezetője Rómában találkozik az olasz főváros, az olasz állam és az OKP vezetőivel, valamint fogadja VI: Pál pápa (sajtókonferencia, közös közlemény) – sajtóinterjú az eurokommunizmusról

augusztus1.
a 27/1977. (VIII. 1.) MT rendelet az Olaszországgal való polgári légiközlekedésről

szeptember 30-október 3.
Enrico Berlinguer baráti látogatáson Budapesten (közlemény)

november 14-18.
Benke Valéria PB tag tárgyal Rómában az OKP-nál

1978

január3-5.
Giancarlo Pajetta (OKP PB tag) küldöttség élén Budapesten

május 7-10.
Nagy János külügyminiszterhelyettes tárgyal az olasz KÜM-ben

május 21-23.
Dr. Rinaldo Ossola olasz külkereskedelmi miniszter tárgyal Budapesten

augusztus 11-14.
Trautmann Rezső (az Elnöki Tanács helyettes elnöke) részt vesz VI. Pál temetésén

szeptember 1-4.
Trautmann Rezső (az Elnöki Tanács helyettes elnöke) részt vesz I. János Pál beiktatásán

szeptember 10-16.
Gáspár Sándor PB tag SZOT főtitkár küldöttséggel Olaszországban

október 20-24.
Trautmann Rezső (az Elnöki Tanács helyettes elnöke) részt vesz II. János Pál beiktatásán

november 15-17.
Pullai Árpád közlekedési és postaügyi miniszter tárgyal Olaszországban

1979

március 29-április 4.
Aczél György PB tag részt vesz az OKP XV. kongresszusán, felszólal a roncadellai ünnepi gyűlésen, majd beszédet mond Bresciában

augusztus 7.
Giancarlo Pajetta (OKP vezetőségi tag) Budapesten tárgyal Aczél Györggyel és Gyenes Andrással

október 29-31.
Dr. Schulteisz Emil egészségügyi miniszter tárgyal Olaszországban

november 20-29.
Romány Pál mezgazdasági és élelmezésügyi miniszter a FAO-ban tárgyal

november 28-30.
Gyenes András külügyi KB titkár vezeti az MSZMP KB küldöttségét az OSZP meghívására Rómába

az év során
Pershing-rakéták és robotrepülők telepítése a comisói, amerikai használatban lévő támaszpontra

1980

március
Giancarlo Pajetta, az OKP vezetőségi tagja részt vesz az MSZMP XII. kongresszusán

május 23.
15/1980. (V. 23.) MT rendelet az Olaszországgal való egészségügyi együttműködésről

október 18.
Korom Mihály (PB tag. KB titkár) részt vesz Rómában Luigi Longo temetésén

november 10-14.
Óvári Miklós (PB tag, KB titkár) az OKP-val tárgyal Rómában

december 12.
53/1980. (XII. 12.) MT rendelet a kettős adóztatás kizárásáról Olaszországgal

1981

január 15-17.
Szarka Károly külügyminiszter-helyettes Rómában tárgyal

február 27-március 2.
Salvatore Formica szállításügyi miniszter Budapesten tárgyal

április 1-3.
Veress Péter külkereskedelmi miniszter tárgyal Rómában

augusztus 6.
22/1981. (VIII. 6.) MT rendelet az idegenforgalmi együttműködésről (az 1980. június 17-i egyemény megvalósítása)

november 16-20.
Gáspár Sándor SZOT főtitkár, a Szakszervezeti Világszövetség elnöke részt vesz és felszólal a CGIL kongresszusán

az év folyamán
az 1981. évi 10. tv. a bűnügyi jogsegélyről (az 1977. május 26-án kötött egyezmény törvénybe iktatása), és az1981. évi 11. tv. a polgári jogsegélyről (az 1977. május 26-án kötött egyezmény törvénybe iktatása)

1982

március 29-31.
Apró Antal, az Országgyűlés elnökének olaszországi látogatása

április 7.
közlemény az MSZMP KB üléséről, amely jelzi: vita van a magyar és az olasz párt között a lengyel események értékeléséről, mivel ők kétségbe vonták a szocialista országok fejlődőképeségét és a SZU békevédő szerepét

október 6-9.
Renato Altissimo egészségügyi miniszter Budapesten

október 11-13.
Roberto Franzeschi KÜM politika főigazgató konzultál a budapesti KÜM-ben

október 18-19.

Raffaele Costa külügyminisztériumi államtitkár kulturális programmal Budapesten, de tárgyal a KÜM-ben is

november 16-18.
Gáspár Sándor SZOT főtitkár küldöttséggel Olaszországban

december 15-17.
Puja Frigyes külügyminiszter hivatalos látogatáson Olaszországban; fogadja a pápa is

december 15-18.
Paulo Buffalini (OKP vezetőségi tag) Magyarországon tárgyal

1983

március 5-7.
Korom Mihály KB titkár részt vesz az OKP XVI. kongresszusán (üzenet)

augusztus 25.
Garino Angius OKP vezetőségi tag megbeszélése a KB-ban

augusztus 26
Armando Cossuta OKP vezetőségi tag látogatása Magyarországon

szeptember 7-9.
a madridi találkozó végén Várkonyi Péter külügyminiszter beszél Andreotti olasz külügyminiszterrel

november 8-12.
Magyar Hét Rómában, melynek vendégeként Marjai József miniszterelnök-helyettes tárgyal az olasz fővárosban (partnerei: Pertini, Craxi, Berlinguer)

november 30.
Kádár és Honecker közös nyilatkozata, amelyben elítélik Olaszországot is az amerikai fegyverek befogadásáért

1984

március
az úgynevezett „olasz-ügy" kipattanása (a Magyar Néphadsereg Vezérkarának Felderítő Csoportfőnöksége által a budapesti olasz nagykövet Rómába küldött jelentéséről készített beszámoló közli Horn Gyula és Szűrös Mátyás külpolitikai kérdésekben kifejtett véleményét)

április 11-13.
hivatalos látogatáson Magyarországon tartózkodik Bettino Craxi olasz miniszterelnök, akit fogad Kádár is

május 9-14.
Somogyi Sándor KB tag részt vesz az OSZP XLIII. kongresszusán

június 13.
Óvári Miklós (PB tag, KB titkár) részt vesz Berlinguer temetésén

szeptember 22-október 6.
a New York-i ENSZ közgyülésen Várkonyi Péter külügyminiszter tárgyal Andreotti olasz külügyminiszterrel is

szeptember 28-október 1.
Giorgio Napolitano OKP vezetőségi tag látogatása Budapesten

november
magyar-olasz gazdasági, ipari és műszaki vegyesbizottsági ülés

1985

január 21.
megállapodás filmek közös készítéséről

március 20-22.
Antonio Gara postaügyi és távközlési miniszter Magyarországon – fogadja Tóth Illés államtitkár, a Magyar Posta elnöke

március
az MSZMP XIII. kongresszusán részt vesz Paulo Buffalini, az OKP küldötte, továbbá megfigyelőként Angelo Gaetano Cresco képviselő, az OSZP Országos Tanácsának tagja

április 21-24.
Kapolyi László ipari miniszter tárgyal Renato Altissimo ipari miniszterrel Rómában

június 11-22.
Arnaldo Forlani miniszterelnök-helyettes részt vesz Budapesten a Olasz Kulturális és Gazdasági Napok rendezvényein, melynek során tárgyal Marjai miniszterelnök-helyetessel, majd fogadja Kádár az Országházban

szeptember 29-október 2.
Giovanni Cervetti OKP vezetőségi tag (az EU Parlament kommunista csoportjának elnöke) Magyarorszára látogat

november 28-30.
Esztergályos Ferenc külügyminiszter-helyettes tárgyal Olaszországban

1986

január 19-24.
Havasi Ferenc PB tag, KB titkár látogatása Olaszországban (tárgyaló partnerei: Giancarlo Pajetta OKP titkár, Alessandro Natta OKP főtitkár, A. Forlani miniszterelnök-helyettes, Craxi

miniszterelnök, A. Fanfani szenátusi elnök, Nilde Jotti képviselőházi elnök, Carlo Azeglio Ciampi, az Olasz Bank kormányzója)

január 27-30.
Filippo Maria Pandolfi mezőgazdasági miniszter Budapesten, fogadja Váncsa Jenő mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter

április 9-13.
Óvári Miklós PB tag KB titkár részt vesz az OKP XVII. kongresszusán (üzenet), majd fogadja Adalberto Minucci OKP titkár

augusztus 22.
Luigi Colajanni OKP vezetőségi tag Magyarországon jár és megbeszéléseket folytat Szűrös Mátyással KB titkárral

szeptember 20-október 5.
a New York-i ENSZ közgyülésen Várkonyi Péter külügyminiszter tárgyal Andreotti olasz külügyminiszterrel is

szeptember 29-október 1.
Alessandro Natta OKP főtitkár Magyarországon, fogadja Kádár, Óvári, Szűrös

október 10.
az *Avanti!* című szocialista napilapban megjelenik Bettino Craxi *Coraggio della verità* című cikke, amelyben felszólítja az olasz kommunistákat, hogy tegyék jóvá mindazt, amit Nagy Imrével szemben elkövettek

október 24.
az olasz kommunisták lapja interjút közöl Vásárhelyi Miklós ismert magyar ellenzéki vezetővel

október 27.
a *L'Unità* közli, hogy az olaszországi Palme-bizottság aláírásgyűjtést kezdeményezett „egy budapesti temetőben levő 12 jeltelen sír közül Nagy Imre sírjának megjelölése céljából"

november 4-7.
A bécsi Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten Várkonyi Péter külügyminiszter tárgyal Andreotti olasz külügyminiszterrel

december 5-6.
egy magyar ellenzéki csoport az 1956-os forradalomról szóló konferenciát tart Eörsi István budapesti lakásán – az eseményről való kizárólagos tudósítás lehetőségét a szervezők a *L'Unità* számára ajánlják fel (méltányolva az októberben megjelent Vásárhelyi Miklós-interjút)

az év folyamán
a Magyar Kereskedelmi Kamara viszonylati tagozatot hoz létre Olaszországgal

1987

február 2-6.
Köpeczi Béla művelődési miniszter tárgyal Olaszországban – partnerei: Antonio Gallotti kulturális miniszter, Franca Falcucci oktatási miniszter, Nicola Capria idegenforgalmi és művészetügyi miniszter – a római La Sapienza Egyetem diszdoktorává avatják

február 17.
az Olasz Köztársaság Szenátusának hét szenátora levélben emel szót Nicolae Ceauşescu román államfőnél az erdélyi magyarok ügyében

február 17-19.
Lázár György miniszterelnök olaszországi látogatása – partnerei Craxi, Cossiga államfő, Fanfani szenátusi elnök

március 2-4.
Aczél György PB tag római látogatása – vita a Gramsci Intézetben 1956 értékeléséről – találkozik Natta OKP főtitkárral (nyilatkozat), majd részt vesz a Római Magyar Akadémián egy Kádár-interjúkötet bemutatóján

március 19.
Romány Pál KB tag részt vesz az OSZP XLIV. kongresszusán Riminiben

november 6-10.
Magyar Napok Olaszországban, melyen részt vesz Csehák Judit PB tag, miniszterelnök-helyettes, kiséri Dr. Bényi József külügyminiszter-helyettes – fogadja Giovanni Goria miniszterelnök, Andreotti külügyminiszter és Amato miniszterelnök-helyettes és kincstárügyi miniszter

1988

január 8-9.
Giancarlo Pajetta OKP vezetőségi tag, a KEB elnöke budapesti látogatáson – fogadják: Aczél György KB PB tag, Csehák Judit KB PB tag, szociális és egészségügyi miniszter, Szűrös Mátyás KB titkár, Lázár György MSZMP főtitkár-helyettes

január 21.
az MSZMP, a Finn Szociáldemokrata Párt és az Olasz Szocialista Párt közös felhívása a nukleáris fegyverekkel nem rendelkező országok vezetőihez, hogy működjenek együtt a leszerelés érdekében – a három fővárosban egyidejűleg közzétett felhívást a szovjetek is támogatják

február 15-18.
Szűrös Mátyás MSZMP KB titkára, az országgyűlés külügyi bizottságának elnöke látogatást tesz Rómában (nemzetközi sajtótájékoztató), miközben fogadja Giorgio Napolitano (OKP vezetőségi tag, nemzetközi kérdésekkel fogl. titkár), Margherita Biniver (OSZP külügyi titkára), Ciriaco de Mita (DC főtitkár) – tárgyal a Vatikánban Agostino Casaroli vatikáni bíboros államtitkárral is

február 17.
Berecz János KB titkár, PB tag interjúja a *Corriere della Será*ban

április 13.
Berecz János KB titkár, PB tag interjúja a *La Repubblicá*ban

június 3-4.
Várkonyi Péter külügyminiszter részt vesz az Alpok-Adria Munkaközösség tízéves jubileumi ülésén Karintiában

június 8-11.
Medgyessy Péter miniszterhelyettes MSZMP KB tag olaszországi látogatás – találkozik az OKP vezető politikusaival

június 15.
Piero Fassinót, az Olasz Kommunista Párt képviselőjét Vásárhelyi Miklós felkéri, hogy pártja nevében vegyen részt és szólaljon föl – az olasz szocialisták képviselőjével, Claudio Martellival együtt – a párizsi Père Lachaise temetőben a Nagy Imre és társainak állított emlékmű felavatásán

június 16.
az Emberi Jogok Magyar Ligája a párizsi Père Lachaise temetőben – nemzetközi emlékünnepség keretében – szimbolikus emlékművet állít Nagy Imrének és a forradalom kivégzett mártírjainak emlékére – az ünnepség egyik jelentős eseménye az olasz baloldali pártok képviselőinek felszólalása

június 18.
Medgyessy Pétert interjút ad az *Il Sole 24 Oré*ban A. Trevissoi újságírónak

június 18.
Grósz Károly miniszterelnök interjút ad a *L'Unitá*ban, az újságíró Gerardo Chiaromonte

július 10.
Pozsgay Imre államminszter interjút ad a *L'Unitá*ban, az újságíró A. Barioli

július 15-16.
ülésezik a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete – küldöttség: Grósz, Szűrös, Kárpáti Ferenc – a nyilatkozatnak van olasz vonatkozása: ha a NATO nem telepít 72 db F-16-os vadászbombázót Olaszországba, akkor a Szovjetunió is kész hasonló csökkentésre a Varsói Szerződés kelet-európai részén

július 15-19.
Giovanni Spadolini szenátusi elnök Budapesten – fogadják országgyűlési partnerei és Grósz Károly miniszterelnök

július 18.
Szűrös-interjú az ANSA-nak a magyar-román viszonyról, az újságíró R. Papi

augusztus 20.

II. János Pál magyarországi látogatásra való meghívásának bejelentése

szeptember 23-október8.
Várkonyi Péter külügyminiszter az ENSZ közgy. XLIII. ülésszakán – kétoldalú konzultációk között Giulio Andreotti olasz külügyminiszterrel is

október 3-7.
Amintore Fanfani mérleg- és tervezésügyi miniszter Budapesten – ENSZ Európai Gazdasági Bizottság kerekasztal-konferenciája

november 7-9.
Gianni de Michelis miniszterelnök-helyettes Budapesten tárgyalás Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettessel – találkozók: Nyers Rezső MSZMP KB PB tag, Pozsgay Imre KB PB tag, államminiszter, Berecz Frigyes ipari miniszter – fogadja Grósz Károly MSZMP főtitkár, miniszterelnök is

1989

február
a pártközi együttműködés jeleként Budapesten tárgyal a kereszténydemokrata Giulio Orlando szenátor, a DC külügyi felelőse, valamint Antonio Graziani szenátor, a párt Kelet-Európa szakértője

március 17-23.
Pozsgay Imre államminiszter részt vesz Rómában az OKP XVIII. kongresszusán

április 22.
Achille Occhetto egy barcelonai sajtótájékoztatón először bírálja Nicolae Ceauşescu rendszerét az erdélyi falurombolások miatt.

április 22-23.
Budapesten tartja 35. kongresszusát az Olasz (Transznacionális) Radikális Párt.

június 16.
Nagy Imre és a forradalom áldozatainak ünnepélyes újratemetése Budapesten – a hivatalos megemlékezés előtt az Achille Occhetto vezette OKP küldöttség találkozik az MSZMP vezetőjével, Grósz Károllyal

július 26.
a pápa bejelenti hazánkba teendő lelkipásztori útját

szeptember 5.
Németh Miklós kormányfő levelet intéz Agostino Casaroli szentszéki bíboros államtitkárhoz, kezdeményezve a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását

november 11.

megnyílik az Alpok-Adria államok miniszterelnök-helyetteseinek találkozója Budapesten, melynek során Olaszország, Jugoszlávia, Ausztria és Magyarország létrehozza a Quadrangolare-t

az év folyamán
az MSZMP küldöttsége egyetlen kommunista pártként részt vesz a DC országos kongresszusán

1990

január 18.
a pápa magánkihallgatáson fogadja Horn Gyula külügyminisztert

január 24.
az Országgyűlés elfogadja az 1990. évi IV. törvényt a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról

február 9.
Budapesten Németh Miklós és Agostino Casaroli aláírja a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételéről szóló egyezményt

február 12.
hatályba lép az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról

március 28.
II. János Pál pápa kinevezi Angelo Acerbi érseket magyarországi apostoli nunciussá

május 18.
Mindszenty József hercegprímás rehabilitálása

május
Csehszlovákia szétesése következtében Szlovákia is tagja lesz a Pentagonale-ra bővülő egykori Quadrangolare együttműködésnek

június 21.
Acerbi nuncius átadja megbízólevelét Göncz Árpád államfőnek

szeptember 15.
Keresztes Sándor szentszéki nagykövet átadja megbízólevelét a pápának

szeptember 17.
II. János Pál pápa castelgandolfói nyári rezidenciáján magánkihallgatáson fogadja Antall József miniszterelnököt

Rövidítések jegyzéke

ÁBTL = Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

ACS MCP = Archivio Centrale dello Stato, Ministero della Cultura Popolare

Agassi 1979 = Agassi, Domenico: *Paolo VI. Le chiavi pesanti.* Milano, 1979.

Andreides 2009 = Andreides Gábor: *Kádár János 1977-es római látogatása és olaszországi megítélése*. In: http://epa.oszk.hu/00900/00995/00017/pdf/andreidesg09-1.pdf

Andreides 2012 = Andreides Gábor: *La visita di János Kádár in Italia nel 1977*. In: Nemeth, Gizella – Papo, Adriano: *Chi era János Kádár? L'ultima stagione del comunismo ungherese. 1956-1989*. Red. Alessandro Rosselli. Roma, 2012. 129-137.

A magyar állam szervei ... 1985 = *A magyar állam szervei 1944-1950.* I-II. Bp. 1985.

Adriányi 2004 = Adriányi Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1938-1978. A Mindszenty-ügy.* Bp. 2004.

A francia... 1976 = *A francia irodalom a XX. században*. I-II. Szerk. Köüeczi Béla. Bp. 1976.

A magyar katolikus... 2008 = *A magyar katolikus püspöki kar tanácskozásai 1949-1965 között*. *Dokumentumok.* Összeáll. Borovi József, Balogh Margit. I-II. Bp. 2008.

Annuario Diplomatico 1963 = *Annuario Diplomatico della Repubblica Italiana 1963*. I. Roma, 1963.

AP = Affari Politici

Arany 1990 = Arany Bálint: *Koronatanú (Emlékirat 1945-1957*). Bp. 1990.

Arcidiacono 1990 = Arcidiacono, Bruno: *L'Italia fra sovietici e angloamericani: la missione di Pietro Quaroni a Mosca (1944-1946).* In: *L'Italia e la politica di potenze in Europa (1945-50).* A cura di Ennio di Nolfo, Romain H. Rainero, Brunello Vigezzi. Settimo Milanese, 1990.

Argentieri, Federigo: *Ungheria 1956. La rivoluzione calunniata*. Venezia, 2006.

Art. = articolo

ASDMAE = Archivio Storico-diplomatico del Ministero degli Affari Esteri

ASP 1955 = *Aggiornamenti dei deputati e senatori del secondo parlamento repubblicano (31 dicembre 1955).* Roma, [1955].

AP = Affari Politici

áv. = államvédelmi

ÁVH = Államvédelmi Hatóság

B, b = Busta (itt: iratcsomó)

Bacon-Sandle 2002 = Bacon, Edwin – Sandle, Mark: *Brezhnev Reconsidered*. London-New York, 2002.

Baczoni 2000 = Baczoni Gergely: *Négy törvénysértő per utóélete*. In: *Államvédelem a Rákosi-korszakban*. Szerk. Gyarmati György. Bp. 2000.

BAH = Berei Andor hagyatéka, Róma, 1949-1954. (6. doboz.)

Balogh 1988 = Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945-1950*. Bp. 1988.

Balogh 2008 = Balogh Margit: *Kötélhúzás a kulisszák mögött. Czapik Gyula egri érsek tárgyalásai 1948-ban*. In: *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948.* Szerk. Szabó Csaba, Szigeti László. Bp. 2008.

Balogh Margit 2002 = Balogh Margit: *Mindszenty József. (1892-1975)*. Bp. 2002.

Balogh Sándor 1995 = Balogh Sándor: *Erdély és a második világháború utáni békerendezés (1945-1946). = Századok* 1995/3. 533-571.

Balogh-Gergely 1993 = Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Kronológia*. Bp. 1993.

Balogh-Gergely 1996 = Balogh Margit – Gergely Jenő: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Adattár*. Bp. 1996.

Balogh-Szabó 2002 = Balogh Margit – Szabó Csaba: *A Grősz-per*. Bp. 2002.

Banfi 2005 = Banfi, Florio: *Magyar emlékek Itáliában*. Bőv., átdolg. kiad. Szerk. Kovács Zsuzsa, Sárközy Péter. Szeged, 2005.

Baráth Magdolna: *„Pedro”: Gerő Ernő Spanyolországban*. *= Történelmi Szemle* 2011/3. sz. 387–423.

Baráth-Sipos 2006 = *A snagovi foglyok. Nagy Imre és társai Romániában. Iratok*. Összeáll., jegyz., bev. Baráth Magdolna, Sipos Levente. Bő. 2006.

Barcza 1994 = Barcza György: *Diplomata-emlékeim 1911-1945. Magyarország volt vatikáni és londoni nagykövetének emlékiratából*. I-II. Bp. 1994. 243.

Beke 1994 = Beke Margit: *Angelo Rotta apostoli nuncius (1930-1945)*. In: *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv I.* Szeged, 1994.

Beke 2008 = Beke Margit: *Az esztergomi (esztergom-budapesti) főegyházmegye papsága 1892-2006.* Bp. 2008.

Békés-Kecskés 2006 = *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963. Tanulmányok, dokumentumok és kronológia*. Szerk. Békés Csaba, Kecskés Gusztáv. Bp. 2006.

Berlinguer 1976 = Enrico Berlinguer: *Válogatott beszédek, írások.* Szerk. Vincze Istvánné. Budapest, 1976.

Berlinguer 2014 = *Quando c'era Berlinguer*. A cura di Walter Veltroni. Milano, 2014.

Bikfalvi 2007 = Bikfalvi Géza: *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853-2003*. Bp. 2007.

B. Lőrincz 1969 = *A vatikáni magyar követ jelenti... Dokumentumok a Vatikán és az európai fasiszta államok kapcsolatáról*. Összeáll. és bev. B. Lőrincz Zsuzsa. Bp. 1969.

BNB 1975 = *A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1946*. Szerk. Gáspár Ferenc, Halasi László. Bp. 1975.

Bocca 1992 = Bocca, Giorgio: *Palmiro Togliatti*. Roma, 1992.

Bondeson 2005 = Bondeson, Jan: *Blood on the Snow. The Killing of Olof Palme*. Ithaca, 2005.

Bonhardt 2007 = Bonhardt Attila: *Kisbarnaki Farkas Ferenc és a rendelkezésre álló levéltári dokumentumok. = Hadtörténeti Közlemények* 2007/3.

Borbándi 1989 = Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945-1985*. I-II. Bp. 1989.

Borbándi 1992 = Borbándi Gyula: *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia.* Bp. 1992.

Borbándi 1996 = Borbándi Gyula: *Emigráció és Magyarország. A nyugati magyarok a változások éveiben 1985-1995*. Basel – Bp. 1996.

Borsi-Kálmán 2008 = Borsi-Kálmán Béla*: Az Aranycsapat és kapitánya. Bp. 2008.*

Bottoni 2010 = Bottoni, Stefano: *Egy különleges kapcsolat története. A magyar titkosszolgálat és a Szentszék 1961-1978*. In. Bánkuti-Gyarmati 2010.

Bölöny 1992 = Bölöny József: *Magyarország kormányai 1848-1992*. Bp. 1992.

BRFK = Budapesti Rendőrfőkapitányság

Buday 1970 = *Buday György fametszetei*. Bp. 1970.

Bukovszkij 1991 = Bukovszkij, Vlagyimir: *"...és feltámad a szél"*. Bp. 1991.

Bullock 1983 = Bullock, Alan: *Ernest Bevin, foreign secretary, 1945-1951*. Oxford- New York, 1985.

Burke 2009 = Burkem William Hastings: *Thirty four*. Richmond upon Thames, 2009.

Casaroli 2001 = Casaroli, Agostino: *A türelem vértanúsága: a Szentszék és a kommunista államok 1963-1989*. Bp. 2001.

Catania 2005 = Catania, Enzo: *Bettino Craxi. Una storia tutta italiana*. Milano, 2005.

CGIL = Confederazione generale italiana del lavoro

Chiara 1985 = Chiara, Piero: *Una storia italiana: Il caso Leone*. Milano, 1985.

Chi è... 1931 = *Chi è? Dizionario biografico degli italiani d'oggi*. Roma, 1931.

Chi è... 1948 = *Chi è? Dizionario biografico degli italiani d'oggi*. Roma, 1948.

Chi è... 1958 = *Chi è? Dizionario biografico degli italiani d'oggi*. Roma, 1958.

Chi è... 1961 = *Chi è? Dizionario biografico degli italiani d'oggi*. Roma, 1961.

50 anni di Parlamento 2000 = *1948-1998 Repubblica Italiana. 50 anni di Parlamento, Governi, Istituzioni*. Ed. Nicola Mancino, Luciano Violante, Paolo Cabras. Roma, 2000.

CISL = Confederazione italiana sindacati lavoratori

Cossiga 2009 = Cossiga, Francesco: *La versione di K. Sessant'anni di controstoria*. Milano, 2009.

csfség = csoportfőnökség

Csorba 1998/I = Csorba László: *A Római Magyar Akadémia megalapítása és első évei (1895-1922)*. In: *Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*. Szerk. Csorba László. Bp. 1998. 7-18.

Csorba 1998/II = Csorba László: *A Római Magyar Akadémia története 1945 után.* In: *Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*. Szerk. Csorba László. Bp. 1998. 45-68.

Csorba 1998/III = Csorba László: *A Pápai Magyar Egyházi Intézet Rómában 1945-től napjainkig*. In: *Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*. Szerk. Csorba László. Bp. 1998. 75-94.

Csorba 2001 = Csorba László: *A Fraknói-villa – a Magyar Köztársaság Szentszék melletti Nagykövetségének székhelye*. In: *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920-2000*. Szerk. Zombori István. Bp. 2001.

Csorba 2003 = Csorba László: *Magyar emlékek Itáliában.* Bp. 2003.

Csorba 2010 = Csorba László: *Az erdélyi reneszánsz főpap esete a magyar kommunista hírszerzéssel*. In: *Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Pál Judit – Sipos Gábor. Kolozsvár (2010b). 59–67.

Csorba 2012 = Csorba László: *Hol sírja domborul*. = *Napút* XIV. 2012/6. 4-11.

Csorba 2013 = Csorba 2013. *Egy igaz ember Rómában*. In: *Scheiber Sándor emlékezete*. Szerk. Domokos Tamás. Budapest, 2013. Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola. 195-201.

Csorba Győző 2002 = Csorba Győző: *Római följegyzések 1947-1948*. Pécs, 2002.

Dancs 1984 = Dancs József: *Dobi István*. In: *Politikuspályák*. Szerk. Sánta Ilona. Bp. 1984.

Cs. Szabó 2004 = Cs. Szabó László. *Hűlő árnyékban. Életrajzi írások.* Bp. 2004.

DBI 1970 = *Dizionario biografico degli italiani*. XII. Róma, 1988.

DBI 1988 = *Dizionario biografico degli italiani*. XXXVIII. Róma, 1988.

DDI S. 10. II. 1992 = *I documenti diplomatici italiani. Decima serie: 1943-1948*. Vol. II. 12 dicembre 1944 – 9 dicembre 1945. Roma, 1992.

DDI S. 10. III. 1993 = *I documenti diplomatici italiani. Decima serie: 1943-1948*. Vol. III. 10 dicembre 1945 – 12 luglio 1946. Roma, 1993.

DDR 2001 = *Dizionario della Resistenza*. A cura di Enzo Collotti, Renato Sandri e Frediano Sessi. Vol. 2. Torino, 2001.

DGAP = Documenti Generali Affari Politici

Discorsi Martino 1977 = *Discorsi Parlamentari di Gaetano Martino pubblicati per deliberazione della Camera dei deputati*. II. Roma, MCMLXXVII.

DMB 1997 = *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1944. december 23. – 1945. november 15*. Szerk, jegyz., bev. Szűcs László. A., B. Bp. 1997.

DMIH 1985 = *Dictionary of Modern Italian History*. Ed. Frank. J. Coppa. Westport-London, 1985.

DMNKKT 1988 = *Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéhez (1945-1948)*. Összeáll., bev. Gönyei Antal. Bp. 1988.

dott. = dottore

EA 1963 = *The Encyclopedia Americana*. Vol. XIX. [New York, Chicago, Washington, 1963.]

Edelsheim Gyulai 2003 = Edelsheim Gyulai Ilona, gróf: *Becsület és kötelesség 1918-1944*. I. Bp. 2003.

EFIM = Ente partecipazione e finanziamento industrie manufatturie

EGK = Európai Gazdasági Közösség

EI 1961 = *Enciclopedia Italiana 1949-1960*. Terza appendix. M-Z. Roma, 1961.

Elek 2009 = Elek István: *Rendszerváltoztatók húsz év után*. Bp. 2009.

Elek 1989 = Elek László: *Az olasz Wallenberg*. Bp. 1989.

Eln. Agi. Fő csf = Elnöki Agitációs Főcsoportfőnökség

Ember 1989 = Ember Judit: *Menedékjog – 1956. A Nagy Imre csoport elrablása.* Bp. 1989.

é.n. = évszám nélkül

ENI = Ente Nazionale idrocarburi

et. = elvtárs

Faragó 1985 = Faragó Jenő: *A P2 páholy titkai.* Bp. 1985.

Farkas 1990 = Farkas Vladimír: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam*. Bp. 1990.

Fejtő 1990 = Fejtő Ferenc: *Budapesttől Párizsig. Emlékeim.* Bp. 1990.

Ferencz 2005 = Ferencz Győző: *Radnóti Miklós élete és költészete.* Bp. 2005.

Ferrazza 2011 = Ferrazza, Daniele: *È morto Bernini, il «doge» della DC veneta*. = *La Tribuna di Treviso*, 2011. június 2.

fhdgy.= főhadnagy

fn. = fedőnevű

Fóthy 1948 = Fóthy Ernő: *Római magyar hírek*. = *Magyar Nemzet* 1948. február 28.

Földesi 1995 = Földesi Margit: *A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Magyarországon*. Bp. 1995.

Franco 2008 = Franco, Massimo: *Andreotti. La vita di un uomo politico, la storia di un'epoca.* Milano, 2008.

Fried 2001 = Fried, István: *Cultura italiana e ungherese: un intermediario enigmatico: Antonia Widmar – Vidmar Antal*. = *Quaderni Giuliani di Storia*. 2001/1.

Fülöp-Sipos 1998 = Fülöp Antal – Sipos Péter: *Magyarország külpolitikája a XX. században*. Bp. 1998.

Galligan-Cserépfalvi 2014 = Galligan-Cserépfalvi, Katalin Y.: *Albert Göring és magyar orvos barátja*. = *BBC History. A világtörténelmi magazin*. 2014/1. 25-32.

Garamvölgyi 1946 = Garamvölgyi Artúr: *A budapesti fasiszta álkövet fantasztikus szélhámossága.* [...] *Giovanni Rossi és Mario Sivieri kalandjai.* = *Igaz Szó* 1946. november 30.

Gergely 1982 = Gergely Jenő: *A pápaság története*. Bp. 1982.

Gergely 1996 = Gergely Jenő: *Magyarország és az Apostoli Szentszék kapcsolatáról 1920-1990.* In: *Vissza a történelemhez. Emlékkönyv Balogh Sándor 70. születésnapjára*. Szerk. Izsák Lajos, Stemler Gyula. Bp. 1996.

Gergely 2001 = Gergely Jenő: *Magyar-szentszéki diplomáciai kapcsolatok (1920-1990).* In: *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920-2000*. Szerk. Zombori István. Bp. 2001. 15-102.

Gergely-Izsák 2000 = Gergely Jenő – Izsák Lajos: *A huszadik század története*. 2000. Budapest, Pannonica.

Gerosa 1987 = Gerosa, Guido: *La paura della verità. Ungheria 1956. Tutti i documenti del grande dibattito della sinistra italiana*. Milano 1987.

Ghirelli 2004 = Ghirelli, Antonio: *Democristiani*. Milano, 2004.

Gianone 2003= Gianone András: *A magyar Actio Catholica tevékenysége 1945-1948-ban*. = *Múltunk* 2003/1.

Goñi 2002 = Goñi, Uki: *The Real Odessa. Smuggling the Nazis to Perón's Argentina.* London, 2002**.**

Gusmaroli 1979 = *L'Italia nella politica internazionale 1977-1978.* A cura di Franca Gusmaroli. Roma, 1979.

Hajdú 1999 = Hajdú Tibor: *1949: távozók és maradók a párizsi magyar követségen.* In: *Hommage à Fejtő Ferenc. A 90 éves Fejtő Ferenc köszöntése emlékezésekkel és tanulmányokkal*. [Bp.] 1999. 221-235.

Hajdú 2012 = Hajdú Tibor: *Ki volt Károlyi Mihály*. Budapest, 2012. Napvilág Kiadó.

Halmosy 1985= Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1945-1982*. Bp. 1985.

HDFI 1982 = *Historical Dictionary of Fascist Italy*. Ed. Philipp V. Cannistraro. London, 1982.

hdgy. = hadnagy

Hegedűs 1976 = Hegedűs Sándor: *Egy politika per kulisszatitkai*. Budapest, 1976. Kossuth Könyvkiadó.

Hegedűs B. András 1992 = *Ötvenhatról nyolcvanhatban. Az 1956-os magyar forradalom előzményei, alakulása és utóélete című, 1986. december 5–6-án, Budapesten rendezett tanácskozás jegyzőkönyve*. Szerk. Hegedűs B. András. Bp. 1992.

h.é.h.n.n. = hely, év, hónap, nap nélkül

Hennyey 1992 = Hennyey Gusztáv: *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között*. I-II. Bp. 1992.

Hetényi 1998 = Hetényi Ágnes: *A római Palazzo Falconieri.* In: *Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*. Szerk. Csorba László. Bp. 1998. 127-145.

h.n.n. = hely, nap nélkü

Homolya 1972 = Homolya István: *Zathureczky Ede*. Bp. 1972.

Horn 1991 = Horn Gyula: *Cölöpök*. Bp. 1991.

Horváth 2000 = Horváth Jenő: *Követő politika. Az olasz Európa-politika a II. világháború után*. In: *A tizenötök Európái*. Szerk. Kiss J. László. Bp. 2000.,

Horváth 2005 = *Világpolitikai Lexikon (1945-2003)*. Szerk. Horváth Jenő. Bp. 2005.

Христов 2009 = Христов, Христо: *Тодор Живков. Биография*. София, 2009.

Hutchison 1998 = Hutchison, Robert: *A pápa titkos ügynökei. Az Opus Dei: a hatalom szentesíti az eszközt*. [Bp.] 1998.

Högye 1995 = Högye Mihály: *Hogyan mondott le Nagy Ferenc*. In: *Nagy Ferenc miniszterelnök. Visszaemlékezések, tanulmányok, cikek.* Összeáll. bev. Csicsery-Rónay István. Bp. 1995. 90-100.

HU OSA = Open Society Archive – Hungary

h. vezető = hivatalvezető

id. ügyvivő = ideiglenes ügyvivő

IDC 1946= *I deputati alla Costituente.* Torino, 1946.

Ignotus 1993 = Ignotus Pál: *Fogságban 1949-1956*. Bp. 1993.

IMKSZT 1994 = *Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez 1918-1945*. Vál., szerk., jegyz. Pritz Pál. Bp. 1994.

Iratok 1993 = *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez*. II. Szerk. Horváth Ibolya et alia. Bp. 1993.

Ispánki 1987 = Ispánki Béla: *Az évszázad pere*. Toronto, 1987.

Izsák-Kun 1994 = *Moszkvából jelentjük. Titkos dokumentumok 1944-1948*. Szerk., utószó Izsák Lajos, Kun Miklós. Bp. 1994.

Joó 2008 = Joó András: *Kállay Miklós külpolitikája. Magyarország és a háborús diplomácia 1942-44*. Bp. 2008.

Kádár 1976 = Kádár János: *Internacionalizmus, nemzeti érdek*. Budapest, 1976.

Kállay 1991 = Kállay Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam. 1942-1944: egy nemzet küzdelme a második világháborúban*. I-II. Szerk. Antal László. Bp. 1991.

Kapcsolatok 2002 = *Kapcsolatok. Tanulmányok Jászay Magda tiszteletére.* Szerk. Tima Renáta. Bp. 2002.

Károlyi 2003 = *Károlyi Mihály levelezése V. 1945-1949*. Szerk. Hajdú Tibor. Bp. 2003.

Károlyi 2008 = *Károlyi Mihály levelezése VI. 1949-1955*. Szerk. Hajdú Tibor. Bp. 2008.

Katz 1982 = Katz, Robert: *I giorni dell'ira – Il caso Moro senza censure*. Roma, 1982.

kb. = kebelbeli

ker. = kereskedelmi

Keresztes 2008 = Keresztes Csaba: *Ortutay Gyula kultuszminiszter és a katolikus iskolák államosítása.* In: *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948*. Szerk. Szabó Csaba, Szigeti László. Bp. 2008.

Kertész 1997 = Kertész István: *Magyar békeillúziók*. Vál., s.a.r., jegyz. Gyarmati György. Bp. 1997.

Kiszely 2001 = Kiszely Gábor: *Állambiztonság (1956-1990)*. Bp. 2001.

KMML 1999 = *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*. I. Főszerk. Fitz Péter. Bp. 1999.

Koegler 1977 = Koegler, Horst: *Balett-lexikon.* Szerk. Körtvélyes Géza. Bp. 1977-

Korompai 2004 = Korompai Gáborné: *Hankiss János*. In: *Pedagógusok arcképcsarnoka: Hajdú-Bihar Megye, Debrecen*. Szerk. Ungvári János. 2004. 86-89.

Korunk Szava 2002 = Vásárhelyi Miklós: *Korunk Szava 1931-1938*. In: *A bilincsbe vert beszéd. Vásárhelyi Miklós sajtótörténeti tanulmányai.* S.a.r. Murány Gábor. Bp. 2002. 125-141.

Kovács Péter 1996 = Kovács Péter: *Tóth László a Vatikánban. Nagy Ferenc miniszterelnök kisérlete a Szentszékkel való diplomáciai kapcsolatok helyreállítására*. = *Magyar Szemle* 1996/11.

Kovács Zsuzsa 2005 = Kovács, Zsuzsa: *Pál Ruzicska tra l'Ungheria e l'Italia.* In: *Annuario. Studi e documenti italo-ungheresi. Numero speciale. Tra magiaristica e italianistica: ultura e istituzioni.* A cura di József Pál. Róma-Szeged, 2005. 67-72.

köv. = követségi

Kővágó 1995 = Kővágó József: *Az összeesküvési per kezdetei 1946 karácsonya után*. In: *Nagy Ferenc miniszterelnök. Visszaemlékezések, tanulmányok, cikek.* Összeáll. bev. Csicsery-Rónay István. Bp. 1995. 84-89.

KÜM = Külügyminisztérium

Kubinszky 2001 = Kubinszky Mihály: *Volt egyszer egy Déli Vasút*. = *Magyar Szemle* 2001/4.

kult. = kulturális

külker. s. titkár külkereskedelmi segédtitkár

Lackó 1966 = Lackó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935-1944*. Bp. 1966.

LAK LGYL = Lukács György Archívum és Könyvtár. Lukács György levelezése.

Lakatos 2000 = Lakatos Sarolta: *Kállay Miklós – Pályaképvázlat*. = *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 2000/2. 184-198.

La Russa 2006 = La Russa, Vincenzo: *Amintore Fanfani*. Soveria Mannelli, 2006.

Lázár 1998 = Lázár György: *Szekfű Gyula követ és a moszkvai magyar követség jelentései*. Bp, 1998.

Lénárd 1973 = Lénárd Sándor: *Völgy a világ végén és más történetek.* Bp. 1973.

Lengyel 1995 = Lengyel Balázs: *Két Róma*. *Esszék*. Bp. 1995

Lipcsey 1999 = Lipcsey Ildikó: *Adalékok a magyar-román külkapcsolatok történetéhez 1945-1955*. = *Külpolitika* 1999/3-4. 228-237.

Lombardi 1997 = Lombardi, Lapo: *La Santa Sede e i cattolici dell'Europa Orientale agli albori della guerra fredda. I casi della Polonia e dell'Ungheria*. Roma-Budapest, 1997.

Lóránth 1944 = Lóránth László: *Paletta*. Bp. [1944].

Loria 2005 = *Antonio Widmar, intelletuale fiumano (1899-1981)*. Ed. Emiliano Loria. = *Fiume. Rivista di Studi Adriatici (Nuova Serie)* 12. 2005/7-12. 125-127.

Lui... 1969 = *Lui, chi è?* Vol. I. Torino, [1969].

Madarász 2007 = Madarász Imre: *Karrier a kommunizmusban – kérdőjelekkel. A Tolnai Gábor-jelenség*. In: Uő: *Antiretró. Portrék és problémák a pártállami korszak irodalmi és tudományos életéből*. Bp. 2007-

Mafai 2009 = Mafai, Miriam: *Lombardi. Una biografia politica*. Roma, 2009.

Magyar Nagylexikon 1999 = *Magyar nagylexikon IX. (Gyer–Iq)*. Főszerk. Bárány Lászlóné. Bp. 1999.

Magyar Nagylexikon 2001 = *Magyar nagylexikon XIII. (Mer–Nyi)*. Főszerk. Bárány Lászlóné. Bp. 2001.

Magyar Nagylexikon 2004 = *Magyar nagylexikon XVIII. (Unh-Z)*. Főszerk. Bárány Lászlóné. Bp. 2004.

Magyar Törvénytár 1848 = *1836-1868. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Szerk. Márkus Dezső. Bp. 1896.

Magyar Törvénytár 1922 = *1922. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Jegyz. Térffy Gyula. Bp. 1923.

Magyar Törvénytár 1923 = *1923. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Jegyz. Térffy Gyula. Bp. 1924.

Magyar Törvénytár 1929 = *1929. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Jegyz. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Bp. 1930.

Magyar Törvénytár 1939 = *1939. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Jegyz. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Bp. 1940.

Magyar Törvénytár 1948 = *1948. évi törvénycikkek*. Magyar Törvénytár. Jegyz. Vincenti Gusztáv, Gál László. Bp. 1949.

Magyarország 2001 = *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920-2000*. Szerk. Zombori István. Bp. 2001.

Magyary 1969 = Magyary Gyula: *Báró Apor Gábor*. = *Katolikus Szemle* 1969/1. 65-67.

Medgyessy 2006 = Medgyessy Péter: *Polgár a pályán*. Bp. 2006.

MÉL = *Magyar Életrajzi Lexikon*. III. kiegészítő kötet. Bp. 1981.

Meneguzzi Rostagni 1990 = Meneguzzi Rostagni, Carla: *La Santa Sede e la politica estera italiana (1945-1949).* In: *L'Italia e la politica di potenze in Europa (1945-50).* A cura di Ennio di Nolfo, Romain H. Rainero, Brunello Vigezzi. Settimo Milanese, 1990. 169-193.

Mihályi 1956 = Mihályi, Géza*: Studenti ungheresi del ’56 esuli in Italia*. In: Ruspanti 1956.

Mihályi 1994 = Mihályi Géza: *Római évek*. = *Új Ember* 1994. december 4.

min. = minisztérium

Mindszenty 1989/I =. Mindszenty: *Emlékirataim* Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Kiadója Budapest, 1989

Mindszenty 1989/II = *A Mindszenty-per*. Összeáll., bev., jegyz. Gergely Jenő, Izsák Lajos. Bp. 1989.

Misur 2010 = Misur György: *Szarvasról Rómába: diplomáciai küldetésben*. Bp. 2010.

MKL 2003 = *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Diós István. Bp. 1993-.

ML 1968 = *Művészeti Lexikon*. Szerk. Zádor Anna, Genthon István. I-IV. Bp. 1968.

MN = Magyar Néphadsereg

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltá Országos Levéltára

Mócsy 2007 = Mócsy Imre: *Hagyom magam szerettetni*. Bp. 2007.

Molnár 1988 = Molnár Gál Péter: *A Páger-ügy*. Bp. 1988.

mons. = monsignore (a prelátusi rangú papok megszólítása)

Montanelli 1989 = *1956 Budapest. A Corriere della Sera kiküldött tudósítója jelenti. / Válogatás Indro Montanelli 1956-ban írt cikkeiből).* Szerk. Massimo Lensi, Parcz Ferenc. Bp. 1989.

M. Szebeni 2010 = M. Szebeni Géza: *Kádár János Rómában*. In: http://www.grotius.hu/doc/pub/DNUYDW/2010_18_m.szebeni_geza_kadar_romaban.pdf

M. Szebeni 2011 = M. Szebeni Géza: *A sztárdiplomata disszidálása: a Száll-sztori*. In: http://www.grotius.hu/doc/pub/BYEXIE/2011_117_m.%20szebeni%20geza_a%20sztardiplomata%20disszidalasa.pdf

MSZL 1994 = *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Főszerk. Székely György. Bp. 1994.

MSZMP = Magyar Szocialista Munkáspárt

MTA tagjai 2003 = *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002*. Főszerk. Glatz Ferenc. I-III. Bp. 2003.

MTAKK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára

MTIASZB = Magyar Távirati Iroda, Archívum, MTI Szigorúan Bizalmas.

MTSH = Magyar Testnevelési és Sporthivatal

Murber 2006 = Murber Ibolya: *1956 és Ausztria. Az 1956-os magyar események szerepe az osztrák történeti irodalom tükrében*. = *Limes* 2006/3. 17-32.

Murber 2006-2007 = Murber Ibolya: *1956 és Ausztria.* In:

http://epa.oszk.hu/02200/02288/00014/pdf/Evkonyv56_14_2006-2007_091-108.pdf

Nagy 1990 = Nagy Töhötöm: *Jezsuiták és szabadkőművesek*. Szeged, 1990.

Nagy Csaba 1990 = *A magyar emigráns irodalom lexikona I*. Összeáll. Nagy Csaba. Bp. 1990.

Nagy Csaba 1992 = *A magyar emigráns irodalom lexikona II*. Összeáll. Nagy Csaba. Bp. 1992.

Nagy Csaba 2000 = *A magyar emigráns irodalom lexikona*. Összeáll. Nagy Csaba. Bp. 2000.

Nagy Ferenc 1990 = Nagy Ferenc: *Küzdelem a vasfüggöny mögött*. I-II. Szerk. Antal László, Jegyz. Vida István. Bp. 1990.

n.n. = nap nélkül

Napolitano 2006 = Giorgio Napolitano: *Dal Pci al socialismo europeo. Un'autobiografia politica*. Roma-Bari, 2006.

Németh 2002 = Németh László *Adalékok a római magyar lelkészség történetéhez. Első rész: 1945-1963*. = *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok – Regnum* 2002/1-2. 197-228

Németh 2003 = Németh László *Adalékok a római magyar lelkészség történetéhez. Második rész: 1963-1973*. = *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok – Regnum* 2003/3-4. 119-149.

Németh 2004 = Németh László: *Mindszenty József és a Santo Stefano Rotondo. Első rész: 1945-1946*. = *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok – Regnum* 2004/3-4. 165-194.

Németh 2006 = Németh László: *Mindszenty József és a Santo Stefano Rotondo. Második rész: 1947-48*. = *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok – Regnum*. 2006/1-2. 163-180

Németh 2007/I = Németh László: *Mindszenty József és a Santo Stefano Rotondo (1947-1975)*. = *Magyar Sion*. Új folyam. 2007/1. 64-98.

Németh 2007/II = Németh László: *Zágon József levelezése két magyar jezsuitával, avagy adalékok a milánói magyar közösség történetéhez*. In: *Historicus Societatis Jesu. Szilas László Emlékkönyv.* Szerk. Molnár Antal, Szilágyi Csaba, Zombori István. Bp. 2007.

Némethy 2003 = Némethy Kesserű Judit: *"Szabadságom lett a börtönöm" .Az argentínai magyar emigráció története 1948-1968*. Bp. 2003.

Nemzetközi 1958 = *Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945-1958*. Szerk. ford. Hajdu Gyula, Halmosy Dénes, Sebestyén Pál, Vitányi Béla. Bp. 1958.

Nicolosi 2005 = Nicolosi, Simona: *Ferenc Vajta e l'idea di una confederazione danubiana (1945-1947)*. = *Rivista di Studi Ungheresi*. Nuova serie IV, 2005.

N. Szabó 1996 = N. Szabó József: *Magyar-olasz kulturális kapcsolatok (1945-1948)*. = *Világtörténet*, 1996. tavasz-nyár, 73-81.

o. = osztály

Очерки 2002 = *Очерки истории Министерство Иностранных Дел России.* 2. том. 1917-2002. Отв. ред. А. В. Торкунов. Москва, 2002.

OGYI = Ortutay Gyula iratai

OKP = Olasz Kommunista Párt

Olaru–Herbstritt 2005 = Olaru, Stejărel –Herbstritt, Georg: *Stasi şi Securitatea*. Bucureşti 2005.

Olaszország 1956 = *L'Italia e la rivoluzione ungherese del '56": 1-2 ottobre, 1996, Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria / Olaszország és az 56-os magyar forradalom. 1996. október 1-2., Magyarországi Olasz Kultúrintézet*. Bp. 1997..

Onori 2001 = Onori, Giovanna: *Lettera a Susanna*. Roma, 2001.

ONU=Organizzazione delle Nazioni Unite (Egyesült Nemzetek Szervezete)

OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

OSZP = Olasz Szocialist Párt

50 éve... 2003 = *50 éve halt meg Luttor Ferenc*. = *Dél-Amerikai Magyar Hírlap* 2003. szeptember.

Ötvös 2012 = Ötvös István: *Államvédelem a kalapszalon nyomában*. In: http://kommentar.info.hu/iras/2012_2/allamvedelem_a_kalapszalon_nyomaban

Paksa 2011 = Paksa Rudolf: *A magyar szélsőjobboldali elit az 1930-as évek elejétől 1945-ig*. [Bp.] 2011. http://doktori.btk.elte.hu/hist/paksarudolf/diss.pdf

Pal. = palazzo (palota)

Palasik 2000 = Palasik Mária: *A jogállamiság megteremtésének kisérlete és kudarca Magyarországon 1944-1949*. Bp. 2000.

Pankovits 1996 = Pankovits József: *Az olasz politika történelmi tendenciái az 1945 utáni évtizedekben. = Múltunk* 1996/4.1996.

Pankovits 2005/I = Pankovits József: *Fejezetek a magyar-olasz politikai kapcsolatok történetéből*. Bp. 2005.

Pankovits 2005/II = Pankovits József: *Az olasz kereszténydemokraták. = Múltunk* 2005/1. 336-339.

PBI 1958 = *Panorama biografico degli italiani d'oggi*. A cura di Gennaro Vaccaro. I-II. Roma, 1958.

PC = Partito Comunista (Kommunista Párt)

Perlasca 1997 = Giorgio Perlasca: *L'impostore*. A cura di Federigo Argentieri. Bologna, 1997.

PIL = Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár

PMI = Pápai Magyar Egyházi Intézet (a jegyzetekben: Pápai Magyar Egyházi Intézet Irattára, Róma)

Pogány 1977 = Pogány Ö. Gábor: *Kerényi Jenőről és művészetéről*. In: *A Kerényi Jenő Múzeum katalógusa*. Szentendre, 1977.

Pogár 2004 = Pogár Demeter: *Aki Eichmant szökni segítette Európából*. = *Népszabadság* 2004. május 29.

Pók 1986 = Pók Attila: *A nemzetközi élet krónikája 1945-1985*. Bp. 1986.

Pók 1998 = Pók Attila: *A nemzetközi élet krónikája 1945-1997*. Bp. 1998.

pol. = politikai

Pölöskei 1988 = Pölöskei Ferenc: *A rejtélyes Tisza-gyilkosság*. Budapest, a988. Helikon Kiadó.

Pressburger 2000 = Pressburger, Giorgio: *Tina Modotti e Vittorio Vidali – L' amore al tempo della rivoluzione.* = *Corriere della Sera* 2000. augusztus 24.

Pritz 2005 = Pritz Pál: *Magyarország helye a XX. századi Európában – a magyar külpolitikai esélyei*. In: Pritz Pál: *Az a „rövid" 20. század.Történelempolitikai tanulmányok*. Bp. 2005.

pü. = pénzügyi

r. = rendőr

RAI = Radiotelevisione Italiana

Rajk 1989 = *Rajk László és társai a népbíróság előtt. 40 év távlatából... Az ún. "kék könyv" hasonmás kiadása*. Bev. Zinner Tibor. 1989.

Rákosi 1997 = Rákosi Mátyás: *Visszaemlékezések 1940-1956*. I-II. Bp. 1997.

Réti 1996= Réti, György: *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche italo-ungheresi dopo la seconda guerra mondiale*. = *Rivista di Studi Politici Internazionali* 1996. nr. 251.

Révész 1997 = Révész Sándor: *Aczél és korunk*. Bp. 1997.

Révész 2001 = Révész Emese: *Faust-illusztrációk.* In: Zichy Mihály. Szerk. Róka Enikő. Bp. 2001. 151-152.

Rexa 1913 = Rexa Dezső: *Tizenkét illusztráció Faust-hoz. Rajzolta: Zichy Mihály*. Bp. 1913.

r.fhdgy. = rendőrfőhadnagy

RMA = Római Magyar Akadémia

RMA Annuario 2005 = *Annuario 2002-2004. Conferenze e convegni* [Accademia d'Ungheria in Roma, Istituto Storico "Fraknói"]. Dir. resp. László Csorba, Asztrik Várszegi. Róma, 2005.

rny. = rendőrnyomozó

Romaniuk 2001 = Romaniuk M.P.: *Prymas Wyszyński. Biografia i wybrane źródła*. Gniezno, 2001.

Romsics 2003 = Romsics Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Bp. 2003.

Ronzitti 1977 = *L'Italia nella politica internazionale 1975-1976.* A cura di Natalino Ronzitti. Milano, 1977.

RP = Radikális Párt

Ruspanti 1956 = *Ungheria 1956. La cultura si interroga*. A cura di Roberto Ruspanti. Soveria Mannelli, 1996.

s. = segéd

Saija–Villani 2011 = Saija, Marcello –Villani, Angela: *Gaetano Martino 1900-1967*. Soveria Mannelli, 2011.

Sárközy 2005 = Sárközy, Péter: *Ricordo di László Tóth*. In: *Annuario. Studi e documenti italo-ungheresi. Numero speciale. Tra magiaristica e italianistica: ultura e istituzioni.* A cura di József Pál. Róma-Szeged, 2005. 63-66.

Scambi... 1948 = *Scambi commerciali con l'Ungheria*. = *Informazioni per il Commercio Estero* 1948. n. 52.

Scambi... 1956 = *Scambi commerciali con l'Ungheria*. = *Informazioni per il Commercio Estero* 1956. n. 10.

SBL 1977-79 = *Svensky Biografiskt Lexikon*. Red. Erik Grill, Brigitte Lager-Kromnow. Band. 17. Stockholm, 1977-79.

Scelba 1996 = Scelba, Mario: *Discorsi parlamentari*. Vol. I. [Roma], 1996.

Sebes 1981 = Sebes Gusztáv: *Örömök és csalódások. Egy sportvezető emlékei.* Bp, 1981.

Seres 1933 = Seres Ferenc: *Mihalovics Zsigmond élete és művei*. Pilisszentlélek, 1993.

Sibelka Perleberg 1987 = *Sibelka Perleberg Artúr [Tempefői] életinterjúja*. 755. Készítette Nagy Csaba. 1956-os Intézet Oral History Archivuma. [Bp.] 1987.

Sipos 1983 = Sipos Lajos: *Gál István (1912–1982)*. = *Irodalomtörténet* 1983/2. 535-536.

Somlai 1996 = Somlai, Katalin: *La diplomazia italiana e il '56 ungherese*. In: Ruspanti 1996. 95-103.

Somlai 2007 = Somlai Katalin: *Magyarország és a nyugat. Olaszország*. In: *Evolúció és revolúció. Magyarország és a nemzetközi politika 1956-ban*. Szerk. Békés Csaba. Bp. 2007.

Somorjai 2013 = Somorjai Ádám: *Ami az emlékiratokból kimaradt: VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975*, Pannonhalma, 2013.

Staatsvertrag 2006 = *Der Österreichische Staatsvertrag 1955*. Hrsg. Ferenc Glatz. Bp. 2006-

Steinacher 2008 = Steinacher, Gerald: *Nazis auf dem Flucht. Wir Kriegsverbrecher über Italien nach Übersee entkammen.* Innsburck-Wien-Bozen, 2008.

S.U.A.= Stati Uniti d'America (Amerikai Egyesült Államok)

Suzzara 1950 = *A Suzzarai Nemzetközi Képzőművészeti Kiállítás*- = *Szabad Művészet* IV. évf. 1950/10. 399-400-

Swain 2010 = Swain, Geoffrey: *Tito: A Biography*. London, 2010.

Sweeney 1994 = Sweeney, John: *The Life and Evil Times of Nicolae Ceausescu*. London, 1994.

Szabó 2001 = *A Grősz-per előkészítése 1951*. Szerk. bev. jegyz. Szabó Csaba. Bp. 2001.

Szabó 2005 = Szabó Csaba: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években.* Bp. 2005.

Szabó 2006 = Szabó Csaba: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években a legújabb kutatások tükrében*. Bp. 2006.

Szabó-Soós 2006 = Szabó Csaba – Soós Viktor Attila: *"Világosság". Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen*. Bp. 2006.

Szakács-Zinner 1977 = Szakács Sándor – Zinner Tibor: *A háború „megváltozott természete". Adatok és adalékok, tények ös összefüggések 1944-1948.* Bp. 1997.

Szakály 2001 = Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938 – 1945. Lexikon és Adattár.* Budapest, 2001. Ister Kiadó. 409 o. (Második, javított, kiegészített kiadás 2003.)

Száll-Ungváry 2003 = *Száll József-interjú*. Készítette Ungváry Krisztián 2003-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 778.sz.

Száműzve... 2007 = *Száműzve, de le nem győzve: Kéthly Anna emigrációs levelezése 1957-1976.* Szerk. Zichy Mihály. Bp. 2007

Szára 2007 = Szára János: *Szerelem mostoha időkben*. Bp. [2007.]

szds. = százados

SZEB JK = *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945-1947*. Szerk. Baráth Magdolna, Feitl István. Budapest, 2003. Napvilág Kiadó.

Szegedy-Maszák Aladár 1996 = Szegedy-Maszák Aladár: *Az ember ősszel visszanéz... Egy volt diplomata emlékirataiból*. Vál., s.a.r., jegyz. Csorba László. I-II. Bp. 1996.

Szegedy-Maszák Mihály 1996 = Szegedy-Maszák Mihály: *Ködképek a diplomáciában.* In: Szegedy-Maszák Aladár: *Az ember ősszel visszanéz... Egy volt diplomata emlékirataiból*. Vál., s.a.r., jegyz. Csorba László. I-II. Bp. 1996. 445-471.

Szekeres-Varsa 1985 = Szekeres-Varsa Vera: *Szalamandra a tűzben.* Bp. 1985.

Szekeres-Varsa 2004 = Szekeres-Varsa Vera: *Egy levél környezete. Szekeres György (1914-1973). = Élet és irodalom* 2004/10.

Szerdahelyi 2002 = Szerdahelyi Szabolcs: *Hiányzó cölöpök. Ami a Horn Gyula életrajzból kimaradt*. Bp. 2002.

Szeredi 1984 = Szeredi Péter: *Rónai Sándor*. In: *Politikuspályák.* Szerk. Sánta Ilona. Bp. 1984. 278-290.

Szilágyi-Sáringer 2002 = Szilágyi Ágnes Judit – Sáringer János: *Ifj. Horthy Miklós, a Kormányzó kisebbik fia*. Bp. 2002.

SZKP = Szovjetunió Kommunista Pártja

sz.n. = szám nélkül

Szolovjov–Klepikova 1983 = Szolovjov, Vladimir – Klepikova, Jelena: *Yuri Andropov: A Secret Passage into the Kremlin*. New York, 1983.

Szőnyi 2006 = Szőnyi Zsuzsa: *A Triznya-kocsma: magyar sziget Rómában*. Bp. 2006.

Szőnyi-Triznya 2011 = *Levelek Rómából. Szőnyi Zsuzsa és Triznya Mátyás levelei a Szőnyi és a Triznya szülőkhöz 1949-1956*. Szerk. Köpöczi Rózsa, Klemmné Németh Zsuzsa. Szentendre, 2011.

t., tan. = tanácsos

Tamássyné 1965 = Tamássyné Dr. Wolf Rozina: *A Faust-illusztrációiról. Zichy Mihály új szerzeményű rajzai*. Bp. 1965.

Tamburrano 1986 = Giuseppe Tamburrano: *Pietro Nenni*. Roma, 1986.

Tetemrehívás 1988 = *Tetemrehívás. 1958–1988. Párizs–Budapest*. Összeáll.: Rainer M. János. Budapest, 1988.

Thomas 1998 = Thomas, Donald Michal: *Alexander Solzhenitsyn: A Century in His Life*. New York, 1998.

Tischler 2006 = *Budapestről jelentjük…Az 1956-os forradalom az egykorú nemzetközi sajtóban*. Szerk. Tischler János. Bp. 2006.

Tolnai 1987 = Tolnai Gábor: *Szóbeli jegyzék*. Róma 1949-50. Bp. 1987.

Torbágyi 2004 = Torbágyi Péter: *Magyarok Latin-Amerikában*. Bp. 2004.

Tóth 1976 = Tóth László: *Emlékszőttes*. München, 1976.

Törvények... 1951 = *Törvények és törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1950*. Bp. 1951.

Truffaut 1976 = Truffaut, Francois: *A certain Tnedency of the French Cinema*. In: *Cahiers de Cinema*, [Paris], 1954.

ttel = tisztelettel

ui. = ugyanis

UIL= Unione italiana del Lavoro

Ungh. = Ungheria (Magyarország)

ÚMÉL I. 2001 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. I. Bp. 2001.

ÚMÉL II. 2001 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. II. Bp. 2001.

ÚMÉL III. 2002 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. III. Bp. 2002.

ÚMÉL IV. 2002 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. IV. Bp. 2002.

ÚMÉL V. 2004 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. V. Bp. 2004.

ÚMÉL VI. 2007 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. VI. Bp. 2007.

Ujváry 1998 = Ujváry Gábor: *A Római Magyar Intézet története 1912-1945 között*. In: *Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*. Szerk. Csorba László. Bp. 1998. 19-43.

ÚMÉL VI. 2007 = *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. Markó László. VI. Bp. 2007.

ÚMIL 1994 = *Új Magyar Irodalmi Lexikon*. Főszerk. Péter László. Bp. 1994.

ÚMIL 2000 = *Új Magyar Irodalmi Lexikon*. Főszerk. Péter László. Átdolg., bőv. kiadás. Bp. 2000.

Tabajdi-Ungváry 2008 = Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990*. Bp. 2008.

v = verso

Vajay 2002 = Vajay Szabolcs: *A máltai rend magyar lovagjai 1530-2005*. I. [Bp.] 2002.

Valiani 1983= Valiani, Leo: *Sessant'anni di aventure e battaglie*. Milano, 1983.

Vámos 2010 = *A Szabad Európa Rádió és a magyar forradalom. Műsortükör 1956. október 23-november 5*. Szerk. Vámos György. Bp, 2010.

Vas 1980 = Vas Zoltán: *Viszontagságos életem*. Bp. 1980.

Vásárhelyi 1989 = Vásárhelyi Miklós: *Ellenzékben*. Bp. 1989.

Vattay 1990 = *Vattay Antal naplója 1944-1945*. S.a.r. Vígh Károly. Bp. 1990.

Vermes 1994 = Vermes Gábor: *Tisza István*. Budapest, 1994. Századvég Kiadó.

Veroli 1996 = Veroli, Patrizia: *Milloss. Un maestro della coreografia tra espressionismo e classicità*. Lucca, 1996.

Vida 1976 = Vida István: *A Független Kisgazdapárt politikája 1944-1947*. Bp. 1976.

Vidali 1980 = Vidali, Vittorio: *Orrizonti della libertà*. Milano, 1980.

Vidali 1983 = Vidali, Vittorio: *Comandante Carlos*. Milano, 1983.

Walcz 2001 = Walcz Amarylisz: *La rivoluzione ungherese del 1956 e l'ltalia*. Róma, 2001.

WHO 1958 = *Who's who in Italy 1957-1958*. Milano-Roma, 1958.

WHO ÖST 1998 = *Who is who in Österreich*. Supplementenwerk. Zug, 1998.

Zeno 1975 = Zeno, Luigi: *Ritratto di Carlo Sforza*. Firenze, 1975.